T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Anabilim Dalı

ESKİ TÜRK EDEBİYATINDA MÜNŞEATLAR ve NERGİSİ'NİN MÜNŞEATI

DOKTORA TEZİ

TEZ DANIŞMANI
YRD.DOÇ. DR.HASAN KAVRUK

HAZIRLAYAN
HALİL İBRAHİM HAKSEVER

MALATYA
1995

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ

Eski Türk edebiyatında münşeatlar konusunda daha önce birkaç sınırlı çalışma yapılmıştı. Bunlar, bir münşeatın incelenmesi, belirli kütüphanelerdeki münşeat mecmualarının tesbiti, kısa tanıtımı ve değişik tarzlarda yazılmış mektuplardan elde edilen bilgilerle dönemin sosyal yapısını tanıma konularında yapılan dar çerçeveli lisans veya yüksek lisans çalışmalarıdır.

Bu tezde yapılmaya çalışılan ise, 14-19. yy arasında telif edilmiş olan münşeatların derlenip incelenmesi, bazı tasniflere tabi tutulmasıdır.

Klasik Türk edebiyatı ve Türk kültür tarihi için münşeat mecmualarının önemi büyüktür. Bu mecmualarda yer alan mektuplar tarihi ve edebi bakımdan bize önemli bilgiler ulaştırmışlardır. Klasik Türk edebiyatı şair ve yazarları, sosyal hayatın en tabii hadiselerinden olan mektuplaşmayı, sadece bir haberleşme vasıtası olarak telakki etmemişler, mektubu bir sanat ortaya koyma aracı haline getirmişlerdir. Kimi zaman hususi, bazan da resmi olarak yazılan bu mektupların yer aldığı münşeat mecmualarının incelenip tanıtılmasının edebiyatımız, kültürel ve siyasi tarihimiz açısından fayda sağlayacağını düşünerek bu konuyu tez olarak araştırmayı kararlaştırdık.

Önemi küçümsenemeyecek bu sahanın araştırılması için önce, başta İstanbul ve Ankara kütüphaneleri olmak üzere ulaşabildiğimiz yurtiçi kütüphaneleri ve kataloglarını taradık. Yurtdışında Türkçe yazma eser bulunduran kütüphanelerin kataloglarını tarayarak münşeat mecmualarını

ve nüshalarını tesbit ettik. Yine yurt içinde ve dışında neşredilen eski harfli münşeatları tesbit ederek bunları incelemeye tabi tuttuk. Tahminimizin çok üzerinde münşeat mecmuası ve nüshalarına rastladık. Bunaların önemli bir kısmını inceledik. Bu inceleme ve tasnifin sonunda münşeatların sadece mektuplardan ibaret olmadığını; dini, aynı zamanda tarihi, edebi değişik tarzda yazılmış inşa metinlerini, yazı örneklerini, bu tarzla ilgili öğretici bilgileri ihtiva ettiğini gördük. Sahanın çok geniş olması sebebiyle özellikle mutasavvıf yazar ve şairlerin telif ettiği genellikle "mektubat" adıyla anılan ve dini telkin amacı taşıyan dini-tasavvufi mektup mecmuaları bu çalışmanın dışında tutuldu. Bu arada münşeat olmadığı halde kütüphane kayıtlarında münşeat adıyla geçen, muhteviyatında daha çok fevaid mecmualarında görülen tarzda yazılarla müstakil olarak tarihi veya dini mevzuda yazılmış metinlerden teşekkül eden bazı eserlerden tezde dolaylı olarak bahsedilmiştir.

Araştırmamıza konu olan asıl eserler, ya münşeat adıyla veya bu kelimenin müştaklarıyla adlandırılanlar ya da bunların dışında tamamen farklı adla bilinip münşeat muhtevasına sahip olan eserlerdir.

Çalışmamızın Giriş bölümünde inşa ıstılahları ele alınarak geniş açıklamaları yapıldı. Münşeatın ne olduğunu anlayabilmek için "inşa, münşi" mefhumlarının bilinmesi gerektiğinden, önce bunlar lugat ve ıstılah yönünden tarif edildi. Bunlarla ilgili olarak da katib-mektub kelimeleri açıklandı. Katiplerin ve mektupların çeşitleri, özellikleri yeterince izah edildi.

I. Bölümde eski Türk edebiyatında münşeatların mahiyeti, muhtevası ele alındı. Bu türün Anadolu'da gelişiminden bahsedilip, münşeatlarda yer alan mektupların tarihi ve edebi özellikleri, ihtiva ettikleri bilgiler misallerle anlatıldı. Mektupların sosyal tarihimiz için önemi dile getirildi. Şair ve münşilerimizin daha iyi bilinip tanınabilmesi hususunda mektuplardan elde edilen bilgilerin dikkate değer oldukları açıklandı. Münşeatlarda genişçe yer tutan ve farklı isimlerle anılan mektup çeşitlerinin tarifleri verildi. Mektupların dışında münşeatlarda yer alan başka metinlerden ve bunların farklılıklarından, mektupların tasnif ve tertip edilişinden bahsedildi.

Bu bölümde münşeatlarda yazım tekniği konusuna da ağırlıklı olarak yer verilmiştir. Muhteva kadar münşeatlarda yer alan inşa metinlerinin dil ve üslubu da önemlidir. Özellikle mektuplar, hitap üslubu bakımından incelenmeye değer olduğundan, inşanın özel hitap şekillerine mektuba giriş ve bitiriş cümlelerine örnekler verildi. Üst ve alt makam sahiplerine mektup yazılırken hangi ünvanlarla hitap edileceği, ne tür saygı cümleleri kullanılacağı örneklerle gösterilip üslup özelliklerine geçildi.

Münşeatlarda üslup bahsinde önce, genel olarak dilin yapısı ele alınmıştır. İnşa tekniğine uygun olarak münşeatlardaki mektupların sanatlı nesirle yazıldığı, Arapça ve Farsça dil unsurlarının bol bol kullanıldığı, sade nesrin az görüldüğü hususu örneklerle gösterilmiştir. Edebi münşeatlarda ifade tarzının da önemli olduğu

düşünülerek, münşilerin, çeşitli amaçlar için yazdıkları mektuplarında nasıl bir anlatım tarzını seçtikleri, ifadelerini süslemek için edebi sanatları nasıl kullandıkları gösterilmiştir. Ayrıca, bedii ve fikri gayelerle cümle içlerinde sık sık ayet ve hadislere yer verdikleri, deyim ve atasözlerini bolca kullandıkları, sözün münasip yerlerinde düşüncelerini manzumelerle ifade ettikleri örneklerle açıklanmıştır. Yine, inşada yerine getirilmesi gerekli önemli bir husus olan dua konusuna değinilerek çeşitli kişilere yazılacak dua ibareleri gösterilmiş, mektuplarda Arapça, Farsça ve Türkçe dualara örnekler verilmiştir.

Çalışmamızın II. Bölümünde eski Türk edebiyatında münşeatların kronolojik dağılımı ele alındı. Araştırmalarımız esnasında tesbit edebildiğimiz bütün münşeatları bu bölümde vermeye çalıştık. İnceleyebildiklerimizi ve önem arz eden münşeatları biraz daha genişçe tanıtarak, her asır içerisinde telif veya tertip edilmiş olanları kaydettik. Burada kronolojik bir sıra takip ederek, eserin, varsa tertip tarihini, yoksa tertipleyenin ölüm tarihini; o da belli değilse mecmuada yer alan inşa yazarlarının yaşadıkları zamanı esas aldık. Böyle olanlar, ait oldukları yüzyıl içerisinde uygun bir yere yerleştirildi. Belli bir yüzyılın başlarında ölmüş olan, münşi veya mürettiplerin münşeatlarını, eğer telif tarihleri belli değilse içerisindeki mektupların yazıldığı zamanı esas alarak bir önceki veya sonraki yüzyıl içerisine dahil ettik.

Münşeatların tanıtımı yapılırken özellikle muhtevaları

dikkate alınmıştır. Eser mektuplardan teşekkül etmişse, bunları kimlerin, kimlere yazdığı genel olarak belirtilip, konularının ne olduğuna kısaca işaret edilmiştir. Münşeattaki her mektubu, göndereni, gönderileni ve muhtevasıyla tek tek ele almak mümkün olmadığından; sadece, daha çok mektubu olanların isimleri veya eger bir kişinin mektuplarından meydana gelmişse daha çok kimlere yazdığı kaydedilmiştir. Konuları ve yazarları itibariyle mektuplar fazla önemli değillerse, muhtevalarından bahsedilmemiştir. önemli tarihi şahsiyetlerin siyasi veya daha edebi mektuplarından meydana gelen münşeatlardan teferruatlı bahsedilmiştir.

Didaktik tarzda yazılmış münşeatlar tanıtılırken, ihtiva ettikleri bilgiler özet olarak verilmiş, detaya inilmeden, hangi konuların anlatıldığı kısaca kaydedilmiştir.

15. yy'ın ilk münşeatlarının tanıtımı, ilk örnekler olmaları basebiyle genişçe yapılmıştır. Elimizde olmayan sebeplerle inceleyemediğimiz münşeatlarla ilgili bilgileri faydalandığımız kaynağa bağlı kalarak verdik. Yurtdışı kütüphanelerdeki münşeatlardan tesbit edebildiklerimizle ilgili bilgileri, o kütüphanenin kataloğundan kaydedip, bunu da notların sonunda belirttik.

Kronolojik sıraya göre münşeatları tanıtırken eser hakkında bilgi verip akabinde tesbit edebildiğimiz nüshaları kaydettik. Matbu olanlar da baskı tarihleriyle verildi. Bu arada yurtdışı kütüphanelerdeki nüshalardan da tesbit edilebilenler kaydedildi. Nüshaların tamamı, şüphesiz bizim bulduklarımızdan ibaret değildir. Tesbit

edemediğimiz daha pek çok münşeat olduğunu düşünüyoruz.

Konunun genişliği ve nüshaların çokluğu sebebiyle, isimlerini tesbit edip inceleyemediğimiz münşeatların yazma olanları kütüphane numaralarıyla, neşredilmiş olanları yayın yeri ve tarihleriyle verildi.

Kaynaklarda ismini tesbit ettiğimiz halde, kütüphanelerde nüshasını bulamadığımız mecmuaların sadece isimleri verilerek kaynakları belirtilmiştir.

III. Bölümde, münşeatlar çeşitli hususiyetlerine göre tasnif edildi. Önce muhteva yönünden ele alınıp edebi, tarihi, didaktik münşeatlar şeklinde verildi. Edebi münşeatlardaki özellikler belirtilip,bu kotegoriye girenler tek tek tanıtıldı. Bu türe örnek olmak üzere Lamii'nin Münşeatı tafsilatlı olarak incelendi.

Daha sonra tarihi münşeatlar ele alınarak bunlardaki özellikler dile getirildi ve bu gruba girenler kısa açıklamalarla sıralandı. Tarihi münşeatlardan en mufassal olan Feridun Bey'in Münşeatü's-selatin'i genişçe tanıtıldı.

Didaktik münşeatlar da iki grup halinde incelendi. Önce inşa ilmi hakkında teorik bilgi veren öğretici münşeatlar kısa tanıtmalarla sıralandı; sonra, örnek inşa metinlerinin ve lakap, ünvan, sername gibi mektup unsurlarının derlenip toplandığı münşeatlar tanıtıldı. Didaktik münşeat örneği olmak üzere bu grupta da Mehmed Nüzhet'in Mu'addilü"l-imla ve Mükemmilü'l-inşa adlı eseri geniş olarak tanıtılmıştır.

Münşeatlar, muhteva yönünden bu şekilde tasnif edildikten sonra, yazılış tarzlarına göre ele alındı Telif ve derleme diye ikiye ayrılan münşeatların "telif" olanları

da, telif edenle tertip edenin aynı kişi olup olmaması yönünden incelendi Bunlara ait örnekler kısa açıklamalarla verildi.

Derleme türü münşeatların da özellikleri belirtildikten sonra bunlar, derleyeni bilinenler, derleyeni bilinmeyenler olarak ayrılıp herbirine ait münşeatlar yine kısaca tanıtıldı.

Tezin IV. Bölümünde, türünün en güzel örneklerinden olup en çok okunan Nergisi'nin Münşeatı müstakil olarak incelendi.Topkapı Revan 1056'da kayıtlı bizzat Nergisi tarafından yazılan bu nüsha bütün yönleriyle tanıtılmaya çalışıldı. Münşeatta yer alan inşa örnekleri, kimlere gönderildikleri, kimlerin kaleme aldığı ve muhtevaları tesbit edildikten sonra Münşeat dil ve üslup yönünden ele alındı. Mektuplarda kullanılan dilin yapısı bütün unsurlarıyla incelenerek, ifade tarzı, cümle kuruluşu, ayet ve hadislerin, manzume, deyim, atasözü, kelam-ı kibarlar ve dua ibarelerinin kullanılış şekli örneklerle açıklandı.

Tezin sonunda Münşeat-ı Nergisi'nin çeviriyazı metni verildi. Esas aldığımız Topkapı R. 1056 nüshası yazarın hatt-ı destiyle yazılmış olduğundan başka nüshalarla karşılaştırma yoluna gitmedik. Adıgeçen nüshada bazı mektup başlıklarında görülen eksiklikler başka nüshalardan tamamlanmış ve faydalanılan nüsha dipnotta belirtilmiştir. Bu arada bazı mektupların kime gönderildiğini tesbit etmemiz mümkün olamamıştır.

Çalışmamızın değişik yerlerinde, bir münşeatın birkaç defa söz konusu edildigi gözden kaçmayacaktır. Bunun sebebi; münşeatların, gruplandırılma esnasında dahil

oldukları grubun özellikleri esas alınarak bahse konu edilmesi ve mümkün olduğunca o yönü ile vurgulanmaya çalışılmasıdır. Yani bir münşeat, değişik özellikleriyle farklı grupların konusu olabilmektedir. O yüzden, bazı eserler kaçınılmaz olarak birkaç defa ele alınmıştır.

Tezde konuyla ilgili ıstılahlar genellikle Türkçeleştirilmekle beraber asıl metinler de yanlarında verilmiştir. İktibasen aldığımız metinlerde ifade düzenlemeleri çoğu kez bugünkü şekliyle verilmiş, dönemin dil ve üslubuyla verilmesi gereken yerlerde ise aynen alınmıştır.

Çalışmanın muhtevasından anlaşılacağı gibi oldukça geniş bir zaman dilimi, oldukça fazla eser ve nüshayla karşı karşıya geldik. Eserler daha geniş incelenebilir, bilgiler daha teferruatlı verilebilirdi. Bir tez süresi içinde ve dar imkanlar çerçevesinde bu çalışmayı ortaya koyabildik. Geniş çaplı tahlili çalışma yapacaklara bu tezin faydalı olacağını düşünüyorum. Eksiklerimiz ve hatalarımızın olabileceği aşikardır. Bunların hoşgörüyle karşılanması ümidindeyim

Bu çalışmamda bana rehberlik yapan hocam Yard.Doç.Dr. Hasan KAVRUK'a ve pek çok hususta yardımını gördüğüm Okutman Süleyman ÇALDAK'a teşekkürü bir borç bilirim.

Halil İbrahim HAKSEVER

MALATYA-1995

KISALTMALAR

a.g.e.	Adı geçen eser
a.g.y.	Adı geçen yer
Ank.	Ankara
Bibl. Nat.	Bibliotheque Nationale
C.	Cilt
DTCF	Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi
Ef.	Efendi
G.A.P.	Gedik Ahmed Paşa
H.	Hazine
İst.	İstanbul
İst.t.	İstinsah Tarihi
Ktb.	Kütüphane
M.C.	Muallim Cevdet
MEB.	Milli Eğitim Bakanlığı
Münş.Mec.	Münşeat Mecmuası
Müst	Müstensih
O.M.	Osmanlı Müellifleri
R.	Revan
s.	Sahife
S.	Sayı
Sül.	Süleymaniye
TDK.	Türk Dil Kurumu
Topkapı.	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüpanesi
TOEM.	Tarih-i Osmani Encümeni Mecmuası
TTK.	Türk Tarih Kurumu
Ty.	Türkçe Yazmalar
Üniv.	Üniversite
Yk.	Yaprak
Yz.	Yazma

TRANSKRİPSİYON İŞARETLERİ VE SİSTEMİ

ا (آ) : ā, a	ذ : ẕ	غ : ġ
ا (أ) : a, e, ı, i, u, ü	ر : r	ف : f
ء : ʾ	ز : z	ق : ķ
ب : b	ژ : j	ك : k, ñ
پ : p	س : s	ل : l
ت : t	ش : ş	م : m
ث : s̱	ص : ṣ	ن : n
ج : c	ض : ḍ, ż	و : v (o, o, u, ü, ū)
چ : ç	ط : ṭ	ه : h (a, e)
ح : ḥ	ظ : ẓ	ى : y (ı, i,)
خ : ẖ	ع : ʿ	
د : d		

Çalışmanın inceleme ve metin kısmında verilen örnek orijinal ifadelerde transkripsiyon kaidelerine tamamen uyulmuştur.

Çeviriyazı metinde:

1. Farsça ve Arapça ön ekler (bi-insaf, ber-taraf, na-ehl vb.), birleşik kelimeler (dil-teng, kem-nam, dil-dar, dil-keş, gerdun-misal vb.) ayrı yazılmış, (-) işareti ile ayrılmıştır.

2. Farsça son ekler bitiştirilmiştir (gülşen, derdnak, gülsitan, arzumend vb.)

3. Nazal "n" ler "ñ" şekliyle gösterilmiştir

4. Arapça ve Farsça ibareler, metinde asli şekilleriyle verilmiştir.

5. Vav-ı ma'duleler transkripte gösterilmemiştir. (hab, dil-hah, hace).

6. Sadece özel isimlerin baş harfleri büyük harfle yazılmış, diğer yerlerde küçük harf kullanılmıştır. Noktalama işareti kullanılmamıştır.

7. Orijinal metnin yaprak, sayfa ve satır numaraları gösterilmiştir.

GİRİŞ

İNŞA

Günümüzde, Klasik Türk Edebiyatı bir "nazım" edebiyatı olarak bilinir.Bu edebiyatın önde gelen şairlerinin çoğu, nesre tenezzül etmediklerini belirtmişlerdir. Bunu teoride söylemiş olmakla beraber pek çok şair nesirden uzak durmamış, yüzlerce mensur eser vücuda getirmiştir.

Eski Türk Edebiyatında, hem, sanatlı ve süslü nesir yazılarına, hem de, maksadı en fasih ve edebi şekilde ifade ederek kaleme alma işine inşa denir. Şair ve yazarlarımız, gerçekten, nazım kadar nesre de ehemmiyet vermişler, gerek vücuda getirdikleri ilmi ve edebi kitaplarda, gerekse hususi yazılarında en güzel ifadelerini kullanarak bunu bir ilim dalı "ilm-i inşa" haline getirmişlerdir. özellikle, yüksek kültür seviyesindeki insanlar birbirleriyle yazışırken, meramlarını sanatlı bir şekilde ifadeye çok dikkat etmişler, ne kadar süslü yazarlarsa o nisbette itibar kazanacaklarını düşünmüşlerdir.

Aynı şekilde, devletin resmi yazılarını kaleme alan katipler de bu hususa büyük önem vermişler, muhatabın makamına göre değişen bir süslü üslup kullanmışlardır. Bu o kadar yaygınlaşmış ve tabii hale gelmiştir ki, böyle yazıları yazma durumunda olan insanlar, kalıplaşmış bir çok ifade şekillerini ezberlemek, kendi hünerlerini, alışılagelen saygı ve dua cümleleri arasında göstermek zorunda kalmışlardır. İşte, bu, hüner gerektiren, yazılması güç nesre ve bunu yazmaya inşa denmektedir.

Arapça bir kelime olan inşa'nın kökü "neşe'e" lugatte,

"yükselmek, dirilmek, gelişip büyümek, yeniden peyda olup hayat bulmak, tıfl u taze büyüyüp kadd ü kamet sahibi civan olmak" [1] manalarına gelmektedir.

Kelimenin dörtlü kökü "enşe'e"nin manasını İbn-i Manzur Lisanü'l-arab'da "ilk yaratılış, yaratma, vaz etme, ilerletmek, çıkmak, yönelmek, bulutun ortaya çıkması, gecenin başlaması, şiir inşad etmek ve güzel hutbe okumak" şeklinde vermektedir.

"İnşa" kelimesi ise;" yaratmak, üretmek, terkip etmek, yazmak, kompozisyon, mektup yazmada üslup inceliği, edebiyat"[2]; "bir nesnenin neşv ü nema bulması, başlama, bir yerden çıkma, devenin gebe kalması, bir nesneyi yükseltmek, bir nesneyi bir kimse kendiliğinden peyda eylemek (İlm-i inşa bu manadadır)" demektir.[3]

Kur'an-ı Kerim'de de kelime "yaratma" manası ile ifade edilmektedir. "Gerçekten biz hurileri apayrı biçimde yeni yarattık"[4]; 'De ki, sizi yaratan O'dur."[5] ayetlerinde "enşe'e ve inşa' kelimeleri geçmektedir.

Bu geniş manaları ihtiva eden "inşa", daha ziyade edebiyat ve üslup yönüyle anlaşılmış ve yayınlaşmıştır.

Değişik kaynaklarda inşa, ilmi olarak şöyle tarif edilir:

"Erbabınca kabul edilen kaidelere göre kaleme alınmış

---

[1] Mütercim Asım, Kamus Terc., İst. 1354, C.I. s.109;İbni Manzur, Lisanü'l-arab, Beyrut 1990, C.I., s.170

[2] F. Stteingas, Persian-English Dictionary, London 1957.

[3] Mütercim Asım Terc., C.I. s.110

[4] Vakıa Suresi, Ayet 35

[5] Mülk Suresi, Ayet 23

güzel ve makamına uygun ibarelerle yazılan, belig ve fasih nesirden bahseden bir ilimdir. Bu ilmin prensipleri (mebadisi) hitabet ve mektupların tetebbuundan alınmıştır.[6]

Bir başka tarif şöyledir:

"İlm-i inşa bir ilimdir ki, onunla hutbe ve risalelerden olan mensur terkiplerin güzellikleri ve ayıpları (mehasin ve meayibi) bilinir."[7]

Tariflere göre konusu, hutbe, risale ve diğer kitaplardaki mensur terkipler olan inşa ilminin asıl varlık sebebi "illet-i gaiyyesi",, nesir yazılarındaki güzellik ve çirkinlikleri bilmektir. Aynı kaynaklarda, inşa ilminin bütün ilimlerden, hususiyle hikmetten, şer'i ilimlerden, kamil insanların siyerlerinden, alimlerin hikayelerinden, akıllıların vasiyetlerinden yararlandığı anlatılır.[8]

İnşa ilminin dallarından olan ilm-i teressül için yapılan tarif de şöyledir:

"Teressül öyle bir ilimdir ki kendisinde her bir taifeye uyun hususi ıstılahlar ve usuller itibariyle kaçınılması gereken ibareler bakımından katib ve mektubun ileyh "yazan ve kendisine yazılan"ın ahvali zikrolunur."[9]

Başlı başına bir ilim olan inşa, oniki ilimden biri

---

[6] Taşköprülüzade, Mevzuatü'l-ulum, İst. 1313, s.250; Katib Çelebi, Keşfu'z-zunun, Ank. 1947, C.I, s.181

[7] İsmail Rüsuhi Miftahu'l-belaga, İst. 1284, s.186.

[8] Katib Çelebi, Keşfu'z-zunun, aynı yer.

9 Katib Çelebi a.g.e s.298

olarak bilinmiş[10], bu tür yazıları kaleme almak üstün bir hüner kabul edilmiştir. Yüksek bir kültür seviyesini gerektiren inşa tekniğinde kişinin üslubu, karşılıklı yazışmalarda muhataba ne kadar değer verildiğinin bir göstergesi sayılmıştır. Bir divan şairinin, belirli kalıp ve kaideler içerisinde sanatını ortaya koyarken gösterdiği ustalığı, inşa yazarı da nesrinde gösterme lüzumunu hissetmiştir.

Edebiyat tarihinde inşa ilminin önemi ve değeri üzerinde çokça durulmuş, zaman zaman şiirle inşadan hangisinin daha "faziletli" olduğu, inşa nazariyatı kitaplarında tartışılmıştır. Münşeat-ı Fevri Ahmed'de bu görüşlerden nakiller vardır. Mahzenü'l-esrar adlı eserinde Şeyh Nizami, faziletin şiirde olduğunu söylemiştir. Fenn-i inşada "üstad-ı zaman ve mukteda-yı devran" olan Hace-i cihan, Menazıru'l-inşa adlı eserinde, üstünlüğün inşada olduğunu beş delil zikrederek uzun uzun izah eder.[11] Bu görüşleri münşeatında nakleden Fevri Ahmed Efendi, kendi görüşünü de; "Şiir ve inşa ikisi de birbirinden ziba ve her birisi süzülmüş baldan "asel-i musaffa" daha saf ve şekerden daha tatlı, letafette biri ab-ı hayat ise biri kand-ı nebattır. Biri ruhun gıdası ise biri sermaye-i fütuhtur ve iki ilmin birbirine hulul etmesiyle cisim ile can gibi birlikte biterler [12] şeklinde açıklar.Aynı eserde inşa ilminin nasıl tahsil edileceği ile ilgili bilgi

---

10 Osmanzade Taib, Münşeat, Sül. Ktb. Serez 2771, 1a; Okçuzade Muhammed Şahi, Münşeat, Üniv. Ktb. Ty. 3105, 5b.

11 Fevri Ahmed, Münşeat, Ayasofya Ktb. 4311, 59a

12 Aynı eser, Yk. 60b.

de vardır. "Zamanın edibleri arasında bir tarif tarzı" [13] olan inşa ilmi, son devir münşeat kitaplarında da uzunca bahis konusu edilmiştir.[14] Kavaid-i İlm-i İnşa adlı eserin Usul-i İnşa ve Fünun-i İnşa bölümlerinde bu ilimle ilgili çok geniş malumat vardır Burada ilm-i inşanın maddeleri: Lafız, mana ve bunların itilafı, beyan, inşa güzellikleri ve inşa ayıpları; inşa üslupları, bu üslupların mevkileri ayrı ayrı izah edilip örnekler verilmiştir.

Münşeat-ı Aziziye'de bu ilme dini bir önem verilerek, bütün marifetlerin esasının inşa olduğu, bu fenni tahsil etmenin, dünya ve ahiret saadetini kazanmanın anahtarı olduğu anlatılır. Bu konuda Hz. Ali'ye atfedilen bir söz, işin dinle alakasını daha net ortaya koyar; Evlatlarınıza kitabeti (inşa) öğretiniz. Çünkü o, işlerin en önemlilerindendir. Ve en büyük bahtiyarlıktır"[15] tavsiyesi, bu işe verilen değerin sebeplerinden birisidir. Yine, şiirle beraber inşanın, ruhun gıdası mesabesinde olduğu [16] münşiler tarafından ifade edilmiştir.

İnşa ilmine vakıf olabilmek için sarf ve nahiv bilmek, maani,beyan öğrenmek, meşhur divanları okumuş olmak, güzel kaleme alınmış tarih, ahlak ve edebiyat kitaplarını mütalaa etmek, bazan düşünceleri yazıya dökerek varsa imla yanlışlarını tashih etmek, bozuk ifadelerden kaçınmak

---

13 Okçuzade, Münşeat, aynı yer.

14 M. Rif'at, Kavaid-i İlm-i inşa,, İst. 1308; Süleyman Paşa, Mebani'l-i İnşa, C.I-II, İst. 1288-89.

15 Münşeat-ı Aziziye, İst. 1303, s.206.

16 Aynı eser, s.207

gerektiği bilinmektedir.[17]

Kitabet kelimesinin de inşa'ya yakın bir mana taşıdığı görülmektedir. Münşeat-ı Aziziye'de, İnşa ve Kitabet ilminin faziletlerinin beyan edildiği bölümde, Hz. Ali'nin sözü nakledildikten sonra," rükn-i a'zam olan kitabet ve inşa fennine de çalışmak lazımdır" denilmektedir.[18] Kitabette en çok dikkat edilecek şeyin imla olduğu vurgulanan eserde, kitabet tahsilinin, şiir gibi Allah vergisi bir manevi istidada bağlı olduğu bilinse de, bu kabiliyetin kuvvveden fiile çıkabilmesi için gayret ve çalışmak gerektiği belirtilmiştir.

Muaddilü'l-imla ve Mükemmilü'l-inşa adlı eserde, kitabetin en şerefli sanatlardan sayıldığı ve bu işlerle uğraşanların yüce kimseler olduğu yazılmaktadır.[19]

Genellikle ayrı mütalaa edilse bile kitabetin de gelişigüzel bir yazıcılık olmadığı, resmi olarak bu yazı işiyle uğraşanlarda pek çok şart arandığı bilinmektedir. Kitabetin,inşa ile benzeşen manasının dışında, Selçuklu ve Osmanlılarda bir resmi devlet kurumu olduğu ve katiplerin bu birime bağlı bulunduğu bugünkü bilgilerimiz arasındadır.[20]

---

[17] Aynı eser, s.186.

[18] Münşeat-ı Aziziye, s.206)

[19] Mehmed Nüzhed, Mu`addilü'l-imla İst. 1302, s.38.

[20] Geniş bilgi için Bkz. İslam Ans. Reisü'l-küttab mad. İst. 1963, s.671

KATİB-MEKTUB

İnşa ıstılahlarından olan bu kelimeler, sözlük manalarının dışında çok geniş anlamlar ihtiva etmektedirler. Arapça olan bu terimler lügatte "yazan, yazıcı" ve "yazılı kagıt parçası" manalarını ifade ederler. Kitabet ve inşa ilminde katip, rastgele yazı yazan kişi değildir. Yazıda belli bir ustalık derecesine ulaşmış, bir takım bilgilere sahip, inşa kaidelerine riayet ederek, verilen resmi yazıcılık görevini ifa eden kişiye denir. Kitabet bir ilim ve fen olduğuna göre, katip bunu uygulayan kişidir. Bazı münşeat kitaplarında katiplerden bahis vardır. Muaddilü'l-imla'da Mehmed Nüzhet, "Her yazdığı şeyden kolaylıkla mana çıkarılan kişiye katib denir" demektedir.[21] Münşeat-ı Aziziye'ye göre" katib olan kişi az ve kısa söz ile maksadı beyan edip lafı gereksizce uzatmaktan sakınmalı, yazdığı şeyleri herkesin anlayacağı tabirlerle Türkçe yazmalı, bazan zaruri olarak Arapça, Farça kelimelerle yazmak gerekirse, garip sözlerden, kusurlu" rekik" tabirlerden kaçınmalı, herkesçe bilinen anlaşılır sözlerle ifade-i meram etmelidir."[22]

Üzerlerine bir takım sorumluluklar düşen katiplerin yazdıkları mektuplarda da aranan bir takım şekil, ifade ve muhteva özellikleri vardır.

Münşeatlarda önemli bir yekun teşkil eden, tarihi ve edebi kıymeti haiz mektuplar, yazarına ve mevzuuna göre çok değişik isimler almaktadırlar. Bugünkü tabirle mektup

---

[21] Muaddilü'l-imla, İst. 1302, s.19

[22] Münşeat-ı Aziziye İst. 303, s.207.

dediğimiz bu yazışmalar, çeşitli yönleriyle bir takım kurallara bağlanmıştır. Hitap şekillerinden üslubuna, kagıdın şeklinden satır aralıklarına kadar pek çok konu münşeatlarda anlatılmıştır. Mektuplara verilen adlar, bazı üslup ve şekil özellikleri ile uyulması gereken esaslar şunlardır.

Mektupta yazı ve ifadeye son derece dikkat etmek gerekir. "Yazılacak mektub ne kadar güzel olur ise bir kimse kendini muhatabına o nisbette irae itmiş olur." [23] "Güzel ve makamına uygun mektup yazmak fıtrat ve zekaya bağlı, tabii istidada tabidir denmektedir. Gerçi burası inkar olunamaz ise de bu hal, en çok mektubun daha güzel ve parlak olmasına, muhataba daha ziyade haz vermeye hizmet eder. Fakat herkesce asıl bilinmesi lazım olan cihet yazacağı şeyi kaidelerine uygun ve makamına münasib yazabilmekdir."[24] İşi sanat derecesine çıkarmak herkesin yapabileceği bir şey değilse de, sözü yerli yerinde kullanmak şarttır. "Yazılacak evrakın iyi bulunmasının bir şartı da ne sözü uzatarak muhatabı rahatsız etme ve ne de noksan yazıp tekrar sormaya mahal vermekdir."[25] Aslolan, herkesin makam ve mertebesine münasip kelimeleri, en güzel surette "ahsen-i vecih" yazmaktır. Osmanzade Taib, kendi zamanında "mergub" olan üslubun "ne gayet münşiyane ve ne ziyade amiyane Türki"[26] olduğunu, itibar edilen mektubun

---

[23] M.Reşid-A. Rasim, Hazine-i Mekatib yahud Mükemmel Münşeat, İst. 1306, Önsöz s.c

[24] Aynı eser s.b

[25] Aynı yer.

[26] Taib, Münşeat, Sül. Ktb. Serez, 2771, 3.a.

bu ikisi arasında bir kıvamda olması gerektiğini yazar.

Mektuplar, yazan ve kendisine yazılanın makamına göre çeşitlere ayrılmaktadır. Mektubu gönderen ya üst makamda (a'la), ya alt makamda (edna) veya müsavi bir makamdadır (akran). Bunlardan her bir makamda bulunan kişinin yazacağı mektubun tabiri başkadır. Mesela, üst makama yazılan mektubun tabiri gönle hoş gelen yalvarma üslubuyla ve üçüncü şahıs kipiyle yazılır. Üstten alt makama yazılanda ise bunun tersi olur. Burada çokluk kipiyle, sual-cevap şeklinde büyüklük edatları kullanılmaz. Akrandan akrana yazılan mektuplarda ise, mertebeye göre saygı edatlarını ihtiva eden ve gönül okşayan kelimelerle dosluğa riayet edilir.[27] Ne kadar iltifatlı sözler yazılırsa aradaki muhabbet o kadar artar. Bunu yaparken de ifrat ve tefritten uzak olmalı. "Mektubun lafızları çok kullanılan kelimelerle olmak katibin adabındandır. Zira selaset-i tabir (sözün kolaylığı) ve nezaket-i kelam inşanın güzelliklerinden" sayılmıştır.[28]

Mektuplarda katiplere düşen vazifelerden biri de mektup başlangıcını muhtevaya uygun yazmalarıdır. Satırların evveline, Allah'ın isimlerinden birini "hüve" lafzına bitiştirerek yazmak hem bir kaidedir hem de muhataptan beklenenin yerine gelmesine yardımcı olur. Mesela taleb-i `atada "hüve'l-kerim", istianede " hüve'l-mu'in", istigasede "hüve'l-mugis" gibi [29] .

---

[27] A,g.y, 2a.

[28] a.g.y., 2b.

[29] İsmail Rusuhi, Miftahu'l-belaga, İst. 1284, s.191; Münş. Mec. Üniv. Ktb. 2599, 3a

Mektubu gönderen eğer üst makamda ise isminin yanına "Muhibb-i muhlis veya muhibb-i müştak" diye yazmalı. Eğer müsavi ise "da`i-i muhlis" veya "da`i-i devlet veya "da`i-i bi-iştibah" şeklinde yazmalı ; şayet alt makamda ise "ekallü'l-`abd", "ahkaru'l`-ibad", ez`afü'l-huddam, mine'n-nahifi'z-za`if", "abd-i fakir", çaker-i dirine" ibralerinden uygun olan birini imza olarak yazmalıdır.[30] Bu imzalara "nişan-ı mektub" denir. Gönderen eğer padişah ise bunun adı "tugra"dır ve mektubun evveline yazılır. Eğer rütbeler müsavi ise imzayı mektubun bitiminde sağ tarafa, gönderen şayet alt rütbede ise sol tarafa yazmak gerekir. Yine mektubun sonunda, yazılan ayın adına uygun kelimerle tarih yazılmalıdır.[31]

Mektup ve arzıhal üst makamdakine gönderilmişse satırların yazımına kağıdın orta yerinden başlanması, akrandan akrana veya üstten alt makamdakine gönderilmişse kağıdın üstünden başlanması gerektiği kaydedilmiştir.[32]

Alt makamdan üste yazılan kağıdın satırları sık, üstten alta yazılanın ise bunun aksi olmalı ayrıca kağıdın ucunu da bir miktar kesip nücum ehline göre kötü olan dörtgen şekilden kağıdı kurtarmalıdır.[33]

Mektuplar ya "hitab" ya da "cevab" olur. Eğer hitap olursa bazılarına göre oniki bazı katiplere göre de on

---

[30] Münşeat Mecmuası, Üniv. Ktb, Ty, 2599, 2b.; Süheyl, Münşeat Üniv. Ktb. 238, 9b.

[31] Aynı yerler.

[32] İnşa-i Mergub, Atatürk Kitaplığı, M. Cevdet yazm. K. 36, yk. 60a.

[33] Süheyl, Münşeat, Üniv, Ktb. 238, 10b.; Münşeat Mecmuası, Üniv. Ktb., 2599, 3a.

rüknü vardır[34].

"Sena, dua, mektup yazılanın ismi selam, iştiyak arzı, mülakat talebi, yazış tarihi, ahvalin bildirilmesi, yardım bekleme, ve dua sırasıyla yazışma ideal mektubun şartlarındandır.

Ayrıca mektubun on esas şartı olduğu yazılmıştır. Bunlar:

Kendisine mektup gönderilenin rütbesine edebe riayet, gönderilenin mevkii yüksek ise isminin yazılmaması (rütbeler müsavi ise yazılması gerekir.), gönderilen alt mevkide ise istek ve duanın kabulü ricası, mektup gönderilenle uzun zamandır ayrı kalınmamışsa "iştiyak" rüknünün yazılmaması, gönderen alt rütbede ise ahvalin bildirilmesi rüknü saygılı bir ifade ile yazılması (mesami`-i huddam-ı zevi'l-ihtirama i`lam olunur ki" gibi), zaman ve mekan uzak değilse tarih yazımının terki, gönderilene "hitab" kipiyle değil de, "gaib" kipiyle yazılması (mesela "falan nesneyi taleb etmişlerdir" gibi), üst makamdan alttakine "cemi" kipiyle yazılmaması, ahvalin bildirilmesi selam rüknüne bitişik olması, selam ile ahvalin bildirilmesinin aynı kip ile yazılmış olmasıdır.[35]

Mektup dışında yukarda adı geçen yazışma çeşitlerinin bir kısmının rükun ve şartları münşeat kitaplarında

[34] Miftahu'l-belağa, s.201.

[35] Süheyl, Münşeat, Üniv. Ktb., 238, 9a.

yazılmıştır.[36]

MÜNŞİ

Münşi lugatte "yapan, inşa eden, yaratan" manalarına gelmektedir. Bir edebiyat ıstılahı olarak münşi, güzel nesir yazan, inşa tekniğine uygun olarak belig yazılar kaleme alabilen, inşa ilmiyle meşgul olan kişi demektir.

Her nesir yazanın beceremiyeceği mükemmellikte gayet süslü ve edebi ifadeleri kaleme alabilme, başlı başına bir sanattır ve bunu başaranlar münşilerdir. Bunlar şairler gibi sanatkar insanlardır.

"Münşi o kimsedir ki, kast edilen manayı, belagat sahiplerinin beğeneceği tarz ve üslupta eda etmeye tam bir alışkanlığı (meleke-i rasiha) olup [37] bu işin hakikatine erenler (hakiki münşiler), sözü ne yolla söylerlerse söylesinler makbul ve "müstahsen" söylerler ve başka birini taklid etmezler[38].

Bütün ilim ve sanatların tahsilinde olduğu gibi inşa sanatında da bir takım şartlar olup, buna sahip olma derecelerine göre münşiler gruplara ayrılmakta ve herbir gruba girenlerin bazı hususiyetleri bulunmaktadır. Yani münşiler vasıflarına göre derecelenmekte, buna göre kıymet ifade etmektedirler.

---

[36] Risale, Sül. Ktb., Halet Ef., 760;Kava`id-i Tahrirat-ı Münşeat, Sül. Ktb., Esad Ef. 3337; Harputlu Mehmed Reşid Münşeat, Sül. H.Mahmud Ef. 5121.

[37] Miftahu'l-belaga, İst. 1284, s.186

[38] Aynı eser, s.216.

"Mana-yı maksudu" en güzel br surette ifadeye kadir olması gereken münşinin, "fikr-i kavim ve tab`-ı müstakim" sahibi olup, Arabi ilimleri, edebiyat fenlerini gereği gibi bilmesi,, fesahat sahiplerinin şiirlerini çokça inceleyip ezberlemesi, fıkraları birbirine rabtedebilmesi icab etmektedir.[39]

Münşinin, büleganın terkiplerini çok inceleyerek nazım ve nesirde kelimelerin mertebelerine arif olması, hafızasının ayet ve hadislerle dolu olması, her birini mahallinde eda kılması gerektiği[40] gibi pek çok şart ileri sürülmüştür. Bir münşeat kitabında, münşi, bütün ilim ve fenler üzerinde konuşan ve fikir mübadelesi yapabilen, her fende kitap telifine teşebbüs edebilen kişi olarak tarif edilmiş, münşinin, yazı ile alakalı sanatlardan hat, tezhib, cilt işinden de anlaması gerektiği ifade edilmiştir.[41] Ayrıca, aynı eserde münşinin birçok sebebten dolayı şaire tercih edildiği, her asırda müteaddid ve mahir şairler görüldüğü halde, bir münşi-i hakikinin kolay bulunamadığı kaydedilmiştir.[42] İsmail Rüsuhi Efendi de, hakiki münşinin kendi devrinde (17.yy.) az bulunduğunu söyler. [43]

Pek çok kaynakta münşiler dört gruba ayrılmaktadır. Arapça ve Farsça ile maani, bedii, beyan vs. edebi ilmleri

---

[39] Osmanzade Taib, Münşeat, Söl. Ktb. Serez, 2771, 2b

[40] Miftahü`l-belaga, s.189.

[41] Muhammed Nüzhet, Muuaddilü'l-imla, İst. 1302, s.19,40

[42] Aynı eser, s.30.

[43] Miftahu'l-belaga, s.189.

bilen, belagat ve fesahat kitaplarını çok incelemiş olan, hafızası ayetler, hadisler ve hikmetli mesellerle dolu olup galat tabirleri kullanmayanlara hakiki münşi denmektedir. Bunlar birinci grup münşilerdir. İkinci grup münşiler, inşa kudretine sahip olmamakla beraber belagat sahiplerinin terkiplerini zabt u rabta muktedirdiler. Üçüncü gruptakilerin, büleganın fıkralarını cem` edip aralarında irtibat kurdukları halde, lafzın selasetini (akıcılığını) sağlamaya kudretleri yoktur. Sonuncular ise, bülega fıkralarını rabtedemedikleri halde ettiklerini zannedenlerdir.[44] Bunlara, hakiki münşiler katib demektedirler.[45]

Bu tasnifte katiplik dördüncü grupta yer almakta ise de, bir münşeat kitabında katipliğin gereklerinden bahsedilirken, münşilerin özellikleriyle pek çok benzerlikleri olduğu görülmektedir. Kavaid-i Tahrirat-ı Münşeat adıyla istihsah edilmiş bu mecmuada katibler için gerekli vasıflar sayılıyor, onların Arapça ve Farçayı iyi bilmeleri, aruz, kafiye, seci, mantık, beyan, bedi, tefsir, hadis ilmine aşina, imla ve inşada mahir olmaları, kelime ve makaleleri şirin olup yazıda tatlı ve yumuşak dil kullanmaları gerektiği ifade ediliyor. [46] Burada aranan özellikler, diğer kaynaklarda anlatılan münşilerin vasıflarıyla yakınlık arz etmektedir. Bundan anlaşılan, "münşi" ve "katib" kelimelerine müelliflerin bazan

---

[44] Süheyl, Münşeat, Üniv. Ktb. Ty. 238, 2b; Münşeat mecmuası, Üniv, Ktb. Ty. 2599, 1a; Risale, Sül. Ktb. Halet Ef. 760, 63b; Miftahu'l-belaga İst. 1284, s.188.

[45] Muaddilü'l-imla'da "katib" ile "yazıcı", ayrı terimler olarak açıklanmaktadır.. (s.19)

[46] Sül. Ktb. Esad Ef. 3337, 165a-170b

birbirine yakın mana verdikleridir.

İnşa ile ugraşanların yukarda zikredilen ilimlerin tahsilini tamamlamadan şiirle meşgul olmalarının yanlışlığı da belirtilmiştir. Kişinin mahir bir münşi veya katib olmadıkça şiir söylemeye vaktini harcaması, onu, meramını ifadede zaafa düşüreceği ve ilimsiz inşad edeceği şiirlerin çoğunun bayağı ve manasız olacağı ifade edilmiştir. [47] Buna göre , aynı zamanda bir şair olmak isteyen münşilerin,önce inşa ilminde ustalaşmaları gerektiği açıktır.

Görülüyor ki münşi (ve yerine göre katip), sanatlı nesirde usta, süslü ifadelerde maharet sahibi, pek çok edebi ilme vakıf, islami ilimlere aşina, hafızası ayet, hadis ve mesellerle dolu, tatlı dil ve yumuşak söze (azbü'l-beyan ratbü'l-lisan) sahip bir kişi olarak tanımlamaktadır.

MÜNŞEAT

Klasik Türk edebiyatında edebi terim olarak münşeat, kaleme alınan güzel nesir yazıları, bir münşinin yazdığı şeyler, mektuplar, resmi veya hususi muharrerat demektir. Sözlüklerde, "müsvedde ve inşa itdiklleri kağıt ve dahi yelkeni çekilmiş gemi"[48] "yelken açmış gemi" [49] manalarıyla geçen kelime Kuran-ı Kerim'de de gemi anlamını ifade etmektedir.: "Denizde yüce dağlar gibi yükselen

---

[47] M. Nüzhet, Muaddilü'l-imla, İst. 1302, s.32

[48] Ahter-i Kebir, İst 1256, s.614.

[49] Lisanü'l-arab, Beyrut 1990, C.I, s.170.

gemiler de O'nundur".[50] Burada "yelkenli gemi" manası, "münşeat" kelimesine tekabül etmektedir. Istılahi manada münşeat ise, inşa ilminin kaidelerine göre yazılan nesir yazılarına denmektedir. Ayrıca, inşa ilmiyle ilgili öğretici bilgilerin yer aldığı, süslü ve sanatlı inşa örneklerinin, daha ziyade mektup türü güzel yazıların yer aldığı kitap ve mecmualar demektir.

Edebiyatımızda güzel ve sanatlı nesir yazma düşüncesi, hem bu konuda bir ilmin doğmasına yol açmış, hem de bu fende yetişmek isteyenlere faydalı olabilmek için, inşa yazılarından olunan eserler tertip etme geleneğini başlatmıştır. Bu gelenek, başta, inşa kaidelerini anlatan, mektup yazma usul ve adabını gösteren, öğretici nitelikte eserler şeklinde kendini göstermiş, daha sonra çeşitlenerek devam etmiştir.

Münşeat mecmaları, sanatlı nesrin en güzel örneklerinin görüldüğü ve bunu yazabilmein yollarının öğretildiği eserlerdir. Bu eserlerde çok defa resmi ve şahsi yazışma örneklerini gördüğümüz gibi, bazan da tarihi, dini, edebi makaleler, kıymetli nazım parçaları ve başka pek çok faydalı bilgilere de rastlayabiliriz. Münşeat eserleri, Türk edebiyatında divanlar kadar itibar görüp, müelliflerinin şairlerle bir tutulduğu değerde kitaplardır diyebiliriz.

---

[50] Rahman Suresi, Ayet 24

I. BÖLÜM

Eski Türk Edebiyatında Münşeat

Giriş bölümünde sözlük ve ıstılah manası kısaca verilen münşeatlar, belli bir tarzda yazılan inşa örneklerinin toplandığı mecmualar şeklinde eski Türk edebiyatında 14. yy'dan itibaren görülmeye başlanmış; gelenek halinde 20. yy'a kadar devam etmiştir. Münşeat hem genel anlamda süslü nesir, hem de bu nesrin toplandığı mecmua anlamında asırlarca bir türü ifade eden kavram olarak bilinmiştir. Fakat daha çok mecmua anlamıyla yaygınlaşan münşeatlar, zamanla üslup ve muhtevaca gelişmiş; şiirlerin toplandığı kitaplara divan denildiği gibi, inşai tarzda yazıların yer aldığı eserlere ad olmuştur.

Burada münşeatları muhteva, yazım tekniği ve üslup özellikleri yönünden inceleyeceğiz.

A. Münşeatlarda Muhteva

Edebiyat tarihimizde münşeat mecmualarının muhtevası değişiklik göstermiştir. Önceleri inşa ilminin kaidelerine uygun olarak resmi ve gayrı resmi şahıslara yazılacak mektuplarda nasıl bir ifade ve üslup kullanılacağına dair bilgiler ve örneklerin sunulduğu mecmualar şeklinde görülmüş, daha sonra çeşitlenerek muhteva zenginliğine ulaşmıştır.

Tarihimizde ilk inşa eserlerinin, Anadolu Selçukluları döneminde, devlet merkezinden yazılan berat, ferman, takrir

gibi farsça resmi yazıları ihtiva ettiğini biliyoruz[1]Bu yazılarda, devletin üst kademesindeki kişilerin birtakım emirleri, kararları, hükümleri yer almaktadır. Yine, taşradan devlet yetkililerine yazılan arzıhaller, tezkireler, arizalar o dönemi tarihi yönden aydınlatan vesika mahiyetinde inşa örnekleridir. Aynı dönemde, katiplere örnek olacak şekilde hazırlanmış, mektuplarda kullanılacak lakap ve hitaplarla alakalı bilgiler veren eserlerin yazıldığını Osman Turan aynı kitabında kaydeder.

Selçuklulardan sonra Anadolu'da Türk diliyle yazılan ilk münşeatlar öğretici mahiyettedir. Mektup yazmanın usul ve kaidelerini gösteren, değişik kimselere karşı kullanılacak lakap ve ünvanların kaydedildiği bu ilk dönem eserlerinde Fars edebiyatının izleri görülür. Türk dilinin gayet sade olduğu bu dönemde, yazışmalarda kullanılması tavsiye edilen ve örnekleri de verilen lakap, sername ve ünvanlarda Farça tamlamaların bulunması bunu gösterir. Katiplerde aranacak şartlar ve onların sahip olmaları gereken bilgilerin kaydedildiği bu ilk münşeatlarda kime, hangi üslüpla hitab etmek gerektiği de açıklanmıştır. Verilen nazari bilgilerin yanında, kaydedilen çeşitli yazışma örnekleri, münşeatların esas unsurunu teşkil etmiştir.

Daha sonraki yüzyıllarda da "inşa" yazımı ile ilgili bilgi veren münşeatlar tertip edilmiştir. Fakat, bu mecmualarda en fazla dikkati çeken mektuplardır. Kimisi temsili ve hayali olsa da, münşeatlarda yüzlerce resmi,

---

[1] Prof. Osman Turan, Türkiye Selçukluları Hakkında Resmi Vesikalar Ank. 1988, S.XVI, 147.

tarihi, edebi mektup vardır. Muhteva konusunda önemli olan da bu mektuplardır.

Münşeatlardaki mektupları incelediğimizde, onların edebiyat ve siyasi tarihimiz için çok önemli kaynaklar olduğu görürüz. Mecmuaların tarihi yönden değeri, vesika niteliğinde pek çok malzeme ihtiva etmesi sebebiyledir. Bu malzemeler, ait oldukları devrin siyasi tarihini aydınlattığı gibi, kültürel ve iktisadi yönden de bize önemli bilgiler verir. Resmi protokolde yer alanların ast üst ilişkileri hakkında fikir sahibi olmamızı, özellikle alt makamlardan gelen arzıhaller, dönemi ve insanlarını tanımamızı kolaylaştırır. Resmi zevatın birbirlerine yazdıkları, muhtelif isimlerle anılan bu "nameler", tarihi belge kıymetindedirler. Devletin çeşitli kademelerinde vazife yapan kişilerin, münşeatlarda yer alan yazışma suretlerinden, bulundukları yöre ile ilgili çok önemli bilgiler elde edebiliyoruz. Merkezdeki idarenin taşraya talimat ve emirleri, taşradakilerin problemleri, ayrıca devletlerarası ilişkilerin niteliği münşeatlarda çokça yer aldığından, bunlar bizim için tarihi kıymet taşımaktadırlar.

Resmi sıfatı olmadığı halde, hususi tanışmalardan dolayı devlet ricaline münşi ve şairlerin yazdığı özel mektuplar da münşeatlarda bolca bulunur. Nüfuzlu kişilere yazılan bu tebrik, teşekkür, taziye, dua, nasihat, tavassut mektupları, tarihi bakımdan olduğu kadar, edebiyat ve kültür yönünden de çok mühimdir. Elimizde pek çok örneği bulunan bu resmi ve hususi yazılar, münşeatlarda inşa örnekleri olarak yer aldıklarından, mecmuaları tertib ve

telif edenler yazılarda bazı kısaltmalar yapmışlardır. Pekçok şahsın mektubu bazı münşeatlarda sadece başlangıç ve hitap kısımlarıyla yer alır. Bazılarında da mektupların son bölümleri kısaltılmış cümlelerle verilmiştir. Fakat bu kısaltmalar, onları tamamen güvenilmez bir niteliğe sokmaz. Münşeat mecmuaları, münhasıran tarihi belge olarak kabul edilmeseler bile edebiyat, kültür ve siyaset tarihimiz için gözardı edilmemesi gereken önemdedirler. Hatta bazan, diğer kaynaklarda rastlanamayan bazı bilgileri münşeatlarda bulmak mümkündür. Münşeatlardaki resmi mektuplardan, mesela; Erdebil seferinden önce müftü Esad Efendi'nin Giray Han'a kızılbaşlara savaş açılacağını, onların inançlarındaki bozuklukları belirttiğini[2]; Çelebizade Asım'ın, Sadrazam Âli Paşa'ya, Kütahya kadılığı için Nevres Efendi'yi tavsiye ettiğini [3]; Koca Ragıb Paşa'nın, Nadir Şah'ın nedimi Mirza Zeki'nin saçma sapan sözlerine cevap vermeye tenezzül etmediğini, fakat aczine hamlolunur endişesiyle cevabını verdiğini[4] öğrenebiliyoruz.

Osmanlı padişahlarının ölüm ve cülus haberlerini yurtiçi ve yurtdışındaki makamlara ileten çok sayıda name münşeatlarda yer almaktadır. Mesela Sultan Süleyman Tatar Han'ına yazdığı mektupta babasının ölüm haberini verip, gaib cenaze namazını kılmalarını ve kendisine biat edilmesini istemiştir. [5]

---

[2] Münşeat Mecmuası, Sül. Ktb. Tarlan 80, 24b.

[3] Asım, Münşeat, İst. 1286, s.39.

[4] Ragıb Münşeat, Bulak, 1837, s.83

[5] Mekatib-i Hulefa, Topkapı Revan, 1939, 532a.

Münşeat mecmualarında tarihi konularda çok değişik bilgi bulabiliriz. XVII. yy. münşilerinden Veysi'nin, Mısır eşrafından dostu Ali Efendi'ye yazdığı mektupta, o dönemde Mısır'da asayişin iyi olmadığı hususu dile getirilmiştir[6].

Yine Veysi, veziriazama yazdığı mektupta kadılıktan bahseder ve adaletin, o zamanda işleyen bazı kurallara muhalif olduğunu söyler.

1074/1663 yılında Mısır'da sürgünde olan Şeyhülislam Mustafa Efendi'ye kazaskerin mektup yazıp kendisine hürmetlerni bildirmesi ve dua taleb etmesi de bir başka münşeatta kayıtlıdır[7]. Burada cezalı olan bir devlet görevlisine mektup yazıp saygılar sunmayı o dönem için önemli kabul edebiliriz.

Münşeatlardaki resmi veya özel mektuplardan, o devirdeki kanaat ve düşünceleri bir derece öğrenmek mümkündür. Veziriazam Mustafa Paşa tarafından Parisa Efendi'ye gönderilen bir mektupta [8] teselli kabilinden cümleler vardır. Paşa, Parisa Efendi'ye, küçük kazadaki görevine razı olmasına, küçügüne itibar edince büyüğü istidad kazanacağını ve iktidar gücü ile büyük mansıblara ulaşacağını ümid ettiğini söylemektedir.

Nabi'nin bir Ermeniye gönderdiği latifeli mektubunda, onun, önceki mektubunda selam gönderdiği kişilerin "muhalif-i din" olduğundan dolayı selamını almakta tereddüd

---

[6] Münşeat, Veysi, İst. 1286, s.309.

[7] Münşeat Mecmuası, Üniv. Ktb. 2599, 124a.

[8] Taib, Münşeat, Sül.Ktb. Serez, 2771, 28b.

ettiklerini yazdığını okuyoruz.[9]

Münşeatların edebiyat tarihi için de değeri çok büyüktür. Edebiyat araştırmalarında bizzat müelliflerin yazdıkları en mühim kaynaktır. Bunlar arasında münşilerin hususi olarak yazdıkları mektuplar, bizi, diğer eserlerinde pek görülmeyen bilgilere ulaştırır. Devlet kademelerinde bulunan kişilere veya dostlarına yazdıklarından biz, müellifin mali durumunu, ruhi yapısını, düşünce ve kanaatlerini, samimi olduğu insanları, içinde bulunduğu maddi ve manevi muhitin eserlerine yansımasını, nazım ve nesir üslubunu, varsa divanlarına girmeyen şiirlerini öğrenerek onu daha iyi tanıyabiliyoruz. Böylece yazarın edebiyat tarihimizdeki yerini iyi tesbit edebilme, ayrıca devrin kültür hayatını daha net görebilme imkanımız olmaktadır.

Mesela XVI.yy. şair münşilerinden Lami`i, münşeatında kendisi hakkında önemli bilgiler vermektedir[10]. Hayat hikayesini kendi kaleminden okuduğumuz şair gençliğini, evliliğini dost çevresini, çektiği sıkıntıları anlatır. Biz bu arada onun padişahtan 10 bin nakid akçe yardım aldığını (78b), yazdığı divan külliyatının 10 bin beyte yakın tuttuğunu (92a), padişahın emriyle Heft-peyker adlı eseri kaleme aldığını (95a), ayrı ayrı kişilere yazdığı mektuplarından öğreniyoruz. Menşeatında okuduğumuz bu bilgiler bizim, şairi daha iyi anlayabilmemizi sağlamaktadır.

Meşhur münşilerden Mustafa Âli, padişahın

---

[9] Nabi, Münşeat, Topkapı, Revan 1053, 68a.

[10] Lamii, Münşeat, Sül.Ktb. Kadızade Mehmed, 434.

yakınlarından birine gönderdiği mektupta[11] Halep'te defterdar olalı beş beylerbeyinin yenilendiğini, fakat kendisinin terfi ettirilmemesinden yakındığını (218a), yeni yazdığı Nusretnāme ve Cami`u'l-buhūr adlı kitapları padişaha ulaştırmak istediğini belirtmektedir (258b). Yavuz Sultan Selim'e "arz-ı muhabbet" için mektup yazdığını da başka bir yerde okuyoruz (192a).

Yine XVII. asrın meşhur münşisi Nergisi, Münşeatında yer alan mektuplarında kıymetinin bilinmesini üst makamdakilerden beklediğini yazar. Kendisine Çaniçe kadılığı verilip bu makamın zorluğunu görünce de acı acı yakınan Nergisi bir dostuna, kadılık mevkiinde sıkıldığını, "zindan gibi olan" bu koltukta inşasının bile değişmeye başladığını yazar.[12]

Devlet büyükleriyle tanışıklığından dolayı onlarla rahat yazışan Nabi'nin çeşitli vesilelerle yazdığı mektuplar da dikkat çekicidir. Reisülküttab Rami Efendi'ye yazdığı duanamesinde Nabi, Şam defterdarlığına getirildiğini, eski halleriyle ilgili olarak artık ifrat ve tefrite düşmeyeceğini, gafletten uzak bir halde işleri ehline tevdi ederek kanaatla yetineceğini yazmıştır.[13] Vezir İbrahim Paşa'ya gönderdiği mektupta, Halep'te sadrazamın çok iyiliğini gördüğünü, refah içinde olduğunu ve kendilerine dualar ettiğini (84a) yazan Nabi, Ammizade Hüseyin Paşa'ya yazdığı niyaznamesinde mali sıkıntıda

---

[11] Âli, Menşeü'l-inşa, Bayazid, Ktb. Veliyüddin 1916.

[12] Nergisi, Münşeat, Topkapı, Revan, 1056, 75a.

[13] Nabi, Münşeat, Topkapı, Revan, 1053, 51b.

olduğunu ve muhatabından inayet beklediğini ifade etmiştir.(33b)

Dönemi ve kendisiyle ilgili ipuçları veren Nabi, yüksek mevkideki bir dostuna, o zamanda emanete riayet edenin azaldığını yazmış (13a); sadr-ı ali mektupcusu Halep'li Fethullah Efendi'ye, İstanbul'daki mesut günlerini hatırladığını şimdi ise köşesinde kederli olduğunu, davet edilirse asitaneye gelebileceğini bildirmiş (47a), tevkii Süleyman Paşa'dan gelen tarizli mektuba da kendini müdafaa tarzında cevap vermiştir (101b).

Anlaşılıyor ki bu özel mektuplar, yazarın içinde bulunduğu ahvali değişik yönleri ile anlatan bilgilerle doludur. Bunlar da edebiyat tarihi için mühim malzemelerdir.

Münşeatlarda önemli bir yekun teşkil eden bu yazışma örnekleri, yazıcısına ve mevzuuna göre farklı isimler almaktadır. Münşeatlardaki kayıtlara göre, eğer kağıda yazıp gönderen padişah ise ve bir kişiye "mansıb" ihsan ediyorsa ona "menşūr"; bir iş "mashalat" siparişi için yazmışsa "ferman" denilir. Yazan padişah dışında biri ise, "misal" denilir. Alt makamdan üst makama "ednadan a`laya" yazılmışsa "arz-ı hal", "ariza", "ruk'a" [14]; akran kişiler arasındakine "muhabbetname", "mektub"; fetihle alakalı olanına "fetihname"; üst makamdan alt makamdakine "a'ladan ednaya" yazılana "nevazişname"; iki padişah veya iki serasker yahud bir padişah bir serasker arasında veyahut şeyh ile halifesi arasında yazılana "ahidname", iki

[14] Münşeat-ı, Süheyl'de ariza ve ruk'a müsavi kişiler arasında yazılan yazılar olarak tarif edilmektedir. Bkz. Üniv. Ktb. Ty. 238 4a.

büyük kişi arasında yahut üstten asta tekrimen veya asttan üste eski hukuka binaen yazılmışsa "tehniyetname, taziyetname" adı verilir.[15]

Bu terimlerin dışında münşeatlarda tarifleri verilmeyen fakat başlıklarında muhtevaya göre adlandırılan mektup çeşitleri de çoktur.

Aşırı tevazu ile yazılanlar "dara`atnâme", yalvarma üslubuyla yazılanlar "niyaznâme", birinin suçunun affedilmesi için yazılmışsa "şefaatname" makam sahibi bir kişiye bağlılık bildiriyorsa "ubudiyetname", özür beyanı için yazılmışsa "i`tizarnâme", teselli amaçlı ise "tesliyetname", adını alır. Eğer maktupta muhataba ikram söz konusu ediliyorsa "i`zaznâme", ululama manası varsa "tevkirnâme", gönül çekme avutma düşüncesi varsa "istimaletnâme" denir. Bunlar gibi, yazı metninin muhteviyatına mutabık kelimelerle zikredilen mektuplar münşeatlarda pek çoktur.

Bunlardan başka "temessük, poliçe, deyn, gibi ticari evrak adları da geçmektedir.

Ayrıca "kaime, takrir, telhis, tezkire, buyruldu, şukka" terimleri da münşeatlarda mektuplar için kullanılan kelimelerdir.

Buyruldu: Küçük makamdan büyük makama veya bir şahıs tarafından resmi makama sunulan kağıda o makam sahibi tarafından emir mahiyetinde yazılan yazıya denir. Ayrıca

---

[15] Münşeat Mecmuası, Üniv. Ktb. Ty. 2599, 2b.; Risale, Sül. Ktb. Halet Ef. 760 numarasız.; Süheyl, Münşeat, Üniv Ktb. 238, 4a.; Taib, Münşeat, Sül. Ktb. Serez, 2771, 1b.; Miftahu'l-belaga, İst. 1284, s.191.

tamim manasına da gelir. [16]

Takrir: Bir işin resmen merciine bildirildiği yazıya denir.[17]

Telhis: Sadrazam tarafından padişaha sunulan arz demektir. [18]

Tezkire: Aynı şehirde bulunan resmi dairelerin birbirlerine yazdıkları resmi kağıtlara ve halka verilen resmi yazılara denilmektedir.[19]

Kaime: Büyüklerden küçüklere yazılan resmi kağıtlar[20].

Şukka: Kağıt parçası demek olup mektup manasına kullanılan bir tabirdir[21]

Yazışma örneklerinin dışında münşeatlarda yer alan hususlardan biri de inşa ilmi, fesahat, belagat ve bunlarla alakalı konularda verilen nazari bilgilerdir. Yani inşa nazarıyatıyla ilgili pekçok bilgiyi yine münşeatlarda buluyoruz. Mecmualarda inşa bilmenin luzumu, münşilerin sahib olmaları gereken bilgiler, mektuplarda kullanılacak ünvanlar, dua cümleleri, lügatler ve açıklamaları, arada söylenecek münasib şiirler, Arapça gramer bilgileri, aruz,

---

16 M.Zeki Pakalın, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, İst. 1983. C.I, s.248.

17 A.g.e., C.III, s.385.

18 A.g.e, C.III, s.449.

19 A.g.e., C.III, s.491.

20 A.g.e., C.II, s.140. Kaime akranlar arasında veya küçükden büyüğe yazılan yazıya dendiği de olmuştur. Bkz. Kani, Münşeat, Sül. Ktb. Hacı Mahmud, 5363, 62.a.

21 A.g.e., C.III, s.360.

kafiye, bedii, beyan, maani, vs. gibi pek çok konu anlatılmakta bu işin talimi yapılmaktadır. Bazılarında bu konuda daha derine inilmekte, edebiyat ve inşa fenniyle ilgili pekçok husus izah edilmektedir. [22] Bu tip münşeatlarda nazari olarak anlatılan hususlarla ilgili temsili mektuplar da çokca verilmekte, konular örneklerle zenginleştirilmektedir. Öğretici mahiyette olan bu eserler, münşeatlar içerisinde mühim yer tutar.

Münşeatlarda mektup suretlerinden ve inşa ilmiyle ilgili detaylı bilgilerden başka, muhtelif konularda yazılmış inşa örnekleri de örülmektedir. Çok karışık ve değişik mevzularda yazılan bu metinleri; a. edebi olanlar, b. edebi olmayanlar diye ikiye ayırabiliriz.

a.Edebi Metinler

Münşeat mecmualarında edebi yazı metinleri olarak genellikle mektuplar görülür. Haberleşme amacıyla yazılmış bu edebi mektupların yanında az da olsa, münşiyane kaleme alınmış bazı metinlere rastlanmaktadır. Bunları şöyle sıralamak mümkündür:

1. Name başlığıyla yazılmış olanlar.

Bu tür metinler, her ne kadar mektup gibi yazılmış olsalar da, yazılış amaçları sadece haberleşme değildir. Yazar, gönderdiği namede aynı zamanda inşa hünerini ortaya koymakta, adeta müstakil bir deneme yazma edası göstermektedir. Mesela, hususi ıstılahlarla yazılan nameler böyledir. Bu şekilde mektup kaleme alan münşilerimiz nadiren görülür. Sadrazam Mehmed Emin Paşa'nın Münşeatında

---

[22] Mehmed Rifat'ın , Kavaidi-i ilm-i inşa (Fünun-ı İnşa) İst. 108, adlı eseri böyledir.

matbah tabirleriyle, kamer, akşam, köpek, at, çiçek ıstılahları ile yazılmış inşa örnekleri çoktur.[23] Bu örneklerde mektup metni belirli ıstılahi kelimelerle doludur ve yazar meramını bu terimlerle ifadeye çalışmaktadır.

Noktasız harflerle yazılan mektuplar da böyledir. Bir sanat gösterisi olan bu metinlerde noktalı harf hiç kullanılmaz. Bazı münşeatlarda bu tür mektuplara rastlanır.[24]

Mektup gibi yazılmış olsa da, muhataba gönderilmeyen ve son derece edebi olan, Kani'nin "hirrenāme"si [25] burada bahse değer bir başka örnektir.

2. Hikayeler

Bazı münşeatlarda uzunca geçen, kimisinde de çok kısa olan latif hikayeler edebi bir üslupla kaleme alınmışlardır. Hikaye metinleri münşeatlarda nadiren görülür. Münşeat-ı Aziziye'de kayıtlı, mektup tarzında yazılmış kısa hikayeyi örnek olarak verebiliriz.[26] Bu metin hırrename gibi son derece zarif üslupla yazılmış olup, bir horozun "zifaf" macerasına hikaye etmektedir.

3.Şiirler

Münşeatlarda münzumelere de sıkca yer verilir. Münşinin bizzat kendisi veya derleyenler, şairlerden iktibasen nesir arasında ya da müstakil olarak beyt, kıta,

---

23 Mehmed Emin Paşa, Münşeat, Millet Ktp. Edb. 400

24 'Âli, Münşeat, Sül. Ktb. Esad Ef. 3290; Mustafa Âli, Menşeü'l-inşa, Bayezid Ktb. Veliyüddin 1916.

25 Kani, Münşeat, Bayezid Ktb. Umumi 5878, 95b.

26 Hacı Nuri, Münşeat-ı Aziziye, İst. 1284, s.58.

gazel gibi manzum metinleri çok sık kullanırlar. İfadeyi güzelleştirmek, meramı daha sanatlı bir şekilde anlatabilmek için yazarlar mektuplarını şiirlerle süslerler. Hatta bazan, mektuplarını baştan sona manzum olarak yazarlar. Mesela Mustafa Ali, sadrazam ve padişaha yazdığı arzıhallerde isteklerini tamamen manzum olarak kaleme almıştır.[27]

b. Edebi Olmayan Metinler

Münşeatlarda edebi olmayan metinler, çok çeşitli olup başka amaçlarla kaleme alınmışlardır. Bunlar arasında her türlü dini yazılar, vakfiye suretleri, birtakım kıssalar, menkabeler, bazı ilimlerle ilgili açıklayıcı bilgiler, hitabet ve nutuk örnekleri, layihalar vb.metinler vardır. Mesela Ragıb Paşa'nın Münşeatında, İslam tarihinden Mekke'nin, Taif'in fethi ile ilgili izahat vardır.[28] Abdülhalim'in Münşeatında bazı alim ve şairler tanıtılmakta[29]; Mustafa Ali'niMünşeatında Hz. Peygamber'in sireti, meşayıhın vasıfları, vezirlerin ve bazı meslek sahiplerinin ahvali anlatılmakta[30]; 'Ali'nin Münşeatında musıki ile ilgili bilgi verilmektedir.[31]

Yine Cafer Çelebi'nin Münşeatında Sultan Cem'in kıssası [32]; Nergisi'nin Münşeatında cami, saray, çeşme

---

27 Mustafa Ali, Menşeü'l-inşa Bayezid, Ktb. Veliyüddin, 1916, 257a-258a.

28 Ragıb Paşa, Münşeat, Sül. Ktb. Lala İsmail, 598, 12a.

29 Abdülhalim, Münşeat, Nuruosmaniye, Ktb.4290.

30 Mustafa Ali, Münşeat, Sül.Ktb. Lala İsmail, 601.

31 Ali, Münşeat, Sül. Ktb. Esad. Ef. 3290.

32 Tacizade Cafer Çelebi, Münşeat, Üniv. Ktb. Ty, 5723.

vakfiyeleri, [33]; Ahmed Asım'ın Münşeatında Mevlevilikle ilgili bilgiler kayıtlıdır.[34] Daha değişik konulardan mesela, nüfus araştırması ile ilgili bir rapor Esad Efendi'nin Münşeatında yer almakta[35]; Sadık Rifat Paşa'nın Münşeatında da mülki idare hakkında bazı layihalar bulunmaktadır.[36]

Münşeatlarda yer alan bu tür metinler yazılış amaçları itibarıyla birer inşa örneker olarak düşünülmelidirler.

B. Münşeatlarda Tasnif

Münşeatlarda yer alan metinler, çoğu kez bir tasnife tabi tutulmadan mecmuaya kaydedilmekte, mektuplar gelişigüzel sıralanmaktadır. Bazı Münşeatlarda ise, inşa örnekleri belirli şekillerde tertib edilmektedir. Bunları şu şekilde ayırabiliriz:

a. Muhtevaya Göre Tasnif

Konularına göre gruplandırılmanın yapıldığı bu tasnifte mektuplar hangi amaçlar için yazılmışlarsa o şekilde kümelenirler. Mesela, Kınalızade Ali Çelebi'nin Münşeatında şöyle bir tasnif vardır.[37]

1. Tehnibnameler
2. Şefaat ve Siparişnameler

---

[33] Nergisi, Münşeat, Topkapı, R.1056.

[34] Ahmed Asım, Münşeat, Berlin Devlet Ktb. Hs. Or. Act. 909.

[35] Esad Efendi, Münşeat, Sül. Ktb. Esad Efendi, 3847.

[36] Sadık Rıfat Paşa, Asar-ı Rifat, Münşeat, İst. 1859.

[37] Sül. Ktb. Esad. Ef, 3314.

3. Tahiyyetnameler
4. Taziyetnameler
5. Muhtelif

Veysi'nin Münşeatı da benzer şekilde tasnif edilmiştir. [38]

1. Tehniyetnameler
2. Şefaat ve Siparişnameler
3. Tahiyyetnameler
4. Taziyetnameler
5. İtiraznameler

Mustafa Ali'nin Menşeü'l-inşası [39] şu şekilde tasnif edilmiştir.

a. Muhabbet Mektupları "Tavamir-i muhabbet"
b. Durum bildiren mektuplar "Tefhim-i halet"
c. Bir iş sipariş eden mektuplar "Sipariş-i Maslahat"
d. Tebrik mektupları "Menaşir-i Tehniyet"
e. Taziye mektupları "Nameha-yı taziyet"

Mahmud Celaleddin Paşa'nın Matbu Münşeatının tasnifi şöyledir: [40]

1. Törenlerde irad edilen resmi nutuklar
2. Resmi muharrerat, teşekkürnameler, arizalar, resmi ilanlar vs.
3. Muhtelif konularda temsili mektup örnekleri

Hayret Mehmed Efendi'nin İnşa-i Hayret'i sekiz ravza

---

[38] Üniv. Ktb. Ty. 3158.

[39] Bayezid Ktb. Veliyüddin 1916.

[40] Mahmud Celaleddin Paşa, Münşeat, Dersaadet, 1312

olarak tertip edilmiştir.[41]

1. ravzada padişaha arzıhaller

2. " darussaade agalarına ve enderun ricaline maruzat

3. " Sadaret makamına maruzat

4. " Şeyhülislamlığa maruzat

5. " Vezirlere, mir-i mirana müfavazat

6. " Sudur-ı kirama, müderrislere mektublar

7. " Devlet emirlerine mektublar

8. " buyuruldular

Mehmed Reşid'in Münşeatı dokuz fasıl olarak tertip edilmiştir.[42]

1. Fasılda sadrazam, vezir, şeyhülislam ünvanları

2. " mektup dibaceleri, tezkire mukaddimeleri

3. " mektup başlangıç duaları

4. " ariza örnekleri

5. " mektup yazarlarının kendilerini vasfetme cümleleri

6. " mektuplarda durum bildirme örnekleri

7. " teşekkür mektupları

8. " tebrik mektupları

9. " taziye mektupları

Mahmud b. Edhem'in Gülşen-i İnşa'sı üç bölümdür.[43]

1. Bölümde mektup örnekleri " sahayif ve rika"

2. " çeşitli meslek ve makamdakilere hitaplar

---

41 İnşa-i Hayret Bulak, 1242.

42 Sül. Ktb. Hacı Mahmud, 5121.

43 Milli Ktb. Yz. A.2276.

"hitabat ve cevabat"

3. " menşur örnekleri

İnşa-i Sa'di'de ise teorik bilgiler de tasnife girmiştir.[44]

1. Kalem hakkında bilgiler
2. Kağıt " "
3. Mürekkep " "
4. " " "
5. Hat. " "
6. Adab-ı küttab
7. Tarihleme
8. Mektup örnekleri

b. Mektup Gönderilen Şahıslara Göre Tasnif

Münşeatların bir başka tertip şekli de, kendilerine mektup gönderilen şahısları makamlarına göre gruplandırmadır. Bunun örnekleri azdır.Münşatı-ı Refia'da mektuplar şu üç başlık altında toplanmıştır.[45]

1. Akrandan akrana yazılan mektuplar
2. A`ladan ednaya yazılan mektuplar
3. Ednadan a'laya yazılan mektuplar

Aynı şekilde Osmanzade Taib'in Münşetı'da[46]

1. Fasıl: Ednadan a'laya yazılanlar
2. " : A'ladan ednaya yazılanlar
3. " : akrandan akrana yazılan mektuplar şeklinde

---

[44] Berlin Devlet Ktb. Hs.Or. Oct. 917.

[45] Sül. Ktb. Esad Ef. 3303

[46] Sül.Ktb. Serez, 2771.

tertip edilmiştir.

Bunların dışında münşeatlarda bir tasnif şekli göze çarpmamaktadır. Burada, Nergisi'nin Münşeatının otograf nüshasında mektupların, yazılış tarihlerine göre dizildiğini de kaydedelim[47].

C. Münşeatlarda Yazım Tekniği

Münşeatlarda ifade tarzı genellikle süslü ve sanatlıdır. Didaktik olanlar kısmen telif ve derleme münşeatlar çoklukla şahısların özel ve resmi yazışma örneklerinden meydana geldiği için, bunlarda çok itinalı bir üslup görülür. Yüksek bir edebi kültüre sahip münşilerin nesri çoğunlukla sade değildir. Zaten resmi ve hususi yazışmalarda muayyen bir yazı protokolü olduğundan ve bu çerçevede kalıplaşmış ifadeler, hitap şekilleri vazgeçilemez bir tarz olduğundan yazarlar, belli kurallar içerisinde hünerlerini göstermeye çalışmışlardır. İnşa ilminde yazı kaidelerine bağlı kalmak esastır. Yazar, yüksek derecede bir şahsa hitaben yazıyorsa dikkat ve ihtimam daha da artar.

Münşinin şahsi mahareti olsa da, bu yazışmalarda kişilere hitap konusunda bazı kalıp ve kurallar vardır. Bunlardan, mektuplarda hitap şekilleri, mektup girişleri ve sonlarındaki klişe ifadeler çeşitli şahıslara göre verilecektir.

a. Padişahlar

Mektup hitaplarında ünvan esas olduğu için, makamın

[47] Topkapı Revan 1056

yüceliğine göre saygılı bir ifade ve o makamın sıfatlarının sıralanması gerekmektedir. Padişaha hitaben yazılan mektuplarda şu lakaplar kullanılmaktadır.

"Şevketlü, ḳudretlü, ʿaẓāmetlü meḥābetlü kerāmetlü celāletlü, devletlü ʿināyetlü merḥāmetlü atufetlu re'fetlu şefḳatlü nuṣretlü".

Bu lakapların devamında padişaha uygun dualar edilmekte ve mevzua girilmektedir.

Giriş Cümleleri

Padişahlara yazılan mektupların giriş cümleleri şu değişik şekillerde görülmektedir.

"Devletlü ʿinayetlü merḥāmetlü... veliyyü'n-ni'ām-ı vefiyyü'l-kerem efendim sulṭānum ḥażretleri devlet ü ikbāl ile sag olsun Ḥaḳ Sübḥānehü ḥażretleri ʿamme-i ā`lemiyāna maḥż-ı ḫayr olan vücūd-ı mes'ūdların aḫtār u ekdārdan maḥfūz u māsun ve eyyām-ı ʿināyet-irtisām-ı devlet ü ikbāllerin memdūḥ u ebed-maḳrūn eyleye" [48]

"Şevketlü ʿaẓāmetlü meḥābetlü... ẓıllullah-ı pādişāh-ı `ālem-penāh efendimiz ḥażretlerinüñ āftāb-ı ʿālem-tāb-ı baḫt u iclāllerin sipihr-i salṭanātda dāimā raḥşān... gülbün-i ẕāt-ı hümāyūnların feyż-ı nevbahār-ı āfiyetle hemvāre tār u reyyān... eyleye"[49]

Padişahlara hitaben yazılan yazılar, yazının muhtevasına ve yazıcının durumuna göre farklı şekilde başlar. Mesela aşagıdaki telhislerde başta hitab edadları yoktur ve önce dua cümlesi yazılmıştır:

"Cenāb-ı rabb-ı müte`āl menbaʿ-ı zülāl-i feyż u efżāl

---

48 Kani, Münşeat, Topkapı, Hazine, 827, 1b.

49 Asım, Münşeat, İst. 1286.s.7.

ve ma'den-i birr ü nevāl olan vücūd-ı mekārim-nümūdların ilā inkırāzi'l-eyyām serir-ārā-yı saltanāt-ı ebed-kıyām ve revnak-efzā-yı şühūr u a`vam idüp..."[50]

"Cenāb-ı çemenzār-ı hadīka-i āferiniş ta`ālā şānühu gülbün-i ravża-i zāt-ı behce-i saltanāt u iclāl olan vücūd-ı hümāyūn-ı mehāyib-nümūnların ilā inkırāzi'd-devrān pirāye-i hıyābān-ı ikbāl idüp verd-i letāfet-i mīzāc-ı mekārim-nijādların nevnak-ı keşāyīşde hemreng-i gülgonca-i taht-ı hudādadları eylemekden hālī olmaya" [51]

Şu telhis örneği daha farklı şekilde başlar:

"`Arż-ı bende-i bī-mikdar budur ki şevketlü kerāmetlü kudretlü mehābetlü velini'metüm efendim pādşāhım"[52]

Padişahtan bir istekte bulunulan aşagıdaki arz örnekleri Sultanın birtakım sıfatlarının sayılmasıyla başlar.

"Felek-rif'at melek-hil'at huşeng-hikmet cemşid-bezm behram-rezm keykāvus-kām siyāvuş-ġulām şāh-ı selim-tab` ve şehinşāh-ı nik-re'y isfendiyār-ı `asr ve nerīmān-rūzgār[53]

"Dergāh-ı şeref-medār-ı sultānī ve bārigāh-ı siyādet-şi`ār-ı kişveristān ki mi'yār-ı mekādir-i ümem ve mikyāş-ı tabakāt-ı beni ādem... olmakdan hālī degüldür..."[54]

Kanuni Sultan Süleyman'a yazılan aşağıdaki özürnamenin başlangıcı daha değişik ve edebidir:

---

[50] Telhisat-ı Münif Üniv. Ktb. Ty. 3136. 4b.

[51] Ragıb, Münşeat, Bulak, 1253, s.51.

[52] A.g.e, s.63.

[53] Ali, Menşeü'l-inşa Bayazıd Ktb. Veliüddin, 1916, 192a.

[54] A.g.e, 207b.

" Hezār gül-i sadberg taḥiyyāt-ı miskiyyetü'n-nefeḥāt ki āb ü hevā-yı muḥabbetle beslenüp ṣıdḳ u ṣafā bāğında rişte olmışdur ve rişte-i ḫulūṣ-ı ṭaviyyetle beste kılınup mihr u vefā eliyle destelenmişdür..."[55]

Padişahlara yazılan arzıhallerin sernameleri şöyledir.

"Aṭebe-i felek-mertebe-i ḥażret-i ẓıllullāhīye"

"Ḥużūr-ı merāḥim-nüşūr-ı cenāb-ı cihān-bānīye"

"Ḫāk-i pāy-i şevket-iḥtivā-yı miḳdārīye"

"Rikāb-ı ḳamer-tāb-ı ḥażret-i şehriyārīye"[56]

Bitiş Cümleleri

Padişaha yazılan nameler bir dua cümlesiyle son bulduğu gibi, emir ve iradenin ona ait olduğunu ifade eden kalıplaşmış bir takım cümlelerle de bitmektedir:

" Cenāb-ı Ḥaḳ rūḥ-ı ʿālem ve ḥayāt-ı ḫayrü'l-ümem olan vücūd-ı ʿamimü'l-cūd-ı cenāb-ı cihān-bānī erike-i ḫilāfet ve mesned-i salṭanatda ber-ḳarār ve dāimā şehr-āyīn-i şāhānelerin saḥāyif-i āsār u aḫbār eyleye āmīn"[57]

"Cenāb-ı Ḥaḳ Ta`ālā şānühū menba`-ı inşiḥār u inbisāṭ olan mübārek ṭab`-ı leṭāfet-taḫmīr-i ẓıllu'llahīlerin dāimā güşāde ve her an ṭarḥ-ı encümen-i ẕevḳ u ṣafāda olmaḳdan ḫālī eylemeye āmīn şevketlü efendim"[58]

"... Merāḥīm-i celīle-i dāverāneleri ḥaḳḳ-ı çākerānemde bī-dirīğ u sezāvār buyurulmaḳ bābında emr u

---

[55] Lamii, Münşeat, Sül. Ktb. Kadızade Mehmed, 434, 44a.

[56] Fünun-ı İnşa, İst. 1308, s.168.

[57] Kani, Münşeat, Sül. Ktb Hacı Mahmud, 5363, 60a.

[58] Telhsat-ı Münif, Üniv. Ktb. Ty. 3136, 9a.

fermān"[59]

"Ol bābda lutf u ihsān tācdār-ı kadrdan ve şehriyār-ı bī-imtinān efendimiz hażretlerinüñdür"

"Ol bābda kātibe-i ahvālde emr u fermān ve lutf u ihsān halīfe-i teba'a-perver ve şehriyār-ı ʿadālet-güster efendimiz hażretlerinüñdür."[60]

b. Sadrazamlar

Devletin önde gelen ikinci kişisi olan sadrazamlara da çok saygılı ifadelerle hitap edilmektedir. Mektupların başında hitap edatları sayıldığı gibi, daha başka ünvan ve sıfatlar da kullanılmaktadır. "Devletlü, saʿādetlü, mürüvvetlü, merhametlü, mekremetlü, ʿināyetlü, atūfetlü" sıfatları sadrazamlara hitaben yazılabilmektedir. Padişahlar için de çok kullanılan bu hitabların yanında "şevketlu" sıfatı sadece sultanlara has olduğundan, başka devlet büyükleri için yazılamaz. Bazan, mektup giriş cümlelerinde geçen dua ibareleri de bir nevi hitab şekli olduğundan, onları da bu cümlelerle örneklendirelim.

Giriş Cümleleri

"Sa'ādetlü devletlü kāffe-i cihāniyāna merhāmetlü efendim sultānum hażretlerinüñ kūşe-i bisāt-ı devletleri leb-i ta'zīm ü tefhīm ile būs olunup duʿā-yı imtidād-ı eyyām-ı saʿādet-encāmları mukaddime-i cerīde-i ʿubūdiyyet kılındukdan soñra[61]

---

[59] Kani, Münşeat, aynı nüsha, 62a.

[60] A. Rasim-M. Reşid, Hazine-i Mekatib, İst. 1309, s.41

[61] Nabi, Münşeat, Topkapı, R. 1053, 49a.

" Devletlü ᶜināyetlü re'fetlü merhametlü veliyyü'n-ni'ām kesīru'l-lutfı ve'l-kerem efendim sultānum hażretleri devlet ü ikbāl ile sag olsun"[62]

" ᶜİnāyetlü semāhatlü atūfetlü necābetlü seniyyü'l-himem efendim sultānum efendi kerimü'ş-şiyem hażretleri" [63]

Sadrazama hitab tarzında, aşırı samimiyetin getirdiği bazı farklı kelimeleri görmek de mümkündür. Mesela Nabi'nin sadrazam Rami Efendi'ye hitabı böyledir:

"Saᶜādetlü mekremetlü, devletlü, nūr-ı çeşmüm, sermāye-i ibtihācum, ve iftihārum efendi oğlum hażretlerinüñ nādi-i vālālarına... 'arża-daşt-ı peder-i devlet-hāh, budur ki benüm nūr-ı dīde-i ᶜālī-cāh-ı bülend-cenāb efendi oğlum Allah muᶜammer eyleye [64]

Sadrazama farklı üsluplarla başlayan mektuplara örnekler.

"Bā'dezān merāsim-i tekrīmāt-ı bendegāne ve levāzım-ı ta'zīmāt-ı kemterāne ol hayāt-ı ᶜālīşān-ı refi'u'l-mekān hażretlerinüñ ᶜizz ü hużūr-ı fāyiżun-nūrları savbına ma'rūż-ı bende-i dāᶜi budur ki"[65]

Refiᶜ-i livā-yı ve matla'-ı zekā-i āsaf-ı cem-sadāret ve cümletü'l-mülk-i şeref-vezāret hażretlerinüñ"[66]

"Hemīşe zāt-ı übbehet-āyat-ı veliyyü'n-nuᶜāmāneleri

---

[62] Kani, Münşeat, Sül. Ktb. Hacı Mahmud, 5363. 15.b.

[63] İbrahim Vehbi, Münşeat, Üniv. Ktb. Ty. 9584, 61b.

[64] Nabi, Münşeat, aynı nüsha, 51a.

[65] Nabi, Münşeat, aynı nüsha, 45.a.

[66] Lamii Münşeat, Sül.Ktb.Kadızade 434, 92a.

mesned-i bülend-ikbāl u devletinde sağ ve bedrāka-i tevfīk-ı ni'me'r-refīk-ı subhān her hālde hemkār u sürāğ olsun"[67]

"Yüce himmetlü ʿalī menziletlü fukarāya merhametlü żuʿafāya şefkatlü sultānım hażretlerinün"[68]

Bitiş Cümleleri

Aynı saygılı cümleleri bazan dua şeklinde, bazen emre boyun egme ifadesiyle metkupların sonunda da görebiliyoruz:

"... hakk-ı çākerānemde teveccühāt-ı seniyye-i veliyyü'n-niʿamīleri derkār u sezāvār buyurulmak bābında emr u fermān"[69]

"... Sāye-i ʿināyet-vāye-i veliyyü'n-niʿamīlerin fark-ı çākerānemde dāʾim ü ebed-makrūn eyleye āmīn" [70]

".... bu zerre-i nāçiz-i ātıfet-i ihtiyācların fürūğ-efzāy-ı āftāb-ı ʿālem-tāb olan kalb-i münīr-i ilhām-pezīrlerinden ihrāc buyurmayup kūşe-i çeşm-i lutfile melhūz ve nisāb-ı hisāb-ı ʿināyetlerinden mahzuz buyurmaları bābında emru fermān mekremetlu sultānum hażretlerinündür"[71]

Mektup sonlarında Farsça dua kalıplarına da rastlanır.

"... sezā buyrulmak bābında lutf u ihsān sultānumundur

---

[67] İzzet, Münşeat, İst. 1263, s.31.

[68] Ali, Menşeü'l-inşa, Bayazıd Ktb. Veliyüddin, 1916, 264a

[69] İnşa-i Hayret, Bulak, 1242, s.63.

[70] Kani, Münşeat, aynı nüsha, 15b.

[71] Taib, Münşeat, Söl. Ktb. Serez, 2771, 6b.

Bākī ʿizzet bād"[72]

"...tābād çūnin bād bi-rabbi'l-ʿibād"[73]

č. Şeyhulislam, Ulema ve Meşayıh

Münşeatlarda belli makam sahiplerine hitaplarda benzer saygı ifadeleri kullanılırsa da bazan, kişinin resmi ve ilmi kisvesiyle mütenasib, değişik sıfat ve ünvanların yazıldığı da olur. Şeyhülislamlara hitaben mektuplara şu farklı şekillerde başlanmaktadır.

" Hüve'd-dīn ü ve'd-dünyā hüve'l-lafẓ u vel-ma'nā hüve'z-zirvetü'l-ʿulyā hüve'l-ġāyetü'l-ḳusvā ḫāk-i pāk-i āsitān-ı fażl u efżālile dīde-i miḥnet-dīde iktihāl olunup maʿrūż-ı pīşgāh-ı fażl u efżāl oldur ki"[74]

"Suṭūr-ı fetvā-yı rūḥ-bahşāları şīrāze-i niẓām-ı umūr-ı enām ve imżā-yı faysal-fermā-yı nigeh-ribāları mihr-i hazā'in-i aḥkām-ı islām olan ʿināyetlü ve merḥametlü ve semāhatlü veliyyün-niʿām efendim sulṭānum ḥażretlerinüñ"[75]

"Rumāli-iḥāk-i dergāh-ı felek-destgāh-ı ḥażret-i şeyhu'l-islāmi ve dāmen-būsī-i cenāb-ı hudāyegān-ı fetvā-penāh-ı ʿālīcāh-ı kirāmi"[76]

"Tāki sulṭān-ı fermān-fermā-yı ḳażā vü ḳader ve menān-ı cezīlü'n-nu'amā-yı vāḥibü'l-ḳuvā ve'l-ḳader mekāmīn-i ġayb ve mevāṭın-ı şehādetde ḥażret-i ṣıfat-ı

---

72 Nabi, Münşeat, aynı nüsha, 74b.

73 Lamii, Münşeat, aynı nüsha 92b.

74 Abülkerim, Münşeat, Sül. Ktb. Aşir Ef. 321, 24b.

75 Nabi, Münşeat, aynı nüsha 36a.

76 Nergisi, Münşeat, Topkapı, R. 1056, 33a.

ʿilmiyye ile tecellī-güster ve ifāża-i ma'ārif-i lāhūtiyye ile bahşende-i kemālāt-ı ervāḥ u şuver olup..."[77]

" Mültecā-yı ʿulemā-yı a'vām ve merciʿ-i millet-i İslām olan bāb-ı iffet-penāh-ı serde-iştibāhlarına hezār ta'zīm ü ebcāl ve bī-şumār tekrīm ü ibtihāl ile iḫlāṣkārı ʿarż u taḳdīm..."[78]

"Semāhatlu fażīletlu fütüvvetlü recāhatlü sulṭānum efendi sütūde-nihād ḥażretlerinüñ ġıbṭa-baḫş-ı rūḥ-ı Ebussuʿūd olan meclīs-i becānend-i Beyżāvī-pesendlerine fetavā-yı fenn-i iḫlāṣdan menḳūl ṣūret-i mu'tebere-i da'vāt-ı müessire ihdā ve īsār olunup..."[79]

Nābī'nin, Şeyhülislam Feyzullah Efendi'ye hitabı biraz daha samimicedir:

"İzzetlü maʿrifetlü oğlum Feyzullahım Efendi ḥażretlerinüñ encümen-i müzeyyen-i gülşen-nümālarına iştiyāḳ-ı tām ve incizāb-ı bālā-kelām ile tābʿ-ı nāzik terlerine... tetmīm-ü tezyīl ḫıtāmında inhā-kerde-i peder-i muḥabbet-perverleri budur ki" [80]

Şeyhülislamlara yazılan mektupların bitişi de gayet saygılı cümlelerle, bazan dua cümleleriyle olur:

"... ba'de'l-yevm ḫāṭıruñuzı ḫoş ṭutasuz. Bāḳī hemīşe eyyām-ı sürūr āmāde devām bād"[81]

" Cenāb-ı te'līf-baḫş-ı eczā-yı kāināt celleşānühū

[77] Veysi, Münşeat, İst. 1286, s.289.

[78] İnşa-i Hayret, Bulak 1242, s.136.

[79] Kani, Münşeat, Topkapı, Hazine, 827, 75a.

[80] Aynı eser, 97a.

[81] Nabi, Münşeat, aynı nüsha, 97a.

zât-ı ma'âlî-sıfatuñuzı muhît-i vikâye-i rabbânîde masûn idüp câh-ı fetvâ-yı bülend-şânı tâ-be-haşr vücûd-ı mekârim-nümûdlarıyla cilve-bâb-ı mübâhât eyleye... Bâkî emr u fermân ᶜinâyetlü efendimüñdür"[82]

" Cenâb-ı Hudâ ol penâh-ı ehl-i recâ hażretlerin mükeddirât-ı ᶜâlemden masûn idüp hemvâre nizâm-ı hâl-i cihâniyân ser-i kilk-i râst-nüvîslerine vâbeste vü merhûn ola âmîn"[83]

" Hudâ-yı bî-çûn vücûd-ı mes'ûd-ı şeref-nümûnların ekdâr-ı kevniyyeden masûn idüp hemîşe nizâm-ı ahvâl-i rubᶜ-ı meskûn ve âsâyiş-i kuttan-ı dehr-i bukalemun ser-i kilk-i hak-nüvîslerine vâbeste vü merhûn ola. Bâkî."[84]

Mektuplarda, kendilerine çok saygılı ifadelerle hitab edilen insanlardan bir grub da tasavvuf mensuplarıdır. Şeyh, post-nişin, sofi, mürşid mukamındaki zevata yazılan mektupların başlangıç ve bitiş bölümlerine örnekler:

" ᶜİnâyetlü semâhatlü mekremetlü efendim sultânum Çelebi Efendi hażretleri dâme zılâlü irşâdihi 'alâ mefârikı't-tâlibîn... Bâkî eyyâm-ı sa'âdet-i efzûn der-seccâde-i irşâd bâd"[85]

" Efendim sultânum hażretlerinüñ mutâf-ı âkifân-ı mele'i'l-a'lâ olan mahfil-i behişt-mümâsillerine kemâl-i taᶜzîm ü tekrîm birle ... seciyye-i râżıyyelerinden mütevakka'dur ki mazhar-ı envâr-ı lâhutiyye olan kalb-i

---

[82] Aynı eser, 36a.

[83] Nergisi, Münşeat, Topkapı, R.1056, 34b.

[84] Taib, Münşeat, Sül. Ktb. Serez, 2771, 7b.

[85] Nabi, Münşeat, aynı nüsha, 35b.

żiyā-pāşlarından ib'ād buyurmayup.. Bāḳī hemīşe seccāde-pīrā-yı kerāmet ü irşād olalar"[86]

"ʿİnāyetlü semāḥatlü kerāmetlü himmetlü veliyü'n-nimet-i bī-minnetüm efendim sulṭānum... sāye-i feyż-māye-i raḥmānī-eşer ve ḥimāye-i āṭıfet-vāye-i velāyet-perverleri bu ḫāk-ı ḳadem-i dervişān üzerinden dūr u dirīġ buyurulmaya āmīn"[87]

"Ḳurret-i ḳarīr-i ʿayn-ı ibtihācum ve ḥılye-i tebāşīr-i ṣabāḥ'l-ḫayr-ı imtizācumrezze dil ü cān ve ta'vīz-i bāzū-yı ḫālecānum şuʿle-i cevvāle-i sāġār-ı ümmidüm sebeb-i siyehkāri çeşm-i sefīdüm sulṭānum ḥażretleri... nāʾil-i ecr-i cezīl olmaları mütevaḳḳaʿ-ı ʿācizānemdür."[88]

ʿUlemā, müderris ve bazı makam sahiplerine hitaplarda şu değişik şekilleri görüyoruz:

"Sulṭānum ḥażretlerinüñ meşreʿ-i şerāyiʿu aḥkām ve menbaʿ-ı yenābiʿ-i meḳāṣıd-ı enām olan pişgāh-ı fezāyil-penāhlarına kemāl-i ta'zīm u iḥtirām ve fart-ı tebcīl ü ikrām birle... Bāḳī hemīşe ziver-efzā-yı ṣadr-ı ḥükūmet olalar." [89]

" Çāker-efrāz ḫātır-nevāz himem-sāz kerem-perdāz sulṭānum ḥażretlerinüñ ḫākpāy-ı şerīf-i şeref-imtiyāzlarına ʿarż-ı ḥāl-i dāʿi-i pür-sūz u güdāz oldur ki... min ba'd mürüvvet-i bī-ḥad ve ʿināyet-i lā-yüʿad re'y-i müşkil-

---

[86] Taib, Münşeat, Aynı nüsha 8.a.

[87] Kani, Münşeat, Topkapı, H. 827, 30b.

[88] Vehbi, Münşeat, Üniv. Ktb. 9584, 78b.

[89] Taib, Münşeat, aynı nüsha, 8a.

güşālarına menūttur."[90]

" Berg-i sebz-i niyāz-ı müştmendāne meclis-i refī`-i "şāhāneleri savbına hediyye-i dervīşāne kılındukdan sonra..."[91]

"Türāb-ı mezellete ve bāb-ı hıdmete ʿubūdiyyet çehresin hulūs-ı taviyyet ve safā-yı niyyet birle sürmekden sonra..."[92]

"Saʿādetli faziletli hakikatli sem'a-i dūdmān-ı kerāmet ve nakkāde-i hānedān-ı velāyet ʿazīz-i dāverim sultānum hazretleri... Cenāb-ı hak hānedanunuzı hemvāre ma'mūr ve hātır-ı enverünüzi peyveste-i sürūr eyleye āmīn"[93]

" Devletlü ʿināyetlü mezīd `atūfetlü ve merhametlü veliyyü'n-ni'meti kesiru'l-kerem efendim sultānum hazretleri devlet ü ikbāl ile sağ ola amin ma'rūz-ı çāker-i sadākat-rehīn budur ki... inşāallahü ta`ālā ma'lūm-ı ilm-i cihān-pīrāları oldukda emr u fermān hazretlerinündür"[94]

d. Üst Makamdan Alt Makamdakilere

Üstten asta hitaben yazılan mektuplar, hitab edilen kişinin sıfat ve ünvanı belirtilerek yazılır. Aradaki ilişkiye göre, bazan daha samimi, sevgi dolu cümleler görülür.

Sultan IV. Murad'ın Bostancıbaşı'na gönderdiği hatt-ı

---

[90] Ali, Menşeü'l-inşa, aynı nüsha, 218a.

[91] Nergisi, Münşeat, aynı nüsha, 60a.

[92] Lamii, Münşeat, aynı nüsha, 74a.

[93] Nabi, Münşeat, aynı nüsha, 60a

[94] Kani, Münşeat, Sül.Ktb. Hacı Mahmud, 5363, 13a

şerif şöyle başlar:

" Sen ki ḥarem-i şerīfüme vekil éyledügüm Mehmed Ağa'sın şöyle bilesin ki murādumuz olan Revan ḳalesini Ḥażret-ı perverdigār-ı zü'l-celāl bu ͨabd-i ḥaḳiri lutfuña lāyıḳ görüp ḳabża-i taṣarrufumuza müyesser eyledi sen daḫi duāya meşġūl olasın"[95]

Sultan II. Bayazid'in Şehzade Korkud'a gönderdiği emr-i şerif:

"Ferzend-i devlet-i yār-ı sa`ādet-şi'ār mihr-i sipihr-i ḫilāfet ü tācdari ve sipihr-i mihr-i celālet ü şehriyāri maḥż-ı luṭfu'llāhi'l-vedūd oğlum Ḳorḳud ṭāle beḳāhü ve nāle menāhu tevḳi'-i refi`-i hümāyūnum vāṣıl olıcaḳ.."[96] cümlesiyle başlar.

Fatihi'in Kastamonu hakimi oğlu Cem'e yazdığı hüküm sureti de benzer ifadelerle başlar.

"Ferzend-i ercümend-erşed-i es'ad nūr-ı hadīḳa-i salṭanat ve nūr-ı ḥadīḳa-i ḫilāfet nihāl-i bāġ-ı civānī ve ṡemere-i şecere-i sulṭānī mübārizü'd-devleti ve'd-dīn el-müeyyed min ͨindi'llāhi'l-meliki'l-ekrem oğlum Cem ṭāle beḳāhu ve razeḳnā'ācilen liḳāhü tevḳī`-i refī`-i cihān-bāni ve niṣān-ı ͨālişān-ı kişver-sitāī vāṣıl olacaḳ..."[97]

Veziriazam Nasuh paşa; Veysi'ye gönderdiği mektupta ona edebi ünvanıyla hitap eder:

"Raġbet-şiken-i belāġat-i imriü'l-ḳays bizüm Mevlana

---

[95] Münşeat Mecmuası, Sül.Ktb. Tarlan, 80, 27a.

[96] Münşeatü'l-mufassala, Topkapı R. 1939, 115b.

[97] Aynı eser, 110b.

Veysi ḥużūrlarına..."[98]

Veziriazam Ahmed Paşa'nın Mezaki Süleyman Efendi'ye hitabı yine samimidir:

" Ḳalem ü süḫan-perverinüñ reh-şināsı muḥīṭ-i belāġatüñ ġavvās-ı āşināsı bizüm Süleymān Efendi'ye ..."[99]

Kanuni Sultan Süleyman'ın Ebussuud Efendi'ye yazdığı mektupta samimi ifadeler dikkati çekmektedir:

"Ḥālde ḥāldaşum sinde sindaşum āḫiret ḳarındaşum ṭarīḳ-ı Ḥaḳ'da yoldaşum Monla ḥażretlerine duā-yı bī-ḥad iblāġından ṣoñra nedür ḥālüñüz ve nicedür mizāc-ı lezīzü'l-imtizācuñuz.......sümme'd-duā bende-i Ḫudā Sulṭān Süleymān[100].

Bu tür resmi ve özel mektup hitaplarında dikkati çeken husus, namelerin taraflar arasında son derece nazik, saygılı ve övgüye dayalı bir üslupla yazılmış olmasıdır. Hitap edilen kişinin makamı aşağı bile olsa, hale münasip övücü ifadeler her zaman kullanılmıştır. Bu durum, resmi makamlara gösterilen saygının gereği olduğu kadar, kişilerin, birbirlerinin nezdindeki itibarlarının da bir göstergesidir.

D. Münşeatlarda Üslup Özellikleri

a. Genel Olarak Dil

Daha önce ifade edildiği gibi münşeatlarda genellikle

[98] Taib, Münşeat, aynı nüsha, 26a.

[99] Aynı eser, 27a.

[100] Münşeat Mecmuası, Sül. Ktb. Tarlan, 80,27b.

süslü ve sanatlı nesir yer almaktadır. "İnşa" vasfını taşıyan bir yazı tarzı, zaten münşeatların konu ve malzemesidir. Bunun yanında münşeatlarda sanatlı olmayan nesir de kullanılmıştır. Muhteva bölümünde belirtildiği üzere, didaktik amaçlı münşeatlarda, inşa ilminin talimi yapıldığından, öğretime yönelik kısımlarda dil sade ve basittir. Ayrıca, derleme tipi münşeatların bazılarında yer alan metinler, edebi niteliği olmayan mektuplar ve değişik konularda kaleme alınmış yazı suretleridir. Bunlar sade veya orta nesir örnekleridir.

Fakat, münşeatlarda genel yapısıyla dil; Arapça ve Farsçadan çok sayıda kelimenin ve bazı gramer kaidelerinin yer aldığı, uzun tamlamalarla örülmüş, süslü ifadelerle dolu bir Türkçedir. Münşeatlarda dilin ağırlıklı vasfı bu olduğundan, burada sanatlı nesir ele alınmıştır.

Sanatlı nesir, başka tür mensur kitaplarda da görüleceği gibi Arapça ve Farçanın etkisindedir. Bu dillerden alınan kelime sayısı, Türk dili kaynaklı kelime sayısından çok fazladır. Türkçeleşmiş Arapça, Farsça kelimelerden başka,, sadece yüksek kültür seviyesindeki kişilerin bileceği, günlük konuşma dilinde pek geçmeyen yabancı kelimeler, bu dilin esas malzemesini oluşturur. Çok sayıdaki bu Arapça Farsça kelimeler, münşeatlarda yalın olarak da kullanılmazlar. Yine bu dillerin izafet kaidelerine göre kurulmuş zincirleme tamlamalarda, kelimeler, hakiki manalarının daşında mecaz ve istiarelerle yüklü, derin çağrışımlar yaparak kullanılır. Uzun bir cümlede az sayıda Türkçe kelime kullanıldığından, kasdedilen manayı kavramak da güç olmaktadır. Bu tarz bir

inşayla yazmak o dönemde gelenek olduğundan, sanat için mana, lafza feda edilebilmiştir.[101]

Münşeatlarda Türkçenin dışında bazen Arapça Farsça ibarelere de rastlanır. Mısra, beyt veya tam bir şiirden başka, bu dillerle dua cümlelerine , bazı söz kalıplarına, deyim ve atasözlerine de rastlanmaktadır.

Ayrıca mektuplarda çok sık yazılan ayet ve hadis metinleri de münşeatların dil yapısını oluştururlar.

Bunların dışında, bazan inşa sureti olarak geçen Arapça takrizler, vakfiyeler, dini mevzuda yazılmış metinler de münşeatların genel dil yapısı içinde yerlerini alırlar.

b. İfade Tarzı

Süslü bir dilin kullanıldığı münşeatlarda, anlatım da genellikle sanatlı olmuştur. Basit ve yavan ifadelere itibar etmeyen münşiler, muhataplarına çok değer verdiklerini, adeta süslü nesirleriyle göstermeye çalışmışlardır. Yüksek mevkideki insanlara mektup yazdıklarında, onlara çok saygılı bir tarzda hitap ettikleri gibi; duygu ve düşüncelerini de en sanatlı şekilde yazmışlardır. Bunu yaparken de bütün söz zenginliklerinden faydalanmışlardır. Kuru ve monoton ifadelere rastlanmayan özellikle edebi münşeatlarda yazarlar, mesela, muhataplarını överken mübalağa yapmışlar; onların bir üst mevkiye yükseldiklerini tebrik

---

[101] XVII.yy. şair ve münşilerinden O. Taib, kendi zamanında, gayet münşiyane yazılmış mektubun okunmadığını belirtmiştir. (Bkz. 24. nolu dipnot) buna rağmen, münşiyane mektup yazmak gelenek halinde devam etmiştir.

ediyorlarsa, bu tayinin fevkalade isabetli olduğunu belirtmişler; kendileri için bir şey istiyorlarsa, kıymetlerinin bilinmediğinden yakınmışlar; bağlılık bildirdikleri mektuplarda makam sahibine gece gündüz dua ile meşgul olduklarını yazmışlardır. Bunları yaparken de, belki kişilere göre değişen, ama hepsinde ortak bir tarzda sanatlı cümlelerle, kelime oyunlarıyla ve çoğu kez uzun cümlelerle yazmışlardır. Bu konuda tipik örnekler çoktur.

Bir ölüm haberini Kadı Hızır Çelebi'ye Lamii şöyle yazar:

"Cenāb-ı Emir Şemseddīn Aḥmedü'l-buḫāri ʿaleyhi raḥmetü'l-bāri يا ايتها النفس المطمئنه daʿvetine icābet gösterüp irādet ḥalkasına temessük iden mürīdlerine istifādet meclisine ḥāżır olan müstefīdlerine büdrūd eyleyüp...... seferi ḥażar üstine tercīh ve niyyet üʿazīmete mevlā-yı cān u dilden taṣḥīḥ eyleyüp işbu kāşāne-i ibdā ve lāne-i ictimādan ol ḫalvet-hāne-i inḳıṭā` ve dāru's-salṭanaṭa riḥlet buyurup"[102].

Nabi, bir şahsa yazdığı "garib edalı" mektubunda muhatabını kötülerken ağır ve latif bir üslüp kullanır.

"Sıklet-karīn ve kesāfet-rehīn ve habāset-āgīn yani Maḥmūd-ı Nemrūd u nümūd bir ilinüñ hużūr-ı mel`anet-ālūd ve kerāhet-numūdlarına envāʿ-ı nefrīn ü düşnām ve aḳsām-ı cerūb u iştitām iblāğından ṣoñra... senüñ gibi içağası nāmında seg-levend-i `ifrīt-endāmun ḫizmet-i siklet-nümāsından ve çehre-i nā-pāk-i ġaseyān-engīz-i murdārından ḫalāṣ olduğumuza mesrūr u ḫandān iken... saña muḥabbet itmek degül seni ʿadāvet ṭarīḳıyle dahi ḫāṭıra getürüp telvīs-i

---

[102] Lamii ... t. aynı ... 3 ...

hayāl itmek dahi hatādur... Cenāb-ı Hak senün firākından dāima bizi mahrūm itmeye benüm sultānum... seni hātıra getürmek müeddī-i istiğfār ve mūcib-i isti`āzedür... Bāki bir gün mukaddem ser-nigūn-ı dergeh-i nīrān bād[103] Nabi, epey uzun tuttuğu bu mektupta sövgülü ama tatlı bir ifadeyle yazmıştır.

Bir tehniyetname suretinde Mustafa `Ali, Kıbrıs fethinden dolayı Lala Mustafa Paşa'yı şu ifadelerle övmektedir:

"... kemān-ı demān-ı nusret-nişān dest-i kuvvet-i kāhireleriyle tāk-ı āsmāna asıldı ve bu kilīd-i endīşe ve basīret-sitān-ı mefātih-i himmet ü celādetleriyle ahsen-i vecih üzerine açıldı...[104]

XV. yy. münşilerinden Mesihi, bir dostuna, yeni doğan çocuğu için yazdığı tehniyetmanede cümlelerini şöyle süsler:

"... ufk-ı devletden bir kevkeb-i pür-saādet-i ferhunde-fāl tulū` ve sadef-i ʿizzetden bir varak-ı hemtā-yı bī-misāl zuhūr bulup ve riyāz-ı cinānდan bir nihāl-i tāze visāh-ı gülden bir gonce-i pākīze yaʿni bir ferzend-i ercümend ve bir zülāle-i sitāre-bülend vücūda gelüp..."[105]

Yazdığı tazarrunamede şeyhi Emir Buhari'ye hürmetini, Lamii şu cümlelerle gösterir:

" hāk-i pāk-i şerifūnüze ki cevāhir-i iksīr-i bekā ve

---

[103] Nabi, Münşeat, aynı nüsha, 105a.

[104] Menşeü'l-inşa, Bayezid Ktb. Veliyüddün 1916, 279b.

[105] Gül-i Sad-berg, Sül. Ktb. Esad Ef. 3351, 9a.

çeşm-i dil ü cāna tūtiyādur ʿubūdiyyet ü tażarruʿ yüzin hezār ʿacz ü iftiḳār ve ḳuṣūr-ı iḥtiḳārile sürmekden ṣoñra"[106]

Nabi, sadrazama yazdığı arizada, kendi gizli hallerinin, muhatabına ayan olduğunu şöyle belirtir:

" ... bu dāʿi-i derūnlarınuñ ḫafāyā-yı aḥvali bi'l-cümle aftāb-ı fehm-i ʿālem-tāblarına rūşen olmağın..."[107]

Mustafa Ali'yi padişaha tanıtan Veysi Paşa her kulun durumunun padişaha malum olduğunu söylerken, övgüde normal çizgiyi aşmıştır:

"... saʿādetlü pādişāhuma maʿlūmdur her āyine izzetlü padişāhumun żamīr-i münīr-i müşkil-güşāları bir āyine-i ʿālem-nümādur ki her ḳuluñ ṣūret-i liyāḳati ve sāʿat-ı istiḥḳāḳ u ḥaḳīḳati ol mir'āt-ı ʿadālet-iṣbātda gün gibi rūşendür."[108]

Nef'i, imam Ali Efendi'ye gönderdiği mektubunda kasidelerindeki üsluba benzer bir eda ile yazmıştır:

"... ḥaḳḳā neşve-i raḥīḳu'l-feyż-ı kelāmuñuz bir mertebe ṣafā-baḫş-ı dil ü cān olmışdur ki ṣaḥn-ı benefşe-zārda nağme-i benefşe-zārı gūş idüp benefşe ḫaṭlarla şarāb-ı benefşe nūş eyleyen bu deñlü kesb-i ṣafa itmek olmaz."[109]

Münşeat-ı Nesib'de, kime yazıldığı belirtilmeyen bir mektupta çok güzel teşbihlerle süslenmiş bir üslup göze

---

[106] Lamii, Münşeat, aynı nüsha, 10b.

[107] Nabi, Münşeat, aynı nüsha, 49b.

[108] Menşeü'l-İnşa, aynı nüsha, 237b.

[109] Nef'i, Münşeat, Üniv. Ktb. Ty. 3637, 33a.

ihsan edenin Allah olduğunu belirten ayeti yazar:

Cenāb-ı ḫudāvend-i ġayūr (O Allah dilediğine kız, dilediğine erkek çocuk verir. (Şura/49) ḥażretleri..."[115]

Ragıb Paşa Kadir gecesinde padişaha arz ettiği telhiste, o geceyle alakalı ayetin bir kısmını yazmıştır:

Şevketlü efendim ḫāl-i cemāl-i leyāli-i ramażān.... olmaḳ ḥasebiyle (bin aydan hayırlı (Kadir/3) olan mübarek leyletü'l-ḳadr..."[116]

Veysi; Şeyhulislam Muhammed Efendiye yazdığı iyadetnamede, Allah'ın nimetine olan şükrünü ayet-i kerime ile ifade etmektedir:

Ḥaḳḳā ki bu ʿaṭıyye-i ʿuẓamānuñ şükri cümle-i enāma lāzım... (Bizden hüznü gideren Allah'a hamdolsun. Doğrusu Rabbimiz çok bağışlayan, çok nimet verendir. (Fatır /34)"[117]

Mustafa ʿĀli bir arz'ında su ile ilgili ayetleri cümlenin uygun yerlerinde zikretmiştir:

"... cūybār-ı nesāfet ü merḥametleri ṭarāvet-dih-i ʿālem-i ḥażiż u basīṭ olup (hayatı olan herşeyi sudan yarattık (Enbiya/30) selsebilini ṭıynet-i insāniyeye sebil (Sizi fırat suyu ile suladık (Mürselat/27) mażmūn-ı neẓāfet-delilini ḫilḳat-i ḥayvāniyyede āb-ı ḥayvān gibi bī-ʿadil eylemişdür.[118] Burada "āb-ı ḥayvān" terkibiyle, Kuran-ı Kerim'de geçen Hızır ve ilyas kıssasına (bkz.

---

[115] Kani, Münşeat, Sül. Ktb. Hacı Mahmud, 5363, 59b.

[116] Ragıp, Münşeat, Bulak 1253, s.45.

[117] Veysi, Münşeat, İst. 1286, s.303.

[118] Ali, Menşeül-inşa, Bayezid Ktb. Velüyiddün, 1916, 215a.

kehf/60-72) telmih vardır.

Böyle bir telmih de Kani'nin bir ahbabına yazdığı mektupta geçmektedir. Yazar, mektubun sonundaki Arapça dua ibaresinde, su-i zan'dan ve sadakaların sevabının ibtalinden Allah'a sığınırken, bu iki mevzu ile ilgili ayetleri hatırlatmaktadır. Bunlar şu ayetlerdir:

"Ey iman edenler, zannın çoğundan sakınınız. Çünkü zannın bir kısmı günahtır. (Hücurat/12)"

" Ey iman edenler, başa kakmak ve incitmek suretiyle yaptığınız hayırları boşa çıkarmayın (Bakara/264)"

Veysi de, Cemalizade'ye yazdığı tebrik mektubunda iki kelime ile Kur'an ayetine işaret etmektedir:

" Ḥakkā ki bu pertev-i şeb-çerāġ-ı ṣafā ki mişkat-i (la şarḳıyyeten vela ġarbiyyeten)'den iktibās-ı envār itmişdür"[119]

Burada geçen, şarka ve garba ait olmayan yakutun parlaklığı ifadesi, şu ayeti hatıra getirmektedir:

"Allah'ın nurunun temsili, içinde lamba bulunan bir kandillik gibidir. O lamba kristal bir fanus içindedir; o fanus da sanki inciye benzer bir yıldız gibidir ki doğuya da, batıya da nisbet edilemeyen mübarek bir ağaçtan, yani zeytinden tutuşturulur. (Nur/35)"

Sözlerini ayetlerle süsleyen münşiler, aynı gaye ile hadislerden de istifade etmişlerdir. Bazı münşiler ya hiç ya da çok az ayet ve hadis yazarken, kimisi de münşeatında belli ölçüde bunlara yer vermiştir.

Mesela Lamii, Münşeatında pek çokhadis kaydetmiştir.

---

[119] Veysi, a.g.e, s.294.

Bunlardan birkaçı."[120]

" Şiir bir sözdür. Güzeli güzel, çirkini de çirkindir" (3b)

" Müminin ferasetinden korkun. Çünkü O Allah'ın nuriyle bakar" (31a)

" Salih mal, salih kişi elinde ne güzeldir" (31a)

" Biz küçük cihaddan büyük cihada döndük" (11a)

" Şiirde hikmet, beyanda sihir vardır" (3b.)

" Cennet anaların ayakları altındadır" (56b)

Lamii, kudsi hadis de zikretmiştir:

" Ben kalbi kırıkların yanındayım" (17a)

" Veliler benim kabamın altındadır. Onları benden başkaları bilmez" (31a)

Kani'nin Münşeatında geçen bir hadis:

" Evleniniz çoğalınız..."[121]

Atasözü ve Deyimler

Münşeatlarda sözü güzelleştiren unsurlardan biri de deyimler ve atasözleridir. Her münşeatta aynı oranda olmamakla beraber, daha çok edebi münşeatlarda Türkçe, Arapça, Farsça deyim ve atasözlerine rastlanır. Bunları da, yine,manayı daha iyi ifade edebilmek, sözün tesirini artırmak, lafza bir güzellik sağlamak için kullanan münşilerin bir kısmı Arapça-Farsça deyimlere ağırlık verirken, kimisi Türkçe olanları sık kullanmıştr. Kimisinde de deyim ve atasözlerine çok az rastlanır. Burada Türkçe

---

[120] Örnekler, Sül. Ktb. 434 nüshasından alınmıştır..

[121] Kani, Münşeat, Sül. Ktb. Hacı Mahmud, 5363, 38b. Kani, hadsin devamını yazmamıştır. Devamı şöyledir: "Çünkü ben kıyamet günü sizin çokluğunuzla övünürüm"

olanlardan bazılarına yer verdik.

Mesela Kani, mektuplarında çok deyim kullanan şairimizdir. Bir kaç örnek[122]

" ... ne biz diyelüm ne siz işidün̂" (26b)

" Böyle ḳalursa başumuza ṭaş yaġar" (24a)

" Bir ḥamle tehīre cevaz virilmeyüp yelken ü kürek yalı mezkūre şitābān.."(52a)

".. bu ṭarafda ḳoltuḳ ḳabartacak ve iltifāt-ı sāmiyelerin̂üz...(35b)

Kani, evi yanan bir dostuna yazdığı teseli mektubunda şu güzel deyimi kullanmıştır:

"hemān kelle ṣaġ olsun cihānda bir külāh eksük degül"(24b)

Kani, bir mektubunda "baş" ile ilgili çok sayıda deyim sıralamıştır:

".. başumuzda otdan ġayrisi bitdi (55a)... başdan ḳara olmaġın... baş ḳıç dönerek (55b)... başına buyruḳ sulṭān iken... (56a)... başun̂ içün olsun ʿaḳlun̂ başun̂a cemʿ it... benüm başumda ḳavaḳ yeli eserken (56b)

Aynı yazar atasözlerine de yer vermiştir:

" Ṭamla-be-ṭamla göl olur" (7a)

" ...Ne ma'nī kendü düşen ağlamaz" (24b.)

"... aḳ akçe ḳara gün içündür..." (44a)

Lamii Çelebi'nin inşasında da deyimlere rastlanır[123]

"... eyyam-ı cefāda ḳıyı çizmek olmaz" (95b.)

" Ol ma`hudun devede kulaġın bulduḳ" (76a)

---

[122] Örnekler, Sül. Ktb, H. Mahmud 5363 nüshasından alınmıştır.

[123] Örnekler için bkz. Sül. Ktb. Kadızade 434

" elden ne gelür iki ayağumdan ṭutuldum" (6b)

"...işbu faḳīr-i ḫāksāre bu beyān gün gibi `ayān"(73a)

"...gün gibi rūşen ve bedāhetle mübeyyendür" (61b)

Nabi'nin Münşeatından deyim örnekleri:[124]

"...elden ayaḳdan çıḳmaḳ mertebelerine gelmegin" (73b)

"...meydan-ı muḥabbetde ḳara pehlivanlanup... başını ḳaşımaga eli demez" (94b)

"...ṭaşdan āb cereyān itdürür ta'bīriyle..."(102a)

Diğer münşeatlardan örnekler:

" cühelā ve'ulemā beyninde vardur yoḳdur deyü ḳılıç düşürüp'ālemi birbirine ḳatmaḳdur"[125]

"... bu'arṣagāh-ı şaṭranc-ı `inād bāzīçe-i dağlabāz-ı rūzgārdan piyāde kalmağla..."[126]

"... ol mertebeden hiç gūne dem urmayup..."[127]

İbrahim Vehbi, Münşeatında deyimi manzume içerisinde kullanmıştır.[128]

Cāme dūz ignesi kim ḫār-ı dil-āzāre çıḳar
Tel-i meşk-i siyehi ṭurre-i ṭarrāre çıḳar
Kim yañağı tene-i ṭār-ı `anākib gibidür
Ḳorḳarım bir gün olur ipligi pāzāra çıḳar (38b)

Aynı yazardan bir atasözü örneği:

"... yañlış döner Bağdāddan..."(48b.)

---

124 örnekler, Topkapı, R.1053, nüshasından alınmıştır.

125 Nevres, Münşeat, Sül. Ktb. Esad Ef. 3891, 50b.

126 Nef'i Münşeat, Üniv. Ktb. Ty. 3637, 28a.

127 Aynı nüsha, 2a.

128 İbrahim Vehbi, Münşeat, Üniv. Ktb. Ty. 9583.

Manzumeler

Münşeatlarda kısa veya uzun, manzumeler de çok geçer. Aynı bedi amaçlarla, nesirlerini nazımla süsleyen münşilerin kimisi Arapça Farsça olanlara itibar ederken, kimisi de Türkçe manzume yazar. Münşiler içerisinde, yazdıkları şiirleri başka şairlerden iktibas edenler de vardır, kendi zade-i tab'ından söyleyenler de vardır. Manzumeler arasında, sanat gayesi gütmeden arz-ı hal olarak yazılmış bulunanlar, mektupların başında konuya giriş için yazılanlar olduğu gibi, mektup içinde veya sonunda tam bir şiir ifadesiyle yazılanlar da vardır. Bazan mektuptan ayrı, müstakil olarak yazılanlara da rastlanır.

Fevri Ahmed Efendi, şiir ile inşayı "ikisi de birbirinden tatlı bal" mesabesinde görmüş, bunların bir araya gelmelerini cisim ile cana benzetmiştir. [129] Mustafa Ali de şiirle inşanın beraberliğini manzume halinde şöyle ifade etmiştir.

Bir kadeḥ bāde gibidür inşā
Neş'esidür içindeki eş'ar
İki ebrūdur iki mıṣra`ı
Şekl-i maḥbūb nesr-i gevher-bār[130]

Münşeat mecmualarında, divanlarda bulunmayan çok güzel manzumeler görmek mümkündür. Çoğunlukla nesir arasına serpiştirilen beyt ve kıt'aların içinde edebi kıymeti yüksek olanlar çoktur. Bazan da, mektup veya münşeatın başında "ithaf" kabilinden belig kıt'alara rastlayabiliriz

---

[129] Fevri Ahmed, Müşeat Ayasofya Ktb.4311, 60b.

[130] Menşeü'l-inşa, aynı nüsha, 184a.

Osmanzade Taib tertib ettiği münşeatını Hazinedar Ağa'ya şu kıt'a ile takdim eder:

Sen Süleymān-rütbe bir zat-ı mekārim-pīşesin
Saña nisbet Tāib-i bī-çāre bir ḳarıncadur
Her ne deñlü tuḥfesi bī-ḳadr ise eyle ḳabūl
Tuḥfesi ḳarıncanuñ çün kendi miḳdārıncadur[131]

Nergisi de, hatt-ı desti olan Münşeatının iç kapağına şu güzel kıt'ayı yazmıştır:

Çok mühimmātum müretteb eylemişlerdür benüm
Nola ben de münşeatum böyle tertib eylesem
Her biri bir nice altun ṣāhibi itdi beni
Çoḳ mıdur ger añları ben daḫi tezhīb eylesem[132]

Okçuzade Muhammed Şahi Bey, Münşeatının dibacesinde "Hasb-i hal-i bast-ı makal" bölümünün sonunda, sonradan gelecek nesillerden dua isteyen şu nazmı yazmıştır:

Ey gelüp dünyāyı bizden ṣoñra seyrān eyleyen
Siḥr-i ṭab`-ı mū-şikāfı ḫalḳı ḥayrān eyleyen
Ġāyibāne bir du`ā-yı ḫayrdur ancaḳ heman
`Ālem-i berzaḫdaki ervāḥı şādān eyleyen[133]

---

[131] Münşeat-ı Taib, Sül. Ktb. Serez, 2771, 3b.

[132] Topkapı, R.1056.

[133] Üniv. Ktb. Ty. 3105, 8b.

Mektup başında kıt'alara örnekler:

Olalı silsile-i zülfine divāne ḳalem
Başladı tāze edalarla nev ünvāna ḳalem
Şimdi sertāc-ı çerāġān-ı'ināyet sensin
Ṣanki şem'-i ḥarem-i vaṣluna pervāne ḳalem[134]

Ṣarf itmekle midādını deryānuñ
Zeyn itmekle ṣaḥayifin ṣaḥrānuñ
Nābi nice mümkin eylemek istīfā
Aḫlāk-ı ḥamīdesin Ali Paşanuñ [135]

Şair Nef'inin Genci Efendi'ye yazdığı mektupta geçen şu beyt güzeldir:

Vücūda gelmedi naẓmuñ gibi güzīde ḫalef
'Arş-ı ma'nāya endīşe olalı dāmād[136]

Yine onun İmam Ali Efendi'ye gönderdiği mektupta kayıtlı şu beyt "berceste" kıymetindedir:

Belā dildendür ol dildār elinden dādumuz yoḳdur
Göñülldendir şikāyet kimseden feryādumuz yoḳdur (32b)

Veysi, Nergisi'ye yazdığı cevabnamesinde, çok sevdiği bu arkadaşından mektup gelmesini güzel bir benzetme ile nazmeder:

Ḫoşā ol nāme-i serbeste kim dildārdan geldi

---

134 Vehbi, Münşeat, Üniv. Ktb. Ty. 9584, 38a.

135 Nabi, Münşeat, aynı nüsha, 21a.

136 Nef'i, Münşeat, Üniv. Ktb. Ty. 3637, 3b.

Dahi açılmaduk bir goncadur gülzārdan geldi[137]

Yine mektup içinde geçen manzume örneği olarak Mustafa Ali'nin Lala Mustafa Paşa'ya yazdığı tehniyetnamede geçen kıt'ayı verebiliriz:

Bā'is-i nusret olan ceng degül himmetdür
Zenberek tob u tüfeng arada bir aletdür
Çünki ra lafzı ser'askerde mükerrer yazılur
Biri tedbire biri re'ye iki hikmetdür [138]

`Ali'nin noktasız harflerle yazdığı mektupta geçen bi-nukat beytler de dikkate değer:

Levh-i dilde āh kim gerd-i melāl eksük degül
Her mesā vü her seher her ki kelāl eksük degül

Duām oldur gönülde saña her dem
Murādun ola āmāde dem-ā-dem

Gel al murādun ola hāsıl
Olasun vasl-ı `adl ü dāda vāsıl [139]

Veysi'nin bir rubaisi de mektup sonunda yazılmıştır:

Benem ol bādiye-peymā-yı vādi-i idbār

---

137 Veysi, Münşeat, İst. 1286, s.298.

138 Menşeü'l-inşa, aynı nüsha, 279b.

139 'Ali, Münşeat, Sül. Ktb. Esad. Ef. 3290, 64b-66a.

Ki ehl-i derde felek itdi ḳāfile sālār
Benem ol ḳāfile-sālār-ı ehl-i ġam ki baña
Elem ne cāy-ı azīmet virür ne cāy-ı ḳarār[140]

Münşiler, mektuplarında şiire aynı miktarda yer vermezler. Kimi münşeatlarda şiir pek görülmez. Kani ve Lamii'nin münşeatları böyledir. Bosnalı İbrahim Vehbi'nin münşeatında ise çok miktarda şiir vardır. Vehbi Efendi, sadarete yazdığı bir arzıhalini, güzel bir gazelle şöyle süslemiştir:

Cām-ı `aşḳuñ teşnesin ḳanmaz dilā `aẕb ü furāt
Kim zülāl-i vaṣfı olsa ṣafvet-i āb-ı ḥayāt

Gül gibi ruḫsarı ḥüsnüñ vaṣfına dil teşnedür
Bülbül-i lüknet-zebān u ṭuti-i şirin-nikāt

İmtiyaz-ı ḥüsnüñe diller gibi ṣular akar
Lücce-i deryā-yı çīn-emvācı olsa nāzi`āt

Ḳan mıdur deryā mıdur bilmem ne sırdur hey'eti
La'l-i nab-ı ṣafvetinde iḫtilaf itdi ruvāt

Vaṣfına ehl-i ḳalem dil-teşnedür Vehbi gibi
Neyleyem ḳāṣırdur ammā lücce-i baḥr-i devāt[141]

Münşaetlarda Türkçe şiirler kadar Arapça, Farsça

---

[140] Veysi, Münşet, İst. 1286, s.302.

[141] Vehbi, Münşeat, Üniv. Ktb.Ty. 9584, 45b.

mısra, beyt ve murabba'lar da yer alır.Bunları da her münşi kendi tercihine göre yazar. En az bir kaç mısra veya beyt her edebi münşeatta bulunur, fakat, mesela Nef'inin, Mustafa Ali'nin, Nergisi'nin münşeatlarında Arapça-Farsça manzumeler çoktur.Bunlara örnek vermeyeceğimizden, sadece bu durumu belirtmekle yetiniyoruz.

Dua İbareleri

Münşeatlarda dua ibalerine mektupların hitap kısımlarında yer verildiğine değinmiştik. Yazışmalarda büyük önemi olan dua cümleleri daha çok, mektupların giriş ve son kısımlarında yer alır. Mektup içinde de isim geçtiğinde ve yeri geldikçe dua cümleleri görülür. Dualar, muhatabın makamıyla mütenasip ifadelerle yapılır. Bu durum, siyasi mevkide bulunanlar için de,manevi makam shipleri için de geçerlidir.

Dualar her üç dille ve çok çeşitli üsluplarla yapılmaktadır. Uzun ve süslü cümlelerle yapılanlar olduğu gibi, kısa ve sade olanlar da vardır. Dau cümlelerinde Cenab-ı Hakkı'ın ismi her zaman geçmez. Doğrudan O'nun adına izafetle hem Türkçe, hem de Arapça duaların yanında, Türkçe ve Farsça istek-dilek fiilleriyle yazılanlar da dua cümlesi kabul edilmelidir. Çünkü kişilerle ilgili iyi temenniler, farklı üsluplarla da olsa, sonuçta Hz. Allah'a yöneltilmektedir. Bu açıdan bakılınca, mektuplarda çok değişik dua cümleleri görülür.

Bazı mektuplarda dua ibareleri görülmeyip sadece dua niyetine atıfta bulunulmaktadır. Böylelerinde, mektup girişinde mesela "gerekli duadan sonra"; mektup bitiminde

de "bāḳi duā" ibareleriyle yetinilir. Bu tür ksıltmalar, eger müstensih tarafından yapılmamışsa, yazar ile muhatabı arasındaki ilişki, duayı kısa tutmayı hoş gördürecek bir yakınlıkta olmalıdır.

Önce Arapça ve Farsca yapılmış dualara bakalım.

Padişah veya vezirlere yapılan Arapça dualarda, o makam sahibinin,padişahsa saltanatının, değilse ikbal ve izzetinin devam etmesi Allah'tan istenir. Uzun Arapca cümlelerle önce saltanat ve devlete,sonra şahsın sıhhat ve magfireti, düşmanlara muzafferiyeti için Allah'tan yardım istenir. Mesela, Lamii Çelebi'nin Yavuz Selim'e arz mektubunda yazdığı Arapça dua şöyledir.

" raṣṣeṣa'llāhü ḳavāyime salṭanatihī ve de'āy m. şevketihi bi'l-ʿizzi ve't-temkīn ilā yevmi'd-dīn"[142]

(Allah onun saltanatının temellerini ve şevketinin direklerini şan ve şeref ile kıyamet gününe kadar sağlam kılsın)

Yeğen Mehmed Paşa'nın Padişaha yazdığı tebriknamesindeki dua:

"Padişah-ı ʿālem-penah ḫalleda'llāhü hilāfetehu ila yevmi'l intibāh" şeklindedir.[143]

(Allah onun hilafetini kıymet gününe kadar daimi kılsın)

Lamii'nin vezirazam İbrahim Paşa için duası ise şöyledir.

"lā zālet ḫıyāmü devletihi müşeyyedeten bi-evtadi'l-hulūdi veʿimade'd-devami ve ma berihat surādiḳātü şevketihi

---

142 Lamii, Münşeat, Sül. Ktb. Kadızade, 434, 20b.

143 Kani, Münşeat, Sül.Ktb. Hacı Mahmud, 5363, 62a.

meşdūdeten bi-ıtnābi'l-bekā'i ve esbābi'l-kıyāmi"[144]

(Onun devletinin çadırı ebediyet kazıkları ve devamlılık direkleriyle sağlam birşekilde devam etsin. Şevketinin otağı beka ipleri ve kıyam bağları ile ayakta kalsın)

Başka makamda olanlara veya diğer meslek erbabına da hallerine ve sanatlarına uygun, kendi özelliklerini belirten Arapça dualar yapılır. [145]

Alimler ve şeyhler için yapılan dualarda yazar, muhatabından başka, kendisi için de Allah'tan birşeyler ister. özellikle tarikat mensuplarına yazılan mektuplarda, şeyh veya mürşid vasıtasıyla Allah'tan feyz ve bereket istenir.

Mesela Tokat mevlevihanesi şeyhine yazdığı mektupta Kani, "efāża'llāhü'aleynā min füyūżāti'l-cezīleti ve revānā min'ayni'ināyāti'l-celiyyeti" [146] ibaresiyle Allahtan bol feyizler istemektedir.

Farsça dualar, nisbeten daha kısa olup mektup sonlarında yazılırlar. Bazan Türkçe dua yapıldıktan sonra da, son bir temenni olarak Farsça dua ibaresi yazılır. Bu ibarelerde, mektup yazılan şahsın günlerinin huzurlu mesut geçmesi, devamlı refah içerisinde olunması istenir. Burada çok belirli bir dua kalıbı olmayıp, cümlenin sonu "bad" (olsun) kelimesiyle biter.Aşagıdaki şekiller ve benzerleri her münşeatta rastlanan örneklerdir:

---

144 Lamii, Münşeat, aynı nüsha 92a.

145 Topkapı, H.716'da kayıtlı Ünvan-ı Mekatib'de çeşitli Arapça dua şekilleri vardır.

146 Kani, Münşeat, Topkapı, H. 827, 30b.

"Hemīşe'ömr ü devlet dāim ü ḳāim bād"

" Bāḳī fażīlet dāim bād"

" Bāḳī eyyām-ı sa'ādet müterakkī bād

" Eyyām-ı firāḳ muḫtaṣar bād"

" Sa'ādet dāim selāmet ḳāim bād"

" Yārab duā-i ḫaste-dilān müstecāb bād

" Der-terakkī bād"

" Devlet ü saādet dāim ve ḳāim bād"

Türkçe yapılan dualarda da, yazarın istek ve düşünceleri kadar çeşitlilik görüyoruz.

Padişaha yapılan dualarda lakapları sıralanıp süslü ifadelerle, "mahz-ı hayr" olan vücudunun kederlerden uzak kalması, devlet ve ikbalinin ebedi olması, saltanat semasında bahtının daima parlaması, merhametli hatırlarının goncasının her zaman açılması kılıcının parıltısının dört yöne ışık saçması... gibi istekler dile getirilir. Bu duaların belli bir kalıbı ve sınırı yoksa da, telhislerde, telhisin yazılış amacına uygun dualar edilir. Mesela padişaha dinlenme gününde telhis yazılmışsa, sakin bir ortamda zevk u safa içinde olması; Ramazan bayramında yazılan telhiste, bayramın kendisi hakkında mübarek ve sevinçli günlerine vesile olması; kadir gecesiyazılan telhiste de, her gecesinin öyle sevinçli ve fazletli olması Allah Taala'dan istenir. Böyle özel günlerde yazılan mektuplarda, o güne has dualar edilir.

Kani'nin kaleminden padişaha bir tebrik mektubunda şu dua yazılmıştır:

" Ḥaḳ sübḥānehü ve Taāla ḥażretleri'āmme-i'ālemiyāna maḥż-ı ḫayr olan vücūd-ı mes'ūd-ı 'ālem-mes'ūdların aḫtār

u ekdārdan maḥfūz u maṣūn... eyleye... Cenāb-ı āferinende-i cümle-i kāināt hemvāre vücūd-ı bihbūd-ı mekārim-numūdların küdūrāt-ı seniyye ve ma'neviyyeden āmīn ü sālim ve sāye-i ʿināyet-vāye-i merāhim-pīrāyelerin fark-ı çākerānemde ṣābit ü dāim eyleye āmīn"[147]

Diger devlet erkanına yapılan dualar benzer şekildedir. Kişiye, bulnduğu makamda devamlı kalması, ömrünün uzun ve hayırlı olması, zararlardan uzak kalması, Allah'ın himayesinde blunması gibi iyi dilekler belirtilir.

Bir çocuk doğumunda gönderilen mektupta çocuk için yazılan dua şöyledir: "... Ḥaḳ Ta'ālā ḳudūm-ı şerīfin mübārek ü meymūn ḳılup ve her zamānda vücūd-ı laṭīfin ālāmdan maṣūn tuta āmīn yarabbe'l-ʿālemīn"[148]

Şair Nabi ilerlemiş yaşında iken, kendisine iyilik eden bir yetkiliye şöyle dua eder:

" Cenāb-ı Ḥaḳ sizleri daḫi hengām-ı pīr-i nātüvānīde ıżṭırār u iftiḳārdan rehā eyleye āmīn"[149]

Büyüklerden birinin kızı öldüğünde kendisine yazılan taziyenamede yapılan dua şöyledir:

"Ḥaḳ sübhānehü ḥażreti cenāb-ı refī'ûnuza ve sāir `akifān-ı harem-i şerīfe ʿömr-i ṭavīl ve ecr-i cezīl müyesser buyurup harem-i muhteremünüzi hemīşe behcet ü ʿāfiyetle me'mūr ḳılsun āmīn"[150]

Şair Nef'i, İmam Ali Efendi'ye yazdığı mektubu mısra

---

[147] Kani, münşeat, Topkapı, H. 827, 1b.

[148] Mesihi, Gül-i sad-berg, Sül. Ktb Esad Ef. 3351, 9a

[149] Nabi, Münşeat, Topkapı, R.1053, 75b.

[150] Ebussuud, Münşeat, Sül. Ktb. Esad Ef. 3291

şeklindeki dua ile bitirmiştir:

"Gönül hoşlukların kılsun müyesser Hażreti Mevlā"[151]

Yine, beyit halinde yazılmış bir mektup sonu duası Osmanzade Taib'in Münşeatına kaydedilmiştir.

Āftāb-ı devletüñ hergiz zevāle irmesün
Māh-ı tābānsın Ḫudā eksüklügüñ göstermesün[152]

Gayr-i müslimlere yazılan mektuplarda ise, kendilerinin hristiyan milletine mensubiyetleri belirtilir. Şahıslarının bazı iyi hasletleri vurgulanır, sonra da Allah'ın onlara İslam dinini nasib etmesi istenir. Hidayete gelmeleri arzusu gayet nazikçe ifade edilir. Bu konuda, Nabi'nin bir ermeni dostna yazdığı mektup örneklik eder

"Naḳḳāş-ı sanem-ḫāne heves-ārāmı
Hakkāk-nigīn fersā-yı suḫan-sarāyı
ṣūretüñüz ṣalīb-gede-i fuzūli zünnār-perest maḳtūli na-maḳbūli serāmed-i zergirān-ı ṣan'at-güzār engüşt-nümā-yı ṭurfe-nigār dostumuz Mūsā "yesserallāhü lehü'l-islame ve'l-īmān"[153] (Allah ona İslam ve imanı kolaylaştırsın)

Münşeatlarda, nadiren beldelere de dua edildiği görülür. Tesbit edebildiğimiz iki örneği kaydedelim.

Lamii Çelebi, İskender Çelebi'ye gönderdiği duanamede, Bursa için de şöyle dua eder:

"...Maḥrūse-i Burūsa "ṣāneha'llāh ü teālā `ani'd-ḍarri

---

[151] Nef'i, Münşeat, Üniv. Ktb. Ty. 3637, 33b.

[152] Sül. Ktb. Serez, 2771, 20b.

[153] Nabi, Münşeat, aynı nüsha 66a.

ve'l-be'sā'da ..."[154] (Allah orayı kötülük ve zarardan korusun)

Diğer örnek, İstanbul için yazılan dua ibaresidir.

"Ol belde-i tayyibe (Ṣāneha'llāhü `an `avārıżı'l-ġāibe)[155] (Allah o şehri görülmeyen belalardan korusun)

---

[154] Lamii, Münşeat, Sül. Ktb.Kadızade, 434, 89b.

[155] Vehbi', Münşeat, Üniv. Ktb. 9584, 5b.

II BÖLÜM

Eski Türk Edebiyatında Münşeatların Kronolojik Dağılımı

Edebiyatımızda münşeat yazma geleneği Selçuklulara kadar uzanır. Bizde bu türün gelişmesinde Farsçanın ve Fars geleneğinin tesiri vardır. Anadolu'da tertip edilen ilk münşeat mecmuaları Farsçadır. 13. yüzyıl Anadolu, Selçukluları dönemine ait, devletin resmi yazışma örneklerini ihtiva eden önemli miktarda münşeat tertip edilmiştir. Hasan b. Abdülmümin el-Huyi'nin Gunyetü'l-Katib ile Rüsumu'r-resail'i,[1] Muhammed b. Abdulhalik elMeyheni'inn Düstur-ı Debiri'si, Bahaddin Bagdadi'nin et-Tevessül ile't-Teressül'ü örnek olarak verilebilir. [2] Bu münşeatlarda örnek olarak verilen ve dönemin resmi yazışma dili Farsça ile yazılmış olan pekçok berat, menşur, nişan, tezkire vs. suretler, Beylikler dönemi ile ilgili önemli tarihi bilgileri ihtiva etmektedir. Bu eserlerde inşa örneği olarak, daha çok devletin resmi yazılarının yer alması dikkat çekicidir. Sanatlı nesir örnekleri olmaları bakımından, devletin üst kademelerirdeki zevatın kullandığı üslup, hitap şekilleri, buna bağlı olarak gelişen resmi dil protokolu, daha sonra Osmanlı Türkçesi ile telif edilecek münşeat eserlerinde bolca görülecektir.

Anadolu sahasında Türk diliyle yazılmış ilk mensur

---

1 Neşreden Adnan Erzi, Ank. 1963.

2 Anadolu Selçkluları zamanında yazılmış bu mahiyette eserler için bk. A. Erzi, Selçuklular Devrine Ait İnşa Eserleri, Ank. 1962; Osman Turan, Türkiye Selçukluları Hakkında Resmi Vesikalar, Ank. 1958.

eserler, daha ziyade din, ahlak, siyaset ve hikaye kitaplarıdır. Bir kısmı da tercüme olan 13 ve 14. yy eserlerinin dili sade Türkçedir. Faydalı olma amacıyla yazılmış, sanat gayesi gütmeyen bu ilk dönemin mensur eserleri, halka bir takım bilgileri aktarırken, aynı zamanda da Anadolu Türk nesrinin teşekkülünde rol oynamışlardır.

14-15. yy'lar ise Osmanlı Türklerinin medeniyet, kültür, dil ve edebiyat alanında ilerleme devirleridir. Türk dili bu asırlarda sadece halkın konştuğu dil olarak değil,aynı zamanda edebi sahada ve devlet dili olarak da varlığını ortaya koymaya başlamıştı. Çok sayıda manzum ve mensur eserin yazılmış olduğ 15.yy., bu eserlerin çeşitliliği yönünden hayli zengin sayılır. Tasavuf,tefsir, hadis, ahlak, tarih, lugat, siyaset, nasihat, hikaye, kitapları, ansiklopedi nitelikli kaynaklar, menakıbnameler, battalnameler, mizahi risaleler, 15. yy Türk nesrin meydana getiren bazı yazı nevilerinin yer aldığı eserlerdir. Bu eserlerin dili son derece sade ve kolay anlaşılır türdedir. Bunların içinde, ilerde münşeat eserlerine mevzu teşkil edecek olan resmi yazılarla, hususi yazışma örnekleri ve inşa hakkında öğretici bilgiler veren mecmualar az da olsa görülmektedir.

14. ve 15. yy Münşeatları

Teressül

Anadolu'da Türk diliyle telif edilmiş ilk münşeat eseri olarak Ahmed-i Dai'nin (öl. 1421'den sonra) Teressül'ünü[3] biliyoruz. 14.yy. sonu veya 15.yy başlarında yazılmış olan eser, mektup yazmanın usul ve kaidelerinden bahseden önemli bir vesikadır. Şimdilik tek ve eksik bir nüshası[4] bilinen Teressül, o yüzyıllardaki nesir edebiyatımızı göstermesi ve mektup yazmanın nasıl bir üslup ve kaideye tabi olduğunu ortaya koyması bakımından çok değerlidir.

Elimizde sadece dokuz yapraklık nüshası bulunan Teressül'de, başta; besmele,hamd ve Hz. Peygambere salattan sonra, eserin Türkçe tertip edilmesinin ve kullanışlı sername örneklerinin verilme sebebinin, eserden faydalanmanın kolaylığı olduğu belirtilmektedir. Resmi ve gayr-ı resmi yazılarda dikkat edilecek hususları ihtiva eden eserde, mektup yazarken on tane "edeb'e riayet şartından bahsedildikten sonra, başta padişah olmak üzere resmi makam sahipleri ile alim, şair ve şeyhlere yazılacak ünvan örnekleri sıralanmıştır.

Mektup "biti" yazarken riayet edilecek edebler şunlardır:

1. Edeb: Kişi, padişahlara ve ulu insanlara mektup yazdığında sözü çok uzatmamalı, sadece maksadını anlatıp

---

3 Lugat manası, "harflerin mahreçlerine ve uzatılıp kısaltılmalarına riayet etme" olan teressülün, inşa ilminin dallarından olduğunu Katib Çelebi Keşfu'z-zunun'da kaydetmiştir. (C.I, s.398)

4 Manisa Muradiye Ktb. 1856/3 (yk. 113b-121b)

dua ile bitirmeli. Ünvanını da yazının altına "kemter, duacınız" gibi ibarelerle yazmalı. Ulu kişilere yazılan mektupta başkalarına selam kelam yazmamağa dikkat etmeli

2. Edeb: Büyük hatunlara mektup yazıldığında kısa olarak dua ve övgü üslubuyla yazmalı, sevgi dolu hasretli sözler kullanmamalı; şayet kendi hanımı olursa iştiyaklı ifadeler kullanabilir.

3. edeb: Erkek hanımına veya hanım erkeğine ya da oğul babasına mektup yazınca çok övgülü ifadede bulunmamalı, arzulu cümlelerle yazmalı

4. Edeb: Dostlara mektup yazıldığında muhatabı çok övmeli, iştiyaklı sözlerle beyit veya şiir de yazılırsa iyi olur.

5. Edeb: Mektup kime yazılıyorsa önce ona selam kelam yazmalı, sonra başkalarına selamı kaydetmeli.

6. edeb: Bir sözü bitirmeden başka söze geçmemeli.

7. Edeb: Yazılan sözler net ve açık, mektubun maksadı iyice malum olmalı.

8. Edeb: bir kere yazılan sözü dönüp bir daha yazmak ayıp olur.Meger ki bir maslahata binaen yazılmış olsun. O zaman tekit için tekrar yazılabilir.

9. edeb: Mektubu güzel bir kağıda "gökcek" hatla yazmalı, imlada yanlış yapmamalı ve duyulmadık kelimeleri kullanmamalı.

10. edeb: Mektub yazıp bitirince baştan sona bir kere okuyup varsa yanlışları düzeltmeli, mektup kağıdının alt kısmı bir parça yırtılmalı. Taki kağıt dört bacaklı olmasın. Müneccimlere göre "terbi" e delalet eden bu şekil uğursuz sayılır.

Ayrıca yazıcılara, ataya, amca ve dayıya oğul ve kızkardeşlere, kadın kocasına, koca "avratına", hala ve teyzeye, dostlara "böyle yazalar" başlığı altında, yazılması gereken üslup, temsili mektuplarla gösterilmiş; birer tane de iyadetname taziyename ve azadname örnekleri verilmiştir. Elimizdeki tek eksik nüsha sadece 9 varak olduğundan mevzu burada kesilmektedir.

Anlatım dili bakımından sade olan eserde verilen örnekler hemen hemen Arapça ve Farsça terkiplerle kurulmuştur. Cümle sonlarında Farsça dua ibarelerine rastlanması, münşeat türünde Fars edebiyatının tesirini göstermektedir.

Menahicü'l-İnşa

Yahya bin Mehmed el-Katib tarafından 1479'da yazılan eserde hem yazışma kaideleri hem de bu kaidelere uygun gerçek ve temsili örnek metinler vardır.

Eserine besmele ile başlayıp Allah'a hamd, resülüne salat ü selam getiren yazar, önceden beri inşa kaidelerine hevesli olduğunu belirterek, daha önceleri münşilerin yaptıkları gibi, kendisi de, çok kullanılan ve kullanılmayan garip sername ve terkip örneklerini topladığını, amacının, ehl-i kalemin bundan istifade edip hayır dua ile kendisini anmaları olduğunu yazar.
Menahicü'l-inşa üç bölüm "bab" üzere tertip edilmiştir.

1. bölümde inşa kaideleri açıklanmıştır (fi beyani kava'idi'l-inşa)

2. bölümde resmi ve gayr-ı resmi kişilere yazılacak mektuplarda sernamelerin (mektup başlıkları) ve mektup

girişlerinin nasıl yazılacağı gösterilmiştir. (fi't-ta`rifat)

3.bölümde verilen inşa kaideler ile sernameleri ihtiva eden örnek mektuplar kaydedilmiştir. (fi't-terkibat)

Yahya b. Mehmed, ilk bölümde her "ehl-i kalem" olan katibin bilmesi gereken kaideleri şöyle açıklamaktadır:

İnşa yazan katib Arapça grameri ve vezin ilmini bilmeli, kelamı fasih olmalı; sözü, anlaşılmayacak derecede kısaltamaktan (icaz), gereğinden fazla uzatmaktan (ıtnab), tekrardan ve ibareleri, hoşlanılmayan kelimelerle kurmaktan (tenafür) kaçınmalıdır. Katibin nesri nazım gibi olmalı, cümle unsurlarına dikkat etmeli,ne nisbette Arapça ibarelerle ve halk kullanışlarına yer vereceğini iyi bilmelidir.

Yahya b. Mehmed, münşi olan kimsenin, mektup yazanla mektup yazılanın mertebelerine dikkat etmesi gerektiğini belirterek, katip mevkiyi gözetmeli, buna göre lakap ve dua cümleleri kullanmalı der.Muhatabın sayısına ve cinsiyetne göre kullanılacak zamirleri de sıraladıktan sonra, bu açıklamalarının yadırganmaması gerektiğini belirten yazar, bunları fark etmeyen cahil katiplerin çok görüldüğünü, ifade eder.

Katip, mektup yazdığı kişiyi mertebesine göre ne kadar övmesi gerekiyorsa ona göre bir üslup kullanmalı, bir kimseyi haddinden fazla övmemeli,hele cahil ve cimriye tazim göstermemelidir. Olmayan vasıfları bir kişide varmış gibi gösteren aşırı övgünün "kaleme zulüm" olduğunu belirten yazar, katibin, kendisini karşısındakinden her zaman küçük görüp, eğer akranına yazıyorsa muhibb-i

muhlis", üst makamdakine yazıyorsa "bende-i kemine, ez'afü'l-ibad" sıfatlarıyla ismini yazması gerektiğini ifade etmektedir. Yahya b. Mehmed, bu kaidelere dikkat edlirse, mektubun ulaştığı yerde yazanın sözünün rağbet göreceğini, hacetinin hasıl olacağını belirtir.

Menahicü'l-inşa'nın ikinci bölümünde, değişik meslek ve makamdaki kişilere yazılacak mektupların sername örnekleri sıralanmıştır. Kendisine mektup yazılan kişinin, önce lakapları secili terkiplerle verilmiş, sonra mevkiye uygun dua cümlesiyle, söz, esas konuya getirilip bırakılmıştır. Bu bölümde mektup başlıkları verilen şahıslardan bazıları şunlardır:

Sultanlar, vezirler, emirler, kadılar, şeyhler, alimler, zahidler, katibler, hatibler, imam ve müezzinler, hazinedarlar, silahdarlar, saray hizmetçileri, tabibler, şairler,sazendeler, attarlar, hatunlar, mansıb sahiplerinin baba ve kardeşleri, gayr-ı müslimler

Ayrıca, cevabi mektupların giriş kısımlarının nasıl yazılacağı bazan da Farsça ibarelerle gösterilmiştir. Sernameler ve cevabnamelerin giriş kısımlarından başka bazı makam sahipleri için, "ta'rifat" başlığı altında Arapça dua ibareleri verilmiştir.

Bu bölümde dikkati çeken husus, hitapların ve mektup girişlerinin Arapça-Farsça terkiplerle,süslü secili cümlelerle örneklendirilmesi; bir önceki bölümde, kişiyi haddinden fazla övmenin kaleme zulüm olduğu söylenmesine rağmen, verilen ibarelerde övgüde aşırıya gidilmiş olmasıdır.

Üçüncü bölümde önce verilen inşa kaidelerine uygun

hakiki ve temsili mektuplarla bazı belgeler yer almaktadır. Nazari inşa bilgilerinin uygulamadaki örnekleri olan bu yazılar içinde 12 adet temsili (biri Farsça) mektup olup, bunların 10'u cevaplarıyla birlikte (toplam 22 mektup) kaydedilmiştir. Bunların dışında belge niteliğinde, Fatih Sultan Mehmed ve Sultan 2. Murad tarafından verilen 10 adet berat ve takrir sureti, ayrıca, Karamanoğlu İbrahim Bey'in Osmanlı hükümdarına gönderdiği bir name vardır.

Bu bölümde verilen inşa suretlerinin dili süslü ve sanatlıdır. Farsça-Arapça terkipler, dua kalıpları, hitaplar, arada geçen beytler mektupların dilini çoğu kez sadelikten uzaklaştırmıştır. Fakat arada yine de sade ifadeler, Türkçe söyleyişler vardır.Metinlerin dilinin Arapça Farsçaya boğulduğu kısımlar daha çok lakaplar, giriş kısımları ve dua cümleleridir.

Menahicü'l-inşa,bizde münşeat türünün bilinen ikinci örneğidir. Dil ve üslup bakımından Teressül'den daha fazla Arapça ve Farçanın tesirinde kalan Menahicü'l-inşa'da, daha önce yazılmış Farsça münşeatların izleri görülmektedir.[5]

Eserin bilinen iki nüshası Konya İzzet Koyunoğlu Ktb. 13998 ve Bibl. Nat. Tk. Yz. 660'tadır. Konya nüshasının müstensihi Mevlana Muslihiddin Halife olup istinsah tarihi belli değildir.

Bibl. Nat. nüshasını İbrahim Karaviryevi 884/1479'da

---

[5] Halil İnalcık, Reisü'l-küttab Mad, İslam Ans. C.IX, s.673, İst. 1979.

Eser hakkında daha geniş bilgi için bk. "Fahri Unan, Yahya b. Mehmed el-Katib'in Menahicü'l-inşa'sı, Ank.Üniv. Sosyal bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ank. 1986.

istinsah etmiştir.

Gülşen-i İnşa (Risale-i Latife)

Şeyh Mahmud b. Edhem tarafından h. 896 Recebinde (1491) Sultan II. Bayazıd adına yazılan eser, çeşitli inşa nümuneleri toplayan derleme türü bir münşeattır.

Hamd, salavat, ashaba duadan sonra yazar, sebeb-i telif bölümünde, inşa ilminin sultanların ve önde gelenlerin beğendiği bir ilim olduğunu, fakat bu fende görülen Türkçe risalelerin müretteb olmaması sebebiyle kendisinin çeşitli kitapları inceleyerek "mükatebat, muhatabat, mücavebat ve sultan menşurları" örneklerini toplayarak Gülşen-i inşa adını verdiği bu kitabı tertip ettiğini yazmaktadır.Bu tertipten maksadının "arz-ı niyaz,, devletin devamına dua ve hayırla anılmak" olduğunu belirterek eserinde hata göreceklerin bunu düzeltmelerini istemektedir.

Eserini üç ana bölüme (bab) ve çeşitli alt başlıklara ayıran şeyh Mahmud, "sahayif ve rika" başlığıyla verdiği birinci bölümde çeşitli kişilere şevk ve muhabbet dolu mektup örneklerini muhtelif amaçlarla yazılmış tebriknameleri, taziye; teşekkür ve şikayet mektuplarını; değişik konularda talepleri dile getiren yazı örneklerini sıralamıştır.

Hitabat ve cevabat" başlıklı ikinci bölümde sultanlara, vezirlere, meliklere, hakanlara, kadılara, müderrislere, müfessirlere, ediplere, inşa ehline, şairlere, müneccimlere, sadata, salihlere, vaizlere, imamlara vs. meslek erbabına hitap örnekleri verilmiştir.

üçüncü bölümde çeşitli menşur örnekleri vardır. Vezaret, kaza, tevliyet, hitabet, imamet menşurları bunlardan bazılarıdır.

Eserdeki bütün bu yazılar isimsiz olarak verildiğinden inşa örneklerinin temsili mi, hakiki mi olduğunu tesbit etmek mümkün olmamaktadır.

Eserin dil ve üslubu, dönemin inşa nesrine uygun Arapça Farsça terkipli ifadelerle dolu olmakla beraber süslü değildir. Bölüm başlıkları Arapçadır. Eserde Arapça Farsça şiirler dikkat çekecek kadar çoktur. Cümle içinde sık sık mevzuya uygun ayetler geçmektedir.

Eserin sonunda, risale-i latife diye nitelendirilen kitabın kısa bir övgüsü yapılmıştır. Arapça ibare ile eserin çok kıymetli oluşundan bahseden yazar, adının Şeyh Mahmud bin Edhem olduğunu, Kastalani diye şöhret bulduğunu belirterek sözünü bitirmektedir.

Nüshaları:

1. Milli Ktb. Yz. A. 2276
2. T T K Ktb. Y/504
3. Manisa İlk Halk Ktb. 6450, 2781, 2782
4. H.Selim Ağa Ktb. Kemankeş 525
5. Sül. Ktb. Kadazade Mehmed, 421,
6. Bursa Haraccıoğlu, 996
7. Bibl. Nat. Turcs 107
8. Berlin, Devlet Ktb. Ms.Or. quart 1480 (İst. t. 1538); Ms. or. Oct. 2349, 942 (İst. t. 1787); Ms.Or.Oct. 1613 (yk. 41-78); Ms.Oct. 3680

Mecmua-i İnşa

XV.yy'a ait bir başka eser de, Hüsamzade Mustafa Efendi'nin Mecmua-i İnşa'sıdır. Biz eseri göremedik. Eserin Şinasi Tekin'e göre 1488'de yazıldığını, bunu "Menahcü'l-inşa Community Art Workshop, Roxbury Mass. Cambridge 1971," adlı eserinde yazdığını, Fahri Unan adı geçen tezinde (s.7) zikretmektedir.

Münşeat- Ali Şir Nevai

XV. yüzyılın sonlarında yazılan bir diğer önemli münşeat, Ali Şir Nevai'nindir.

Nevai'nin Münşeatı, doğu Türkçesiyle yazılan tek münşeattır. Eserde yazarın dostlarına ve makam sahiplerine yazdığı edebi mektupları yer alır.

Nevai eserine hamd ile başlar.Sonra eserinin telif sebebini belirtir. Türklerin birbirlerine yazdıkları mektuplarda sözün yumuşaklıktan uzak, terkiplerinin de belagetsiz olduğunu, gösterişsiz ve süssüz ifaderle yazıldığını; buna mukabil Farsça inşanın ise "gönül çekici" olduğunu kaydeden Nevai, Türkçe mektupların da bu şeklde yazılmasının iyi olacağını düşünmüş ve o tarzda mektup yazmaya başlamıştır. Kendi yazdığı bu mektupları daha sonra toplayarak Münşeat haline getirmiştir.

Nevai, başta sanatlı cümlelerle mevsimleri tasvir etmiş sonra, değişik kişilere yazdığı mektuplarda çeşitli konulardaki görüşlerini, bazan nasihat edasıyla kaleme almıştır. Münşeatında padişaha ve veliahta yazdığı mektuplar da olan yazar, bu metinlerde kendilerine dua ve teşekkür etmektedir. Nevai bazı mektuplarında müslümanlara

lider olacak kişilerde olması gereken vasıfları sayarak ideal bir padişah tipi çizmiştir.

Türkçenin bir sanat dili olduğunu adeta ispata çalışan yazar, bunu, yazdığı çok sayıda mektupta göstermiş, mektup içinde manzumelere sıkça yer vermiştir.

Nevai'nin Münşeatı Azer-Neşir tarafından 1926'da Bakü'de basılmıştır.

Nüshalar

1.Sül. Ktb. Fatih 4056/25 (yk. 759-775)

2. Bibl. Nat Suppl. Turc. 316-317 (Külliyatı içinde İst. t.933, müst Ali Hicani)

Gül-i Sad-berg

Divan katipliği yapan ve şair olan Mesihi (öl. 1512) pek çoğunu kendisinin yazdığı yüz kadar mektubu[6] bir araya getirerek telif ettiği eserinde inşa tekniği hakkında bilgi verip "falancaya bu üslup ile yazalar" başlıkları altında temsili mektup örneklerini sıralamıştır. Gerçekten kişilere yazılmış olanları şefaatname, muhabbetname, tehniyetname, iştiyakname, tazarruname gibi adlarla zikrederek; bunların timar talebi, şiir irsali, kitap ricası, görüşme isteği, düğün daveti, bayram tebriği vs. amaçlarla yazıldığını belirtir. Mektupların bir kısmının altında Mesihi'nin imzası varsa da kime gönderildikleri hakkında bir kayıt yoktur.

Hoca Çelebi adlı bir zatın inşasından örneklerin de

---

6 M.Mengi, Eski Türk Edebiyatı Tarihi, Akçağ Yay. Ank. 1994s.122. Eser incelenmiştir: Çetin Derdiyok, 15.yy. Şairlerinden Mesihi'nin Gül-i Sad-berg'i, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Adana 1994.

yer aldığı eserin "elkab" bölümünde hitap edatları verilmektedir. Asıl te'lifte yüz mektup derlenmesine rağmen, eserin farklı nüshalarında önemli miktarda azaltma yapılmıştır.

Eserin baş taraflarında tavsiye edilmiş bazı dualarla şiir parçalarına rastlanmaktadır.

Gül-i sad-berg'deki yazıların dili çok süslü sayılmaz. Ayetlere ve Arapça ibarelere bazen tesadüf edilen mektuplarda uzun tamlamalar yoktur.

Nüshaları:

1. Sül. Ktb. Esad Ef. 3351/2 (yk. 6-27) [7]
2. H.Selim Aga Ktb. Hüdayi Ef. 1291
3. Çorum Genel Ktb. 2237

Görüldüğü üzere tesbit edilebilen ve inceleme imkanı bulduğumuz XV. asır münşeat mecmuaları Nevaininki hariç, didaktik niteliklidir. Bu asrın az sayıdaki münşeat mecmuaları, henüz oluşmamış olan inşai nesre doğru gidişi gösteren yazılardan mürekkeptir. Yazıcıların, yazışma esnasında kime, nasıl hitap edebilecekleri hususunda bazı yazı kaidelerini bildiren bu eserler arasında sadece Nevai'nin Münşeatı öğretici amaç gütmeyen edebi yazı ve mektuplarından müteşekkildir.

XVI. YY. Münşeatları

XVI. asır, tarihimizde her alanda olduğu gibi dil ve edebiyatta da olgunluk devridir.Asrın başlarından itibaren

---

[7] Bu nüshada ayrıca Nev'i'nin Abdülhalim Efendi'nin, Mevlana Cami'nin, Hoca Efendi'nin mektupları vardır.

çok çeşitli konularda manzum ve mensur eserler yazılmaya başlanmıştır. Din, ahlak, tasavvuf, edebiyat, tarih, siyer, coğrafya, kozmografya, bibliyografya, biyografi konularında yazılmış yüzlerce eserin yanında; letaifnameler, tezkireler, gazavatnameler, menakıbnameler, çeşitli meslek ve ilim dallarını tanıtıcı kitaplar, kanunnameler resmi yazılar vs. değişik üsluplarla yazılmış farklı türlere ait eserlerdir.

Bu yüzyılda, Arapça ve Farsçanın tesiriyle geniş bir ifade kabiliyeti kazanan Osmanlı Türkçesi ile yazılan sayısız mensur eserin içinde sade dil ve üslup ile yazılanlar olduğu gibi, özellikle sanat endişesi taşıyan, süslü inşa ile yazılmış olanlar da çoktur. Münşeat geleneğinin oluşması da, bu tarz sanatlı nesrin beğenilip yaygınlaşması ve birbirleri ile yazışan şair ve münşilerin süslü nesri tercih etmeleri sebebiyledir. Bu dönemde münşeat mecmuası yazma geleneğimizde, öncek yüzyıla göre zenginleşme görülür. İlk münşeat eserleri öğretici nitelikte iken, bu yüzyılda tarihi ve edebi yönü agır basanlar daha çoktur.

Münşetaü's-Selatin

Sultan II. Selim zamanında nişancı olan Feridun Ahmed Bey (öl. 1583), yüzlerce yazışma örneğini toplayarak oluşturduğu bu eserini 1575'te Sultan III. Murad'a takdim etmiştir. Eserde, Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan III. Murad'a kadar pekçok padişahın, şehzadelerin ve diğer devlet adamlarının yazdıkları resmi mektuplaşma örnekleri vardır. Çeşitli menşurlar, beratlar, fetihnameler, arzı

haller, hükm-i şerifler, mülknameler, ahidnameler, tebrik, taziye, fahriye, cülusiye, müjde mektupları bunlar arasındadır.

Ayrıca eserde padişahların ve devlet adamlarının lakapları, peygamber efendimizin, dört halifenin ve diğer bazı İslam büyüklerinin mektupları vardır. Eserdeki mektupların bir kısmı Arapça ve Farsçadır.

Tarihi nitelikte geniş bir derleme ürünü olan Münşeatü's-selatin'e sonradan bazı ilaveler de yapılmıştır.Mektuplardan bazıları şunlardır:

Yıldırım Bayezid'in, İstanbul üzerine yapacağı seferle ilgili mühimmatın tedariki için vilayetlere gönderdiği ferman; Sultan Mehmed'in Eflak fethinden sonra Engürüs'te cihatla meşgulken, attan düşüp Bursa'ya getirildiğinde Dulkadiroğlu Süleyman Bey'den gelen taziyename; Fatih Sultan Mehmed'in, İstanbul'un fethini Şah Cihan'a müjdelediği name; Akkoyunlu Sultan Yakup tarafından Sultan Bayazid'e takdim olunan, asi Bayındır Akkoyunlu'nun katliyle ilgili name; Yavuz Sultan Selim'in Kırım Hanına gönderdiği Çaldıran fetihnamesi; Hace-i İsfehani tarafından Sultan Selim'e gönderilen manzum tazarruname; Yavuz Selim'in vefatı ve Rodos'un fethinden dolayı Şah İsmail'in gönderdiği mektuba, reisülküttap Cevri Çelebi'nin inşasıyla yazılan cevap; İslam memleketlerindeki şerbethanelerin kaldırılması ve erbab-ı fıskın men'i ile ilgili Şah Tahmasb'a yazılanname-i hümayun; Sultan III. Mehmed'in Egri fetihnamesi; şark seferine tayin olunan serdara yardım etmesi için Kırım Hanı Muhammed Giray'a gönderilen name-i hümayun; Özbek Hanının kuvvetini Hind padişahına bildiren

name; hazine ve mühimmat göndermesi için Mısır valisi Halil Paşa'ya yazılan hatt-ı hümayun vs.

Münşeatü's-selatin'de bunlar gibi tarihi bilgiler veren pek çok resmi yazışma sureti mevcuttur

Eser İstanbul'da 1192, 1263,1264,1265, 1274 yıllarında basılmıştır.[8]

Nüshalar

1. Sül. Ktb. Reisülküttab 892; Hacı Mahmud 4989, Fatih 4070, 4126,5424/7 (Yk. 145-256)
2. Topkapı B. 172; H. 1375; R. 1057, R.1960
3. Nuruosmaniye Ktb. 4313, 4317, 3794
4. Üniv. Ktb. Ty. 5946,
5. Köprülü Ktb. 3269
6. Konya İzzet Koyunoğlu Ktb. 13649
7. Bibl. Nat.Suppl. Turc. 79.

Kitab-ı Nisabü'l-belağa (Münşeat-ı Lamii)

Lamii Çelebi'nin (öl. 1532), çoğunu kendi yazdığı hususi mektuplarından oluşturduğu eseri edebi bir münşeattır. Eserinin adını "Kitab-ı nisabü'l-belağa" olarak belirten Lamii, burada çok fasih ve sanatlı bir dil kullanmıştır.

Eserine besmele,Allah'tan yardım ve mağfiret talebi ile başlayan ve önsözde kendi hayat hikayesini, fikri ve ruhi tekamülünü veciz bir şekilde anlatan Lamii, değişik makam ve mansıp sahiplerine yazdığı mektuplardan bahsetmektedir. Nükteli, zarif sözlere ve kalbi marifetlere son derece meyli olan Lamii, bu yazdıklarıyla, meşhur

---

[8] Eser ayrıca inceleneceğinden bu kadarla yetinildi.

şairler ve edipler arasında anılmak istediğini belirterek muradının, gönül ehli kişileri şad etmek olduğunu ifade eder. Mektupların çoğunun başlığında kime, niçin yazıldıkları belirtilmiştir. Seyyid Emir Buhari hazretlerine ubudiyetname,bazı ekabire, hastalığından ve havadan "şikeste" olduğunu belirten şikayetname, bazı ihvana Bursa'da çıkan bir yangınla ilgili mektup, yine dostlarına mali durumunun zayıflığını belirten mektup, Anadolu müftüsü Ahmed Paşa'nın ağzından Sultan II. Selim'e Arab diyarının fethinden dolayı yazdığı tehniyetname, kazasker Muhammed Şah ve Ali Çelebi Efendilere "bazı suleha-i asr" için gönderdiği tevakkuname, Ahmed Buhari hakkında bazılarının yaptığı ta'na cevabname Rumeli kazaskeri Muhiddin Efendiye gönderilen duaname, İskender Çelebi'ye İbrahim Çelebiye veziriazam İbrahim Paşa'ya Hızır Bey Çelebi'ye, müfettiş kadı Abdülkadir Çelebi'ye yazılan mektuplar bunlardan bazılarıdır.

Arapça, Farsça ve daha çok Türkçe şiirlerin bolca görüldüğü mektuplarda Lamii, bazan deyim kullanmıştır. Bir aşıka teselli için gönderdiği cevabi mektubunda, aşkla ilgili dşüncelerini çok güzel benzetmelerle açıklamıştır.

Lamii, 90'ın üzerinde kaydettiği mektuplardan sonra hatime kısmında dünyanın faniliğini dile getirerek nefsin şerrinden Allah'a sığınıyor ve onun kötülüğünden korunana dua ederek eserini bitiriyor.

Nüshaları

1. Sül. Ktb. Kadızade 434; Esad Ef. 3890, 3316,3317; Haşim Baba 65/1 (1-34 yk) İst. t. 1290

2. Üniv. Ktb. Ty. 860, 1911, 3180, 3204
3. Milli Ktb. Yz. A 736/2
4. Bayezid Ktb. Umumi 5881, 5888; Veliyüddin 2733
5. Topkapı H. 707
6. H. Selim Ağa Ktb. Hüdayi Ef. 1512, 985/1
7. Arkeoloji Müzesi Ktb. 315 Y.1/5
8. Bursa İl Halk Ktb. Haraccıoğlu 938
9. Konya İ. Koyunoğlu Ktb. 13248 (hatt-ı dest)
10 TDCF. Ktb. ismail Saib I/40, (İst. t. 1002)
11 Kütahya Vahid Paşa Ktb. 2297
12 Bibl. Nat.Suppl. Turc, 1304
13 Flügel 267, 268
14 Blochet s.1304

Münşeat-ı Ca'fer Çelebi

Çok başarılı bir münşi olan ve nişancılık yapan Tacizade Cafer Çelebi'nin (öl. 1515) adına kütüphanelerde bazı münşeatlar vardır. Bunlarda Hz. Peygamberin, hulefa-i raşidinin mektupları; evliyaya, emirlere, seyyidlere yazılacak mektup örnekleri; alt ve üst makamdakilerin karşılıklı mektupları vardır. Ayrıca Seydi Bey, Muhammed Paşa-yı Mevlevi, Haydar Çelebi, Nişancızade'nin inşalarından seçmeler, çeşitli fetihnameler ve Sultan Cem kıssası ile Sultan Selim'in İran devlet adamları Mısır sultanlarıyla (Kısmen Farsça) yazışmaları vardır.

Tarihi kaynaklarda inşasının mükemmelliği övülen Cafer Çelebi'nin çok mektubu olmasına rağmen bugün hepsi ele geçmemiştir. Ona ait olduğu bilinenler, Çaldıran Seferine çıkıldığında Şah İsmail'e Sultan Selim adına Farsça yazılan

mektuplarla zaferden sonra değişik yerlere gönderilen fetihnamelerdir. Münşeatlarda Cafer Çelebi'nin sadece birkaç mektubu kayıtlıdır.

Nüshalar:

1. Üniv, Ktb. Ty. 5723
2. Mevlana, Ktb. 4985
3. Kütahya Vahit Paşa Ktb. 1171

Münşeat-ı Sa'di Çelebi

Sadi Çelebi'nin tertip ettiği bu eser tarihi bir münşeattır. 1956'da neşredilen eserin[9], Bayezid Ktb. Veliyüddin 3258'de kayıtlı Sadi Çelebi mecmuasındaki XV. yy sonu XVI.yy başlarına ait mühim vesikalardan derlendiği önsözünde belirtilmiştir.

Sultan II. Bayezid'in Amasya valiliği sırasında Uzun Hasan ile karşılıklı mektupları, Uzun Hasan'ın Cem Sultan'a, Mahmut Paşa'ya, Altınordu hükümdarına mektubu, yine II. Bayezid'in Modon ve Koron fetihnameleri eserde yer almaktadır. Yazıların bir kısmı Sadi Çelebi'nin, bir kısmı babası Taci Bey'in kalemi ile yazılmışlardır. Mecmuanın sonunda muhtelif hadiseler için söylenmiş tarihler vardır.

Münşeat-ı Tacizade Mehmed

Tacizade Mehmed'in derlediği bir münşeat olan eserde; kime yazıldığı belli olmayan 973/1565 tarihli berat tevcihi, Sultan Murad'ın Acem şahına mektubu, Bağdat

---

[9] Tacizade Sadi Çelebi Münşeatı, Necati Lugal-Adnan Erzi, İst. 1956.

fetihnamesi, Kemal Paşazade'nin inşasından bir sayfalık Arapça bir yazı, Yeniçeri ağasının kadılara mektupları, babadan oğula, anadan oğula mektuplar, akrandan akrana muhabbetname, ednadan a'laya arz suretleri, tezkire vs. yazılar yer almaktadır. Mektupların bir kısmının başlıklarında kimin yazdığı kayıtlı, bir kısmında değildir.

Nüshaları

1. TTK. Ktb. Y/159
2. Millet Ktb. Ali Emiri 471
3. Bbl. Nat. Suppl. Turc. 97.

Münşeat-ı İbni Kemal

Kemal Paşazade'nin (öl. 1533) küçük hacimli bu eserinde değişik konular vardır. Girizgah bölümünde ilim ve dua kitaplarından, devrin güzel söz söyleyen kişilerinden bahisle bilgi edinme yolları izah ediliyor Yavuz Sultan Selim ve şehzadesinin medhi, vezirde aranacak nitelikler, evlenme ve doğum hakkında düşünceler sıralanıyor, Saltanatın babadan oğula geçmesi hakkında fikir beyan ediliyor.

Eserde İbni Kemal'in veziriazama, kaptan-ı deryaya, vezirlere tebrik mektupları, Sultandan Mısır Paşasına, Kethudadan şehzadeye, Mekke kadısına tebrik; Fazıl Efendi'ye, Hamid Efendi'ye, kazaskere, nişancı Paşaya tebniyetnameler tavsiyeler yer almaktadır. Eserin hamişinde de, başkalarının inşalarından kısa örnekler, nazım parçaları, devrin Rumeli müftülerinin isimleri, Kıbrıs'ın

fethiyle ilgili notlar sıralanmaktadır.

Nüshaları

1. TDCF Ktb. İsmail Saib A 2171/36 (yk. 16-24)

2. Afyon G.A.P, Ktb. 958

Mecmua-i Münşeat

Mehmed b. Hüseyin'in, XVI. asırda yaşamış muhtelif zevatın yazılarından derleyerek oluşturduğu eserde, Yavuz Sultan Selim'in Şah İsmail'e meydan okuma namesi, Sultan Korkud'un Yavuz Selim'e mektubu, Sultan Selim'in, biraderi Bayezid'e mektubu Kınalızade Ali Çelebi'nin inşasından seçmeler, Cafer Çelebi'nin, Bostan Çelebi'nin mektupları yer almaktadır.

Ayrıca Sultan Selim'in, oğlu Süleyman'a gönderdiği fetihname,Harezmşah'ın tıp tercümesinin dibacesi, Tamışvar ahalisinin "Efendi hazretleri"nden razı olduklarını padişaha ilettikleri, kendi inşalarıyla yazdıkları mektup ve pek çok taziye, tebrik, şefaat nameleri eserde mevcuttur.

Nüsha

1. Milli Ktb. Yz B 448

Münşeat-ı Lali Ahmed

Kadılık yapan Lali Ahmed Efendi'nin (öl. 563) muhtelif kişilere yazdığı mektupları ihtiva eden bu eserin dili süslü ve ağdalıdır. Mektupların kime yazıldıkları belli değildir. Hususi bir münşeattır. Nüshası Sül. Ktb. Tarlan 87, İst. t. 1015

Münşeat-ı Za'ifi

Şair olan Zaifi (Pir Mhammed)in (öl. 1557 ?) bazı mektuplarını ihtiva eden münşeatı, Divanının üç ayrı nüshasında yer almaktadır.

Bu mektupların içinde, Sadrazam Piri Mehmed Paşanın ölümü üzerine, oğlu Edirne kadısına şairin yazdığı Farsça taziye mektubu önemlidir.[10]

Nüshaları

1. Topkapı, Ty. 822 (yk. 184-194)
2. Bibl. Nat. Spl. T. 572 (İst. t. 1557)
3. Halıcılar Müzesi nüshası kayıptır.

Münşeat-ı Fevri Ahmed

Fevri Ahmed'in (öl 1570) bu eseri, iç kapağın üstüne yazılmış "kitab-ı münşeat fi'l-edeb" ibaresine göre edeb mevzuunda yazılmış edebi yazılardan ve birtakım mektuplardan mürekkeptir. Edeble ilgili ayet ve hadislerin bolca zikredildiği eserde süslü bir dil kullanılmıştır. "İnşa" kelimesinin müştaklarının geçtiği ayetler muhtelif sayfalarda yer almıştır. Şiir ve inşanın fazilet ve kıymetinden uzun uzun bahsedilip nazmın mı, nesrin mi daha üstün olduğu ile ilgili bazı zevatın görüşleri dile getirilmiş, inşa ilminin nasıl tahsil edileceği anlatılmıştır. Alim ve şair olan Fevri Ahmed Efendi bu nazari bilgileri verdikten sonra pekçok mektup suretleri kaydetmiştir. Bunların bir kısmının başlığında yazarının

[10] Geniş bilgi için bkz. Dr. Kamil Akarsu, Zaifi, Hayatı, Sanatı, Eserleri, MEB. Yay. İst. 1993.

adı da kaydedilmiş, hemen hepsinde mektubun hangi gaye ile yazıldığı belirtilmiştir. Mektup yazarlarından bazıları: Çelebi Efendi, Şeyhi Çelebi, Şah Çelebi, Ahizade Muhammed Çelebi, Bostan Efendi, Cevri vs.dir. Bazı başlıklarda da "falancadan falancaya yazılmış" ibaresi geçmektedir. Bunlar temsili mektup örneklerini oluşturmaktadır.

Eser, hem nazari bilgi vermesiyle, hem de seçilen örnekler itibariyle kıymetli bir münşeattır.

Nüshası

1. Sül. Ktb. Ayasofya 4311

Münşeat-ı Kınalızade Ali Çelebi

Eser, Kınalızade Ali Çelebi'nin (öl. 1571) topladığı muhtelif inşa suretlerinden oluşmaktadır. Yazar giriş kısmında, süslü bir üslupla Cenab-ı Hakk'a hitap ederek münacaat ediyor, manzum ifadelerle aczini itiraf ediyor.

Uzun girişten sonra arz-ı hal, tehniyetname, siparişname, şefa`atname vs. gibi mektup suretleri gelmektedir. Yazar bu kısmı beş nevi üzere tertip etmiştir:

a. Tehniyetnmeler

b. Şefa`atnameler

c. Tahiyyetnameler

d. Taziyetnameler

e. Muhtelif

Yazılış amacına göre isimlendirilen mektupların bir kısmı temsili olup bazı ahbabın ağzından yazılmıştır. Bazısı ise gerçektir. "Sevinçli ve sıkıntılı zamanlarda" yazılacak mektup örnekleri çokça verilmiştir.

Nüshaları

1. Sül. Ktb. Esad Ef. 3300, 3314 (müst. Halili), 3327, 3331/1 (1-88 yk)
2. Üniv. Ktb. Ty 1987, 3797
3. Nuruosmaniye Ktb. 3767, 4289
4. Çorum Genel Ktb 2204/1 (1-40 yk)
5. Tire Halk Ktb. 173
6. Berlin Devlet Ktb. Diez A. 8.9
7. Vatikan, Turco 96

Münşeat-ı Ebu's-su`ud

Eser, meşhur alim Ebussuud Efendi'nin (öl.1574) değişik kişilere gönderdiği mektuplardan ibarettir. Bunlardan bazıları; Bayezid Hana Edirne'ye geldiğinde gönderdiği mektup, bir yakınına evladının ölümünden dolayı gönderdiği taziyetname, Maktul İbrahim Paşa veziriazam olunca gönderdiği tehniyetname, Şehzade Murad'a gönderdiği şefaatname, padişaha hac izni için gönderdiği arz sureti, Rüstem Paşaya adalet tavsiye ettiği nasihatname, veziriazamdan dua talebi için gelen mektuba cevap vs.dir.

Ebussuud'un mektupları kendisinden sonra toplanmıştır. Dilinde Arapça-Farsça terkipler fazla olup cümleler çok uzun değildir. Arada bolca manzumeler vardır, ayet ve hadisler sıkça kullanılmıştır. Her Mektup ya ayet-hadis veya Arapça bir duayla son bulmakta, bazı mektuplarda hikayeler zikredilmektedir.

Nüsha

1. Sül. Ktb. Esad Ef. 3291

Kava'id-i Tahrirat-ı Münşeat

Sül. Ktb. Esad Ef. 3337'de kayıtlı, Arapça, Farça, Türkçe değişik inşa örneklerini toplayan mecmuanın 165a.-170b yapraklarında yukardaki adla kayıtlı bölüm 1578 yılında istinsah edilmiştir. Bu bölümde katiplere gerekli olan bilgiler, katiplerin vasıfları, mektubun unsurları misalleriyle anlatılmaktadır. Yazar adı kayıtlı değildir.

Münşeat-ı Tab'i Mustafa

Tab'i Mustafa bu eseri, Abdülkerim Çelebi oğlu Ahmed Çelebi adına 1583'te yazmıştır. İçinde padişaha bir ariza, şiirler, mektup örnekleri, tarihler, Sultan Ahmed'in cülusunu bildiren bir inşa, beş aded beste güftesi vs. metinler vardır.

Nüsha

1. Mevlana Ktb. 2255

Münşeat-ı Hoca Sa'adeddin

Meşhur alim Hoca Sadeddin Efendi (Öl. 1599) kendi hususi mektuplarından ve devlet idarecileri adına yazdığı bazı resmi yazılar ile başkalarının inşalarından da seçmeler yaparak bu eseri oluşturmuştur. Bunlar arasında Sultanın İran Şahı ile yazışmaları da vardır. Bazı mektuplar Farsçadır.

Nüshalar

1. Sül. Ktb. Reisülküttab 921/4 (yk. 157-211) Müst. Müderriszade Abdullah; Esad Ef. 3335/2 (yk. 32-40)

2. İ. Koyunoğlu, Ktb. 13435.

Menşeü'l-İnşa

Tarihçi Gelibolulu Mustafa ʿÂli (öl. 1602)'nin 1602 yılında telif ettiği eser beş fasıl üzre tertip edilmiştir.

1. Fasıl Tavamir-i Muhabbet
2. " Tefhim-i halet
3. " Sipariş-i maslahat
4. " Menaşir-i tehniyet
5. " Nameha-yı taziyet

Eser Farsça bir şiirle başlıyor. Mukaddimede Allah'a hamd, peygambere salat ü selam getirdikten sonra, eserinde nazımla nesri en güzel surette verdiğini, "nazm-ı gevher-bar" a mukabil "nesr-i abdar" ın bu çemenzarda taravet saçtığını, söyleyen ʿÂli gah nazım denizinden inci topladığını, gah nesir ormanından meyve devşirdiğini, daha önce söylenmiş sözlerden uzak yeni ifadeler vücuda getirdiğini belirtiyor.

1. Fasılda dostluk ve muhabbet mektupları yer almaktadır. Münşinin bazı ahbabına yazdığı mektuplarda isim belirtilmemiştir. Bunun dışında isim verilerek, mesela,Lala Mustafa Paşa'nın, vezaretten azlolunduğunda sultan Selim'e mektubu, Musahib Şemsi Efendi'nin Şah Tahmasb'ın oğlu Muhammed Hudabende'ye mektubu vardır.

2. fasılda durum bildiren mektuplar vardır.Ali Efendi'nin, Edirne kadısı Hınnaluzade Ali Efendi'ye İstanbul yangının bildiren mektubu, Hazane-i Amire

defterdarına, vezir Mustafa Paşa'ya mektupları, yine münşinin zeamet mahlülü ricasıyla sadrazam Muhammed Paşa'ya musanna bir arzıhali, Sultan Selim'e munfasıl harflerle "eşi az bulunur" üsluptaki mektubu, Hoca Efendi'ye şikayetnamesi, Mısır valisi İbrahim Paşa'ya duanamesi, vezir Osman Paşa'ya vaziriazam Sinan Paşa'ya mektupları, padişaha yazdığı manzum arzıhali vs. sayılabilir.

Ayrıca, h.902'de Kırım Hanı Muhammed Giray'ın babası isyan ettiğinde, hakkından gelinip, bunun padişah tarafından ülkenin yöneticilerine bildirildiği fetihname, Vezir Veysi Paşa'nın, Ali'yi padişaha öven ve değerlendirilmesini isteyen tavassut mektubu ve bazı beratlar bu bölümdedir.

3. fasılda maslahat siparişleri vardır. 'Âli'nin, yazdığı Cami`u'l-buhur adlı kitabını padişaha ulaştırması için yakınlarına yazdığı mektubu; evlenmek isteğini fazilet sahibi bir dostuna yazıp ondan görüş istediği mektubu, Sadrazam Ahmed Paşa'ya, tehniyetname, Nişancı Muhammed Paşa'ya, iyi bir vazifeye tayini ricasını ihtiva eden arzıhali vs. bu bölümdedir.

4. fasılda Üveys Paşa'nın İbrahim Paşa'ya vezaret tehniyeti için yazdığı mektup, kapuğasından vezir Osman Paşa'ya tehniyetname, Üveys Paşa'ya, Lala Mustafa Paşa'ya hace-i şehzade olan Azmi Efendi'ye Ali'nin tebrik Mektupları yer almaktadır.

5. fasılda isimsiz birkaç tane taziye mektbu vardır.

Bütün bu bölümlerde daha ziyade Ali'nin inşa örnekleri yer almakla beraber başkalarından da inşa örnekleri vardır.

Bu mektuplarda Ali sanatlı ve sağlam bir dil kullanmış, secilere sıkça yer vermiş, bol bol Arapça-Farsça

ve Türkçe şiirler yazmıştır. Türkçe şiirler gayet sade ve oldukça latiftir. Ali, bir ahbabına yazdığı "latif" mektubunda oldukça galiz ve müstehcen ifadeler kullanmıştır. Manzum olarak yazılmış bu mısralar dikkat çekicidir.

Eserde manzum arzıhaller de olup, Ali'nin mektuplarının bir kısmı iş isteme ve kadrinin bilinmesi talebini dile getirmektedir.

Sonunda eserin bitiş tarihi ve Allah'a hamd, peygamberine salat vardır.

Nüshalar

1. Sül. Ktb. Esad Ef. 3436,
2. Bayezid Ktb. Veliyüddin Ef. 1916
3. İzzet KoyunoğluKtb. 13435

Münşeat-ı ʿÂli

İnşa konusunda Mustafa ʿÂli'nin bir diğer eseri de Münşeatıdır. Muhtevaca diğerinden farklı olan eser Arapça bir girişle başlar. Hz. Peygamberin evsafı ile ilgili Arapça ve Farsça manzum-mensur metinler, vüzeranın ahvalini anlatan yazılar, meşayihın evsafı, nakkaşların, müneccimlerin, tabircilerin, muhtelif şahısların halleri, marifetin beyanı, eserde anlatılan konulardır. Yine eserde sefer bahsi, ehl-i fesadın hakkından gelme, cengin tarifi, Mekke ziyareti, aşık-maşuk, sulh u salah gibi çok değişik konularda bilgi verilmiş, Arapça-Farsça-Türkçe karışık metinler yazılmıştır. Ayrıca, muhtelif amaçlarla yazılmış temsili mektup örnekleri yer almaktadır.Bunlardan bazıları,

firkatten şikayet, zamandan şikayet, cahil kadıdan şikayet, taziye, teselli, tehniyet üslubuyla yazılmış mektup örnekleridir.

Nüshalar

1. Sül. Ktb. Lala İsmail 601; Reisülküttab 921/8 (yk. 254-281); Kadızade 429/1
2. Selimiye Ktb. 441
3. H. Selimağa Ktb. Hüdayi Ef. 1710/2 (yk. 67-116)

Gülzar-ı Münşeat

Osmanlı alim ve tarihçilerinden Dukagizade'nin (öl. 1604) bazı mektuplarını ihtiva eden küçük bir eserdir. Sonunda bazı gazeller vardır. Eser 1287/1870'de istanbul'da basılmıştır. (32.s)

Münşeat-ı Abdülhalim

Eser Abdülhalim (Ahi Çelebi)'nin (öl. 1604) Edirne kadısı iken Hoca Efendi'ye gönderdiği mektupla başlıyor. Devamında kısa yazılarla bazı alim ve şairler tanıtılmaktadır. Sonra, çoğu isimsiz mektuplar sıralanmakta, vakfiye, elkab-ı mergubeler, taziye lakapları, arz suretleri, dibaceler vs. yer almaktadır. Değişik kişilerin inşa örneklerinden seçme yapılarak tertip edilmiş bir münşeattır.

Nüshası Nuruosmaniye Ktb. 4290

Münşeat-ı Ahmed Kami

Müderris Ahmed Kami'nin (öl. 1579) bedi üsluplu mektup suretlerinden derleyerek oluşturduğu bir eseri olduğunu, aynı zamanda şair olan yazarın inşa ve imlasının da çok bedi olduğunu Nev'izade Atai Şekaiku'n-nu`maniyye zeylinde yazmaktadır.[11] Biz eserin herhangi bir nüshasını göremedik.

Mecmua-i Münşeat

Yavuz ve Kanuni devirlerine ait, kimin yazdığı belli olmayan isimsiz mektup suretlerinden oluşan bu nüshanın ilk 124 yapraında Latifi tezkiresi vardır. Eseri Seyyid derlemiştir.

Nüshası

Milli Ktb. Yz. A 93/4 (yk. 138-208)

Münşeat-ı Bahti

Moralı divan şairi olan Bahti'nin Divan ve Münşeatı vardır Eserin nüshasına ratlayamadığımızdan muhtevası hakkında bilgi sahibi olamadık. Yazarın 1581'de yazdığı Tuhfetü'l-efkar adlı 150 beyitlik br manzumesi de vardır.[12]

Münşeat-ı Seyyid Lokman'ın (Şehnameci)

Küçük bir eser olan bu münşeatta bazı müderris, şeyhulislam vesair mevali-i izamın yazdıkları şehadetname

---

[11] Hadaiku'l-hakaik fi tekmi leti'ş-şekaik, İst. 1989, C.II, s.258.

[12] M. Tahir O.M. C.II. İst.1972, s.50

suretleri ilk 15 yaprakta yer almaktadır. 16-49 yp. arasında da Seyyid Lokman'ın (öl. 1601) şiirleri vardır.

Nüshası Sül. Ktb. Esad Ef. 376

Suver-i Münşeat

Eser, Sucudi Çelebi'nin küçük bir münşeatı olup 130-138 yk. arasında Maktul İbrahim Paşanın seraskerlik beratı, İnebahtı, Moton ve Kara Boğdan fetihnameleri ile Rüstem Paşa'nın bir fetihnamesi yer almaktadır.

Nüsha Adana İl Halk Ktb 791/5. (yk. 130-138)

Münşeat-ı Mehmed Çelebi

Ağazade Mehmed Çelebi'nin (öl. 1585) tertip ettiği bir eser olup, pek çok kişinin mektupları derlenmiştir. Mektupların kimlere ait olduğu genellikle belirtilmiştir. Lala Cafer Paşa'nın Mekke kadısına, Arap ve Acem defterdarına mektupları, Mısır beylerbeyinin Sultan Selim'e, Anadolu ve Rumeli beylerbeyine mektupları; Ruşenizade'nin Taşköprizade'nin, Hoca Sa'deddin'in Ali Çelebi'nin muhtelif kişilere değişik muhtevalı mektupları; kimisinin yazarı kaydedilmeyen davetname, muhabbetname, ubdiyetname ve sername suretleri eserde yer alan inşa örnekleridir. Tertip açısından eserin önemli bir özelliği yoktur. Nüshası: Ankara A. Ötüken İl Halk Ktb. 2054

Münşeat-ı Abdülgani

1590 yılında tertiplenen bu münşeat Abdülgani b. Mir Şah'ın değişik mektuplarından ibarettir. Abdülgani Efendi'nin Şam ve Kahire'de vali olduğu sırada (1574-1577)

Sultan III. Murad'a ve diğer devlet adamlarına çeşitli konularla ilgili olarak yazdığı mektupları bu eserde bir araya getirilmiştir.

Nüshası Berlin Devlet Ktb. Ms. Or.Fol. 3127 (yk. 100-126)

Bu yüzyıla ait, inceleme imkanı bulamadığımız bazı münşeatlar da vardır:

Münşeat-ı Sadık

Nüshası (DTCF Ktb. İsmail Saib II 2744)

Münşeat-ı Celalzade Salih Çelebi (öl. 1565

Nüshalar:

1. Sül. Ktb.Kadızade 557/1 (yk.1-21)
2. Bibl. Nat. Suppl. 993

Münşeat-ı Celalzade Mustafa Çelebi (öl. 1567)

Vaslu'l-hitab,

Asıl adı Mustafa olan Katibi'nin inşa ile ilgili bir eseridir. XVI. yüzyıl kaynaklarında yazar ve eseriyle ilgili kayıt vardır.(bkz. Kınalızade Hasan Çelebi, Aşık Çelebi, Tezkireleri, Ali'nin Künhü'lahbar'ı)[13]

Münşeat-ı Ali Efendi (Cenanizade öl. 1571)

Nüshaları

1. İ. Koyunoğlu Ktb. 12380
2. H. Selim Ağa, Kemankeş 525/2 (yk. 15-34)

Yazılış tarihi kaydedilmeyip XVI. yüzyılda yaşamış alim, şair, devlet adamlarına ait inşa örnekleri ihtiva

[13] Doç. Dr. H. İpekten, Doç.Dr. M. isen vd., Tezkireler Göre Divan Edebiyatı, İsimler Sözlüğü Ank. 1988, s.247.

eden münşeatlar da vardır. Berlin Devlet Ktb. Ms. Or. Fol. 332'de kayıtlı eserde (yk. 157-193) Feridun Bey'in, Mustafa Ali'nin, Ebussuud'un yazıları; Giray Han'a, Serasker Mustafa Paşa'ya, Nişancı Celalzade Salih Çelebi'ye vs. devlet adamlarına gönderilmiş mektuplar vardır. Künhü'l-ahbar'dan ve İskendername'den bölümlere de yer verilen eserde tertipleyenin adı geçmemektedir.

Yine aynı mahiyette, derleyenin adı verilmeyen ve derleme tarihi belirtilmeyen, XVI.yy. meşhurlarına ait pekçok taziyename, tehniyename, ariza, ruk'a, ahidname örneklerinin yer aldığı "Münşeat" Berln Devlet Ktb. Ms.Or.Oct. 2632'de kayıtlıdır.

XVII.Yüzyıl Münşeatları

Bu yüzyılda Türk diliyle son derece sanatlı ve anlaşılması zor mensur eserlerin yanında ilim yüklü, öğretici amaçlı, rahat anlaşılır eserler de çok yazılmıştır. Yüzyılın ilk yarısında Veysi ile Nergisi Arapça-Farsça kelimelerden kurulu uzun terkipli cümlerle "söyleyişi" ön plana çıkaran nesri esas alırken; Katip Çelebi ve Evliya Çelebi, bilgi verme, öğretme gayesi güden mensur eserler yazıyorlardı. Gerçekten de 17. yüzyılda tercüme ve telif çok mühim eserler yazılmış, yeni türlerle Türk nesri bu asırda da en olgun eserlerini vermişti.

Münşeat sahasında bu dönemde pek çok mecmua tertip edilmiştir. öteden beri alışılmış resmi yazıların ve şahsi mektupların dışında, bu dönemde münşeat kitaplarında inşa ilmiyle, kitabet konusuyla ilgili yazılar, vakfiye suretleri, uzun fetihnameler, bazı ilim dalları hakkında

bilgi veren yazılar da yer almaktadır.

İnşa-i Sadi

Eserini Vidinli Sancak Beyi Mehmed'e ithaf eden Sa'di, başta mübtediler için inşa sanatının özelliklerini 8 bölümde anlatmıştır. 1. bölümde kalem, 2.de kağıt, 3 ve4. de mürekkep, 5.de hat çeşitleri, 6.da katipler için beş kaide (adab-ı küttab) ve çeşitli mektuplar, 7.de tarihleme (tevarih-i hikayet) (bu bölüme ait örnekler 994/1585 tarihini taşımaktadır), 8.de karşılıklı mektup örnekleri verilmiştir. Daha sonra İran savaşlarına ve Rumeli'deki memurlara ait hakiki mektup örneklerinden ünvan, sername, dua, süal-i istifsar bölümleri verilmiştir.

Eserde toplama, çarpma örnekleri, siyakattaki sayılar, ebced hebsabı, resmi kütük suretleri, kronolojik tablolar, imar meseleleriyle ilgili tamimler yer almaktadır.

Sonda Me'mel el-istifade başlığı altında Ruzname-i Cafer-i Sadık takvimi olup, burada, bir ayın 30 gününde ne yapılıp ne yapılmayacağı ile ilgili ögütler vardır.

Eser Berlin Devlet Ktb. Hs. Or. Oct. 917'de kayıtlıdır. Yukardaki bilgiler sözkonusu kütüphanenin katalogundan alınmıştır.

Münşeat-ı Latife

Süheyli Ahmed b. Hemdem (öl. 1632), bu eseri Halisi Mehmed Efendi'nin emriyle 1625 yılında tertip etmiştir.Eserde, Sultan II. Mehmed'den I. Ahmed'e kadar geçen sürede yazılmış pek çok resmi tarihi yazı örneği vardır.

Tacizade Cafer Çelebi'nin 1500 yılında kaleme aldığı Moton Zafernamesi; 1517'de yazılan Mısır Fetihnamesi; Osmanlı ile Safeviler arasındaki savaşlardan bahseden yazılar; Mehmed Efendi'nin kaleminden Selamet Giray'a Kazaklara karşı birlik gönderme davetini ihtiva eden mektup; Sultan Süleyman'ın cülusunu Mekke Şerifine bildiren mektup (1520); I. Ahmed'in Kayser II. Rudolp'a mektubu (1606) Şah Abbas'ın veziriazam Sinan Paşa'ya III. Murad'ın ölümüyle ilgili Farsça taziye mektubu; Yavuz Sultan Selim'in Mısır zaferini oğlu Süleyman'a bildirdiği mektup; 1534 yılında Irak'ın fethini Tatar Han'a bildiren fetihname; III. Mehmed'in vezir Hasan Paşa'ya yazdığı Eğri fetihnamesi (1596); Sultan I. Ahmed ile Şah Abbas arasında 1613-14 yılında yapılan barış antlaşması metni vb. resmi yazılardan başka eserde Bostanzade Mehmed Efendi'nin kahve içme hakkındaki manzum soruya verdiği fetva, çeşitli atama evrakı, Kur'an-ı Kerimdeki mensuh ayetler hakkında Arapça bir metin ve inançsız birinin İslama girişi ile ilgili yazı vardır.

Eserin başlarında, aynada okunabilen ters yazılmış bir yazı vardır.

Nüshalar

1. Üniv. Ktb. Ty. 238
2. Berlin Devlet Ktb. Ms. Or.Oct. 2550
3. Berlin Kraliyet Ktb. Hs. or. oct. 895 (hatt-ı dest)

Münşeat-ı Muhammed

Muhammed b. Abdülbaki (İskilipli)'nin bu eserinde pek

çok kişinin mektuplarından derlemeler vardır. Başta Arapça beytler ve önsözden sonra isimsiz olarak, bir kadıya beytülmal mektubu, bir yarin dildarına arzıhali, Ağa canibinden Bursa kadısına mektup; Ebussuud Efendi,Abdullah, Yakub adlı kişilerden hatiplere, imamlara, aile yakınlarına yazılmış mektup girizgahlarından örnekler verilmiştir. Peygamber Efendimizin Rum Kayserine ve diğer hükümdarlara yazdığı mektuplardan başka, eserde, "elkab" başlığı altında muhtelif kişilere yazılacak lakaplar verilmiştir. Eserin iç kapagında 1014/1605 tarihi kayıtlıdır. Eser

Sül. Ktb. Raşid Ef. 875'te kayıtlıdır.

Münşeat

Kişkekli Mustafa Efendi tarafından kazaskerlere, vezirlere, paşalara yazılmış mektuplardan derlenmiş bir eserdir.

Eserin tertip tarihi 1023/ 1614 Recep ayının 23'üdür.

Nüshası Bibl. Nat. Suppl. Turc 82

Münşeat

1032/ 1622 yılında Şakir Muhammed Hattı ile resmi mektupların yer aldığı bir eserdir. I Sultan Selim'le Şah İsmail arasındaki yazışmalardan, Erdel kralına, Beç kralına yazılan beratlardan örnekler vardır.

Eser Berlin Devlet Ktb. Diez A. 4.45'te kayıtlıdır.

Münşeat-ı Abdülkerim

Abdülkerim b. Sinan Akhisari'nin daha çok hususi bazan da resmi mahiyette yazmış olduğu, tehniyetname,

daraatname, şükürname, şefaatname, ricaname, sitayişname vs. adlarla anılan mektuplarından meydana gelmiştir. Bunların büyük çoğunluğunu Abdülkerim Efendi (öl. 1628) kadı ve müderris olarak bulunduğu değişik yerlerden yazmıştır. Mektup yazdığı kşiler şeyhulislam Yahya, şeyluhislam Esad, şeyhulislam Muhammed Efendiler, Kafzade Faizi, Ganizade Nadiri, Azmizade Haleti, Ali Çelebizade, Muid Ahmed Efendi, Bahşi Efendi, Abdulaziz Efendi, veziriazam Hasan Paşa, Ali Paşa, veziriazam Nasuh Paşa, Dilaver Paşa, Cafer Paşa, Hafız Ahmed Paşa vs. En çok mektup yazdığı kişi şeyhulislam Yahya'dır.

Kendisine değişik amaçlarla yazdığı mektuplardan bazıları; Bursa'da kadı iken hakkındaki kusur iddialarına karşı kendini savunmak için yazdığı daraatname, Bursa'da bir fakirin işlerinin düzeltilmesi için yazdığı şefaatname, sadr-ı divan olduğunda yazdığı muhalesatname, bayram tebriği vs. yazılardır. Şam kadılığını, talep ettiği şeyhlislam Esad ve şeyhulislam Muhammed'e yazdığı ricanameler, yine Esad Efendi'ye hasedcilerden şikayet ettiği ihlasname ve diğer devlet erkanına tebrik, iltifat, teşekkür vb.hususi mektupları hayli yekün teşkil etmektedir.

Mektupların dışındaki metinler; Lala Muhammed Paşa, vezriazam Yavuz Ali Paşaların ahvali ile ilgili makaleler, mukaddimeler, Sultan Süleyman'ın eserlerine takrizlerdir.

Abdulkerim Efendi bütün bu yazılarını münşiyane bir üslupla ağdalı, Arapça-Farsça şiirlerle dolu olarak yazmıştır. Üst düzey yöneticilerle yakın teması ve bunların bir kısmının şair oluşu, bu münşeatın çok rağbet görmesine

ve istinsahının çok yapılmasına sebep olmuştur.

Nashaları

1. Sül. Ktb. Esad Ef. 3310, 3446/ 5(yk. 33-78; Reisülküttab 921/2 (yk. 25-121); Haşim Paşa 65/4 (yk. 143-172); Hamidiye 1202 (Müst. Cevri, İst. t. 1403) ; 1205, Müst Cevri, İst. t. 1403; Aşir Ef. 321, müst. Nezir ef. İst. t. 1053
2. Üniv. Ktb. 3462, 1526, 1834 (yk. 1-74), 4097[14],1891[15], 3100, 3456, 3406
3. Nuruosmaniye Ktb. 4287/1 (yk. 1-49)[16] 4288, 4976
4. Köprülü Ktb. I, 1411/2 (yk. 63-82)
5. Arkeoloji Ktb.YI/5
6. Topkapı R. 1057
7. H. Selim Ağa Ktb. Selim Ağa 985/4 (yk.97,218)
8. Milli Ktb. Yz. A. 4226/2, Yz. A 885
9. TBBM Ktb.Ld. 497/2 (yk. 40b-111b)
10. Müst Feyzullah, İst. t. 1164
11. Tire Halk Ktb. 117
12. Biritish Museum, Or. 1139 (yk. 80-120)

Münşeat-ı Veysi

Veysi (öl. 1627), münşeatını tertip etme sebebi olarak, daha önce yazdığı inşa örneklerinin unutulup kaybolma ihtimaline karşı, dostları tarafından derlenmesi

---

[14] Bu nüshada Ganizade'nin,Okcuzade'nin, Veysi'nin Nergisi'nin münşeatlarından bölümler vardır.

[15] Bu nüshada Ebussuud Efendi'nin, Azmizade'nin, Ganizade'nin inşaları da vardır.

[16] Bu nüshanın 51-121 yk. arasında Veysi'nin Münşeatı vardır.

talebinin gelmesini gösteriyor. Eserde, muhtelif kişilere yazdığı hususi mektuplarından önce "besmele hamdele-salvele "kısmı var. Mektupları cinslerine göre beş nev'e ayıran Veysi, birinci nevide tehniyetnameleri, ikincisinde şefaat ve siparişnameleri, üçüncüsünde tahiyyetnameleri, dördüncüsünde taziyetnameleri, beşincisinde müteaddid itiraznameleri sıralar. Bu nevilerin her birine kendi yazdıklarından ve başkalarının mektuplarından örnekler verir. Veysi'nin mektupları: Şeyhulislam Sun'ullah Efendiye meşihat tebriği veziriazama niyabet yolunu değiştirmesi için istida, Turanşahı Abdullah Han'a, veziriazam Muhammed Paşa ağzından yazdığı "beliğ mülattafa", Cemalizade'ye mansıb tebriği Nergisizade'ye cevabname, ulemadan Sünbül Ali Efendiye itizarname bir, özel dostuna muhabbetname, şeyhulislam Muhammed Efendiye iyadetname, kazasker İzzi Efendiye ariza, Nasuh Paşa'nın mektubuna "abkariyyü'l-üslub" cevabı vs. yazılardır. Eserde Veysi'den başka mektubu bu olanlar Şeyhülislam Yahya, Nasuh Paşa, Merre Hüseyin paşa, Şeyhulislam Muhammed, Ganizade Nadiri, Nergisi'dir. Ayrıca Murad Paşa, veziriazam Lala Muhammed Paşa, veziriazam Hasan Paşa, Ali Paşa menkabeleri yer almaktadır. Eserin farklı nüshalarında değişik kişilerin şiirleri/de bulunmaktadır. Bir başka nühada ise [17] hadis-i şerifler, dini yazılar, nebilerden ve İslam büyüklerinden nakiller, bazı tefsir metinleri, İbni Kemal'den "mesele" ve cevapları kayıtlıdır. Eser 1286'da İstanbul'da basılmıştır.

---

[17] Üniv. Ktb. Ty. 3410.

Nüshalar

1. Sül.Ktb. Esad Ef. 3330, 3337, 3338, 3339, 3341, 3342, 3354; Hüsrev Paşa 639/1 (yk. 1-97), 640; Halet Ef. 775/2, (yk.71-93) Hafid Ef. 277; Haşim Paşa, 65/3 (yk.83-138) İst. t. 1290; Reisülküttab 921/3 (yk. 125-156); Tarlan 89/1; Şehit Ali Paşa 2831/8 (yk. 75-101)

2.Millet Ktb. Ali Emiri 413

3. Hacı Selim Ağa Ktb. 985/3 (yk. 55-96); Hüdayi Ef. 1044/3, 1512[18]

4. Üniv. Ktb. Ty. 3410, 3665, 376, 629, 3158, 3100, 1526, 1782, 9800 (İst. 1105)

5. Nuruosmaniye Ktb. 4412/19 (Yk. 141-154), 3766/2 (yk. 51-93)

6. Tercüman Ktb. Y.173/4

7. Milli Ktb. Yz. A. 4226/4 (yk. 85-147)

8. Adnan Ötüken, Halk Ktb. 1781, 4976

9. TTK Ktb. Y/90, Y/131

10 Manisa İlk Halk Ktb. 5271/2 (yk.54-79)

11 Kayseri Raşid Ef. Ktb. Eki 1492

12 Berlin Devlet Ktb. Ms. Or. Act. 1613 5. bölüm (yk. 125-216)

Münşeat-ı Ganizade

Ganizade Nadiri'nin (Öl. 1626) kendi yazdıklarından,

---

18 Bu nüshada Nergisi'nin, Azmizade ve Abdülkerim'in inşalarından seçmeler vardır.

şair ve edib arkadaşlarının mektuplarından derlediği bir eserdir. Haleti'nin, Veysi'nin Nergisi'nin gayet fasih ve sanatlı bir dille yazılmış olan mektuplarını seçerek eserine almıştır.

Nüshalar

1. Sül. Ktb. Esad Ef. 2704/2, (yk.44-70), 33354[19], (yk. 44-70) 3330[20]

2. Nuruosmaniye Ktb. 4412/20, (yk. 154-164), 3683/2 (yk. 69-108), 4976.

3. Üniv. Ktb. Ty.1526, 3700, 3800, 4097/4 (yk.136-143)

4. Köprülü Ktb. 362

5. Manisa Umumi Ktb. 2776/2 (74-131)

6. Bibl. Nat. Suppl. Turc. 1455 Acq 17397

7. Berlin Devlet Ktb. Ms. Or. oct. 2122

Menşeü'l-İnşa

Reisülküttab Okcuzade Muhammed Şahi Bey (öl. 1629)'in tertip ettiği eserin önsözünde yazar, kendi hayatını çektiği sıkıntıları, kitabını ne suretle telif ettiğini anlatıp devletin durumunu dile getiriyor. Sonra, "Hasb-i hal-i bast-ı makal" başlığı altında inşa ilminden bahisle, bu ilmin önemini ve münşiliğin kıymetini ifade ediyor.

---

[19] Bu nüshada ayrıca Azmizade ve Veysi'nin inşaları vardır.

[20] Bu nüshada ayrıca Veysi'nin, Azmizade'nin, Okçuzade'nin inşaları vardır.

Hüseyin Baykara ve Tacizade Cafer Çelebi'nin marifetlerinin yüceliğini anlatarak bir kıta ile bu bahsi bitiriyor.

Münşeatta daha çok komşu hükümdarlarla olan yazışmalar kayıtlı olup hususi mektuplar da vardır. Arapça mektupların da yer aldığı eserde, "mektub-ı bahariyye", "mektub-ı hikmet ü mantık", "mektub-ı nush-amiz", "mektub-ı şüküre-i firak" gibi başlıklar altında yazarı belli olmayan yazılar yer almaktadır.

Eser, tarihi nitelikte yazışmaları ihtiva ettiğinden bu yönüyle dikkati çekmektedir. Yazışmalarda süslü bir anlatım, içinde Arapça-Farsça şiirler, ibareler, dualar bir hayli bol kullanılmıştır.

Nüshalar

1. Sül. Ktb. Esad Ef. 3293, 3294 (İst.t. 1039 müst. Zuhuri), Halet Ef.3330; 775/6 (yk. 172-178); Tire 372; Reisülküttab 921/5 (yk. 212-230)

2. Üniv. Ktb. Ty. 3105 (İst. t.1038), 1192, 1526[21]

3. H. Selimağa Ktb. 999

4. DTCF Ktb. M. Ozak II 185; İsmail Saib I 131

7. Milli Ktb. Yz. A 963, Yz. A 2387, Yz.B. 224

8. Mevlana Ktb. 5754

9. Manisa Halk Ktb. 6671/4, 5275

10 Tire Halk Ktb. 177 (İst.t. 1790)

---

[21] Bu nüshada Nadiri'nin, Haleti'nin, Nergisi'nin inşa örnekleri de vardır.

11 Britsh Museum, Or. 1139 (yk. 1-79)

12 Bibl. Nat. Suppl. Turc 92

Münşeat-ı Azmizade Haleti

Şair Haleti'nin (öl. 1631) mektuplarını ihtiva eden eserde, onun, dostlarına ve resmi zevata yazdığı tehniyetname muhabbetname, ricaname, duaname, taziyetname, arzıhal suretleri yer almaktadır. Sanatlı ve süslü bir dille yazılan bu mektuplar daha çok, Haleti gibi şair ve edipler arasında teati edilmiştir.

Eser telifi bir münşeattır.

Nüshalar

1. Söl. Ktb. Lala İsmail, 599; Esad Ef. 3330/4 (yk. 154-193)
2. Üniv. Ktb. 1526, 1916, 3166, 4097, 9817/2 (yk. 23-119)
3. Topkapı, R. 1057
4. Nuruosmaniye Ktb. 4976, 4412/21 (yk. 164-181)
5. Hacı Selim Ağa Ktb. 985/5, (yk. 125-218), 1512/3 (yk. 121-197)
6. Manisa İl Halk Ktb. 5271/1 (yk. 20-53)
7. İ. Koyunoğlu ktb. 13161
8. DTCF Ktb. M. Ozak I 250, M.Ozak II 144
9. Berlin Devlet Ktb. Hs. Or. Oct. 858

10 Upsala 707

Münşeat-ı Nergisi

Kadılık yapan Nergisi (öl. 1634), eserinin mukaddimesinde, münşeatını Şeyhulislam Yahya'ya ithafedip onu bol bol övmektedir. Çoğu kendine ait, son derece süslü bir dille yazdığı mektuplardan oluşan eserde iki tane de Vakfiye ve Vassaf tarihine Farsça bir hatime vardır. Bazan mansıb sahiplerine, bazan da dostlarına yazdığı "bediu'l-üslub" mektuplarda çeşitli istek ve düşüncelerini dile getirmektedir. Bazıları olmasa bile, çoğu mektubunun kime yazıldığı kayıtlıdır. Mektupların dışında, eserde Arapça vakfiye ve Farsça hatime suretlerinin bulunması, onların, türlerine ait iyi bir inşa örneği olmaları dolayısıyladır. Arapça-Farsça şiir ve ibarelerin bolluğu, edebi sanatların nesirde de sıkça kullanılması, ayet ve hadislerin metinlerde çokça görülmesi, müellifin bu alanlara olan vukufunu göstermektedir.

Eserde bir kaç tane de, başkalarının Nergisi'ye yazdığı mektup vardır.

Eser telifi ve edebi bir münşeattır[22]

Nüshalar

1. Sül. Ktb. Esad Ef. 3323 (İst. t. 1191), 3324, 3325, 3326, 3327, (yk.76-107) 3330, 3359, 3360, 3369, 3468; Haşim Paşa 65/2 (yk. 41-78 İst. t.1290, Müst Ali Hasan);

[22] Eser ayrıca inceleneceğinden, şimdilik bu kadarla iktifa edildi.

Reisülküttab 921/1 (yk. 1-24, İst. t.1095); Hamidiye 387/6 (yk. 65-107 İst. t. 1120, Müst. Bezmi), 1205, 1206, 1025; Aşir Ef. 921; Lala İsmail 415, 603, 735/5 (yk.85-116); Tarlan 89

2. Millet Ktb. Ali Emiri 407, 408, 409

4. Üniv. Ktb. 629, 1526, 1812, (İst t. 1125, Müst Kösec Halil), 2591, (yk.1-93) 3100, (İst. T. 1064), 3181, 1357/7, 3410, 9817, 3328 (yk. 131-182)

5. Hacı Selim Ağa Ktb. 985/2 (yk. 26-54, Hüdayi Ef. 1512)

6. Nuruosmaniye Ktb. 4287/3, 4969/7, 3765/2, 3766/3, 4405/7

7. Topkapı R. 1056 (Hatt-ı dest), 1635

8. DTCF Ktb. M.Ozak I, 1441 (İst.t. 1089)

9. Milli Ktb. Yz. F.B. 399/3 (yk. 52-71 İst. t. 1101, Müst. Seyyid Nesib)

10 TBMM Ktb. LD 497/1 (yk. 1-39 İst t. 1169)

11 A. Ötüken İl Halk Ktb. 1974

12 Konya Bölge Yazma eserler Ktb. 280/3 (İst. t.1086)

13 İ. Koyunoğlu Ktb. 12284

14. Berlin Devlet Ktb. Hs. Or. Oct. 942; Ms.Or.Oct. 1613 (yk.41-78)

15 Bibl. Nat. Suppl. Turc. 1454

Münşeat- Nef'i

Tek nüshasını görebildiğimiz şair Nef'inin (Öl 1634) bu eserinin ilk 33 yaprağında, çoğu kendisine ait olmak

üzere 19 mektup ve 2 arz sureti yer almaktadır. Nef'î'nin mektup yazdığı kişiler: Genci Efendi, İsfahan'da Ünsi Hasan Beg, Naziri Çelebi, İbrahim Çelebi, veziriazam Ali Paşa, Rumeli kazaskeri Karaçelebizade Molla Ali Efendi, Kafzade Faizi, Pehlivan Mustafa Çelebi, vs. bazı yakın dostlarıdır. Nef'i, üst makamdaki kişilere yazdığı mektuplarda, diğer şairlerde olduğu gibi himmet ve yardım talebinde bulunup kadrinin bilinmesini istemektedir. Gayet secili ve musanna bir üslupla yazdığı bu inşa örneklerinde her üç dilde yazılmış bolca şiir vardır. Sayfa kenarları da mesnevi ve kıt'a örnekleriyle doludur.

Mecmuanın bu inşa örneklerinden sonraki kısmında Raif ve Arif adlı iki şairden ikişer gazel ve Ali'den seçilmiş çeşitli kıta, gazel, tevhid, medih örnekleri vardır.

Nüsha

Üniv. Ktb Ty. 3637, İst. t. 1629, müst. Nizari

Münşeat-ı Atayi

Nevi'zade Atayi'nin (öl. 1634) dostlarına yazdığı sekiz mektuptan ibaret bu münşeatta İskender Paşa'ya bir tehniyetname, Kafzade Faizi vefat ettiğinde kayınpederi Hüseyin Efendi'ye yazdığı taziyetname, Sadrazam Yahya Efendi'ye (iki adet), Kemal Efendiye, ahbabından birine ve Ganizade Nadiri'ye gönderilmiş mektuplar vardır. Bunların içinde, sadece sadrazam Yahya Efendiye ikinci sadareti için yazdığı tebrik mektubunda tarih vardır. (1019/1610)

Nüshaları

1. Üniv. Ktb. Ty. 4097 (yk. 28-30)
2. Mevlana Ktb. 5926 (Külliyatı içinde)
3. Bibl. Nat. Suppl. Turc 83

Münşeat-ı 'Ali

Ali'nin (öl. 1648) değişik konuları ihtiva eden bu eserinde sekiz kısım vardır: Musıki münşeatı, mektub-ı bi-nukat, müntehab gazeller, münşeat, şems, zühre, utarid, kamer, zühal, mirrih saatlerinin ehemmiyeti ve manası, bu saatlerde okunacak dualar, gazeller ve beyitler.

Musıki kısmında bu ilmin tarifi, tesisi, makam ve unsurları, kullanılması anlatılmaktadır. Noktasız harflerle yazılan mektuptan başka manzum mektuplar da vardır.

Gazeller bölümünde Haleti, Vecdi, Ali, Sabir, Ragıb'dan seçmeler vardır.

Münşeat bölümünde 30'dan fazla mektup ve ariza yer almaktadır. Bunlar Seyyid Hüseyin'e, veziriazam Ali Paşa'ya, Haleb Beylerbeyi Yusuf Paşa'ya Sümbül Ali Efendiye, Reisülküttab Mecdi Efendi'ye, Nef'i'ye, İbrahim Çelebi'ye, Kadri Çelebi'ye, Azmizade vs. kişilere, bir kısmı başkalarının olmak üzere Ali'nin yazdığı mektuplardır. Burada yine pek çok şairden müseddes örnekleri yer almaktadır.

Bazı duaların da yer aldığı son bölümde şems, zühre, zühal vs. yıldız vakitleriyle ilgili manalar bu zamanlarda

meydana gelen hadiselerin yorumu gibi astronomi fal karışımı bilgiler mevcuttur.

Eser manzum bir fal ile sona erer.

Nüshaları

1. Sül. Ktb. Esad Ef. 3290
2. Arkeoloji Ktb. 323 YI/5
3. DTCF Ktb. 38718 (yk. 22b-23b.
4. Bibl. Nat. Suppl. Turc.83

Münşeat-ı Zuhuri

Zuhuri Efendi'nin (öl. 1632) bu eserinde 'Ali'nin, Azmizade'nin, Nergisi'nin, Zuhuri'nin inşalarından seçilmiş örnekler yer almaktadır. Başta, Nergisi'nin Meşaku'l-uşşak adlı eserinden birtakım hikayeler alınmıştır. Zuhuri'nin bazı mektuplarından sonra başka bir bölümde yazanları kayıtlı olmayan pek çok mektup sıralanmıştır. Bunlar Bostanzade'ye, Reisülküttab Muhammed Efendi'ye tezkireci İbrahim Efendi'ye, Canpoladzade Mustafa Paşa'ya Seyyid Hüseyin Efendi'ye, Genci Efendi'ye, Kafzade'ye, Kadri Çelebi'ye, mesnevi şarihi Abdllah Efendi vs. kişilere yazılmışlardır.

Azmizade'den de birkaç mektubun derlendiği eserin nüshası: Adnan Ötüken İlk Halk Ktb. 1304, İst. t. 1200

Behcetü'l-İnşa

Müderris Efendizade Mehmet Handan'ın (öl. 1650)

tertiplemiş olduğu eserdir. Hace Geylani'nin Menazıru'l-inşa'sı esas alınarak hazırlanmıştır. İnşa sanatı hakkında bilgi veren eserde bu ilmin mevzuu, gayesi, kitabetin şartları, aksamı anlatılmaktadır. Sonunda Mekke şeriflerine, Alman Kayserine, Venedik emirlerine hitaplar vardır. Eser Berlin Devlet Ktb. Hs.Or.Oct. 921, (Yk. 1-38)'de kayıtlıdır. Yukardaki bilgiler bu kütüphanenin katalogundan alınmıştır.

Düsturu'l-İnşa

Reisülküttab Sarı Abdullah Efendi'nin (öl. 1660) tertib ettiği bu eser, Sultan II. Bayezid ile IV. Murad devri arasındaki resmi yazılardan oluşmuştur. Adı, yazıldığı tarihi gösteren (1053/1643) eserde 170 kadar vesika vardır. Birer inşa örneği olan bu yazılardan bazıları: Sultan Selim ve Sultan Süleyman'ın İran şahları ile, Sultan Bayezid'in Cami ve Hüseyin Baykara ile karşılıklı mektupları Hindistan padişahı ve veziri ile yazışmalar, Sultan I. Ahmed zamanında Leh kralına yazılan ahidname, Macar kralı Boçkay'a verilen ahidname, Revan hakimi Emir Küne Hanına yazılan mektup, Budin veziri Mustafa Paşaya verilen serdarlık beratı, muhtelif mülknameler, fetihnameler, Mekke şeriflerine yazılan metinler duanameler, taziyetnameler, arz suretleri yer almaktadır. Bazı mektuplar Arapça ve Farsça yazılmıştır. Eserde yer alan mektupların bir kısmını Abdullah Efendi

tesvid etmiş, bir kısmını da toplayarak Münşeatına almıştır. Doğuda ve batıda pek çok devlet reisleriyle yapılmış yazışmalardan örneklerin toplandığı Düsturu"l-inşa zengin bir muhtevaya saiptir. Belge niteliğindeki bir çok inşa suretinin bulunması eseri değerli kılmaktadır.

Mektupların dili klasik inşa üslubundaki dildir. Sinan Paşa'nın yazdığı arz suretlerinde ise dil daha sadedir.

Nüshalar

1. Sül. Ktb. Esad Ef. 3332 (İst. t. 1081 müst. Bostanizade)

2. Üniv. Ktb. Ty. 3110, 1252

3. Topkapı K. 1940, (İst. t. 1089 müst. Hacı Ali el-bağdadi)

4. Manisa İl Halk Ktb. 1374

5. Berlin Devlet Ktb. Ms.Or.Oct. 2249

6. Bibl. Nat. Suppl. Turc. 1179

Münşeat-ı Cevri

Cevri İbrahim Çelebi (öl. 1654), Sarı Abdullah Efendi'nin Düsturu'l-İnşa'sını örnek alarak tertib ettiği ve aynı adı verdiği eserini yine aynı yıl (1643) yazmıştır. Eser tarihi bir münşeattır. Sultan II. Bayezid'in Cami'ye, Celaleddin Devani'ye, Herat'ta Ahmed Taftazani'ye Hüseyin Baykara'ya, Mengli Giray Han'a mektupları ve onların cevapları, Hind Padişahı, Şah Abbas ve Özbek Hanı ile

yazışma örnekleri, Macar kralı Buşkay ile imzalanan ahidname, ayrıca fetihnameler, mülknameler, beratlar vs. resmi yazılar eserde yer almaktadır.

Nüshalar

1. Bayezid Ktb. umumi. 5880
2. Nurosmaniye Ktb. 3782,3783

Münşeat-ı Dahki Mustafa

Nüshasını göremediğimiz Dahki Mustafa Efendi'nin (öl. 1679) inşa kaidelerinden bahseden bir eserinin olduğu OM. cI sh. 304'te (İst. 1972) kayıtlıdır.

Münşeat-ı Sami Abdülkerim

Müderris Saraybosnalı Sami Abdülkerim Efendi'nin (öl. 1684) bu eserinde pek çok kişiye yazılmış mektuplar toplanmıştır. Bunları yazanlar çoğu kez mektup başlıklarında belirtilmekle beraber, belirtilmeyenler de vardır. İçlerinde Abdülkerim'in yazdıkları da vardır. Kendilerine mektup gönderilenlerden bazıları: Müderris İbrahim Efendi, Kametizade Efendi, Şarihul-menar Abdülhalim Efendi Seyyid Ali Çelebi, Mezaki Süleyman Efendi, Ahmed Paşa, tezkireci Hacı İshak Efendi, Cevherizade vs.

Eserin tertip tarihi belirtilmemiş olup nüshaları:

1. Sül. Ktb. Esad Ef. 3311

2. Bayezid Ktb. Veliyüddin 2731

3. H. Selim Ağa Ktb. 985/4 (yk. 97-163)

Münşeat-ı Seyyid Mustafa

Seyyid Mustafa Efendi'nin (öl. 1684) tertip ettiği eserin dibacesinde hamdden sonra, kendisine gönderilen mektuplarla onun devlet erkanına yazdığı namelerin "nazar-ı iltifata müstahak" olanlarının tertip edildiği anlatılıp, telif sebebi olarak da, bu bahane ile erbab-ı kulubün iltifat nazarlarına mazhar olmak, bereketli dualarından nasipdar olmak ümidi belirtiliyor.

Eserde, Mustafa Efendinin yazıştığı kişilerden veziriazam Süleyman Paşa, şeyhulislam Feyzullah Efendi, Ebezade, Kara Halil Efendi, Tosyalı Mustafa Efendi'lerin mektupları ve cevapları yer almaktadır. Eserin tertip tarihi belli değildir.

Nüshaları: Sül. Ktb. Esad Ef. 3352, 3353, 3354, 3356, 3357, 3358

Münşeat

Ebu'r-reşid Hoca Mehmed Rasim'in 1688'de yazdığı kaydedilen eserde 11 tane resmi mektup vardır. Bunlar Sultan III. Ahmed'e, Ratib Ahmed Paşa'ya, Şeyh Tatar Ahmed Efendi'ye, Şeyhulislama arzıhallerdir. Eser Berlin Devlet Ktb. Ms.Or. Oct. 1609'da (yk. 36-43) kayıtlı olup; Üniv.

Ktb. Ty. 499 ve 3119'da nüshaları vardır.

Kenzü'l-inşa

Amru'llah b. Nasah'ın tertib ettiği eser, II, Süleyman devrinde (1687-1691) yazılan bazı mektuplardan meydana gelmiştir.

Yazar Amru'llah Arapça bir önsöz yazmış, sonra, topladığı mektupları, Hitabiyat, Cevabiyat, Ahval-i zaruri'yyü'z-zikr, Hatime bölümlerinde vermiştir . Hatimede, ahvalin zikri esnasında katibe iradı lazımgelen dualar açıklanmıştır. Eserin yazılış tarihi 28 Mayıs 1702 olup nüshası: Berlin Devlet Ktb. Peterman II, 306'dadır. Bu bilgiler aynı kütüphanenin katalogundan alınmıştır.

Hulasa-i İnşa

Rami Muhammed Paşa (ö. 1707) tarafından kaleme alınan eserin önsözünde hamdden sonra telif sebebi olarak, kendisi reisülküttab iken, oğlu Hasan'ın babası gibi kitabete girmek istemesi üzerine, bu tip yeni heveslilere faydalı olmak arzusu ile Hulasa-i inşa'yı tertip ettiğini ve kitabetin, sanatların en şereflisi olduğunu yazıyor. Yazar oğluna hitapla, bu kitabı 13 fasıl üzerine tertip ettiğini ve kısa olarak, kitabeti layık-ı vechile eda etmenin, alimlerin ve amirlerin rağbetine sebep olacağını ifade ediyor.

1. fasılda kitabetin edepleri

2. " kitabette kullanılan lafızlar

3. " mektup tarihleri

4. " mektupların mertebeleri

5. " gerekli yedi usul

6. " kalem kaideleri

7. " kalem kesme ve yontma

8. " hatt'a başlangıç

9. " kalem ehlini tarif

10 " kalemin evsafını tarif

11 " defter kaideleri tarif

12 " medd-i vekil-i vişeng

13 " zira`, miskal, dirhem gibi ölçü aletleri hakkında hesabi bilgiler

Nüshası[23])

Üniv. Ktb. Ty. 5492/1 (yk. 67b-75b)

Münşeat-ı Nabi

Şair Nabi'nin (öl. 1712) hayatı boyunca resmi ve hususi çevresine yazdığı mektupların derlenip toplanmasıyla oluşturulmuş eserdir. Nabi, devlet kademelerinde edindiği dostlarına çeşitli gayelerle pek çok mektup yazmıştır.

---

[23] Sadrazam Rami Mehmed Paşa'nın sayıları 1400'ü bulan resmi yazılarının inşa adlı eserinde toplandığı İslam Ans. Rami Mehmed Pşa maddesinde yazılıdır. (İst. 1975, s.624) Biz bu nüshayı göremedik. Yazmaları için bk. Viyana Milli Ktb nr. 296, 297

Bunlardan bazıları: Reisülküttab Rami Efendiye yardım talebi için, iyiliğine karşı teşekkür ve dua için, bir tanıdığının işinin görülmesi için, yine bir dostuna uygun bir kadro verilmesi için yazdığı müteaddit mektuplar; şeyhulislam Sadık Efendi'ye tavassut, tehniye, teşekkür ve duanameler; Musul valisi Halepli Yusuf Paşa'ya muhabbet ve teşekkürnameler; defterdar İsmail Efendi'ye yardım isteyen mektup; Sadrazam mektupçusu Fethullah Efendi'ye dostluk ve bağlılık, Tersane-i Amire emini Mustafa Efendi'ye muhabbet mektupları, Konya'da Seyyid Bostani'ye, şeyhulislam Feyzullah Efendi'ye, vezir İbrahim Paşa'ya duaname, teşekkür ve muhabbetnameler gibi, çok değişik mevkidekilere farklı gayelerle yazdığı mektuplardır.

Çok geniş bir tanıdık çevresinin olduğunu gösteren bu mektupların sayısı çoktur. Sık sık yazdığı çeşitli dostlarına hitap ederken rahat bir üslup kullanan Nabi, bazan senli-benli ve samimi bir eda içerisindedir. ifadelerinde secili olan Nabi arada bir Türkçe beyt ve kıta yazmayı ihmal etmez.

Tamamı Nabi'ye ait olan bu mektuplar, devrinin ictimai tarihine katkı sağlamakla birlikte, şairin ruhi ve fiziki dünyasının incelenmesinde önemli belgelerdir.

Eserin çok sayıda nüshası vaardır

1. Sül. Ktb. Fatih 4127; Hamidiye 1466/3 (yk.86-91), 1203, 1204; Hacı Mahmud 5232, 5239, 5363; Lala İsmail 734/4

(yk. 88-216); Mihrişah Sultan 443/24 (yk. 143-183); Serez 2791 (İst. t.1161, müst Seyyid Ahmed); Esad Ef. 3324 (Hatt-ı dest), 3828/3 (yk.29-35, İst. t. 1156), 3325; Tarlan 140,91; Hüsnü Paşa 981; Erzincan 135/5 (yk. 210-290 İst. t. 1166); İzmir 598 (İst. t. 1166); Siroz 2791; Yahya Efendi, 5232; Bağdad 173; Tiryal Hanım 534; Atıf Efendi, 2282; Raşid Ef. 873 (İst. t. 1150), 874

2. Topkapı, R. 1053 (İst. t.1134), 1051 (İst. t.1142), 1052, 1054; H. 847, 848 (İst. t.1146, müst Bahti),

3. Bayazıd Ktb. Umumi 5273/5, 5879, 5870 (İst. t. 1187)

4. Millet Ktb. Ali Emiri Edb. 400, 402, (İst. t.1151), 443, 458, 459, 403, 404, 405, (İst. t. 1191)

5. İstanbul Belediye Ktb. K 16, 62, 80; M. Cevdet 514

6. Hacı Selim Ağa Ktb. 1000

7. Nuruosmaniye Ktb. 3777/4 (İst. t.1140)

8. Köprülü Ktb. III, 481/1 (İst. t.1146 müst Ardurrahim)

9. Yıldız Ktb. 3084-325

10 Üniv. Ktb. Ty. 62 (İst. t. 1160), 370 (İst. t. 1172 müst Mehmed Ataullah), 3181 (yk. 123-171), 3168 (İst. t. 1139), 3129, 3657, 5628, 727, 2598 (İst. t. 1148 müst Abdüllatif Mehmed), 758, 1693, 3149, 3163, 3190, 9789, 3149 (İst t. 1140 müst Emrullah Efendi), 3163, 3190, 649, 758, 3169, 380,

11 DTCF Ktb. m. Ozak I 1068, 1093; İsmail Saib I 584;

M. Con 36

12 Milli Ktb. Yz. A 4801, Yz. A 5317, Yz.A 4354, Yz.A 3708, Yz.A 2211 (İst. t.1149) Yz. F.B. 239

13. Amasya Bayazıd İl Halk Ktb. 1551/9 (yk. 116-128)

14. Hasan Paşa Ktb. 981

15. Manisa Umumi Ktb. 2774, 5272, 5274

16. Kayseri Raşid Efendi Ktb. 1273/4 (yk. 86-191)

17. Tercüman Gazetesi Ktb. Y.202

18. A. Ötüken İlk Halk Ktb. 1323

19. TDK Ktb. A/409

20. TTK Ktb. Y/120, Y/238, Y/338, Y/7, Y/403

21. İ. Koyunoğlu Ktb. 11369, 12298, 13220

22. Tire Halk Ktb. 349 (İst. t. 1148)

23. Berlin Devlet Ktb. Hs. Or. Oct. 921 (yk. 115-247); Hs.Or. Oct. 939; Ms.Or. Oct. 1595; Ms.Or.Oct. 1962; Ms.Or.Oct. 2272

24. Vatikan BOrg. Turco 3

25. Biritish Mus. Add. 7888

26. Bibl. Nat. Suppl. Turc. 1358, (İst 1132), 88, 378

Münşeat-ı Abdülbaki

Eser, Rusçuk Mahkemesi başkatibi Abdülbaki Efendi'nin yaptığı yazışma suretlerinden meydana gelmiştir. Önsözde eserin tertibi ile ilgili bilgi verildikten sonra muhtelif zevata yazılan mektuplar sıralanmaktadır. Bunlar arasında şair Nabi, Bosna monlası Sabit Efendi, Çeşmizade

Abdulhalim Efendi, Rami Paşa, Haşim Muhammed Efendi, veziriazam Ali Paşa'ya yazılanlarda yer almaktadır. Eser, mahkeme yazışmalarının dışında, başka mektupları da ihtiva etmektedir.

Ayrıca Ruscuk mahkemesi katiplerinin "latīfe-gūne" hallerinin ilamı sureti de eserde yer almaktadır.

Nüshası

Nuruosmaniye Ktb. 2158 (yk. 22-81)

Bunların dışında bu yüzyıla ait başka münşeatlar da vardır. Berlin Devlet Ktb. Hs. Or.Oct. 858'de kayıtlı derleyeni ve tertib tarihi belli olmayan Münşeatta, Kafzade Faizi'nin, Azmizade'nin, Kutsi Mehmed Efendi'nin inşaları vardır. Eser 110 yapraktır.

Yine Berlin Devlet Ktb. Ms.Or.Oct. 2632'de kayıtlı Münşeatta Nabi'nin, Raşid'in, Yahya'nın, Şeyhülislam Mustafa Efendi'nin, Dahki Mustafa Efendi'nin, Şeyhülislam Minkarizade'nin, Mehmed İsmeti'nin, Ali'nin, Ataullah Mehmed'in Şeyhülislam İsmail Efendi'nin, Nergisi'nin, Veysi'nin İnşaları vardır.

İnceleme imkanı bulamadığımız aşağıdaki Münşeatların da değişik kütübhanelerde nüshaları vardır.

Münşeatı Yakub

H.Selim Aga Ktb. Kemankeş 526, (İst. t. 116), 21 yk.

Münşeat ve Mecmua-i Hikayet

Nakşi-i Akkirmani (öl.1651) İzzet Koyunoğlu Ktb. 11816, 172 yk.

Münşeat-ı Ali Galib (Edirneli)

Sül. Ktb. H. Hüsnü Paşa, 678/4 (yk. 64-78)

Münşeat-ı Hadizade Emin Efendi (öl. 1665)

Sül. Ktb. Esad Ef. 3832/1, (yk. 1-28)

Münşeat-ı Vani Mehmed Efendi (öl. 1655)

Devlet büyüklerine gönderdiği mektuplardan oluşmuştur.

1. Ayasofya Ktb. K. 4308, 113yk
2. Üniv. Ktb Ty. 3214, 50yk

Münşeat-ı Ünsi (öl 1664)

Sül. Ktb. Esad Ef. 3292/1 (yk. 5-20)

Bu yüzyıla ait münşeatlardan nüshalarına rastlayamadıklarımız, fakat kaynaklarda isimlerinden bahsedilenler de vardır:

Münşeat-ı Ali Hüseyin (Edirneli, öl.1640)[24]

Münşeat-ı Şeyhzade Muhammed (Vardarlı, öl.1647)[25]

---

[24] M. Tahir O.M.C.T., s.4, İst. 1333

[25] Şeyhi Mehmed, Şekaiki'n-Nu`maniyye (Vekayiu'l-fuzla), C.III. s.123, İst.1989.

Münşeat-ı Yüsri Ahmet (öl.1693)[26]

Münşeat-ı Ahmet (İshak Hocası, öl.1708)[27]

XVIII. Yüzyıl Münşeatları

XVIII.yy edebiyatı da mensur eserler bakımından hayli zengindir. Çoğu ilmi alanda yazılmış bu eserler, türlerine göre yine çok çeşitlilik gösterir. Dil ve üslupta, geçen asra göre nisbeten sadeleşme eğilimi vardır. Bu eğilim, tarihi eserlerde olduğu gibi edebi olanlarda, hatta münşeatlardaki üslüpta da sezilmektedir. Bu asırda yine, yeni türler görülmektedir. 17.yy.da ilk defa görülen coğrafya ve seyahat türü eserler gibi, bu asırda da sefaretnameler yazılmıştır. Çok değişik bilgiler, ansiklopedi türü kitaplarda anlatılmış, dil ve sanatla ilgili eserler verilmiştir.

Münşeat mecmuaları bu asırda derleme ve telif olarak çoğalmış, çok değişik inşa örneklerinin yer aldığı zengin muhtevalı eserler ortaya çıkarılmıştır.

Münşeat-ı Ta'ib

Osmanzade Taib (öl. 1724) 50 civarında mektubu bir araya getirerek kaleme aldığı eserini güzel bir dörtlükle Hazinedar Aga'ya hediye etmiştir. Mukaddimede inşa ilminden bahsedip münşiyi tarif eden yazar,

---

26 O.M. C.II, s.436, İst. 1972.

27 O.M. C.I, s.357, İst. 1972.

mektuplardaki üslup çeşitlerini açıkladıktan sonra eserini üç fasıl ve bir hatime şeklinde tertip etmiştir. 1. fasılda "ednadan a'laya" (alt makamdan üst makama) yazılmış olan arzı halleri; 2. fasılda "a'ladan ednaya" yazılan nevazişnameleri; 3. fasılda akrandan akrana yazılan mektupları derlemiştir. Münşeatta Taib'den başka, mektubu olanlar da vardır. Kendisine mektup gönderilenlerin adları çoğu kez kayıtlı olmayıp bazan yazı başlıklarında isim veya rütbeleri açıklanmıştır. Bunlar Mekke şerifi, Han-ı alişan, veziriazam, şeyhulislam, ulema, meşayıh şeklinde isimsiz geçtikleri gibi; sadrazam İbrahim Paşa, Kudüs Valisi Osman Paşa, Raşid Efendi, Güranizade, Mısır Valisi Rami Paşa diye bazan adlarıyla zikredilmişlerdir. Eserde Nabi ve Nergisi'nin inşalarından başka, veziriazam Nasuh Paşa'nın Veysi'ye, Ahmed Paşa'nın Mezaki Süleyman Efendi'ye mektupları da vardır. Eserde "nev-i diğer" başlıkları altında, Taib'in öğretici olmak maksadıyla kaaydettiği temsili pek çok mektup sureti vardır. Münşeattaki mektuplar üslup ve ifade bakımından sanatlı olmakla beraber nisbeten sadedir. Nadiren Farsça ve Türkçe beyitlere rastlanmaktadır.

Eserin yazılış tarihi belli değildir. Fakat, Taib'in Rami Paşa'ya Mısır valiliği esnasında (I. Teşrin 1704) yazdığı mektuptan, 1704'ten sonra telif edildiğini çıkarabiliriz.

Nüshalar

1. Sül. Ktb. Serez 2771
2. Üniv. Ktb. Ty. 9812, 3904 (yk. 17-55)
3. Millet Ktb. ali Emiri Edb. 387, 557
4. Nuruosmaniye Ktb. 4293
5. DTCF Ktb. M. Ozak I 71

Nümune-i İnşa

Hafidi'nin derlediği bir münşeat olup pek çok mektup örneği vardır. Bunları kimlerin yazdığı kaydedilmemiştir. İçlerinde Nef'î'nin Ünsi Hasan Bey'e yazdığı mektup ve Nef'î'ye yazılan üç ayrı mektup vardır. Vezir, kethuda ve kadılara isim belirtilmeden yazılanlar çoktur. Eserin tertip tarihi de kayıtlı değildir. Derleyen Hafidi Efendi'nin (1704)'e vefat ettiği göz önüne alındığında eserin 18. yy.başlarında tertip edilmiş olması muhtemeldir.

Nüsha: Sül. Ktb. O.H. Östürkler 335/5

Münşeat (Dürretü't-tac)

Hüseyin Murtaza'nın (öl.1722) tertip ettiği bir Münşeat olup, başta dört yapraklık önsözde Cenab-ı Hakk'a dua ve iltica edilirken son derece süslü ve izafetli cümleler kullanılmıştır. Sonraki kısımda taziye, tehniye, fetihname başlıklı inşa suretleri gelmektedir. Bunları kimlerin yazdığı çoğunlukla belli değildir.

Derleme tipi bir münşeat olan eserin telif tarihi

belirtilmemiştir.

Nüshası: Sül Ktb. Esd Ef. 3322

Münşeat-ı Raşid

Eser, kadılık yapan tarihçi ve şair Raşid Mehmed Efendi'nin (öl.1735) çok çeşitli kişilerle yaptığı yazışma örneklerinden meydana gelmektedir. Münşeat resmi nitelikte olup daha ziyade, Raşid'in Halep kadılığı ve İran elçiliği sırasında yazdığı inşa suretlerinden oluşmaktadır.

Nüshalar

1. Sül. Ktb. Esad Ef. 3301
2. Topkapı H. 1037
3. Milli Ktb. Yz A 2246

Münşeat-ı Mehmed Reşid

Mehmed Reşid'in (öl. 1735) eseri, çok değişik mektup örneklerini ihtiva etmektedir. Muhtelif kişilerin yazdığı inşa suretleri "Fasıl"lar halinde verilmiştir. İlk fasılda sadrazam, şeyhulislam, vezir ünvanları; ikinci fasılda mektup dibaceleri, tezkire mukaddimeleri; ücüncü fasılda "ed'iye-i iftitahiyye" başlığı altında mektup başlangıç duaları; dördüncü fasılda ariza örnekleri; beşinci fasılda mektup yazarlarının kendilerini vasfetme cümleleri; altıncı fasılda mektuplarda durum bildirme örnekleri, yedinci

fasılda teşekkür mektupları; sekizinci fasılda tebrik örnekleri, dokuzuncu fasılda taziye örnekleri ve daha değişik konularla ilgili mektuplar uygun başlıklar altında verilmiştir.

Geniş bir derleme ile konularına göre tasnifin yapıldığı Münşeat, bu bakımdan önemlidir.

Nüsha: Sül Ktb. Hacı Mahmud Ef. 5121

Münşeat- Nahifi

Nahifi'nin (öl.1178) bu küçük eserinde, kime yazıldığı belli olmayan birkaç tane mektup vardır. Bazı mektupların başında Arapça dua ibareleri olup, kimisinin sonunda Nahifi'nin imzası vardır. Arada birkaç tane de şiir vardır. Sonda dört adet Seyyid İbrahim imzalı mektup görülmektedir.

Nüshalar

1. Millet Ktb. Ali Emiri Edb. 406
2. İst. Belediye Ktb. Muallim Cevdet 22 (İst. t. 1858)

Münşeat-ı Atıf Mustafa

Şair ve hattat Atıf Mustafa Efendi'nin (öl. 1742) inşa numuneleri ölümünden sonra birisi tarafından toplanmış ve tertip edilmiştir. Eserde çeşitli telhisler, tezkireler, taziye ve tesliyetnameler farklı nüshalarda bazı kısaltmalarla yer almaktadır.

Nüshalar

1. Sül. Ktb. Raşid. 872[28]

2. Üniv. Ktb. 3109

3. TTK. Ktb. Y/234

4. Berlin Devlet Ktb. Ms.Or.Qart 1744 (yk. 25-38)

5. Vatikan Turco 198

6. Flügel II 405, 1247-2

Münşeat-ı Münif Mustafa

Katiplik ve tezkirecilik yapan Mustafa Münif Efendi (öl. 1743) tarafından yazılan mektuplar, beratlar, takrirlerin yanında; Nabi'nin Fetihname-i Kamaniçe'si, Vehbi'nin Sulhnamesi, Ragıb Paşa'nın Belgrad Fetihnamesi ve başka inşa örnekleri de eserde yer almaktadır.

İranla akdolunan Hemedan Sulhünün yazışma suretleri, İran Şahı Muhammed'in cülusunu tebrik mektubu, Afgan Hanı Eşref'e padişah tarafından gönderilen name-i hümayun eserdeki resmi yazı örneklerinden bazılarıdır. Devletin resmi yazışma örneklerini toplayarak meydana getirdiği bu eserdeki inşa suretlerinin bir kısmını Münif Efendi kaleme almıştır.

Nüshalar

1. Topkapı R. 1947

---

[28] Bu eserde mektup örnekleri olmayıp ağır bir dille yazılmış hikayeler vardır. Fakat kayıtta münşeat diye geçmektedir.

2. Üniv. Ktb. İbnülemin Koll. F3

3. Berlin Devlet Ktb. Ms.Or.Oct. 2517

4. Vatikan, Turc. 229

Münif'in ayrıca Telhisat adlı bir eseri daha vardır ki burada sadece topladığı telhisler yer almaktadır. Bunun nüshaları

1. Üniv. Ktb. Ty. 3136

2. İ.Koyunoğlu Ktb. 13324 (Külliyatıyla birlikte)

İnşa

1748' de tertiplenen eserin yazarı belli değildir. İnşa sanatıyla ilgili bilgi verilen eserde elkab, ferman, buyruldu, muhabbetname, temessük, arzıhal örnekleri; Hristiyan devlet adamlarına nasıl mektup yazılacağını gösteren örnek metinler vardır. Eser Berlin Devlet Ktb. Hs.Or. Oct. 952'de kayıtlıdır. Bu bilgiler aynı kütüphanenin katalogundan alınmıştır.

Münşeat-ı Refi'a

Mutasavvıf şair olan Refia (öl. 1750) Münşeatında, başkalarından derlediği 30 civrında mektubu "akrandan akrana", a'ladan ednaya", ednadan a'laya" başlıkları altında toplamıştır. Kendi tesvidile verdiği mektupları kimin kime yazdığı ismen belli değildir. Bunlar çeşitli tehniyename, ariza, kaime, tezkire suretleridir.

Nüshalar

1. Sül. Ktb. Esad Ef. 3581/2, 3303 (İst. t. 1180)
2. Topkapı H .702 (Müst Şerif)
3. Üniv. Ktb. 3192
4. Arkeoloji Müzesi Ktb. Y1/5, 320, 321
5. DTCF Ktb. İsmail Saib I 5541
6. Milli Ktb. Yz. A 132
7. Bibl. Nat. Suppl Turc 1519, Acq 23855-65

Münşeat-ı Zeynizade Hüseyin

Nahiv alimi Zeynizade Hüseyin Efendi'nin (Öl. 1753) bu eserinde muhabbetname, tebrikname, senaname, itizarname, tezkire, takrir, kaime suretleri vardır. Değişik kişilerin kaleme aldığı bu inşalardan bazıları: Ragıb Paşa'nın vezirlere, Rakka valisi Mustafa Paşa'ya Nadir Şaha mektupları; Rami Paşa'nın şeyh Sivasi'ye mektubu, İzzet Ali Paşa'nın Mustafa Ağa'ya mektubu; yazarları belirtilmeyen ve Zeynizade'ye, Nevres'e, Giray Han'a Rumeli valisi vs. zevata yazılmış mektuplar; yine Seyyid Vehbi'nin, Nergisi'nin, Pirizade'nin, Atıf Efendi'nin tezkire ve mektuplarıdır.

Derleme türü olan bu eserin yazılış tarihi kayıtlı değildir.

Nüshası: Sül. Ktb. Raşid Ef. 868

Münşeat-ı Çelebizade Asım

Tarihçi Çelebizade Asım Efendi'nin (öl. 1760) çok sayıda (200'den fazla) inşa suretlerini ihtiva eden eserde değişik arzlar, taziyetnameler, tesliyetnameler, tenbihnameler, tezkireler, şefkatnameler, ricanameler, kendisinin ölümünden sonra Lutfullah Efendi tarafından toplanmıştır. Kendisi ve dönemi için belge niteliğinde olan bu yazılardan bazıları şunlardır: Kuşadası Müftüsüne bir hadisenin tahkiki için yazdığı tenbihname kazasker Molla Efendi'ye evinin yanması üzerine yazdığı taziyetname, Yanya valisi Baltacızade Mustafa Paşa'ya bir kişiyi kaza naipliği için teklif ettiği tavsiyename, Seyyid Vehbi'ye, Yenişehir'e tayinini bildiren suret, Ragıb Pşa'ya Mısır valisi iken yazdığı hurmet ve bağlılığını bildiren mektup, vezir Ali Paşa'ya Medine kadısı Nevres'i tavsiye ettiği mektup, Mengli Giray Han'a, Kadı Süleyman Aziz Efendi'nin Kırım diyarına tayinini rica ettiği mektup vs.

Bazan Türkçe, Arapça, Farsça beytlere de rastlanan bu mektupların dili süslü ve sanatlıdır. Eserin sonunda birkaç tane de noktasız harflerle yazılan mektup vardır. Asım'ın Münşeatı 1286/1869'da İstanbul'da basılmıştır.

Nüshaları

1. Sül. Ktb. Esad Ef. 3312; Halet Ef. 358
2. Üniv.Ktb. Ty. 3150
4. S. Özege Ktb. S.Ö. Böl. 18843
5. Afyon G.A.P Ktb. 1541-889 AI

6. Belediye Ktb. 0.91

7. Berlin Devlet Ktb. Ms.Or.Oct. 2729

Münşeat-ı Lutfi

Çelebizade Asım Efendi'nin mektupcusu olan Lutfi Efendi, onun hizmetinde iken, kaybolmalarını önlemek maksadıyla topladığı mektuplarını kendi adıyla tertip etmiştir. Eserde Asım'ın resmi ve hususi mektuplarından başka bazı manzum parçalarla, pek çok kişiden seçtiği isimsiz mektuplar, kalıplaşmış ibareler, inşa ilminde kullanılan lugatler vardır.

Nüshalar:

1. Millet Ktb. Edb. 398

2. Üniv. Ktb. Ty. 3185, 3198

Münşeat-ı Emin

Çelebizade İsmail Asım Efendi'nin hizmetinde çalışan Hadizade Emin Efendi'nin, değişik kişilere gönderilen mektuplardan derlediği küçük bir eserdir. Mektup yazarları kayıtlı olmayan bu eserin tek nüshası tesbit edilebilmiştir.: Sül. Ktb. Esad Ef. 3832

Münşeat-ı İffet

Çelebizade'nin hizmetinde iken, yazılmış olan mektupları "yarana bir hediye olmak üzere" tertip ettiğini

ifade eden İffet Efendi (öl.1759), esere kendi yazdığı ve başkalarından topladığı mektupları da kaydetmiştir. Küçük hacimli bu eserin tesbit edebildiğimiz iki nüshası: Üniv Ktb. Ty 3147, 9751

Münşeat-ı Nevreş

Şair Nevres Abdurrezzak, Efendi'nin (öl. 1762), 60 kadar muhtelif mektubundan meydana gelen eserinde çeşitli kişilere yazılmış arzıhaller, tebriknameler, arizalar, niyaznamalar, ilam suretleri vardır. İçlerinde Nevres'in yazdıkları çok olup bunların yaklaşık 20'si Rusmo'da sürgünde iken yazdıklarıdır. Sultan III. Osman'a, Sadrazam Ahmed Paşa'ya sürgünden kurtulmak için yazdığı ricanameler; aynı yerden şeyhulislam MurtazaEfendi'ye yazdığı tebrikname, ariza, niyazname suretleri, Yahya Paşa'ya yazdığı duaname Bağdat Valisi Süleyman Paşa'ya yazdığı duaname, Tokat valisi iken Naili Abdullah Paşa'nın reis olduğunu duyunca yazdığı tebrikname, Filibe kadısı iken Abdullah Paşa'ya yazdığı arzıhal, Dürrizade'ye, şeyhulislam olduğunu duyunca Bursa'dan yazdığı tehniyetname, yine sürgünde iken, sabık şeyhulislam Çelebizade'ye kurtulma ümidiyle yazdığı arzıhal, Hekimoğlu Ali Paşa'ya Ragıb Paşa'ya, Dürrzade'ye, Ratib Ahmed Paşa'ya, Pirizade Osman'a yazdığı muhtelif mektup suretleri eserin önemli inşa örneklerindendir.

Eserde birkaç tane de muamma ve kaside takrizleri

vardır.

Nüshalar

1. Sül. Ktb. Esad Ef. 3290, 3891
2. Üniv. Ktb. Ty. 389, 5707, 1625, 1695
3. Millet Ktb. Ali Emiri Edb. 411,412,
4. Atatürk Üniv. Ktb. S.Özege, A.S.Levent Böl. 8
5. Berlin Devlet Ktb. Ms.Or.Oct. 1949.

Münşeat-ı Ragıb

Koca Ragıb Paşa'nın (öl. 1763), çeşitli resmi görevlerde bulunurken yazdığı mektup, tezkire, kaime takrir ve telhis suretlerinden meydana gelmiştir.

Sonradan tertip edilen bu münşeatın bazı nüshalarında Ragıb Paşa'nın hayatı anlatıldıktan sonra İslam tarihinden Mekke'nin fethi, Taif kalesinin fethi, Belgrad'ın fethi ile ilgili yine onun yazdığı inşa örnekleri de yer almaktadır.

Paşanın resmi ve gayr-ı resmi olarak yazdığı mektuplardan bazıları şunlardır:
Rakka valisi Ali Paşa'nın sadrazamlığa getirilmesi üzerine bu kişiye yazdığı tebniyetname; Sultan İmamı Pirizade'ye reisülküttab iken, bazı kitap isimlerini bildiren mektup; müneccimbaşı Ahmed Efendiye takvim gönderilmesi ile ilgili olarak yazdığı tezkire; bir kitaptaki mevzuu mütalaa ettikten sonra yazdığı takrir; darüssaade ağasına, ordu kadısına yazdığı kaimeler; Nadir Şah'a çeşitli vesilelerle

yazdığı mektuplar.

Ragıb Paşa'nın Münşeatındaki bazı telhisler ise; bahar mevsiminde şerbet kullanımına dair telhis; Feyz-ı Huda adlı kalyonun denize indirilmesine dair telhis; Ramazan-ı şerifin beşinci günü "idiyye hediyesi" hakkında telhis; fıtır, kurban bayramlarında kadir gecesinde yazılan telhisler; Nadir Şah'tan gelen elçi ile akdolunan mükalemenin telhisi; İtalya kralıyla vaki olan müsalemeyi bildiren telhis.

Münşeatta ayrıca, Ragıb Paşa'nın bazı kitaplara yazdığı Arapça takrizler de yer almaktadır.

Paşa'nın inşası secili ve musanna olup, mektuplarında bazan Arapça-Farsça beytler görülmektedir.

Şair olan Koca Rağıb Paşa'nın Münşeatı tarihi ve edebi bakımdan kıymetlidir.

Nüshalar

1. Sül. Ktb. Tarlan 85/1; Aşir Ef. 276; Lala İsmail 598/1 (yk. 1-67 İst. t. 1183; Zühdi Bey 169; Hüsrev Paşa 533 (Külliyatı içinde); Esad Ef. 3339

2. Üniv Ktb. 281, 1901, 1466, 3167, 3186, 2593, 3115, 5494, 5496, 9764, (İst. t. 1196) 5552

3. Ragıb Paşa Ktb. 1024/1 (yk.1-108), 1191

4. Millet Ktb. A.Emiri 390, 391 389

5. Topkapı H. 1088

7. Atıf Ef. Ktb. 2208

8. DTCF Ktb. M.Ozak II 188

9. Diyanet Ktb. K./5830

10 Daru'l-Kütübi'l-mısriyye 9107/21 (yk.27-39)

11 British Museum 6248/2

12 Berlin Devlet Ktb. Hs.Or.Oct. 106 (yk. 2-103); Hs.Or.Oct. 975; Hs.Or.Oct.864; Ms.Or.Oct. 11929 (yk. 138-164); Hs.Or.Oct. 1030 (yk. 1-16); Ms.Or.Oct 3056

Eser Divanıyla birlikte 1837'de Bulak'ta basılmıştır.

Münşeat-ı Hafız Osman

Hafız Osman'nın 1762'de tertip ettiği bu eserde, Ragıb Paşa'dan takrizler, telhisler ve diğer inşa suretleri seçilerek toplanmıştır. Telif özelliği yoktur.

Nüshası: Sül. Ktb. Esad Ef. 3442/3 (yk.59-93)

Münşeat-ı Salih b. Hüseyin

Salih b. Hüseyin b. Osman tarafından 1764 yılında tertip edilen eserde Sultan 1. Süleyman devrine ait çoğu tarihli mektup örnekleri, Ebussuud'un mektubu, Nabi'nin mektupları, Rami Mehmed Paşa'nnın, Sakıb Efendi'nin, Ümmid Beyin, vezir Mehmed Paşa'nın Hamza Paşa'nın, Şeyh Elmas Efendi'nin Fazıl Ahmed Paşa'nın Piri Mustafa Paşa'nın Silahdar Mehmed Ağa'nın Kami Efendi'nin, Minkarizde Yahya Efendi'nin, reisülküttap Abdülkerim Efendi'nin vs. resmi zevatın yazdığı mektuplar biraraya getirilmiştir. Geniş

çaplı bir derleme olan eser, Berlin Devlet Ktp. Ms.Oc.Oct. 2396'da kayıtlıdır.

Münşeat-ı Hacı Akif

Sultan III. Mustafa'nın divanında teşrifatçı olan Hacı Akif Bey'in (öl. 1767) değişik yerlere yazdığı telhisler, teşekkürnameler, arizalar, tebrikler, ubudiyetnameler ile başkalarının münşeatından derleme yapılarak bir araya getirilmiş yazılardan ibarettir.

Eserin 1262/1845 yılında yapılan baskısının önsözünde naşir, toplayabildiği kadarıyla yazarın "bazı münşeâtını ve bir mikdār eş'ārını erbāb-ı hünere yādigār olmak üzere tab'u temsil" ettiğini yazmaktadır.

Mecmua-i İnşa

Mehmed adlı biri tarafından 1772'de yazılan eserde değişik makamdaki kişilere nasıl hitap edileceği ile ilgili bilgiler, giriş duaları, kısa hikayeler, taziye yazıları, mektup unsurları (selam, hal-hatır sorma), mektubun şekli, teşekkür tavsiye yazıları, hatimeler ve dualar vardır. Eser didaktik niteliklidir ve Berlin Devlet Ktb. Ms.Or.Oct. 2366'da kayıtlıdır. Bu bilgiler, aynı kütüphanenin katalogundan alınmıştır.

Münşeat-ı Ahmed Resmi

Sultan III. Mustafa'nın Nemçe sefiri olan Resmi Ahmed Efendi, (öl. 1779) bu küçük eserinde, memur olarak

bulunduğu Beçe ve Nemçe şehirlerin tavsif etmekte ve tanıtmaktadır. 1761'de yazılan Risalenin başında, yazarın 1757 senesi Safer ayının onaltıncı gününde sultana verdiği bir takrir vardır.

Nüshası: Sül.Ktb. Esad Ef. 3379

Münşeat

Ni'metizade Feyzullah'ın 1781'de tertip ettiği eser, resmi yazışma örneklerini havidir. Mısır Sultanı Gavri'ye, Kırım hanına yazılan mektuplardan başka; Rodos, Çaldıran, Belgrad, Modon fetihnameleri de eserde yer almaktadır.

Eser Berlin Devlet Ktp. Ms.Or.Oct. 2550'de kayıtlıdır, bu bilgiler kütüphane katalogundan alınmıştır.

Münşeat-ı Seyyid Muhammed

Seyyid Muhammed Emin'in 1789'da tertip ettiği eser, karışık ve derleme bir münşeattır. İlk altı yaprakta şiir parçaları vardır. Sultan Selim'in Paşa Kapısına hattı, başlıksız iki kısa mektup ve tezkire suretleriyle devam eden eserde Arapça dua örnekleri sıralanır. h.1205 tarihli bir vakfiyeden sonra, "vech-i tahrir" başlığı ile, kime yazıldıkları belirtilmeyen mektuplar yer alır. Bu mektupların yazarları arasında Seyyid Muhammed Emin, Süleyman, Seyyid Murtaza, Muhammed Esad vs. isimler vardır. "Ḫatm-i ḫacegan" başlığıyla dua ve fatiha-salavat taksimi, ardından bazı "fevāid" gelmektedir. Lüzumlu bilgiler diye

anlaşılan bu kısımda mal çalınmasına karşı dua, abdest duaları, şiirler, bazı vilayet rütbeleri, miraciye tezkiresi, güzel sözler yazılmıştır. Yine, tarihli ve tarihsiz bir çok mektup örneği ile eser son bulmaktadır.

Nüshası: Üniv. Ktb. Ty. 3132

Münşeat-ı Muhammed Nesib

Katip ve tezkireci Nesib'in (öl. 1789) bu küçük eseri, şahsi mektuplarından oluşmuştur.Bunlar, birkaç tane ariza ile, gayet süslü bir dille cananına yazdığı iştiyaknameden ibarettir. Hepsi 10 tane mektuptur.

Eser 1261/1845 yılında İstanbul'da basılmıştır.

Nüshalar

1. Sül. Ktb. Raşid Ef. 1087/2 (yk. 54-68)
2. Konya Ktb. 2403

İnşa-i Mergub

Öğretici nitelikteki bu eserin yazarı belli değildir. Eserde yazının önemi, mektubun nasıl yazılacağı, mevzua göre kullanılacak sözler, tarihin nasıl atılacağı, asttan üste, üsten alt makamdakine yazılan iki mektup örneği, birkaç tane hatt-ı hümayun, tahvil sureti, borç senedi, kaime, tezkire suretleri, davet mektupları vardır. 1204/1789'da tamamlanan eser yazma olarak Mevlana Ktb. 4268'de kayıtlı olup 1245/1829'da basılmıştır.

Münşeat-ı Kani

Kani'nin (öl. 1791) çeşitli dostlarına ve yakınlarına yazdığı mektuplardan meydana gelmiştir. Bazı nüshalarda başkalarının mektuplarından da seçmelerin yapıldığı Münşeat, asıl Kani'nin yazılarıyla önemlidir. Değişik amaçlarla bazı devlet görevlilerine ve kendi ahbabına yazdığı mektupların bir kısmı heba olup gitmiş, geri kalanların toplanıp tertip edilmesini,sadrazam Muhammed Raşid'in emriyle Nuri Efendi yerine getirmiştir.[29] 1204/1789 Değişik nüshalarında farklı sayıda mektubunu gördüğümüz Kani'nin Münşeatındaki yazılardan bazıları şunlardır: Sadrazama, memuriyette ibkasını talep ettiği arzıhali; bir şehzadenin doğumu üzerine Sultana yazdığı tehniyetname, kardeşine hitaben yazdığı ve bazı nasihatlerde bulunduğu mektup; bir dostunu "`iş u işret" için çağırdığı davetname; Karım Hanına, sadakatini ifade edip dua talebinde bulunduğu mektup; bir ahbabına, hazırladığı yeni bir kitabını haber verdiği ve tedkikini istediği mektup; üst makamdaki bir "devletli"den himmet ve ihsan istediği ariza; pederine, dualarla ve saygılı ifadelerle yazıp harçlık istediği mektup, 1768'de Bükreş'te kitabet hizmetinde iken, yakında yapılacak sefer-i hümayun için silah tedarikiyle ilgili isteğini vezirlerden birine ilettiği arzıhali; Yerkökü kadısından Ramazan ayının hangi gün başlayacağını şer'i delil ile bildirmesini istediği

---

[29] Kani, Münşeat, Sül. Ktb. H. Mahmud 5363, Yk.2a.

mektup.

Ayrıca bir kedinin ağzından yazdığı temsili mektup (hirrename) ve bazı latif mektuplar; kaimeler; kaside dibacesi; "bir kefereye" tezkire; bazı nazım kısımları ve başkalarının yazdığı mektuplardan parçalar da Münşeatta yer almaktadır.

Kani'nin dili nisbeten sade olup yazılarda bolca deyim geçmektedir. Manzumelere pek rastlanmayan Münşeatta, uzun terkipli cümleler çoktur.

Nüshalar

1. Sül.Ktb. Esad Ef. 3315 (İst. t. 1215 müst Mehmed Tahir, 3339/4 (yk.329-347); Zühdi Bey 197 (İst. t.1897 Müst M. Tahir; Hacı Mahmud 5363 (İst.t.1315 Müst. Abdulhamid Haşmet; Yazma Bağışlar 2548/2 (yk.17-72); Tire 398; Raşid Ef. 870

2. Bayazid Ktb. Veliyüddin Ef. 2727 (İst.t. 1214); Umumi 5878

3. İstanbul Belediye Ktb. 114, 148, 396

4. Millet Ktb. A.Emiri Edb. 396, 397

5. Üniv Ktb. Ty. 312, 322, 396, 508, 629, 1517(divanıyla birlikte), 1240, 2810, 3121, 3122, 3135, 3153, 3143, 3137, 3151, 5618, 5623, 9797

6. Topkapı, H.827

7. Yıldız Ktb. 3062-303

8. Köprülü Ktb. 475 (divanıyla beraber, İst. t.1219)

9. Arkeoloji Ktb. 325 Y1/5

10 Milli Ktb. Yz.A 404/1, İst t.1219; Yz.A. 409, İst.t. 1226; Yz. A 4419; Yz.A 4862; Yz.A 3596; Yz.A 3114; Yz.B. 270/2; Yz.B. A(a) 4726/1

11. TBMM LD 234

12. A. Ötüken İl Halk Ktb. 418

13. TTK. Ktb. Y/660, Y/225

14. Konya Mevlana Ktb. 3354

15. Kayseri Raşid Ef. Ktb. 575, 780, 871

16. Elmalı Halk Ktb. 2987 Yk.5-16

17. Çorum Genel Ktb. 2151

18. Tire Halk Ktb. 162

19. Berlin Devlet Ktb. Hs.Or.Oct. 983 (yk.4-145); Hs.Or.Oct. 946; Hs.Or.Oct. 1043 (İst.t. 1244 müst Mustafa b.Firari); Ms.Or.Oct. 1929 (yk.1-137); Ms.Or.Oct.2520

20. Bibl Nat. Suppl. Turc. 1516 Acq 23855-62; 379

İnşa

Yazar adı geçmeyen eserde, inşa ilminde kullanılan lugatler açıklandıktan sonra; ıtıkname, deyn temessükü, poliçe temessükü, zeamet tahvili gibi ticari evrak örnekleri verilmiştir. 17933'te yazılan eseri Berlin Devlet Ktb. Diez Fol 63'te kayıtlıdır, bilgiler kütüphane katalogundan alınmıştır.

Münşeatü'l-letaif

İzmirli Ali b. Halil'in 1791'de bitirdiği bu eserin tam adı **Münşeâtü'l-letâif ve Sandûkatü'l-maârif'tir.** Geniş bir derleme olan eserde değişik yazışma örnekleri vardır. Devlet kademelerinde bulunmuş pek çok kişinin yazdığı tarihi nitelikte mektuplar, mukataalar, temessükler, buyruldular, tezkireler; bazı münşilerin yazdıklarından seçilmiş çeşitli kaimeler, tehniyetnameler, arzıhaller şefaatnameler vs. inşa örnekleri eserde yer almaktadır. Deiğişik makamdakilere nasıl yazılacağını gösteren hitap edatları, lakaplar, mektup giriş cümleleri eseri öğretici bir niteliğe sokmaktadır. Çok çeşitli inşa örneklerinden derlenerek meydana getirilen eser, bu yönüyle değerlidir.

Nüshası: Bayezid Ktb. Umumi 5864

Münşeat-ı Ruhi Mustafa

Şair Ruhi Mustafa'nın (öl. 1789) bu eserinde başta müellifin kısa hal tercemesi verilmiş ve Ravzatü's-safa tercümesinin dibacesiyle hatime kısmı buraya eklenmiştir. Münşeatın giriş yazısında küçük bir hikaye anlatılmış, daha sonra Ruhi'nin kalemiyle tesvid edilen ama hepsi ona ait olmayan arizalar, tezkireler, şefaatnameler, tehniyetnameler sıralanmıştır. Ruhi'ye ait olan yazılar "arz-ı hal-i fakir" başlığıyla verildiğinden, diğerlerinden ayırt edilebilmektedir. Çeşitli mektup örneklerinden derlenen eseri Muhammed Nazif, Ruhi'nin kendi hattından aynen tahrir etmiştir.

Nüshalar

1. Üniv. Ktb. Ty. 5629, İst. t.1117

2. Sül. Ktb. Esd Ef. 3352

Münşeat-ı İbrahim Vehbi

Bosnalı İbrahim Vehbi'nin tertiplediği bu Münşeat geniş hacimli bir eser olup pek çok inşa örneği ihtiva etmektedir. Bunlar içerisinde edebi makaleler ile, arzıhal, kaime, tezkire, duaname, tevkirname, i`zazname gibi adlarla kaydedilmiş olan mektup suretleri vardır. Sanatlı ve süslü bir dille yazılmış olan bu suretlerin bir kısmı Vehbi'ye aittir. Önemli bir kısmının da yazarı kayıtlı değildir. Bu örnekler, "şevḳ-engiz olan mektub ve arzıhal suretleri", "h̲avās-pesend olan mekatib ve arzıhal suretleri" ve "ʿavāmpesend olan mekatib ve arzıhal suretleri" başlıkları altında sıralanmıştır. Bunlardan bazıları: Bosna'da "fühul-i müneccimînden" Hüsrev Beg'in imamına astronomi ıstılahı ile gönderilen mektup, Belgrad defterdarı Hüsni Efendi'nin musıki ıstılahı ile yazdığı kaime, Bosnalı Ahmed Ağa'nın Bahtgiray Sultana takdim ettiği duaname, Selanik müftisine sofiyye mollalarından birinin kaimesi, sadr-ı esbak Muhammed Paşa Mısır'da vali iken Vehbi'nin takdim ettiği arzıhal, İzornik'te türbedar Seyyid Şeyh Mustafa Efendi'ye Vehbi'nin duanamesi, Hacı Numan Beg İsmail Kalası bina emini iken takdim olnan tarih ve arzıhal suretleridir.

Eserde uzun izafetli cümleler çok kullanılmış olup bol

bol Türkçe şiir yer almaktadır. Metupların pek çoğu şiirle başladığı gibi, manzum arzıhaller de vardır. Zaman zaman deyimlerin de kullanıldığı bu mektupların 18.yy'ın sonlarında yazıldığı, bazılarındaki tarih kaydından anlaşılmaktadır.

Eserde Bosna ile ilgili epey yazışma örneği vardır.Bazan resmi, bazan da hususi mahiyette yazılan bu mektuplar çok ayrı kişilere ait olduğundan, eser, derleme türü bir münşeattır Eserin yazılış tarihi kayıtlı değildir.

Nüsha:: Üniv. ktb. Ty. 9584

Münşeat-ı Sünbülzade Vehbi

Vehbi'nin (öl.1809) telif ettiği Münşeatı bir yangında zayi olmuştur. Bazı kişilere gönderdiği birkaç tezkire ve arizası Üniv. Ktb. Ty.433'te kayıtlıdır.[30]

Münşeat

Mürettibi yazılı olmayan eserde Mehmed Raşid, kazasker Pirizade, kadı Dürrizade Mustafa, Haşmet Seyyid Hüseyin Vehbi, Kazasker Hayatizade, Selanikli Kamil Ahmed Paşa, Sultan III. Osman, İzzet Ali Paşa adlarına ait inşa örnekleri; Kami'nin Hıfzi Efendi'nin münşeatlarından

---

[30] Bkz. S.Ali Beyzadeoğlu, Sünbülzade Vehbi, İst. 1993, s.56.

iktibaslar vardır.

Nüshası Berlin Devlet Ktb. Ms.Or.Orc. 2632 (yk.109-172). Bilgiler katalogdan alınmıştır.

Değişik kütüphanelerde kayıtlı aşağıdaki münşeatları inceleme imkanı bulamadık:

Kava'id-i fenn-i inşa, Muhammed Emin Üsküdari (Üniv. Ktp. Ty. 3132)

Münşeat el-müsemma bi-gevher-i yekta, Naib Efendi, (Nuruosmaniye Ktb. 4293)

İnşa-i Mergub, Osman Aga (Milli Ktb. Yz. A. 1786, İst. t. 1135)

Mektubat ve İnşa Risalesi, Mehmed Ziya (Öl. 1736) (Milli Ktb Yz. A. 2566)

Münşeat-ı Esiri Çelebi (Manisa İl Halk Ktb. 5158/3 (yk. 83-92 İst. t.1115)

Münşeat-ı Mehmed rasim

(Millet Ktb. Edb. 475 (İst. t. 1169)

Münşeat-ı Ebubekir Paşa (Öl. 1758)

Sül. Ktb. İzmir 592, (İst.t. 1167)

İzmir Atatürk Ktb. 592

Münşeat-ı Halil Mahir (Öl. 1782)

Üniv. Ktb. Ty. 3144

İ. Koyuhoğlu ktb. 13727

Göremediğimiz bir başka Münşeat da Nazira İbrahim Efendinindir. (Bkz. O.M. C.I, s.417, İst.1972, (öl.1774)

XIX. Yüzyıl Münşeatları

Bu asrın umumi nesir yapısında sadeleşme eğilimi kendini kuvvetle hissettirir. Siyasetteki yenilik arayışları edebiyatta da görülür ve nesir dilinin anlaşılır olması yolunda yazarların çalışmaları dikati çeker. Genel temayül halkın diline yaklaşma şeklinde olmasına rağmen, alışılmış nesir tarzıyla pek çok eser yazılır. Fakat bunlar da çok süslü ve sanatlı bir yapıda değillerdir.

Münşeat sahasında yine bolca eser yazılmıştır. Alışılagelen resmi ve hususi yazışma örneklerinin dışında bu yüzyılın münşeat mecmualarında didaktik düşünceler önemli bir yer tutar. Kimisi mekteplerde okutulmak üzere, kimisi kitabete başlayacak olanlara faydalı olmak düşüncesiyle teorik inşa bilgisinin yanında uygulamada kullanılacak örnekler ihtiva eden mecmualar, bu asırda çok yazılmıştır. Bunların önemli kısmı da çeşitli yazarlardan derleme yapılarak oluşturulmuştur.

Münşeat-ı İzzet Mehmed

Katiplik ve beylikçilik yapan İzzet Mehmed Efendi'nin (öl. 1809) ve başkalarının mektuplarından müteşekkildir. Eserin mürettibi, İzzet Efendi'nin ve muhtelif kişilerin inşalarından topladığı arizalar, tebriknmeler, tazyetnameler, sadaret ilanları, tavsiyenameler, ve muhtevaları belirtilmeyen çeşitli mektupları bir araya getirip 1847'de bastırmıştır.

Derleme türü bir münşeattır.

Nüshalar

1. Köprülü Ktb. 3268
2. Arkeoloji Ktb 1675 D4

Münşeat-ı Celal

Celal Efendi'nin bu eseri, muhtelif devlet erkanı arasındaki yazışmaları ihtiva etmektedir. Eserin tertip tarihi son yaprakda 1229/1813 olarak kayıtlıdır.

Nüsha Üniv. Ktb. Ty. 823

Münşeat-ı Rasim

Rasim'in derlediği bir münşeat olan eserde, muhtelif devlet adamlarının yazmış oldukları resmi ve hususi yazılar vardır. Eserdeki inşa müsveddelerini saray katibi Hacı Mehmed Rasim Efendi toplamıştır. İçinde Sultan III. Ahmed'e, Ratib Ahmed Paşa'ya, Şeyh Tatar Ahmed Efendi'ye, "Meşayıh-ı İzama" arizalar; Şakir Ahmed Paşa'nın sadrazama arizası, Şeyhülislam makamına ve değişik makamlara tebrik, taziye vs. mektupları Rodos Mutasarrıfı Hasan Bey'in, Asker irsali için sadaret makamına arizası; Selanik valisi Mahmud Paşa'nın sadarete teşekkür mektubu; Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa'nın defterdar Yusuf Efendi'ye oğlu ile ilgili kaimesi; mürettip Rasim Efendi'nin Selanik valisi Muhammed Paşa'ya Vahit Paşa'ya mektupları vs resmi yazılar yer almaktadır.

Nüshalar

1. Üniv. Ktb. Ty. 3119 (İst.t.1232 Müst Hacı Salih Rahmi)

2. Berlin Devlet Ktb. Ms.Or.Oct. 1609 (yk. 36-43)

Münşeat-ı Enveri

Şakir Ahmed Paşa'nın (öl. 1819) himmetleri ile Enverizade tertip ettiği eserde muhtelif arz, tezkire, tesliyet, tehniyet, metinleri olup derleme türü bir münşeattır.

Nüsha: Sül. Ktb Uşşaki 49

Münşeat-ı Ahmed Asım

Mütercim olan Seyyid Ahmed Asım Efendi (öl. 1819)'nin tertip ettiği eserin girişinde bir şiir ve dua talebi var Bazı itibarlı kişilere yazdığı mektupları sıralayan Asım Efendi, çoğunda bu kişilerin adlarını vermemiştir. Rumeli, Mısır, Bağdat valilerine, Ebubekir Paşa'ya, Moskova büyükelçisi Rasih Efendi'ye, Kudsi Efendi'ye, İstanbul kadısına vs. kişilere yazdığı mektuplardan başka, pek çok mektuptan da pasajlar vermiş, mevlevilikle ilgili epey yazı yazmıştır. Eser 1871'de İstanbulda basılmıştır.

Eser Berlin Devlet Ktb. Hs.Or. Oct. 909'da kayıtlıdır. Bilgiler bu kütüphanenin katalogundan alınmıştır.

Münşaat-ı Süheyl

Muhammed Süheyl tarafından 1236/ 1820'de yazılmış kısmen telif ve didaktik türü bir münşeattır. Eserde, ilm-i inşa hakkında bilgi verilip ilimlerin taksimi yapılmakta, her bir ilimle ilgili kısa Arapça ibareler verilmektedir. Münşiliğin kısımları, şartları izah edilip mektup çeşitleri anlatılmakta ve Arapça bazı gramer bilgileri verilmektedir. Bunlardan sonra Ragıb Paşa'nın ve Kani'nin münşeatlarından seçmeler yapılmış adı kayıtlı olmayan kişilerden mektup suretleri ile, kimden kime, nasıl yazılacağı ile ilgili serlevha örnekleri kaydedilmiştir.

Geniş hacimli bu eserde derlenen örnek sayısı bir hayli fazladır.

Nüsha: Üniv. Ktb. Ty. 238.

Münşeat-ı Celal Paşa

Celal Paşa'nın (öl. 1822), 1818'de Bosna valiliği esnasında Ahmed Şakir Paşa'ya yazdığı mektuplarla onun cevapları ve başkalarından seçilen tezkire, kaime şukka suretleri, hatime sureti, arzıhulus sureti, tebrikname, iltifatname, taziyenameler eserde yer alan inşa örnekleridir.

Nüshalar:

1.Millet Ktb Edb. 88

2. Üniv. Ktb Ty.3177, 5627

Münşeat-ı Münib

Kazasker şair Muhammed Münib Efendi (öl. 11822), telif ettiği zengin muhtevalı bu eserinde başta, kendine ait şiirlere yer vermiş, sonra pek çok inşa örneğini sıralamıştır. Arapça bir dua ve takrizler, donanma şenlği için tertip edilen makame-i veladetin noksan kısmı, Arapça tezkire ve imtihan risalesi, hitabeler, tezkireler, mektuplar, name-i hümayunlar eserde yer almaktadır. Silahdar Seyyid Abdullah Efendi'ye mevliyetle İzmir'e gidişlerini anlatan 1209/1794 tarihli uzunca bir seyahat yazısı, İzmir'den şeyhulislam Ataullah Efendi ve pekçok kişiye mektupları; tezkireler, Arapça icazetnameler, sonda Arapça bir hatime eserdeki inşa örnekleri arasındadır.Münşeatta yer alan şiirlerin çoğunun sonunda yazılış tarihleri vardır. Bunlar m.1803,1804, 1806 ve devamı yılları göstermektedir.

Nüshalar

1. Sül. Ktb. Esad Ef. 3321
2. Üniv. Ktb. Ty. 1709 (yk. 1-230), 5493

İnşaü'l-mergub

Muhammed b. Hüseyin'in 1239/1823'te telif ettiği eserde önce,resmi makam sahiplerinin yazılarındaki serlevha örnekleri yer almaktadır.Değişik tezkire,buyruldu, rakime, arzıhal örneklerinin yanında bazı manzum parçalar ve kısa bir lügatçe verilmiştir. Kani'nin Münşeatından uzunca bir

iktibasın yapıldığı eserdeki resmi ve hususi yazıların bir kısmının kime yazıldığı belli değildir.

Nüsha: Milli Ktb. Yz.A.3152

Rıyazu'l-kuteba ve Hıyazu'l-üdeba

Kısa adı İnşa-i Hayret olan eser, şair Hayret Mehmed Efendi'nin (öl. 1826) muhtelif mektupları toplamasıyla oluşmuştur. M. Ali Paşa tarafından derlenerek 1242/1826'da Bulak'ta bastırılan bu eserde Hayret Efendi'nin resmi ve hususi yazılarından başka muhtelif makamdakilerin de inşa örneklerinden derleme yapılmıştır. Eser sekiz vasla ayrılmış her vasıl bir ravza olarak adlandırılmıştır. 1.ravzada padişaha arzıhaller, 2. ravzada daru's-saade agalarına ve enderun ricaline maruzat, 3. ravzada sadaret makamına maruzat, 4. ravzad şeyhulislamlığa maruzat, 5. ravzada vezirlere, mir-i mirana müfavazat, 6. ravzada sudur-ı kirama, müderrislere mektuplar, 7. ravzada devlet eminlerine 8. ravzada buyuruldular yer almıştır. Çok sayıda Türkçe örneğin ve bazı Arapça yazıların bulunduğu bu matbu eser 494 sayfadır

Nüshalar

1. Sül. Ktb. Esad Ef. 3296

2. Üniv. Ktb. Ty. 3201, 5624

Münşeat-ı Said

Said Efendi'nin tertip ettiği eser derleme ve didaktik nitelikte bir münşeattır. Başta inşa tekniği ve üslubu hakkında bilgi verilip, mektup yazılırken kime, hangi lakapların kullanılacağına dair açıklamalar vardır. Değişik telhisler, arzıhaller, tebriknamelerin yer aldığı eserin sonunda (1246/1830) tarihi geçmektedir.

Nüshası: Üniv. Ktb. Ty. 3125

İnşa- Merguh

Seyyid Ali tarafından 1248/1832'de yazılan küçük boy bir eserdir. İlk beş yaprakta sözlük vardır. Bazı kelimelerin manaları verilmiş, sonra birkaç cümle ile kitabetin öneminden bahsedilip katibe gerekli olan bilgiler kısaca yazılmıştır. Ednadan a'laya, a'ladan ednaya ve akrandan akrana hangi üslupla yazılacağını gösteren tarihli ve imzalı arzıhal ve mektupların yanında ticari yazışma örnekleri de (icar vekaletname, borç tahvil senedi vs.) vardır.

Derleme türü bir münşeattır.

Nüsha: Milli Ktb. Yz. A.1855

İnşa-i Merguh

Hacı Mustafa Reşid tarafından 1245/1830'da tertip edilmiştir. İnşa ilminde kullanılan Arabi ve Farisi lügatler, hesap kaideleri, rakamlar, Arabi ayların

remzleri, tezkire suretleri ve değişik mektuplar eserde yer almaktadır.

Nüsha: Mevlana Ktb. 4816

Münşeat-ı Ebubekir Rif'at

Ebubekir Rif'at'ın muhtelif devlet ricaline yazdığı mektupları ölümünden (1832) sonra oğlu toplayarak bir araya getirmiştir. Bunlar Halim Giray'a, Silahdar Ali Paşa'ya, Hafız Aga'ya Esad Paşa'ya Necib Efendi'ye, Yusuf Efendi'ye vs. zevata yazılmışlardır.

Eser Berlin Devlet Ktb. Ks.Or.Oct. 2552'de kayıtlıdır. Bilgiler bu kütüphanenin katologundan alınmıştır.

Fülk-i Aziz

Mehmed Ali Paşa'nın desteğiyle Aziz Efendi taraından kaleme alınan eserin dibacesinde eserle ilgili bilgi veriliyor. Altı bab olan eserin 1. babında güzel nükteli telhisler, 2. babda yalvarma üslubuyla maruzat örnekleri verildikten sonra tertip sırası bozulmaktadır. Karışık bir şekilde muhtelif kişilerden seçilen yazı suretleri sıralanmıştır. Veladet ve taziye telhisleri, padişahın Fas hakimine namesi, eserin yazarı Aziz Efendi'nin Rüşdü Paşa'ya ve diğer bazı zevata arzıhalleri, tebriknamesi, kaimeleri; Ebu kayr'dan kumaş nazırı Muhammed Efendi'ye letaifname, rakime, takrir yazıları (bunlardan biri Ergani

madenleri ile ilgili); dibace ve buyruldu suretleri eserde yer almıştır. Mahmud Hüsrev Bey'in Fülk-i Aziz adını verdiği eser 1249/1833'te basılmıştır.

Nüsha: Sül. Ktb. Zühdü Bey 480

Münşeat-ı Muhammed Rüşdü

Sultan II. Mahmud dönemi (1808-1839) yazılmış bazı resmi ve hususi yazıları Muhammed Rüşdü Efendi toplayarak bir münşeat haline getirmiştir. Burada meşayıh-ı ızama, Hazine-i Amire nazırına, Şeyhulislama vs. devlet görevlilerine çeşitli kimselerin ve eseri tertipleyen Muhammed Rüşdü Efendi'nin yazdığı kaime, ariza, teşekkürname, tavsiyename, hulusname suretleri yer almaktadır.

Nüsha: Milli Ktb. F.B. 238

Divanü'l-İnşa

Şeyh Mehmed b. Seyyid Mahmud'un çeşitli inşa eserlerinden derleyerek bir araya getirdiği örneklerden oluşmuştur. Eserde inşası olanlar Katib Mustafa b. Süleyman, Muhammed Akhisari, Müderris Hayrullah'tır. Eser 1250/ 1834-5'te derlenmiştir. Nüshası

Berlin Devlet Ktb. Flügel I 248, nr. 257. Bilgiler b kütüphnenin katalogundan alınmıştır.

İnşa-i Mergub

Selim Muhammed Enver'in 1837'de tertip ettiği eserde inşa ilminde kullanılan lügatler ve muhtelif mektup örnekleri yer almaktadır.

Eser Berlin Devlet Ktb Peterman II, 710'da kayıtlıdır. Bilgiler katalogdan alınmıştır.

Münşeat

Yazarı belli olmayan bu kitabı 1256/1840'da Mehmed Tayyib istinsah etmiştir.Eserde değişik mektup örnekleri, III. Selim'in fermanı ve Aşık Ömer'den, Kamil'den, Cevdet'ten, Aşık Garib'den şiir ve maniler vardır. Nüshası Elmalı İlçe Halk Ktb. 3015'te kayıtlıdır.

Münşeat-ı Mahir Nu'man

Divan şairi Numan Mahir Bey'in (öl. 1843) hususi mektuplarından oluşan Münşeatının önsözünde inşasının güzelliğinden bahsedilerek, "kemal erbābının mütalaʿāsına ḥayāt suyu, ḥasedli insanların gözlerine üzüntü sebebi" olacağı düşüncesiyle bazı yazılarının toplandığı belirtiliyor. Kime, nereye yazıldıkları kayıtlı olmayan mektupların tamamı önsöze göre Mahir Bey'e aittir. Çeşitli ariza suretleri, tezkireler ve mektupların yer aldığı telif tarzındaki bu münşeat 1286/1869'da basılmıştır.

Münşeat-ı Muslihiddin Edib

Eserini, değişik kişilerin yazdığı kaime, ariza, tezkire gibi mektup türlerinden toplayarak 1259/1843'te

meydana getiren Muslihiddin Edib Efendi bu Münşeata karışık ve bozuk yazılı mektupları da aldığından eserin değeri düşmektedir. Bazı şiirlerin de yer aldığı bu küçük eser, derleme tipi münşeattır.

Nüsha: Milli Ktb. Yz. A. 3984

Münşeat-ı Akif Paşa

Eser, devlet adamı ve şair Akif Paşa'nın (öl. 1845) mektuplarından meydana gelmiştir. Çeşitli görevlerde bulunduğu yıllarda resmi makamlara ve yakınlarına yazdığı telhisler, tezkireler, arizalar teşekkür, tebrik ve rica mektupları , yabancı devlet adamlarına yazdığı mektuplardan bir kısmı Akif Bey'in dikkatsizliğinden dolayı zayı olduğundan, kalan kısmının da telef olmaması için kendisinin ölümünden sonra torunu tarafından Eser-i Akif Paşa adıyla Divanı ile birlikte 1843'te İstanbul'da bastırılmıştır. 1845 Bulak baskısı da divanı ile birliktedir. 1873'teki neşri sadece mektupları olmak üzere Münşeat adıyladır.
Akif Paşa'nın, Bursa'da sürgünde iken yazdığı mektuplarda hastalık ve yalnızlıktan şikayet ettiği, ölümü isteyecek kadar kederli ve ümitsiz olduğu görülür. Bu bedbinlik dolu mektuplar, Akif Paşa'nın düşünce ve ruh dünyasını anlamamıza yarayan önemli belgelerdir.

Nüshalar

1. Sül. Ktb. Hüsrev Paşa 634/1, (İst.t. 1259)

2. Üniv. Ktb. Ty. 2597 (Divanıyla beraber); 9607

3. Millet Ktb. Edb. 415

4. Bibl. Nat. Sppl. Turc. 1489

İnşa

Şem'i Efendi tarafından 1264/1847 yılında bastırılan bu eserde çeşitli telhisler, kaimeler, tezkireler, tebriknameler vs. vardır. Başkalarının yazılarından derlenerek oluşturulan eser Sül. Ktb ibrahim Efendi 611'de kayıtlıdır.

Münşeat-ı Es'ad

Vakanüvis Esad Efendi'nin (Öl. 1848) çeşitli yerlerden derlediği mektuplarla bazı vakfiye suretlerinden ve Sofya havalisinde yaptığı nüfus araştırmasına dair raporundan (1831) meydana gelmektedir. Bilhassa İran elçisi iken (1835-1836) yazdığı mektuplar tarihi bakımdan önemlidir. Kendi hal tercümesinin tesbitine yarayan mektupları, Esad Efendi'nin inşadaki maharetini göstermektedir.

Nüshalar

1. Sül. Ktb. Esad Ef. 3373, 3374, 3375, 3847, (Müellif hattı), 3851

Münşeat-ı Nasif b. Mün'im

Yazar Nasif b. Mün'im el-Me'luf eserde önce yazışma

kaideleri hakkında bilgi vermiş, elkab-ı mahsusa bölümünde padişaha, valide sultana, sadrazama, seraskere hangi üslupla yazılacağını açıklamış, buna dair temsili örnekler de vermiştir. Eserde ayrıca borç senetleri, sipariş mektupları, vekaletname, huccet sureti, icar ve mukavele senetleri gibi ticari yazılara dair örnekler de yer almıştır. Eserin sonunda Arapça ibare ile Türkçeyi öğrenmek isteyenleri bu eseri okumaya davet yazısı vârdır.

1268/ 1851'de basılan eser, yabancılara Türkçeyi öğrenmede yardımı olmak arzusu ile kaleme alındığı intibaını uyandırmaktadır.

İnşa-yı Cedid

Nasif b. Mün'im el-Me'luf'un kaleme aldığı eserin önsözünde telif sebebi olarak, kitabette kullanılacak kelimeleri ve bir başkasına yazı yazmada dikkat edilecek lakapları öğretme arzusu olduğu açıklanmaktadır. Eserde resmi lakaplar, büyük zatlar için kullanılacak lafızlar verildikten sonra buna dair arizalar, tebriknameler, inhanameler, itizarnamelerle ticari yazılar yer almış; inşada geçen bazı kelimelerin manaları, meseller ve bazı Arapça kelimeler sıralanmıştır.

Öğretici nitelikteki bu eser 1270/1853'te Bulak'ta basılmıştır.

Gülbün-i İnşa

Mehmed Sadık Rif'at Paşa'nın (Öl.1856) kaleme aldığı eser, önsözde belirtilğine göre, inşa usulünde kullanılan bazı hoş tabirlerin,ehl-i maarifin kitaplarından toplanarak ihtiyaç anında marifet taliplerinin mütalaasına arz edilmek üzere tertip edilmiştir. Çeşitli inşa eserlerinden muhtelif konulara ait lakap ve tabirler başlıklar altında sıralanmıştır. Bunlardan bazıları: hazret-i risalet-penahiye mahsus elkab, mübalat-ı diniyyeye dair tabirat,medh ü senaya dair tabirat, devlet ü ikbale dair tabirat, azl ü idbara dair tabirattır. Yine "vefa, galibiyet, meserret, keder, taaşşuk, şehadet, şekavet, tahassür, vuslat" vs. gibi mefhumlarla ilgili tabirler verilmiştir.

Eser, bu tertip ve örnekleri yönüyle öğretici niteliktedir.

Rıfat Paşa'nın bütün eserleri Asar-ı Rif'at adıyla bir arada 1859'da basılmıştır.

Rifat Paşa'nın aynı külliyat içerisinde basılı olan diğer eseri de Münşeat'ıdır. 58 sahife tutan eserde Rusya muharebesi ile ilgili bilgi, mülki idare hakkında bazı layihalar, siyasi yazılardan başka başlıksız mektup örnekleri olup bunlar isimsizdir. Sadece ilk sayfada pederi Hacı Ali Bey tarafından mabeyn-i hümayuna tezkire başlığı vardır.

Mebani'l-İnşa

Mebani'l-İnşa

Harbiye Mektebinde kitabet hocalığı yapan Süleyman Paşa'nın kaleme aldığı eser, edebiyat nazariyatı ile ilgili bilgi verir. Batıda yazılmış retorik kitaplarından, Arap ve Fars edebiyatı kaynaklarından yararlanılarak iki cilt halinde yazılan eserin giriş kısmında inşa ve edebiyat ilimlerinin tarifi yapılmaktadır. 1. ciltte kelam, beyan, mecaz, teşbih, fesahat, belagat gibi bahisler ve lafza bağlı sanatlar; 2. ciltte mana ile ilgili sanatlar, vezin, kafiye konuları anlatılıp örneklerine yer verilmektedir. Eserin 1. cildi 1871, 2. cldi 1872'de İstanbul'da basılmıştır.[31]

İnşa-i Sami

Abdurrahman Sami Paşa'nın (öl.1881) inşa örneklerinden meydana gelen eserin 1. cüzünde resmi zevata yazılan tebrik, teşekkür, hulus ve takriz yazıları vardır. Edebi üslupla yazılan bu mecmua 1290/ 1873'te basılmıştır.

Mecmuanın 2. cüzünde de maruzat ve muhatabat örneklerinin yayınlanacağı 1. cüzün iç kapağında belirtilmiştir. Eserin ilk 24 yaprağında şiirler vardır.

Nüzhetü'l-Münşeat

Mehmed Rifat'ın bu eseri didaktik mahiyette derleme

---

[31] Eserle ilgili Kazım Yetiş'in geniş bir makalesi vardır. (bk. Mehmet Kaplan'a Armağan, İst. 1984, s.306).

bir münşeattır. Rifat Efendi, daha önce mübtediler için hazırladığı Zübdetü'l-Münşeat'ın çok beğenilmesi üzerine bu eseri hazırlamıştır.

Eserde arzıhal nevileri, rüşdiye muallimlerinin bakanlığa takdim edecekleri yazılar; hoca-talebe yazışmaları; posta müdürlerinin üst makama yazacakları muharrerat; ticaret, mülkiye nezaretlerine gönderilecek yazılar; teşekkürname, tebrikname ve umumi "elkab" nevileri; sened, ilmühaber türü yazılar vardır. Ayrıca "Tabirat" başlığı ile, harf sırasına göre münşeat mecmualarında geçen tabirler verilmiştir. Yine Arapça terkibler başlığı altında hadis-i şerifler ve güzel sözler geçmektedir. Farsça ebyat başlığı ile metinler ve Türkçe manaları; son kısımda da harf sırasına göre muhtelif şairlere ait Türkçe beytler yazılmıştır.

Eser, meraklılarına yazma kolaylığı sağlamada, ihtiva ettiği konular bakımından faydalı bir münşeat olup 1285 ve 1292'de İstanbul'da basılmıştır.

Kava`idi İlm-i İnşa (Fünun-ı İnşa)

Mehmed Rifat'ın kaleme aldığı Fünun-ı inşa, inşa ilminin kaidelerinden bahseden serinin ikinci kitabı olup didaktik niteliklidir. İnşa ilminin fenlerinden, kısımlarından uzun uzun bahsedilip örnekler nakledilmektedir. Üslup çeşitleri, beyan şekilleri, manzum misaller; emsal, tavsiye, münazara, rivayet, tarih,

mükatebe gibi mefhumlarla ilgili geniş izah vardır. Eserde mektup erkan ve adabı anlatılıp, kullanılacak lakaplar verilmiştir. Mufassal bir eser olan Fünun-ı İnşa 1308/1890'da İstanbul'da basılmıştır.

Münşeat-ı Mehmed Emin

Trabzonlu Mehmed Emin Hilmi Efendi'nin Divanıyla beraber basılan (1293/1876) münşeatında çeşitli inşa örnekleri vardır. Arzıhal suretleri, mazbatalar, çeşitli kurumlara yazılan tahrirat, tebrik, şukka örnekleri, sevgiliye aşıkane yazılar, tavsiyename, hatime yazıları gibi farklı konulardaki inşa suretleri eserde yer almaktadır. Başlıkların bazısında müellifin kendi yazılarının da olduğu ifade edilmektedir.

Eser, sadece örnekler veren basit bir derleme münşeattır.

Münşeat-ı Hukuk

Mahkeme katipliği yapan Hıfzı Efendi, hukuk alanında mer'i olan bütün dava yazışmaları, evrak tanzimi, imtihanlarda çıkan süaller ve cevaplarıyla ilgili bütün konularda bilgi ve örnekler vererek "kitabı ebna-yı vatana bir hizmet olsun" diye yayınladığını Münşeatının İfade-i Mahsusa bölümünde belirtmektedir. Eserin diğer kısmında hukuk ve mahkeme konuları ile ilgili bolca metin örnekleri verilmiştir.

Mevzuu itibariyle sadece hukuk yazılarına tahsis edilmiş olan eser, bu yönüyle tektir. Münşet 1302/1884'te İstanbul'da basılmıştır.

Mu`addilü'l-İmla ve Mükemmilü'l-İnşa

Mehmed Nüzhet'in faydalı olmak amacıyla hazırladığını belirttiği eserin mukaddimesinde inşa, münşi, katib mefhumlarının tarifi yapılıyor; münşi olmanın şartları, katiplerin kısımları ve vazifeleri anlatılıyor. Bu arada belagat ilminden, nazım ve nesirde belağatten, şiir ile nesrin kıymetinden bahsedilmektedir. Münşi ve katip olacaklara lazım olan bilgiler sayılıp lugat, ıstılah, Farisi-Arabi durub-ı emsal ile kinayenin öğrenilme yolu gösterilmektedir. İnşaya yakın ilim ve meslek dalları sıralanıp münşi ve katiplerin hangi sanatlarla meşgul olabilecekleri belirtilmektedir.

Daha sonra Farsça, Arapça ve Türkçenin gramerleriyle ilgili uzunca bilgi verilip örnekler getirilmektedir. Arada bir-iki tane de hikaye anlatılmaktadır.

Eser, Arapça dil kaidelerinden bahisle sona ermektedir.

Farklı bir muhtevada, didaktik nitelikli bu eser 1302/1884'te İstanbul'da basılmıştır.

Nüzhet Efendi'nin **Mugni'l-küttab** adlı edebiyat kaidelerinden bahseden kitabı da 1286'da basılmıştır.

Münşeat-ı Aziziye

Hacı Nuri Efend bu eserini, "bütün marifetlerin esası" olan inşa ilmi ile ilgili eski nesir örneklerini dağılıp kaybolmaktan kurtarmak, bir arada toplamak ve inşa ilmine yeni bir tarz getirmek maksadıyla telif ettiğini önsözünde açıklamaktadır. İnşa fennini tahsilde, bu işe yeni başlayanlara kolaylık olsun diye her meslekten kişilerin eserlerini tedkik edip seçmeler yaptığını yazmaktadır.

Eserde mevzuları muhtelif çok güzel nesir örnekleri vardır. Değişik makamdaki kişilere yazılacak inşalar, hitaplar, tabirler, arzıhaller, taziyetnameler, tehnyetnameler, tezkireler, ticari yazı örneklerin yanında, isim verilerek meşhur şair ve münşilern mektuplarından seçmeler vardır. Habname-i Veysi, Lutfiye-i Vehbi,Tuhfe-i İsmailiyye'den başka, yazarı belli olmayan güzel edebi yazılar eserde yer almaktadır.Musıki ve ezhar ıstılahı ile yazılmış mektuplar da dikkat çekicidir. Yazı aralarınd yer yer şirler de yerleştirilmiştir. İnşa ve kitabet fenni ile ilgili bilgiler verilip yüksek makamdaki zatlara has lakaplar, vasıflar, tabirler sıralanmış; bahar ve huccaca dair tabirler,mektup mukaddime ve hatimeleri ayrıca verilmiştir.

Çok geniş muhtevalı, iyi bir derleme ürünü olan eser, seçilen örnekler ve çeşitliliği ile didaktik niteliktedir. Eser 1303/ 1885/te İstanbul'da basılmıştır.

Güzide-i Münşeat

Ziya Efendi'nin 1306/1888'de basılan bu eserde çeşitli tavsiye, tebrik, iltimas mektupları; sipariş, sened, borç, rotesto vs. ticari evrak; aile fertleri arasında yazılan özel mektuplar, lügatçe ve kısa bir Osmanlı tarihi vardır.

Hazane-i Mekatib Yahud Mükemmel Münşeat

Ahmed Rasim-Mustafa Reşid'in hazırladıkları eserde inşa tekniği hakkında bilgi verilip güzel yazı yazmanın usullerinden bahsedilmekte, mektup çeşitleri anlatılmaktadır. Ünvanlar ve lakapların kullanıldığı yerler, temsili arzıhal, davet tezkireleri teşekkürname, tebniyetname örnekleri, ticaretle ilgili evrak örnekleri, resmi ve gayr-ı resmi muharrerat, münasip ibareler, mektup başlangıçları vs. yazılar eserde yer almaktadır. Aile içi mektup örneklerinin de yer aldığı münşeatta ecnebi mektuplarından örnekler vardır. Eser 1306, 1309 (1888, 1891) yıllarında İstanbul'da basılmıştır.

İnşa ve İnşad

Muallm Naci'nin (öl.1892) 1890'da basılan bu eseri, Risale-i Hamidiyye'den bir bölümün tercümesi ve 22 ahlaki öğütten ibarettir.

Bedayi`

Şeyh Vasfi'nin 1310/1892'de basılmış bu eseri mektup

örnekleriyle doludur. İnşa muallimi olan yazar, daha önce de **Levami`** adıyla bir münşeat kitabı yayınlamış, talep üzerine,daha çok mekteplerde lazım olacak yazıları biriktirerek bu eseri hazırlamıştır.

Eserde isimsiz mektup suretleri sıralanmıştır. Bazı resmi makamlara ve şahıslara yazılan ariza, şikayetname taziyename, cevabname, istirhamname, istifaneme ve edebi mektuplardan oluşan eserde arada bir gazel ve kaside örnekleri de geçmektedir.

Mektep talebesine inşa ders kitabı hazırlanan eser 1316'da tekrar basılmıştır.

Yazarın münşeat adıyla, yine mektep talebesi çin hazırladığı ve resmi,gayr-ı resmi yazı nümunelerini bir araya getirdiği bir eseri daha vardır ve 1898'de basılmıştır.

Münşeat-ı Mahmud Celaddin Paşa

Eserde manzum bir takrizden sonra Mukaddime kısmında, Paşa'nın (öl.1899) nutuk ve yazılarının derlendiği, eseri yayına hazırlayan İlyas adlı kişi tarafından ifade edilmektedir. Bununla beraber, başkalarının yazılarından derlemeler de vardır. Eser üç kısımdır. 1. kısımda, tören ve toplantılarda irad edilen resmi nutuklar vs. vardır 2. kısımda resmi muharrerat, teşekkür, telgraf arizalar, namaz tenbihnamesi, resmi ilanları vs vardır. 3. kısımda muhtelif konularda temsili mektup örnekleri yer almaktadır.

Eser Dersaadet 'te 1312/1896'da basılmıştır.

Münşeat-ı İbrahim Ganim

Derleme niteliğindeki eserde değişik kişilere hitaben yazılmış mektup örnekleri vardır. Satır aralarında bazı kelimelerin manaları yazılmıştır. Eserin telif yılı ilk yapraktaki kayda göre 1314/1896'dır. [32]

Nüsha: Bayezd Ktb. Veliyüddin Ef. 2723, 2724, 2725, 2736

Usul-i Kitabet ve İnşa

1316/ 1898 yılında İstanbul'da basılan bu eser, "hanımlara mahsus" kaydıyla yayınlanmışsa da umumi münşeat tarzından bir farklılığı yoktur. "Kavaid-i umumiye" başlıklı giriş kısmında inşa kaideleri olarak; ilk lazım olan şeyin fikir olduğu ve bunun ifadesine itina gösterilmesi lafız ve ibarelerde hoş olmayan tabirlerin kullanılmaması, mananın hakkıyla ifade edilebilmesi için, sözlerin tabiilikten ayrılmaması gerektiği hususları dile getirilmektedir. Muhatabın rütbesine göre ifadeler kullanılması gereği hatırlatıldıktan sonra, eserde pek çok mektup örnekleri verilmiştir. Yakın dostlar ve aile fertleri arasında yazılmış mektup nümuneleri, çek, senet gibi ticari evrak örnekleri sıralandıktan sonra resmi lakaplar kaydedilmiştir.

---

[32] Bayezid Ktb. Veliyüddin Ef. 2736, yk.1b.

Eserin yazarı belli değildir.

Mükemmel Münşeat-ı Askeriye

Ziyaeddin Efendi "arz-ı meram" bahsinde bu eseri hazırlama sebebi olarak, daha önce yazılan münşeatların çok uzun ve çok kısa olmaları dolayısıyla faydalanma imkanları az olduğu iddiasıyla kendisine mükemmel bir münşeat hazırlama teklifi gelmesini göstererek bu kitabı tertip etmiştir.

Eserde fesahat ve yazışma adabına dair pek çok izahat, zamanın ihtiyaçlarına göre kaleme alınmış mektuplar ve askeri muamelelere ait resmi, gayrı resmi, umumi, hususi hayli yazı örneği vardır. Tebrik teşekkür, tavsiye, taziye, davet mektupları; aile mektupları, ticari mektuplar ve mali evrak türlerinden başka eserde askeriyenin her türlü yazışma konuları örneklendirilmiş, muamelelerde lazım olan bilgiler, ünvan, elkab ve resmi-hususi tabirlere kadar verilmiştir.

Uzun tarama sonunda hazırlandığı belirtilen bu hacimli eser (526s.) Dersaadet'te 1317/ 1900'da basılmıştır.

Nüshalarına rastlayamadığımız şu münşeatlardan Osmanlı Müellifleri'nde bahsedilmektedir.

Münşeat-ı Şaban Kami (öl. 1883) (C.I, s.451 İst. 1972)

Münşeat-ı Hilmi Emin (öl.1883) (C.II, s.156, İst. 1972)

Yazılış itibariyle 20.yy'ın başlarında yazılmış olan

aşağıdaki münşeatları da 19.yy'ın münşeatlarıyla beraber saymak yerinde olacaktır.

Güldeste-i Bedai

1320/102'de Ali Seydi Bey'in yazdığı bu eser resmi, hususi, ticari yazışmalarla ilgili nazari ve ameli bilgi verir. Eser dört defa basılmıştır. (1322, 1325, 1327, 1327, 1328).

Fenn-i İnşa

Faik Reşat'ın hazırladığı eserde inşa ve kitabet fenniyle ilgili katiplerinbilmesi gereken hususlar, mektup nevileri vardır. Kitap dört kısımdır.

1. Resmi-hususi mektuplar
2. Kitapta kullanılan bazı edebiyat kaidelerini ve bedi sanatları açıklayan makalaler
3. Münşiyane yazılmış beş-on parça eserden seçme yazılar.
4. Hitabet ve nutuk örnekleri ile özel mektup çeşitleri vardır.

Eser 132/1904'te İstanbul'da basılmıştır.

Reşad Bey'in ayrıca **Talim-i Kitabet yahud Mükemmel İnşa** (İst. 1307/1889), **Nümune-i Kitabet** (1313/1895), **Nümune-i Şi'r u İnşa** (1308/1890) adlı eserleri de vardır.

Usul-i Kitabet-i Resmiyye,

Mehmed Fuad'ın kitabet usulllerinden bahseden, öğretici nitelikte eseri olup 1328/1910'da İstanbul'da basılmıştır.

İnşa ve Hitabet

İlyas Macid'in inşa ve hitabet üsullerini anlattığı bir kitaptır. 1330/1911'de İstanbul'da basılmıştır.

Yazılış tarihleri kayıtlı olmayıp ancak yüzyılı tahmin edilebilen, bazan da mürettip veya müelliflerinin adını bulamadığımız münşeatlar şunlardır:

Münşeat Mecmuası

Sül. Ktb. Esad Ef. 3292'de kayıtlı eserde inşa usullerne ait bilgiler vardır. Kimlere nasıl hitap edileceği, mektuplarda dua cümleleri, katibin kendini vasfetmesi konularıyla muhatabın halini sorma "istifsar", iştiyak, taziye, tehnye, şefaat, muhabbet mektupları eserde yer almaktadır. Mürettibi belli olmayan eserde Ünsi Efendi'nin, Veysi'nin, Kazağızade'nin Kerimi Efendi'nin inşalarından seçmeler vardır.

Münşeat Mecmuası

Ayasofya Ktb. 4311'de kayıtlı eseri Ebubekir Muhammed'in derlediği, katalog fişinde geçtiği halde mecmuada bu ismi göremedik. Eserin 68. yaprağına kadar Hz.Peygamberin

hayatı ve dini bilgiler anlatılmaktadır. Veziriazama manzume ile biten arzıhal, Bostan Çelebi'ye Muhammed Çelebi'ye, Nişancızade'ye Ata Efendi'ye Şah Çelebi'ye ve ismi geçmeyen pek çok kişiye yazılmış değişik amaçlı mektuplar, eserin geniş derleme niteliğini göstermektedir. Eserin başında sonradan yazıldığı anlaşılan, "Fevri Çelebi'ye ait olsa gerek" kaydı vardır.

Müntehab Münşeat

Padişah fermanları`ndan ve bazı namelerden seçilerek oluşturulmuş eserde Sultan Alaaddin Keykubat'ın Sultan 1. Osman'a yazdığı name, I. Mahmud'un şark seferi için yazdığı emirname, Sultan II. Mustafa'nın Mekke şerifine namesi, IV. Murad'ın Şah Abbas'a, İran Şahının II. Mustafa'ya mektupları gibi resmi yazışma örnekleri vardır.

Eserin mürettibi belli değildir.

Eser Topkapı, E.H.1467'de kayıtlıdır.

Münşeat

Elmalı ilçe Halk Ktb. 2984'te kayıtlı bu eserin yazarı belli değildir. Muhtelif mektuplar, fermanlar, azil yazıları,arzıhal ve mahzarlar, tahsilat suretleri, çeşitli taziye, davetiye, muhabbetname örnekleriyle Fazıl Ahmed Paşa'nın Rabe harbiyle ilgili intibalarından meydana gelen mecmuanın yazılış tarihi yoktur.

Münşeatü'l-Mufassala li-Müluki'l-Osmaniyye

Yazarı belli olmayan eserde Osmanlı sultanlarının Mısır sultanları, Mekke şerifleri ve Timurlenk ile olan yazışmaları Arapça, Farsça ve Türkçe örnekleriyle yer almaktadır. Eserin baş ve sonunda her üç dilde çeşitli manzumeler vardır. Eser Topkapı R. 1939'da kayıtlıdır.

Münşeat-ı Siyasiye

Topkapı R. 1942'de kayıtlı eser Katib İsmail adlı biri tarafından altı bab üzere tertip edilmiştir. 1. babda Peygamber Efendimiz ve halifelerinin mektupları, 2. babda padişahların mektupları, 3. babda yabancı hükümdarlarla akdedilen ahidnameler, 4. babda Mekke şeriflerine yazılan mektuplar, 5. babda İslam hakimlerine, 6. babda balyoslara[33] konsoloslara yazılan nameler vardır.

Mecmua-i Münşeat

Eserde bazı resmi dairelere yazılmış arzıhaller, mazbatalar; nutuk yazıları, vekaletname suretleri, tabrikname örnekleri vardır. Bunların bazılarında bulunan tarihlerden, eserin 19.yy'da yazıldığı anlaşılmaktadır. Eserde bulunan arzıhal ve mazbataların bir kısmı II. Abdülhamid dönemine aittir. Eser, Milli Ktb. Yz.A.

---

[33] Bu ünvan önceleri Venedik Cumhuriyetinin Osmanlı hükümeti nezdinde bulundurduğu elçi hakkında kullanılırdı. Sonraları başka devletlerin sefirlerine de denmşitir. Bkz. Osm.Tar.Dev. Söz. C.I, s.157.

3435'teki kayıtta Mustafa Fevzi'nin Münşeatı diye geçiyorsa da, biz Mecmuada bu adı göremedik.

İnşa-i Muallimi

Öğretici bir eser olan bu münşeat mecmuası maatbu olup baş ve sondan eksik olduğundan yazar ve baskı tarihi öğrenilemedi. Eserin mukaddimesinde bazı dil terimlerinden bahsedilmektedir. Aheng-i selaset kısmında ahenkler anlatılmış olup "belağat", "esalib" başlıkları altında bu bahisler işlenmiştir. Usul-i mükatebe, elkab-ı resmiyye, elkab-ı hususiyye, enva-ı mekatib konularıyla ilgili kısa bilgiler verilmiştir. Değişik mektup örnekleri yanında ayrıca mali ve ticari evrak örnekleri de vardır. Bu arada bazı yabancı yazarların mektupları da nümune olarak kaydedilmiştir. En sonda birkaç tane hitabe-nutuk örneği eklenmiştir.

Münşeat-ı Mehmed Emin

Eser, Mehmed Emin Paşa'nın sadrazam iken yazdığı mektuplardan meydana gelmiştir Bunları mektupçusu Süleyman Feyzullah Efendi toplamış, sonra oğluna vermiş ve onun tarafından tertip edilmiştir. Devlet işleriyle ilgili olarak yazılan bu mektupların kimisi edebi bakımdan dikkat çekicidir. Paşanın matbah ve kiler tabirleriyle yazdığı davet tezkiresi; yeniçeri ıstılahıyla yazdığı tavsiye mektubu; akşam ve kamer ıstılahlarıyla yazdığı mektupları;

köpek, kale, kitap, at ıstılahlarıyla yazdığı duaname, muhabbetnameler maslahatın yanında üslubu da gözeten inşa örnekleridir. Münşeatta bir kaç tane emirname ve buyruldu örnekleri de vardır. Eser Millet Ktb. Edb. 400 numarada kayıtlıdır.

Münşeat-ı Mehmed Receb

Mehmed Receb'in Millet Ktb. Edb. 393'de kayıtlı eseri, biraz karışık tertip edilmiştr. Padişah lakapları, değişik mektup örnekleri, bazı manzum parçalar, aruz kalıpları ve rastgele yazılmış yazıların yer aldığı eserin telif veya istinsah tarihi yoktur.

İnşa-i Nadire

Abdülgaffar Efendi'nin tertibi, Taşköprülü Muhammed Efendi'nin hattıyla meydana gelen derleme türü bir münşeattır. Eserin baş ve sonunda yazılışıyla ilgili herhangi bir bilgi ve tarih verilmemiştir. Doğrudan örnek metinlerle başlayan eserde çeşitli tebrikname, hulusname, teşekkürname, tesliyetname, itizarname, istizanname, hediyename, inhaname, nevazişname, mazbata, ariza suretleri yer almıştır. Bu örnek metinler mecmuada kısaltılarak verildiklerinden yazarlarının adları geçmemektedir.

Mecmua Milli Ktb. Yz. A. 1726'da kayıtlıdır.

Münşeat-ı Meşruha

Ahmed Yaver'in bu eserinin önsözünde, herkesin anlayabilmesi için böyle bir münşeat tertibine emirle başlandığı belirtiliyor. Yazar, esere çok kullanılan lügatleri sıralayarak girmiş ve manalarını da kısaca vermiştir. Devamında, padişah hakkında kullanılan hususi tabirler ve lakaplar sıralanmıştır. Kimlere nasıl mektup yazılacağı gösterilerek vezirlere, büyükten küçüğe akrandan akrana gönderilen hulusname, tebrikname, taziyename, tezkire örnekleri verilen eser, öğretici özelliğe sahiptir. Yazılış tarihi ile ilgili bir kayıt bulunmayan eserin nüshaları:

1. Sül. Ktb. H. Mahmud 5229
2. Mllet Ktb. Ali Emir 470

Münşeat-ı Türkiyye

Mecmuada kimin yazdığı belli olmayan kaime, şukka, tezkire, mektup çeşitleri ve manzumelerin yanında; Ragıb Paşa'nın Telhisatı, şair Haşmet'in şiirleri, Nabi'nin hucceti ve şerhli mektubu vardır. İçinde karışık yazıların da yer aldığı eseri Ahmed Lütfinin tertiplediği kayıtlı ise de, biz mecmualarda bu ismi göremedik. 19.yy'da yazıldığı tahmin edilen eserin nüshaları:

1. Sül. Ktb. Esad Ef. 3339/1 (1-235yk); 3713/13 (yk. 179-197); 3828/5 (yk. 38-76)

İnşa-i Atika

Eser bazı inşa tabirleriyle başlıyor. Arapça-Farsça beyit ve dualardan sonra mektuplarda kullanılacak üslup hakkında bir hayli örnek verilmiştir. Hangi makama hangi beytlerin yazılacağı, Farsça başlangıç cümleleri; manzum mektup girişleri uygunbaşlıklarla gösterilmiştir. Mektuplarda katibin kendini tavsif edeceği cümleler, hal-hatır sorma cümleleri, dostluk belirten cümleler arada münasip beytlerle yeteri kadar örneklendirilmiştir. Yazılış tarihine ait herhangi bir kayıt yoktur. Nüshaları:

Bayezid Ktb. Umumi 5843, 5844

Münşeat

Sül. Ktb. Esad Ef. 3377'de kayıtlı eserin önsözünde Sultan III. Ahmed ve veziri Halil İbrahim Paşa övülmektedir. Yazar, Erzurum sükkanından Ali b. Ömer b. Muhammed ve Bedreddinzade denmekle maruf olduğunu, bu eserini veziriazama ithaf ettiğini bildirerek inşaya da fazla kabiliyeti olmadığını belirtmektedir. Eserde tarihi konulardan bahsedilmektedir. Daha önce hiç tarih inşa etmediğini kaydeden yazarın bu eseri mütevazi bir tarih kitabıdır. Mecmuada tarih kaydı yoktur.

Mecmua-i Münşeat

Abdullah Feyzi'nin bu eseri şiir ve dini bilgi ağırlıklıdır. Bol miktarda hadisin yer aldığı eserde birkaç

tane de isimsiz mektup vardır. Eser Milli Ktb. Yz. A. 3972/3 (yk. 102-177)'te kayıtlıdır.

Ünvan-ı Mekatib

Topkapı H.716'da kayıtlı bu küçük eser,mektuplarda kullanılan ünvanları, lakapları, başlama ve bitirme cümlelerini ve bazı Arapça-Farsça beyitleri ihtiva eden bir el kitabıdır. 43 yapraklık eserin müellifi belli değildir.

Mahiyet-i İlm-i İnşa

Müellifi belli olmayan, defter şeklindeki bu eserde inşa ilminin tarifi yapılarak bu konuda kısa bilgi verilmiştir. "Tahrir, takrir, tahlil tafsil" kelimeleri misalleriyle anlatılmıştır.

Milli Ktb. Yz. A. 642/2 (yk. 7b.-28b.)'de kayıtlı bu küçük risalenin yazılış tarihi de belli değildir.

Münşeat Mecmuası

Yazarı kayıtlı olmayan eserde inşa ilminin ayesi, münşilerin grupları, inşa ıstılahlarının tarifleri, rükün ve şartları genişçe izah edilmiş, nesrin kısımları anlatılmıştır. Mektup çeşitleri sıralanarak, bunlardaki üslubun değişik rütbe sahiplerine karşı nasıl kullanılacağı belirtilmiştir. Mektuplardaki ünvan örnekleri dibace nümuneleri, dua ve tebrik ifadeleri ile bunların kullanıldığı inşa suretleri eserde yer almaktadır. Yazarı

ve tarihi kayıtlı olmayan eser öğretici niteliktedir. Eser Sül. Ktb. Halet Ef. 760'ta kayıtlıdır.

Münşeat-ı Emiri

Eserde çok sayıda isimsiz mektup örneği vardır. Sadrazama, "meşayıh-ı ızama", vezir Ahmed Paşa'ya hitaben" yazılmış mektup örneklerinden sonra, "kalem adabı beyanındadır" başlığı altında üç sınıf kalemin iyi, üç sınıf kalemin kötü olduğu anlatılıp bu kalemlerin renkleri sayılmaktadır. Kalemi tıraş etme nevileri, kağıdı boyama şekli ve bazı ıstılahlar verilmiş kalem nevilerinin terkip usulü anlatılırken, yazıya toprak saçmakla ilgili bir de hadis zikredilmiştir.

Katipliğin, yazının adabı, ünvan-ı mekatib, sernameler, dibaceler bölümlerinden sonra mektup örnekleri kaydedilmiştir. Bu arada değişik elkab örnekleri verilmiştir.

Çok karışık yazıldığından eserin başlangıcı ve sonu belirgin değildir. Katalogda kayıtlı Emiri adı da göze çarpmamaktadır. Eserin tertibiyle ilgili bir tarih de yoktur.

Eser TDK Ktb. nr. 363'te kayıtlıdır.

Minhacü'l-inşa

Yazarı kaydedilmeyen eserde mukaddime ve makaleler vardır. Mukaddimede mektup kaideleri verilmiştir. Birinci

makalede hitaplar, cevaplar,nameler, ruk'alar başlığı altında mektup örnekleri verilmiş, ikinci makalede takrir üslupları beyan edilmiştir. Eserde tarih yoktur. Nüsha: Berlin Devlet Ktb. Hamilton 343. Bu bilgiler aynı kütüphanenin katalogundan alınmıştır.

İnceleme imkanı bulamadığımız 19. yy münşeatlarından tesbit edebildiklerimizi aşağıda kütüphane numaralarıyla vermekte fayda görüyoruz. Bu münşeatların bir kısmı da neşredilmiştir.

Mecum'a-i Münşeat ve Feva'id, Abdullah Efendizade

Mehmed Emin Molla (öl.1858)

Milli Ktb. Yz.A 1883

Münşeat-ı Rasim (Fodlacızade öl.1853)

Üniv. Ktb. Ty. 3119, 499

Arkeoloji Müzesi Ktb. 319 YI/5

Letaif-i İnşa, Daniş Muhammed Efendi (öl. 1829)

Millet Ktb. A.Emiri 416

Münşeat-ı Hacı Neşet Süleyman (öl.1807)

Arkeoloji MüzesiKtb. 1496 Y4/3

Mülehhas İlm-i inşa, Faik Süleyman (öl.1837)

Üniv. Ktb. Ty. 5620

Eş'ar ve Münşeat, Süleyman Nazif Efendi

Milli Ktb. Yz. A 3704, (yk.1290/1873) 1-32

İnşa-i Mergub, Mehmed Tevfik

Milli Ktb. Yz. A. 3244/2 (yk. 6-35), 1245/1829

İnşa-i Mergub, Yunus Vehbi

Milli Ktb. Yz. A. 670, 1260/1844

İnşa-i Mergub, Ali Şükrü Tırabzoni

Milli Ktb. Yz. B.A (A) 4794/2 (yk. 11-61), 1255/1839

İnşa-i Mergub, Muhammed Salih

Millet Ktb. Yazma Bağışlar 2070, 1264/1847

İnşaü'l-mergub ve'l-maklub, Muhammed b. Hüseyin

Milli Ktb. Yz.A. 3152, 1239/1823

İnşa-i Mergub, Abdülhamid Hamdi

Mill Ktb. Yz. B. 185, 1254/1838

İnşa- Mergub, Kadızade Mehmed Efendi

Milli ktb. Yz. A. 5630, 1260/1844

Mecmua-i İnşa-i Latif, el-hac Süleyman Efendi

Milli Ktb. Yz. F.B. 153, 1225/1810, müellif hattı

Münşeat-ı Saib Ahmed Efendi (öl. 1887)

Sül. Ktb. H. Mahmud 3516/1 (yk. (1-9)

İnşa-i Cedid, Hasan Efendi (Hacı Saffetoğlu Molla Velizade)

Milli Ktb. Yz. A. 5631/1 (yk. II-28), 1280/1863

İnşa-i Nadire, Abdülgaffar Efendi

Milli Ktb. Yz. A. 1726, müst. Muhammed Taşköpri, 1276

Münşeat-ı Cevad Paşa (öl.1900) 1276/1859

Arkeoloji Müzesi Ktb. 1689 Y. 148

Matbu Olanlar

Divançe ve Münşeat, Müşfik, İst. 1270/1853

İnşa-i Edebi ve Fenni, Ahmed Rami, İst. 1308/1890

Ta'lim-i Kava'id-i Kitabet, Mustafa Nuri, İst. 1310/1892

Münşeat-ı Ahmed Sadık Ziver Paşa (öl. 1860), Bursa 1313/1895

Hulasatü'l-münşeat, Ahmed Said, İst. 1271/1854

Kıdvetü'l-münşeat, Hüseyin Halet ve Ziya Kemaleddin İst. 1296/1878

Muarrif-i İnşa ve Kitabet, Hasan Vasfi, İst. 1281/1864

Medhal-i İnşa, Ahmed Hamdi, İst. 1299/1881

Münşeat-ı Osmaniye, Aziz Efendi, ist1292/1876

Ameli ve Nazari Hadika-i Münşeat-ı Umumiye, Hüseyin Selim, İst. 1316/1898

Münşeat-ı İsmail Safa (öl. 1901), İst. 1312/1894

Letaif-i İnşa, Refik ve Tevfik, C.III, İst. 1281/1864

Münşeatü'l-etfal, Taşbasma, 1287/1870

Telhisu'l-inşa, Raci Efendi, tarihsiz

Bedayi`u'l-inşa, Mustafa Reşid, İst. 1302

Münşeat-ı Kavanin (Ceza kısmı), Abdülahad Nuri, İst. 1305/1888

Münşeat-ı Rif'at Ebubekir Efendi (öl.1830) Mısır 1254/1838

Münşeta-ı Mehmed Emin Hilmi (öl.1883), Trabzon 1293/1876

Münşeat-ı Eğribozlu Mahir Nu'man (öl.1843), İst. 1261/1845

Münşeat-ı Cedide, Zeki, İst. 1312/1894

Usul-i İnşa ve Kitabet, Mehmed Tevfik, İst. 1307/1889

Gülzar-ı Münşeat ve Gazeliyat, Koca Paşazade, İst. t. 1287/1870

Bediu'l-inşa ve's-sıfat fi'l-mükatebat, Şeyh Yusuf

b. Ebubekir, 1264/1847

Medhal-i İnşa, Ahmed Medhi-İsmail Edib, İst. 1310/1892

Münşeat-ı Mehmed Rüşdü, İst. 1248/1832

Aşagıdaki münşeatların nüshalarına rastlamadık. Fakat kaynaklarda adları geçmektedir.

Usul-i İnşa, Mazhar Bey (ö.1910)(M.Tahir. O.M.C.II, s.244, İst.1972)

Münşeat-ı Tahir Selam Muhammed Bey (öl. 1844) (O.M.C.II s.155)

Sefinetü'l-inşa Halet İbrahim Bey (öl.1878) (O.M.C.II. s.155)

Münşeat-ı Reşidiye, Seyyid Ahmed Reşid Paşa (Bağdatlı İsmail Paşa, Keşfu'z-zunun Zeyli C.II. İst,1972)

Aşağıda verdiğimiz münşeatlar, kendileri veya yazarları ile ilgili bir tarih tesbit edemediklerimizdir. Belli bir yüzyıl kategorisine dahil edilemeyen bu eserlerin sadece isimleri ve kütüphane yazma numaraları verilmiştir.

Münşeat-ı Ahmed efendi

Sül. Ktb.Esad Ef. 3376, 3378

Münşeat-ı Sabri Efendi

Sül. Ktb. Reisülküttab 921/6 (yk. 231-243)

Münşeat-ı Mehmed İrfan

Sül. Ktb. O.H. Östürkler 410/2

Münşeat-ı İsmil Hakkı

Sül. Ktb. İbrahim Ef. 617

Münşeat-ı Muhammed b. Abdülbaki (iskilipli)

Sül. Ktb. Raşid Ef. 875

İnşa-yı Edebi ve Fenni, Hüseyin Rami

Sül. Ktb. O.H. Ostürkler 334/3

İnşa-yı Mergub, Rıza

Afyon G.A.P. Ktb. 649 889 A6

Haşiyeli İnşa, ibrahim Fevzi

Afyon G.A.P. Ktb. 1529

Nüzhetü'l-münşeat, Hoca Muharrem

Afyon G.A.P Ktb. 1528

Münşeat-ı Hüseyin Efendi

Milli Ktb. Yz. A. 675

Münşeat-ı Pertev Paşa

Milli Ktb. Yz.B. 114

Mecmua-i Münşeat, Mustafa Fevzi

Milli Ktb.Yz. A. 3435

Münşeat-ı Ali Adanavi

Milli Ktb. Yz.A. 1876

Münşeat-ı Hacibzade

Milli Ktb. Yz. A 3771/2 (yk.36-46)

Münşeat-ı Hasan, Milli Ktb. Yz.C.23/2

Risale-i eş'ar ve İnşa, Hakim (vak'anüvis)

Milli Ktb. Yz. A. 1959/3 (yk. 17-24)

Risale fi fenni'l-inşa, Tevkıi Mehmed Emin Ef.

Milli Ktb. Yz A. 995/13 (yk. 150-157)

Mecmua-i İnşa, Hacı Taş Mehmed Buhari

Milli Ktb. Yz. A. 2341/3 (yk. 43-55)

İnşa-i Merub, Ahmed Hulusi

Milli Ktb. Yz. A. 1809

Mecmua-i İnşa ve eş'ar, Mülazım Zülfikar Ef.

Milli Ktb. Yz.A. 1974

İnşa-i Hasan Efendi (Suhtezade)

Milli Ktb.Yz. A. 2427/8 (yk. 139-145)

Tuhfetü'l-münşeat, Osman Ragıb

Millet Ktb. Edb. 152

Münşeat-ı Osman Hilmi

Millet Ktb. A. Emiri Edb. 474

Miftahu'l-inşa, Muhammed b. Hacı

T.T.K. Ktb. Y/319

Menazır'l-İnşa, Hace Cihan

DTCF Ktb. M.Ozak I, 191, 686

Münşeat-ı Kara Hafız

Atatürk Ktb. M.C.Yaz. K 481

Esalibü'l-inşa, Muhammed b. Bilal

Çorum Genel Ktb. 2094

Münşeat-ı Hacı Ali Arif (Leblebicizade)

Çorum Genel Ktb. 2155/3

Münşeat-ı Giriftar İbrahim b. Derviş Ali

Manisa İl Halk Ktb. 5273

Kitab u İnşa-i Cedid, Mustafa b. Hamza

İzzet Koyunoğlu Ktb. 11799

Münşeat-ı Cizyedarzade Şakir Paşa

İzzet Koyunoğlu Ktb. 12966

Münşeat-ı Meşayıh-ı Izam, Kadir Danişbey

İzzet Koyunoğlu Ktb. 13621

Numune-i Münşeat, Seyyid Abdullah b. Hasan

İzzet Koyunoğlu Ktb. 11103

Münşeat-ı Arif Paşa

İzzet Koyunoğlu Ktb. 11018

Münşeat, Giresun İl Halk Ktb. 164/1

III. BÖLÜM

Gruplarına Göre Münşeatlar

Münşeat mecmualarını birkaç yönden tasnif etmek mümkündür. Tarihi gelişimleri göz önüne alınarak münşeatlar kronolojik olarak incelenebilir. İhtiva ettikleri konular itibariyle veya yazılış amaçlarına göre tasnife tabi tutulabilirler. Yazılış tarzlarına ve mürettiplerine göre bu eserleri ele almak mümkündür. Bu tasnif şekillerinin her biri,münşeatları değişik yönleriyle açıklayacağından, hepsi de kullanılabilecek metodlardır.

Biz, münşeat mecmualarını, tarihi seyri içerisinde ilgili bölümde anlattığımızdan, burada tertip-telif ve muhteva yönünden inceleyeceğiz.

1. Muhteva Yönünden Münşeatlar

Münşeatları edebi, tarihi, didaktik olmak üzere üç grupta inceleyebiliriz.Bu genel gruplandırmaya dahil edilecek mecmualar, genel olarak bu gruba ağırlıklı metinler ihtiva eden münşeatlar olacaktır. Bir münşeatı tamamen edebi, tamamen tarihi veya tamamen didaktik diye ayırmak mümkün değildir. Çünkü edebi diyebileceğimiz bir münşeatta tarihi metinlere, didaktik gruba dahil ettiğimiz bir eserde edebi metinlere rastlamak her zaman mümkündür.

A. Edebi Münşeatlar

Bu başlık altında toplanan münşeatların edebi

hususiyetlerinin diğer yönlerinden önde gelmesi gerekir. Şair ve münşilerimiz, yazdıkları inşa örneklerini edebi mülahazalarla kaleme almışlarsa veya eser, üslup ve muhteva yönünden edebi bir değer taşıyorsa bu türe sokulabilir. Bu türe uyan bir münşeat, aynı zamanda başka nev'in özelliklerinden de bazı çizgiler taşısa bile, ağırlıklı yönü edebi olması ise, bu kategoride anılmalıdır. Mesela, bir Münşinin edebi endişe ile yazmış olduğu bir mektup, başka münşeatta didaktik amaçla, örnek olarak verilebilir. Siyasi sıfatı bulunan bir münşinin bu amaçla yazdığı resmi bir name, aynı zamanda son derece edebi olabilir. Bu bakımdan, edebi münşeatları bütünlük açısından değerlendirmek, yazarın üslubunu dikkate almak, hakim vasfın edebi olup olmadığına dikkat etmek gerekmektedir. Belirgin özellik dikkatten uzak tutulursa, farklı türdeki münşeatları tasnif güç olur.

Bu ana çizgilere göre, edebi münşeatlara şu örnekleri verebiliriz.

Münşeat-ı Nevai

Münşeat-ı Lamii, Çelebi

Münşeat-ı Abdülkerim Efendi

Münşeat-ı Veysi

Münşeat-ı Nergisi

Münşeat-ı Nabi

Münşeat-ı Kani

Münşeat-ı Nevâî

Çağatay Türkçesinin en başarılı temsilcisi olan Nevai'nin Münşeatı, edebi münşeatların doğu şivesiyle yazılmış güzel bir örneğidir. Kendi devrinde, Farsça inşanın süslü ve gösterişli, buna mukabil Türkçe ile yazılmış olan mektupların belagatsiz olduğu düşüncesinden hareketle, bu dille de sanatlı ve güzel ifadeli inşa metinleri yazılabileceğini ispat etmek maksadıyla Ali Şir Nevai muhtelif kişilere mektuplar yazmıştır. Bu mektuplarda, dostlarıyla haberleşme amacı kadar, belig cümlelerle sanatlı bir dil ortaya koyma endişesini taşıyan Nevai, çok parlak ve renkli fıkralar kaleme almıştır.

Münşeatın ilk bölümlerinde[34] mevsimler ve tabiatla ilgili güzel tasvirler vardır. Kainattaki nizamı ayetlerin manalarına uygun olarak ifade etmiş, dostlarını Allah'ın emirlerine uymaya çağırmıştır. Nev`-i diğer başlıklı mektupların kime gönderildikleri ismen belirtilmemiştir. Her birinde Nevai'nin sanat ve ruh dünyasının izleri görülen mektuplarda Allah'ın kudret ve rahmeti, adaleti anlatılmış; dünyadaki kötü hadiseler karşısında Hakk'ın rızasına göre hareket etme tavsiye edilmiş; hayatın güzel yanlarını görüp dünyaya iyi bir gözle bakmaktan bahsedilmiş; kaza ve kadar mefhumları anlatılmış; kendisiyle ilgili Sultanın iyilikleri dile getirilerek ona

[34] İncelememizi Azer Neşir'in yayımladığı 1926 Bakü baskılı metinden yaptık.

teşekkür ve dualar edilmiştir.

Zaman zaman kendi sıkıntılarını da kaleme alan Nevai, Horasan'da firakda olduğunu, Esterabad'a gelince sevdiklerine kavuştuğunu yazar. Bazı mektuplarında dostlarına bilgi için, padişahla yaptığı yolculukları, Mirza'nın sağlık durumunu ve şifa bulduğunu, Mir Seyyid Ebu'l-İshak'ın ihsanına nail olduğunu dile getirir.

Nevai, mektuplarında bilge kişiliğiyle, müslümanlara kadı olacak insanda olması gereken vasıfları, ideal bir padişahın hasletlerini sayarak topluma yol gösterici olur.

Nevai'nin incelediğimiz matbu Münşeatındaki mektuplarda hitap edat ve cümleleri yoktur. Mektuplarına çok defa kıt'a veya beyt ile, devamında, "ḳulluḳ du'ādın ṣongra` arża-dāşt ol kim.." kalıp ifadesiyle girer.

Nevai'nin cümlelerine şu örnekleri verebiliriz.

Her sabah güneşin doğup karanlığın dağılmasını güzel benzetmelerle şöyle ifade eder:

"Her seḥer tā ḳuyaş çāpük-suvārı hoten sipāhınıng muḥāfaẓātı üçün ṣubḥ cūybārıdın handaḳ kılıp ẓulmet çerigin def` itkey ve her gün tā bu handaḳdın çıḳıp zengibār def` itkey ve her gün tā bu handaḳdın çıḳıp zengibar şāhınıng gül çehreler sünbül zülfi dik perīşān haylin tār u mār ḳılıp felek hisārın fetḥ kılġay" (s.19)

Nevai Allah'a hamd ederek saltanat bahçesinin adalet ırmagından yaratıldığını, ve bu bahçede sebat güllerinin açıldığını belirtir:

"ḥamdü s̱enā ol ṣāni'ġa kim `ālem būstānıda salṭanat gülbünining sersebzlığın `adl cūybārıdın ḳıldı tā bu ṣudın sīrāb bolup ol gülbünde s̱ebāt u devām gülleri açıldı" (s.17)

Nevai, sultana yazdığı mektupta ona şöyle dua eder:

"ẖasta ḳullar üçün Tengri Ta'ālā ol hümāyūn ẕatnı ẖastalıḳdın uz penāhıda ṭutsun" (s.45)

Ayrılık ateşinden kurtulacağına olan ümidini ifade etmesi de güzeldir:

"ümīd ol kim `ināyet çemenidin vaṣl nesīmi isip firāḳ ṭofrağınıg ḥiss ü ẖāṣākin uçurġay ve hidāyet bulutıdın ḳurbet bāġını yaġıp ḥicrān otınıng aẖker ü şu`lesin uçurgey" (s.63)

Mektuplarında rubai ve beytlere çok yer veren Nevai, bazan sözün başında, bazan da ortasında bunları kaydeder. cümle içinde geçen bir beyit:

Bağnı nitsün kişi serv-i ẖırāmān bolmasa
Gök revaḳı tiredür ẖūrşīd-i raẖşān bolmasa (s.29)

Mektup içinde geçen bir rubaisi:

Ni ruḳ'a idi ki mindin ögsütgeli ġam
Yar iligige alıp ḳalem ü ṣafḥanı hem

Ṣafḥa levḥide ḳalemi ḳıldı raḳam
Kim ḥaṭṭıġa āferīn didi levḥ u ḳalem (s.69)

Bir başka rubaisi :

İrmez andın nāle bile āh ġarīb
Ġurbet ister ger olsa āgāh ġarīb

Tüşse kişi bir melekārā nāgāh ġarīb
Kim surġay anı şāh cihān şāh ġarīb (s.77)

MÜNŞEAT-I LĀMİ'Ī

Asıl adı Mahmud b. Osman b. Ali olan Lamii Çelebi'nin "nisabü'l-belaga" diye adlandırdığı Münşeatı, şahsi mektuplarından oluşan edebi ve te'lifi bir eserdir.Tertip tarihi kayıtlı olmayan eser, Lami'i'nin dostlarına ve bazı resmi zevata çok değişik maksatlarla yazdığı mektupları ihtiva etmektedir.

Yazar, eserinin başında hayat hikayesini ve bazı düşüncelerini uzun uzun yazmıştır. Süslü bir inşa üslubuyla yazılan bu mukaddimeden, Lamii Çelebi'nin kronolojik hal tercemesinden ziyade sanat düşüncesini, dünya görüşünü ve bazı değerlendirmelerini açık bir şekilde tesbit etmek mümkündür.Buradan öğrendiğimize göre Lamii, delikanlılık çağında faziletli insanların arasına karışmış, bedi-beyan ilmiyle meşgul olmuştur. Hiç söylenmemiş bir fikri bulup söylemek, bir sevgilinin cemaliyle mesut olmak arzusunu gerçekleştirmeye çalışmış, genç yaşta edebiyatın bütün nevilerine vakıf olmuştur. Bu arada "marifet arafatının

duraklarında gece gündüz vakfeler" yapmış, ilahi sırlarla meşgul olarak bazı hakikatlere muttali olmuştur.Tıp tahsiliyle de meşgul olan Lamii, "münşeat gülişt̄anında seyrān" ederken, nefis tezkiyesi yapması gerektiğini düşünmüş, ruhun tasfiyesi olmadan insanın çorak tarlaya döneceğine yakini hasıl olmuştur. Hatiften aldığı işaretle kağıt ve kalemi bırakmış, Şeyh Emir Buhari hazretlerine intisap etmiştir. Onun nazarlarıyla gönlü aydınlanan Lamii, kendini tamamen manevi bir hayata vermiştir. Şeyhinin vefatıyla memleketine dönen Lamii, akrabalarının telkinleriyle biraz da zoraki olarak evlenir. Kitaplarla meşgul olmaya yeniden dönen yazar, tarihçi İbni Kemal'i ve onun tarih eserini övdükten sonra, kendi zamanında "sözün ayıp, marifetin cehalet" kabul edildiğini söylemektedir. İzzet ve hürmet makam ve mal ehline,himmet "külah kabilesine" idi diyen Lamii, rağbetin herze ve hezl söyleyenlere olduğunu, faziletsiz insanların, marifet ehlinin sözlerinde noksanlık ve ayıp aradıklarını, meclislerde bunu dile getirdiklerini yazmaktadır. Kendisinin de birkaç inşa üsluplu mektubunun "beyaza çıktığını", bir ehl-i dilin bunları gördükçe şad olmasını istediğini yazarak önsözü bitirmektedir.

Lamii Çelebi'nin Münşeatına aldığı mektuplarda, onun kimlerle tanışıp haberleştiği,hangi ihtiyaç ve düşüncelerle kimlere mektup yazdığı görülmektedir. Dört Arapça, üç tane de Farsça mektub kayıtlı olan Münşeatında,başkalarının

ağzından yazdığı mektupları da vardır. Mesela Bursa kadısı agzından Sultan Selim'e, bir aşıkın ağzından maşukuna, Sultan müderrisi Samsunluzade ağzından İskender Çelebi'ye yazdığı mektuplar bunlardandır. Lamii Emir Buhari'ye, Kanuni Sultan Süleyman'a, defterdar Sinan Çelebi'ye Şam hakimi Can Polad'a, Kazasker Ali Çelebi'ye Kadı Hızır Çelebi'ye Şeyh Mahmud Çelebi'ye,, Rumeli Kazaskeri Muhiddin Efendi'ye müfettiş Abdulkadir Çelebi'ye, veziriazam İbrahim Paşa'ya, müderris Ruşenizade'ye, İskender Çelebi'ye "arpa yazıcısı" Hüseyin Çelebi'ye, kazasker Fenari Efendi'ye ayrıca isim vermeden bazı ekabir ve ihvanına müteaddit mektuplar yazmıştır. Bunlarda muhtelif mevzular dile getirilmiştir.

Mektupların Muhtevası

Lamiī'nin yazdığı mektuplar ana hatlarıyla şu mevzulardadır:

Devletin üst kademelerindeki kişilere bazı tanıdıklarını göndererek onlar hakkında yardım talep ettiği tavassut mektupları

üst kademedeki bazı idarecilere bağlılığını bildirdiği ubudiyetnameler.

Şeyhi Emir Buhari'ye hürmet ve tazimini ifade edip manevi himmet ve dua istediği mektuplar

Taziye, teşekkür, tebniyet mektupları.

Yazdığı bazı kitapları sevip saydığı idarecilere

göndererek onlardan takdir beklediğini belirttiği mektuplar.

Bulunduğu yöre ile ilgili bazı meseleleri anlattığı mektuplar.

Şahsıyla alakalı bazı problemleri dile getirdiği ve bir takım ithamlara cevap verdiği mektuplar.

Dostlarına ve ihvanına gönderdiği muhabbetname ve duanameler.

Bazı beldelerin fethiyle ilgili olarak yazdığı mektuplar.

Bir aşıka aşkla ilgili düşünceleri de açıklayarak yazdığı teselli mektubu vb.

Çok sayıda nüshası olan Münşeat-ı Lamii'nin bizim incelediğimiz nüshasında[1] 94 mektup olup, kimi mektupların başlıkları silik olduğundan gönderildikleri kişiler bilinememektedir. İsimleri belli olan kişilere şu mevzularda mektuplar yazılmıştır.

Münşeatın ilk mektubunda (9a) Lamii, Emir Buhari'ye iştiyak ve bağlılığını bildiriyor, onun himmetleriyle doğruluk ve ihlas caddesinde gece gündüz sabit-kadem olduğunu yazıyor. Tarikat kardeşi Derviş Muhammed'e, Musa Dede'ye ve diğer ihvanına "katar katar muhabbet"lerini bildiren Lamii, dostların kendisini duadan unutmamalarını istemektedir.

Yazar, yetkili birine yazdığı başka bir mektupta

---

[1] Süleymaniye Ktb. Kadızade Mehmed, 434.

(13b), Bursa'da Nakkaş Ali Mahallesinde bulunan bir mescidin yanması sonunda tamiri için gönderilen paranın sarfıyla ilgili bilgi vererek, zimmetine para geçirdiği iddiasını reddetmekte, iftira edeni doğru yola davet etmektedir.

Bazı ihvanına gönderdiği cevabi mektupta Bursa'da çıkan bir yangından bahsederek oturduğu evin yandığını, yaptırdıkları mescidin de bu yangından kurtulamadığını yazmaktadır. (16a)

Lamii, Seyyid Ahmed Buhari hazretleri hakkında bazılarının kötü söz söylemeleri üzerine onlara yazdığı cevabi mektupta düşüncelerinin yanlış olduğunu uzun uzun izah etmiş, bu İslam alimini överek değerini anlatmaya çalışmıştır (30a).

Bazı ihvana yazdığı şikayetnamesinde (41b.), babasından kalan bir çiftliği olduğunu, elde ettiği buğdayın geliri ile ilgili olarak aldatıldığını, Hızır Bali ve Abdi adlı şahısların sahtekarlığını anlatmaktadır. Uğradığı zararı Mevlana Sinan Çelebi'nin de bildiğini, bir ümidinin o olduğunu ifade ederek haline uygun kısa bir de şiir yazmıştır.

Kanuni Sultan Süleyman'a yazdığı mektupta (44a) hürmetlerini arz ederek daha önce yazdığı kasidenin bir nüshasını gönderdiğini ifade ile beğenilmesini ümit ettiğini belirten şairin bir de Anadolu kazaskeri Kadri Efendi'ye yazdığı duaname sureti(74a) vardır. Burada

Lamii'nin kendi şehrindeki meşihat makamının boşaldığını, oğlu Derviş Muhammed'in buraya atanmasından dolayı minnetlerini bildirdiğini öğreniyoruz.

Yazarın Kanuni'ye yazdığı ikinci mektubu da ubudiyyet namedir. (53a) Vamık u Azra hikayesinin Türkçe nazmedilmesi yönündeki emri yerine getirdiğini, beş ay içinde altı bin beyit yazıp gönderdiğini, Rodos Kalesinin fethini işitince Şem'u Pervane lisanından bir efsane yazıp bitirdiğini, onu da ancak şimdi gönderebildiğini ifade etmekte ve sonunda dua etmektedir.

Lamii, hilafet davası güden bir iddiacıya yazdığı mektupta (69a), onun hilafet, tarikat ve bazı meşayih hakkındaki yanlış görüşlerini tashih etmiş, bir çok delil göstererek ve tasavvuf kitaplarını tavsiye ederek muhatabını iknaya çalışmıştır.

Damadı, müderris Ruşenizade'ye yazdığı mektupta (77b) Lamii, oğlu Derviş Muhammed'i ilim tahsili ve gurbete alışması için İstanbul'a gönderdiğini, padişah tarafından kendisine ihsan edilen 10 bin nakit akçayı aldığını, yarısını borçlarına, yarısını da maişet masraflarına ayırdığını ifade ederek durumu hakkında bilgi vermektedir.

İskender Çelebi'ye yazdığı tevekku'namede (88a) Lamii, kendi durumunun kötülüğünü, maddi sıkıntıya düştügünü, hastalık çekip bir köşede münzevi olduğunu dile getirerek, daha önce hiç bu kabil istekle muhatabını rahatsız etmediğini, bu bi-edebane halinin affedilmesini umduğunu

belirtip, ahir ömründe "susuz ağzına bir iki katre su" vermesini muhatabından istiyor ve yardım beklediğini ifade ediyor.

Yine İskender Çelebi'ye yazdığı bir arizada (91a) Veys ü Ramin adlı eseri yazıp bitirdiğini ve kendisine bir nüsha gönderdiğini belirttikten sonra, Bali Çelebi adlı, kitabetten anlayan mahir bir kişiyi överek kendisine bir hizmet verilmesinin faydalı olacağını, ona yapılacak ihsanı kendine yapılmış sayacagını ifade edip dua etmektedir.

Kazasker Kadri Efendi'ye yazdığı ubudiyetnamede (94b), Heft-peyker adlı eserinin yazımını bitirdiğini, kusurlu ve ayıplı olsa da huzurlarına yollayacağını bildirmektedir.En sonunda" hatime-i kitab ve fasl-ı hitab "başlıklı bölümde Lamii, nefsine hitap ederek dünyanın faniliğini dile getirmektedir. ömrün gelip geçtiğini, "nemli gözünün divit, kirpiklerinin kalem" olduğunu, Arapça ibare ile " sükut eden selamete erer" manasını ifade edip Türkçe iki beyit ve hamd ü sena ile Münşeatını bitirmiştir.

Lamii'nin mektuplarında kullandığı dil, Türkçe, Arapça, Farsça deyim ve ibarelerle dolu, tasannua kaçmayan, akıcı ve rahat anlaşılır bir Osmanlı Türkçesidir. Cümlelerinde ayet ve hadislere bolca yer veren, nükte ve darb-ı mesellerle anlatımını güzelleştiren Lamii, nesrinde her ne kadar Arapça, Farça isim ve sıfatları, zarf ve edatları bolca kullanmışsa da, Türkçe ve sade ifadeler de az değildir.Ayrıca bu yabancı unsurlarla dolu nesir kolay

anlaşılır bir niteliktedir. Bazı mektuplarında yazar çok latif cümleler kullanmış, adeta vecize tarzında kısa, düşündürücü sözler söylemiştir.

Lamii'nin ifade ve üslubuna daha yakından bakacak olursak şunları görürüz.[2]

İskender Çelebi'ye yazdığı ve maddi durumunun zayıflığını dile getirip mazeretini arz ettiği mektubunda yardım talebini şu nazik ifadelerle anlatıyor"..āhir vaktinde üzerinde bulunup dehān-ı atşānına bir iki ḳaṭre āb ya merḳad-i bī-nām u nişānına bir avuç türāb ilkā eyleye" (89a) Burada muhatabından, ya kurumuş ağzına bir iki damla su, ya da bu hal ile ölecek olursa isimsiz mezarına bir avuç toprak isteyen Lamii, tevazuu elden bırakmadan ekileyici bir üslup kullanmıştır.

Aşka dair duygu ve düşüncelerini, bir aşıka yazdığı mektupta şöyle ifade eder.

"...ʿaşḳ bir cūybārdur ki hevā-yı dilgīrinden lāleler ḳanda müştağraḳdur ḥüsn bir gülzārdur ki ḥayā-yı cān-pezīrinden güller ġarḳ-ı `araḳdur..ʿaşḳ bir deryā-yı pür-şūrdur ki mevc-i gerdūn-evci felek-fülki ḥabāb gibi hevāda oynadur ḥüsn bir āftāb-ı pür-nūrdur ki lem'a-i ateşin şa'şa'āsı baḥr-i feyyāżı bir encüm-i āb gibi derūndan ḳaynadur." (96b.97a)

Bir taziye mektubunda Lamii, Şeyh Mahmud Çelebi'nin

---

[2] Verilen örnekler Söl. Ktb. Kadızade Mehmed 434 nüshasından alınmıştır.

torununun vefatı hakkında şunları yazar: "ḳurretü'l-ʿayn ve semeretü'l-fu'ād maḫdūmzāde-i rūşen-nihādunuz bu tengnāy-ı anadan ol saḥrā-yı ṣafā ṭarafına ve işbu gülşen-i fenādan ol gülşen-i beḳā cānibine والله يدعوا hükmünce da`vet olunup icābet göstermiştir..."(56b.)

İnsanın ölümünü böyle güzel cümlelerle anlatma, ölüme müslümanca bakışı ortaya koyduğu gibi, yazarının üslup mükemmelliğini de ifade eder.

Lamii'nin nesrinde latif ifadelere de rastlanmaktadır. Kadı Abdulkadir Çelebi'ye gönderdiği bir mektubunda (76a) deve kelimesi geçince; " sübḥanallāh deve dellālı mıyuz yoḳsa dünyā ḥammālı mıyuz ṭurup ṭurup... deve diyenlerden olduk" diyecek kadar şakacıdır.

Yine aynı mektupta Abdülkadir Çelebi'ye latif ve "bi-bedel" bir darb-ı mesel yazar: " ʿārif isen bir gül yeter cāhil isen yüklen götür"

Şeyhi Emir Buhari hakkında kötü söz söyleyenn birisine yazdığı cevapta sitemli olduğu kadar, doğru düşünceyi de anlatan bir üslup kullanılır:

" bilgil ve āğāh olğıl ey fırḳa-i ḳāṣırīn ve ey zümre-i ḫāsirīn...bilsem bu cür'etün sebebi cehāletünüz midür yoḳsa ḍalāletünüz mi ki aṣḥāb-ı salāḥ u sedād ḥaḳḳında su-i ẓan idersüz" (30a)

Lamii'nin mektuplara başlangıç cümlelerinde değişik ifade tarzları görülür. Hitap edatları hemen hiç kullanılmamıştır. önemli bir kısmında Arapça cümlelerle söze

başlar. Türkçe ile başladıklarında muhatabın bazı sıfatları sayılıp saygı kelimeleri eklenir. Bazılarının başlanıç üslubu daha dikkat çekicidir:

Sultan Süleyman'a yazdığı özürnamesine;

"Hezār gül-i sad-berg taḥiyyāt-ı miskiyyetü'n-nefehāt ki āb ü hevā-yı muḥabbetle beslenüp sıdḳ u sefā bağında rişte olmışdur..."(44a) şeklinde başlar.

İsmi verilmeyen birine yazdığı mektubuna:

"Şol taḥiyyet ü du`ā ki ṭal'at-ı necābet-nümāsı ġurre-i ġarrā-yı ḫulūṣ-ı taviyyetden nā-peydādur.." (66a) cümlesiyle girer.

İkbal sahiplerinden birine yazdığı duanamede yine güzel bir giriş üslubu vardır:

"Şol du'ālar ki emsilesi ḥurūf-ı sıdḳ u safāyile meşḥūn ḳılınup fa vü `ayn ü lamı `illet ü süm'a ve riyādan saḥīḥ u sālimdür ve ol s̱enālar ki beniyyesi... s̱ābit ü ḳāyimdür" (38b)

İfadelerinde secii bolca kullanan Lamii, çok uzun cümle kurmaz. Genellikle orta uzunlukta, bazan çok kısa ve sade cümleler de yazar:

"her ehl-i maḳal bu babda asya gibi buldugın öğütmek olmaz ve her sāhib-kemāl bu bağda bülbül-i gūyā gibi bī-hūde ötmek gerekmez" (96b)

"leb-i meygūn-ı dil-ber dem-be-dem kāse kāse `āşıḳlarınuñ ḳanın içmegi pişe idinmişdür" (97a)

"pāy-ı meşşāiyān bu saḥrāda leng ve re'y-i işrāḳıyān

bu arada denkdür" (4a)

"ve dāmen-i ʿiffetlerine her ālūde-dāmen destini irgürmekden dūr eyler" (31a)

" hemşīresi anuñ muḳābelesine gelüp bir eliyle yüzinüñ nıṣfını ṭutup aña naẓār eyledi" (73a)

"ʿaceb ḥāl ve turfe maḳāldür" (76a)

Nesrinde anlatımı her fırsatta güzelleştirmekten geri durmayan Lamii arada bir deyim kullanır:

".. daʿvā-yı māhiriyyetde böyle laf urur oldum" (3a)

"elden ne gelür iki ayağumdan ṭutuldum" (6b)

"belāğatda Ferazdaḳ'a daḳ ṭutarlar ve fesāhatda Saḥbān'a ḥarf atarlar" (7b)

"Ṣabra döndi debenüm hicr-i lebüñ derdi ile
Gerçi dirler ki ḳoruḳ ṣabrile olur ḥelvā' (55b)

"bāḳīsi çölmek hesābınca ma'ḳuddur" (80b)

" eyyām-ı cefāda ḳıyı çizmek olmaz" (95b)

"segridüp çıḳsa meydān-ı sipihre
Ṭoḳuz ṭolandururdı çarhı mihre"(96a)

Lamii nesir içinde sık sık mısra, beyit, kıt'a veya müstakil şiirler yazmıştır. Türkçe olduğu kadar Arapça ve Fasça şiirlere de yer veren Lamii, ayrıca Arapça deyim veya sözler de nakleder.

Bir mektubunda kaleme aldığı şiir şöyledir:

Ḫūnīn gözüm ki lāle gibi cānda dāğı var
Bir şehr-i yārdur ḳızıl altun otāğı var

Ḫūrşīd-i fūls-i aḥmer ṭayanmazsa ṭañ değül
Herʿāşıḳuñ ki buncılayın taze dāğı var

Pür-derd ü miḥnet olsa gözüm dem-be-dem nola
Dil tābḫānedür iki yerden ocağı var

Görmez gözüm cihānda ḫayālüñden özgeyi
Gerçi ki ḳara çuldadur illā dimāğı var

Çeşm-i ġubār-ı pāyuna irmez ki kuḥl ide
Eşküm gibi egerçi sekrdür ulağı var

Baḳmaz nūrına mihr ü mehün ḳaralar giyüp
Zühd ehli gibi gözlerümün ḫoş ferāġı var

Çekmezse Lamiʿī ne ṭañ envāra minneti
Mihrüñ gibi dilüñ de münevver çerāğı var (66a)

İslam büyüklerinin sözlerini, hadis ve ayetleri cümlede bolca kullanmak, Lamii'de sık görülen bir tarzdır.

Lamii'nin Münşeatı hem dibace ve hatimesindeki üslup ve mana, hem içindeki mektupların muhtevası, hem de bizzat müellifinin edebi şahsiyeti itibariyle bu türün iyi bir

örneğidir.

Münşeat-ı Veysī

Sanatlı nesrin en büyük temsilcilerinden olan Veysi'nin münşeatında da edebi muhteva hemen hissedilmektedir. Kendi telifi olan eserinde yazar, idari makamlara ve dostlarına yazdığı hususi ve resmi mektuplarında son derece belig bir üslup kullanmıştır. Sanatlı bir inşa kudretine malik olan Veysi, yazdığı tebrik, taziye firak, muhabbet, arz mektuplarında sanatlı, süslü bir dil ortaya koyar. özellikle şevk, takdir ve hicran duygularını dile getirdiklerinde gayet sanatlı cümleleri vardır. Veysi, Münşeatının önsözünde, kendi yazdıklarından ve bazı dostlarının inşa örneklerinden "müstehakk-ı nazar-ı isbat olan" mektupları tertip ettiğini, bu yazıların belagat rüzgarı ve fesahat suyu ile beslenip nükteli nefhalar ile ıtırlandığını söylemekle bunların edebi kıymetlerine işaret etmektedir.

Mektuplarında ayetleri ve Arapça Farsça şiirleri sık sık kullanan Veysi, Türkçe manzumeler de yazar. Bu manzumelerin mektubun muhtevasına uygun olmasına dikkat eder. Nergisi'ye yazdığı cevabi mektubunda, ondan daha önce aldığı mektup için[3]:

"Ḫōşā ol nāme-i ser-beste kim dil-dārdan geldi
Dahi açılmaduk bir ġoncadur gül-zārdan geldi"(s.298)

---

[3] örnekler h. 1286 tarihli matbu nüshadan alınmıştır.

beytini yazar. Veziriazāma yazdığı arzıhalinde resmi vazife isteğini:

"Bu derdi miḥnet-i ʿadl ile bīmār olmayan bilmez
ʿAdālet bir belādur kim giriftār olmayan bilmez"

şeklinde dile getirir (s.296)

Şu güzel beyti de yaşadığı sıkıntılı günlerin ruh haliyle söylemiş olmalıdır.

"Küşe-i rāḥat idi ḳabrüñ ʿaẕābı olmasa
Ḫoş teferrücgāh idi maḥşer ḥesābı olmasa" (s.296)

Cümlelerini genellikle uzun yazan Veysi, bazan kısa, ara cümlelerle latif ifadeler dile getirir,

"... leb ki sāḥil-i ḳulzüm-i belāğatdur.." (s.306)

"... safḥa-i rūy ki ṭırāz-ı ḥulle-i cemātdur.." (306)

Veysi Nasuh Paşa'ya yazdığı "abkariyyü'l-üslub" mektubunda nesir kadar nazma itibar etmediğini, buna rağmen birkaç nazım parçası karaladığını, onların da beğenildiğini yazdıktan sonra, bu alanda da güzel eser verebileceğini isbat için bir şiir yazar ve "irfan denizinin sahilinde inci toplayanlar bu parlak manzume gibi cevher saçan kıymetli bir şiir (akd) görmemişlerdir" der:

"Sanma hüner cihānda sözin ögmedür kişi
Veysī kelāmı ḫalḳ-pesend itmedür hüner

Ḳande senüñ edā-yı perīşān-ı bī-mezeñ
Ḳande ḳabūl-i ḫāṭır-ı pāşā-yı nāmver

Ṣadr-ı mu'aẓẓam āṣaf-ı cemşīd-kevkebe kim
Fermān-revā-yı dehr-i ḫudāvend-i baḥr u berr

Şāh-ı zamāne ḳadrini bilsün bu āṣāfuñ
Gelmez cihāna böyle vezīr-i firişte-fer

Muḥtāc-ı dest-i himmetidür luṭfıla kerem
Ḫıdmet-güzār dergehidür fetḥile zafer

Ser-rişte-i kelāmı dırāz eyleme dilā
Ser-çeşme-i ṣafāya sözün virmesün keder

Şimden girü beḳā-yı sa`ādet du`āsın it
Olsun vücūdı mesned-i devletde cilveger (s.308)

Münşeat-ı Abdülkerim

Akhisarlı kadı Abdülkerim b. Sinan'ın Münşeatı edebi münşeatlara bir başka örnektir. Çoğu hususi olan mektuplarda yazar çok süslü bir dil kullanmıştır. Arapça Farsça şiirlere fazla yer vermiş, izafetlerle dolu uzun cümlelerinde meramını sanatlı bir ifadeyle anlatmıştır. Çağdaşı olan şair ve münşilerle sık sık mektuplaşmış, makam sahiplerine hususi ve resmi işleri için yazdığı latif,

belig, bedii, muhabbetli" namelerini münşeatında toplamıştır. Kendisi de iyi bir münşi olan Abdülkerim Efendi, yakın çevresinde bulunan münşilerden Veysi, ,Nergisi, Haleti, Nadiri'nin kendisine yazdığı edebi mektuplardan da eserine ilave etmiştir.

Münşeat-ı Nergisī

Nergisi'nin Münşeatı da bu grubun en iyi örneklerinden biridir. Yaptığı kadılık görevi boyunca zaman zaman düştüğü sıkıntılı zamanlarında "yazmak zorunda kaldığını" münşeatının önsözünde belirten Nergisi, bu yazdığı inşa örneklerini, "tefekkür yolunun kenarlarında derlediği mana çiçekleri" olarak niteler. Bu mana çiçekleri, Nergisi'nin, üst kademelerdeki samimi dostlarına yazdığı çeşitli mektuplardır. Nergisi bu mektupları, kaybolmamaları için bir mecmuada toplamış kendi eliyle tertip ve tesvid etmiştir. Bu hususta, hamisi olan ve kendisine de mektuplar yazdığı Yahya Efendi'nin yardımlarını görmüştür.

Nergisi'nin Münşeatının edebi yönü çok belirgindir. Yazdığı her mektuba bir çiçek nazarıyla bakan yazarın sanatkar kimliği ve eserini meydana getirişi bunu gösterir. Nergisi dil ve üslubuyla inşa alanında mümtaz bir yere sahiptir. Arapça Farsçanın etkisiyle dil unsurlarını hep buradan seçmiş, üslubunda sanatlı olmayı ön plana çıkarmıştır. Son derece fasih ve belig yazan Nergisi'nin Münşeatı, ilgili bölümde ayrıca incelenecektir.

Münşeat-ı Nabī

Edebi münşeatlarımızdan biri de Nabi'ye aittir. Uzun hayatı bounca pek çok şahsa yazdığı mektuplarından meydana getirdiği eseri, Nabi'nin inşa sanatındaki başarısını gösterir. Yazarın nesri, şiirlerine nazaran daha ağdalıdır. Uzun terkipli ve süslü cümleler, sanatlı ifadeler, Türkçe ve Farsça manzumeler, dua cümleleri Nabi'de çok görülür. Türkçe ve Arapça deyimlerden de istifade eden Nabi, bazı devlet büyüklerine samimi bir üslupla hitap eder. Aralarındaki dostluğa güvenerek rahatça yazıştığı bu kişilere bir hayli tavassut mektubu göndermiştir Nabi, kendisi için de bazı taleplerini dile getirirken çok veciz bir ifade kullanır. Mesela:

"...ʿaynı ile māl-a-māl bir köhne mecmu`ā-i bī-misāle dönmişüzdür ki şirāzesi yok cildi perīşān kenārı pejmürdeligin virmez... inşāallah eltāf-ı rabbānīden bād-ı hazān-ı hayātda bir köhne bahār ümidindeyüz"[4]

Silahdar Mustafa Paşa'ya gönderdiği mektubundaki şu ifade kısa ve sonuç alıcıdır:

"Nābī-i dil-şāde bir eski duāgūyundur lāyık-ı şān-ı şerīfüne ne ise öyle gözet" (35a)

Nābī taşra'da bulunduğu uzun yıllar boyunca devlet büyükleriyle devamlı yazışmış, onlara dualı mektuplarını eksik etmemiştir. Reisülküttab Rami Efendi'ye, himayesini

---

[4] Münşeat-ı Nabi, Topkapı Ktb. Revan 1053, yk. 68b. Nabi Münşeatından alıntılar bu nüshadan yapılmıştır.

istediği dul bir kadın ve çocukları için gönderdiği ricanamede:

"... berdaşte-i dā`i-i bī-dirin budur ki benüm sa`ādetlü oğlum efendi ḥażretleri" (32a) şeklinde yazması bu ülfetin sonucudur. Zaman zaman gönderdiği çeşitli hediyelerle pekiştirdiği bu dostluğa güvenerek Sadrazam, şeyhulislam, vezir, müderris vb. devlet görevlilerine değişik amaçlı mektuplar yazan Nabi, üslubunda son derece saygılı ve naziktir. Bu mektuplarında bazan beytler ve tam bir şiir yazdığı da olur. Mesela, kime yazdığı belli olmayan bir mektubundaki şu beyit güzeldir:

"Ġarībüñdür anı ḫoş ṭut efendi işte ben gitdüm
Göñül dirler ser-i kūyunda bir divānemüz ḳaldı"(50b)

Silahdar paşaya yazdığı şu "ebyat-ı dil-ara" da Nabi'ye yakışan tarzdadır"

"Maḳṣūd senüñ şānuñı āfāḳa beyāndur
Ārāyiş-i tertīb-i niẓām-ı dü-serādan

Evṣāfuña ṣarf itmegiçün olmasa elfāẓ
Maḥrūm ḳalurdı şu'ārāsın edādan

Nābī ḳuluñuñ añladuġı ey şeh-i kevneyn
Bir nüktedür īcād-ı vücūd-ı üdebādan

Kim virmez idi kimseye Ḥak ḥüsn-i tabī`at
Ḫalk itmezidi kimseyi ḳısm-ı bülegādan

Gūş itmek eger olmasa maḳṣūd-ı ilāhī "
Evṣāf-ı dil-ārānı zebān-ı şu`arādan (7b)

Münşeat-ı Kanī

Tokatlı Ebubekir, Kani'nin Münşeatı edebi münşeatlarımızdandır. Görev icabı bulunduğu değişik beldelerden gönderdiği mektupların yer aldığı Münşeat, Kani'nin sağlığında tertip edilmiştir. Nükteli bir üslup sahibi olan yazar, bu mektuplarında hiciv havasında bir ifade zenginliği, kendine has tabirleri ve halk deyimleriyle dikkat çeker. Ciddiyet ile şakayı güzel bir ahenk içerisinde kaynaştıran Kani, pervasız ve makam-mevkiye değer vermeyen ruh yapısını mektuplarına yansıtmıştır. Zaman zaman secili, uzun cümlelerle külfetli bir anlatıma giren Kani'nin nisbeten sade cümleleri de vardır. Mesela sadrazama yazdığı arizada külfetli bir dil kullanmamıştır.

"... niẓāmına memūr buyurulduğum memleket-i Eflāka vüṣūl ve ḫidmet-i me'mūra mübāşeret birle taḥṣīl-i rıżā-yı evliyā-yı ni'amiye bezl-i mā-ḥaṣal-i miknet ü maḳderet eyleyüp.."(15b)

Bir kaime suretinde ise dili sanatlıdır:

".. dimā'-i cemācim-i a'dā-yı bed-li'āmı ġāze ruḫsāre-

i fırsat ve dūde-i dūdmān-ı küfr ü eşrāki vesme-ebrū-yı fetḥ ü nuṣret eyleyerek" (28b)[5]

Münşeatında şiire fazla yer vermeyen Kani,sık sık deyim ve atasözü kullanır:

"... kendüsi iḫtiyār-ı küfür buyurmış olur ne mānī kendü düşen ağlamaz" (24b)

"bir haldedür ki ne biz diyelüm ne siz işidüñ" (26b)

Hele, bir ahbabına yazdığı mektupta "baş" kelimesiyle kullandığı deyim ve atasözü sayısı 20'den fazladır. Kani'nin bir kedi ağzından yazdığı "hirre-name" si de çok meşhurdur. Yazar burada ince zekasıyla, bir kedinin hayat mücadelesini ve bazı isteklerini, onun ağzından sahibine aktarırken son derece nükteli ve şakacıdır.

Kani'nin Münşeatında müstensihler tarafından metinler kısaltılmış, ekleme ve çıkarmalarla pek çok değişiklik yapılmıştır. Eseri değerlendirirken çok kısa yazıları ve başkalarının mektuplarını dikkate almayıp Kani'nin yazdıklarını ölçü almak lazımdır. Bu açıdan bakılınca, heccav ve nüktedan Kani'nin yazdığı mektupdan oluşan Münşeatının, üslubu itibariyle edebi olduğu anlaşılır.

Yukarda sayılanlar, edebi münşeatların en önemlileridir. Bunların dışında, pek çok münşimizin inşa örnekleri vardır ki son derece edebidir. Fakat bunların münşeatları tam bir bütünlük arz etmezler. İlk akla gelebilecek münşilerden Haleti, Nadiri, Atayi, Şeyhulislam

---

5 Örnekler Sül. Ktb. H. Mahmud 5363 nüshasından alınmıştır.

Yahya, Nefi'nin inşa örnekleri ya azdır ya da mecmualarda dağınık haldedir.

Yine bu gruba dahil edilebilecek münşeatların bazısı, kısmen edebi metinleri ihtiva etmekte; didaktik bilgilerle veya resmi, siyasi mektuplarla dolu bulunmaktadır. Derleme tarzında tertip edilenlerde de, başkalarından alıntılar çok olduğundan burada ayrıca zikredilmeleri gerekmektedir.

Bu özellikleriyle, sadece isimlerini sayabileceğimiz münşeatlar şunlardır:

Münşeat-ı Kınalızade Ali Çelebi, Münşeat-ı Azmizade Haleti, Münşeat-ı Ganizade Nadiri, Münşeat-ı Nev'izade Atayi, Münşeat-ı Nevres, Münşeat-ı Koca, Ragıb Paşa, Münşeat-ı Muhammed Nesib, Münşeat-ı Ruhi Mustafa, Münşeat-ı İbrahim Vehbi, Münşeat-ı Mahir Numan, Münşeat-ı Akif Mehmed Paşa, Münşeat-ı Mehmed Emin, Münşeat-ı Nefi Münşeat-ı Lali Ahmed, Münşeat-ı Zaifi, Münşeat-ı Ebussuud, Münşeat-ı Sami Abdulkerim, Münşeat-ı Osmanzade Taib, Münşeat-ı Çelebizade Asım, Münşeat-ı, Zeyni-zade Hüseyin

B. Tarihi Münşeatlar

Bu başlık altında sayabileceğimiz münşeatlar, devletin üst kademesindeki kişilerin resmi, siyasi amaçlı yazışma örneklerinden meydana gelen eserlerdir. Bu örnekler, ya devletin çeşitli makamlarındaki kişiler arasında yazılanlardan alınmış olabilir; ya da, yabancı ülkelerle

Osmanlı idarecileri arasında teati edilen namelerden seçilmiş olabilir. Her iki halde de bu gruba giren örnekler, siyasi sıfatı olan kişilerin, devlet işiyle ilgili olarak muhataplarına yazdıklarıdır. Bu tip münşeatlar, siyasi ve sosyal tarih için pek çok belgeyi de ihtiva eden eserlerdir. Bizim burada vereceğimiz münşeatlar, resmi olma özelliği ön planda gelen yazıların toplandığı; yazarı ve muhtevası itibariyle edebi yönü olsa bile, siyasi amacı ağır basan inşa örneklerinin yer aldığı eserlerdir. Bunları şöyle sıralayabiliriz:

Münşeatü's-selatin, Feridun Ahmed Bey

Münşeat-ı Sa'di Çelebi

Münşeat-ı Latife, Süheyli Ahmed b. Hemdem

Münşeat (Şakir Muhammed hattı ile)

Düsturu'l-inşa, Sarı Abdullah Efendi

Münşeat-ı Cevri

Münşeat-ı Çelebizade Asım Efendi

Münşeat-ı Koca Ragıb Paşa

Münşeatü'l-Mufassala li-müluki'l-Osmaniyye

Münşeat-ı Siyasiye

Münşeatü's-selatin: Feridun Bey'in bu eseri, tarihi münşeatlar içinde en geniş olanıdır. Osmanlı Devletinin başlangıcından itibaren 300 senelik devrede yazılmış pek çok resmi yazıyı ihtiva etmektedir. Bu yazılar, hem ülke

içinde, devletin çeşitli kademeleri arasında teati edilmiş olanlardan, hem de yabancı devlet adamlarıyla yazışma örneklerinden derlenmiştir. İçinde hususi mektupların da bulunduğu bu münşeatta, dönemi için belge olabilecek yüzlerce tarihi mektup yer aldığı ve türünün tipik bir örneği olduğu için, Feridun Bey'in bu eseri geniş olarak tanıtılacaktır.

Feridun Ahmed Bey'in 1575 yılında Sultan III. Murad'a sunduğu bu eser, Osmanlı Devletinin başlangıcından III. Murad'a kadar geçen zamanda, çoğu padişah yazıları olmak üzere üst kademedeki şehzade, vezir, paşa ve beylerin yazdığı tarihi belgelerden oluşmaktadır. Feridun Bey, Sultan Alaaddin'den itibaren devlet yöneticilerinin yazdığı ve onlara yazılar yüzlerce resmi yazıyı bir araya getirmiş, devletin tarihine ışık tutacak çok sayıda ferman, berat, fetihname, hükm-i şerif, ahidname, ariza, taziyename tehniyename, ubudiyetname daraatname, cevapname suretlerini bir münşeat içinde toplamıştır. Bunlardan önce Münşeatın başında, Hz. Peygamberin, dört halifenin, Hz. Ayşe ve Haz. Hüseyin'in mektupları da kaydedilmiştir.

Münşeatü's-selatin'e sonradan eklemeler yapılmıştır. Feridun Bey, III. Murad'a kadar olan döneme ait mektuplardan topladığı halde, eserin bazı yazma nüshalarında ve baskılarında Sultan III, Mehmed'in, I. Ahmed'in, II. Osman'ın, I. İbrahim'in, I. Mustafa'nın, II. Ahmed'in mektupları da yer almaktadır.

Münşeatü's-selatin'in incelediğimiz 1274 baskılı iki cildinde peygamber Efendimiz ve sahabelerine ait 41 adet mektup bulunmaktadır. Sonradan eklenenlerle beraber Osmanlı dönemine ait mektup sayısı 766'dır. Feridun Bey'in kendi derleyip hazırladığı Osmanlı devletiyle ilgili yazışma örnekleri ise (575) civarındadır.

Feridun Bey, Münşeatü's-selatin'i tertip etme sebebiyle ilgili onbir sayfalık "sebeb-i tertib-i Münşeatü's-selatin" başlıklı bölümde, gayet süslü cümlelerle Cenab-ı Hakk'ın kudret ve yüceliğinden bahsederek ona hamd eder. Kalem ve katipliğin kıymetini beliğ ifadelerle, ayet ve bazı manzumeler de yazarak anlatır. Kendisinin 960/1553 yılında kitabet mesleğine girip bir vezire katip olduğunu, bu sanatın bereketinden istifade ettiğini belitir.

Feridun Bey, Sultan III. Murad'ın tahta geçişinden, veziriazam Muhammed Paşa'dan, Kıbrıs'ın fethinden bahsettikten sonra, eseri yazmaya hangi amaçla başladığını anlatır.Kendisi gençliğinden itibaren Osmanlı padişahlarının resmi yazışma örneklerini biriktirmektedir. Tevkiilik vazifesine tayin edildikten sonra bu konuda daha bir ihtimam gösterir. Kendisinden evvel kitabette çalışanların, bazı yazı suretlerini çok iyi koruyamadıklarını belirten Feridun Bey, kendi bu vazifeye gelince, padişah tarafından gelen bütün emir ve nehiyleri hangi katibin yazdığını kaydedip işleme koymuştur. Padişah

namelerinin hiçbirinin tevkii nişanında bulunmadığını, defterlerde kaybolup unutulduğunu, münşilerin de gayretlerinin boşa çıktığını görmüş, kendisi öteden beri topladığı mektupları bir kitap haline getirip yazmayı düşünmüştür. Bu esnada gördüğü bir rüya da bu düşüncesini tatbik etmesine vesile olmuştur. Feridun Bey, bazı Osmanlı padişahlarının, rüyasında kendisine iltifat edip teveccüh göstermeleri üzerine çok sevinmiş, bir tabirci de bu rüyadan, kendisinin, Osmanlı Padişahlarını çok sevindirecek hayırlı bir iş yapacağı yorumunu çıkarmıştır. Feridun bey rüyadan aldığı işaretle, devlet adamlarının başlangıçtan itibaren yaptığı yazışma örneklerini derlemeye başlıyor ve idarecilerden de himaye görüyor.Hatiften aldığı ihtarla eserinin adını belirliyor. Üçyüz yıllık mükatebatı topladığını belirten Feridun Bey, dostlarından, eser hakkında mütalaalarını bildirmelerini ister ve bu çalışmasından dolayı hayırla anılmayı umduğunu yazar 982'de sekiz bab üzerine Miftah-ı Cennet adlı kısa bir risale de yazan Feridun Bey bunu, Münşeatü's-selatin'in dibacesine eklemiştir.

Feridun Bey, Münşeatü's-selatin'de önce, "elkab" bölümünde pekçok makam sahibine ait lakapları vermiştir. Padişah lakapları, Mekke şeriflerinin lakapları, Kırım hanlarının, Özbek sultanlarının ve kürt emirlerinin, Fas hakiminin, Sultan çocuklarının, İran şahlarının, veziriazam ların mütekaid vezirlerin, mir-i miranların, İstanbul

defterdarının ve nişancının, sultan yakınlarının, aşiret emirlerinin, Kırk Kilise çingenelerinin, reisülküttabın, rikab agalarının ve defter eminlerinin, ümeranın, kapu agalarının, divan-ı hümayun katiplerinin, dergah-ı ali çavuş ve sipahilerinin, Tunus dayilerinin, gemi kaptanlarının, dizdarların, dilsizlerin, şeyhulislam ve hocaların, kazaskerlerin, mevali-i izamın, sahn müderrislerinin, kadıların, taşra müftüsü ve müderrislerinin, meşayihın, imam ve hatiplerin, sulehanın, seyyidlerin, reis-i etıbbanın, yabancı devlet adamlarından Fransa, Nemçe,Leh, Macar, Venedik krallarının, Hristiyan meliklerinin annelerinin lakapları tek tek sayılmıştır.

Feridun Bey lakapları sıraladıktan sonra bir kudsi hadis ve tercümesini vermiş ve mektuplar faslına geçmiştir.Burada Peygamberimizin 16 mektubu, Hz. Ali'nin dört Hz. Ayşe'nin, bir Hz. Hüseyin'in bir mektubu verilirken, arada, Hz. Peygamber'in dört mektubunun tercümesi ve iki mektubunun cevabı; Hz. Ebubekir'in bir mektubunun tercümesi ve birinin cevabı; Hz. Ömer'in bir mektubunun tercümesi, ikisinin cevabı; Hz. Osman'ın bir mektubunun tercümesi; Hz.Ali'nin bir mektubunun tercümesi ve Hz.Hüseyin'e gelen bir cevabi mektup da kaydedilmiştir.

Bundan sonra Osmanlılar zamanındaki yazışmalara geçen Feridun Bey, kimilerinin tercüme ve cevaplarını da kaydederek Sultan Alaeddin'den itibaren mektup gönderen ve gönderilenlerle ilgili şu dökümü verir:

Selçuklu Sultanı Alaeddin'den Osman Gazi'ye menşur.

Sultan Orhan'ın dokuz mektubu. Bunlar Orhan Gazi'nin Karaman hakimine, Canik Han'a, Şehzade Süleyman Şah'a, Germiyanoğluna, Acem şahı şeyh Hasan Celayiri'ye, Karamanoğluna, Evrenos Bey'e gönderdiği çeşitli fetihname berat, name-i hümayun suretleridir.

Sultan I. Murad'ın Germiyan hakimine, Karamanoğlu'na, Acem şahı Üveys'e, Canik Hanına, Kastamon hakimi İsfendiyar Bey'e, Erzen-i Rum hakimine, Hamid ili hakimi Hüseyin Bey'e, Şehzade Yıldırım Bayezid'e, Sofya sancağı Beyi ince Balaban'a Bagdad ve Azerbaycan hakimi Sultan Ahmed Celayiri'ye gönderdiği name-i hümayunlar, fetihnameler, hükm-i şerif suretler 16 tane olup kendisine değişik kişilerden gelen arz, ahidname, mazeretnameler de vardır.

Yıldırım Bayezid'in gönderdiği mektuplar da 16 adettir. Bunlar Bursa kadısına, Hassa emini Süleyman Bey'e, Mısır hakimi İbn-i Şa'ban'a, Acem şahı Kara Yusuf'a, Germiyanoğlu'na, Emir Timur'a, Mısır azizi Ebu'n-nasr'a gönderdiği ferman ve fetihnamelerdir.

Sultan I. Mehmed'e ait 13 mektup şehzade Musa Çelebi'ye Bursa kadısına, Karamanoğlu Mehmed Bey'e, Şahruh Mirza'ya Kara Yusuf'a, Kara Yusuf'un oğlu Kara İskender'e, Kara Osman'a, Şirvan hakimi Sultan Halil'e, Zülkadiroğlu Süleyman Beye, Mısır azizine gönderilmişlerdir.Bunlardan bazıları cevaben yazılmış mektuplardır.

Sultan II. Murad'ın eserde 21 mektubu kayıtlıdır.

Cihanşah Mirza'ya, Karamanoğlu Beye, Şirvan hakimine, Şahruh Mirza'ya, Karayülek Osman'a, Osman Karayülekzade Ali Bey'e, Karayülekzade Hamza Bege, Mısır azizine, Karayülekzade Cihangir'e, Mardin hakimi Nasırüddin'e, Bitlis hakimi Muhammed Bey'e gönderilen namelerin bir kısmının cevabi nitelikl.idir.

Sultan Fatih'in Münşeatta 32 mektubu vardır.Bunların çoğunun çevapları da verilmiştir. II. Mehmed'in mektupları Şahruh Mirza'ya, Cihanşah'a, Şirvan Şah'a,Erzincan hakimi Kılıç Arslan Beg'e, Ulug Begzade Abdüllatif Mirza'ya Baysungur Mirza'ya, Karamanoğlu İbrahim Bey'e, Mısır azizi Eytal Şah'a, Mekke şerifine, Cihanşah Mirza'ya, Kastamonu hakimi İsmail Bey'e, Acem sultanlarına, Hind padişahı Bihmen Şah'a, Mısır azizi Ebu Said Çakmak'a, Anadolu Beylerbeyi İsa Paşa'ya, şehzade Bayezid'in lalası Fenarizade Ahmed Bey'e, vezir Ahmed Paşa'ya şehzade Bayezıd'e İran şahı Uzun Hasan'a, Şeyh Akşemseddin'e, kuzata, Kastamonu hakimi Şehzade Cem'e, Horasan hakimi Hüseyin Baykara'ya, memalik-i mahruseye, Akkoyunlu Rukıye Hatun'a, Kırım hanı Ahmed Han'a gönderilmiştir.

Sultan II. Bayezid'in 40 mektubu da şu kişilere yazılmıştır. Zülkadir hakimi Alaüddevle'ye, Şehzade Cem'e Şehzade Korkud'a, Sultan Yakub'a, Hind padişahı Sultan Halil'e, Tevkıi Faik Bey'e, Tai Kasım'a, Horasan Padişahı Hüseyin Baykara'ya, şehzade Abdullah'a Sultan Paysungur'a, Paysungur'un annesine, Rüstem padişaha, Akkoyunlu Ali

Bey'e, Uğurlu Ahmed Şah'a, Şehzade Muhammed'e, memalik-i mahruseye,şehzade Ahmed'e, İran şahı İsmail'e, Mısır sultanı Gavri'ye, Acem padişahı Sultan Elvend'e, Kürd emirlerinden Hacı Rüstem Bey'e, Mevlana Cami'ye, Celaleddin Devani'ye, Herat şeyhulislamı Ahmed Taftazani'ye, İsfendiyarlı İsmail Bey'e, İsfendiyarlı Kasım Bey'e çeşitli muhtevada nameler gönderilmiştir.

Yavuz Sultan Selim'in aşağıdaki kişilere yazılmış 36 mektubu kayıtlıdır. Bunlar Sultan Yakub, Elvend şahı, Şehzade Korkud, Semerkand hanı Sultan Ubeyd, Şah İsmail, Akkoyunlu Muhammed Bey, şehzade Süleyman, Kırım Hanı, şark emirleri, Tebriz ayanı, Ahmed Paşa, Şark vilayeti reayası, Tebrizli Hoca Mirekoğlu, Akkoyunlu Mirza Murad, Luristan hakimi Şah Rüstem, kürt beglerinden Hizvan hakimi, Şark hükkamından bir bey, Sevindik Han, Edirne hakimi, Şahzade Süleyman, Tatar Hanı, Mısır Sultanı Gavri, memalik-i mahruse kadıları, Mazenderan hakimi, Geylan hakimi, Şirvan Şah. Bu kişilerin bazısına Sultan Selim birden fazla mektup yazmıştır.

Kanuni Sultan Süleyman'ın eserde yer alan mektubu ise 53 tanedir. Bunlar Mekke Emirine, Nadir Han'a, Mısır valisine, memalik-i mahruse kadılarına, Zülkadir hakimi Ali Bey'e, vezir Ferhad Paşa'ya, Tatar Hana, Bursa hakimine, Şah İsmail'e, Şirvan Şahına, Geylan hakimine, Şah Tahmasb'a, Diyarbekir beylerbegi Hüsrev Paşa'ya, İbrahim Paşa'ya, memalik-i mahruse hakimlerine, Süleyman Paşa'ya,

Fransa kralına, Semerkand padişahı Abdullatif Han'a, Bahreyn hakimi Murad Han'ın kardeşi Şahabeddin Han'a, Yaka Türkmen hakimine, Şerif İvenmi'ye, Leh kıralına, Pender hakimi Receb Han'a, Bahreyn hakimi Ahmed Han'a, Mengli Giray Han'a, özbek Pir Muhammed Han'a, Laz hanı İbrahim Sultan'a, Şah Tahmasb'ın vükelasına, Peç kralına, İspanya ve Firendüş krallarına, Filoridin beglerine, Agatay Hanoglu Hacım Sultan'a, Şeref Han'a gönderilmişlerdir.

Sultan III. Mehmed'in kayıtlı mektup sayısı 25'dir. Bunlar İstanbul kaymakamına, Mekke şürefasından Şerif Mes'ud'a Şerif Said ve Şerif Ahmed'e, Kırım hanı Canbek Giray'a, Muhammed Giray Han'a, Şahin Giray'a, Devlet Giray'a, Gazi Giray Han'a, Tatar ulemasına, Fetih Giray Sultan'a yazılmışlardır.

Feridun Bey'in, eserini sunduğu Sultan III. Murad'ın gönderdiği mektup sayısı 92'dir. Bunlar da Hind padişahına, özbek Hanı Abdülbaki'ye, Kırım Hanına, veziriazam Hafız Ahmed Paşa'ya, vezir Murtaza Paşa'ya, sadrazam Hüsrev Paşa'ya, defterdar Ebubekir Paşa'ya Ağalara vs. eşrafa, Bölük ağalarına, özdemiroglu Osman Paşa'ya Tunus ve Cezayir ahalisine, Yemen muhafızı Hasan Paşa'ya, Mısır valisi Bakırcı Ahmed Paşa'ya, Mısır Valisi Halil Paşa'ya, Mısır valisi Mustafa Paşa'ya, İstanbul kaymakamına Şam beylerbeyi Hasan Paşa'ya, Sadrazam Muhammed Paşa'ya, Sinan Paşa'ya, Diyarbekir beylerbeyi Derviş Paşa'ya, Hafız Ahmed Paşa'nın yeniçeri agasına, Budun valisi Kenan Paşa'ya Budun muhafızı

Muhammed Paşa'ya, Mısır Valisi İbrahim Paşa'ya, Karadeniz Boğazı Başbugu İbrahim Paşa'ya, Sarı Abdullah Efendi'ye, Rumili Sadrına, İstanbul kadısına, Hindistan padişahı Selim Han'a Maveraünnehir hakimi imam Kulı Han'a, Özbek hakimi Abdullah Han'a, Fas hakimine, İran şahı Abbas'a, İran şahı Şah Safi'ye Geylan hakimi Ahmed Han'a, Nemçe imparatoruna, Macar kralına, Erdel hakimi ve Macar ümerasına, Erdel hakiminin zevcesine, Erdel a'yanına, Erdel hakimi Rakoçi'ye, İngiliz kralına, İngiltere kraliçesine, İspanya kralına, Leh kralına gönderilmişlerdir.

İncelediğimiz bu matbu metne ilaveler yapıldığından burada Sultan III. Mehmed'e, I. Ahmed'e, II. Osman'a, I.İbrahim'e, I. Mustafa'ya, II. Ahmed'e ait nameler de vardır. Fakat bunlar, Feridun Bey'in topladıklarının dışında kaldığı için bu kadar bahisle yetiniyoruz.

Münşeatta, Osmanlı padişahlarının yazdığı namelerin yanında kendilerine gelenler de vardır. Yazılan name-i hümayunların hemen hepsinin cevapları da mevcuttur. Hatta bazılarıyla çok sayıda yazışma yapıldığından, aynı kişiye gönderilen birden fazla mektup örneği de vardır. Burada, tekrar edilen yazışma örneklerini sayı olarak hesap edip ismen belirtmedik. Ayrıca, değişik görevlerde bulunan bazı kişilere her bir görevde iken yazılan name-i hümayunları da ayrı ayrı belirtmeye lüzum görmedik. Amacımız, Osmanlı Padişahlarının kimlere nameler yolladığını göstermektir.

Münşeatü's-selatin'de resmi yazışma örneklerinden

başka, arada bazı metinler de kaydedilmiştir. Bunları şöyle sıralayabiliriz:

Sultan I. Murad'ın kerimesi Nefise Sultan'ın, Karaman hakimi Ali Bey'e nikahlandığında akdedilen nikah hutbesi

Yavuz Sultan Selim'in Çaldıran Seferinin gidiş ve dönüşünde uğradığı menzillerin isimleri

Yavuz'un Amasya'dan Kemah'a sefer esnasında uğradığı menzillerin isimleri

Yavuz'un Mısır seferini yapıp dönmesi esnasında zuhur eden hadiseler ve menzillerin adları

Yavuz'un Kansu Gavri ile muharebesinden vefatına kadar vaki olan hadiseleri ihtiva eden risale

Kanuni'nin Belgrad'ı fethe giderken uğradığı menziller ve zuhur eden hadiseler

Budin seferinde konaklanan yerler

Budin'den daha ilerigiden İbrahim Paşa'nın konakladığı yerler.

Padişahın Şah Tahmasbla savaşa gidip dönünceye kadar vaki olan ahval

Padişahın Polye Hisarının fethi için Avlonya'ya gidiş dönüş esnasındaki hadiseler

Padişahın Kara Bugdan'ın fethine giderken zuhur eden hadiseler ve konakladığı menziller

Şah Safi tarafından Sultan I. İbrahim'e gönderilen hediyeler.

Bazı imza suretleri

Arazi-i öşriyye ve haraciyye hakkında Şeyhulislam Ebussuud Efendi'nin verdiği fetva suretleri.

Memālik-i mahrusede bulunan timarların durumu

Memālik-i mahrusenin eyalet ve vilayetleri

İstanbul'dan Belgrad'a kadar menzil adları

Sivas'tan Ayntab üzerinden Bagdat'a kadar menzillerin beyanı

Münşeatü's-Selatin'de kayıtlı mektuplar gönderilen kişilerin makamlarına ve gönderiliş amaçlarına göre ayrı ayrı adlarla anılırlar. Ahidhame, cülusname, fetihnāme, tehdidname, mülatafatname, istimaletname, cevabnāme, beşaretname, tebriknāme, berat, ferman, hükm-i şerif, emr-i şerif" vb. Bu yüzlerce namede devletin siyasi, resmi işleri bahis konusu edilmiş, bugün tarihi yönden işimize yarayacak olan mevzular ele alınmıştır. Bu yönüyle Münşeatü's-Selatin, tarihi münşeatlar içerisinde en hacimlisi olup tarih araştırmalarında başvurulan önemli bir kaynaktır.

Bu özelliğinin dışında Münşeatü's-Selatin'de gerçek dışı mektuplar bulunduğuyla ilgili önemli bir iddia vardır. Mükrimin Halil Yınanç, Tarih-i Osmani Encümeni Mecmuasında yayınladığı dört makalede bu konudaki iddialarını ispata çalışmıştır. Münşeatta, Osman Gazi ve Orhan Gazi dönemine ait belgelerde tahrifler olduğunu, belgelerin bu iki hükümdara ait olmadığını ileri süren Mükrimin Halil

görüşlerini delilleriyle ortaya koyar.[6]

Feridun Bey'in, eserinde Osman Gazi'ye Selçuklu Sultanı Alaeddin b. Feramruz tarafından gönderildiğini belirttiği menşurlar, aslında Osman Gazi'ye gönderilmemiştir. Orhan Gazi'nin yazdığını ifade ettiği çeşitli fermanlarda yine ona ait değildir.Bu iki hükümdara ait olarak gösterilen menşur ve fermanlar, Mükrimin Halil'e göre, Muhammed b. el-müeyyed el-Baddadi'nin et-tevessül ile't-teressül adlı münşeat kitabından intihalen alınmıştır.Harezmşahlardan Sultan Alaeddin Tekeş zamanında Harezm divanında münşilik yapan muhammed b. el-müeyyed, kaleme aldığı Farsça menşur, emir ve mükatebat suretlerini bir araya toplayarak adı geçen eserini tertip etmiştir. Feridun Bey'in, bu eserdeki Sultan Tekeş'in gönderdiği mektupları alarak Osman Gazi ve Orhan Gazi'ye aitmiş gibi göstermesini Mükrimin Halil şu şekilde ortaya çıkarmıştır.

Feridun Bey, Harezmşahlar tarihine tam vakıf olmadığından pek çok bilgi yanlışı yapmış, hadiseleri zamanlarından önce ve sonraki tarihlere bağlamıştır.Sultan Tekeş zamanında cereyan eden vak'alar Osman Gazi ve Orhan Gazi dönemiyle zaman, mekan ve şahıslar yönünden uyuşmadığından, belgelerin doğru olmadığı anlaşılmıştır.

Mükrimin Halil'in bulduğu bir başka yanlışlık da, bu fermanlardaki hitap tarzları ve ünvanlardır. Osman Gazi ve

---

[6] Mükrimin Halil, Feridun Bey Münşeatı, TOEM, 63-77, S.63-77, s.161, S.78, s.37, S.79, s.95, S.81, s.216, İst. 1335-1337.

Orhan Gazi'nin başkalarına hitaben kullanmamaları gereken ve kendileri hakkında da kullanılmayacak olan ünvanlar ve üslup tarzının metinde yazılı olması, belgelerde bir tahrifat yapıldığını göstermektedir. Bu iki hükümdar zamānına ait gösterilen mektuplardaki üslup ve bilgi yanlışlarından hareketle, Feridun Bey'in, Muhammed el-Müeyyed'in eserindeki menşur ve fermanları bazı tahrifler yaparak kendi Münşeatına aldığını söyleyen Mükrimin Halil, bu belgelerin aslını ve değiştirilmiş halini de yayınlayarak karşılaştırmalar yapmıştır.

Münşeat-ı Sa`dī Çelebi: Eserde 15 ve 16 yy'a ait inşa suretleri vardır. Bunlar II. Bayezid'in Uzun Hasan ile karşılıklı mektupları; Uzun Hasan'ın Cem Sultan'a, Mahmud Paşa'ya, Altınordu hükümdarına mektupları ile II. Bayezid'in Modon ve Koron fetihnameleridir.

Münşeat-ı Latife: Süheylī'nin bu eserinde resmi yazılardan başka, değişik mevzularda yazılmış inşa örnekleri de vardır. Resmi yazılar: Mısır, Irak, Eğri ve Moton fetihnameleri, Osmanlı-Safevi savaşlarından bahseden metinler, Kırım Hanı Selamet Giray'a mektup, Sultan Süleyman'ın Mekke şerifine cülus mektubu, I. Ahmed'in Alman Kayseri Rudolp'a, Şah Abbas'ın veziriazam Sinan Paşa'ya mektupları, Şah Abbas ile I. Ahmed arasındaki barış antlaşması metinleri gibi örneklerdir.

Münşeat: Berlin Devlet kütüphanesinde kayıtlı, Şakir Muhammed'in tesvit ettiği bu tarihi münşeatta I. Selim ile Şah İsmail arasındaki mektuplardan, Erdel ve Beç krallarına verilen beratlardan nümuneler vardır.

Düsturu'l-inşa: Sarı Abdullah Efendi'nin bu eseri geniş hacimli tarihi münşeatlarımızdandır.Sultan II. Bayezid ile IV. Murad devri arasındaki resmi yazılardan seçilen örneklerin yer aldığı eser, belge bakımında zengindir. Yavuz Sultan Selim ve Kanuni'nin İran şahları ile karşılıklı mektupları; Sultan Bayezid'in Cami, Hüseyin Baykara, Hind padişahı ve veziri ile yazışma suretleri, Sultan I. Ahmed'in Leh ve Macar krallarına verdiği ahidnameler, Budin vezirine verilen serdarlık beratı, muhtelif mülknameler, fetihnameler, Mekke şeriflerine mektuplar; Sultan III. Mehmed'in İran şahına gönderdiği nameler; ayrıca bazı hususi duaname, taziyename, arz suretleri eserde yer alan metinlerdir.

Münşeat-ı Cevri: Cevri İbrahim Çelebi'nin eserinde II. Bayezid'in Hind ve İran padişahları ile yazışma örnekleri; yine onun Mevlana Cami'ye, Celaleddin Devani'ye, Ahmed Taftazani'ye Hüseyin Baykara'ya Mengli Giray Han, Özbek Hanına gönderdiği nameler; muhtelif ahidname mülkname, fetihname, berat örnekleri yer almaktadır.

Münşeat-ı Münif:Münif Mustafa Efendi'nin bu münşe-atında kendi yazdığı mektupları yanında Nabi, Vehbi ve

Ragıb Paşa'dan iktibaslar da vardır.Eserde yer alan tarihi metinler ise; İranla akdolunan Hemedan sulhunun yazışma suretleri, İran şahı Muhammed'in cülusunu tebrik mektubu, Afgan hanı Eşref'e gönderilen name-i hümayun vb. örneklerdir.

Münşeat-ı Asım: Çelebizade'nin Münşeatı hem resmi, hem de hususi mektupları ihtiva eder. Taşradan gönderdiği devlet işiyle ilgili meektuplar dönemi için belge niteliğinde yazılardır.

Münşeat-ı Ragıb: Eser, Koca Ragıb Paşa'nın çeşitli resmi görevlerde bulunurken yazdığı takrir, kaime, tezkire, telhis suretlerinden, Mekke, Taif ve Belgrad fetihnamelerinden meydana gelmiştir. Paşa'nın yurt içindekilere yazdığı resmi ve hususi mektuplarından başka İran şahı Nadir Şah'a da resmi nitelikte mektupları vardır. Özellikle telhislerinde, yapılan icraatla ilgili olarak, rapor mahiyetinde padişaha bilgiler sunmuştur. Eserde edebi özellik bulunmakla beraber, münşeatın resmi ve tarihi yönü daha dikkat çekicidir.

Müntehab Münşeat: Mürettibi kayıtlı olmayan eserde Sultan Alaeddin Keykubat'ın Sultan I. Osman'a mektubu, I, Mahmud'un Şark Seferi için yazdığı emirname, Sultan II. Mustafa'nın Mekke Şerifine namesi, IV. Murad'ın Şah Abbas'a, İran Şahının II. Mustafa'ya mektupları gibi resmi yazışma örnekleri mevcuttur.

Münşeatü'l-mufassala li-müluki'l-Osmaniyye: Eserde Osmanlı sultanlarının Karaman ve bazı Anadolu beylerine, Mekke şeriflerine ve Mısır Sultanlarına yazdıkları mektuplar, Timurleng'e Yıldırım Bayezid'in yazdığınamelerle onların cevapları yer almaktadır. Bu yazışma örneklerinin br kısmı Arapça ve Farsça ile yapılmıştır. Eserin mürettibi kayıtlı değildir.

Münşeat-ı Siyasiye: Katib İsmail'in tertip ettiği tarihi münşeatta, yine Osmanlı padişahlarının yabancı hükümdarlarla aktettikleri ahidnameler; Mekke şeriflerine, İslam hakimlerine, dış devletlerin Osmanlı devletindeki elçilerine yazdıkları nameler vardır.

Bu sayılan tarihi münşeatlar, çoğunlukla idari ve siyası nitelikli yazı metinlerinden oluşmaktadır. Bunların dışında, tarihi vesika olabilecek birkaç mektubun, başka tür münşeatlarda yer aldığını görebiliriz. Bu şekilde kısmen tarihi nitelik arz eden münşeatlarda az da olsa tarihi mektuplar, yabancı devletlere gönderilen nameler ve cevapları vardır. Bu özellikteki münşeatlar şunlardır:

Münşeat-ı Tacizade Mehmed, Münşeat-ı Mehmed b. Hüseyin, Menşeu'l-İnşa (Mustafa Ali), Münşeat-ı Agazade Mehmed Çelebi, İnşa-i Sa'di, Münşeat-ı Okçuzade, Behcetü'l-inşa (Mehmed Handan Efendizade), Münşeat-ı Abdulbaki, Münşeat-ı Osmanzade Taib, Münşeat-ı Raşid, Münşeat-ı Zeynizade Hüseyin, Münşeat-ı İbrahim Vehbi, İnşa-i Hayret, Münşeat-ı Akif Mehmed, Münşeat-ı Es'ad, Münşeat-ı Mehmed

Emin.

C. Didaktik Münşeatlar

Bu tür münşeatlar öğretici amaçla tertip edilen, içinde doğrudan öğretme gayesiyle, inşa ile ilgili bilgi ve örnekler verilen eserlerdir. Bu münşeatları iki grupta incelemek mümkündür.İlk grup, daha çok teorik bilgilerin verildiği; fesahat, belagat kaidelerinden bahsedilen, mektuplaşma usul ve erkanının anlatıldığı, inşa sanatı münşilik ve katipliğin mahiyet ve şartlarının açıklandığı eserlerdir. Her yönüyle inşa ilminin ortaya konulduğu bu mecmualarda kısmen pratik örnekerde verilmiştir.

İkinci grup ise, nazari bilgilerin ya hiç verilmediği yada da çok az bilgi verilip, daha çok, faydalı olmak amacıyla bol bol yazışma örneklerinin derlendiği eserlerdir. Bu mecmualar adeta bir antoloji niteliğinde, çok çeşitli yazışma örneklerini ihtiva eden, bazan, mekteplerde talebe için yazıldıkları kaydedilen eserlerdir. Birinci gruptakilerde anlatılan bilgilerle öğretme amaçlanırken, diğerlerinde, toplanan örnek metinlerle faydalı olma esastır. Burada her iki gruba ait münşeatlardan bahsedilecektir.

a. Teorik bilgi veren münşeatlar

Tarihi seyri içerisinde,tesbit edebildiklerimizden bu gruba girenler şunlardır:

Teressül: Bilinen ilk münşeat kitabı olup tamamen didaktiktir. Eldeki tek nüshası da eksik olduğundan, mevcut durumuna göre değerlendirme imkanı vardır. Eserde mektup yazmanın kurallarından, usul ve edeplerinden basedilmektedir. Anadolu'da yazılan ilk münşeatın didaktik oluşu, bu geleneğin oluşması açısından önemlidir.

Menahicü'l-İnşa: Katiplik yapan Yahya b. Mehmed bu eseri öğretici amaçla hazırlamıştır. İnşa kaidelerinden , mektup yazmada dikkat edilecek hususlardan bahsedilip verilen bilgilere uygun gerçek ve temsili mektup örneklerinin sıralandığı eserde, belge niteliğinde metinler de vardır.

İnşa: Sa'di'nin bu eserinde inşa ilmiyle ilgili çeşitli bilgiler sekiz bölümde verilmiştir. Katiplere gerekli bilgilerle beraber onlara lazım olan araç gereçler de açıklanmıştır. Eserde hakiki mektup örneklerinden başka faydalı bilgiler de sunulmuştur.

Behçetü'l-İnşa: Müderris Mehmed Handan, eserini ünlü Fars münşisi Hace Geylani'nin eserine benzeterek hazırlamıştır. İnşa sanatı hakkında bilgi verilen eserde, inşanın mevzuu, gayesi ve kısımları anlatılmaktadır. Sonunda birkaç tane de mektup vardır.

Hulasa-i İnşa: Rami Paşa bu eserini,kitabet mesleğine yeni başlayacak olanlara faydalı olma arzusu ile yazmıştır. Küçük hacimli eserde kitabet ve katiplik hakkında bilgi verilmektedir.

Münşeat-ı Süheyl: Muhammed Süheyl tarafından yazılan eserde inşa ilmi hakkında bilgi verilip ilimlerin taksimatı yapılmaktadır. Münşiliğin şartlarını,kısımlarını ve mektup çeşitlerini açıklayan yazar, bazı Arapça bilgiler de vermektedir. Eserde, bazı münşeatlardan seçme örnekler de kaydedilmiştir.

İnşa-i Cedid: Nasif b. Mün'im tarafından, önsözünde,kitabette kullanılacak kelimeleri ve başkasına mektup yazmada dikkat edilecek lakapları öğretme arzusu ile yazıldığı açıklanan eserde, bu amaçla bilgiler ve örnekler verilmiştir.

Mebani'l-İnşa: Kitabet hocalığı yapan Süleyman Paşa bu eserini doğu ve batı kaynaklarından yararlanarak hazırlamıştır. Retorik konusunda ilk defa yazılan eserde kelam, bedii, beyan, fesahat,belagat dallarında bilgi verilmiş, lafız ve mana sanatları açıklanmıştır.

Fünun-ı İnşa: Mehmed Rıf'atın bu eserinde inşa fenlerinden, kısımlarından bahsedilip örnekler verilmektedir. Üslup çeşitleri,beyan şekilleri ve bazı inşa mefhumlarının da anlatıldığı eserde mektup kaideleri de açıklanmıştır.

Örneklik etmesi bakımından Muaddilü'l-imla'yı biraz genişçe veriyoruz.

Mu`addilü'l-İmla ve Mükemmilü'l-inşa

Mehmed Nüzhet'in bu eseri didaktik münşeatların ilgi

çekici örneklerindendir. Nazari bilgiler verilen eserde pek çok edebi konu ele alınmıştır. İncelediğimiz bu münşeat 1302 yılında basılmıştır. Eser Besmele ve Allah'a hamd ile başlar. Mehmed Nüzhet Efendi, uzun önsözüne eserini ne sebeple yazdığını anlatır. Yazar, bir gün,hatiften duyduğu bir sesle neden kitap yazmadığı sorusuna muhatap olur. Hatiften aldığı bu ihtarı süslü cümlelerle uzun uzun anlatan yazar, Osmanlıların ellerinde hâlâ lisanlarının kavaid ve lugat kitapları olmadığı hikmet konusunda bazı küçük risaleler yazmayı neden düşünmediği hususunda bir ikaz alınca dostlarının da desteğiyle eseri yazmaya başlar.

Eserde kitabet, inşa ilmi, münşilerde aranan vasıflar hakkında geniş bilgi verilmiş, Osmanlı lisanıyla ilgili sarf-nahiv kaideleri açıklanmıştır. Resmi ve gayrı resmi mektup örneklerinin de derlendiği eserde Osmanlı lisanının diğer lisanlar ile mukayesesinin yapıldığı ara bölümler de vardır. Biz, Mu`addilü'l-imla'nın didaktik bölümleri hakkında bilgi vereceğiz.

Mehmed Nüzhet, mukaddimeye münşi, yazıcı ve katibi tarif ederek girer. Bu kişilerin dikkat etmesi gereken hususları anlatır. Burada katipler yaptıkları işlere göre kısımlara ayrılır: Tahrirat katibi, defter katibi, mektupçu, muhasebeci, umur-ı şer'iyye katibi, mahkeme ve divan katibi, askeriye katibi vb. Yazar, müslim ve gayrı müslim tebeanın yazıcı kadar okuma yazması olup hesap

bilmeleri, çocuklarını okutup cahil bırakmamaları gerektiğini belirtir. Katiplerin de hem bir hocadan ders görmelerinin, hem de bol bol kitap mütealaa etmelerinin iyi olacağını söyler. Mantık ve adab ilminin belagatle ilgisi üzerinde değişik görüşlerden bahsedip, bu ilmi yeni bir üslupla tarif eden yazar şunları söyler:

"Belagat, hususi kaidesine tatbik ederek muhatabı sevk edeceği kelamı söylemede dinleyenlere sarhoşluk neşesine denk bir şevk ve ferahlık getirme melekesine sahib olmadır."

Bu tarife göre belagatin daha ziyade nesirde aranması gerektiğini belirten yazar, nazımda ve nesirde belagatin mahiyeti, sözün makam ve mevkiye uygunluğu, şiirin kafiye ve aruza tabi oluşu, nazmın nesre üstün olup olmadığı konularında açıklamalar yapar. ve münşinin şairden "müraccah" olduğunu söyler. Yazar, her zaman mahir şairlerin bulunduğuna,halbuki hakiki münşinin her asırda bir tane bile zor yetiştiğine dikkati çeker.

Mehmed Nüzhed "te'yid-i makal" başlığı altında vassaf Tarihindeki şu kaydı nakleder:

Her meslek ve sanat erbabından evliyaullaha rastlandığı halde, devletin resmi tahriratı ile meşgul olan münşi ve katiplerden hiç bir veliye tesadüf olunmadığı, dikkat sahibi bir zata sorulmuş. Verilen cevapta, inşa ve kitabetten başka işle meşgul olanların beş duyu organlarıyla mesleklerini icra ederken, batının hisleri ile

kendilerini zikre verebildikleri; halbuki münşi ve katiplerin zahiri ve batını hislerini beraber kullanmadıkları sürece inşa ve kitabette başarılı olamayacakları, kalp ve dimaglarını resmi yazışma hayalatından temizlemedikçe de evliyaullahtan olamayacakları belirtilmiştir.

Yazar, önceki asırlarda yaşamış ediplerin, şiiri, "mugazelat, mu'aşakat, hamriyyat, müsamerat, hikemiyat, fezleke-i e'azım, vuku'at, şahtiyyat, hicviyyat, medayıh, nu'ut, nesayıh, hamasat" şeklinde taksim ettiklerini ve meşhur şairlerin her birinin bu kısımlardan birinde meşhur olduğunu söyler ve şu "ihtar-ı mahsusu" yazar:

Münşi ve katip olacak kişiler işin başında şairliğe özenmemeli tahsilini tamamladıktan sonra şiirle meşgul olmalıdır.

"Muhtıra-i mühimme" başlıklı bölümde, alimlerin ve hakimlerin incelemelerine göre "ulum-ı maarif" ile "huruf-ı sanayi"'in ayrı ayrı şeyler olduğu, sadece nazariyata ait olan şeylere ulum-ı maarif, nazariyat mahsulü olan maddi şeylere sanat denildiği belirtilmektedir.

Mehmed Nüzhet, bu eserinde tarif etmeye çalıştığı inşa ve kitabet fenninin, hikmet sahiplerine göre ulum-ı maarif ve huruf-ı sanayi olarak iki yönü olduğunu, her ikisinde de bilgi sahibi olup maharet kazanmak için çok çalışmaya ve geniş zamana ihtiyaç bulunduğunu söylemektedir.

Kitabeti en şerefli sanatlardan biri olarak gören

yazar, münşinin, mesleğini icra eerken kendisine lazım olacak kalem, kağıt, mürekkep gibi alet ve edevatın imalini bilmesinin faydalı olacağını söyler.

Bir münşinin mesleğini daha iyi icra edebilmesi için cilt, tezhip ve hat sanatlarında da maharetinin olması gerektiğini uzun uzun açıklayan Nüzhet Efendi,bu fikrini, verdiği güzel misallerle delillendirir.

Bir ara bölümde Türkçe sarf kaideleri, bir mukaddime ve bazı faydalı kısa notlar vardır. Farsçanın, Osmanlı lisanının rükünlerinden olması hasebiyle, sarf kaidelerinin her katip tarafından öğrenilmesinin gerekli olduğu belirtilmiş, önce Farsça sonra Türkçe tercümesiyle Arap ve Fars dilinin tarihinden bazı notlar kaydedilmiştir.

"İstitrat" başlıklı ara bölümde dilimizde mevcut bulunan Arapça, Farsça, Rumca ve diğer yabancı dillerden geçen kelimelerin nisbeti ve Osmanlı dilinin zenginlik ve letafetinden bahsedilmektedir. Bu dilin bir kaide kitabı, bulunmadığı görüşünü de cevaplayan yazar, bu ara bölümü bitirir.

Bundan sonra masdarlar, fi'l-i mazi ve fi'l-i muzari konularını Arapça Farsça ve Türkçedeki şekilleriyle mukayeseli olarak anlatan Mehmed Nüzhet bir de hikaye nakleder.

Fenn-i İnşa: Faik Bey'in hazırladığı bu eserde inşa ve kitabet fenniyle ilgili katiplerin bilmesi gereken hususlar anlatılmış, bazı edebiyat kaidelerini ve sanatlarını

açıklayan makalelere yer verilmiştir. Eserde hitabet ve nutuk örnekleriyle beş-on parça münşiyane yazılmış metinler de vardır.

İnşa-i Mu'allimi: Yazarını tesbit edemediğimiz eserde, bazı dil terimlerinin yanında ahenk, belagat, üslup konuları anlatılmış, yazışma usullerinden bahsedilmiş, mektup ve lakaplarla ilgili kısa bilgi sunulmuştur. Eserde değişik mektup örnekleri de vardır.

Münşeat Mecmuası: Yazarı kayıtlı olmaan eserde inşa ilminin gayesi, münşi grupları, inşa ıstılahlarının tarifleri, rükün ve şartları genişçe izah edilmiş, nesir çeşitleri anlatılmıştır. Eserde,mektuplarda kullanılacak üslup, ünvan ve ifadeler de örneklendirilmiştir. Eser Sül. Ktb. Halet Ef. 760'ta kayıtlıdır.

b. örnek metinlerin toplandığı kısmen didaktik münşeatlar

Bu gruptaki münşeatlarda kısmen nazari bilgi verilse de, daha çok örnekmetinler derlenmiştir. Mektuplar da kullanılacak lakaplar, ünvanlar, sernameler; manzumeler mektup başlangıç cümleleri, ifade şekilleri toplanarak katiplere veya meraklılarına faydalı olma amacıyla oluşturulan bu eserlerin kimisinde hiç bilgi verilmeyip sadece derlenen örnekler kaydedilmiştir. Bu tür eserlerde kaydedilen metinler, bazan temsili mektup örnekleridir. Burada amaç, belli bir metni yazan münşinin yazısını

yayınlamak değil, o konuda nasıl yazılacağını, temsili mektupla da olsa göstermektir.

Birinci gruptaki münşeatlarda esas amaç öğretmek olup, bunun yanında örnek metinler de verildiği gibi; bu gruptaki münşeatlarda ise, derlenen sayısız örneğin yanında faydalı olma amacıyla az da olsa bilgi sunulmuştur.

Bu gruptakilere şu münşeatlar örnek verileblir.

Gülşen-i inşa: Şeyh Mahmud b. Edhem'in bu eseri çeşitli kişilere yazılan şevk ve muhabbet mektuplarını; sultan, vezir, kadı, müderris ve bazı meslek erbabına yazılan hitab ve cevab metinlerini; belirli makam sahiplerine yazılan menşurları ihtiva etmektedir.

Gül-i Sad-berg: Mesihi, çoğu kendine ait yüz kadar mektubu bir araya getirmiş ve inşa tekniği hakkında da biraz bilgi verip, " bu üslub ile yazalar" başlıkları altında, kime, nasıl hitap edileceğini örneklerle göstermiştir. Mektupları,hangi amaçla yazıldıklarını belirterek veren Mesihi, lakaplarla ilgili bölümde hayli örnek kaydetmiştir.

Münşeat-ı Fevri Ahmed: Edeb mevzuunda pek çok ayet ve hadisin zikredildiği eserde, şiir ve inşanınkıymetinden bahsedilip bu konuda görüşler nakl edilmiştir. Eserde pek çok şahsın mektupları bir araya getirilmiştir.

Münşeat-ı Abdulhalim: Eserde, çoğu isimsiz mektup örneklerinin dışında, dibaceler, lakaplar ve vakfiye suretleri yer almaktadır. Eserde bazı alim ve şairler de

tanıtılmaktadır.

Münşeat-ı Taib: Osmanzade Taib, eserinde inşa ilminden, münşilikten, mektuplardaki üslup çeşitlerinden kısaca bahsedip çoğu temsili mektup suretlerini üç bölümde toplamış. "A'la edna, akran" mevkilerindeki kişilere yazılacak mektuplar için örneklik eden bu metinler, eserin faydalı olma amacına yöneliktir.

Münşeat-ı Mehmed Reşid: Eserde teorik bilgi yoktur. İnşa suretleri fasıllar halinde verilerek kategorik bir düzenleme yapılmıştır. Ayrı fasıllarda olmak üzere vezir, şeyhulislam ünvanları, mektup dibaceler, arizalar, mektup yazarlarının kendilerini vasfeden cümleleri, teşekkür, tebrik, taziye mektupları konularına göre tasnif edilmişlerdir.

Mecmua-i İnşa: Mehmed adlı biri tarafından yazılan eserde değişik makamdaki kişilere hitaplar, giriş duaları, mektup unsurları, taziye, teşekkür, tavsiye mektupları, hatimeler örnekler halinde verilmiştir. Eser Berlin Devlet Ktb. Ms.Or.Oct. 2366'da kayıtlıdır.

İnşa-i Mergub: Yazarı tesbit edilemeyen eserde yazının öneminden, bütün yönleriyle mektubun nasıl yazılacağından bahsedilip çok sayıda değişik örnekler verilmiştir. Eser Mevlana Ktb. 4268'de kayıtlıdır.

Münşeat-ı Said: Eserde inşa tekniği ve üslubu hakkında biraz bilgi verilip, mektupta kime, hangi lakapların kullanılacağına dair örnekler sıralanmıştır. Değişik mektup

suretleri de eserde yer almıştır.

İnşa-i Mergub: Seyyid Ali'nin bu eserinde kısa bir sözlük, hitabetin öneminden bahseden bölüm ve katibe gerekli olan bilgilerden sonra değişik makam sahiplerine nasıl mektup yazılacağını gösteren tarihli ve imzalı örnekler verilmiştir. Eserde ticari yazışma örnekleri de vardır.

Münşeat-ı Nasif b. Mün'im: Bazı yazışma kaidelerinin verildiği eserde değişik makam sahiplerine yazılacak mektup üslupları da bol örneklerle gösterilmiştir. Eserin sonunda Arapça olarak, Türkçeyi öğrenmek isteyenleri bu eseri okumaya davet metni vardır.

Gülbün-i İnşa: Sadık Rifat Paşa, ihtiyaç anında marifet meraklıları istifade etsin diye, pek çok kitaptan topladığı malzemeleri bir araya getirerek eserini hazırladığını belirtmiştir. Eserde çeşitli lakap ve tabirler sıralanmış, bunların mektuplarda nasıl kullanılacağı gösterilmiştir.

Nüzhetü'l-Münşeat: Mehmed Rif'at, mübtediler için hazırladığı bu eserinde değişik makamlara gönderilecek arzıhal örneklerini, husus mektupları, lakab ve tabir çeşitlerini bir araya getirmiş; ticaretle ilgili yazı türlerinden örnekler vermiştir. Gerektiğinde yazılmak üzere Arapça terkipler, Farsça ve Türkçe beyitler toplanarak, eser, meraklılarına faydalı olacak hale getirilmiştir.

Münşeat-ı Hukuk: Hasan Hıfzı'nın bu eseri, hukuk

alanıyla ilgili bütün yazışma örneklerini ihtiva etmesi yönünden tektir. "Ebna-yı vatana hizmet" olsun diye yayınlanan eserde hukukla ilgili dava dilekçeleri, mahkeme yazışmaları, imtihan soru ve cevapları gibi değşik yazı metinleri vardır. Sadece hukuk yazılarını ihtiva eden Münşeat, mahkeme ile işi olan kişilerin o dönemde faydalandığı bir kitaptır.

Münşeat-ı Aziziye: Hacı Nuri Efendi'nin derlediği bu eserde "inşa ilmine yeni bir tarz getirmek" amacıyla çok çeşitli nesir örnekleri toplanmıştır. Bu işe yeni başlayanlara kolaylık olması için her türden nesir örneği; hitaplar, tabirler, mektup örnekleri, mensur edebi eserlerden seçmeler, şiirler toplanarakhazırlanan eser, muhteviyatının çeşitliliği itibariyle faydalı bir münşeattır.

Hazane-i Mekatib Yahud Mükemmel Münşeat: A. Rasim, M. Reşid'in hazırladığı eserde inşa tekniği hakkında bilgi verilip, pek çok örnek metin kaydedilmiştir. Çeşitli mektuplar, ünvan ve lakaplar, resmi yazılar, münasip ibareler eserde yer almıştır.

Bedayi: Şeyh Vasfi, bu kitabı mekteb talebesinin derslerde yararlanması için yazmıştır. Resmi ve gayr-ı resmi yazılar, mektup örnekleri, arada manzum metinler eserde bir araya getirilmiştir.

Usul-i Kitabet ve İnşa: Yazarı tesbit edilemeyen eserde inşa kaideleri, yazıda ve düşüncede insana lazım

olan bilgiler verilip, resmi, ticari ve özel mektup örnekleri kaydedilmiştir.

Münşeat-ı Meşruha: Ahmed Yaver, herkesin anlayabilmesi için böyle bir münşeat hazırladığını belirttiği eserinde, çok kullanılan kelimeleri manalarıyla beraber vermiş, tabirler ve lakapların kimlere, ne şekilde kullanıldığına dair örnekler yazmıştır. Büyükten küçüğe ve akran kişiler arasında yazılacak mektuplar, değişik örnekleriyle okuyucuya sunulmuştur.

İnşa-i Atika: Hafız Tahsin adına kayıtlı bu eserde bazı inşa tabirleri, manzume ve dua ifadeleri, mektup girişleri, katibin kendinden bahseden cümleler,hal-hatır sorma cümleleri çok sayıda örneklerle gösterilmiştir. Çeşitli makam sahiplerinin lakapları ve onlara yazılacak mektup örnekleri sıralanmıştır.

Ünvan-ı Mekatib: Yazarı bilinemeyen bu küçük eserde mektuplarda kullanılan ünvanlar, lakaplar,başlama, bitirme ve dua cümleleri örneklerle gösterilmiştir.

2. Yazılış Tarzlarına Göre Münşeatlar

Münşeat mecmualarının yazılışları, yazarlarına göre farklılık gösterir. Bir münşeatta yer alan metinler, çoğu kez değişik kimseler tarafından kaleme alınmıştır. Tarihi, edebi veya didaktik mahiyette tertip edilmiş münşeatların ihtiva ettiği çeşitli inşa örneklerinin tamamı genellikle bir kişinin "zade-i tab'ından" çıkmamıştır. Bu metinler,

ilk defa inşa edilmeleri, çeşitli mecmualarda yer almaları, derlenip bir araya getirilmeleri itibariyle çeşitlilik arz ettiği için münşeatlar bu yönleriyle gruplara ayrılmaktadır.

A. Telif Münşeatlar

Bu tür münşeatlar, ihtiva ettikleri metinlerin büyük çoğunluğunu bir kişinin kaleme aldığı mecmualardır. Bunları da ikiye ayırmak mümkündür.

a. İnşa metinlerini telif ve tertip eden aynı kişidir. Bunlara, şu münşeatları misal verebiliriz.

Teressül: Ahmed-i Dai'nin didaktik amaçla hazırladığı bu eserde , bir takım yazışma kaideleri ve bunlara ait mektup örnekleri mevcut olup, verilen bilgilerle temsili mektupları kaleme alan, mecmua haline getiren yazarın kendisidir.

Münşeat-ı Kınalızade Ali Çelebi: Yazar, çoğu kendine ait, bir kısmı da temsili olan mektupları konularına göre tasnif etmiş, gruplara ayırmıştır. Değişik muhtevalardaki mektupları, Ali Çelebi, faydalı olma amacıyla tertip etmiştir.

Münşeat-ı Lamii: Lamii Çelebi, başkasının ağzından yazdığı bir-iki mektup hariç, hepsini kendi adına yazdığı şahsi, edebi mektuplarından meydana getirdiği eserini tertip ederek bir de mukaddime yazılmıştır. Eserin telif ve tertibi Lamii'ye aittir.

Menşeü'l-inşa: Mustafa `Ali, kendi yazdığı ve başkalarından derlediği mektupları toplamış, beş bölüm halinde tertip etmiştir. Çoğunu kendi gönderdiği mektupların oluşturduğu Menşeü'l-inşa, `Ali tarafından tertip edildiği için bu gruba giren bir münşeattır.

Münşeat-ı Veysi: Veysi, yazdığı inşa nümunelerini kaybolma ihtimaline karşı bir araya getirmiş, beş bölüm halinde tertip etmiştir. Münşeatını, mektupların konularına göre tasnif ederken, kendisine ve başkalarına gönderilen mektuplardan da seçmeler yapmıştır.

Münşeat-ı Nergisi: Nergisi'de, kaleme aldığı mektupları derleyerek mecmua halinde tertip etmiştir. Otograf nüshası elimizde olan bu tertipte, başkalarının inşa örneklerinden de yararlanılmış, dostlarındann Nergisi'ye gönderilen birkaç mektup Münşeatta yer almıştır.

Münşeat-ı Nabi: Şair Nabi, çok sayıda dost ve tanıdığına yazdığı, hayli yekün teşkil eden mektuplarını Damat Silahdar Şehit Ali Paşa'nın isteği üzerine tertiplemiş ve ona bir mukaddime de yazmıştır.

b. İnşa suretlerini bir kişi yazıp derleme ve tertibini başkasının yaptığı münşeatlar.

Bu gruba giren münşeatlardaki mektup vs. inşa

örneklerini belli bir kişi kaleme almış olup bunlar sonradan tertip edilerek mecmua şekline getirilmiştir. Yani, müellifin dağınık haldeki inşa metinleri başkaları tarafından derlenip toplanmıştır. Bu tür telif münşeatlarda derleyiciler ve müstensihlerin sonradan yaptığı ilaveler görülmektedir.

Münşeat-ı Ebussuud: Meşhur şeyhulislam Ebussuud Efendi'nin muhtelif kimselere yazdığı mektuplar kendisinden sonra toplanmış ve tertip edilmiştir.

Münşeat-ı Abdülkerim Çelebi: Akhisarlı kadı Abdülkerim Efendi'nin resmi ve hususi olarak yazdığı mektuplar, kendinden sonra müstakil olarak tertip edilmiştir. Abdülkerim'in kaleme aldığı son derece edebi mektuplardan başka eserde, bazı vezirlerin ahvali ile ilgili metinler, mukaddimeler ve takrizler de vardır.

Münşeat-ı Nef'i: Nesre fazla itibar etmeyen şair Nefi'nin inşa alanındaki bu eserinde, onun, dostlarına yazdığı mektuplar vardır. Tek nüshasını tesbit edebildiğimiz Nefi'nin Münşeatı, ölümünden beş yıl önce (1629) tertip edilmiş olup birkaç inşa örneği ile manzum parçalar da esere ilave edilmiştir.

Münşeat-ı Çelebizade Asım: Tarihçi Asım Efendi'nin

yazdığı çok sayıda mektup sureti, kendi adamlarından Lutfullah Efendi tarafından toplanmış bunların bir kısmı kendisi, bir kısmı da Lutfullah Efendi tarafından kaleme alınarak mecmua haline getirilmiştir. Münşeatta mevcut 200'den fazla mektubun tamamı Çelebizade Asım'ındır.

Münşeat-ı Ragıb: Koca Ragıb Paşa'nın, kendisinin ölümünden sonra tertib edilen bu eserinde, resmi görevde iken yazdığı çeşitli telhisler, mektup, tezkire, kaime takrir suretleri bulunmaktadır. Ayrıca hususi mektuplarının ve bazı takrizlerinin de yer aldığı eserde Paşa'nın, İslam tarihiyle ilgili bazı fethiyeleri de vardır.

Münşeat-ı Kani: Eser Kani'nin bazı devlet görevlilerine ve çeşitli dostlarına yazdığı mektuplardan meydana gelmiştir. Bunların bir kısmı zayi olunca, mevcut olanların derlenip toplanmasını Sadrazam Muhammed Raşid istemiş, Nuri Efendi bu emri yerine getirmiştir. Kani'nin ölümünden iki sene önce (1204) tertip edilen bu Münşeatta, az da olsa başkalarının inşa örneklerinden alıntılar vardır.

Münşeat-ı Akif: Devlet adamı ve şair Akif Mehmed Paşa'nın devlet görevinde iken resmi makamlara ve yakınlarına yazdığı çeşitli mektuplarından meydana gelen bu eser, kendisinin ölümünden sonra torunu tarafından bastırılmıştır. (1845) Toplanamayıp zayi olan bazı mektupları da bulunan Akif Paşa'nın bu eseri kendi telifi

olan mektuplarla doludur.

Münşeat-ı Mehmed Emin: Eser Sadrazam Mehmed Emin Paşa'nın yazdığı mektuplardan meydana gelmiştir. Paşa'nın, kimi resmi, kimisi de hususi ve edebi olan bu inşa örnekleri, mektupçusu Süleyman Feyzullah tarafından toplanmış, ve tertip edilmiştir. özel ıstılahlarla yazılmış çok güzel mektupların da bulunduğu Münşeatta sadece M. Emin Paşa'nın yazdıkları vardır.

Telifi münşeatların her iki grubuna ait örnekleri belirlerken, mecmuaları kimin tertip ettiğini bildiğimiz veya tahmin ettiklerimizi buraya kaydettik. Eserleri tertip edenlerin müellifler mi veya derleyenler mi olduğu hakkında kanaatimizin oluşmadığı mecmuaları gruplara sokamadığımızdan burada örnekler sınırlı tutuldu.

Bununla beraber, mecmuaları tertip edenlerin kendi inşalarının kısmen yer aldığı, yarı telif, yarı derleme diyebileceğimiz münşeatlar da vardır. Bunların sadece isimlerini kaydedelim.

Münşeat-ı Fevri Ahmed, Münşeat-ı Hoca Sa`deddin, Münşeat-ı Zuhuri, Behcetü'l-inşa, Münşeat-ı Abdülkerim Sami, Münşeat-ı Seyyid Mustafa, Münşeat-ı Abdülbaki, Münşeat-ı Münif Mustafa, Münşeat-ı İbrahim Vehbi , Münşeat-ı İzzet, Münşeat-ı Süheyl, Münşeat-I Celal Paşa, İnşa-i Hayret Efendi.

B. Derleme Münşeatlar

Derleme münşeatlar çok değişik kişilerden inşa örnekerinin toplandığı; muhtelif konularda yazılmış edebi tarihi dini, didaktik nitelikli metinlerin bir araya getirildiği mecmualardır. Bu tür mecmualar, çoğu kez tertipleyenlerin adlarıyla anılırlar, fakat, bunlarda derleyenlerin inşaları ya çok az yer alır veya hiç bulunmaz. Bazan derleyenlerin adları belirtilmeyen bu münşeatlarda, çeşitli münşilerin mektuplarıyla, siyasi ve resmi yazışma örneklerinden başka, faydalı pek çok bilgi bulunabilmektedir.

Derleme münşeatların çoğunda bir tertip düzen vardır. Eseri hazırlayan, didaktik amaca da uygun olarak inşa örneklerini tasnif edip gruplandırmaktadır. Bununla beraber bazılarında çok karışıklık görülmektedir. Toplanan mektup örnekleri rastgele sıralanmakta; ayrıca muhtelif konularda basit bilgiler münşeatlara kaydedilmektedir. Bunlar, daha çok fevaid mecmualarında görülen, hayat bilgisi türünden bazı tavsiyelerdir.

Bu münşeatları da ikiye ayırabiliriz:

a. Derleyeni belli olanlar

b. Derleyeni belli olmayanlar

a. Derleyenleri bilinen bu tür münşeatlara değişik muhtevalılardan şu örnekleri verebilriz:

Menahicü'l-İnşa: Mahmud b. Edhem, eserini, çeşitli kitapları inceleyerek, derlediği mektup, hitap ve çeşitli menşur örneklerini mecmua halinde tertip ettiğini yazar.

Münşeatü's-selatin: Feridun Bey'in Osmanlı tarihiyle ilgili resmi yazışma suretlerini bir araya getirdiği eserdir. Yazar,belge niteliğindeki çok sayıda resmi yazıyı toplamış ve kitap haline getirmiştir.

Münşeat-ı 'Âli: Mustafa 'Âli'nin bu eserinde değişik konular vardır. Peygamberimizin siyeri, meşayıhın evsafı, vezirlerin ahvali, bazı meslek erbabının halleri, dini, edebi bazı mefhumların açıklamaları, temsili mektup örnekleri münşeatta yer alan konular ve metinlerdir.

Münşeat-ı 'Âli: 'Ali'nin derlediği bu eserde musiki münşeatı, noktasız harflerle yazılan mektuplar, gazeller, astronomi-fal karışımı bilgiler, pek çok şairden seçilmiş şiirler, bazı dini bilgiler, çok sayıda mektup örneği yer almaktadır.

Münşeat-ı Latife: Süheyli'nin bu eserinde, Sultan II.Mehmed'den I, Ahmed'e kadar geçen sürede yazılmış resmi yazı örnekleri derlenmiştir. Çoğu padişahlara ait olan ve bir kısmı da yabancı devlet adamlarına yazılan bu namelerden başka eserde, değişik mevzularda metinler de

vardır.

Münşeat-ı Muhammed b. Abdülbaki: Eserde resmi ve hususi mektuplardan başka, çeşitli kişilere yazılacak lakaplar ile Hz. Peygamberin Rum kayserine ve diğer hükümdarlara yazdığı mektuplarda vardır.

Düsturu'l-İnşa: Sarı Abdullah Efendi'nin geniş çaplı derleme münşeatıdır. II. Bayezid ile IV. Murad devri arasında padişahların doğuda ve batıda çeşitli devlet adamlarıyla yaptığı yazışma suretlerinden terekküb eden zengin muhtevalı bir eserdir.

Münşeat-ı Taib: Osmanzade Taib, derlediği çeşitli mektupları üst makama; alt makama ve akran kişilere yazılanlar olarak üç grupta derlemiştir. Ayrıca kendisi mukaddimede inşa ilmiyle ilgili biraz bilgi verip üslup çeşitlerini açıklamıştır.

Münşeat-ı Mehmed Reşid: Yazar eserini çeşitli fasıllar halinde tertip etmiştir.Çeşitli makamlara ait ünvanlar, mektup dibaceleri, dua cümleleri, muhtelif konularda mektuplar derlenerek bir araya getirilmiştir.

Münşeatü'l-letaif: Ali b. Halil'in tertip ettiği bu eserde çeşitli tarihi, resmi mektuplar; özel yazışma

örnekleri; mektup yazarken dikkat edilecek lakap, ünvan, hitap şekilleri derlenerek bir araya getirilmiştir.

Gülbün-i İnşa: Sadık Rif'at Paşa'nın bu eserinde, inşa usulünde kullanılan tabirler, lakaplar ve bazı mefhumlar açıklanmıştır. Bu örnekler de ihtiyaç duyulduğunda kullanılmak üzere "ehl-i maarif"in kitaplarından toplanmıştır.

Münşeat-ı Hukuk: Hasan Hıfzı'nın bu eseri, hukuk davalarıyla ilgili her türlü yazışma örneklerinin verildiği bir münşeattır.Bu alanı ilgilendiren hukuki metinler derlenerek eser tertip edilmiştir.

Münşeat-ı Aziziye: Hacı Nuri Efendi, emsallerinden farklı olmak üzere, çeşitli inşa örneklerini toplayarak bu eseri vücuda getirmiştir.Yazışmalarda kullanılan hitaplar, tabirler, her nevi mektup örneği, meşhur ediplerden mensur metinler, şiirler, inşa ve kitabet fenniyle ilgili bilgiler eserde yer alan çeşitli yazı metinleridir.

Belli şahısların tertip ettiği derleme münşeatların sayısı çoktur.Bunların muhtevaları birbirlerine benzediğinden tekrar etmemek için, bu gruba giren diğer münşeatların sadece isimlerini belirtelim:

Münşeat-ı Sa'di Çelebi, Münşeat-ı Tacizade Mehmed, Münşeat-ı Mehmed b. Hüseyin, Münşeat-ı Seyyid, Münşeat-ı Ağazade Mehmed Çelebi, Münşeat-ı Okçuzade, Münşeat-ı Cevri,

Münşeat-ı Refia, Nümune-i inşa, Hafidi, Münşeat-ı Lutfi. Münşeat-ı Hadizade Emin, Münşeat-ı Seyyid Muhammed Emin Münşeat-ı Salih b. Hüseyin, Münşeat-ı Rasim, Nüzhetü'l-Münşeat Mehmed Rif'at, Bedayi' Şeyh Vasfi, Mükemmel Münşeat-ı Askeriye, Münşeat-ı Siyasiye

b. Derleyeni belli olmayanlar

Derleme münşeatlar içerisinde mürettiplerinin adları kayıtlı olmayanlar da vardır. Bunların kimisi kayıt işlerinde isimsiz geçmekte, kimisinin de nüshalarında bir isim göze çarpmamaktadır. Bu münşeatlarda mektup örneklerinden başka, inşa hakkında öğretici bilgiler, katip ve mektupla ilgili bilinmesi gerekenler, bazı dini bilgiler, manzumeler ve daha başka metinler bulunmaktadır.

Aşağıda kütüphane numaralarıyla verdiğimiz münşeatlar bu türe örneklik etmektedirler.

İnşa: Berlin Devlet Ktb. Hs. Or. Oct. 952'de kayıtlı bu eserde "İnşa" hakkında bilgi verilip, elkab ve değişik mektup örnekleri, hristiyan devlet adamlarına yazılacak mektup şekilleri gösterilmiştir.

İnşa-i Mergub: Derleyeni belli olmayan bu eserde mektub yazmada dikkat edilecek hususlar, değişik makamdakilere yazılan mektub örnekleri, ticari evrak çeşitleri gösterilmiştir. Eser Mevlana Ktb. 4268'de kayıtlıdır.

Münşeat: Mürettibi kayıtlı olmayan bu eserde çeşitli şair, müderris ve devlet adamlarının inşalarından iktibaslar vardır. Berlin Devlet Ktb. Ms.Or.Oct. 2632'da kayıtlı eserde Sultan III. Osman adına ait bir inşa örneği de vardır.

Münşeat: H. 1256'da Mehmed Tayyib'in istinsah ettiği bu eserde III. Selim'in bir fermanı, değişik mektub örnekleri ve Aşık Ömer'den, Kamil'den, Aşık Garib'den, şiirler yer almaktadır. Eser Elmalı İlçe Halk Ktb. 3015'de kayıtlıdır.

Münşet Mecmuası: Sül. Ktb. Ef. 3292'de kayıtlı eserde, mektup yazarken kime nasıl hitap edileceği gösterilip, dua cümleleri, yazarın kendini anlatması, muhatabın halmi sorma gibi mektup bölümleriyle ilgili örnek metinler kaydedilmiş; bazı münşilerden alıntılar yapılmıştır.

Münşeat Mecmucası: Ayasofya Ktb. 4311'de kayıtlı bu eser, katalog fişinde Ebubekir Muhammed'in adı ile geçtiği halde nüshada bu isim yoktur Eserde Hz. Peygamberin hayatı ve bazı dini bilgilerle, çok sayıda makam sahibi kişiye yazılmış mektup örnekleri yer almaktadır.

Müntehab Münşeat: Eserde Osmanlı Padişahlarının fermanları ve İran şahları ile olan yazışma suretlerinden seçilen örnekler yer almaktadır. Topkapı E.H. 1467'de kayıtlı eserin mürettibi belli değildir.

Münşeatü'l-mufassala: Osmanlı sultanlarının Mısır sultanları, Mekke şerifleri ve Tumurla yaptıkları yazışma

örneklerinin yer aldığı eserde,her üç dilde yazılmış manzumeler de vardır. Eser Topkpı R. 1939'da kayıtlıdır.

Ünvan-ı Mekatib: Topkapı H. 716'da kayıtlı bu eserde, mektuplarda yazılan ünvanlar, lakaplar,başlangıç ve bitirme cümleleri, Arapça-Farsça beytler yer lmaktadır.

Münşeat Mecmuası: Eserde inşa'nın gayesi, münşi grupları, bazı inşa ıstılahları ve rükünleri izah edilip mektup çeşitleri sıralanmıştır.Mektuplarda ünvan örnekleri, üslup şekilleri, dua ve tebrik ifadeleri eserde yer almıştır. Eser Sül. Ktb. Halet Ef. 760'ta kayıtlıdır.

Derleme münşeatların mürettip adı yazılı olan ve olmayanları arasında muhtevaca hemen hemen ayniyet vardır. Yalnız, derleyenin adı belli olmayanlarda, diğerlerine göre biraz daha karışık konular yer almakta, alıntılar kısmen düzensiz yapılmaktadır.

IV. BÖLÜM

MÜNŞEAT-I NERGİSİ[1]

Divan nesrinin en sanatlı ve süslü yazan münşilerinden bilinen Nergisi'nin Münşeatı, klasik inşa üslubunun en tipik örnekleriyle doludur. Adeta, manayı lafza feda edercesine süslü ifadelerle yazmak, aşağı yukarı her münşide görülen bir husustur.Bununla beraber Nergisi'de inşa sanatı zirveye ulaşmıştır. denebilir. Diğer eserlerinde seci, teşbih, mecaz ve istiare dolu bir nesirle yazan Nergisi, Münşeatında yer alan mektuplarında da aynı üsluptan ayrılmamıştır.

Bizim incelediğimiz nüshadaki mektup suretleri, Nergisi'nin hayatı boyunca yazdıklarından ibaret değildir. 1031/1622 yılına kadar yazdıklarını bir araya getirerek kendi hattıyla kaleme aldığı bu nüsha, eksik de olsa bir bütünlük arz ettiği için incelemeye değer bulundu. İncelediğimiz nüshadan başka mecmualar, otograf nüshadan fazla sayıda Nergisi'nin mektuplarını ihtiva etseler bile, onlar, yazarın kendi eliyle tertip ettiği nüsha, kadar sıhhatli olmadıklarından ve ayrıca biz, eserin edisyon kritiğini yapmayacağımızdan, elimizdekini incelemeyi yeterli gördük.

Nergisi'nin bu eserine, o dönemin meşhurlarından

---

[1] İncelememizi Topkapı R. 1056 nüshasına göre yaptık.

Muhammed b. Abdulgani (Ganizade Nadiri), Azmizade Mustafa Haleti ve Şeyh Muhammed b. Seyyid Mahmud'un takrizleri vardır. Her üçü de mübalağalı cümlelerle yazarı ve eserini överek, kendisini "münşi-i devran, hace-i cihan", Münşeatını da" bahr-i mecaz" diye tavsif ederler.

Bu eserin telif sebebinin geçim zarureti olduğu anlaşılmaktadır. Nergisinin kadılık mesleğinde fazla bir maddi rahatlığa kavuşamadığını, bu sebeple "kalem asasına dayanak yazarlık yoluna girdiğini", bu eserini de aynı düşünceyle telif ettiğini yazılarından anlıyoruz. Nitekim incelediğimiz otograf nüshanın kapağındaki Nergisi'nin şu dörtlüğü de bunu ifade etmektedir.

Çok mühimmātum müretteb eylemişlerdür benüm
Nola ben de münşeātum böyle tertīb eylesem
Her biri bir nice altun ṣāhibi itdi beni
Çoḳ mıdur ger anları ben daḫi teẕhīb eylesem

Eserin yazılış tarihi açıkça belirtilmemekle beraber Faizi'nin ölümünden (Receb 1031/ Mayıs 1622) ve Yahya'nın Şeyhulislam olmasından sonra yazıldığına göre, 1031/1622 yılı olduğu bellidir.

Nergisi, yazdığı uzun dibacede çok süslü ifadelerle Allah'a hamd, Hz. Peygamber'e salavatla söze başlar. Eserde hayatıyla ilgili bazı bilgiler veren yazar, "Eba 'an ced" Nergisizade denmekle maruf olduğunu, babası gibi kadılık

mesleğine girdiğini, sahipsizlikten ötürü çok sıkıntılar çektiğini,bu yüzden yazmak zorunda kaldığını ifade ederek, zaman zaman "mana ve mazmun çiçeklerinden yaptığı buketleri tahrir tabağına koyup" büyüklerin huzuruna takdim ettiğini ve onların takdirini kazandığını belirtir. "Tefekkür yolunun kenarlarında derlediği mana çiçekleri" olan bu yazılarının dağılıp koybolmalarını istemeyen Nergisi, onları bir mecmuada toplamayı düşünürken, yegane hamisi Faizi'yi kaybeder. Onun vefatıyla, elde ettiği makamı ve huzuru giden yazar büyük bir bunalıma düşer ve Faizi'nin,

Dahi ben şimdi bildüm rūzgārun niydügin ey dil
Bilinmezmiş ṣafā-yı vaṣl-ı yār ile geçen demler

beytini sık sık tekrarlar. Bu acıyla iyice bunalan Nergisi , Faizi'nin mezarının toprağına yüz sürmek için İstanbul'a gelir, sıkıntı ve keder içerisinde inzivaya çekilir. Üzüntülü bu inziva hayatı, Şeyhulislam Yahya'nın onu himayesine almasıyla sona erer. Nergisi dibacede Yahya'yı "ilim tahtının sultanı, mana ülkesinin padişahı fazilet ve takva güneşi, İmam-ı azamın en hayırlı halefi" gibi parlak cümlelerle övmektedir. Şeyhulislamın her hususta yardımlarını gören Nergisi. Böylece, dağılıp kaybolmaya yüz tutmuş yazılarını bir mecmuada toplama imkanına kavuşur. Yazar büyük bir tevazu ile eserinde görülebilecek hatalardan af dilemeye bile cesaret edemediğini beliterek,

Münşeatını Yahya Efendi'ye takdim eder.

Nergisi, Münşeattaki mektupları sıralarken, bunları yazdığı kişilerin makamını göz önünde bulundurmadığını, yazılış sırasına dikkat ettiğini, bundan sonra yazacağı mektupları da bu mecmuaya ilave etmeyi düşündüğünü yazar. Feleğin bu konuda bir engel çıkarmayıp müsaade etmesi temennisiyle mukaddimeye son verir.

Nergisi'nin elimizdeki münşeatında 37 tane inşa sureti vardır. Bunlardan 30'u Nergisi'ye aittir. İki adet vakfiye ve bir adet Farsça hatime yazısının dışındakiler mektuptur. 27 mektuptan 7'sinin kime yazıldığı belli değildir. 20 tanesini yakın dostluğu olan çeşitli kimselere yazmıştır. Nergisi, Münşeatına sıra ile aldığı bu mektupların çoğunun baş taraflarına, kime, ne için yazıldıklarını kaydetmişse de, bazılarında bu kayıt ya hiç yoktur veya isimsiz olarak vardır. Bazı mektuplarının kimlere yazıldığını da başka nüshalarla karşılaştırarak çıkarmak mümkün olmuştur. Buna rağmen birkaç tanesini tesbit edemedik. Yazıların muhtevalarına göre, bunların da Nergisi'nin yakın dostları olduğu şüphesizdir.

Eserde Nergisi'den başka Faizi'nin altı mektubu bir tane de Veysi'nin Nergisi'ye mektubu vardır.

Münşeatın son mektubu Nergisi'nin şeyh Murad Efendi'ye yazdığıdır ve sonunda biraz eksiklik vardır. Fakat bu küçük eksiklik, eserin bütünlüğüne zarar verecek ölçüde değildir. Eserin birkaç yerinde Nergisi'nin bazı düzeltmeler yaptığı

görülmektedir.

1- MUHTEVA

Mektupların Rumeli muhtevaları özetle şöyledir:

1(11b) Nergisi'nin Rumeli kazaskeri Taşköprülüzade Kemal Efendi'ye yazdığı arzıhalidir. Hamisi Abdülaziz Efendi'nin azledilmesi üzerine İstanbul'a gelerek, kazaskere eski görevine devam etme isteğini, olmazsa mülazemetle yetineceğini ifade eder ve gurbet sıkıntılarına dayanmaya çalıştığını söyleyerek halini arz eder.

2. Mektup (24a)

Nergisi, önceki mektubu ile kazaskerin dikkatini çekince, tekrar bir görev ister. Bu defa, Kemal Efendi'yi öven altı beyitlik bir manzume eklemeyi unutmaz Kendisinin inşa sanatındaki maharetinden bahsederek sadece onun trafından takdir edildiğini belirtir. Bu mektup ile Nergisi Çaniçe kadılığına tayin edilir.

3. Mektup (15b)

Süleymaniye Medresesine müderris olması üzerine Kafzade Faizi'ye Çaniçe'den yazan Nergisi, aralarında bulunan soğukluğu da giderebilmek için sevinç ve tebriklerini bildirir.

4. Mektup (16b)

Çaniçe'de kadı iken Nergisi'nin Rumeli kazaskeri Yahya Efendi'ye yazdığı mektuptur.Bu mektupta yazar, Çaniçe'de

kendisini rahatsız eden bazı iftiracıları kazaskere şikayet ederek yardımlarını rica eder.

5. Mektup(19a)

Hayatı zillet içinde geçen ve zenginlerden bazı yardımlar dilenmek arzusuyla İstanbul'a gitmek isteyen Divane Ali adında birinin Çaniçe'de Nergisi'ye, tavassut mektubu yazması için ısrarı üzerine yazılmıştır. Burada adı belirtilmeyen bir yetkiliye Nergisi, adamın ne olduğunu bildiren hezlamiz ifadelerle bu mektubu yazmıştır.

6. Mektup (21a)

Adını belirtmediği bir büyük müderrise Nergisi, ayrılıktan şikayet ettiği bu mektubu yazmıştır.

7. Mektup(21b)

İsmi belirtilmeyen bir büyük kişiye, Nergisi'nin, özür dilemek için yazdığı mektuptur.

8. Mektup(23b)

Selanik kadısı Kafzade Faizi'nin Azmizade'ye, Selanik'te yaptığı icraatları anlattığı mektuptur.

9. Mektup (27b)

Selanik kadısı Kafzade Faizi'nin, ilim irfan sahibi bir zata gönderdiği bu mektupta,o kişiye beslediği muhabbet ve iştiyak dile getirilir.

10. Mektup (28b)

Kafzade Faizi'nin, ismi belirtilmeyen bir müderrise yazdığı mektuptur. Faizi muhatabına sevgilerini

bildirdikten sonra, dünyaya karşı bıkkınlığını ifade ederek dert yanar.

11.Mektup (29b)

Ganizade Nadiri Yahya Efendi'nin yerine Rumeli kazaskeri olunca, Faizi tarafından yazılan tebrik mektubudur.

12. Mektup (33a)

Selanik kadısı Faizi tarafından Şeyhulislam Esad Efendi'ye yazılan bu mektupta, kadı efendi halini şeyhulislama arz ederek yardım ve himaye talep eder.

13. İnşa(34b)

Selanik'te "Bevvab-ı Sultani" Hacı Mehmed Ağa'nın Hamza Bey Camii'nin tamirine tahsis ettiği paralar için Nergisi'nin yazdığı vakfiyedir.

14. Mektup (39a)

Kaptan-ı Derya Ali Paşa vezir olduğunda Kafzade Faizi tarafından yazılan tebrik mektubudur.

15. İnşa (41a)

Çapa Dilsiz diye bilinen Ali Ağa'nın İstanbul'da vakfettiği saray, bahçe ve çeşmelere Nergisi'nin yazdığı vakfiyedir.

16.İnşa(45a)

Nergisi'nin Faizi için istinsah ettiği Vassaf tarihine yazdığı Farsça bir hatime yazısıdır. Burada Nergisi, istinsahı Şevl 1029/1620'da İstanbul'da tamamladığını, o esnada, Selanik kadısı olan Faizi'nin naibi bulunduğunu

belirtmektedir.

17. Mektup (47a)

Bulunduğu makamda yetkilerini kötüye kullanan bir idarecinin o görevinden alınarak yerine tayin edilen fazilet ve adalet sahibi zata Nergisi tarafından yazılmış olan şikayet ve teşekkür ihtiva eden latif bir mektuptur.

18. Mektup (50a)

Kazasker Kemal Efendi'ye, Mostar kadılığını istemek üzere Nergisi tarafından yazılan arzıhaldir. Bu dilekçenin takdiminden sonra kendisine Mostar kadılığı verilir.

19. Mektup (51b)

Taşköprülüzade Kemal Efendi'ye yazılan bu mektupta Nergisi, daha önce kendisinden gördüğü iyilikleri anarak teşekkür ettikten sonra, bir müderrise yardımcı olması için himmetlerini rica eder. Bu sırada Kemal Efendi'nin sefer-i hümayunda bulunduğu anlaşılmaktadır.

20. Mektup (53b)

Faizi'ye yazdığı bu mektubunda Nergisi, ayrılıktan şikayet ederek kendisine olan hasretini dile getirir.

21. Mektup (56b)

Ali Efendi'nin mektubuna Nergisi'nin yazdığı cevap olup, Rumeli Kasaskerliğini ve seferden dönüşünü tebrik maksadıyla kaleme alınmıştır.

22 Mektup(60a)

Büyük müderrislerden olan bir dostuna Nergisi'nin Yenipazar kadısı iken yazdığı mektuptur. Kadılık makamından

azledileceği endişesini taşıyan Nergisi, ismini zikretmediği bu müderristen bu hususta yardımcı olmasını ister.

23. Mektup (62a)

Nergisi bu mektubunu Yenipazar'dan Kafzade'ye yazmıştır. Himayesini gördüğü bir kazaskerin azledilmesiyle kendisinin de kadılıktan alınacağına dair söylentileri dile getirerek himaye edilmesini ister.

24. Mektup (63b)

Yahya Efendi'nin şeyhulislam olması üzerine fetva emini Yavrizade Kabili Efendi'yi tebrik etmek için bu mektubu yazan Nergisi, hamilerinin ölümü ve azli ile kendisinn de kadılıktan alınma ihtimalini belirterek, henüz borçlarının yarısını bile ödemediğini ifade eder ve yardım ister.

25.Mektup (66a)

Dönemin büyüklerinden birine sadaret makamına tayininden dolayı Nergisi'nin yazdığı tebrik mektubudur. Makam sahibinin adı mektupta verilmemiştir..

26. Mektup(67b)

Nergisi Veysi'ye yazdığı bu mektubunda, bir zamanlar beraber oldukları meclisleri hatırlayarak teselli bulduğunu, o meclislerden elde ettiği ilim ve irfanın çok olduğunu belirtmektedir.

27. Mektup (69a)

Veysi'nin Nergisi'ye gönderdiği mektup olup, onun

inşadaki maharetini över ve kendisine gönderdiği bir şahsa yardımcı olmasını rica eder.

28. Mektup (70a)

Nergisi cevabi mektubunda Veysi'nin bir önceki mektubundaki iltifatlara layık olmadığını, kaleminden cevherler de dökülse hocasıyla mektuplaşmaya layık olamayacağını söyleyerek onun karşısında aciz olduğunu ifade eder.

29. Mektup (72b)

Nergisi bu mektubu Üsküb'de kadılık yapan Veysi'ye yazmıştır. Münşeatta ismen belirtilmemesine rağmen muhtevasından Veysi'ye yazıldığı anlaşılan bu mektupta daha önce kendsine yardımcı olması için gönderdiği Hacı Çavuş'un işini halletiğini belirtmektedir.

30. Mektup (74a)

Yine üslubundan şeyhulislam Yahya'ya yazıldığı anlaşılan Nergisi'nin bu mektubunda, "allame-i fetva-penah" diye tavsif edilen muhatabın bu makama tayini tebrik edilmektedir. Nergisi, pek çok eser telif ettiğini belirterek hiç kabiliyeti olmadığı halde Şeyhulislam için yazdığı kasideyi gönderdiğini, eger beğenirse tashih etmesini, aksi takdirde ateşte yakmasını rica eder.

31. Mektup (76b)

Nergisi, bu mektubunu Sami İbrahim Çelebi'ye göndermiştir. Muhatabına, İstanbul hatırına geldikçe hayatının zehir olduğunu, her ne kadar yerinden memnunsa da

devlet erkanının huzurunda kendisinden bahsedilerek oraya gelme arzsunun iletilmesini rica eder.

32. Mektup (77b)

Bu mektubu Nergisi Nev'izade'ye göndermiştir. Kabiliyetli insanların hep haksızlığa uğradığından yakınan Nergisi, çektiği sıkıntıları anlatacak kelime bulamadığını belirtir ve bulunduğu yerden şikayet eder.

33. Mektup (81a)

Arnavud Belgradı kadısı Abdülkerim Efendi'ye gönderilmiş bir mektuptur. Nergisi, Abdülkerim Efendi'nin davetine gitmek için hazırlanmışken, kendilerini götürecek hizmetçinin hastalanması, ayrıca ev halkının da hasta olmaları sebebiyle mazeret beyan ederek özür dilemektedir.

34. Mektup (83a)

Nergisi İlbasan kadısı iken, adı burada geçmeyen dostlarından birine gönderdiği bu mektupta, eski günlerini hasretle anıp yalnızlığından şikayet eder ve Ahmed Efendi adındaki arkadaşına şefaatçi olmasını ister.

35.Mektup (84b)

Muhassıl-ı emval Yusuf Paşa'nın nezdinde bir dostuna şefaatçı olmak için Abdülkerim Efendi'ye gönderilen bir mektuptur. Nergisi, "Avlonya kazasından münfasıl" olan arkadaşı Ahmed Efendi'nin, Yusuf Paşa'nın tahsildarı olması için muhatabından yardım rica eder.

36. Mektup (87a)

Selanik kadısı Rızai Efendi'ye gönderilmiştir.

Nergisi, Rızai Efendi'nin bu makama tayin edilmesi üzerine bizzat yanına varıp tebrik etmek istediğini , ancak buna muvaffak olamadığı gibi bir mektup yazmaya bile fırsat bulamadığını ifade ederek, İstanbul'a doğru yola çıkacağını ve Selanik'e de uğramayı düşündüğünü belirtmektedir.

37. Mektup (88a)

Filorina'da irşad ile meşgul Şeyh Murad Efendi'ye gönderdiği bu mektupta Nergisi, dua ve himmet talep etmektedir.

Nergisi'nin Münşeatı, türünün tipik örneklerinden biridir. O zamana kadarki alışılmış münşeat geleneğinde, ya, münşinin kendi yazdığı inşa üsluplu mektupları bir araya getirilerek eser oluşturulur ya da, değişik, hususi veya resmi yazışma örnekleri de derlenerek bir araya getirilirdi. İyi bir münşinin, kendi inşa yazıları arasına aldığı başka örnekleri severek ve değerli görerek benimsediği düşünülürse, Nergisi de, münşeatına aldığı bazı dostlarının mektuplarını ifade ve üslupça beğenmiş olmalıdır. Görüldüğü üzere çoğu kendi yazılarından meydana gelen eserde, üç yazı metni hariç bütün inşa suretleri mektuptur. Bu da münşeat mecmuası yazma geleneğine uygundur.

Münşeattaki mektuplarda tarih yoktur. Yazar kişi ve yazılan konu için mektupta tarih çok önemli olmasına rağmen, münşeat mecmuası tertip edenler bunu dikkate

almazlar. Yazılan inşa örneğinin, "zaman" bakımından değil de, yazılış yönünden önemi üzerinde durulduğundan, pek çok tarihi, resmi veya hususi yazışmaların, münşeat mecmualarında görülen örneklerinde tarih kaydı yoktur. Fakat, bazan yazıldığı da görülür. Nergisi Münşeatının bazı nüshalarında kimi mektupların sonuna müstensihler tarih kaydı koymuşlardır.

Münşeat mecmualarına takriz yazma adeti çok yaygın değildir. Beğenilen eserlere itibarlı kişilerce yazılan takriz, yazar ve eserinin kıymetini gösterir. Nergisi'nin Münşeatına üç kişinin takriz yazması, bu eserin gördüğü itibarın delilidir.

Yine, bazı münşeatlarda görülen mukaddime veya dibace kısmı, eserin mükemmelliğini gösterir. Nergisi de eserine bir dibace yazarak kendinden ve eserinden bahsetmiştir. Yazarın fikir ve sanat görüşünün ortaya çıkmasına yardımcı olan bu bölümlerde, eserin telif sebebi de çok kere yazılır. Nergisi'nin Münşeatında da bu yazılmıştır. Her münşeatta görülmeyen "ithaf" ifadesi, Nergisi'de vardır. Bir eserin ithafı, ithaf edilenden bir beklentiyi de ifade ettiğine göre, bu, yazarın hayat ve görüşlerini daha iyi tanımamıza yaramaktadır.

2. DİL VE ÜSLUP

A. Genel Olarak Dil

Dil ve üslup bahsinde Nergisi için ilk akla gelen, onun, Türkçeyi son derece ağdalı, sanatlı, tekellüflü kullanmış olduğudur. Münşeatında yer alan mektupları, onun inşa sanatındaki süslü diline örnektir. Nergisi, kendisi gibi yüksek kültür seviyesindeki insanlarla yazıştığı için, bu mektuplarda sade ve sanatsız bir ifade kullanmamış, duygu ve düşüncelerini muhatabına bir takım teşbih, mecaz ve istiarelerle, secili ve uzun cümlelerle anlatmıştır.

Genel olarak Nergisi'nin kullandığı dil, Arapça, Farsça kelimelerle dolu, Türkçe kelimelerin sınırlı kaldığı ve çoğunlukla uzun cümlelerin yer aldığı, sanatlı bir Osmanlı Türkçesidir. Özellikle isim, sıfat, zarf ve edatlarda Arapça ve Farsça olanlara itibar eden Nergisi, eklerde ve fiillerde Türkçeye biraz fazla yer vermiştir.

Nergisi'nin Münşeatında isimler hep Arapça ve Farsçadan seçilmiştir. Türkçeden mesela "ugurluk" (14b), "gönül" (51b), "öz" (55b) gibi örnekler çok azdır.

İsimlerin çokluk şekilleri Arapça ve Farsça kaideye göredir. Türkçe çokluk ekleri "ler/lar", sadece şahıslardan bahsedilirken saygı ifadesi olarak kullanılır.

Sıfat konusunda Türkçe, yine istisna örnekler olarak kullanılmıştır." Saadetli sultanum" (16a,40a), "bir kaç gün" (23a,32a), "taze hayat" (57a) gibi örnekleri azdır

Sayı sıfatlarında da ağırlık Arapça ve Farsçadan yanadır.

"Cāh-ı se māha" (3.a)

"hezār faḳīr-i der-be-der" (13b)

"sarāy-ı nuh ṣaḳf-ı mu'allā" (42b)

"sermāye-i ṣad Ḳārūn ve hezār Eş'ab-ı dūn" (54b)

"heft cūş-ı felekden" (57a)

"deryālar gibi hijde hezār `alemi" (62a)

"çār cihet-i rūzgār" (72b)

"elf senedür" (78b)

"hāmis veya i̱sneyde" (88a)

Türkçe sayı sıfatlarına bir kaç yerde rastlıyoruz:

"on ay ḳadar" (13a)

"biñ can reşk ü ḥased" (76b)

"üç dört yüz miḳdārı esāmī" (84b)

Yine bir sıfat çeşidi olan sıfat-fiillerde, Arapça ve Farsça kelimelerin değişik kalıplarıyla teşkil edilmiş olanları çok sayıdadır. "nabit, hasıl, meşhur, mucib, mukarrer, refik, dellal, berdaşte, vabeste, pesendide" bunlardan birkaç örnektir.

Türkçe sıfat-fiillerden mesela "olan, bulunan, kılan, iden, oldukda", kelimelerine bazan rastlanılmaktadır.

Münşeatta Arapça isim tamlamalarıyla elde edilen sıfatlar da çoktur.

"vücūd-ı mes'ūd-ı 'amīmü'l-cūdı" (5b)

"lafẓ-ı ke̱sīru'l-ma`nā" (6b)

"gedā-çeşm-i mefḳūdü'n-nüḳūd" (19a)

"cenāb-ı vaḥīdü'l-aṣrun" (25a)

"'āli-cāh-ı lāzimü'l- i'zāz" (14b)

"dāru'l-ḫılāfe-i vücūdda" (14b)

"'abḳariyyü'l-üslūb ṭarḫına" (21a)

Vasf-ı terkibiler ve Farsça tamlamalarla elde edilen sıfatlardan birkaç:

"ol ṣāḥib-devlet-i ferḫunde-āṣār" (63b)

" tehālük-pīşe-i veġā-endīşe" (61a)

"nīl-i mübārek-miṣāl" (25a)

"Züleyḫā-yı kühen-sāl-i dünyā" (7b)

"ḳallāṣān-ı riyā-pīşe" (65a)

Nergisi'nin kullandığı sıfatların bir kısmı da, bazı Farsça önek ve soneklerle elde edilenlerdir. "sühanver, çendin, hıssadar, arzumend, elemnak, bi-ser u saman, bi-çare, na-şad, na-peyda" gibi.

Münşeatta değişik şekilleriyle Arapça ve Farsça zarflar Türkçelerinden fazla kullanılmıştır. Nergisi, "sonra, imdi, nice, berü, yalınız" gibi zarflar ve "idüp, olup, iderek, olmagın, itmedin, kalmayup" gibi Türkçe zarf-fiillerin dışında, zaman ve hal zarfları için Arapça ve Farsça olanları tercih etmiştir. Günümüz Türkiye Türkçesinde de kullanılan yabancı asıllı "evvela, hala, gah. gah, derhal, binaenaleyh, henüz, hayli" kelimelerinin dışında, Münşeatta çokça kullanılan şu Arapça ve Farsça zarflar

vardır:

"ba`de za" (25a), "eva'il-i zi'l-hiccetil-haramda" (26a) "
"hitam-ı mah-ı Muharremde" (26a), "müddetha" (48b),
"salimen ve ganimen..vasıl ola"(48b),"fi külli anin" (41b.)

"ila yevmi'l-mev'ud" (50a), "merreten ba'de uhra" (53a)
" miraren" (71a), "keşan keşan ihzar itdükde "(72b),
"müddete'l-`ömr" (86b), "ez-kaf ta-kaf" (50b),

"her subh-dem" (72b), "gah u bi-gah" (75a), "her bar" (80a)

Nergisi edatları kullanırken Arapça olanlara ağırlık verir:

"`ala zu'mihi" (25a), " dünya vema fiha" (55b),
"`ala haze't-takdir" (57a), "`an aslin" (38a), "feli-haza" (26b), "la büdd"(78b), "fi'l-hakika" (56b), "cemi`men fi'd-dar" (81b), "la la" (47b)

Edatlardan Türkçe asıllı veya türkçeleşmiş olanlar da Münşeatta çok geçmektedir.

"degül, üzre, denli, deyü, elbette, dek, özge, gibi, hayır, yoksa, amma, lakin, veli, gerçi, yani kaş, naşi"

Nergisi'nin kullandığı Osmanlı Türkçesi, Arapça ve Farsça unsurlarla dolu olduğundan, cümlelerinin çoğu zincirleme tamlamalarla yüklüdür. Yaygın bir şekilde söz sanatlarının görüldüğü ibarelerde bazan ma'na fark edilmez gibi olur. Teşbih ve istiarelerle sözün çok dolaştırılarak anlatıldığı bu cümlelerde hem sanat hem de sağlamlık

vardır. Geleneksel inşada görüldüğü üzere münşi, çok kıymet verdiği birine hitaben yazıyorsa, cümleler daha sanatlı ve uzun olmaktadır. Nergisi'nin Şeyh Murad Efendi'ye yazdığı mektup buna iyi bir örnektir:

"... lebān-ı edeb ü iḫtiṣāṣ hezār bār şüşte-i gül-āb-ı iḫlāṣ olduğı ṣūretde cesāret-i taḳbīl ü iltisam-ı kenāre-i ḥaşır-pare-i istebraḳıyyü'l-vaṣf-ı ṣaffü'n-ni`āl-i ḫuddām-ı `āli-maḳām-ı dāru'l-iclāl-i ḫudāvendīye liyāḳat-i bendegī her çend na-mutaṣaverdür" (89a)

Nev'izade Atayi'ye yazdığı mektubun girişi hem uzun hem de saygı ifadelidir:

"Basṭ-ı merāsim-i ʿubūdiyyet ü s̱enā-perdazīde tabaṣbuṣ-ı riyā-pīşegān-ı devrān-ı pür-siyeh ḥücne-i taḳlīdden sāye-i ḳabāhat-ı fehmīde ḫāṭır āsūde vü zebān āzāde olduğı sulṭānumı ol ṭarīḳle keder-i taṣdi`-i nā-ber-cādan ḫalāṣ itmegin..."(77b)

Şeyhülislam Yahya'ya gönderdiği tehniyetnamede sevinç ve huzur ifade eden cümleler de kısa değildir:

" Ḥamden li'llāh dīde-i cān-ı cihāniyān bu ferḫunde mevsim-i şādmānī müşāhedesiyle ḳarīr ü pür-nūr ve sīne-i ehl-i ʿirfān bu müjde-i ḥuṣūl-i emānī ile ferahnāk ü mesrūr oldı ki nüzhetgāh-ı meşīḥat-i İslāmiyye ḥażret-i Nu`mān-ı zamānuñ vücūd-ı mes'ūd-ı pür-sūdı ile revnaḳ-yāb-ı intiẓām olduğı demler görüldi" (64a)

Nergisi, mektuplarında bazan kısa ve rahat anlaşılır, cümleler de kurmuştur:

"ġaraż-ı aṣlı sulṭānumı dünyā deger s̱evāba delāletdür" (53b)

"ġaraż şikāyet ola ṣanma bir hikāyetdür" (79a)

" dünyāda lāzım olan vücūd-ı mes'ūd-ı ʿamīmül-cūduñuzdur" (80a)

"Estaġfiru'llāh murād imtinān degül mertebe-i ḫulūṣ ve ʿubūdiyyetin beyāndır" (85b)

"li'llāhi taʿāla sizler dahi inṣāf buyuruñ" (32a)

Aynı sade ve kısa anlatımı az sayıdaki bazı Türkçe tamlamalarda da görüyoruz:

"ḫalkuñ biri birini tebşīrleri" (13a)

"sulṭānum hażretlerinüñ şeker-ḫāne-i ʿināyetlerinden"(1b3)

"Ol nāhiye erbābınuñ her biri" (84b.)

" Ol devletüñ zekātı" (86b)

Nergisi, Arapça izafetlerde görülen bir gramer kaidesini Farsça izafette de kullanmıştır. İkili "tesniye" halinde bulunan Arapça bir isim, izafette tamlanan olarak kullanılırsa, bu ekler (-an, -eyn) düşer. Fakat bu kuralın Farsça tamlamada da görülmesi, Nergisi'nin şahşi tasarrufudur. Münşeatta dört yerde görülen bu örnekler dikkat çekicidir:

"... ṭarafey-i reh-güẕer." (3a, 54b)

"...neş'etey-i ṣūret ü ma'nīde.." (36b)

"... ıṣba'ay-i raḥmāndan..." (40b)

Nergisi'nin kullandığı Türkçe kelimeler içinde fiiller önemli br yer tutar. Bunlar çekimli fiillerden, dua ve istek fiillerinden seçilmiş olup örnekleri çoktur. Zaman zaman arkaik şekkillerine de rastlanmaktadır:

"... nihāde-i ṭabaḳa-i neşr itdüm" (24b)

"... isti'dād peydā ḳılındı" (40a)

"... ḥayāt-efzā oldı" (43b)

".. baḥs-i tefāḫur u mübāhāt eyler " (52a)

"...kemā hüve'l-vacib mü'eddī ḳılurdum" (52b)

"... ciger-i ġāv-ı zemīni kebāb itmişdür" (62b)

"..ʿıṭr-sāy-ı meşāmm-ı idrāk olurduḳ" (75a)

"...maḥalline irsāl ile meşkūru'l-mesā'ī olavuz" (72a)

"...maḳarr u me'vāsın nīrān-ı hicrān eyleye" (55b)

".. iḳtidār peydā ola" (11a)

"...arż-ı ḥāle niyyet eylesem" (12a)

"...kāmrān u ḫōş-dem olalar" (27b)

"...himmetleri ile derece-i kemāl bulmaya" (31a)

"... bu resme küstaḫiye cesāret idem" (53b)

B. İfade Tarzı

Büyük söz ustası Nergisi'nin kullandığı dilin yapısı hakkında kısaca bilgi verdikten sonra, düşüncelerini nasıl ifade ettiğine bakacak olursak, dili gibi üslubunun da mükemmel olduğunu görürüz. Meramını düz ve yalın ifadelerle değil, çoğu kez bir takım sanatlarla dolaylı yoldan anlatan Nergisi, kendi içn bazan 1. şahıs kipini, bazan 3. şahıs

kipini kullanmıştır. Hürmet edip değer verdiği kişilere yazdığı mektuplarda son derece mütevazi ve muhatabını öven bir üsluba sahiptir. Bazan, "mekarim-penaha, bende-pervera, murad-avera, yegane-i ruzgara keremkara" şeklinde hitap ettiği dostlarına ve kendisine idari yönden faydalı olablecek zatlara iltifatlı cümleler sarf eder.

Kafzade Faizi'ye yazdığı mektubun girişinde saygı ifadelerini sıralayıp eşigine yüz sürdüğünü belirttikten sonra mahcup bir eda ile "... bu ṭarīkle daḳḳ-ı bāb-ı maḳāl ve taḥrīk-i ḥalḳa-i der-i arż-ı ḥāl olınur ki.." (15b) diyerek isteğini anlatabilmek için kapıyı dövdüğünü söylemektedir.

Şeyhülislam Yahya'nın bu makama gelişi üzerine fetva eminine yazdığı tehniyetnamede "Ol pādişāh-ı ᶜālem ve ben bir faḳīr-i dūn" sözlerinden başka, yine aynı mektupta kendini, "ᶜabd-i ḳadīmüñüz ġarīb ü yetīmüñüz du'ā-gūy-ı ᶜani'ṣ-ṣamīmüñüz" (65a) şeklinde ifade etmiştir.

Nev'izade'ye yazdığı mektupta ona olan hasretini biraz da mübalağalı ifade ile anlatmıştır:

"... lākin sulṭānumdan cüdā olalı ki üç seneye ḳarib olup her anı miḳdāre-i elf senedür..." (78b)

Nergisi,bu tür tazimkâr üslubunun karşılığını beklediğini de bazan ifade eder . Sadrazama yazdığı mektupta, kadılık istediğini, bunun verileceğine inandığını şöyle dile getirir:

"... yaḳīnüm vardur ki bu defa ḥużūr-ı ᶜizzetlerinden

şād-kām ve mukżıyyü'l-merām gitmek müyesser ola" (15b)

Nitekim, bu mektup sonunda kendisine Çaniçe kadılığının verildiği aynı yerde ifade edilmiştir.

Nergisi'nin sanatlı ifadelerine Münşeatta güzel örnekler vardır. Kadılıktan azledilip sıkıntıya düşünce,

"...şiddet-i şitā-yı żarūretde cism-i nā-tüvānı cāme-i ḥużūrdan ʿüryān ḳomaġla..." (13a) ifadeleriiyle, halini Taşköprülüzade Kemal Efendi'ye yazmıştır.

Nergisi ismini belirtmediği birine yazdığı mektupta kendinden bahsediyor ve zaman zaman inşa metinleri kaleme aldığını şu güzel cümle ile ifade ediyor:

"... gāh u bī-gāh riyāż-ı inşādan şükūfe-çīn-i belāġat olmaġla ʿıṭr-sāy-ı meşāmm-ı idrāk olurduk" (75a)

Sami İbrahim çelebi'ye yazdığı mektupta da, hayatın tadı ile ölüm acısının, gözüne aynı göründüğünü güzel benzetmelerle anlatmaktadır.

".. şerbet-i şīrīn-güvār-ı ḥayāt ẕāiḳa-i idrāke çāşnī-i zehrabe-i gelū-sūz-ı merg-i nāgehānī ile bir leẕẕetde görinür" (77a)

Nergisi'nin süslü ifadelerine daha başka örnekler verilebilir:

Kafzade Feyzullah Efendi'nin yardımını gördüğünü şöyle anlatır:

" bu faḳīr-i nābūduñ ʿanḳā-becce-i vücūdı cennet-mekān Ḳafzāde Feyżullāh Efendi merḥūmuñ dāmen-i kūhsār-ı himmetinde āşiyān-sāz olup..."(17a)

Samimi dostu Faizi'den ayrılığın üzüntüsünü:

"... dil-i müstmend-i bā-niyāz hużūr-ı ḥażretde bu ṭarīḳa üzre ṣad-pāre-sāz-ı girībān-ı rāz olur ki ṣavlecān-ı ḳażā-yı sāmān-rubā kūyçe-i vücūd-ı bī-ārāmı ʿarṣa-i pehn-i cennet-ṣaḥn-ı āsitānelerinden cüdā ḳılup nihāyet-i felevāt-ı mehcūriye ġalṭān ideli" (53b) sözleriyle dile getirir.

Yine Faizi'yi, sözlerindeki samimiyete:

" riṣte-i i'tiḳād-ı şerīfleri bu veted-i taḥḳīḳe beste ola ki laḥẓa-i ṣoḥbetleri dünyā vemā fīhādan e`azz olup.." (55b) cümlesiyle inandırmaya çalışır.

Veysi'ye olan hasretini ifade için ise şunları yazar:

"... ḫaṣṣ şehrāh-ı dāru'l-ʿayş-ı Üskübden hübūb ile rāḥat-resān-ı cān-ı vālihān-ı bī-tāb u tevān olan ḳavāfil-i nesīm-i esḥāra irsāl-i cevāsis-i nigāh kılup Yūsuf-ı gül-pīrehen-i maḳṣūdına vaḳt-i ḫürremde nefḫaresan-ı dimāġ-ı pür-sevdā-yı Ya'ḳūb-ı dil-i şeydā olur deyü keşā-keş-i ümmīd-i recādadur" (73a)

Nergisi, cümlelerinde bazan telmihli ifadelere de başvurur. Doğu ve batı milletlerine ait, belirli yönleriyle temayüz eden tarihi şahsiyetler, kabileler, mitolojik tanrılar; İslam tarihinin meşhur kişileri, hadiseleri vs. ye açık ifadelerle işaret edilir.

İnşada ifade güzelliğine çok önem veren Nergisi, mektuplarını Farsça, Arapça, Türkçe manzumelerle,ayet ve hadislerle, deyim ve atasözleriyle, kelam-ı kibarlarla süslemiş, üslubunu daha akıcı ve çekici hale getirmiştir.

Ayet ve Hadisler

Nergisi, Münşeatta geçen ayetleri cümle içinde, uygun yerlerde, o ayetin mana ve mazmununu kendi sözüne bazan delil, bazan misal olmak üzere kullanmış; kim kez, Kuran-ı Kerim'de bildirilen önemli hadiselere telmih için, nadiren de, söyleyeceği Türkçe sözün tam gramer karşılığını ayetlerden bularak ifadeyi güzelleştirmek için yazmıştır. Çok defa, ayetlerden cümlede kendisine gerektiği kadarını alan Nergisi,mana bütünlüğünü kendi zihninde koruduğu gibi, muhatabının da ayetlerin manalarına tamamen vakıf olduğunu düşünmektedir.

Ayetleri cümlede geçtiği şekilde ve Türkçe manalarını bütünüyle vererek görelim[2]

"... māṣadaḳ-ı mażmūn-ı وجعله دكاء iken" (6b)

(Rabbimin va`di geldiği zaman **onu dümdüz yapacaktır.**)

(Kehf/98)

"... cem'iyyet-i ḫāṭır gibi perīşān-ı zevāyā-yı

نسيا منسيا oldı" (4b)

(Bundan önce öleydim de **unutulmuş gitmiş** olaydım dedi)

(Meryem/23)

"... gümrāh-ı laya`ḳıle انه هو الغفور الرحيم ma'nāsı" (22a)

(Şüphesiz Allah çok bağışlayıcı ve çok merhametlidir)

(Zümer/53)

"... eyleyüp بقلب سليم düḫūl-i din-i sedād ve sülūk-i

---

[2] Münşeatta geçen ayetlerin tamamı verilmeyip aradan seçme yapılmıştır. Koyu renkli Kelimeler metinde geçen ayet kısmının

mezheb-i reşād eylese" (22b)

(Ancak Allah'a **halis ve pak bir kalp ile varanlar müstesna)** (Şura/89)

"... ber-mukteżā-yı وما من شيئ الا يسبح بحمده "(41b)

(Hiçbir varlık yoktur ki O'nu hamd ile tesbih etmesin) (İsra /44)

"... şecere-i mübāreke-i لاشرقية ولا غربية de ḥāṣıl olan" (43a)

(müminin kalbinde Allah'ın nurunun misali sanki bir hücre ki, içinde bir lamba var, lamba da cam bir mahfaza içinde, o cam mahfaza,sanki parlayan bir yıldız bu lamba, **güneşin doğuşunda ve batışında gölgeye düşmeyen** mübarek bir zeytin ağacının yağından tutuşturulur.) (Nur /35)

" ... lehçe-i zuḥāl-peykerinden ref`-i burḳa`-i عبوسا قمطريرا ricasıyla" (49a)

(**Biz çetin ve belalı bir günde** Rabbimizden korkarız derler) İnsan/10

"...ḥuccet-i ḥüsn-i sülūkların فاستقم كما امرت medlūliyle imżādur" (67a)

(O halde seninle beraber tevbe edenlerle birlikte **emrolunduğun gibi dosdoğru ol)** Hūd/112

"Herkesüñ insāniyyeti kendüye rācī olıcaḳ ولا يحيق naṣṣ-ı celīli der-kār olmaz mı" (80a)

(Onlar yeryüzünde büyüklük taslıyor ve kötü tuzaklar kuruyorlardı.**Halbuki kişi kazdığı kuyuya kendi düşer)** Fatır/43

Münşeatta geçen hadisler çok azdır. Nergisi onları da ya sözlerine misal, ya da manayı kuvvetlendirici delil olarak kaydeder. Kaynağını tesbit edebildiğimiz hadisler şunlardır.

(Allah rüşvet alana ve verene lanet etsin) Tirmizi/Ahkam 9 (20a) لعن الله الراشي والمرتشي

(Günahından tevbe eden günahı olmayan gibidir) İbni Mace/ Zühd 30 (22a) التائب من الذنب كمن لا ذنب له

(Kim dünyada bir mescid bina ederse, Allah da o kişiye Cennette bir ev yapar) Buhari/ Salat 65

من بنى مسجدا في الدنيا بنى الله له بيتا في الجنة

Manzumeler

Nergisi, mektuplarında ifadesine çekicilik katabilmek, dile getirdiği duygu ve düşünceleri daha güzel anlatabilmek için sık sık manzumeler yazar. Arapça, Farsça ve Türkçeden seçtiği mısra, beyit ve kıtaları bazan mektup başlarında, bazan da mektup içinde ve bitiminde verir. Münşeatta çok yerde geçen bu manzumelerden Farsça olanlar daha fazladır. Manzumeler bedii güzellik için has şiir örneği olarak değil, anlatılan konunun muhtevasıyla bağlantılı olarak, mektuptaki meramı muhataba daha iyi anlatabilmek arzusuyla verilir. Bununla beraber şiir kalitesi yüksek manzmeler de vardır.

Münşeatta miktar olarak az olan Türkçe manzumelerin muhtevası şöyledir. Nergisi iyilik gördüğü muhataplarına mektuplarında beytlerle teşekkürünü ve minnetlerini dile

getirmektedir. Sıkıntılı zamanlarında dostlarına ve makam sahiplerine yazdığı mektuplarda derdini dile getirip halini arz ederken, bunu beyitlere dökmekte ve yardım talebini dolaylı olarak manzumelerle anlatmaktadır. Hiç bir talebinin olmadığı, mesela Münşeatının önsözünde, değer verdiği bir alimin ilim ve faziletini beytlerle ifade etmektedir. Kendisine gurbette iken mektup geldiğinde sevinç duygularını anlatıp uzakta oluşunun acısını dile getirdiği beytler de vardır. Bunların dışında, mektuplarda tamamen nesirle bütünleşen, şeklen manzum olarak yazılmış kısımlar da görülmektedir. Özellikle mısralar, cümle ile kaynaşmış gibidir. Manzume oldukları, başlarındaki "mısra" ibaresinden anlaşılabilmektedir.

Nergisi, münşeatta pekçok şiir kaydetmiştir. Kendi söylediği kesin olanları "li-münşiihi" ibaresinden anlayabiliyoruz. Bu kaydı taşımayan manzumelerin Nergisi'ye aidiyetinden emin değiliz. Arapça, Farsça şiirlerden Nergisi'nin söyledikleri de olabileceği gibi, Türkçe şiirlerden Nergisi'nin üslubunu andıran, fakat, kime ait olduğu belirtilmeyenler de vardır.Münşeattaki Türkçe manzumeler, Nergisi'nin nesrine nisbetle çok sadedir. Bunlar arasında çok latif ve güzel olanları vardır. Mesela, Nergisi Gabela kadılığından azledildikten sonra, Rumeli kazaskeri Taşköprülüzade Kemal Efendi'ye yazdığı niyaznamede tekrar bir kadılık isterken şu güzel beyti söyler:

Ḳaldum ayaḳda deyü ġam yime dünyādur bu
Bulınur manṣıb u cāh elde hüner ṣāġ olsun (15a)

Nergisi, bulunduğu makamda başarısız olan bir idarecinin görevden alınıp yerine adil bir zatın tayini üzerine o kişiye yazdığı mektuba şu beytlerle başlar

Yā Rab bu ne şevḳ-ı dil-güşādur
Yā Rab bu ne ẕevḳ-ı cān-fezādur

Yā Rab bu ne feyż-ı sermedīdür
Yā Rab bu ne ḥāl-i ġam-züdādur

Yā Rab bu ne `īd-i pür-ṭarabdur
Yā Rab bu ne vaḳt-i pür-ṣafādur(47a)

Yine bir dostuna gönderdiği mektupta, Kafzade Faizi'ye ait olan hasret dolu şu beytleri yazar:

Giderdi ṣohbetüñle dilden evvel ġuṣṣa vü ġamlar
Ḳanı ey cām-ı Cem ol eski demler eski ʿālemler

Dahi ben şimdi bildüm rūzgārun neydügin ey dil
Bilinmezmiş ṣafā-yı vaṣl-ı yār ile geçen demler (83b)

Şeyhulislam Yahya'nın şu mısra-ı bercestesini de iki

yerde kullanır:

Neler çeker bu göñül söylesem şikāyet olur (18b,51b)

Nergisi, çok sevip saydığı bir zattan aldığı mektuptan fazlasıyla sevindiğini, fakat gurbette oluşundan da üzüntülü olduğunu, yazdığı cevabi mektubun başındaki altı beyitte biraz daha sanatlı ifadeyle şöyle dile getirir:

Bi-ḥamdi'llāh bu demler oldı ḫalḳuñ yine manẓūrı
Ḳarīr oldı zemīn ü āsümānuñ çeşm-i pür-nūrı

Yine peyk-i ṣabā geldi getürdi gūş-ı idrāke
Peyām-ı cān-fezā-yı müjde-i iḳbāl-i mevfūrı

Zaman ḫurrem zemīn ṣaḥn-ı riyāz-ı ḳudsile tev'em
Cihān pür-şevḳ'ālem maẓhar-ı āsār-ı mesrūrı

Hemān ol nā-murāda ağlasınlar kim benüm gibi
Ola āzürde-i derd-i firāḳ u miḥnet-i dūrı

Ne ṭāli'dür bu kim bu mevsim-i neyl-i emānīde
Olam ol āsitān-ı devletüñ merdūd u mehcūrı

Ḥased bād-ı ṣabāya reşk mihr-i'ālem-ārāya
Ki bī-minnet ṭavāf eylerler ol dergāh-ı ma'mūrı

Metinde geçen Farsça ve Arapça manzumelerin muhtevaları ise; Allah'a hamd, vefa duygusu, bir mansıba kavuşan kişileri tebrik, sıla duygusu, tevekkül, cömertliğe övgü, hikmetli sözler, ayrılıktan felekten, kötü insanlardan şikayet, çaresizlikten yakınma gibi değişik konulardır. Bunların içinde çok güzel, sanatlı söyleyişe sahip manzumeler olduğu gibi, bir fikri mısra halinde söyleyen, adeta deyim niteliğinde söz kalıpları da vardır.

Deyimler ve Atasözleri

Nergisi, Münşeatta ifadesini daha canlı hale getirebilmek, anlatımı güçlendirmek için zaman zaman deyimlerden de yararlanmıştır. Ancak, daha çok Türkçe deyim kullandığı dikkati çeker. Metinde Türkçe atasözüne ise hiç rastlamadık. Arapça, Farsça atasözü yerine, çoğu kez mısra ve beytleri tercih etmiştir.

Münşeatta tesbit edebildiğimiz Türkçe deyimleri, önce bilinen kalıp şekilleriyle, sonra metinde geçen ibareleriyle vermek istiyoruz.

Ayakta kalmak

" Ḳaldum ayaḳda deyü ġam yime" (15a)

Baş ağrıtmak

"...ḫayli tasdi` u ta'ẕīb itmeyin" (20b)

Başın için

"... `azīz başuñuz içün"(76a)

Başını taştan taşa vurmak

"... her sā`at başını ṭaşdan ṭaşa urup" (55b)

Daldan dala konmak

"...ḳādir olmayup daldan dala ḳonsa" (56a)

Dem vurmak

"... baḥs̱-i meserretden dem urmaġa (64b)

Dile gelmek -

"... zebāna gelmek mümkin olsa" (51a)

Dile getirmek

"...zebān-ı ḳaleme geldükden ṣoñra" (76a)

Düğümü çözmek

"... ḥall-i ʻuḳde-i nezāketinde" (10a)

Elvermek

"... ihtizāz-ı dāyim el virmekle" (57b)

Eteğine yapışmak

"...dāmānına āvīḫte iken" (72b)

Etek öpmek

".... teveccüh-i dāmen-būsī-i ḥażret" (16b)

Fırsatı ganimet bilmek

"...ḥālā fırṣat ġanimetdür. deyüp" (65a)

Göz atmak

"... nigeh-endāzī-i iltifātdan" (9b)

Ortaya çıkmak

"... mesele-i mu`ḍile-i vücūbu imkān beyāża çıḳalı" (64a)

"... naḳş-ı murād beyāża çıḳmayup" (85b)

Postu sermek

"... basṭ-ı būriyā-pāre-i s̱ıḳlet idüp" (20b)

Temize çekmek

"... birine beyāż itdürdükden ṣoñra" (76a)

Tuz ekmek hakkı

"... ḥaḳḳ-ı nān u nemek" (79b)

Yüz sürmek

".. Sümm-i semendine yüz sürmegile" (52a)

"...taḳdīm-i merāsim-i rūmālden ṣoñra" (15b)

Yüzü kara

"..rū-siyehān-ı tīre-dile" (22a)

Kelam-ı Kibarlar

Nergisi, inşada anlatım güzelliğini sağlamak için bütün söz zenginliklerinden istifade etmiştir. Söyleyeni belli olmayan, vecize tarzında, düşündürücü, hikmetli sözler olarak bilinen kelam-ı düşündürücü, hikmetli sözler olarak bilinen kelam-ı kibarlar da bunlar arasındadır. Münşeatta bazan mısra olarak geçen ve Arapça, Farsçadan alınan bu anlamlı sözlerden bazıları şunlardır:

(11a) الاقدم فالاقدم

Kıdemli olan öncelik hakkına sahiptir.

(20b) الفقر سواد الوجه فى الدارين

Fakirlik dünya ve ahirette kişinin yüzkarasıdır.

(14b) لا تنظر الى من قال وانظر الى ما قال

Kimin sölediğine değil, ne söylediğine bak

(2b) وحق على ابن الصقر ان يشبه الصقر

Doğan kuşunun yavrusu doğana benzer.

(59b) الاصاغر يفهون والاكابر يعفون

Küçükler hata eder, büyükler affeder

(75b) التغافل فى اخلاق الكرام

Görmezden gelme büyüklerin ahlakıdır.

(70a) الصلح سيد الاحكام

Sulh, hükümlerin en hayırlısıdır.

(85b) خير الادوات القلم والدوات

Kalem ve divit gereçlerin en hayırlısıdır.

(79b) وللارض من كاس الكرام نصيب

Büyüklerin ihsanından yerin de nasibi vardır.

(73b) اطناب در معاملهٔ دوست خوشترست

Dostla muamelede sözü uzatmak güzeldir

(53a) كرچه دوريم ز خدمت بدعا مشغوليم

Her ne kadar uzakta isem de dua ile meşgulüm.

Klişe İfadeler ve Dua İbareleri

Nergisi'nin Münşeatında görülen bir başka dil unsuru, diğer nasir ve münşilerin de sıkça sullandıkları klişe ifadelerdir. Bir veya birkaç kelimeden meydana gelen, çoğu edat ve zarf niteliğinde olan, Arapçadan seçilmiş bu söz kalıpları, cümlenin uygun yerlerinde kullanılmıştır.

Türkçe söyleyişlerine pek rastlanmayan, çok kere Arapçadan, bazan da Farsçadan alınan bu kalıplaşmış kelimelerden bazıları şunlardır:

(el-haletü hazihi, iyazen bi'llah, kema fi'l-evvel, kema kane, kema hüve'l-vacib, fevka'l-gaye, müntehe'l-

gayat, fe-li'llahi'l-minne, kün fe-yekün, cüz'-i la-yetecezza, müddete'l-`ömr, fi nefsi'l-emr, fe-keyfe, baki hemvare, velev anen, ke'l-evvel, keyfe la, ila yevmi'l-mizan, fi külli anin ve hinin, ihsanumma, hezaran hezar, başed ki, `arza daşt, pes angah, ser-a-pa, in est ki, ez-kaf ta-kaf, amed ü şüd)

Klasik inşa geleneğinde, mektup yazılan kişiye makam ve itibarına göre çeşitli üsluplarla dualar edilir. Bu, hususi dostluklarda da geçerlidir. Aile fertleri arasındaki yazışmalarda bile duruma uygun dua cümleleri yer almaktadır Nergisi'nin mektuplarında da, bazan yazının sonunda, bazan da ortasında dua ibareleri görülür. Yaygın olan, mektup sonlarındaki duaların Farsça yazılmasıdır. Mektup içinde, kişilerden bahsedilirken yapılan dualar genellikle Arapçadır. Mektup içinde ve bitiminde bazan, Türkçe ifadeli dualara da rastlanır.

Nergisi'nin fazıl bir zata yazdığı mektup şöyle biter:

"bākī hemīşe `izzü sa'ādet ziyād bād" (29b)

Şeyhlislam Yahya'ya yazdığı mektup:

"bāḳī hemīşe'ömr ü sa'ādet ziyād bād" (65b);

Rıza Efendi'ye yazdığı ise benzer üslupla;

"bāḳī 'ömr ü devlet hemīşe efzūn bād" (88a) cümleleriyle biter.

Abdülkerim Efendi'ye yazdığı mektubun sonu, muhataba rica eden bir üsluba sahiptir.

" küstāḫī-i tafsīl ma'ẕūr bād" (86b)

Mektup sonunda Türkçe dualara örnek olarak, mesela Kafzade Çelebi'nin Azmizade'ye duası:

"müntesibān-ı dergeh-i İrem-tev'emleri hemīşe muġtenim ve kāmrān u ḫōş-dem olalar" (27b)

Yine Faizi'nin, Şeyhulislam Esad Efendi'ye duası:

"Cenāb-ı Ḫudā ol penāh-ı ehl-i recā ḥażretlerin mükeddirāt-ı ʿālemden maṣūn idüp hemvāre niẓām-ı ḥāl-i cihāniyān ser-i kilk-i rāst-nüvīslerine vābeste vü merhūn ola amin" (34b)

Nev'izade Atayi'ye Nergisi'nin yazdığı dua şöyledir:

"bāḳī hemvāre ol vücūd-ı cemilü's-secāyā mazhar-ı aṭāyā-yı bī-nihāye-i ġafīru'l-ḫaṭāyā olmadan ḫāli olmayalar" (80b)

Kazasker Ali Efendi'ye yazılan cevabi mektubun sonundaki dua ise manzumdur:

Sadr-ı ʿālide vücūduñ ide Mevlā bāḳī
ʿömrüñi eyleye hemʿömr-i felekden aṭvel (60a)

Türkçe dualara mektup içinde de rastlanmaktadır. Selanik kadısı Rıza Efendi'ye yazdığı mektupta Nergisi Allah'a şöyle dua eder:

"Ol bārgāh-ı muḳaddesden ümidvāruz ki ʿizz-i ḳarīb-i secdegāh-ı eşrāf olan der-i devlet-medār-ı ḥażrete rūymāl naṣīb eyleye āmīn" (87a)

Aynı mektupta bu kez muhatabı için,

"Cenāb-ı murād-aver-i bi-irtiyāb teyessür-i esbāb idüp tavāriḳ-ı ʿavāyıḳdan viḳāye ide" (87b) diye dua eder.

Cümle içinde Arapça yapılan dualar, bir şahıs zikredildikten hemen sonra gelmektedir.Kazaskere yazılan mektupta dua ibaresi şöyledir:

"Saādetli sulṭānum haźretlerinüñ" ادام الله ادام الدولة فی سماط عزته ما ابتهج الدهر بزکائه وعزته (56b)

(Zaman onun zekası ile şereflendiği sürece Allah onun ikbalini devam ettirsin)

Abdülkerim Efendi'ye yazdığı mektupta Nergisi:

" Şāhibü's-sa`āde اوصله ربه الی ما اراده haźretleri" (86b)
(Allah O'nu muradına kavuştursun) şeklinde dua eder.
Kafzade için istinsah ettiği Vassaf Tarihinin hatimesinden sonra yazdığı metinde onun için:
"be-Kafzāde اوصله الله الی ما اراده وبلغه الی اقصی مراتب العاده (46b)
(Allah onu muradına kavuştursun ve en yüce mertebelere eriştirsin) diye dua eder.

Çapa Dilsüz'ün vakfı için yazdığı vakfiyede ona da şöyle dua eder:

"Çapa Dilsüz.. صانه الله عن الذل والفاقة ووقاه ربه عن المظالم (45a)
(Allah onu zillet ve yoksulluktan korusun ve Rabbi onu zulümlerden himaye etsin)

Görüldüğü gibi Nergisi, Münşeatında dilin zenginiğini bütün yönleriyle göstermiş, sözün güzelliğini sağlayan

bütün unsurları kullanmaktan geri durmamıştır. Bunlardan Türkçe olanları kullandığı gibi, Arapça Farsça manzume, klişe ifade, deyim, vecize ve dua ibarelerine bolca yer vermiştir. Böylece sanatlı nesir dediğimiz inşa, Nergisi'nin Münşeatında bütün güzelliğiyle sergilenmiştir.

SONUÇ

Eski Türk Edebiyatında Münşeatlar ve Nergisinin Münşeatı adlı bu çalışmamızla, edebiyatımızda münşeatların yeri, önemi, muhtevaları, çeşitleri ve kesin olmasa da sayıları belirlenmeye çalışıldı. Yapılan tasniflerle bütün özellikleri verilmeye ve ilerde yapılabilecek tahlili çalışmalara zemin hazırlanmaya gayret edildi.

Bu çalışmada Münşeat konsunda elbette herşeyi halletmiş iddiasında değiliz. Bizim bütün kütüphaneleri ve özel kitaplıkları yoklama imkanımız olmadığı gibi, araştırdığımız kütüphanelere veya kataloglarına giremeyen ya da tasnifi yapılmamış eski harfli pek çok eserin ve münşeatın olduğu kesindir. Böyle olunca, baştan beri yazılmış bütün münşeatların tesbit edilebilmesi çok zordur. Bununla beraber tarihi ve edebi yönden önde gelen şahısların telif ve tertip ettikleri münşeatları gördüğümüz söylenebilir. İncelenebilen veya tesbit edilebilen münşeatlardan elde edilen bilgilerle tezimizdeki tasnif ve gruplandırmaları yapmak mümkün olmuştur. Tabi ki, daha çok sayıda mecmuayı incelemek mümkün olabilseydi, araştırmamızın sınırları biraz daha genişlerdi.

Bu tezle, Anadolu'da münşeat türünün Selçuklulara dayandığı, Türk diliyle telif edilmiş münşeatların XIV. yy.'ın sonlarından itibaren ortaya çıktığı görülmüştür. Telif edilen ilk bir kaç münşeatın öğretici nitelikte olduğu, buralarda münşilerin, mektup yazan ve katiplik eden kişilerin dikkat etmesi gereken hususları ve inşa kaidelerini kaleme aldıkları, çeşitli yerlerden derleme yaparak bu bilgileri örneklendirdikleri görülmektedir. Bu

ilk münşeatlardan sonra yazılanların edebi ve tarihi mahiyette olmaları, münşeat türünün iyice benimsenmesinden sonra olmuştur.

XVI. yy'dan itibaren münşeatlarda daha çok edebi ve tarihi mektupların yer alması muhtevayı belirginleştirmiştir. Tezin ilgili bölümünde görüleceği gibi şahsi veya resmi yüzlerce mektup, münşeatların en önemli malzemesidir. Bu malzemeler devlet kademelerinde idareyle ilgili siyasi bilgileri ihtiva ettiği gibi, bir şair veya münşinin hususi hayatının, ruh ve sanat dünyasının bilinmesinde de büyük öneme sahiptirler. Tezde, münşeatların bu yönlerinin araştırılması, onların edebi ve siyasi tarihimiz için belge kıymetinde yazılar ihtiva ettikleri gerçeğini görmemizi sağlamıştır.

Gerçekten de, münşeatların, özellikle münşi ve şairlerin mektuplarının incelenmesiyle, başka kaynaklarda kolaylıkla bulunamayacak bilgiler elde edilmiştir. Bu da edebiyat tarihimiz için bir kazançtır. Bu mecmualarda latif hikayeden deneme niteliğindeki veciz mektuplara, musıki münşeatından takriz yazılarına kadar pek çok edebi yazı yer almaktadır. Bu durum, sanat erbabının ve münşilerin, sadece yazan ve yazılanı ilgilendiren mektuplarına estetik özellikler yükleyerek, onları Nergisi'nin ifadesiyle "mana çiçekleri" şeklinde umuma şamil sanat eseri haline getirdiklerini gösterir. Tarihi münşeatlarda da, bazan diğer kaynaklarda rastlanamayan mühim bilgiler, resmi zevatın yazışmalarından elde edilebilmektedir.

Münşeatlarda yazı tekniğinin araştırılması, özellikle mektuplardaki hitap edatlarının, ünvanların, giriş

cümlelerinin,saygı ve dua ibarelerinin tesbiti, bizim o dönemi değerlendirmemizde faydalı olacak önemli ipuçlarıdır. Üst makamdakilere hitaben yazılan arizalarda kullanılan üslubun, saygı duyulan kişileri övmede başvurulan süslü ifadelerin bu tezde derlenmiş olması, insanlara yaklaşımın psikolojik yönünü görmemizi sağlamaktadır.

Münşi ve yazarlarımızın edebi kültüre olduğu kadar, dini bilgilere de son derece aşina oldukları gözlenmektedir. Söz arasında münasebet düşürüp sık sık ayet ve hadis yazmaları bunun açık göstergesidir. Bu arada oldukca sık manzume atasözü, deyim, kelam-ı kibar kullanıldığı, hatta yeri geldikçe bunların Arapça, Farsça söyleyişleriyle verildikleri görülmüştür. Bu da münşilerin, dilin bütün zenginliğini bildiklerini göstermektedir.

Yine münşeat mecmualarında inşa ilmi, fesahat, belagat ve bunlarla ilgili pek çok edebi konuların "yazı" ile ilgili teknik bilgilerin bolca yer aldığı görülmüştür.

Edebiyat tarihimizde münşeat mecmuası tertip etmenin çok rağbet gördüğü, isimli, isimsiz, tam veya eksik pek çok inşa mecmuasının kütüphanelerde bulunmasından anlaşılmaktadır. İnsanlara, yazı yazmanın, dili bütün güzellikleriyle bilip kullanmanın öğretilmeye çalışılmasında, katipliğin itibarlı meslek addedilmesinde, bu konuda Hz. Peygamberin ve Hz. Ali'nin övücü sözler söylediğine inanılmasının da rolü olsa gerektir.

Araştarmamızda çok sayıda münşeattan bahsedilmektedir. Bizzat inceleyerek bilgi topladığımız münşeat sayısı 125 civarındadır.Bizim göremediğimiz, fakat yerlerini ve

kaynaklarını tesbit ettiğimiz, bazan o kaynaklardan bilgi aldığımız münşeatlar 137 kadardır.

İncelediklerimiz içerisinde tasnife tabi tutarak ayırdıklarımızdan yedi adet edebi münşeat, on adet tarihi münşeat, dokuz adet didaktik münşeat tesbit edildi. Bunlar sadece o türe has özellik gösterenlerdir. Ortak özelliği olan münşeatlar çoktur ve sayılarını tesbit güçtür.

Bunun yanında tesbit edebildiğimiz matbu münşeat sayısı 59'dur.

Yurtdışı kütüphane kataloglarından derlediğimiz münşeatlar, dış kütüphanelerde de önemli miktarda yazma eserin bulunduğunu bize göstermektedir.

Yurtiçi kütüphane kataloglarından anlaşıldığına göre derleyeni belli olmayan, çoğu yapraklar halinde hayli münşeat parçası mevcuttur. Biz bunların derli toplu olanlarından tesbit edebildiklerimizi kaydettik.

Yine bu çalışmayla görüldü ki, müellif veya mürettipler, bazan münşeatlarına, bu kelimenin dışında çok güzel isimler koymaktadırlar. Bu isimlerin estetik oluşu, kelimeleri düşünenlerin bedii yönlerini de göstermektedir.

Son dönem edebiyat tarihçileri ve pek çok araştırmacı Eski Türk Edebiyatı nesrinin özellikle inşa-münşeat üslubunun oldukça ağır, ağdalı, sanatlı, anlaşılmaz olduğu hususunu vurgulayarak klasik Türk nesrini yerden yere vurmayı adeta gelenek haline getirmişlerdir. Bu haksız yerginin ne kadar isabetsiz olduğu bu çalışmayla ortaya çıkmıştır.

Şu bir gerçektir ki inşa-münşeat üslubunda gerçekten sanat vardır, süs vardır, uzun cümle vardır. Fakat bu nesir

"anlaşılmaz" değildir. Anlaşılamayan, sevilmeyen ve beğenilmeyen eserin taleb görmesi mümkün olamayacağına göre, zamanımıza kadar gelen yüzlerce münşeat mecmuası, hatta en ağır diye eleştirilen Nergisi Münşeatı'nın sadece bizim tesbit edebildiğimiz 52 adet yazma nüshası veya Veysi Münşeatı'nın 40 kadar nüshası ne ile izah edilecektir. Meseleleri bugünün değil, içinde bulundukları zamanın gözüyle değerlendirmeye tabi tutarsak klasik Türk inşa sanatının kendi zaman dilimi içinde gayet iyi anlaşıldığı, sevildiği, talep edildiği, bundan dolayı da eserler vücuda getirildiği görülecektir.

(1) اسأل العون والصون ممن بيده إنشاء الكون

(2) قسم بطلعت طه و يس صد آفرين و تبارك لهزارلك تحسين

(3) Bu peyker-i dil-āvīz ve gencīne-i rāz-ı cevāhir-rīz bir dīvānü'l-inşā-i dil-güşā-yı mu'ciz-ʿunvān-ı mūciz-beyān-ı (4) lāhūtī-revzen-i nāsūti-mahzen-i ġaybī-mażmūn-ı vaḥy-nümūn-ı nāmūsi peyām-ı ḳuddusī-kelām-ı (5) nūr-i heykel-i firdevsi-meşākildür ki مقصورات خیامی tıḳṣār-bendān-ı وقاصرات الطرف ṭurfe-ḥırāmı sivār-dārān-ı (6) لم يطمثهن إنس و لا جان كأنهن الياقوت والمرجان

olduḳlarından (7) ḳaṭ'-ı naẓar her biri derī-libās-ı dürri-iḳtibās bir dümyetü'l-ḳaṣr-ı ẕātī-vesme vü hüdāyi-ḥāl ve Türki-āvāz (8) ü melekī-pervāz bir cemīletü'l-ʿaṣr-ı māder-zād sürme vü ḫalḳı ḫalḫāldür ki tīġ-ı tāb-ı cemālinden ʿaḳıllar çāk ve (9) şīve-i ḫaṭṭ u ḫāl ü cilve-i ṭurre-i kemālinde ʿāḳiller zencīr-güsil-i idrāk olur.(Şi'r:)

در رخ خوبش شرف افتاب لعل ترش دختر ام الکتاب
نرکس او باده پرستی کرفت مایهٔ مخموری و مستی کرفت
شد بصفا انجمن آرای حسن حسن ز رویش بتماشای حسن

ḳıṣṣa kūteh bu mecmū'a-i ābdār-ı şīrīn-i ḥüdūl-(12) mevvāc ve sefīne-i kiyānī-i defīne-i ʿascedī-revācda çehre-nümā olan ṣuver-i mekātib u süver-i mu'ciz-esālib (13) şol münşe'āt-ı bülend-a'lām-ı baḥr-ı i'cāz ve ol mevāḫir-i fevāḫir-i teyyār-ı kināye vü mecāzdür ki re'is-i muvāfıḳ-ı rūzgār (14) Bū Ali dānişi ve lahūr-ı lahūtden tuḫfe-āver-i nevtī-i müşkil-pesend-i devānī-reviş-i ṭūsī-münşī olan (15) münşī-i devrān ve ḫāce-i cihān ve ḳāżı-i fāżıl-ı ḫuceste-

rehān-ı müsellem-zebān-ı mükerrem-dehān süllem-i bürhān ve nerdübān-ı (16) riyāżet-i cehān-ı cihān ile felke-i fülk-i feleke teraḳḳi ve rūz-merre-i ʿuḳūl-ı yazdehi ve zebān-ı tāze-i (17) ġazel-serāyān-ı ṭarab-ḫāne-i nāhīd ve inşā-nüvīsān-ı dīvān-ı mihr ü mehi telaḳḳi itmekle hemānā (18) sedene-i ṣavmaʿa-i kerrūbiyāna ve ḫazene-i levḥ-ı maḥfūẓ-ı bedīʿü'l-beyāna embāz u hem-rāz olmuş ki (19) bu resme vażʿ-ı nārencāt ile cādū-ḳalemān-ı imlā vü inşāyı engüşt-i ḥayret der-dehān (20) ve bu deñlü muʿcizāt-ı mūcibetü'n-necātla sebʿa-āvīzān-ı siḥr-kelimān-ı naẓm-ı dil-güşāyı ḫāh u nā-ḫāh ser-fürūdār-ı rabḳa-i īmān eyledi

ان شاء انشاءً فمن منثوره الفطن اللبيب يميل كالسكران او قال منظوماً فدرّ كلامه ينسبك حسن قلائد العقيان فارسي چو

قال بمدح تو كلكم بلوح انشا زد   دريد در بر جان لفظ و بانك معنى زد

ز مكتبي كه ضمير تو كسب دانش كرد   هزار طعنه بشعر جرير و اعشى زد

فاه به حرّره العبد العائذ بطول الودود شيخ محمد ابن السيد محمود حسيني النسب الحنفي المذهب الزيني الادب جعلهما ربهما ممن اوتي كتابه بيمينه بحق حبيبه و امينه

(1) ḥaḳḳāki böyle teressülāt-ı bedī'u'l-üslūb ki terkīb-i elfāẓı derd-i ser-endūh içün (2)'ilāc-ı mektūb ola mebde-i āferiniş-i ʿālemden ilā hazē'l-ān żamīme-i münşe'āt-ı ekvān(3) olduġı ma'lūm olmamışdur mertebe-i ḥüsn-i sevḳı erbāb-ı dile 'ayān ve derece-i lutf-ı (4)ta'bīri müstaġnī ʿani'l-beyān olmaġıle bemnā-yı teḳālib-i eṭvār belki netice-i taḥarriyāt-ı (5)edvār dinilmege şāyestedür zehī nev-bāde-i bāġ-ı belāġat ki mesās-ı baṣīra-i iltifāta erzāni (6)ve habbeẕā naḥl-i gül-i nevẓuhūr ki şīrāze-i cem'iyyeti rişte-i bārik-i ma'ānīdür ne veṡīḳa-i (7)mu'teberu'l-mażmūndur ki imżā-i ḳabūl ḳāżī-i fāżıla şāyān ve maḥkeme-i sādis-i semāvātda (8)ṡebt-i sicill-i irtiżāya istiḥḳāḳı nümāyān olmaġıla kef-i kifāyet-i kār-ı nüvīsendesi (9)rişte-i tāb-ı şirāze-i delāyilü'l-i'cāz ve mizāb-ı ḫāmesi kenāre-i bām-ı feṣāḥatda(10) ḳaṭarāt-ı seḥāb-ı feyże mīḳāt-ı ictimā' olmaġıle ser-efrāz olmışdur āb-rūy-ı (11)münşiyān-ı ḳadīmi ḫāk-i ʿacze rīzān ve müdde'iyān-ı ʿibāret-peresti girīve-i teslīm-i żarūri (12)girīzān itdügi muḳarrerdür lāyıḳ budur ki kilīd-i gencīne-i emeli ceyb-i sipihr-i sefle perverde (13)ḳalmayup reşeḥāt-ı ebr-i 'ināyet-şāhı nāmiye-i iḳbāline meded-sāz ve nesīm-i himmet-i (14)ṣudūr nergistān-ı nev-ḫīz-i āmāline māye-i ihtizāz ola ahālī-i perverān-ı devlet-i ʿaliyye (15)bu maḳūle hünermendānuñ ḳılāde-i güsiste-tār-ı ümīdine i'āde-i ḥüsn-i niẓām ve basṭ-ı (16) muḳaddemāt-ı elṭāfile baḫt-ı bahāne cevīn-i mebhūt-ı ilzām eylemek ecell-i

maḥāsin-i rūzgār (17)idügi cāy-ı tereddüd degüldür nemeḳahu el-faḳiru'llah subḥānehü Muṣṭafā eş-şehīr bi-ʿAzmīzāde el-ḳāżī bi-ʿasakir-i Anoṭolı sābıḳān ʿafā ʿanhümā

(1) zehī ḳalā'idi'l 'aḳyān-ı muraṣṣa'a ki cevāhir-i ẓevāhir-i ma'ānisi ṭa'ne-zen-i mervarid ü ḥasret (2) h̲āce-i cihān belki her biri dürretü't-tāc-ı cemşīd-i H̲ūrşid ve vāsıṭatü'l-ʿaḳd-i mürsile-i (3)kehkeşāndur h̲ōşā riyāżu'l-inşā'-i muṣanna'a ki ṭuġra-nüvīs-i divān-h̲āne-i ʿālem-i bālā bīl-i dūşāh̲-ı yeraʿāt-ı beraʿāt ile h̲ıdmet-kār-ı şükūfe-zārı olsa revā (4)ḥabbeẕā nüzhetgāh-ı Nergisī ki ḳadeh-i zerrīn-i mihrile berg-i sīmīn-i seḥer te'sir-i āb u hevāsından (5)perveriş-yāfte bir nergister ve berg-i sīmīn-i hāle ile peyker-i gülfadār-ı māh-ı enver (6)anda bir müşgīn ḳadeḥdür ki kāse-i zerrīni pür-müşk-i ezferdür ve'l-ḥāṣıl her (7)fıḳrası maḥkemiyyet-i ʿibāretde ṣaḥretullāh ile mevsūm olan ḥacer-i muḳaddesi ve leṭāfet-i nikāt-i (8)mühez̲z̲ebe ve cezālet-i ma'āni-i müsta'z̲ebede her biri bir divān-ı Nergisīdür ḥarrerehu el-faḳīr Muḥammed bin ʿAbdülġāni ʿamilehümallahü taʿālā bi-fażlihi's-seh̲a el-ḳāżi'l ʿasker-i rūmili(9) sābıḳān ve'r-rāżi bi-ḳażāi rabbihī sābıḳan ve'l-ah̲fā

Münşeāt-ı Nergisī

1(b)

(1)ḥokḳa-i la'līn-i ʿanber-āgīn-i dehen-i süḫan-serāyān-ı pesendīde müddeʿā (2)ki pür-nāficetü'l-misk-i maẓmūn u maʿnādur ḫāhiş-i (3)ʿaṭṭār-ı mülhim-i ġaybi ile çārşū-yı güftügūda küşāde (4)olduḳda evvelā muʿaṭṭar-sāz-ı meşām-ı dil-i ʿālemiyān olan nefḫa-i ḥamd-i ḫudādur

(5) لك الحمد ای بنامت نامه چند   بیادت کرمی هنگامه چند

(6) موفق کن بذکرت خامه ام را   محلی کن بشکرت نامه ام را

(7)ve ṭable-i pür-ṭaberzed-i zebān-i şeker-pāsüḫān-ı şīrīn edādan ki (8)māl-a-māl-i gül-ḳand-i ʿibārāt-ı leẕīẕü'l-feḥvādur raġbet-nümāyī-i (9) şeker-fürūş-ı muʿabbire ile bāzār-ı süḫanverīde ser-pūş-ı ḫāmūşı

2(a)

(1)ber-dāşte ḳılınduḳda ibtidā ḥalāvet-resān-ı ẕā'iḳa-i cān-ı cihāniyān olan ʿaḳīde-i pāk-i naʿt-ı muṣṭafādur (li-rāḳımihi):

(3) ایا برتر ز وصف من صفاتت   چه گویم گر بگویم مدح ذاتت

(4) تویی مقبول و ممدوح الهی   جهان ملاحت از مه تا بماهی

(5) pes ān-gāh şīşe-i pür-naḳş u nigār-ı mütefekkire revzene-i (6)ḥucre-i feyhā-yı dimāġda nihāde-i dest-i istiʿdād olan (7)şükūfe-i ṣevāniḥ-i ġaybiyyeden resīde-i şāmme-i ʿāmme-i (8)süḫan-fehmān-ı cihān olan nükhet-i medḥ-i çehār-yār-ı bā-ṣafā (9)ve şemīm-i vaṣf-ı cemīl-i āl-i ʿabādur (şiʿr)

(10) احمد الله واهب الآمال دائماً بالغدو و الآصال

(11) واصلي على النبي الامين وعلى آله هداة الدين

(12)baᶜdezīn meyān-ı derd-āşināyān-ı bī-ser ü pā ve bezm-i (13)dürd āşāmān-ı sāġar-ı ḳahr u cefāda ebāᶜanced Nergiszāde

2(b)

(1)dinmekle maᶜrūf olan rāḳımu'l-ḥurūf-ı melhūf bu evrāḳ-ı berbād-dādenüñ küstāhi-i cemᶜu telfīḳı bābında bu vechile basṭ-ı muḳaddemāt-ı iᶜtiẕār ve taḥḳīḳ-ı devāhī-i (4)şīrāze bendi-i eczā-yı tārumār ider ki dāmen-gīrī-i (5)ḫaṣm-ı çīre-dest-i telāşı ve ihmal-i irtiḳā-yı sullem-i (6)derecāt-ı fażl u kemāldan ᶜāiḳ olmaġın(mıṣra)(7) وحقّ على ابن الصقر ان يشبه الصقر fehvāsınca (8)manṣıb-ı ḳażā ṭarīḳa-i mevrūs̱edür diyü silk-i ḳużāta (9)lāḥıḳ olup mıṣra:

Her şeyi bir ḥālile ḳılmış müteselli (10)simāṭından nevāle-rubā-yı ḳanāᶜat olmışdum lākin sālik (11)olduġum ṭarīḳ-ı pür-mehālikde bī-reh-nümāyī-i himmet-i (12)kār-fermāyān-ı devlet ser-menzil-i merāma vuṣūl müteᶜaṣṣiru'l-ḥuṣūl(13) olduġından ġayri derd-i taḥammül-fersā-yı bī-kesinden ḳāmet-i

3(a)

(1)ḫam-geşte-i sāmānum kemāna dönmekle nā-çār ittikā-yı ᶜaṣā-yı (2)kilk-i sütürde-pāy ile ser-i rāh-ı suḫanverīye lengülüg (3)vażᶜ-ı ḳadem idüp ṭarefey-i reh-güẕer-i

tefekkürden iḳtiṭāf-kerde-i (4) şükūfe-çīn-i nāṭıḳa olan reyāḥīn-i meżāmīn-i yārān-pesendi (5)deste deste nihāde-i ṭabaḳ-ı taḥrīr idüp himyān-ı taṣarrufda (6)def'-i daġdaġa-i cū'-ı żarūret ider nān-pāre-i cāh-ı se māhe (7)mevcūd olmaduġından 'ārıża-i ża'f u hüzāl-i cism-i (8)zerd ü nizārı nümūdār-ı peyker-hilāl itdükce bahāne-i taḥṣīl-i mādde-i (9)baḳā-yı beden-i zār-ı nāl-miṣāl olmaġıçün deryūze-i nüḳūd-ı (10)iltifāt ümidīyle dergāhı melāẕ-ı bergeşte-ḥālān-ı rūzgār (11) olan ecille-i ṣudūr-ı kibāruñ berdāşte-i pişgāh-ı (12) bāhiru'l-iclāli iderdüm ve gāh kendimi ḫāce-i kām-rān-ı (13)bendergāh-ı ma'ārif göstermek ārzusıyla ġavvāṣ-ı

3(b)

(1) müteḫayyileyi deryā-yı fikrete ṣalup ve ḳa'r-ı baḥr-ı ḫātırdan (2)iḫrāc itdügi mervarīd-i elfāẓ u'ibārātı keşīde-i rişte-i (3)tasṭīr idüp żamīr-i pāk-i derrāki ḥakkāk-i cevāhir-i süḫan-ı girān-bahā (4)olan ṣayārife-i çārsū-yı belāġatuñ nümūde-i ḫademe-i (5)destgāh-ı ḳabūl-i ẓāhıru'l-iḳbāli ḳılurdum ol mahdūm-ı (6)dāye-i kem-pāye-i ṭabi'at olan ḫāṭır-zādegān-ı ḥaḳiru'ş-şemāyil (7)müşkil-pesendān-ı rūzgārdan her ḳangı ṣadr-nişīn-i bālā-ḫāne-i (8)fażīletüñ iltiṣām-ı enāmil-i güher-pāşı ile kām-bīn olmış ise (9)fażl-ı kerīm-i kār-sāz ile rānde-i dūr-bāş-ı i'rāż olmayup (9)kenāre-i müttekā-yı ḳabūlde cāy-nişest ta'yīni ile ser-efrāz olduḳlarından ġayri ceyb ü dāmenleri nuḳūd-ı

āferīn ile (9)māl~~-ā-~~māl ḳılınup anlar dahi bu faḳīr-i nevmīd-derūna fevḳa'l-me'mūl (10)sermāye-bahş-ı i'tibār olmaḳ ṭarīḳıyle isbāt-ı ḥuḳūḳ-ı veliyyü'n-ni'amī

4(a)

(1)itdükleri cihetden eczā-yı ser u sāmān gibi tārumār u perişān (2)olmaları pesendīde-i ṭab'-ı ṣavāb-endīş olmayup (3)ne ḥāl ise ol ferzendān-ı ma'nevīnüñ cem'iyyetgāh-ı ṣaḥāyifde (4)ma'iyyet üzre cilve-ger-i çemen-ṣaffe-i suṭūr ḳılınmaları ṣavāb-dīd-i (5)ḫāṭır-ı ma'ḳūl-fehm-i sedād-āşinā olmaġın bu ümniyye-i (6)derūn ḥuṣūline rūzgār-ı çep-endāzdan intihāz-ı fırṣat(7) ve dehr-i ẓalūm-ı tefrīḳa-sāzdan temennī-i ruhṣat üzre iken (8)zāt-ı kerem-şi'ārından isti'āre-i iḳtidār idegeldügüm(9) mahdūm-ı maḥbūbü'l-ḳulūb-ı huceste-pey (10) güzīde-i küremā Fāyiżī-i 'Abdü'l-ḥay cenābını kār-fermā-yı ḳażā vü ḳader (11) manṣıb-ı ḥayātdan ma'zūl itmekle cevher-i vücūd-ı kerīmiyle ḳāyim (12)olan 'araż-ı ibtihāc u sürūrum nā-peydā ve zamān-ı devletinde kesb ü iḥrāz itdügüm esbāb-ı ṣafā-yı ḫāṭır dest-ḫōş-ı

4(b)

(1) tünd-bād-ı fenā olup evrāḳ-ı müsevvedāt-ı şütür-gürbe-i bī-meze (2) dahi cem'iyyet-i ḫāṭır gibi perişān-ı zevāyā-yı nesyen mensiyyā oldı(şi'r:) (3) تا یارم از وصال جدا کرد روزگار
با روزگار شوق چها کرد روزگار (4) ol cān-ı 'ālem ve rūḥ-ı mücessemden cüdāyi sebebi ile ten-i (5) bī-tāb u tüvāndan

āsār-ı ḥayāt ve ḥavās u ḳuvāy-ı bī-bergü nevādan (6) isti'dād-ı taṣarrufāt ber-ṭaraf olup nevḥa vü zāriden (7) ġayri kāra ve ol Seḥbān-ı rūzgāruñ āsār-ı ṭab'-ı nādire-zāyinden (8) bu şi'r-i 'ibret-iḥtivāyı tekrārdan ġayri güftāra iḳtidārum olmayup (li'l-merḥūm Fāyiżi Çelebi)

Daḫi ben şimdi bildüm rūzgāruñ neydügin ey dil

Bilinmezmiş ṣafā-yı vaṣl-ı yār ile geçen demler

(10) diyerek çemenzār-ı nevḫāste-i türbetinden istişmām-ı būy-ı (11) tesliyet ārzūsıyla gencīne-i vücūdına medfen olan (12) ḫāk-i ḫıṭṭa-ı pāk-i Sitānbūla rūymāl olunduḳda

{şi'r}

(13) وكيف تمشي فوق الارض غافلةً أليس جثمانه فيها بمقبورِ

5(a)

(1) mażmūnı pergār-ı levḥ-ı ḥasret olan aḳdām-ı bādiye peymāyı (2) geştü güẕār-ı ṣaḥrā-yı neşāṭdan men'itmekle

{nażm} (3) تنها نشین گوشۀ غمخانۀ خودیم کنج غمیم و دردل ویرانه خودیم

(4) medlūli üzre küşe-nişīnī-i peyġūle-i ṣabr u ḳarāra ḳarār virilüp (5) müddetü'l-'ömr ḳadem-nihāde-i gül-geşt-i çemenistān-ı inşirāḥ olmak degül (6) zindānī-i cān-ı miḥnet keşüñ revzene-i iḥtimāl-i muḫālden nigeh-endāz-ı (7) 'ālem-i āzādi olmasına belki raḫne-i cidār-ı taṣavvurdan (8) temāşā-yı āmed ü şud-i ḳavāfil-i sürūr ile def'-i ġam ve kesb-i (9) şādī ḳılmasına müsā'ade fikri ḫāṭır-ı zār-ı nā-āsūdeden ber-ṭaraf ḳılmışiken (li-münşī'ihi)

(10) Ol mihr-i sipihr-i fażl u taḳvā
Ol nūr-ı cemāl-i dīn ü dünyā

(11) Ol pādişeh-i serīr-i dāniş
Ol taht-nişīn-i mülk-i ma'nā

(12) Memdūḥ-ı enām u ḳıble-i ḫalḳ
Manẓūr-ı Cenāb-ı Ḥaḳ Ta'ālā

(13) Ḫayru'l-ḫalef-i imām-ı A'ẓam
Şeyḫul-'ulemā-yı feyż-baḫşa

5(b)

(1) Ya'nī

(2) Bülend-mertebe Yaḥyā efendi ḥażreti kim
Ferīd-i devr-i zamān u vāḥid-i 'ālemdür

(3) O ẕāt-ı mekremet-ās̱ār-ı bī-medānī kim
Ḳalem-rev-i kerem ol ḥażrete müsellemdür

(4) Ol müşkil-güşā-yı bī-pervā-yı Nu'mān-ictihād ve ol dāniş-pirā-yı (5) ṣā'ib-re'y-i Felāṭūn-isti'dād ki inḳıṭā'-ı devr-i a'mār-ı (6) müctehidīn-i kirāmdan bu 'aṣr-ı şerefnāk-ı ferḫunde-niẓāma gelince (7) vücūd-ı mes'ūd-ı 'amīmü'l-cūdı gibi ḫidmet-i 'uẓmā-yı dīn ü devleti (8) vefḳ-ı me'mūl-i enām üzre mü'eddī itmiş feżāyil-penāh-ı 'āli-cāh-ı

kirāmı teşrīf-i (9) müttekā-yı şeyḫul-islāmī ḳılmamışdur ve üfūl-i kevkeb-i (10) keffü'l-ḫadīb ḫaṣıyyet-i vücūd-ı eimme-i erbaʿadan bu devr-i nüzhet-ḳarīne (11) müntehī olunca felekü'l-eflāk-i rāst-gerdiş-i feyż-ı ilāhīden (12) bu resme niẓām-ı ḥāl-i cihāniyāna revnaḳ virmiş pür-neyyir-i hüdā-yi şaʿşaʿa-i aʿẓam (13) tāb-efken-ı ṣaḥn-ı ʿālem olmamışdur (beyt) .

6(a)

(1) شریفتر زتو کسی را بپارگاه وجود   پس از نبی وعلی تاکنون کسی نستود

(2)Ol bihterīn-i vereṣe-i enbiyā ve mürselīn ki muḳteżā-yı (3) ḥadīṣ-i şerīf-i şöhret-peẕīr-i ʿālem-gīr üzre e'āẓım-ı (4) enbiyā ve rüsülüñ güzīde evṣāf-ı ḥamīdelerin (5) iḥrāz ile sāyirden mümtāz ve şeref-i verāṣet-i (6) külliyye ile ser-efrāz olduḳları ḳarār-dāde-i ḥaḳ-şināsān-ı (7) mesā'il-i rāz ve maʿlūm-gerde-i nükte-sencān-ı ḥaḳīḳat u mecāzdur (8) ḥaḳḳā ṭūr-ı ṭavr-ı keremde bir ṣāḥib-yed-i beyżādur ki cenāḥ-ı (9) himmete żamm-ı yed-i mekremet ḳılsa kef-i pür-nūr-ı billur ṣafveti (10) beẕl-i fuḳarā içün aḫẕ ü iḫrāc itgügi nuḳre-i sīm-i sikkedār (11) ve zer-i nāb-ı şaʿşaʿa-bār ile amūd-ı ṣubḥ-ı ṣādıḳ gibi sefīd (12) belki nūr u żıyāda hem-reng-i pence-i ḫūrşīd olur (13) bi-bāk-rev-i eymen-i dīndür ki pā-nihāde-i vādī-i muḳaddes-i

6(b)

(1) meşīhat-i İslāmiyye olup haʿl-i naʿleyn-i meyl ü ārzū kılduklarından (2) ġayri kabes-i ʿaşk-ı hudāyı fürūzīne-i tevhīdile bir tabakada (3) işʿāl itmişdür ki şahrā-yı derūn-ı hidāyet-meşhūnında (4) olan has u hār-ı māsivā bi'l-külliyye sūzān olup (5) hengām-ı tecellī-i cemāl-i hüviyyetde mümāsil-i Ṭūr-ı Sinā olan (6) kūh-ı vakarları kendi çeşm-i hak-bīnlerindeki mekhūl-i tūtiyā-i (7) ʿaynü'l-yakīndür cüz-i la-yetecezzā gibi nā-peydā ve māsadak-ı mazmūn-ı (8) وجَعَلَهُ دَكًّا iken nazar-ı ʿālemiyānda kūh-ı kāf gibi şabit ü üstüvārdur (9) muʿciz-gūy-ı mūcez-edādur ki hezārān-hezār mesāil-i müşkile-i (10) düşvār inhılāle bir lafz-ı kesīrul-maʿnā ile cevāb-fermā olup (11) nesak-sāzī-i kārhāy-i cihāniyān bābında lā ve neʿamı kāfi (12) ve dil-hastegān-ı iştibāha cevāb-ı şāfī iken savb-ı ʿālem-i ġaybdan (13) māhiyyet-i ʿaşā-yı hāmesinden istikşāf olunsa

7(a)

(1) tayy-ı rāh-ı sühanverīde ol ʿaşāya ittikā ve onuñla heşş-i aġnām-ı hurūf u edā (2) olunduġın tahkīkde اطناب مآرب در مكالمه دوست خوشترست (3) medlūliyle ʿamel buyurup أخرى tafsīlin muktezā-yı makām (4) üzre havāle-i lisān-ı hāl iderler Mesihā-nefes-i iʿcāz-tırāzdur ki (5) ʿanāşır-ı taʿbīrāt-ı muhtelifetü'l-lüġātdan perdahte itdügi (6) kālib-i sühan-ı mevzūn-harekāta bir vech ile ifāża-i rūh-ı maʿnā (7) ider ki bir demde nefes-i cān-bahş-

nümāsından istifāżā-ı meleke-i (8) ḥayāt itdügi gibi hezār dil-mürde-i kesel-i rāḥat-güsili iḥyāda (mıṣra) (9)

Nice olur mu'cize-i ḥażret-i 'Īsā göresin

mażmūnını icrā ḳılur (10) saṭvet ve şükūh u ḳudretde süleymān-ı zamāndur ki (11) 'āmme-i enām ḥükm ü fermānına rām olup verā-yı cibāl-i şevāhiḳda (12) neşv ü nemā bulan dīv-siyretān-ı kenār-perver ruḫsat-yāfte-i (13) tereddüd-i pişgāh-ı felek-destgāhı oldukda bārigāh-ı

7(b)

(1) iḳbāline dest-beste rūy-māl idüp feyż-ı himmeti ile (2) taḥṣīl-kerde-i rütbe-i insāniyyet ve ḥıṣṣa-dār-ı meleke-i melekiyyet (3) olan firişte-nihādān-ı pāk-ṭıynet gibi şāyeste-i (4) ḫıdmet-i bārigāh-ı gerdūn-iştibāhı olur (5) ṭal'at u ruvā-i nūrānīde hem-ḥāl-i Yūsuf-ı ṣıddīḳdur ki (6) Züleyḫā-yı kühen-sāl-i dünyā meftūn-ı bī-ḳarārı olup bālig-ı (7) erzel-i 'ömr olmağla cemālinde ḥüsnüān-ı intiẓāmdan eserüñ mā (8) nā-peydā iken ol ḥażretüñ himmet-i 'aliyye-i zindegi-baḫşı ile (9) bir derecede taḥṣīl-i ṭarāvet itmişdür ki leṭāfet-i rūy-ı (10) muṭarrāsı ṭa'ne-zen-i ma'şūḳa-i behişt-i 'ulyādur dimege sezādur (11) iḥrāz-ı ḫulḳ-ı muḥammedīde bir ṭabaḳaya vāṣıldur ki sāḥa-i melsā-yı (12) 'ālem mevṭī-i pāy-ı ferḫunde-peyi olalı bir mūr-ı nātüvān-ı (13) şikeste-meyān āzürde-i dest ü ḳademi ve pīc-āferīde

8(a)

(1) rencīde-i meşreb-i ʿālī-himemi olmayup kāffe-i benī ādem (2) ve Evs u Ḫazrec ʿarabüʿacem ẕākir-i kerem ü şākir-i niʿamīdür (3) dinilse revādur ve mertebe-i ʿirfān-ı ilāhīde bir dereceye bāliġdür ki (4) ṭavr-ı ẓāhirde ber-ṭaraf-sāz-ı ġavġa-yı zeyd ü ʿamr ve çāre-perdāz-ı (5) daʿvā-yı bişr ü bekr olmaġla efrād-ı nāsuñ maʿmūrī-i dünyā ve āḫiretleri (6) tedbīrinde iken(mıṣra) ز درون سوآشنا وازبرون بیگانه وش (7) vefkınce ḳalb-i āgāhları müşāhede-i ḥālāt-ı liḳāullāh idüp (8) pā-nihāde-i dāire-i ḳurb-ı nevāfil olmaġla maḥbūb-ı ḫudā ve maẓhar-ı (9) lutf-ı maḫṣūṣ-ı cenāb-ı müfīżu'n-nuʿmā idügi maʿlūm-ı ehl-i hüdā (10) ve ḳarār-dāde-i üli'n-nühadur(beyt)

(11) Cihān ṭurduḳca ṣalsun mihr-i rūyıʿāleme pertev
Dil-i āgāhı olsun mehbiṭ-ı envār-ı sübḥānī

(12) netīce-i muḳaddeme-i tafṣīl ol maḥzūn-nüvāz-ı bi-kes-perver (13) çāre-perdāz-ı her bī-ser ü sāmān-ı ḫīre-ser bu nā-murād-ı

8(b)

(1) ferāmūş-kerde-i rūzgār ve ümniyye-düşmen-i bī-berg ü nevā-yı (2) nā-be-sāmān-kāruñ tefaḳḳud-i aḥvāl-i melāl-meālī ile teḳayyüd buyurup (3) ṣufūf-ı mürettebe-i ḫademe-i kerrūbi-mertebelerinde ruḫṣat-ı musūl (4) erzānī ḳılmaġla maḥbūs-ı ḳahḳaha-i aḥzān iken pādişāh-ı (5) müretteb-ḥaşem-i ḳalem-rev-i ʿizz ü şān gibi ġalebe-i neşevāt-ı kām-rānī

ile h̲ande-zenān-ı güşāde-ṭab' u şüküfte-derūn-ı şādmān oldum beyt:

دی روز هر جفا که بما کرد روزگار   تا که بصد لطیفه قضا کرد روزگار

(7) ol hengām-ı istilā-yı ekdār-ı ṭaḳat-güdāz-ı (8) meṣāyibde h̲idmet-i h̲āṭır-ı fāṭırdan istinkāf u 'ār (9) ve ḥużūr-ı dil-i zārdan ġaybet ü firār iden ḥademe-i hercāyī-nihād-ı (10) ḥavāss ü ḳuvā h̲ālā faḳīri bu yüzden mālik-i berg ü sāz-ı (11) isti'lā görmekle yegān yegān pişgāh-ı vücūda rūymāl (12) idüp kemā fil-evvel kemer-beste-i 'ubūdiyyet ve müteraḳkıb-ı (13) fermān u işāret oldılar bu vecihle ās̲ār-ı müsā'ade-i tevfīḳ

9(a)

(1) müşahede olunduḳda ṣabıḳan perīşān-ı tünd-bād-ı hız̲lan (2) olan evrāḳ u ṣaḥayif-i güsīste-şirāzenüñ cem' u dercine (3) bezl-i himmet-i 'ācizāne olunup kimin raḥne-i cidār-ı nisyāndan (4) ve kimin zīr-i ḥaṣīr-i ferāġdan ve ba'żın maḥfaẓa-i h̲āṭır-ı nā-āsūdeden (5) ve ba'ż-ı āh̲arın pīş-taḥta-i z̲ihn-i ġaflet-sūdeden birer birer(6) ah̲z̲ u ih̲rāc idüp bu emel-i derūn-ı pür-h̲alel ol ḥażret-i (7) 'ālī-rütbet-i ṣāmī-menḳabetüñ feyż-ı naẓar-ı iltifatiyle peyveste-i (8) ḥuṣūl olmaġın muḳaddeme-i du'ā-yı 'ömr ü devlet-i rūz-efzūn-ı (9) ebed-peyvendleri ile dibāce-bend olup mecmū'-ı ās̲ār-ı faḳīrāne (10) bu ṭarz-ı h̲āṭır-pesend üzre cilve-ger-i cem'iyyet ḳılındı (11) benüm gibi nev-heves-i h̲āmdest-i pīşe-i ma'rifetüñ ne vücūdı (12) ola ki

kendüye esātiẕe-i kārgāh-ı süẖanverī gibi isti'dād-ı (13) isti'fā-yı taḳṣīr isbāt idüp basṭ-ı muḳaddemat-ı

9(b)

(1) recā-yı müsamāḥa-i hefevāta cesāret eyleye ve bu maḳūle ebnā-yı (2) bī-ser u sāmānı ve ḫılāl-i ḥüzn ü perīşānīde benüm gibi (3) endek-māye-i kem-pāyenüñ ṭab'-ı pür-teşvīş-i sehv-endīşinden (4) ṣādır olan elfāẓ u 'ibārāt-ı bi-insicāmuñ engüşt-pīç-i istihzā (5) olmaġa ne liyāḳatı vardur ki temennī-i 'afv u iġmāża cür'et ẖāṭıra gele (6) maḥż-ı keremlerinden nigeh-endāzī-i iltifātdan istinkāf itmeyin (7) ecille-i eşrāf-ı ṣāḥib-inṣāf ḥużūrında kemāl-i cehl ü ġabāvete i'tirāfum 'özür-ẖāh (8) olmak cāyiz ammā 'adū-yı ẕāt-ı ḥaysiyet ve ḫaṣm-ı cān-ı ma'rifet olan (9) bed-endīşān-ı ehl-i dil ve fesede-i ḥasede-i bed-nihād ve lāya'ḳılüñ (10) cevr-i bi-mevḳı'inden dād-feryād ki māye-i fehm-i süẖan-ı yārān-ı ma'rifetden (11) bī-vāye iken bir vecihle tertīb-i edevāt-ı tehcīn iderler ki (12) ibṭāl-i mekr-i temesẖar ve izdirālarında ṭılsım-güşā-yı endīşe 'ācizdür (13) şi'r:

داد ازین ناکسان سفله نهاد   که ندارند نور عقل و رشاد

10(a)

(1) نزد ایشان سقیم به ز صحیح   پیش ایشان فساد به ز سداد

(2) ol ṭāife-i cāngāh-ı ṣāḥib-ġaraż cevrinden nice zebān-ı (3) şikāyet dırāz olmasun ki mücerred silkü'l-le'āl-i

ʿibārāt-ı (4) maṭbūʿu'l-intiẓāmuñ ḥall-i ʿuḳde-i nezāketinde dest-i ra'şe-nāk-i (5) idrāḳleri beyyinü'l-ʿacz olmağla rişte-i luṭfını miḳrāż-ı iʿtirāżla (6) güsiste ḳılup perīşān-ı zemīn-i melāmet iderler (7) ve ẕihn-i pāk-i ṣafvet-eṣerleri vüṣūl-i nikāt-ı daḳīḳa-i (8) ṣuḳūk-i teressülde ḳāṣır iken yalıñuz ḳuvvet-i müṭāla'a-i Dürünc (9) ve Dinḳoz ile idrāḳ-i şive-i ta'bīrāt-ı sencīde-i erbāb-ı (10) ḳabūl sevdāsına düşerler ba-in cümle ḫabāṣet-i (11) ḥarf-gīri ve ḳabāḥāt-ı ʿayb cūyīye bir mertebede ḥırs-ı (12) derūnīleri müşāhed ki dide-i gec-bīnleri bir noḳṭa-i za'ideye dūş (13) olsa bahāne-i ıṣlāḥ ile hezār saṭr-ı maʿnā-dārı engüşt-i

10(b)

(1)iʿtirāżla televvüṣ-pezīr-i ta'bīr iderler ol ḳavm-i müsteḥıḳ ḳu'l-levm-i (2) bi-teraḥḥumdan müsamāḥa-i zellāt ve ʿafv-ı taḳṣīrāt tevaḳḳu'ı nice (3) müteṣavverdür ki işāret-i ṭabib-i irādet-i girdigārī ile (4) derbān-ı tevfīḳ-aṣā-yı taḳdīr nevrūz-ı ḫuceste-sāl-i eẕelde (5)fetḥ-i bāb-ı şifā-ḫāne-i melekūt idüp bi-tāb-ı (6) ārıża-i ġaflet olan pister-nişīnān-ı beşeriyyete bezl-i (7) tiryāḳ u maʿācīn-i füyūżāt itdükde dāmen-i izʿānları (8) manḳāl-i pür-aḫker-i dil-i dūzaḫ-lehīblerinden perīşān-ı eṭrāf (9) itdükleri şerāre-i şürūr ile cā-be-cā sūzān ve ġırbāl-miṣāl (10) sūrāḫ sūrāḫ olmağla ʿālem-i ġaybdan ḥıṣṣelerine düşen (11) ḥıḳāḳ-ı nūş-dārū-yı inṣāfı żabṭ u imsāke ḳādir (12)

olmamışlardur ki ḥazm-ı taḳṣīrāt-ı dānişverān idüp (13) simāṭ-ı ma'ārif dermeyan olduḳca arūġ-ı 'ayb-gūyı ile

11(a)

(1) ta'ẕib-i muṣāḥıbān itmeyeler ümīd ki ba'de'l-yevm (2) yümn-i iltifāt-ı ḫudāyigān-ı feżāyil-penāh-ı 'ālī-cāh ile ṭa'n u teşnī'-i (3) ḳabaḥāt-i nā-fehmān-ı erāẕilden ḫalāṣ olup ṣandūḳa-i (4) ḳuvvetde mevżū'-ı dest-i isti'dād olan cevāhir-i meżāmīn-i (5) müste'iddü'l-ḳabūli zeyb-i dükkānce-i ibrāz itmege iḳtidār peydā ola (6) tenbīh destyāri-i feyż-ı murād-baḫş-ı ḥaḳiḳī ile (7) min ba'd cilveger-i manaṣṣa-i ẓuhūr olan ṣuver-i āṡār-ı faḳīrāne (8) ḫitām-ı mecmū'aya ilḥāḳ ḫāṭırasıyla mekātib-i ātiyenüñ (9) taḳdīm ü te'ḫīrlerinde ṭabaḳāt-ı mürselün ileyh mürā'ātı iltizām (10) olunmayup teşrifātī-i ḫāme ta'yin-i tertīblerinde icrā-yı (11) ḳānūn-ı الاقدم فالاقدم ḳılmışdur ümīd ki izdiyādları bābında rūzgār-ı perīşān-eṭvār sedd-i derīçe-i tevfīḳ (13) itmeyüp feth-i bāb-ı müsā'adede derkār ola bi-mennihī ve 'avnihī

11(b)

(1) Ġabelā ḳażāsından maġdūren ma'zūl olup ümīd-i (2) ibḳā ile āstāne-i sa'ādet-medāra gelindükde rumili (3) ṣadrı olan kerem-şiār-ı yegāne ferid-i zamāne Kemāl Efendi[1]

---

[1] Adı geçen Kemal Efendi. Taşköprülüzade Kemal Efendidir. (bk. Mecmua Sül. Esad Ef. 3468/7,76a)

ḥażretlerine virmişidi (4) ol ẓāhir-i ehl-i kemāl ki netīce-i efkār-ı ẓāhir u kemāl (5) mecmū'a-i ḫāṭırlarında kemter ḫayāldür ve ol mesned-ārā-yı ṣadr-ı (6) cāh u celāl ki Mīr Ṣadr u Mollā Celāl emsāli ricāl (7) meclis-i baḥs̱ ü ifādelerinde rāżi-i ṣaff-ı ni'āldür (8) ve bu cümlenüñ āsār-ı ṭab-ı dāniş-medārları ol ḥażretüñ (9) kitāb-ı ẕihn-i derrākinde mesṭūr olan mesā'il-i fezāilüñ (10) ancaḳ bir muḳaddimesine misāldür erbāb-ı isti'dāda (11) simāṭ-ı nevāziş ü iltifatın küşāde ḳılmaġla bu rīze-çīn-i (12) süfre-i istifāde daḫi ol zümreye olan meyl-i derūnı (13) mülābesesiyle أُحِبُّ الصَّالِحِينَ وَلَسْتُ مِنْهُمْ

12 (a)

(1) ṭarīḳası üzre anlardan ma'dūd olmaḳ zu'miyle her çend ki (2) recā-yı nevāle-i 'ināyetleri içün 'arż-ı ḥāle niyyet eylesem beyt:

بیلدازد نجلتم هرگاه بخواهم مراد   درنهاد بیدلان عرض تمنا آتشست (3)

(4) feḥvāsınca istīlā-yı ḥarāret-i ḫacālet ile bī-ṭāḳat (5) olup ḳuvvet-i nāṭıḳada edā-yı merāma ḳudret ḳalmazdı (6) ve her bār ki peymāne-i pür-ẕehr-ābe-i felekden tecerrü' itdügüm nā-güvār şerāb-ı (7) ıżṭırābuñ keyfiyyetini taḥḳīḳ içün tesvīd-i maḳāleye 'azīmet idüp (8) kümeyt-i ḫāmeye meydān-ı 'arż-ı ḥālde ruḫṣat-ı cevelān virmek istesem (9) sipehsālār-ı ḥamiyyet dūr-bāş-ı zinhār ile ḥücūm ile ṣaff-ı (10) aṣḥāb-ı ġayretden teḥaṭṭīye icāzet virmemekle taḳrīr-i nefsü'l-emre ḳābiliyyet olmazdı Şi'r:

بخت بد وهمت عالی بلاست وای بران کسی که بدو مبتلاست (11)

(12) ʿākıbet-vüfūd-ı müteʿākıbu'l-vürūd-ı ġumūm-ı gūn-ā-gūn yaġmā-yı metāʿ-ı (13) ṣabru sükūn içün ordu-yı ʿaḳl u ḥavāsse şebī-ḫūn itmekle

12(b)

(1) maẓanne-i meded-resānı olan cihān pehlivānān-ı ʿālem-i kām-bahşīnüñ (2) dāmen-i cān-ı belā-keşi ol yaġmagerān-ı bī-teraḥḥumdan taḫlīṣe mübāderetleri (3) fikri ile ḫāb-ı teġāfülden īḳāẓ içün nāle vü feryāda ser-āġāz idüp li-münşi'ihi (4)

Başladum derd-i dil-i zarı beyān eylemege

Şerḥa-i sīne-i mecrūḥı ʿayān eylemege

(5) keremkārā netice-i muḳaddeme-i taṣdiʿ oldur ki ṣabıḳan mesned-ārā-yı (6) balā-ḫāne-i temyīz olan mekārim-penāh-ı yegāneʿAbdulazīz efendi ḥaẓretleri (7) bālā-yı istiḥkākuma erzānī girdükleri ḳabā-yı ṣad-çāk-i manṣıbı (8) defʿ-i belā-yı sermā-yı müżāyaḳa degül henüz seṭr-i ʿuyūb-ı düyūn itmedin (9) ḫalefleri olan ṣadr-ı maʿdelet-kār-ı perīşān-eṭvār ḫilʿat-ı girān-bahā ẓan itmekle (10) faḳīr-i nā-tüvāna istikṣār ve ber-fehva-yı beyt:

(11) گیرد از نیزهٔ حسینی درفشی تا بپای یزید دوزد کفشی

(12) bir şaḫṣ-ı pür-naḳṣ-ı bed-girdāra tevcīh-i nā-münaṣib ile pāre-sāz-ı (13) ḳabā-yı ḥayāt-ı müsteʿār olmaḳda pençe-i pür-zār-ı ṭāḳat-şiken der-kār

13(a)

(1) idüp şiddet-i şitā-yı żarūretde cism-i nātüvāni cāme-i ḥużūrdan (2) ʿüryān ḳomaġla zemherīr-i źüll ü hevānda vezān olan tünd-bād-ı ḥızlān (3) nihāl-i vücūdumı bir vechile lerzān eyledi ki berg ü bār-ı iḳtidārum (4) evrāḳ-ı ḫazān gibi perīşān ve mā-ṣadaḳ-ı mażmūn-ı كل من عليها فان oldı

(5) فغان کز اختر بد در ملالم مدام از آتش آشفته حالم
(6) چه آفت بود در آب و گل من که افتاد اینچنین بی بر نهالم

(7) müddet-i maʿhūdeden on ay ḳadar zamānum alınmaġla istikşāf-ı sebeb (8) ve eyyām-ı me'ḫūẕeyi ṭaleb içün taḥrīk-i zencīr-i maʿdelet (9) niyyeti ile cānib-i dāru'l-ʿadle ʿazīmet olunduḳda naẓm:

(10) بشتابید و بمجروح دلان مژده برید که طبیب آمد و در چارهٔ ریش دگر کرد

(11) mefhūmı üzre sulṭanum ḥażretlerinüñ nüvīd-i teşrīf-i ṣadāretleri ile (12) ḫalkuñ biri birini tebşīrleri gūş-zed olıcaḳ secde-i şükr iderek (13) ḫāk-i dergāh-ı gerdūn-iştibāhlarına yüz sürdügümde ḫanẓal-i ġadr-i fülānī ile

13(b)

(1) telḫ-kām olup sulṭānum ḥażretlerinüñ şeker-ḫāne-i ʿināyetlerinden (2) derḫast-i ʿaḳīde-pāre-i merḥamet ider benden beter hezār faḳīr-i der-bederi izdiḥām üzre gördüm bir ṭarafdan ben daḫi dest-i āḫardan iṣābet (4) iden zaḫm-ı eziyyeti ḥużūr-ı ʿizzete arż idüp ṭaleb-i merhem-i rāḥat ile (5) sulṭānuma zaḥmet virmegi nā-muvafıḳ-ı ḳanūn-ı mürüvvet mülaḥaza itmekle (6) re'y-i ibḳāyı mülazemet-i

ʿaṭebe-i ʿulyālarına taḥavvül idüp evā'il-i (7) zi'l-ḳaʿdeti'l-ḥarāmdan berü şedāyid-i ġurbete taḥammül üzreyim li-münşi'ihī

(8) Vüṣūl-i menzīl-i maḳṣūda gerçi kim bilürin
Zamān gerek daḫi ey şeyḫ-ı dīn ü ḳuṭb-ı cihān

(9) Veli bu deñlü riyāżatla çilleler çekdüm
Ne var idersem eger himmetüñle ṭayy-ı zamān (10)

eger sulṭānum gibi dest-gīr-i bergeşte-ḥālān-ı rūzgār ʿaṣrında semend-i iḳbāle (11) süvār olmak müyesser olmazsa ḳaṭʿ-ı bādiye-i ıżṭırār degül müddetü'l-ʿömr pā-der-gil-i vādi-i ḥırmān olmaḳ lāzım gelür

(12) همیشه تا بود آثار منشیان کلام   بنام نامی ارباب مکرمت منشور
(13) بمآثر همگی منتشر بنام تو باد   چه در اماکن غیبت چه در مقام حضور

14(a)

(1) varaḳa-i mezkūre ḳarīn-i ḥüsn-i ḳabūl-i ṣadr-i fezāyil-penāh-ıʿālī-cāh (2) olmaġın bu ruḳʿa-i niyāz ile tekrīr-i taṣdīʿ olunup imrār-ı naẓār (3) buyurduḳları ḥīnde teraḳḳī ile Çaniçe ḳażāsın iḥsān buyurdılar (4) saʿadetli sulṭānum ḥaẓretlerinüñ ṣahbā-yı neşāṭ-efzā-yı ilṭifat u (5) iḥsānı dimāġ-ı faḳīr-i nā-tüvānı bir vechile neş'edār-ı şādmāni (6) itmişdür ki na'il-i manṣıb-ı ḳażā olmaġla degül vāṣıl-ı rütbe-i (7) süleymānī ve mālik-i ʿömr-i cāvidānī olsam ol ḳadar (8) şevḳ u neşāṭ emr-i muḥāl belki biñde bir ḥıṣṣası ḳadar mesrūr olmak ne iḥtimāldür

(9) Hezār manṣıb u cāh ve hezār şevket ü şān
Fedā o luṭfa ki gördüñ faḳīre erzānī

(10) Ne luṭf olur bu ki itdüñ kemīne çakerüñi
Serīr-i mülk-i sürūruñ şeh-i cihān-bānı

(11) Ne luṭfolur bu ki ḳılduñ ḥadīḳa-i ḳalbüm
Bahār-ı şevḳıle reşk-i riyāẓ-ı rıḍvānı

(12) Bu iltifatı ki itdüñ faḳīr-i kem-nāme
Olursa hem-reh-i taḳdīr u 'avn-ı rabbāni

(13) Şu deñlü geşt ideyin ḥalbe-i fezāyili kim
Ḳala mażīk-ı teḥayyürde rūḥ-ı meydānı

14(b)

(1) Şu resme ẓabt ideyin kişver-i ma'ārifi kim
İde ḥased dil-i ḫusrev revān-ı ḥāḳānī

(2) El-ḥaḳ nice mesrūr belki tezāḥūm-ı sipāh-ı sürūrdan evreng-nīşin-i mülk-i beden (3) ya'ni şehr-i yār-i cān-ı pür-ḥāzen dāru'l-ḫılāfe-i vücūdda te'assür-i imkān-ı ḳarār ḥasebiyle (4) ṭarīḳ-i taḫt u dīhīm-i ḥayāt u hużūr olmaya ki ilā hāẕe'l-ān (5) ibrīz-i kelām-ı kāsid-'ayārumı bāzār-ı rūzgārda her çend ki (6) ibrāz itdüm naẓar-ı

kabulle nigāh ider bir ṣaḥib-'ayār bulunmadı (7) ve cevāhir-i elfāẓ u'ibārātı gāh keşide-i rişte-i naẓm ve gāh (8) nihāde-i ṭabaka-i neṣr itdüm لا تنظر الى من قال makāli ile bir ferd (9) 'āmil olmayup ḥasāset-i şānuma nisbet uġurluk ẓan itmekle (10) hiçkes ḫarīdār olmak iḫtiyār itmedi belki ber-muktezā-yı (beyt)

(11) باصبحه کج نفکی خندندو زاغان چمن   عندلیبی کر زندنالحاء الحانی درست

(12) zāde-i ṭab'-ı nādire-zāyim olan ebkār-ı efkārı laṭme-i ṭa'nile efgār (13) u mensūc kalem-i ma'nā nigārum olan kālā-yı maārifi kelef-i ta'yīb ile

15(a)

(1) red-kerde-i bāzār-ı i'tibār itdiler ta bu vakte dek ki beyt:

(2) Gelür bu bezme bir sāki alursın dostkānisin

Bu mātem-hāne ey Veysi sarāy-ı sūr olur bir gün

(3) mefhūmı üzre sulṭānum ḥażretlerinüñ maḥkeme-i 'adlü inṣāfında mażmūn-ı (4) ḥuccet-i ma'rifetüm şāhideyn-i kabūl ü taḥsīnle ṣābit ve da'vā-yı hünerde (5) ḥak elümde idügi ẓāhir olmaġın sālik-i tezvīr-i inkār olan (6) jājḫayān-ı herze-kār mülzem ü sākit oldı (mıṣra') (7)

Hezār şükr-i ḫudā sad hezār şükr-i ḫudā

benüm semaḥātli sulṭānum ḫayli zamān idi ki (8) nedīm-i ḫayr-endiş-i akl-ı ṣavab-nümā her ġam-ı na-müsā'idī-i devr-i sitīze-kār (9) ve esnā-i nā-hem-varī-i baḫt-ı ġaddārda beyt: (10)

Ḳaldum ayaḳda deyu ġam yime dünyādur bu

Bulunur manṣıb u cāh elde hüner ṣaġ olsun

(11) medlūliyle teslīye-baḫş-ı ḫāṭır-ı zār ve reşḥa-pāş-ı āteş-i ıżṭırār-ı cān-figār (12) olurdı bi-ḥamdihī ta'āla mıṣra

Hüner ḳadrin bilür bir nüktedān-ı ehl-i perversin

(13) hīç zamān-ı sa'ādetlerinde ki rūz-ı bāzār-ı fażl u ma'rifetdür

15(b)

(1) bu isti'dād ile faḳīr-i nāşādun böyle maḥzūn u nā-murād (2) olması revā görilür mi yaḳīnüm vardur ki bu def'a ḥużūr-ı (3) 'izzetlerinden şād-kām ve muḳżıyü'l-merām gitmek müyesser ola beyt:(4)

در این ایام اگر دولت نیابم باشید کدام ایام باشم

(5) müderrisin-i kirāmdan birine nev-i bürüdet ḫılālinde tehniye içün taḥrir olunan (6) varaḳa-i niyāz-āmīzdür ki Çāniçe ḳaḍısı iken ḳaleme gelmişdi* (7) nice māh u sāl kūşe-i bām-ı sidre-nişāni lāne-i murġ-ı cān-ı (8) faḳīr-i nātüvān ve sāḥa-i ḥarīm-i İrem-naẓīri cevlāngāh-ı ṭāvus-ı (9)dil-i nālān-ı 'abd-i ḥaḳīru'ş-şān olan ḫānedān-ı fażlu 'irfān (10) türābına vaż'-ı cebīn-i ḍarā'ate hücūm ve ḥamele-i tehdīd-āmīz-i derbān-ı (11) istiġnādan imkān olursa bikemāli'l-ibtihāl (12) taḳdīm-i merāsim-i rū-mālden

---

* Adı geçen müderris Kafzade Faizi'dir. Aralarında geçen soğukluktan sonra Kafzade'nin Sül. Medresesi Müderrisliğini tebrik için yazılmıştır.(bk. Mecmua. Esad Ef. 3468/7,77b)

ṣonra bu ṭarīḳle daḳḳ-ı bāb-ı maḳāl (13) ve taḥrīk-i ḥalḳa-i der-i ʿarż-ı ḥāl olunur ki bi-ḥamdillāhi'l-müteʿāl

16(a)

(1) kemān-ı çīn-i cebīnlerinden güşād bulan tīr-i ciger-dūz-ı sitem ü nefrīnleri (2) el'ān bülbül-i cānı şāḫçe-i serv-i bülend-aġṣan-ı s̱enā-ḫānīden (3) gürīzān itmeyüp kemākān zemzeme-i duʿā-yı devletleriyle nāġme-serā vü ḫōş-elḥāndur (4)

İster reddeyle ister eyle ḳabūl

Her ne ḳılsañ müvecceh ü maḳbūl

(5) hele bi-fażlihī Taʿālā terāne-i tażarruʿu recāmuz reside-i semʿ-i ḳabūl-i (6) mücībe'd-daʿvāt olup vālā-terīn merātib-i medārise irtiḳā(7) ve pāye-i eşref-i manāṣıb-ı ʿOs̱māniyye olan medrese-i süleymāniyyeye (8) vüṣūl ile kām-revā olduḳları müşahede olundı(mıṣra) (9)

Minnet Cenāb-ı Ḥaḳḳa dem-ā-dem hezār bār

ümniyye-baḫş-ı ʿālemiyān ol (10) pāye-i refīʿi ẕāt-ı kerem-şiʿārlarına mübārek ḳılup rūz-be-rūz (11) manaṣıb-ı celīle ile kāmkār olduḳların muʿāyene ile aḥbāb-ı (12) dīrīn-i ṣadāḳat-rehīn nā'il-i şevḳ u sürūr-ı bī-şumār ola āmīn āmīn (13) biḥaḳḳı'l-kitābi'l-mübīn benüm saʿādetli sulṭānum eger ser-i bī-s̱amān-ı

16(b)

(1) 'ubūdiyyete kūşe-i 'aṣā-yı muḥaddedü't-ṭarefeyn-i istinkāf ṭokunmak (2) mülāḥaẓası dāmen-gīr-i 'azīmet olmasa ḫāk-i dergāh-ı 'ālilerine (3) cebhe-sāy-ı niyāz olup bi'z-zāt edā-yı ḫıdmet-i tehniyet (4) ve teveccüh-i dāmen-būsī-i ḥażret muḳarrer idi binā'en 'aleyh (5) ġāyibāne du'ā-yı devletlerine muvāẓabaṭ olunup zāviye-i (6) ḥamūlde sübḥa-gerdānī-i ezkār-ı şenākārı muḳteżā-yı maḳāma evfaḳ görülmişdür (7)

بامراد و نشاط و راحت روح   بار عمرت هزار سال چو نوح

(8) **Şeyḫul-islām-ı 'ālī-maḳām Yaḥyā Efendi ḥażretlerine Rumili (9) ḳadı'askeri iken def'-i keyd-i a'dā içün irsāl olunmışdı (10)***

Ey ṣadr-ı kām-kār-ı cihān kim vücūduñı
Ḫuddām-ı şer'a ḥażret-i Ḥaḳ eylemiş ẓahīr

(11) Bāb-ı refī'u dergeh-i devlet-medāruña
Yüzler sürüp tażarru'ile bende-i ḥaḳīr

(12) Eyler recā ki kūşe-i çeşm-i ḳabūlile
(13) Manẓūr-ı ḥażret ola recā-nāme-i faḳīr

---

* Bu mektubu Nergisi Çaniçe Kadısı iken göndermiştir.(Bk. Münşeat-ı Nergisi, Sül. Ktb. Lala İsmail 603).

17(a)

(1) H̲udāvendā sa'ādet-destgāhā
Ahālī-perverā ʿizzet-penāhā

(2) bu faḳīr-i nābūdun ʿanḳa-becce-i vücūdı cennet-mekān Ḳāfzāde (3) Feyżullāh Efendi merḥūmun dāmen-i kūhsār-ı himmetinde āşiyān-sāz (4) olup nīrū-yı pençe-i istiʿdād ile ṣayd-şikār-ı murād (5) yaʿni neyl-i rütbe-i mülāzemet ile taḥṣīl-i ārzū-yı fuʾād itdükden ṣonra (6) her zamānda ṭuʿme-i emānī vü āmāl-i bī-zaḥmet-i saʿy ü ibtizāl vāṣıl-ı (7) ḥavṣala-i ḥuṣūl olmaḳ iḥtimāliyle beyt:

(8) آن قوی حوصله بازم که اگر حسرت صید   چنگل در جهان بزند میل کبوتر نکنم

(9) feḥvāsınca hevā-yı istiġnāda pervāz itmekle tedārük-i ġıdā-yı (10) tereffüh ü imtiyāza teḳayyüd itmeyüp nāgāh ol ṭavd-ı şāmiḫ-i (11) cihān tebaḥḥur u īḳānun bünyān-ı vücūdı velvele-i mevtle (12) müteżaʿziʿ olmağla dest-i tefriḳa-kār-ı rūzgār āşiyān-ı (13) ḥużūrumı tārumār idüp neşr-i felek-i merdüm-ḫār daḫi

17(b)

(1) bir ṭarafdan pençe-zen-i gelū-yı ṣabr u ḳarār ve per-şiken-i cenāḥ-ı iḳtidār (2) olmaḳ niyyeti ile hücūm ve ḥamele-i şehbāzānesin āşikār idicek (3) günçişk-i per-şikeste-i nā-çār gibi zīr-i bām-ı tevekküle firār idüp (4) gāhī ārzū-yı iltiḳaṭ-ı ḥabbat-ı murād ile pīrāmen-i ḫırmen-i (5) erzāḳ-ı ʿibāddaki dāru's-salṭana-i nüzhet-ābāddan

ʿibāretdür nā-ümīdāne (6) geştü güzār iderken hem-dem-i ʿandelīb-i cān olan bebġā-yı ḳalem (7) muḳāreneti ile baʿżı ṣudūr-ı eʿizzenüñ fütāde-i dām-ı h̲ıdmetleri (8) ve pā-beste-i rişte-i riʿāyetleri olmaġla birḳaç gün kenār-ı (9) çār-bāġ-ı keremlerinde rīze-çin-i süfre-i niʿamları olduḳdan ṣoñra (10) aḳṣā-yı diyār-ı rūmda Ġabela-nām merzubūmda taḫṣīṣ-i lāne (11) ve taʿyīn-i āb ü dāne buyurmışlar idi henüz ol (12) maḳāmda temekkün ü ārām ve neyl-i murād u merām müyesser olmadın (13) nigehbānī-i būstān-ı ḥallüʿaḳde meʾmūr olanlar felāh̲un-i

18(a)

(1) taʿaddīden ser-i aṣḥāb-ı menāṣıba perrān itdükleri seng-i (2) ser-şiken-i maġz-pāş-ı ʿazl-i bī-hengāmuñ biri bu cerīḥ-ı sihām-ı ālāma ṭoḳunup (şiʿr)

(3) طائر دل بود در فکر پریدن ناگهان   تیر غدری آمد و بشکست درهم بال او

(4) vezni üzre h̲ayli şikeste-bāl ü bī-mecāl itmekle ismāʿ-ı ṣafīr-i (5) feryād içün āstān-ı sulṭān Süleymān-nijāda ʿazīmet (6) olunduḳda maḥrūse-i dāru'l-emānīye evvelīn sāʿat-ı (7) vuṣūlde saʿādet-h̲āne-i mah̲dūm-ı yegānede sulṭānum hażretlerinüñ (8) dāmen-būs-ı iḳbāl-bah̲şı ile istisʿād müyesser olduḳda beyt:

(9) نظر بر قرعهٔ توفیق و یمن دولت شایست   بده کام دل حافظ که فال بختیاران زد

(10) feḥvasınca muṣḥaf-ı ṭalʿat-ı behcet-fezālarından tefeʾülüñ serīʿan (11) eseri ẓuhūra gelüp ol zamānda mesned-ārā-yı ḳażı'l-ḳużātı (12) olan kaʿbetü'l-feżā'il ve

taybetü'l-ʿulūm ferīd-i ʿulemā-yı rūm Kemāl Efendi (13) hażretleri rütbe-i ḥaysiyet-i faḳīrānemüz maʿlūm idinüp ceyb ü dāmān-

18(b)

(1) āmālümi cevāhir-i iḥsānile māl-ā-māl ve tetimmāt-ı vaṭan-ı aṣlīden ḳaṣaba-i (2) Çaniçe ḳażāsıyla mesrūru'l-bāl itmişler idi el-ḥāletü hāẕihī (3) icrā-yı şerʿ-i muṭahherde bezl-i mechūdımız baʿżı müzdverān-ı ḥadīḳa-i (4) sulṭā niyyenüñ muḫālif-i ḫaṭırḫāhı görünmekle kūhistān-ı (5) dimāġ-ı naḫvet-medārlarından hübūb iden ṣarṣar-ı ʿunf ü ġurūr (6) nihāl-i meşreb-i ṣadaḳāt-mīvemüzi şecere-i s̱ābitü'l-aṣl-ı nefsü'l-emrden (7) mütemāyil ḳılmaḳda bāhiru'l-ʿacz olmaġın erre-i şikāyet-i kāẕibe ile (8) tefrīḳ-ı endām-ı şāḫsār-ı ḥużūr ve taḳṭīʿ-i şecere-i refahiyyet ü ḥubūr içün (9) tehiyye-i edevāt-ı ekāẕib ü müfteriyāta mübāşir olup süfāl-pāre-i (10) şirretden şūrābe-i zehr-ābe-mis̱āl-i tezvīri bir yerde tenāvül iden (11) kilāb-ı şerīr-i şer-gir ile bi'l-ittifāḳ ḳaṣd-ı nifāḳ itdükleri ḳarʿ-ı semʿ(12) itmegin ol melceʾ ve melaz-ı maẓlūmān hażretlerinüñ taṣdīʿ-ı ḫuddām-ı (13) ʿālī-maḳāmına cesāret olundı(mıṣra)

Neler çeker bu göñül söylesem şikāyet olur

19(a)

(1) maẓlūm u ẓālim farḳında sulṭānum ḥażretlerinüñ firāseti ḥükūmetine olan (2) vüs̱ūḳumuz ṣıdḳ-ı da'vāya iḳāmet-i burhāndan müstağnī ḳılmağla beyān-ı ḥālde (3) bu mertebe ile iktifāya ḳarār virildi ümīdvārum ki mevsim-i (4) hübūb-ı nesīm-i rāḥat olan devr-i 'adāletlerinde sefīne-i kühen-bādbān-ı (5) taṣarruf resīde-i sāḥil-i tekmīl-i müddet ola bāḳī kerem ü 'ināyet menūṭ-ı re'y-i ḥażretdür (6) **Dīvāne 'Alī-nām har-gedā-yı jājhāy-ı māder-be-ḫaṭā deryūze-i (7) 'aṭāyā-yı kürema ārzūsıyla devr-i ebvāb-ı ağniyāya teveccüh (8) itdükde ġılẓat ü ibrāmiyle bu varaḳa-i hezl-āmīz ḳaleme gelmişdi (9)** mecālis-i şerīfe-i semāḥat pīşegān-ı 'ālem ṣavbına mūṣıl-i suṭūr-ı mizāḥ-ālūd (10) olan gedā-çeşm-i mefḳūdü'n-nuḳūd ve ḥarīṣ-ı değā-bāz-ı ḫabīs̱ü'l-' vücud (11) ġılẓatü ibrāmiyle ḥasb-i ḥal-i ḫusrān-me'āli bu vecih ile i'lām olunur ki (12) merḳūm-ı mezmūm kendi ḳavli üẓre serḥadd-i islāmda ifnā-yı (13) 'ömr ü tażyī'-i evḳāt ve cem'-i me'āyib ü taḥṣīl-i seyyi'āt iderken

19(b)

(1) 'asker-i me'āṣī ḥıṣn-ı vücūdını muḥāṣara idüp maḥṣūl-i (2) mezāri'-ı dil ü cānı olan ḫūşe-i ṣalāḥ u īmānı pā-māl (3) olduġından ġayri çārsū-yı nihād-ı pür-fesādında bulunan (4) erzāḳ-ı aḫlāḳı yağmā ve zevāyā-yı dükkānçe-i dimāġında olan ẕehāyīr-i (5) 'aḳl ü idrāki tārāc-kerde-i tatar-ı hevā vü şiḳā olmağla kef-i iḳtidārında (6) def'-i müżāyaḳa-i

iflāsa nüḳūd-ı dürūġ ü lāf ve fülūs-ı (7) kiẕb ü güzāfdan ġayri sermāye ḳalmayup bir müddet (8) kūşe-i dükkān-ı fenāda bād-fürūş ve meyān-ı bāzār-ı ʻanāda (9) dellāl-ı hīç-ber-dūş olup ve aḥyānen kenār-ı deryā-yı (10) nikbetde şebīke-i saʻy-i bī-sūdile ṣayd-ı māhī-i ḥasret ve gāh (11) bālā-yı kūhsār-ı miḥnetde cürre-bāz-ı cer ile şikār-ı mürġān-ı felāket (12) itmekle ḳanāʻat idüp bilāḫare müṭālebe-i ġarīm-i baḫt-ı nā-hem-vārından (13) ḳulel-i cibāl-i ġumūma gürīzān ve künc-i ġār-ı hümūmda pinhān oldukda

20(a)

(1) baʻżı ḫayālāt-ı fāsideye refīḳ olup sevḳ u ilḳālarıyla (2) reh-zenlik fikrine düşüp ḳāfile-i iḥtimāl-i muḥāli tārāc itdüklerinde (3) bir mikdar sevdā-yı ḫām ellerine girüp maḥża لعن الله الراشي والمرتشي (4) mażmūnından ḥıṣṣa-dār olmaġıçün anı daḫi āsitān-ı emīru'l-ümerā-i (5) fenāya ihdā idüp ol bābda ḫayli teḳarrub iktisāb itmekle (6) cezīre-i ʿadem-ābādda vāḳıʿ muḳāṭaʻa-i nābūdiyye emāneti ber-vech-i iltizam (7) kendüye der-ʻuhde olunup żabṭına giderken(mıṣrā)

(8) Nā-mübārek ḳademi nīl ü fıratı ḳurıdur

vefḳınca ṣarṣar-ı idbār sefīnesin (9) seng-i belāya rāst getürüp şikest itdükden ṣoñra (10) firʻavn-āsā ġarḳ olmaḳ mertebesine varup derekāt-ı (11) caḥīm-i ḫırmānda maḳām u mesvā ve ḳarārgāh-u mevāsın müşāhede (12) iderken şikeste-fülk-i vücūdını telāṭum-ı emvāc-ı ḳażā vü ḳader (13)

sāḥil-i ṣabr u tecerru'a endāḫte ḳılup dest-yārī-i cerrārī ile

20(b)

(1) taḥṣīl-i bahā-yı nān u penīr ve tedārük-i s̱emen-i piyāz u sīr ḳaydında olmaḳ (2) ḥāl-i bā-ihtilālüme evfaḳdur deyüp cān-ı ḫabīs̱ine sedd-i ramaḳ olacaḳ (3) şey'-i yesīr peydāsı temennāsı ile taṣdi'-i aṣḥāb-ı cāh u celāle 'azīmet (4) itmegin şekl-i 'abūsına şebīh bir vaḳt-i ẓulmānīde bu faḳīre (5) gelüp bahāne-i duḫūl-i mecālis-i küremā-yı rūzgār olmaġıçün elbette bir varaḳa (6) taḥrīr eyle deyu ḫayli taṣdi' u ta'ẕīb itmegin def'ine mecāl olmayup (7) nā-çār bu varaḳa-i hezl-āmīz ile inhā'-i aḥvāli iḫtiyār olundı (8) الفقر سواد الوجه فى الدارين medlūline maẓhar ve ṣaḥrā-yı ma'nā-yı (9) الكذاب لا امتى de ser-gerdān u ḥāyir bir der-be-derdür varduġı (10) yerlerde lābüd basṭ-ı būriyā-pāre-i s̱ıḳlet idüp envā'-ı füsūnla meşḥūn (11) ḥıḳāḳ-ı mekr u dürūġı der-meyān itse gerekdür lillāhi Ta'āla ḫabīsi söyletmeyüp (12) seng-pāre-i 'aṭā-yı fi'l-cümle ile dendān-ı ṭama'ını sikest ve deste-çūp-ı (13) iḥsānu'm-mā ile çehre-i ḥırṣ u azını pest itmege himmet buyuralar ki bu cānibe mūcib-i minnetdür

21(a)

(1) Müderrisin-i kiramdan bir ṣāḥib-fażīlete (2) taḥrīr olunmışdı

(3) بقای عمر تو باد ای گزیده یار قدیم　که ما ز شوق تو کردیم جان بحق تسلیم

(4) وداع روز جدایی زهی قیامت دقت　فراق یار گرامی زهی عذاب الیم

(5) Maḥżā Cenāb-ı mekārim-niṣābı ṣūret-i derd-i dilden āgāh (6) itmek içün tār u pūd-ı elfāẓ u ʿibārāt-ı firḳat-āmīzi (7) minvāl-i ḥasb-i ḥāle nesc idüp her berg-i ḥıtāyīsi nümūne-i (8) pergāle-i ciger ve naḳş-ı gül ü sünbüli miṣāl-i dāġ-ı dil ü āh-ı seḥer (9) olmaḳ üzere şekl-i mektūbda bir ṭarafa permiyān-ı ateşī-reng-i (10) ʿabḳariyyü'l-üslūb ṭarḥına ʿazīmet ü ihdā meclis-i ʿālīye niyyet (11) olunmışdı lākin seylāb-ı eşk-i ḥasret elvāḥ-ı (12) ḥāfıẓada mersūm olan nuḳūş-ı mez̄āmīni ki enmūzec-i üstād-ı (13) müfekkiredür fenā-pez̄īr idüp zebāne-i sūz-ı firāḳ daḫi zevāyā-yı

21(b)

(1) ḫāne-i dimāġda bulunan esbāb-ı cem'iyyeti iḥrāḳ itmekle (2) ser-rişte-i ḥüsn-i ta'-bīre dest-res emr-i ʿasīr olup ḳumāş-ı (3) ma'hūduñ ṣūret-nümā-yı vücūd olması düşvār olmaġın (4) bālā-yı sami'a-i yārān-ı ma'rifete ol ẕāt-ı fez̄āyil-simāṭuñ ilbās (5) itdügi ḫılaʿ-ı fāḫire-i eş'ārdan bu cins-i girān-bahā isti'āre olunmışdur

(6) Benem ol bādiye-peymā-yı vādi-i idbār
Ki ehl-i derde felek itdi ḳāfile sālār

(7) Benem o ḳāfile-sālār-ı ehl-i ġam ki baña

Elem ne pāy-ı ʿazīmet virür ne cāy-ı ḳarār

(8) **Bir maḫdūm-ı celīlü'ş-şāna istiʿfā-yı küstāḫī içün**
(9) taḥrīr u irsāl olunmışdı

(10) آفاق پر صداست ز کوه گناه ما کوه گناه چند بود سنگ راه ما

(11) جز نامهٔ سیاه نداریم سرورا منکر مشو که لوح و قلم شد گواه ما

(12) taḥsīn-i cür'et-i faḳīr-i bisyār-günāha ki ser-ā-pā ālūde-i evsāḫ-ı (13) cürm ü zellet ve ẓāhiren ve bāṭınen küstāḫ u pür-ḳabāḥat iken

22(a)

(1) dāḫil-i meclis-i ḫāṣṣu'l-ḫāṣṣ-ı iḫlāṣ olmaḳ sevdāsına düşüp (2) ʿārıż-ı ʿarūs-ı taḳrīrine gülgūne-i iʿtiẕār-ı mürāʿiyāne ile revnaḳ-efzā-yı (3) sadāḳat olmaḳ ister ve inṣāf-ı tabīʿat-ı maḫdūm-ı feżāyil-penāha (4) ki derūn-ı mekārim-meşḥūnı menbaʿ-ı cūybār-ı mekremet ve çeşme- sār-ı (5) luṭfu ʿināyet iken bu dergeh-nişīn-i caḥīm-i ḫacāletüñ teskīn-i (6) nā'ire-i ıżṭırāb-ı dil ü cānı içün reşeḥāt-ı kevser-eser-i mürüvvetden nīm ḳaṭre-i merḥameti dirīġ eyleme(şiʿr)

(7) حیفست از آن زبان که تو داری جواب تلخ وان سینهٔ سفید که دارد دل سیاه

(8) merām-baḫşā maḥzūn-ı meṣā'ib-i meʿāṣī olan rū-siyehān-ı tīre-dile (9) التائب من الذنب كمن لا ذنب له fehvāsı tesliye-fermā olmasa (10) ve bādiye-peymā-yı menāhī olan gümrāh-ı lā-yaʿḳıle هو الغفور الرحيم (11) maʿnāsı vuṣūl-i ser-menzil-i

felāḥ iḥtimālin virmese tevḳīt-i (12) ecel-i müsemmā ḥikmeti ḫalel-pezīr-i beṭālet olup ʿāmme-i nevʿ-i beşer (13) tencīz-i mevt-i żarūrī ile bağteten fütāde-i ḫāk-i helāk ve defʿaten

22(b)

(1) ḫançer-i derdile zehre-çāk olmaḳ muḳarrer idi el-ḥāṣıl müsāmaḥa-i (2) taḳṣīr-i mā-selefde تخلقوا باخلاق الله medlūliyle ittiṣāf (3) buyurulmaḳ şīme-i kerīme-i ʿulviyyelerinden istibʿād olunmaz (şiʿr:)

(4) یک یک قدم بین وگنه ده ده بخشش   هرجرم که رفت حسبةً لله بخشش

(5) از باد هوا آتش کینم مفروز   ما را بسر خاک رسول الله بخشش

(6) muḳarrerdür ki peyğūle-nişīnān-ı ṣavmaʿa-i beşeriyyet olan (7) büt-perestān-ı deyr-i ṭabīʿat iḍlāl-i ruhbān-ı müzevver-burhān-ı (8) vāhime ile bir müddet ḳıble-i ṣadāḳatden inḥirāf idüp (9) ʿibādet-i evs̱ān-ı şiḳāḳ u ḫılāfdan ṣoñra irşād-ı ḫıżr-ı hidāyet ile (10) deryā-yı nedāmetde ġusl-i beden ve ġasl-i ednās-ı cān u ten (11) eyleyüp بقلب سليم duḫūl-i dīn-i sedād ve sülūk-i (12) meẕheb-i reşād eylese şerʿan ve ʿaḳlen mü'āḫaẕeden ḫalāṣ (15) olur bu taḳdīrce mürtedd-i ṭarīḳa-i vefādārı olan mücrim-i

23(a)

(1) ḫacālet-keş ü günehkār şermnāk-i pür-āteşün basṭ itdügi aʿẕār-ı vāride (2) ve muḳaddemāt-ı bāride maḳbūle

olmamaḳ nice mutaṣavverdür(beyt)

(3)ازبس كه دست ميكزم واه ميكشم آتش زدم چو كل بتن لخت لخت خويش

(4) keremkārā beyt

من ولاى غلامى حاشى لله دولتم اين بس كه در خيل سگانش نام من اندر شمار آيد

(5) nice māh u sāl kilāb-ı kūy-ı

(6) sidre-mis̱ālleri ile hem-sifāl olup füżāle-i ḫān-ı (7) iltifātlarından ṇevāle-gīr olmaġı mādde-i imtiyāz ve ʿalā taḳdīri'l-vuḳūʿ (8) ol āsitānede pāy-ı āmāline seng-i cefā ṭoḳunmaġı dāʿiye-i ihtizāz (9) bilürken evżāʿ-ı sevākin maʿẕūr olmaḳ maʿnāsına maġrūr (10) olup sehven telvis̱-i evʿiyye-i ḫulūṣ itmekle bīm-i āzār-ı çūb-ı (11) bī-zārīden bir ḳaç gün iḫtiyār-ı herze-kerdī-i ser-maḥalle-i (12) bī-vefāyī idüp bi'l-āḫıre tabaṣbuṣ-rev-i bahānesin bahāne-i (13) tereddüd-i āsitāneleri ḳılsa āmed ü şüdi tecvīz-kerde-i derbān-ı

23(b)

(1) teġāfül olmaḳ muḳteżā-yı himmetlerine muvāfıḳ fehm olunur(beyt:)

(2) تواى حديقهٔ دولت شكفته شو كه منم اكر قبول كنى ورنه عندليب چمن

(3)lillāh-i Taʿāla defātir-ı ḫaṭır-ı ʿāṭırlarında nām-ı faḳīr-i nā-kāma çekilen ḫalḳa-i (4) جزاء سيئةٍ سيئةٌ مثلها yı gizlik-i أحسن إلى من أسا ile (5) ḥakk idüp ke'l-evvel bende-i bī-riyāları idigümüzde şekk buyurulmaya (6) bāḳī hemvāre mihr-i tābdār-ı ḫāṭırları zemīn-i ḥāl-i bendegāne pertev-endāz-ı merḥamet (7) ve kef-i kerem-nis̱ārları

mecrūḥ-ı dilān-ı ḫacālete merhem-nih-i tesliyet ola

(8) یا از دیت زغمزهٔ بیرون نمیکشم گر تیغ میکشی ز تو گردن نمیکشم

(9) صد بار اگر چو شمع بری گردنم بتیغ گردن ز تیغ تا دم مردن نمیکشم

(10) Ferīdü'd-dehr vaḥīdü'l-ʿaṣr Azmīzāde Efendi ḥażretlerine Selānik (11) Ḳāḍısı faḫru'l-meḫādim Ḳāfzāde Çelebi ṭarafından taḥrīrü irsāl olunmışdur

(12) لله عیشٌ بالحمی آنسلفتهُ والشمل غیر مفرقٍ مجموعه

(13) ایّام وارت للصفاء کؤسُهُ فینا و درّت بالسرور ضروعهُ

24(a)

(1) رویت بانواع المهاد عهوده وزهت بانوار الربیع ربوعه

(2) افراجعٌ ما مرّ من ایّامه هیهات لا یرجی الی رجوعهُ

(3) ḥaḳḳā ki te'ṡīr-i ḫūrşīd-i te'yīd-i فعّال لما یرید ile gülşen-sarāy-ı (4) nüzhet-efzā-yı ülfetde şüküfte olan bahāristan-ı āmāl (5) müşāhedesiyle terfīh-i bāl müyesser olan ferḫunde-hengām-ı (6) şādmānī ki nuḫustīn sāʿat-ı nevrūz-ı kāmrānī ve bihīn vaḳt-i (7) germ-ā-germi-i ʿīdgāh-ı şevḳ-ı cāvidānī idi taṣavvur-kerde-i dīde-i (8) ḫıvelnāk-ı müteḫayyile oldukça temessül iden eşbāh-ı teḥassür-i mūcibü't-teḥayyür (9) ezʿāf-ı mużāʿafe nümāyān olmağla pehendeşt-i ḫāṭır-ı eşkāl-i (10) ʿacībe-i ḥüzn ü melāl ile māl-ā-māl görinüp ʿārıża-i dehşetden (11) müdebbir-i kārgāh-ı mülāḥaẓa olan dimāġ-ı ḫayāle iḫtilāl ve mizāc-ı ẕihne infiʿāl (12) terettüb itmekle muṣavvır-ı Mani-kilk-i müfekkire çehre-güşā-yı teṣāvīr-i (13) ḥasb-ı ḥāl olmaḳda ʿāciz ü bī-mecāl ve naḳḳāş-ı Erjeng-dest-i muʿabbireye

24(b)

(1)ser-levḥa-i dībāce-i taḳrīrde zencīre-nümāyī-i ḥüsn-i maḳāl emr-i muḥāl olmaġın (2) resm-i ḳadīm-i ṣūret-girān-ı ṣanem-ḫāne-i iştiyāḳ üzre (3) levḥ-ı ʿünvān-ı ruḳʿaya ṣūret-bendī-i iʿlām u istiʿlām ḥālāt-ı (4) s̱enāī ve telāḳ mümkin olmayup ḫaṣṣa-i ḫoş-āmed-perdāzān-ı (5) zamāna olan muḳaddemāt-ı s̱enākārī-i mürāʾiyāne taḳrīri daḫi murād-kerde-i (6) tercemān-ı ḫāme olduḳça sāmiʿa-i nāme ıṣġā-yı maḳālāt-ı şāyiʿa-i (7) maʿlūmetü'l-keyfiyyeden istiġnā-nümā olduġından ġayri maʿreke-ārā-yı (8) nāṭıḳa mübtelā-yı bend-i kemend-i cihān-pehlüvān-ı taḥayyür olduġı ḫaber (9) vāṣıl-ı muʿasker-i ḥavāss olduḳda ārzū-yı meded-resānī ile (10) tezāhum iden dil-āverān-ı āteşīn-silāḥ-ı elfāẓ u ʿibārāt-ı (11) şevk u garam ordu-yı insicamı talan itmekle zevaya-yı çārşū-yı (12) dimāġda tabaḳçe-i mektūbile ihdāya sezāvār fevākih-i meżāmīn-i maʿnā-dāra (13) dest-res düşvār olmaġın dāmen-i ḫıdmet-güzār-ı nāme ol maḳūle

25(a)

(1) dest-āvīzden tehī rū-be-rāh ḳılındıġı żarūriyyāt-ı mümteniʿu't-tedbīrdendür (şiʿr:)

(2) با آنکه قادریم ببین کز غلوی شوق   هنگامه ساز یله سخن مدعانه ایم

(3) her çend taʿbīr-i māfi'ż-żamīre edevāt-ı taḳrīr ü taḥrīr müsāʿid olduġı (4) taḳdīrce ḫalecān-ı ḫāṭıra-i taṣdīʿ ve iḥtimāl-i cebīn-pīçī-i taʿyīr u teşnīʿ (5) baʿde-ẕā mūcib-i īcāz ve māniʿ-i ıṭnāb iken şehnāme-ḫān-ı ḳahve-

h̲āne-i (6) müddeʿā olan ḳalem-i dervīş-nihād-ı Vāsıṭī-nijād ḥuḳḳa-i devātdan tenāvül-i (7) raḥīḳī-i midād itmekle farṭ-ı neş'edārīden raṭb u yābis-gūy olup (8) ʿalā zuʿmihī s̱elās̱et-i taḳrīri pesendīde-i ḥażret-i ferīdü'd-dehr olmaḳ (9) iʿtiḳādı ile taʿdād-ı veḳāyiʿ-i müfāreḳatda meftūn-ı tafṣīl olduğı (10) cihetden bir iki faṣl-ı müsteḥıbbu'n-naḳl taḥḳīḳi ile ḳıṣṣa-perdāzlığı maʿẕūr (11) olursa evvelīn ʿarīża dest-i ḳażā cüs̱mān-ı ittiḥāda (12) zah̲m-res-i perīşānī olduḳda cenāb-ı vahīdü'l-ʿaṣruñ ḳalb-i (13) deryā-nevāli Nil-i mübārek mis̱āl meyyāl-i ḳalem-rev-i Mıṣr olup sāḥil-i fir-ḳatde

25(b)

(1) ḳalan leb-teşnegān-ı bādiye-i miḥnet meyānında bu ciger—h̲āre-i ḥasret (2) ḥıṣṣasına düşen zehrābe-i meẕāḳ-sūz-ı żacretüñ miʿşār-ı ʿāşiri vāye-i aġyār olmadığıdur

şii'r

(3) ز هجرت تلخ تر آبی نداشت ساقی دهر   وگر که داشت قضا در گلوی من میریخت

(4) elem-i zah̲m-ı nāsūr-girifte-i firḳat müẕekkir-i çāşnī-i vuṣlat olduğı ḥays̱iyetden

احبابرا بلذت درمان برابرست   دردی که یاد همدمی دوستان دهد

vezni üzre min vecih ṣafā-bah̲şı dil-i derdmend olması māniʿ-i devā-cuyı iken ṭabīb-i mihribān-tıynet-i tesliye çehre-i ḥālde efzūnī-i zebūnı müşāhede itmekle şefḳaten nabż-gīr-i şiryān-ı ṭāḳat olduḳda ḥarāret-i şerāre tes̱īrine tāb-āver olmayup benān-ı sūh̲te-i istinkāf muʿālecesi çāy-ı

taʿaccüb degül müdavemet-i ṣabr ile mudārā-fermā olduġı mahall-i taḥayyürdür

نوای طبیب دل پاره را مکن چاره   که این جراحت شمشیر دلربای منست (5)

(6) ol hengām-ı intişārda ḫalīde-i ṭırāz-ı ḫilʿat-ı müsteʿār-ı vücūd (7) olan ḫārḫār-ı hicrān peydā itdügi raḫneler dūḫte-i rüfūger-i şekīb (8) olduġı ṣūretde beḳā-yı eṡeri belā-yı bāṣıra-i cān ve ḳabā-yı yektā-yı (9) ḥużūra mādde-i ʿayb u noḳṣān olmaḳ taṣavvurı daḫi bir ṭarafdan (10) efgār-sāz-ı çehre-i efkār olmışdur(beyt:) (11)

وه که از دوختن این چاک گریبان رفتنست   این شکافیست که تا دامن ایمان رفتنست

(12) ṡāniyen dīvān-ḫāne-i taḳdīr-i ilāhīde ḳażā-i Selānik nām-zed-i bendegī (13) olmaġın kemterīn nişāne-i kārgāh-ı kün fekānı olan pīşgāh-ı bārgāh-ı

26(a)

(1) ʿOsmān ḫanīden evā'il-i ẕi'l-ḥicceti'l-ḥarāmda cilveger-i manaṣṣa-i ẓuhūr olup (2) ḫıtām-ı māh-ı muḥarremde bi'ẕ-ẕāt mübāşir-i ḫıdemāt-ı lāzımesi olduġumuzda (3) ol diyār-ı teṣāmuḥ-ı erbāb-ı tevānī ile bī-māder ü peder neşv ü nemā bulan (4) nāzenīn-i bāzārı gibi ḫayli perīşān-etṭvār müşāhede olunmaġla (5) tedbīr-i terbiyetinde taḳṣīr olunmayup taʿrīk-i āẕān-ı eşḳıyāda (6) vücūda gelen mücāhedemüz tevfīḳ-ı rabbānī müsāʿdesi ile mūcib-i (7) te'eddüb-i hevā-perestān-ı bī-sāmān olmaġın ṣımāḫ-ı ahāli naʿre-i (8) bī-cāy-ı bed-mestān-ı şarāb-ı şeḳādan ḫalāṣ olup ḥużūr-ı ḳalbile (9) ġunūde-i ḫāb-ı rāḥat

olmışlardur egerçi devr-i zamāne nā-mütehammil-i (10) evżā'-ı Şüreyhāne idügi ẓurefā-yı yārāne bahāne-i girīve-gerdī-i (11) cengelistān-ı ḫılāf-ı nefsü'l-emrdür ammā peyrev-i rehber-i sedād (12) olanlar 'iyāẕen billāhi ta'āla tābi'-i muḳteżā-yı cep-revān-ı şāhrāh-ı (13) ma'delet olmaḳ neden ḫāṭıra gelür felihāẕā berzaḫ-nişīn-i a'rāf-ı

26(b)

(1) ittisāṭ olup kār-fermāyān-ı cāh-ı şerī'atün çāh-ı dūzaḫ-ı (2) ḥükūmetde çekdükleri 'aẕāb-ı sa'īr henüz vużūh-yāfte-i (3) żamīr-i faḳīr olmışdur ḫuṣūṣan ḫarābe-sāz-ı ma'mūre-i beytü'l-māl (4) olan semellaḳ-māyegān-ı 'ummāl te'cīl-i ferdā-yı ḳıyāmet ve kefālet-i (5) ḥıyel ve dürūġ-ı bī-nihāyet ile nādir-ṣıfatān-ı dehrden muḫāde'a (6) itdükleri emvāl aṣḥābı cāniblerinden ki ḫācegān-ı bāzār-ı nevmīdi dürürler (7) muṭāleb oldukca dāruḍ-ḍarb-i ضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الذِّلَّةُ وَالْمَسْكَنَةُ de (8) meskūk nuḳūd-ı nā-ma'dūd-ı fesāne vü füsūn ile müdāfa'a-i ġuremā ṣadedinde (9) ber-ṭaraf-sāz-ı tażyīḳ olmaḳ mülāḥaẓasıyla ibrāz itdükleri ḥuccet-i (10) iflās ve menşūr-ı muḳāṭa'a-i ḥırmān u ye's muṭāla'asından (11) ṣaḥāyif-i ma'ārife imrār-ı naẓar ber-ṭaraf idügi perīşan-sāz-ı mecmū'a-i (12) ḫāṭır olup raḫne-gerān-ı bārū-yı niẓām-ı 'ālem olan tob-endāzān-ı (13) cevr u sitem ṭaraflarından rūz-ı merre bir gūne mancınıḳ-ı bid'atile

27(a)

(1) ḫarābi-efzā-yı memleket olmaḳ teklīfine imtis̱āl lūzūmı ise ʿilāve-i (2) bār-ı dil ve melāl-efzā-yı ḫāṭır-ı bī-ġışşu ġılldür ve diyār-ı merḳūmun(3) şerīfterīn bikāʿ-ı rūm olmaḳ üzre şüyūʿı bāʿis̱-i (4) incizāb-ı ḫāṭır iken ان تسمع بالمعیدی mażmūnı ẓuhūrından (5) ḫusrān- bīn-i bāzār-ı taṣavvur olup tebaṣbuṣ-ı rūbeh-nihādān-ı (6) riyā-pīşe-i ṭarīḳa bedel tereddüd-i Eşʿab-nijādān-ı riyā-endīşeye (7) ibtilāmuz dībāce-i risāle-i ekdār ve mülāḥaẓa-i meżamīn ü maʿāni vaḳtinde (8) mümārese-i meṣāliḥ-i erāẕil ü edānī ḳaydı ḫatime-i maḳāle-i sitemkārī-i rūzgārdur

(9) این خاك بدنهاد و بزحمت سرشته اند   هرگز درو فرشته رحمت نبوده است

(10) tażarruʿ-künān-ı münācāt-verzānüz ki nesaḳ-sāz-ı memālik-i ebed ü ezel (11) ʿazze ve celle yine şehristān-ı iḫtilāṭa āzīn-bend-i murād u emel olup (12) ṣaḥn-ı ḫıyābān-ı kāmrānīde kemā fi'l-evvel ṭarḥ-ı mecālis-i şādmānī olunduġı (13) demler görilüp(mısra:) یک دست بمصحفیم و یک دست بجام

27(b)

(1) vefḳınca kāh müṭālaʿa-i muṣḥaf-ı rūy-ı eḥıbbā ve kāh münāvele-i kāsāt-ı (2) pey-der-pey-i sürūr u ṣafā müyesser ola bāḳī hemvāre mıṣr-ı vücūd-ı (3) pür-sūdları ṭuġyān-ı nīl-i füyūżāt-ı ilāhī ile pür-niʿam ve maḥalletü'l-kübrā-yı (4) ḫāṭır-ı ʿāṭırları bendergāh-ı tefārīḳ-ı luṭf u kerem olmaġla müntesibān-ı (5) dergeh-i İrem-tev'emleri hemīşe

muġtenim ü kāmrān ve ḫōş-dem olalar (6) **Selānik efendisi ṭarafından kemāl-i fażl u 'irfānile meşhūr-ı āfāk (7) olan bir ṣāhib-i fażīlete taḥrīr u irsāl olunmışdı** (8) meclis-i şerīf-i mekārim-iḥtivāları ṣavbına şā'ibe-i ḫōş āmed ve tevellā-yı (9) mürā'iyāneden müberrā duʿā ve ṡenā-yı muḫliṣāne ihdāsıyla inhā-kerde-i (10) ʿizzet-ḫāh-ı bī-bahāne budur ki ārzū-yı ṣoḥbet-i şerīfeleri germiyet-(11) hevā-yı dil-güşā-yı nev-bahārī gibi rūz-be-rūz cevv-i derūnda (12) müzdād olup ʿāfiyet-baḫş-ı teb-zedegān-ı firḳat-ı (13) sāmān güdāz dergāhından ümmīd-vār-ı iḥsānuz ki hevā-yı rāḥat efzā-yı

28(a)

(1) mülāḳāt ile teskīn-i ḥarāret-i sīne-i bī-sekīne (2) içün bāzū-yı ḳudret ile taḥrīk-i mirvaḥa-i tevfīḳ eyleye

şi'r

(3) تا آمدم بوادی هجران گداختم   این منزل خراب هوا کرم را نشست

(4) icmālen taḥḳīḳ-ı mertebe-i şevḳ u ġarām içün tesvīd-i maḳāle-i iştiyāḳ (5) ḫuṣūsı her çend ki ḫuṭūr-gerde-i taṣavvur-gāh-ı umūr olmış ise (6) pençe-i işġāl-i müteżāḥime gelū-gīr-i iḳtidār olup ruḳʿa-nüvīs-i muḫlıṣ-ı (7) bī-ʿillet Nergiszāde bendeñüze işāret olunduḳda meydān-ı (8) süḫan-rānīde ol cihān-pehlüvān-ı 'arṣa-i belāġate muḳābil kümeyt-i (9) ḫāme-i fürūmāyesiyle nīze-bāzī-i mücāvebeye cür'et idemeyüp (10) ṣımāḫ-ı cihāniyānı pür-ṭanīn-i ḥayret iden naʿre-i zehre-şikāf-ı (11) feṣāḥatlerinden endām-ı

istiʿdādına lerze-i fütūr düşmekle (12) dest-i selīḳası raʿşenāk-i ıżṭırāb olup bi'ż-żarūre (13) kenāre-rev-i meydān-ı iʿtirāf-ı ʿacz ü ḳuṣūr olduğundan mūṣıl-ı

28(b)

(1) suṭūr-ı bī-insicāmun incāḥ-ı merāmı bābında ʿarż-ı niyāz iḳtıżā itmekle (2) hezār şerm u ıżṭırār ile bu mertebede icāle-i semend-i ḫāmeye ḳādir olmışdur

(3) گستاخی را امید عفوست باقی همیشه عزت و رفعت زیاد باد

(4)Fāizi efendi ṭarafından müderrisīn-i kirāmdan

(5) birine taḥrīr ü irsāl olunmışdur (6) pīşgāh-ı feżāyil-destgāh-ı cenāb-ı vālā-niṣāb-ı Cāḥiziyyü't-taḳrīr (7) Zemaḫşeriyyü't-taḥrīre taḳdīm-i merāsim taʿẓīm u tevḳīrden ṣoñra berdāşte-i (8) berīd-i ḫulūṣ olan risāle-i iştiyāḳ ḥāvī olduġı (9) mebāḥis-i aḥvāl istimāʿına tevcīh-i ḫāṭır-ı deryā-me'āsir buyurılursa (10) evvelā maʿlūm-ı ẕihn-i pāk-i müstaḥsenü'l-idrākleri ola ki (11) lafẓ-ı ṣıḥḥat-ḫaber-i mübtedā-yı vücūd olup üstād-ıʿaḳl (12) mes'ele-i muʿḍıle-i ḥużūr-ı ḳalbe **fīh-i māmīf** işāretin (13) s̱ebt itmekle künhüne vuṣūl ümīdiyle ṭalebe-i ḥavāss-ı keş-ā-keş-i baḥs̱ u cidāldedür

29(a)

(1) ammā medrese-i vīrān-saḳf-ı ʿālem ol ḫarābe midür ki ṣarṣar-ı (2) veḳāyiʿden fetīle-fürūz-ı cemʿiyyet olmaġa mecāl olup istiḫrāc-ı (3) mebāḥis̱-i sürūr mülāḥaẓasıyla

feth-i ṣaḥāyif-i āmāl oldukda (4)bārān-ı melāl māni'-i müṭāla'a olmaya ġarib derddür ki ḥāmiş-i (5) nüsha-i celīle-i ḥükūmete taḥrīr ḫavāṭır-ı ma'delete ikdām olunsa rābıṭa-bend-i (6) perīşān-eczā-yı ḳānūn-ı muzmaḥıll-aḥkām olan Bu'Alī pendārlar (7) لا طائل تحته dimek mukarrer peyrev-i ẓurefā-yı yārān olup (8) tezyīn-i nüsha-i müste'ārede it'āb-ı vücūd sa'y-i bī-sūddur (9) dinülse mu'allim-i fünūn-ı sedād olan Felāṭun-ı 'akl-ı bāhiru'r-reşād (10) ḳuṣūr-ı himmete rāżī olmayup benān-ı melāmet ile ta'rīk-i (11) üzn-i ebced-ḫān-ı tabī'at eyler teşḫiz-i ḫāṭır içün ḳaṣd-ı gülgeşt-i (12) ṣaḥrā olunsa cān-ḫırāşān-ı 'asīru'l-müdārā mürāfakatı lüzūmıyla (13) füshat-sarāy-ı cihān teng-nāy-ı zindār olur(mısra)

29(b)

(1) در جهان جون يار يكدل نيست تنهايى خوست .

vefkınca inzivā (2) iḫtiyār olunsa ta'ṭīl-i umūr-ı enāma mü'eddī olup murġān-ı ḥużūrı(3) şikeste-bāl itmek içün hezār yerden felāḫun-ı ta'rīżle seng-i ṭa'ne gelür (4) bāzārgāh-ı ضربت عليهم الذلّه erbābı birkaç seneden berü hücūm-ı (5) 'asākir-i ġuremā ve meṭālibinden ḥıṣn-ı ḥaṣīn-i fī emānillāha teḥaṣṣun (6) itmiş olsalar nehb-ı erzāḳ-ı mevhūmelerine müsā'ade ile (7) istizāde-i ḫızāneye himmet mümkin olurdı ammā semellak-māyeġān-ı (8) 'ummāluñ emvāl-i ẕāhirelerinden naḳd-i revānlarından ġayrı bir ḥabbe (9) nümāyān degül ki def'-i mużāyaka-i mal-ṭaleban içün

maḥalline irsāl ile (10) meşkūru'l-mesā'ī olavuz el-ḥāṣıl bī-nihāyegī-i esbāb-ı (11)perīşānī tefrika-endāz-ı cem'iyyet-i ẖāṭır olmışdur bāḳī hemişe 'izz ü sa'ādet ziyād bād **(12) Yegāne-i rūzgār Ġanīzāde Efendi Ḥaẓretleri sulṭānu'l-'ulemā (13) Yaḥyā Efendi ḥaẓretleri yerine Rūmili ḳaẓaskeri olduḳda**

30(a)

(1) **Ḳāfzāde Çelebi ṭarafından tehniyet-i ṣadāret içün tesvīd olunmışdur** (2) شکراً لدهری بالخیر و بالنعم لمّا اعاض بمنعم عن منعم (3) egerçi bu ana dek dahi verā-yı serā-perde-i 'acāyib-nümā-yı taḳdīrden (4) hezārān hezār meḥābīb-i nāzük-cemāl-i emānī vü āmāl ẓuhūrınuñ (5) neşāṭ-ı müşāhedesi ibtihāc-efzā-yı ẖāṭır-ı pür-melāl olmaḳ (6) düşmişdi ammā bu resme ḥayrānı dehende-i 'uḳūl-i metīnü'l-uṣūl-i (7) fuḥūl olur aḥsen-i eşkāl üzre bir cemāl-i bī-misāl-i (8) temāşāyī-firīb-i murāduñ'arż-ı 'ārıż-ı ẖuceste-fāl (9) itmesi yümni ile baġteten bu vech üzre şehr-i yār-ı mürettib-ẖaşem-i (10) 'ālem-i vecd ü ḥāl olmaḳ ma'nāsı her giz ne meyāne-i cedāvīl-i taḳvīm-i (11) rūzgārda görülmiş ne zāyice-i iḥtimālāt-ı 'aḳliyyeden istinbāṭ olunmışdı (12) یری عطیه که فیضش بخاص و عام رسید هزار شکر خدا صد هزار شکر خدا (13) eyyām-ı ṣadāret-i ḥaẓret-i ẖudāvend-i bözörgvār bir müddet 'āleme nevrūz u nev-bahār

30(b)

(1) ṣafāların muʿāyene itdürüp ḥālā ḫudāyegān-ı feżāyil-şiʿār-ı (2) ʿālī-tebārun̂ teşrīf-i mesned kār-ı fermāyīleri kiʿinde't-taḥḳīḳ (3) ʿīd-i ḫuceste-ās̱ārdur ol eyyām-ı saʿādet-encāmı taʿḳīb itmekle (4) ser-ā-ser ḫalḳ-ı cihāna bir mertebede ṣafā-yı pey-der-pey-i ebedī ve neşāṭ-ı (5) mūcibü'l- inbisāṭ-ı sermedī el virmişdür ki ol şevḳıle (6) ʿaḳd-i meclis-i germ-ā-germ-i kāmrānī idüp tenāvül itdükleri (7) sülāfe-i kevs̱er-es̱er-i şādmānīde bir tāze keyfiyet-i rūh-efzā (8) reh-yāb-ı meẕāḳ-ı idrākleri olmışdur ki ġalebe-i şevḳ-ı (9) ferahnākīden her biri destār-ı ibtihācını endāḫte-i bālā-yı (10) felekül-eflāk ve pīrāhen-i ṣabr u ḳarārların çāk çāk (11) itmek ḫāṣṣa-i lāzime-i keyfiyetleri olmışdur

(12) صفادیست زهر سو کرای خواص و عوام　　می نشاط حلال و شراب غصه حرام

(13) زمانه در کنف عافیت قرار گرفت　　چنانکه در بر عاشق جوان سیم اندام

31(a)

her çend bu es̱er-i şādmānī-baḫş-ı taḳdīr mūcib-i şādkāmī-i ṣaġīr u kebīr iken (2) āyīnei derūn-ı bende-i dīrīn-i ṣadāḳat-rehīne pertev-endāz-ı ihtizāz (3) olan lemʿa-i ḫurşīd-fürūġ-ı ṣafāya nisbet ʿāmme-i cihāniyānun̂ (4) eşiʿa-i şevḳ u sürūrı ḥużūr-ı mihr-i tābdār-ı bāhiru'l envārda nümūdār-ı ẕerre-i (5) nā-peydā ve pīş-i ḳulzüm-i zeḫḫār-ı bī-sāḥil ü kenārda mümās̱il-i ḳaṭre-i nāçīz-i munḳalib-be-hevādur şiʿr

بازاینی منم که دیدهٔ بختم منورست   زان خاک ره که سرمهٔ خورشید انورست (6)

(7) keyfelā gülistān-ı ḫāṭır-ı fāṭırdan her giz bir ġonce-i ümīd ser-zede (8) olmamışdur ki nesīm-i ʿināyetleri ile gül gibi ġüşāde vü ḫandān olmaya (9) ve ḥadīḳa-i dil-i bī-ġılde bir mīve-i emel ẓuhūr itmemişdür ki terbiyet-i (10) ḫūrşīd-i himmetleri ile derece-i kemāl bulmaya

من شکر چون کنم که همه نعمت دوام   نعمت چگونه شکر کند بر زبان خویش (11)

(12) baʿde'l-yevm ḫōd (beyt:)   ترا که دولت بیدار داد و جام مراد

(13) منوش و جرعه بر آلودگان خاک فشان mıṣdāḳınca dest-i deryā-nevāl-i

31(b)

(1) seḥāb-ifāżalarından zemīn-i sīneye reşeḥāt-ı ṣunūf-ı (2) elṭāf u ʿināyāt teraşşuḥı muḳarrer bilinür(naẓm)

(3) سامان کار بنده ز الطاف بیکران   آغاز کردهٔ پرسانش بانتها

(4) melāẕā çāre-sāzā ḫavāṣṣ-ı ḫademe-i dergāh-ı ʿālīlerinden Muṣṭafa Çelebi ile (5) muḳaddemā tafṣīl-i müddeʿā olunup bu defʿa tekrīri egerçi maḥż-ı s̱ıḳletdür (6) lākin fesāne-i mütelāşiyān-ı zamāne ādeme rūḥat mı virür ki tecerruʿu tecellüde (7) mecāl olup ismāʿ-ı ḥanīn-i feryād ile taḫdīş-i mesāmiʿ-i evliyā-yı (8) niʿamda ihmāle iḳtidār ola muḥāṭ-ı ʿilm-i ʿālem-ārālarıdur ki bu zamāna dek (9) bu manṣıb-ı ḥasūd-küş ʿavāyidinden naṣībümüz ancaḳ tanṣīf-i (10) düyūn mertebesidür ve ḥālā sulṭānumı maḳām-ı retḳ u fetḳ-ı (11) umūr-ı cumhūrda görmekle ol mertebede ḳabāḥat-ı nā-fehm degülüz ki (12) fırṣat ġanīmetdür deyüp sulṭānuma ve yārān-ı ṭarīḳa bār olacaḳ (13) vech-i nā-müvecceh üzre

dūr u dırāz ḳarāra himmet teklīfi ile

32(a)

(1) irtikāb-ı eşʿabiyyet olunup ems̱alden ziyāde maḥmī olmaḳ (2) sevdāsı ḫāṭıra gele nihāyeti āmāl tamāmen ḳażā-yı düyūndan ṣoñra (3) bir ḳaç gün dāru's-salṭanada iḫtilāṭ-ı aḥbābdan ictinaba (4) müʾeddī olmayacaḳ ḳadar berg ü sāz peydāsına müsāʿid (5) zamān himmet-i ʿaliyyeleri ile ḳarār idüp zehr-ḫond-ı şemātet-güzārāndan (6) ḫalāṣ olmaḳdur ve bu ümniyye-i derūn ḥuṣūli sulṭānum ḥażretlerinüñ (7) küşe-i ebrū-yı teḳayyüd ile nīm işāretine mevḳūf idügi ẓevāhir-i umūrdandur (8)

دلم بخاك درت التجا ازان دارد   كه كار من همه موقوف يك عنايت تست

(9) ve bu māddede ʿadem-i iḳtidār daʿvāsıyla faḳīri ilzām ki (10) muḥālāt-ı ʿaḳliyyedendür ne pīrāmen-gerd-i ḫāṭır-ı ʿāṭırları olur (11) ve ne bu bendeleri ol cevābla mülzem olmaḳ ḫāṭıra gelür ḥaḳḳa ki (12) mertebe-i iḳtidārlarınuñ kemāl-i vużūḥı is̱bāt-ı müddeʿāya iḳāmet-i (13) burhāndan müstaġni ḳılmışdur lillāhi taʿāla sizler daḫi inṣāf buyurun

32(b)

(1) görüñ hīç faḳīre bundan ziyāde müsāʿade-i esbāb-ı tecemmül ne zamānda mutaṣavverdür ki bendeleri Selānik ḳāḍısı bulunup (3) sulṭānum ḥażretleri ciger-güdāz-ı muḫalifīn olur vech-i vecīh-i eḥıbbā-nevāz (4) üzre ṣadr-ı aʿlāda cümletü'l-mülk-i devlet-i ʿuẓmā ve kār-fermā-yı (5)

ḥall ü ʿakd-i menāṣıb-ı ʿulemā olalar bu maḳūle teveffür-i vesāʾil-i kāmrānī (6) hılālinde felekden kām almayıcaḳ kam-şumar-ı ṣaḥra-yı heyhāt (7) olmaḳ lāzım gelmez mi ve ol taḳdīrce müddete'l-ʿömr bī-niṣāb ü (8) felāket-meāb rānde-i naẓar-ı aḥbāb olduġumuza ḥāşā ki (9) sulṭānum ḥażretlerinüñ ḥamiyyet-i şāhāne ve himmet-i ḫātemāneleri taḥammül idüp (10) ḫāṭır-ḫāh-ı aʿdā üzre resāset-i heyetümüz müşāhedesine (11) ġaraż-ı mürüvvetleri ṭāḳat getüre kendimizi bileli dergāh-ı bārīden (12) bu demlere irilmek duʿāsı taḳdīm-i murādāt-ı ḫāṭır olunup (13) hemvāre ol murād-āver-i ḥaḳīḳīden tażarruʿumuz sulṭānumı bu maḳām-ı

33(a)

(1) ʿālīde müşāhede iken bi-fażlihī taʿālā ḫılāf-ı ma-fi'ż żamīr ẓuhūrı ile (2) dil-gīrlige iḥtimāl virilmez bāḳī kerem ü ʿināyet menūṭ-ı re'y-i hażretdür.

ای صاحب متاع مروت تلطفی کادرده عاجزی بدرت احتیاج خویشی (3)

(4) Maḥrūse-i Selānikde kār-fermā-yı şerīʿat olan Fāyiżī (5) Çelebi ṭarafından şeyḫul-islām-ı alī-maḳām Esʿad Efendi hażretlerine yazılmışdur (6) rumalī-i ḫāk-i dergāh-ı felek-destgāh-ı hażret-i şeyḫul-islāmī (7) ve dāmen-būsī-i cenāb-ı ḫudāyegān-ı fetvā-penāh-ı ʿālī-cāh-ı kirāmī (8) ما برحت ریاض العالم مخضرة برشاشة قلمه النامی وما انفک (9) حیاض العدل مملوة بزلال کرمه السامی شرائط الاحتمال (10) müeddi-kerde-i bendegī oldukdan ṣoñra pīşgāh-ı devlet-i (11) ʿizzet-ṭırāzlarına ber-dāşte ḳılınan ṭomār-ı niyāza imrār-ı naẓar (12) ricāsıyla iḥtimāl-i taṣdī tevehhümi

meyānında takdīm-i resm-i isticāze ile (13) mesele-i hāl-i bā-ihtilālden bu vecih üzre idāre-i bahs olunur ki

33(b)

(1) lücce-i tavr-ı müsellemlerinden iʿtirāf olunup sebū-yı hāfızada (2) mahfūz kılınan āb-ı hayāt-efzā-yı maʿdeleti mahallinde icrā-yı himmet (3) üzre olup bi-fażlihī taʿala kemter reşhasıyla mezāriʿ-i hāl-i (4) zīrdestān-ı hükūmet ihyā ve ednā katresiyle şemʿ-vār (5) āvīhtenī ve sūhtenī olan ser-keşān-ı pür-ġurūr-ı nā-pesendüñ (6) lemʿa-i bī-fürūġ-ı eziyyetleri itfā olunmakdadur gerçi ihlāṣ-ı (7) niyyete bināen nīk ü bedde tālib-i āferīn ü bī-zār-ı nefrīn olmayup (8) evżāʿ-ı hasbiyyenüñ ümmīd-vār-ı mücāzāt-ı dünyeviyyesi degülüz (9) lākin baʿżı mevādda zuhūra gelen saʿy ü ictihāduñ meşkūriyyeti (10) mūcib-i istizāde-i himmet olup fikdānı ʿurūk u aʿṣāb-ı (11) ʿazīmete fütūr virmekle gāhī sāmiʿa-i cān ārzūmend-i hıtāb-ı (12) Ahsenet olmağın mūṣıl-ı niyāz-nāme yedinden vürūd iden (13) berāt-ı iltifāt hāvī olduğı vücūh-ı nevāziş-i kerīmāne semerātiyle

34(a)

(1) baʿde'l-yevm her emirde terakkī nümāyān olmak tahakkukuna ferah-nāküz zīrā ilā-(2)hāze'l-ān gerek hızāne-i ʿāmireye dāyir umūrda gerek nazm-ı meṣālih-i (3) cumhūrda her fi'l-i pesendīde ki maṣdar-ı sīneden müştakk (4) olup in-şā'allāhü taʿāla bu terāne-i ber-kāʿide ki muvāfık-ı

devr-i uṣūldür (5) resīde-i ṣımāḫ-ı kār-fermāyān-ı devlet oldukda lafẓa-i (6) bāreka'llāh ile leb-cünbānīlerine bāʿiṡ olur deyü cezmen (7) müterakkıb-ı peyām-ı sābāş olmak düşmüş ise şāhrāh-ı (8) ümīdden bād-ı taʿyīr ve ġubār-ı teşnīʿden ġayrı eṡer-i ẓāhir olmayup (9) tekeddür-i çeşmesār-ı hużūrdan özge fāide müşāhede olunmamışdı (10) پس که افزودم محبت جور دیدم بیشتر fe-li'llāhi'l-minne (11) sulṭānum ḥażretlerinüñ maṣkala-i kilk-i ḫāṭır-güşāları mir'āt-ı (12) sīneden izāle-i jengār-ı ekdār idüp feyż-ı himmetleri ile (13) muʿāyene-i ṣuver-i sürūra istiʿdādunmā peydā oldı cenāb-ı ḫudā

34(b)

(1) ol penāh-ı ehl-i recā ḥażretlerin mükeddirāt-ı ʿālemden maṣūn idüp (2) hemvāre niẓām-ı ḥāl-i cihāniyān ser-i kilk-i rāst-nüvīslerine vābeste vü merhūn ola amin (3) **Maḥmiye-i Selānikde vāki Ḥamza Big Cāmiʿi tecdīd ü iḥyā (4) olundukda bevvāb-ı sulṭāni Muḥammed Bigüñ vakf itdügi nukūda yazılan vakfiyedür**(5) ḫaṭīb-i mıṣkaʿ-ı ḫoş-ṣadā-yı nāzuñ edā-yı nāṭıka ki ser-maḥfil-i ḥuffāẓ-ı (6) ḥavāss ve muʿarrif-i merātib-i ḥayvān u cinn ü inasdur menābir-i (7) çendīn-pāye-i maḫāricde ser-āġāz-ı ḫuṭbe-i belīġa-i müddeʿā itdükce (8) ibdāʿ eyledügi mevʿıẓa-i ṣaḥīfe-zīb-i takrīrine feḥvā-yı fıkra-i ġarrā-yı (9) bedīʿu'l-maʿnā-yı الحمد لله الذی هدانا ile dībāce-bend-i ḥamd-i ḫudāvend (10) ve ʿunvān-pīrā-yı

şükr ü s̱enā-yı mevlā-yı bī-şebīh ü mānend olmasa (11) mübtedī olduġı maḳāle-i merāmını vefḳ-ı dil-ḫāh üzre itmāma mühtedī (12) olmaḳ nā-müyesser ve şitte-i pīç-der-pīç-i maḳālāt-ı silsilesi (13) berhemzede-i ʿuḳūd-ı taʿtaʿa ve kelāl olmaġla şāyeste-i destgāh-ı encām olmamaḳ muḳarrerdür

35(a)

(1) حمد او تاج تارك سخنست صدر هر نامهٔ نو و كهنست

(2) ve mü'ezzin-i mufṣıḥ-ı bülend-āvāz-ı sāmiʿ-nüvaz-ı muʿabbere ki ṣalāḫān-ı (3) cāmiʿ-i ḫudāyī binā-yı vücūd ve ḥāfız̤-ı dāvūd-elḥān-ı maḥfilistān-ı (4) idrāk u şühūddur bālā-yı mināre-i muʿallā şerefe-i dimāġda (5) dest-ber-āẕān olup küvve-i dehāndan ḳaṣd-nümā-yı eẕān-ı (6) taḳrīr ve bāng-zen-i حی علی الفلاح-ı taʿbīr olduḳda nām-ı (7) vācibü'l-ikrām-ı seyyidü'l-enāmı baʿde ḥamdi'l-ʿazīzi'l-müteʿāl (8) taḳdīm-i cemīʿ-i māḳāl ve ser-ḥalḳa-i silsile-i maḳāl itmese (9) ne ol gevher-i süḫan dürretü't-tāc-ı şehr-i yār-ı ḳabūl olmaġa mecāl (10) ve ne bu zerrīne-zencīr-i kelāmı dellāl-ı sāmiʿa dükkān-ı ẕihn-i ṣayrefīʿ-i (11) cevāhir-senc-i iʿtibāre īṣāl iḥtimāli müteṣavverdür beyt (12) سر سخن
گوهر وصف محمدست پیش اهل قبول هر دو ست (13) fe-lihāẕā bu ṣaḥīfe-i laṭīfe-i ḥasenāt-iḥtivāya evvelā ḥamdi-i ḫudā ile ibtidā

35(b)

(1) olunup(şi'r:) Ol bānī-i nüh-ḳıbāb-ı eflāk

Ol vāżıʿ-ı ṭarḥ-ı ʿarṣa-i ḫāk

(2) celle şānühū ʿan-derki'l-idrāk ḥażretlerinüñ bārgāh-ı pākine hezār ʿacz ü iftiḳār ile (3) ṣunūf-ı ḥamd ü s̱enā taḳdīmine ictirā olunur(şi'r:)

(4) احمد الله واثق الا حوال دائما بالغدو والاصال

(5) s̱āniyen dürūd-ı müteʿāḳıbü'l-vürūd-ı resūl-i müctebā ile ziynet-baḫş u revnaḳ-efzā (6) olup

Ol maẓhar-ı ḳavl-i pāk-i levlāk

Ol maẓhar-ı sırr-ı māʿ-arafnāk

(7) ṣalla'llāhü ʿaleyhi mā-dāreti'l-eflāk cenābınuñ ḫak-i ravża-i şerefnākine (8) envāʿ-ı taʿẓīm ü ikrām ile ülūf-ı taḥiyye ve selām-ı saʿādet-intimā ihdā ḳılınur(şi'r)

(9) هزاران درود وهزاران سلام زما بر روان رسول انام

(10) پس انکه ثنا ها با صحاب او بیاران واولاد واحباب او

(11) Ba'de ḥamd-i Ḫudā ve naʿt-i resūl

Ola maʿlūm-ı etḳıyā-yı fuḥūl

(12) ol ḳuvvet-dih-i bāzū-yı emel-gīr-i himmet ve ḳuvvet-baḫş-ı (13) gelū-yı emānī-peẕīr-i ḳuvvet revāc-dihende-i bāzār-ı kisb ü kār

36(a)

(1) tārāc-kunende-i kār u bār-ı baḫīlān-ı mādir-şiʿār-ı mühim-sāz-ı Ḫātem-şiryān-ı (2) tehī-kef Eşʿab-meẕhebān-ı güm-kerde-şeref (3) cellet ḫızānetü feyżıhī ʿan ihtimāli't-

tevāvet-telef gencīne-i (4) bī-nihāye-i luṭf-ı ʿālem-şümūlini ʿāmme-i cihāniyāna müfetteḥate'l-ebvāb(5) kılmaġla bāy u gedā şeyḫ u şāb himyān-ı istiʿdādları gencāyiş-pezīr (6) olduġı mertebe ḥıṣṣadār u behre-yāb olmaḳdadur lākin (7) muḳteżā-yı ḥikmet-i ḫafiyyesi üzre baʿzuñ vāyesi ḳalīl ü kemter (8) ve baʿżı āḫaruñ s̱ervet ü ġınāsı ḳāruna ber-ā-ber olmaġın ol maḳūle (9) ḥāiz-i re'sü'l-māl-i kāmrānī olanlaruñ ceyb-i himmetini kīse-i muḥtācīn (10) ve kef-i mürüvvetini seḥāb-ı mezāriʿ-i ḥāl-i fuḳarā vü mesākin ḳılup nafaḳa-i (11) müstmendān-ı bī-direm ü nānı ʿaṭāyā-yı esḫıyāya ta'līḳ ve gürūh-ı (12) kerem-pīşeġān-ı bāhiru'l-iḥsānı احسن كما احسن الله اليك medlūliyle (13) semt-i inʿāma teşvīḳ ve ṭarīḳ-ı beẕl ü ikrāma taḳrīb ü tevfīḳ eyledi

36(b)

(1) من جاد بالمال مال الناس قاطبة   اليه والمال للانسان فتان

(2) احسن اذا كان امكان و مقدرة   فلن يدوم على الاحسان امكان

(3) el-ġaraż bezl-i nuḳūd ve ṣarf-ı mevcūdda ḫarc-ı gencīne-i metāʿ (4) iden fırḳa-i nāciyenüñ neş'e-i vücūd-ı kevniyyede mesʿūd ve ber-ḫūrdār (5) ve ḥalbe-i fasīḥa-i uḫreviyyede gūy-rubā-yı raḥmet-i perverdigār (6) olmaları müteḥaḳḳıḳ olup ḥabs-i emvāli pīrāye-i rūy-ı kār (7) ve ḫısset ü imsāki ẕātına şiʿār u dis̱ār itmekle والذين يكنزون الذهب والفضة vaʿīd-i şedīdine maẓhar olan eḫıssā-yı nā-bekār (9) ki ʿinde't-taḥḳīḳ eẕillā-yı fuḳarādan maʿdūdlardur neş'etey-i ṣūret ü maʿnīde (10) siyeh-rūy u

z̲elīl ü h̲ār ve dünyā vü uh̲rāda müsteʿidd-i (11) ḳahr u cefā vü ʿār olmaġla maḳarr u me'vāları ḳaʿr-ı nār olmaġa müsteḥaḳ olurlar (12) جزاء البخل عند الله نار ve bi'l-cümle bihterīn-i aʿmāl maḥallinde (13) bez̲l-i emvālile istirḳāḳ-ı aḥrār-ı ricāle saʿy idüp

37(a)

(1) gāh incāz-ı luṭfile tefrīḥ-i ḳulūb ve gāh taʿyīn-i veẓāyif ü (2) revātib ile h̲avāṭır-ı ḳasvet-pez̲īr-i ʿacezeden izāle-i miḥen ü kürūbdur (3) tā her vaḳte münāsib ü mülāyim olan füyūżāt-ı ilāhiyye (4) ẓuhūra gelüp herkes ḳısmet-i ezeliyyede müstaḥaḳ olduġı (5) sihām-ı muʿayyenesine fā'iz ve defter-i taḳdīr-i ilāhīde muvaẓẓafı olan (6) ʿavāyid-i muḳannenesine ḥā'iz ola bu cihetdendür ki cenāb-ı (7) rabbül-ʿālemīn basīṭ-ı rūy-ı zemīni mescid-i cumhūr-ı mü'minīn-i ṣalāḥ-āyīn (8) ve muṣallā-yı gürūh-ı ṣulaḥā-yı ʿibādet-güzīn idüp zevāyā-yı (9) sāḥa-i ġabrānuñ şarḳan ve ġarben her küşesinde edā-yı mektūbeye (10) ruḫṣat virmekle teshīl-i semt-i ʿibādet ḳılmışiken (11) maḥżā bir ḳaç nefer h̲ademenüñ bahāne-i rūzī-i çend-rūzeleri (12) olmaġıçün ṭarḥ-endāz-ı mesācidü cevāmiʿ olan h̲ayr-endīşān-ı (13) sutūde-āyīne من بنى مسجدا فى الدنيا بنى الله له بيتا فى الجنة

37(b)

(1) mıṣdāḳınca firdevs-i berīnde iʿdād-ı ḳaṣr-ı meşīn ile tebşīr-i (2) gürūh-ı h̲ayr-endūzān-ı pāk-dīn eyledi طوبى

تعالى وهيأ لنفسه منزلةً ومقامًا في دار العقبى وتزوّد بخير الزاد (3) لمن امتثل لامره

فان خير الزاد التقوى ol emr-i ilāhīye imtis̱āli (5) sermāye-i saʿādet ve rāh-ı h̲udāda bez̲l-i emvāli ẓuhr-i āh̲iret ittih̲āz (6) iden suleḥā-yı ümmetden bu ṭomār-ı h̲uceste-ās̱ār taḥrīrine (7) bāʿis̱ ü bādī olan افتخار الصلحاء الاخيار اختيار الاتقياء (8)

والابرار الذاهب الى طريق الصدق (9) بحاله وقاله والمجاهد في سبيل الحق

بنفسه وماله المائل الى الانفاق والمتبانى (10) عن التبذير المظهر في

(11) في توفير الحسنات احسن التدابير العامل بمفهوم الكاسب حبيب الله

(12) الرابح في تجارته بصرف نقود اوقاته في رضاء مولاه زائر اليثرب و

(13) والبطحاء الساعي بين المروة و صفاء الصفا المتمحض في الصدق

38 (a)

(1) الخيرات (2) والصواب المتوجه نحو باب مفتح الابواب صاحب

محمد بك ابن سيدى غازى البواب mahrūse-i (3) Selānikde vāḳıʿ merḥūm ve maġfūrunleh Ḥamza Big cāmiʿi mānend-i (4) derūn-ı ehl-i ʿirfān ser-ā-pā h̲arāb u vīrān (5) olmaġla iḳāmet-i ṣalāta imkān olmayup saḳf u cidārı (6) münhedim ve bünyān u esāsı münʿadim olmuşiken elṭāf-ı (7) esālīb-i lāyıḳa üzre müceddiden bināʾ ve dāh̲il ü h̲āricini (8) bil-külliye tecdīd ü iḥyā yaʿni ʿan-aṣlin bir laṭīf cāmiʿ-i şerīf (9) peydā eyledi ki derūn-ı pür-ṣafāsı dil-i etḳıyā gibi mehbiṭ-ı (10) envār-ı hüdā ve ḥarīm-i dil-güşāsı mānend-i cemāl-i dil-rübā tābende vü pür-żıyā (11) ferş-i ruh̲āmīsi mis̱āl-i sīne-i dāġdār-ı ʿāşıḳan müzeyyen ü (12) münaḳḳaş saḳf-ı bülend-i ʿālīsi hem-çūn-ı felek-i es̱īr

müferraḥ ve (13) dil-keş sütūn-ı mevzūnı ʿābid-i dāyimü'l-ḳıyām gibi ṣaf-ı

38(b)

(1) ʿibādetde ber-pā her kemer-i muʿteberi ḳavs-i ḳuzaḥa hemtā manẓaraları (2) cānib-i gülzār-ı raḥmete güşāde ṣuffeleri aḳdām-ı ṣuleḥā-yı ümmete (3) rū-nihāde maḥfil-i mevzūnı ḳaṣr-ı zebercedī-i firdevsden nişāne (4) kürsīleri ʿanādil-i ḫōş-nevā-yı ʿaṣr-ḫānān içün āşiyāne (5) minber-i muʿallāsı süllem-i derecāt-ı feyż u nūr miḥrāb-ı ḫōş nümāsı (6) nümūne-i ṭāḳ-ı beyt-i maʿmūr şād-revān-ı müselsel cereyānı çeşme-i (7) feyż-ı ḫudā gibi mü'minīne sebīl ʿuẕūbet-i āb-ı revānı (8) meẕāḳ-ı cāna ʿayn-ı kevẟer u selsebīl naḳş-ı kitābe-i deri ومن دخله (9) كان آمنا çār-dīvārında mersūm olan ḫuṭūṭ-ı revnaḳ-efzānuñ (10) medlūli أسّس بنيانه على التقوى dur lākin sedene-i (11) sābıḳīn veẓāyifine teraḳḳī ve izdiyād ve ḫademe-i lāḥıḳīne (12) ibtidāen taʿyīn-i vaẓīfe ve īrād murād itmegin meclis-i şerʿ-i (13) şerīf-i şāmiḫu'l-ʿimāda ḥāżır olup ilaḫ

39(a)

(1) Ḳapudān ʿAli Paşa rütbe-i vezāret-i ʿuẓmā ile kām-revā (2) olduḳlarında ve Selānik efendisi* ṭarafından yazılan tehniye-nāmedür.

---

* Selanik Efendisi tabir olunan kişi Fayizidir.(bk. Münş. Nergisi, Sül. Lala İsmail, 603, 25a)

به نیکی طالع و فرخنده روز فرخ فال — به سعد اختر و میمون زمان و خرم حال (3)
به بارگاه وزارت بفرخی بنشست — خدایگان وزیران و قبلهٔ اقبال (4)
نظام مملکت و صدر دین و صاحب عصر — سپهر رفعت و قدر جهان جاه و جلال (5)
زمانه بخششی و خورشید رای گردون مهر — کریم طبع و پسندیده طور و خوب خصال (6)

(7) ḥakkā zimām-ı düldül-i zerrīn-licām ve sīmīn-zīn-i ṣadāret (8) ki hem-ʿinān-ı burāḳ-ı berrāḳ-ı kecīm ve muṭallā-rikāb-ı ḫılāfetdür (9) bir yekke-tāz-ı peykār-gāh-ı kerr u ferr ve bir yegāne serbāz-ı ʿAli-nām u ʿāli-siyer (10) ḥażretlerinüñ mażbūṭ-ı dest-i taṣarruf-ı ʿālem-gīri oldı ki (11) nüh-siper-i mücevher-ḳubbe-i eflāk-i zer-endūd-ı pür-zīnet (12) bu güne fāris-i cevlān-nümā-yı bī-pervā-yı meydān-ı dīn ü devlet ve rāʾiż-ı tekāver-i (13) cihān-peymā-yı mecd ü saʿādetüñ pīş-i rikāb-ı ṣavlet-niṣābında

39 (b)

(1) zīver-i cenībet-i pür-heybeti olsa revādur ve ḳabża-i zü'l-fiḳār-ı (2) muraṣṣa-ḳırāb-ı vezāret ki zīb-i meyān-ı cihān-pehlüvān-ı (3) salṭanatdur bir ḥayder-i ḫayber-güşā-yı rūyīn-sāʿid ü āhenīn-pençenüñ (4) me'lūf-ı kef-i kerem-şiʿār-ı direm-nis̱ārı görüldi ki tīğ-ı (5) şaʿşaʿ-pāş-ı mihr-i raḫşān ve kemān-ı zer-nişān-ı kehkeşān (6) ol ṣaf-ārā-yı meṣāf-pīrā-yı memālik-sitānuñ āvīhte-i (7) pīştāḳ-ı ḫızā͜netü'l-esliḥa-i şevketi ḳılınsa sezādur (nazm:)

گران قدری که ذاتش با وجود این سبکروحی — بههیبت گر نهد پا بر زمین هفت آسمان لرزد (8)
هزبرهای آن شمشیرزبان در بیشه بودی — گر آید در میان دل در بر ببر بیان لرزد (9)

(10) ḥamden li'llāh merdümek-i dīde-i ʿiber-bīn-i cān-ı merdümān nigerān-ı (11) küşāyiş-i ʿuḳūd-ı saht-peyvend-i ġonce-i ümīd ü emel ve muntaẓır-ı (12) şüküftegī-i benefşe zār-ı dāmen-i kühsār-ı ʿaḳd ü ḥal olmaġla (13) mübtelā-yı ʿārıża-i sebel-i kesel iken ġubār-ı kuḥlu'l-cevāhir-ʿayār-ı

40(a)

(1) senābik-i efrās-ı ṭalīʿatü'l-ceyş-i cāh u celālleri ile iktiḥāl idüp (2) sāḥa-i nüzhet-fezā-yı dünyānuñ bu yüzden ser-sebz ü (3) raʿnālıġın temāşāya istiʿdād peydā ḳılındı (nazım) (4) بازاین چه جوانی و جمالست جهانرا   وین حال که نو گشت زمین را وزمانرا

(5) ve'l-minnetü lehū ṣımāḫ-ı ḥikmet-şinev-i cihāniyān debdebe-i veḳāyiʿ-i (6) kevniyye ile pür-ṭanīn olmaġın penbe-i teġāfül ile sedd-i (7) menāfiẕ-i ṣıyt u ṣadā idüp ıṣġā-yı ʿanādil-i riyāż-ı (8) şādmānīden istiġnā-nümā iken saʿādetli sulṭānum (9) ḥażretlerinüñ nesīm-i müjde-i teşrīf-i mesned-i ḳār-fermāyīleri ile (10) gül gibi güşāde olup zemzeme-i mevzūn-ı ḳānūn-ı devlet-i (11) rūz-efzūnları ile pür-ṣafā oldı (naẓm)

(12) Çıḳdı semāya velvele-i ʿarṣa-i zemīn
İndi zemīne ġulġule-i osmāniyān

(13) niçe zamāndan berü süveydā-yı dil-i ʿālemiyān ki ḥāl-i cemāl-zīb-i

40(b)

(1) ruhsāre-i zuhūr u butūn ve dāne-i ādem-firīb-i gendümistān-ı (2) künfe-yekūndür katre-i sīm-ābvār muztarib ü bī-karār iken (3) hālā pergār-ı eşkāl-bend-i takdīr ki ısbaʿay-ı rahmāndan kināyetdür (4) ol noktatü'l-bā'i besmele-i īcād u ibdāʿı merkez-i dā'ire-i sebāt ü sükūn eyledi (5) yaʿni kulūb-ı cihāniyān ol zāt-ı kerīmüş-şānı kār-fermā-yı (6) sadāret-i ʿuzmā görüp keş-ā-keş-i mülahazāt-ı keyfe yekūnü (7) ve tereddüd-i ihtimālāt-ı dūr-ā-dūr-ı gūn-ā-gūndan halās ile pey-bürde-i rāhat-ı rūz-efzūn oldı

(8) سراز دریچهٔ امکان نمود صورت آمن   چنانکه عارض خورشید از شکاف غمام

(9) زمانه در کنف عافیت قرار گرفت   چنانکه در دل عاشق نگار سیم اندام

(10) keyfelā rūy-ı deryā muhāt-ı leşker-i ʿadū-yı kīne-cūy-ı rāhat-fersā iken (11) zāt-ı süleymān-tüvānlarına musahhar olan ʿukkāb-ı sefīne-i ʿankā-pervāz ile (12) ednā hücūm-ı sarsar-eserlerinden cümlesi hayl-i ʿasāfir-i per-şikeste gibi (13) tahrīk-i cenāh-ı tedbīrden kalup nā-çār āvīhte-i cengāl-nekāl-i şehbāzān-ı

41(a)

(1) mücāhidīn olmağla rūy-ı deryādan hāşāk-i vücūd-ı nā-pāk-i (2) müşrikīni tār u mār u nā-peydā kılan ol vezīr-i dilīr-i ʿāli-cāhdur (3) lā-cerem inşā'allāh sāha-i ġabrāyı dahi hārhār-ı vücūd-ı eşrār-ı bed-girdārdan (4) müberrā idüp yeksere memālik-i rubʿ-ı meskūnı ʿan-karīb dāhil-i

ḥavza-i (5) taṣarruf-ı ẓıllu'llāh-ı ʿālem-penāh idecek ol müşīr-i şir-ṣavlet-i ṣāḥib-i baṣīret ü intibāhdur

(6) ای در زمان عدل تو معمور بحر و بر   وی در مسیر کلک تو اسرار نفع و ضر

(7) ای روزگار عادل و ایام فتنه سوز   وی آسمان ثابت و خورشید سایه ور

(8)Çapa Dilsüzün dāru's-salṭanatü'l-ʿaliyyede vaḳf (2) itdügi sarāy ve çeşme ve bāġçe ve nuḳūda yazılan vaḳfiyedür

(10) her nāṭıḳ u ṣāmit ve gūyā vü sākit ve müteḥarrik ü s̱ābit (11) ve nāmi vü nābit ki feyeżān-ı pertev-i bāhiru'l-lemaʿān-ı āftāb-ı (12) vücūd-ı vācibden celle şanühū ʿani'l-ḫidni ve'l-meṣāḥib (13) istifāża-ı nūr-ı ẓuhūr idüp inḳıżā-i müddet-i nümüvv ü nümūd

41(b)

(1) u intihā-i zamān-ı burūz u şühūdına dek bi-ḥükmi'l-ʿazīzi'l- vedūd (2) cilveger-i manaṣṣa-i vücūd ola cümlesi fi-külli ānin ve ḥīnin elsine-i (3) ḳāliyye ve ḥāliyye ile edā-yı farīża-i ḥamd ü s̱enā-yı rabbü'l-ʿālemīne müvāẓıbīn ve be-her ḥāl ber-muḳteżā-yı (5) وما من شيء الا يسبح بحمده takdīm-i şükr-i nuʿamā-yı ḫāliḳu's-semāvāti ve'l-arażīne müdavimīn (6) idügi müttefeḳun ʿaleyh-i teḥārīr-i dīn ve ḳarār-dāde-i erbāb-ı fażlu yaḳīndür (7) be-taḥṣīṣ meyān-ı ecnās-ı meẕkūretü'l-eṣnāf-ı mesbūḳatü'l-evṣāfda (8) niṣāb-ı süḫan-verīden vāyedār ve re'sü'l-māl-i maʿnā-perverīden (9) māye-gīr ü kāmkār olan nükte-sencān-ı mīzān-ı izʿāna (10) ki nuḳūd-ı ḥüsn-i taʿbīr ile keffe-i lisānları pür ve cevāhir-i maʿārifile (11)

Ṣandūḳ-ı sīneleri memlūdür شکر نعمتهای تو چندانکه نعمتهای تو (12) vefḳınca ḫıdmet-i celīle-i meḥāmid-güzārīde اضعافاً مضاعفةً (13) ṣarf-ı saʿy-i mevfūr-ı ve .. bāliġan mābeleġa bezl-i cehd-i nā-maḥṣūr itmek lāzime-i

42(a)

(1) ẕimmet-i himmet olup ḫuṣūṣan yeke-rān-ı ḫāme-i mevzūn-ḫırāmı (2) miżmār-ı ṣaḥāyifde icāle ve şemşīr-i tāb-dāde-i zebānı ser-i (3) taḥḳīḳ-i müddeʿāya ḥavāle ṣadedinde naʿre-i āfāḳ-gīr-i ḥamd ü s̱enā ile velvele-endāz-ı (4) muṣāfgāh-ı taḳrīr ü taḥrīr olmaḳ beyyinü'l-lüzūm idügi ḳarār-dāde-i merām-ı maʿlūm (5) olmaġın bu suṭūr-ı müstaḥseneye ol muḳaddemāt-ı ḥasene birle (6) pīrāye-baḫş-ı leṭāfet olup bāġbān-ı muʿabbire bu gülzār-ı behcet-ās̱ār-ı (7) süḫande pedīdār olan ezhār-ı meżāmīn-i ḥikmet-şiʿāra (8) reşeḥāt-ı mā'ü'l-ḥayāt-ı sipās-ı bī-ḳıyās ile bu vecih üzre (9) ṭarāvet-efzā-yı belāġat olur ki evvelā ḳaṭarāt-ı lü'lü-nümāyiş-i (10) ḥamd ü sitāyiş ki zūr-ı teveccüh-i erbāb-ı ṭāʿat u perestiş ile (11) ber-muḳteżā-yı واليه يصعد الكلم الطيب والعمل الصالح يرفعه (12) fevvāre-i dil-i bī-ġıll ü ġışdan vāṣıl-ı ḥiżā-yı ʿarş-ı ḫudā olur (13) ol pādişāh-ı müstaḳil ḥükm-i bī-müşārik ü müzāḥım ve mālikü'l-mülk-i

42(b)

(1) nāfiẕü'l-emr-i bī-münāziʿu maḥāṣım ḥażretinüñ pīşṭāḳ-ı vaḥdet-ḫāne-i (2) bī-bahānesinde hemīşe revān ve ilā-

ebedi'l-ābād müselsel cereyān (3) olsun ki taht-nişīn-i ʿālem-i ʿamā iken miʿmār-ı muʿciz-āsār-ı meşiyyeti (4) sarāy-ı nüh sakf-ı muʿallā-revāk-ı zer-endūda ṭāķ-ı sebʿ ṭıbāķa (5) ṭarh-ı bedīʿu't-ṭavr-ı muhayyiru'l-ʿuķūl ve ṭarz-ı ġarībü'ş-şekl-i muʿcibü'l-fuhūl (6) üzre ṣūret-bend-i īcād ü ibdā ve pīrāye-bahş-ı taṣnīf ü ihtirāʿ (7) olup müsāfirīn-i ʿālem-i tekvīne maķarr u me'vā ve reh-revān-ı şāriʿ-i (8) vücūda bir müddet menzil ü mesvā olmaķ üzre vaķf u tesbīl (9) ve tedārük-i mühimmāt-ı vārid ü ṣādır içün sevābit ü seyyārı (10) hıdmetkār idüp nafaķa ve nüzl-i nāzilīni dahi ġallāt-ı mezāriʿ-i (11) rubʿ-ı meskūndan tertīb ü tekmīl eyledi ve meyān-ı hadīķa-i (12) cism-i ādemīde çeşmesār-ı nutķ u beyānı lüle-i laʿlīn-i dehāndan (13) icrā idüp sebze-zār-ı hikmete leṭāfet ü ihzırārı ol āb-ı

43(a)

(1)kevser-eserden hāṣıl ve şüküfe-sitān-ı maʿrifete ser-sebzi ve (2) ṭarāveti ol reşehāt-ı ʿaynü'l-hayāt-ı haṣıyetden mütevāṣıl ķıldı (3) sāniyen ķanādil-i hurşīd-iżā'et-i selām ü tahiyyet ki fetīlesi (4) mezāriʿ-i sīne-i ṣulehā-yı ümmetden himmet-i kişā-verz-i tevfīķle ser-zede (5) olan penbe-i ṣadāķat ve rūġanı şecere-i mübāreke-i

لا شرقية ولا (6) غربية de hāṣıl olan zeyt-i īmān u diyānetdür (7) ol ʿillet-i gā'iyye-i binā-yı ķaṣr-ı ʿālem ve dāʿiyye-i aṣliyye-i izdivāc-ı Havvā vü Ādem (8) vāsıṭatü'l-ʿıķd-i

silsile-i nesl-i h̲alīl maḥbūb-ı h̲āṣṣ-ı ḥażret-i (9) rabb-ı celīl h̲udāvend-i ins ü cān pādişāh-ı ḳuds-āstān dībāce-i kitāb-ı h̲alḳ u tekvīn h̲ātime-i (10) risāle-i tertīb-i mürselīn yegāne-i evvelīn ve'l-āh̲irin ʿaleyhi ṣalavātullāhi (11) ve'l-melāʾiketi ve'n-nāsi ecmaʿīn cenābınuñ ḳubbe-i pür-nūr-ı cāmiʿu's-sürūr (12) ravża-i muṭahheresinde ilā yevmi'l-mīzān sūzān u fürūzān (13) ve ol cāy-ı cennet-nişānda hemvāre tābān u dırah̲şān olsun kim

43(b)

(1) hücūm-ı erāzil-i is̲m ü vebālden gürīzān ve vehāmet-i hevā-yı (2) ġayy ü ḍalālden bī-tāb u tüvān olan ārzūmendān-ı (3) fevz ü felāḥ ve ümmīdvārān-ı ḥużūr u irtiyāḥa cāy-ı iltica (4) ve maḥall-i sükūn u ṣafā olmaġıçün esās-ı metīn-i lā-ḥarece fi'd-dīn üzre (5) bālāh̲āne-i şerʿ-i mübīne ṭarḥ-endāz olup meyān-ı çemen-ṣoffa-i (6) şerīʿatde ʿaynü'l-ḥayāt-ı vaḥdeti icrā itmekle tefsīde-lebān-ı (7) bevādī-i ṭalebüñ āteş-i ʿaṭş-ı ḥulḳūm-sūz-ı şübehātını ıṭfā (8) ve ḥarāret-i ciger-güdāz-ı ḥayretlerini izāle ile vücūd-ı bi-revḥ ve rūh-ı (9) sāde-levḥān-ı ġaflete ḥayāt-efzā oldı

(10) محمد کاصل هستی شد وجودش ... جهان رشحی ز شادروان جودش

(11) روان بادا برو از طرف امت ... دمادم صد سلام و صد تحیت

(12) bu muḳaddime-i müsellemü'l-medlūl ḳarar-dāde-i nükte-sencān-ı (13) fuḥūl ve h̲āṭır-nişān-ı erbāb-ı efhām u ʿuḳūldür ki

44(a)

(1) mezāri'-i dehr-i ġayr-i cāvīde toḫm-ı zād-ı āḫıret-pāşīde kılmayan (2) ġāfilān-ı beṭālet-pīşenüñ vakt-i ḥaṣād-ı ḫayr u şer (3) ve hengām-ı direv-i nef'u żarr olan rūz-ı maḥşerde ẓurūf-ı (4) taṣavvurātı maḥṣūl-i s̱evābdan tehī olmaġla bāzār-ı germ-ā-germ-i 'araṣātda (5) nā'il-i sermāye-i maġfiret olmaḳ devletinden me'yūs u maḥrūm (6) ve ol mevsim-i kāmrānīde ḫacālet-i iflās ile maḥcūb u mez̠mūm (7) olmaları muḳarrer vesīlī-i nedāmet ü ıżṭırār ile 'arıż-ı (8) istiḥḳāḳını nīl-fām idüp الفقر سواد الوجه في الدارين medlūline (9) maẓhar olmaġla her biri dem-sāz-ı terāne-i feżā-ı ekberdür ve ber-muḳteżā-yı (10) يوم يفر المرء من اخيه وصاحبته وبنيه ol cāy-ı teġayyür-i aḥvāl (11) ve maḥall-i teẓāḥum-i ehvālde yārān-ı muḳarrebīn ve ġam-güsārān-ı dīrīn-i (12) ṣadāḳat-ḳarīnden iḥtimāl-i imdād ü i'ānet ber-ṭaraf olup herkesüñ māye-i (13) nef'u sūdı kendi kīse-i ḥasenātında müddeḫar olan mertebeye münḥaṣır idügi emr-i muḳarrerdür

44(b)

(1) يوم لا ينفع مال ولا بنون الا من اتى الله بقلب سليم imdi sa'īd-i mühtedī ol reviş-i (2) ebrāra muḳtedī olan devlet-mend-i 'āli-cāh ve sālik-i şāhrāh-ı (3) rıżā-yı ilāhdur ki teveffür-i esbāb-ı kāmkāri ve teyessür-i (4) devā'ī-i baḫtiyāri ve teḳarrub-ı meclis-i şehriyāriye maġrūr olmayup (5) müsā'ade-i tevfīḳ ḫilālinde tehiyye-i zād-ı yevm-i me'āda bez̠l-i maḳdūr (6) ve bu dār-ı pür-mehālikde mālik olduġı memālīk ü memālikden

(7) ḳaṣr-ı yed ü ḳaṭ‘-ı naẓar bābında sa‘y-i mevfūr eyleye ki ticāret-i (8) rābiḥa bu vech-i mu‘teber üzre müyesser ve neyl-i fevāyid-i uḫreviyye (9) bu ṭarīḳle muḳadder u muḳarrerdür fe-lihāẕā neṣāyiḥ-i cemīle-i meẕkūreye (10) ḥikmet-i ilāhiyye ile mütefeṭṭın ولا بواسطة التعبير والتقرير deḳāyıḳ-ı (11) fenā-yı dünyā ve ḥaḳāyıḳ-ı beḳā-yı uḫrāyı müteyaḳḳın olan bā‘is̱-i (12) تحرير هذه الصحيفة

(13) مقرب مجلس الخليفة وملازم صحبته الشريفة نخبة ارباب الاموال اسوة اصحاب الاقبال

45(a)

ندیم لم يسمع شر الحديث من (2) مسلم الكل فی سداده وصدقه لا يلام فی قاله (1)
بالحق وهو ساكت وبامر بالطوع انه (3) فيه امين بكتم السر وبخفيه ينطق
اعنی بر علی اغا ابن (5) صامت تومی حركاته الى البشارة والعارف تكفيه الاشارة (4)
ربه عن (6) عبد الله الاخرسی المعروف بچاپه دلسز صانه الله عن الزلل والفاقة وقاء
ترتيبه حسناته راغب وتعيين (7) المطالع الناشئة من الطلاقة حسبة لواهب المآرب
و تعيين خيرات موجبة المثوبات طالب (8)

olmaġın (9) meclis-i şer‘-i şerīfe ḥāżır ve maḳām-ı ‘ibāretde ḳāyim olan işāret-i (10) ma‘lūme-i maḳbūlesi ile mu‘terif u muḳırr olup maḥrūse-i Ḳosṭanṭıniyye (11) **Maḫdūm-ı celīlü'ş-şāna yazılan nüsḫa-i Vaṣṣāf ḫātimesine (12) bu vechile taḥrīr-i tārīḫ-i ferāġ olunmışıdı***

(13) چند ماهست كه سياح چابك قدم قلم روزان و شبان

---

* Nergisinin, Kafzade için istinsah ettigi Vassaf tarihinin sonuna yazdığı metin (bk. Münş. Nergisi, Lala İsmail, 603, 39a)

45(b)

امتنان ونخبران در شاهراه سطور این کتاب همیشه رد و درطی منازل ومراحل (1)
صحایفش همواره درنگ و دد بوده المنة لله تعالی حالا بسر منزل اتمام رسید
و رخت و بخت اقدام بزاویهٔ اختتام کشید یعنی این نسخه فاخره که روی مطرای
ثانیهٔ تعریفش از گلگونه اطرا استغنا ماست و معرف حق گوی ناطقه درصدد
توصیف او هرگونه مبالغه که ابداع کند همه بجاست از دست فقیر نامراد و بندهٔ
ناشاد محمد نرگس القاضی در شب عید شوال سنه تسع و عشرین و الف بدار
السلطنة و اجلال وجای ابهت واقبال قسطنطنیه محمیه بمرتبه اتمام پیوست برای مطالعه حضرت
فضایل پناه بی مدانی ناظم عقد اللآل القاضی بربع المعانی حائز قصب السبق بلاغت با عجاز درمضمار

46(a)

سخنسرایی موشکاف و دقیقه سنج بی انباز در دستگاه نادره نمایی مسلم جهانبان
یگانه دور زمان سحر آفرینی و نکته بیانی برمکی عطای حاتم کف یوسف لقای سلیمان شرف
مخدوم علوی نسب علامه زمخشری ادب (بهین میوه نخل نسل بتول مهین وارث فضل و خلق
رسول) خدایگان اهالی نواز مسعود العاده عبد الحی غایضی الشهیر بقاضی زاده اوصله
الله الی ما اراده و بلّغه الی اقصی مراتب السعاده ما نسأل الله ان یدوم لک النعماء
فینا وان تبقی لنا ابدا و اغاز نوشتن این صحایف پر لطایف که متضمن تلید و طارف
اعجوبهای دهر پرحوادث و صوارف و حاکی تقلبات احوال طالبان جهان پر رخارفست
هنگامی که جناب والا نصاب مخدوم عالیجاه گرامی لا زالت رصافة قلوب
الاحباب محضرة برشاشة کرمه و ما برح زلال الفصاحة جارحا من میزاب قلمه

46(b)

(1) بطریق مولویت کارفرمای قضاء سلانیک بودند. واین چاکر سینه
صاف خلوص اتصاف بخدمت نیابت آن برگزیده اشراف وخیرالخلف
اسلاف مشرف و کامروا و بملازمت صحبت آن حضرت عالی منزلت
سامی منقبت خوشدل وپرصفا بود وقوع یافت والحمدلله اولا وآخرا
اوقات خوش آن بود که با دوست بسر رفت دیگر همه بی‌حاصلی و بوالهوسی بود
پس از کمال کرم وفیض اتم حضرت مخدومی درخواست مستمندانه بندگی آنست
هرچند این نسخهٔ دلپسندی مانندیه پیشگاه نظر سعادت اثر آن فریدالدهر
اهالی‌پرور رسد وبدستبوس ایشان مشرف شود کاتب الحروف ملهوف را
از نصاب ذکر باخیر بهره‌یاب فرمایند واز سایر مطالعات ستوده
اثر خجسته سیرهم اقصای ملتمس اینست وبس رحم الله ناظراً فیه یخرج الطیبات من فیه

47(a)

(1) İhānet-i erbāb-ı dāniş mültezimlerinden ba'żınuñ (2) ẓılām-ı ẓulm ü sitemi mihr-i tābdār-ı ṭal'at-ı aṣḥāb-ı kemāl ü kerem (3) ber-ṭaraf olduḳda bu ṣaḥīfe-i laṭīfe ḳaleme gelmişdi

(4) Yārab bu ne şevḳ-ı dil-güşādur
Yārab bu ne ẕevḳ-ı cān-fezādur

(5) Yārab bu ne feyż-ı sermedīdür
Yārab bu ne ḥāl-i ġam-züdādur

(6) Yārab bu ne ʿīd-i pür-ṭarabdur

Yārab bu ne vaḳt-i pür-ṣafādur

(7) belī bu h̲urrem-zamān-ı bah̲t-yārī ol ṣabīḥatü'l-ʿīd-i kām‿karīdür ki (8) sālhā sitem-keş-i āteş-i dūzah̲-şerār-ı hicr-i yār olan (9) sīne-figār-ı bī-ḳarār bir demde hem ruh̲ṣat-ı neẓẓāre-i cemāl (10) hem devlet-i icāzet-i rūymal istisʿādiyle pādişāh-ı (11) vaḳt olup gāh nedīm-i bezm-ārā-yı h̲āṭırı h̲alvet-serāy-ı sīnesinde (12) (mısra) چنان پر شوق مسرورم که در عالم نگنجم mażmūniyle (13) ḥikāye-perdāz-ı rāz ve gāh h̲unyāger-i müteh̲ayyilesi şebistān-ı

47 (b)

(1) dimāgında (mısra:) چنان سرمست و مغرورم که عالم را نمیدانم (2) medlūliyle terāne-senc-i ʿizz ü nāz ola lā lā bu fīrūz vaḳt-i (3) şādmānī ol nevrūz-ı hümāyūn-sāl-i kāmrānīdür ki şiddet-i (4) sermā-yı cefā-yı nā-revādan bir niçe miḥnet-zede ve mübtelānuñ (5) pāy-ı rāst-rev-i ʿaẓīmetlerine ʿarec ve dest-i dürüst-gīr-i (6) himmetlerine şelel ʿārıż olup ne berf ü bārān-ı aḥzāndan (7) zīr-i bām-ı teẓallüme firār idecek mertebe reftāra ḳudret (8) ve ne defʿ-i iḥtimāl-i füsürdegī-i cevāriḥ-ı ṣabr u ḳarārları içün (9) menḳal-i tevekkülde āteş-efrūz-ı taḥammül olmaga istiṭāʿatları (10) olmagla re'sü'l-cebel-i taḥayyürü ıżṭırārda taḥaḳḳuḳ-ı helāke ḳarār virmişler iken (11) bagteten mihr-i ʿināyet-i rabbāniyye şaʿşaʿa pāş-ı zemīn ü zamān (12) ve pertev-

endāz-ı ʿālem ü ʿālemiyān olup ber-ṭaraf-sāz-ı serdī-i (13) cevr-i bī-maḥal ve tefriḳa-endāz-ı ġamām-ı ġumūm u kesel olmaġla ol

48(a)

(1) dermāndegān-ı bī-mecāle ḥayāt-ı cedīd ve ṣıḥḥat ü ʿömr-i pür-mezīd ḥāṣıl ola (2) veyā iḫtiyār-ı metāʿib-i sefer-i deryābār iden sūdāgerān-ı (3) keştī-süvāra كظلمات في بحر لجّي يغشاه موج ās̱ārı ẓāhir u be-dīdār (4) olup ṣavlecān-ı ḳażā ol dest-ḫōş-ı rūzgār olan (5) gūyçe-i fülk-i felāket-meʾābı tereddüd-i pīşgāh-ı ġaddār-ı nā-ḳadr-şināsa (6) mübtelā olan bidrūd-kerdegān-ı ṣafānuñ mecmūʿa-i rāḥatları (7) gibi ṣad-pāre ve perīşān-eczā ḳıldukda her biri bir taḫta pāreye (8) rūy-ı niyāz mālīde ḳılup ve mūṣıl-i sāḥil-i selāmet (9) olmaḳ ricāsıyla der-āgūş idüp kendülerin endāḫte-i (10) baḥr-ı bī-ḳaʿr-ı ye's ü ḳunūt itmişiken şurṭa-i tevfīḳ-ı ilāhī cümlesin (11) bir saʿādetmend-i ḫātem-şiyem-i ʿamīmü'l-efżālüñ teferrücgāhı (12) olan ḥadīḳa-i ẕātü'l-behce-i cennet-mis̱āle ilḳā ide ki (13) ol çār-bāliş-ārā-yı mesned-i kām-baḫşīnüñ destgīrī-i

48(b)

(1) ālüftegān-ı bī-ser ü pā ehemm-i āmāl ü aʿmāli olmaġla tertīb-i esb ü esbāb ve tekmīl-i melābis ü es̱vāblarında riʿāyet-i şarṭ-ı (3) mübālaġa idüp mecmūʿı sālimen ve ġānimen vaṭan-ı me'lūflarına (4) vāṣıl ola ḫayır ḫayır bu

nuhbetü'l-ezmān ol eşref ü es'ad-ı (5) ahyāndur ki müddethā metrūk-i zevāyā-yı ka'r-ı cahīm belki ihtimāl-i (6) hulūd ile mübtelā-yı 'azāb-ı elīm olan dereke-nişīnān-ı (7) peyġūle-i hāviye gūşına surūş-ı haber-pejūh-ı rahmet ilkā-yı (8) peyām-ı'afv u maġfiret idüp bir lahzada ol mahbūs-ı selāsil ü aġlāl (9) olan bergeşte-hālān-ı endūh u melāle hem ka'r-ı dūzahdan (10) necāt hem sahn-ı firdevs-i berīne dühūl ile neyl-i derecāt müyesser ola(11) vākı'a me'lūf-ı nüvāziş-i küremā-yı sudūr-ı 'atā-pīşe olan (12) fukarā-yı senā-endīşe kažā ile mübtelā oldukları kasvetü'l-kalb-i (13) mücessem-i ġaribü'l-manzarun sehābe-i rūy-ı zulmānīsinden

49(a)

(1) mezāri'-i emanīlerine tevakku'-ı bārān-ı şādmānī itdükce ya tegerg-i (2) kahr u cefā veya savā'ık-ı zecr u izdirā isābet idüp lehce-i (3) zuhal-peykerinden ref'-i burka'-ı قمطریرا عبوسا ricāsıyla teklīf-i (4) muhāl iden sevdāiyān-ı mužtarib hāle rūy-ı dürüştini sūret-i (5) hār-püşt-i nāvek-endāzda irā'et itmegi bihterīn a'māl-i cādūvāne (6) mülāhaza iden ru'ūnet-penāh ile merreten teşerrüfi ka'r-ı dūzahda (7) 'āşıyān-ı hılāf-ı cins ile ebeden tekarruba müsāvī 'add itseler (8) ihtimāl-i müāhazeden tahlīs-ı girībān-ı hāl itmeleri mukarrerdür (9) eger edeb-i āştī-pesend saht-āvīz-i bāzū-yı hāme-i hūn-rīz (10) olmayup meydān-ı edā-yı hıdmet-i tehniyet-i hažret-i

ṣadru'ṣ-ṣudūr (11) ve sāḥa-i şükr-güzārī-i mevhibe-i bedīhiyyü'ẓ-ẓuhūrda ruḫṣat-dih-i (12) şūrīdegī-i ʿarż-şikenī olsa ol ʿadū-yı ḥaysiyet (13) ve ḫaṣm-ı cān-ı maʿrifetüñ sīne-i istiḥḳāḳına nevek-i zehr-āb-dāde-i

49(b)

(1) sinān-ı lisān ile bir zaḫm-kārī-i mümteniʿu'l-iltiyām melḥūẓ idi ki (2) nā-murādān-ı cerīḥu'l-fu'āduñ zaḫm-ı derūnların nāḫun-ı mesmūm-ı āzārile (3) ḫırāşīde ve merhem-i iltifāta bedel nemek-i zehr-ālūd-ı ḫaber-i ḫırmān (4) pāşīde ḳılmaḳ lezzeti maḥsūs-i ẕā'iḳa-i cān-ı müsteḥiḳḳu'l-ḫıẕlānı ola (5) fī nefsi'l-emr derūn-ı naḫvet-meşḥūnında ẕāt-ı maʿrifete bir ṭabaḳada (6) buġż u ʿadāvet meknūndı ki eger naḳīż-ı ḥadd-i insānī olan (7) vücūd-ı bī-sūdınuñ cibillet-i ādemiyānda merkūz olan ḳābiliyyet-i ʿilm ve (8) ṣanʿat-ı kitābet ile münāsebeti olup dest-i direm-peymāsı (9) gezlik ü ḫāmeye çespān olsa ve evḳātını taʿdād-ı nuḳūd-ı (10) rüşvetden ġayrı maṣlaḥat ṣarfına imkān bulsa Allāhü aʿlem ṣaḥāyif-i (11) ʿālemden bi'l-külliyye maḥv-ı rüsūm-ı ʿulūm idüp meḫādīm-i kirāmına düstūru'l-ʿamel (12) olmaġıçün evrāḳ-ı leyl ü nehāra şebt-i veṣāyā-yı nādānı iderdi (13) بنادانی فتاده کارمن القصه در عالم که دانایی بود ذرتیش او بدتر زنادانی

50(a)

(1) ḥamden lillāhi taʿāla devlet-i nā-pāyidār-ı çend-rūzesi ṭayf-ı ḫayāl (2) gibi serīʿu'z-zevāl ve rehīn-i iżmıḥlāl

olup ol zemherīr-i (3) ḥüzn ü ḳasveti nev-bahār-ı ʿadl ü re'fet taʿḳīb itmekle ẕerrāt-ı (4) ʿālem müstefīż-ı revnaḳ ve bahā'-i dem-be-dem olmışdur

(5) انّ مع العسر یسری شفاست   شاد برانم که کلام خداست

(6) Ṣadru'ṣ-ṣudūr-ı kerīmü'l-ḫıṣāl merḥūm ve maġfūrun leh Kemāl Efendi (7) ḥażretlerine bu varaḳçe-i niyāz ile ʿarż-ı ḥāl olunduḳda Mostar każāsına serdār............*

(8) (Mısra) 'Melāẕā dil-nevāza çāre-sāzā

(9) غمگین نشود طبع گل از ناله بلبل   هرباد گدا رونق بازار کریمست

(10) mażmūnı dil-i bī-nevāyı keş-me-keş-i cezr u medd-i iḳdām u iḥcāmdan (11) ḫalāṣ itmegin ser u pā birehne ʿāzim-i kūy-ı niyāzmendī (12) olup mebsūṭ-ı ṣaffü'n-niʿāl-i bārgāh-ı gerdūn-miẕālleri (13) ḳılınan bu riyā-pāre-i istebraḳıyyü'l-evṣāf ki ṭaʿne-zen-i

50(b)

(1) zerrīn-visāde-i şehriyārān-ı eṭrāf ez-ḳāf-tā-ḳāfdur (2) leb-i edeb ile mülteẕem-i çāker-i sīne ṣāf-ı ḫulūṣ-ittiṣāf (3) olduḳdan ṣoñra ʿarż-ı niyāz-ı müstmendāneye cür'et (4) ve müddeʿā-yı recāyı bu vechile ifrāġ-ı ḳālib-i ḥikāyet ider ki (5) bu rūstā-zād-ı Ehrimen-nijāduñ fażāżat-ı ḫilḳatinden (6) neş'et iden cürm ü taḳṣīr müstevcib-i şunūf-ı taḥḳīr iken (7)(mısra)ʿشستن لوح گنه دستور ابر رحمتست

(8) vefḳınca ṣafḥ-ı cemīl ile taʿzīr buyurulduġınuñ tedārik-i şükrinde (9) ḳāṣıd-ı ʿālem-gerd-i mütefekkire

---

* Metin fotoğrafında silik çıkmıştır.

cüst ü cūy-ı çārsū-yı mülāḥaẓa (10) idüp nuḳūd-ı müteʿāḳıbu'l-vürūd-ı enfāsı ile'l-yevmi'l-mevʿūd (11) duʿā-yı devletlerine vaḳf itmekden ġayrı tedbīrden me'yūs (12) olmaġla bu nehc-i maʿhūd üzre s̱ebāt-ḳademe taʿahhüdi sükkān-ı (13) mele-i aʿla şühūdü'l-ḥāl olmaḳ üzre maḥkeme-i münācat-ı ḳāḍıyu'l-ḥācātda müsecceldür

51(a)

(1) أَوْلَيْتَنِي نِعَمًا أَبُوحُ بِشُكْرِهَا   وَكَفَيْتَنِي كُلَّ الأُمُورِ بِأَسْرِهَا

(2) فَلَأَشْكُرَنَّكَ مَا حَيِيتُ وَإِنْ أَمُتْ   فَلْيَشْكُرَنَّكَ أَعْظُمِي فِي قَبْرِهَا

(3) lākin aḥkām-ı ẕāyice-i iḥtimālāt-ı ʿaḳliyyeden istinbāṭ (4) olunur ki taġrīr bi'l-iḥsānda bu miḳdār ile iktifāya muḳteżā-yı (5) mürüvvetleri rāżī olmayup taʿyīn-i maṭlab-ı maʿhūdı ʿilāve-i (6) elṭāf-ı sālife buyurmaġla ḳabā-yı kerem muʿlem ve manẓūme-i dād (7) müstezād olmaḳda himmet-i ʿaliyyeleri der-kār ola (şiʿr:)

(8) فَيَا مُلْبِسِي النُّعْمَى الَّتِي جَلَّ قَدْرُهَا   لَقَدْ أَخْلَقَتْ تِلْكَ الثِّيَابُ فَجَدِّدِ

(9) eger āteş-i żarūret-i ṣahre-güdāzdan baḥs̱e dil-i āhenīn-i (10) ḥamiyyet-pīşegānuñ ṭāḳatı olup ol nāʾire-i ġayūr-sūzuñ (11) kemter zebānesi zebāna gelmek mümkin olsa muḥaḳḳaḳdur ki reşḥa-pāş-ı (12) telaṭṭuf olmaḳda bir laḥẓa tevaḳḳuf buyurulmayup iṭfā-i (13) lehīb-i ḫāṭır-ı zārda müsāmaḥa ve ārām ẕimmet-i ṣaḳḳā-yı şefḳatlerine ḥarām ola

51(b)

(1) keremkārā pençe-i müżāyaḳa ki pāre-sāz-ı dirʿ-i ṣabr u taḥammüldür bir vechile (2) gelūgīr olmışdur ki kārbān-ı nefs āmed-şöd-i ḳaṣaba-i ḫulḳūmdan (3) ḳalmaḳ mertebesine varmışdur nihāyetü'l-emr mālik-i kīmyā-yı tecellüd (4) olmaġla ṭavr-ı ġayrete ḫalel virmeyüp ne ḥāl ise sāʿat-ı (5) şuʿbede-i himmet ile ḳaṭarāt-ı dümūʿı nuḳre-i sīm ve perkāle-i (6) cigeri ḳurāża-i zerrīrā'et idüp küleh-rubā-yı zeyd ü ʿamr (7) olmaġla müdāfaʿa-i gürūh-ı vām-ḫāhāna muḳāvemet olunur(mısra)

(8) Neler çeker bu göñül söylesem şikāyet olur

bāḳī luṭf u ʿināyet menūṭ-ı ḥażretdür (9)**Bir müderrise şefāʿatı mülāḥaẓasıyla keremkār-ı ʿadīmü'l-misāl-i (10) cennet-mekān u ḳuds-āşiyān Kemāl Efendi ḥażretlerine irsāl olunmışdur**

(11) خدایگانا گر یابم از تو دستوری بوصف تو دو سه بیتی کشم بذیل سواد

(12) زهی ز لطف تو غمخانهٔ فلک پر عیش زهی ز عدل تو ویرانهٔ جهان آباد

(13) فلک غبار درت را ز روی شان و شرف بجذبهٔ ناصیه حاصل کند ز دامن باد

52(a)

(1) reşk ol ġubār-ı müşkbāra ki rūyını sūde-i bulġārı ṭabla-i (2) kefş-i süreyyā-naḳş-ı ḥażret-i ferīdü'd-dehr-i kerīmü'l-ḫıṣāl idüp kūşe-gīr-i (3) zīr-i naʿlçe-i sīmīn-i hilāl-miṣālleri olmaġla teḳālīb-i rūzgārdan (4) āsūde olup bāliġ-ı müntehe'l-merām-ı rāḥat ü şādkāmı olduġından (5) āftāb-ı münīr ile baḥş-i tefāḫur u mübāhāt eyler li-

münşi'ihī

(6) Süm-i semendine yüz sürmegile şevḳından
Ḥażiż-ı evce idüp ʿarż-ı ibtihācü sürūr

(7) Semāda taʿne ider sünbüle ayla pervīne
Zemīnde sünbüle-i kişt ü h̲ūşe-i engūr

(8) kāş ol ġubār-ı kīmyā-ʿayār benüm vücūd-ı h̲āksārum olaydı ki (9) bu taḳrīble ıżṭırāb-ı ser-geştegīden āzād olup ser-şiken-i (10) raġbet-i Şerīh u Nuʿmān olan ʿallāme-i zemīn ü zamānuñ ṣaff-ı (11) niʿālinde dāyimü'l-ʿukūf ve sefer ü ḥażerde kāmkārān-ı h̲ıdmetleri olan (12) devletmendān-ı ʿālī-menzilet ile muh̲teliṭ u me'lūf olurdum ve saʿādetli (13) sulṭānum ḥażretlerinden gördügüm ʿināyet-i bī-nihāyet şükrini

52(b)

(1) ki h̲āric-i iḥāṭa-i ḥisāb-ı müstevfī-i idrāk olup ʿalime'llāh (2) sebeb-i ḥayātumdur bi'z̲-z̲āt ḥużūr-ı ʿizzetlerinde kemā-hüve'l-vācib (3) mü'eddī ḳılurdum ḥaḳḳā ki vāye-girān-ı niṣāb-ı ḳabūle bu saʿādete (4) vuṣūlden mühim bir emel-i müsteḥıbbü'l-ḥuṣūl muḥāl idügi bedīhiyyü'l-medlūldür (5) ammā benüm gibi tīre-bah̲t-ı siyeh-rūzgār bu gūne devlete nice sezāvār (6) olur ki reh-peymā-yı şāriʿi cüst ü cūy-ı merām olalı gāh (7) rīv-i dīv-i ġaflet ile reh gümkerde-i cengelistān-ı ih̲tilāl ve gāh (8) ḳaṭaʿa-i ṭarīḳ-ı teyaḳḳuẓ u intibāh olan küteybe-i

te'assür ü teḥayyür (9) tesādüfiyle ber-geşte-ḥāl olup من دخله كان آمنا (10) kitābe-i pīştāḳ-ı iclāli olan bārgāh-ı mecd ü iḳbāle cebīn-sāyīden (11) evāyil-i sülūkde maḥrūm olmaġla ḥālā niġāh-ı ḥasret-ālūd-ı (12) nā-ümīdāne ile melūl ü melūm olmaḳ lāzım geldi her çend maḥrūmī-i (13) sa'ādet-i ittiṣāl-i ḫıdmet-i ḫudāvendi ciger-güdāz-ı bendegī iken

53(a)

(1) naẓre-i pey-der-pey-i iltifātlarına maẓhar olup fütāde-i ḫāk-i (2) ḫırmān ve pāmāl-i ḳaṭār-ı ġumūm u aḥzān iken merreten ba'de uḫrā dest-i (3) emānī-baḫş-ı himmetleri ile vücūdumı ber-dāşte-i evc-i i'zāz (4) idüp vāṣıl-ı menāṣıb-ı 'aliyye ḳılmaġla ser-efrāz buyurduḳları (5) cemī' aḥyān ü evḳātuñ du'ā-yı beḳā-yı devletlerine maṣrūf (6) olmasın müstelzim olduġı cihetden hemvāre bu ḫıdmete (7) muvāẓıb olmaġla gūyā ki bi'ẓ-ẓāt mübāşir-i cārū-keşi-i dergāh-ı (8) devletleri olup (mısra) گرچه دوریم ز خدمت بدعا مشغولیم (9) medlūliyle tesliye-baḫş-ı cān-ı nā-tüvān olurın sa'ādet-penāhā (10) muḳteżā-yı ḳabāḥat-ı nā-fehmīden nāşī ba'żı emānī-i fużūlāne ricāsıyla (11) taṣdī'-i ḫademe-i dergāh-ı 'ālīlerine cesāret olunduġı (12) ḳarīn-i tesāmuḥ olmaḳ zu'miyle resānende-i ruḳ'a-i niyāzuñ (13) incāḥ-ı āmāline şemme-i 'ināyetleri der-ḫāst olunur ki ġarażı-ı aṣlī

53(b)

(1) sulṭānumı dünyā deger s̲evāba delāletdür ne ān ki kendimi maḳām-ı (2) şefāʿatde bilüp bu resme küstāḫīye cesāret idem (3) bāḳī emr u iḥsān ol ẕāt-ı kerīmü'ş-şānuñdur (4) **şikāyet-i derd-i firḳat ve ḥikāyet-i imtinān-ı ʿināyet (5) içün maḫdūm-ı celīlü'ş-şān cenābına irsāl olunmışdı***

(6) كفى شرفًا انى مضاف اليكم — وانى بكم ادعى وارعى واعرف

(7) اذا بملوك الارض قوم تشرفوا — فلى بكم قدر اجلّ و اشرف

(8) ser-nihāde-i ḫāk-i şerefnāk-i dergāh-ı saʿādet-penāh-ı (9)ʿāli-cāh-ı lāzimü'l-iʿzāz olduḳdan ṣoñra dil-i müstmend-i (10) bā-niyāz ḥużūr-ı ḥażretde bu ṭarīḳa üzre ṣad-pāre-sāz-ı girībān-ı rāz (11) olur ki ṣavlecān-ı ḳażā-yı sāmān-rūba kūyçe-i vücūd-ı (12) bī-ārāmı ʿarṣa-i pehn-i cennet-ṣaḥn-ı āsitanelerinden cüdā ḳılup (13) nihāyet-i felevāt-ı mehcūrīye ġalṭān ideli ol ṭōb-ı

54(a)

(1) ser-geştenüñ cānib-i ġabrāya mümāss olan ṭarafı neş'e-i (2) rūmālī-i ġubār-ı ʿaṭebeleri müşāhedesiyle feriḥ u faḫūr (3) ve ṣavb-ı semāya teveccüh iden semti ol ḫānedān-ı keremüñ (4) edā-yı şükr-i niʿamı içün rūyını cānib-i ʿarş-ı muʿallāya tutmaḳ (5) ḥāletin mülāḥaẓa ile dil-şād u mesrūr olup her ḥālde (6) şükr-i niʿmetleri ve duʿā-yı devletleri

---

* Burada mezkur şahıs Faizi Efendidir. (bk. Münş. Nergisi, Lala İsmail, 603, 31b)

edā olunmaḳdadur (7) keyfe lā sulṭān-ı kerīmü'ş-şānum ḥażretlerinden görilen ʿaṭāyā-yı celīle-i bī-nihāye taʿdādında müstevfī-i daḳīḳa-şinās-ı (9) ʿālem-i bālā levḥ-i sīmīn-i eflāke raḳam-keş-i ḥisāb olduḳda (10) nuḳaṭ-ı bī-ḥadd ü ʿadd-i s̲evābit ü seyyār ṣıfr-ı ülūf olmaġa (11) vefā itmeyüp muḥāsib-i cezr-i eṣamm dah̲i bu māddede kemāl-i (12) ʿaczinden bī-dimāġ olup edevāt-ı ḥisāb ü kitāb (13) olan ḳalem ü devātın endāh̲te-i ẓāviye-i ferāġ itmişdür

54(b)

(1) زهی عطای تو همچون کناه من بیحد   زهی فیوض تو چون شکر بنده نا محصور

(2) ḥaḳḳā ki ḳubbe-i nüh tūy-i ʿOs̲mānun̂ her biri keffe-i mīzān ve h̲aṭṭ-ı istivā ile (3) kürre-i zemīn bir ḳanṭār-ı rāst-miʿyār olsa dest-i kerīm-i bermekiyyü't-teslīmlerinden (4) vāṣıl-ı pençe-i imsāk ve dāh̲il-i kef-i telef-i ʿabd-i me'lūfü's-seref (5) olan nuḳūd-ı bī-ḥisāb ve cins-i fāh̲ır-ı kemyāb kemiyyetinün̂ (6) miʿşār-ı ʿāşirīnün̂ maʿlūmiyyeti emr-i muḥāl olup hemānā simsār-ı (7) baṣīret-şiʿār-ı müdrike tah̲mīnen bu mertebeyi iḥāṭaya ẓāhiru'l-ḳaderedür ki (8) pīrāmengīr-i dāmen-i taʿahhüd-i ʿabd-i faḳīr olan gürūh-ı tevābiʿun̂ ceyb ü (9) dāmān-ı taṣavvurları niṣāb-ı ʿināyetleri ile māl-ā-māl olduḳdan ṣon̂ra (10) inā-yı lebrīz-i taṣarruflarına küncāyiş-pez̲īr olmamaġla fāżıl olup (11) perīşān-ı ṭarafey-i reh-güz̲er ḳılduḳları sīm ü zer taʿne-zen-i (12) sermāye-i ṣad Ḳārūn ve müstaġnī-kün-i hezār Eşʿab-ıdūn olmaḳ (13) mümkin olup baḳıyyesi dah̲i ilā-

yevmi'l-mīzān kifāye-i ḳāṭibe-i ḫātem-nişān-ı cihān ola

55(a)

(1) در عرصه ممالک انعام عام تست — حاتم کمینه ز گدایان رهگذار

(2) بی اختیار مهر تو تابد ز جان ما — ما را درین قضیه نماندست اختیار

(3) باشد دران دمی که برآریم کز خاک — چون صبح داغ مهر تو بر سینه یادگار

(4) ʿināyet-i bī-nihāyelerinden ḳaṭʿ-ı naẓar ol semāḥat-ẕāt (5) ve saʿādet-ṣıfāt ṣāḥibi hudāyegān-ı ʿālī-tebārun (6) lezzet-i ṣoḥbet-i bī-külfeti ve neş'e-i cām-ı ülfeti ki be-her ḥāl (7) ol meclis-i refīʿa lāyıḳ ve ol meşreb-i şerīfe lāzım-ı (8) ġayr-ı müfāriḳdur ẕā'iḳa-i taṣavvurdan bir dem zāil olmayup (9) derd-i ḥaṣretiyle te'eṣṣür ü tekeddürde ẓāhir u bāṭın müttefiḳ ve cān u dil (10) āteş-i ṣammā-güdāz-ı firḳatiyle bir yerden muḫteriḳdur (mısra)

(11) العین باکیة والدمع مسفوخ

(12) بلبلی کو تا ز من افغان حسرت بشنود — طفل مکتب گرددرس محبت بشنود

(13) گوش نادر آشنایی کو که بشنید دمی — نالها از سینهٔ اهل محبت بشنود

55(b)

(1) maḥal benüm gibi tīre-baḫt-ı kec-nihād ve nādān-ı māderzāda her sāʿat (2) başını ṭaşdan ṭaşa urup zār zār vücūdını (3) fenāya virmek ki müddethā kenāre-i çemen-ṣaffe-i iltifāt-ı (4) veliyyü'n-niʿamīde cūy-ı revān-āsā cūşān u ḫurūşān iken (5) öz iḫtiyāriyle beyābān-ı miḥnete şitābān revān ola (6) ve sezā benüm gibi jājḫā-yı herze-kāra aḫker-i ḥasretle (7) ser-ā-pā cismini dāġ-dār itmek ki

s̲ālhā bülbül-i destān-serā-yı (8) servistān-ı serābistān-ı bezm-i üns-ā-üns-i mah̲dūmı iken (9) kendi hevesi ile fütāde-i gülh̲an-ı mihan olup semender-vār (10) maḳarr u me'vāsın nīrān-ı hicrān eyleye(beyt)

(11) من آن مرغم که افکندم بدام صد بلا خود را   بیک پرواز بی هنگام کردم مبتلا خود را

(12) rişte-i i'tiḳād-ı şerīfleri bu veted-i taḥḳīḳe beste ola ki (13)laḥẓa-i ṣoḥbetleri dünyā ve mā-fīhādan e'azz olup bir dah̲i velev ānen

56(a)

(1) kūşegīrī-i ṣaffü'n-ni'āl-i meclis-i h̲udāvendi müddetü'l-'ömr (2) mesned-ārāyī-i müntehe'l-ġāyāt-ı evc-i ser-bülendīden müraccaḥ u mu'teberdür (3) keremkārā gāhī bu mülāḥaẓa-i vehmiyye nāh̲un-ı iḥtimālāt-ı ba'īde ile (4) tah̲dīş-i vecne-i teşvīş iderki ba'żı aḥyānda herze-kerdī-i (5) çāker-i der-bederden meşreb-i 'aynü'l-ḥayāt-ı h̲aṣıy yetleri tekeddür-pez̲īr (6) olmış ola sulṭān-ı kerem pervāne-i şu'le-dōst farṭ-ı (7) bī-ḳarārīden pīrāmen-i çerāġda āvāre olup kendin (8) ser ü pāyligine ursa ve bülbül-i na're-zen kemāl-i bī-ser ü sāmānīden (9) ārāma ḳādir olmayup daldan dala ḳonsa şeb u rūz (10) anuñ fikri şem'-i cem'-ārāda ve bunuñ h̲āṭırı gül-i ra'nāda (11) olıcaḳ mez̲heb-i ḥaḳīḳatde hīç biri töhmet-i bī-vefāyīye şāyeste (12) olmayup hercāyī ıṭlāḳına mā-ṣadaḳ olmaz(şi'r:)

(13) بپیچیده‌ام رخ از همه ذرات کاینات   روی امید من همگی جانب شماست

56(b)

(1) Ekābir-i ḳużāt-ı ʿasākirden bir devletmend-i ʿālī-cāh* ṭarafından (2) bu faḳīr-i kem-rāha vürūd iden nāme-i iltifāta cevāb içün taḥrīr olunmışdı (3) teşrīf-i mesned-i ṣadāret ve ḳudūm-ı ba-saʿādet tehniyyetini mütezammındur

(4) يقبل الارض اجلالاً بكل فم عبد يقدّس الاتباع والخدم

(5) يودّ لو انّ دنياه بما رحبت نزول عنه ويلقى الطيف في الحلم

(6) fi'l-ḥaḳīḳa melce ve melāẕ-ı ʿālemiyān be-taḫṣīṣ ḥayāt-baḫş-ı faḳīr-i nā-tüvān (7) olan saʿādetli sulṭānum ḥażretlerinüñ edāme'llāhü idāme'd-devleti (8) fī simāṭ-ı ʿizzetihī mā-ibtehece'd-dehru bi-zekāihī ve ʿizzetihī dergāh-ı refīʿ-i (9) bāhiru'l-iclāline cebhe-sā-yı ʿubūdiyyet olmaḳ ḳatıba-i nevʿ-i (10) beşere müntehe'l-ġāyāt-ı meṭālib-i ʿaliyye-i dünyeviyye idügi emr-i muḳarrer iken (11) bu perveriş-yāfte-i niʿmet-i bī-minnet-i ʿāṭıfetleri olan çāker-i (12) maḫṣūṣ-ı beyyinü'l-ḫulūṣa ki çemenistān-ı intiẓām-ı ḥāli sümūm-ı (13) ḫuşk-sāl-i iḫtilāl ile pejmürde-i zevāl ü zübūl oldukda reşeḥāt-ı

57(a)

(1) zülāl-i iltifātları ile tāze ḥayāt bulmağla mehebb-i ḳabūl-i ḳabūl olmışdur (2) ve ḳālbud-ı mehzūli ittikā-yı ʿaṣā-yı tecellüd ile geşt-i deşt-i taḥammülde nā-çār (3) iken pāy-ı merdī-i naẓra-i ʿināyetleri ile irtiḳā-yı

* Kastedilen kişi Ali Efendidir. (bk Münş. Nergisi, Lala İsmail, 603, 33a).

süllem-i derecāt-ı (4) i'tibār idüp kāh-ı mümerred-i irtiyāhda visāde-i tecemmüle vuṣūl bulmışdur (5) 'ömr-i cāvidānīden bihter ve dünyā ve māfīhādan müreccaḥ u mu'teber olmaz mı (6) 'alā-hāẕe't-taḳdīr neyl-i şeref-i bisāṭ-būsī-i ḥaḳīkīye mevāni'-i ṣūriyye (7) ber-ṭaraf iken ittiṣāl-i ma'nevī ile iktifā olunup ẓāhiren (8) türāb-ı bāb-ı 'ālīleri ile iktiḥāl ve senābik-i selāhib-i (9) ciyād-ı ṣarṣar-nihādlarına rūymālde dā'iye-i ihmāl sü'āli ile (10) ḫademe-i 'aṭebe-i sipihr-iḥtirām bu ḫāk-nişeste-i berzen-i ālāmı ilzām (11) iderlerse 'illetü'l-te'hīr rūyına ḥum-ı neberdgāh-ı rūzgār olan (12) heft-cūş-ı felekden ṣadā-yı ferruḫ-nevā-yı beşāret-i ṣad-gūne ki (13) mülehhası sa'ādetli sulṭānumuñ itmām-ı mehāmm-ı cihāddan ṣoñra ḥasbe'l-merām teşrīf-i mesnedgāh-ı ṣadāret-i rūm ile iḥyā-i rüsūm-ı 'ulūm itdügi pes āngāh

57(b)

(1) fetḥ u ẓaferle nehżatları ḫaberidür in'ikās-yāfte-i ḳubbe-i sımāḫ-ı (2) cihāniyān olmagın bu sürūd-ı sürūru şādmānī kāffe-i (3)'ālemiyānı dest-efşān ve pā-kūpān-ı semā'a getürüp bu kimesneyi (4) ser-ḥalḳa-i aṣḥāb-ı vecd ü ḥāl itmekle ser-germī-i ṣahbā-yı (5) meserretden ihtizāz-ı dāyim el virmekle ġalebe-i neşevāt-ı inbisāṭdan (6) girībān-ı sāmānī ṣad çāk ve 'amāme-i sülüvv ü sükūnı endāḫte-i (7) bālā-yı felekü'l-eflāk idüp bu şeklile ser u pā birehne (8) 'āzim-i dergāh ve mülāzim-i ṣaffü'l-ḫademe-i

bārgāhları olmaḳ (9) muḫālif-i ṭavr-ı edeb mülāḥaẓa olunduġı cihetden maḥzūr-ı mezkūr(şi'r)

(10) فوسائلی عندالکرام رسائلی والمدح خیروسیلة المتوسل

(11) medlūline ilcā itmegin ḥikāye-perdāzī-i meserret siyāḳında (12) edā-yı ḫıdmet-i tehniyet taṣavvurıyla faḳīrāne bir ḳaṣīde ruḳ'a-i niyāza (13) hemvāre ḳılınup taḳdīm-i ḫākpāy-ı veliyyü'n-ni'amī ḳılınmışdur her çend

58(a)

(1) bu müjde-i sa'ādet-iḥtivā belāġında resīdei gūş-ı hūş-ı (2) cihāniyān olan zemzeme-i sürūr u şādmānī beyānı küncīde-i (3) ẓurūf-ı ḳaṣāyid ü resāyil ve maḳdūr-ı nāṭıḳa-i büleġā-yı efāżıl (4) degüldür fe-keyfe benüm gibi mübtelā-yı ta'ta'a-i ḳuṣūr ve elken-i teleclüc-i (5) fütūrun müfād-ı mu'abbire-i yerā'a-i mefḳūdü'l-berā'ası ola (şi'r) (6)

Ki ben ḳande edā-yı medḥ-i ṣadr-ı nüktedān ḳande
Niçün ḥaddim bilüp mühr-i sükūt urmam dehān üzre

(7) nihayetü'l-emr neş'e-i ṣahbā-yı şādmānī ile terennüm-sāz-ı dü beyt-i (8) medīḥ olmaḳda meslūbü'l-iḫtiyār olup bi'ż-żarūre (9) zemzeme-perdāz-ı s̱enā olmaḳ lāzım geldi ümīd ki terāne-i (10) muṭrib-i ḫōş-elḥān-ı nāṭıḳa'-i süḫan-serā ber-vefḳ-ı uṣūl-i ma'ḳūl olmaġla (11) ṣafā-baḫş-ı mesāmi'-i kerīme-i ḥażret-i ṣadāret-penāhī ola (12) ḥaḳḳā ki mīzbān-ı mihmān-nevāz-ı felek misāfir-ḫāne-i dehre sofra-keş-i (13) is'āf olalı hergiz ne ḫān-ı ẓuhūra bu ni'mete

mu'ādil ma'ide-i

58(b)

(1) 'amīmü'l-fā'ide-i elṭāf getürmiş ve ne bu resme żıyāfet-i 'āmme ile (2) ikrām-ı kāffe-i cihāniyān eylemişdür

(3) بدین عطیه که فیضش بخاص وعام رسید هزار شکر خدا صد هزار شکر خدا

(4) bu māddede yalıñız saādetli sulṭānumı degül cümle-i efrād-ı benī ādemi (5) tehniyet lāzımdur ki bi-fażlihī ta'āla ṣadr-ı sa'ādeti teşrīfleri (6) medār-ı āsāyiş-i ḥukkām-ı şerī'at olmaġla müstetba'-ı āsūdegī-i cemī'-i ümmetdür (7) زهی بسایه لطف تو خلق را آرام زهی بقوت عدل تو دهر را تمکین

(8) bu nu'amā-yı celīleden resīde-i ẕā'iḳa-i cān olan leẕẕet-i (9) behcet ü kāmrānī şükrini muḳteżā-yı 'ubūdiyyet üzre s̱ebt-i (10) ṣaḥīfe-i niyāz idüp 'arża-dāşt-ı ḫudāyegān-ı ferīdü'd-dehr ḳılmaḳ (11) taṣmīminde ḫāce-i bendergāh-ı ḫavāss olan müfekkire çārsū-yı (12) dimāġa ṭaraf ṭaraf simsārān-ı kuvāyı perīşān idüp (13) müheyyā-sāz-ı edevāt-ı taḳrīr ü taḥrīr olmaḳ tekāpūyında iken sābıḳa-i

59(a)

(1) küstāḫī-i ḥaẕāri lāyiḥa-i ẕihn-i ḫīre-ser olup bu resme ālūde-i (2) evsāḫ-ı cürm ü günāh iken ne yüzle irsāl-i nāmeye cür'et idersin (3) deyü üstād-ı ḥikem-şinās-ı 'aḳl laṭme-zen-i rūy-ı tefekkür olıcaḳ (4) bu iḳdām u iḥcam

tereddüdiyle dest-i taḥayyür sütūn-ı zenaḫ ḳılınduḳda (5) peyk-i ḫuceste-pey-i iḳbāl destüme bir berāt-ı hümāyūn-fāl ve bir (6) menşūr-ı pür-nūr-ı bāhirü'l-iclāl ṣundı ki li-münşiihi

(7) Maẓmūnı ḥayāt-ı cāvidānī
Feḥvāsı neşāt u kāmrānī

(8) Her rişte-i saṭırı üzre manẓūm
Ṣad-gūne cevāhir-i emānī

(9) Żımnında ṣunūf-ı ʿizz ü iḳbāl
Ṭayyında ülūf-ı kāmrānī

(10) ʿafv-ı günāhı sābıḳı müştemil ve işāret-i ḫıdemāt-ı mūcibü'l-ʿādātı (11) şāmil olmağla ahālī-i diyār maḥżarında daʿvā-yı intisābumuzı muṣaddıḳ (12) ve ol ʿulüvv-i şānile faḳīr-i kem-nāmı yād itmekden ʿār buyurulmayup

(13) من خود چه کسم کیم ندانم — کاندر دهن آوری تو نامم

59(b)

(1) her ḥarfi hem-ḳıymet-i hezār cevher-i cān olan iki saṭır-ı şerīf ki (2) nigāşte-i ḫāme-i emānī-baḫşlarıdur hediyye-i bendegī buyurulmağla (3) maẓmūn-ı ḥuccet-i ʿubūdiyyetümi mü'ekkid ü muḥaḳḳıḳ olduğı sübḥānellāh (4) bir ḥālet ile meserret-baḫşā-yı derūn olmışdur ki bu gūne (5) feraḥ u şādmānī her giz müsāfir-i mihmān-ḫāne-i sīne olmayup (6) Allāhü aʿlem sulṭānum daḫi müddetü'l-ʿömr buna

mu'ādil s̱evāba nāil olmamışlardur(şi'r:)

(7) بازاین چه تو بیدا التفاتست   آهسته که اسمان نداند

(8) mekārim-penāhā bu mertebede ıṭnāb-ı süḫan gerçi nā-mülāyim-i de'b-i edeb (9) idügi ḳarār-dāde-i nükte-sencān-ı devr-i kühendür lākin cārū-keşī-i (10)dergāh-ı irem-pāyelerinden ḥarmān elemi āteş-endāz-ı ḫırmen-ı cān (11) olup fürce-i 'arż-ı ḥāl bulduḳca taṭvīl-i maḳālde meslūbü'l-iḫtiyār (12) olmaḳ lāzım gelür heman günāhumuz bu mertebeye münḥaṣır degül ümid ki یهفون والاکابر (13) الاصاغر یعفون medlūliyle 'amele ṭāli'-i bergeşte māni' olmaya bāḳī hemvāre

60(a)

(1) Nitekim şān-ı ḫudā ola teceddüd üzre
Münḳaṭı' olmaya tā feyż-ı ḫudāvend-i ezel

(2) Ṣadr-ı 'ālīde vücūdun ide mevlā bāḳī
'Ömrüñi eyleye hem 'ömr-i felekden aṭvel

(3) **Müderrisīn-i kirāmdan bir yār-ı muvāfık cenābına yeni pazar başısı iken (4) taḥrīr u irsāl olunmışdı**

(5) Zübde-i ehl-i himem ḥażret-i sulṭān-ı kerem

(6) یاد تو هیچ از دل پرخون نمیرود   وز دیده ام خیال تو بیرون نمیرود

(7) آهم قبول نیست وگرنه کدام روز   این شعلهء ضعیف بگردون نمیرود

(8) berg-i sebz-i niyāz-ı müstmendāne meclis-i refī'-i şāhāneleri (9) ṣavbına hediyye-i dervīşāne kılınduḳdan

şoñra bahāne-i temāşā-yı (10) benān-ı sütürde-nāhun-ı kilk-i müşkil-güşā ile küstāhī-i (12) hall-i huczetü'l-izār-ı mā-cerā cür'etine bā'is ü bādī bu ma'nādur ki (13) āsār-ı 'alāka-i ezeliyye sūret-nümā-yı āşnāyī olalı

60(b)

(1) mü'essir-i bī-bahāne-i hakīkīden der-hāst-ı imtidād-ı müddet-i (2) muvāsalat olundukca 'amel-rān-ı takdīr müheyyā-sāz-ı esbāb-ı (3) perīşānī olup mahż-ı husūl -i hasret ü ārzūmendī (4) içün gāhī nümāyān-ı bāsıra-i idrāk olan bārika-i visāl (5) ki mümāsil-i tayf-ı hayāldür fi'l-hāl zıll-i zāyil gibi peyveste-i (6) iżmihlāl oldugı mukteżā-yı tīrekī-i baht-ı siyehkār ancak (7) bu nevbet dahi fütāde-i handek-teh-i nā-bedīd-i bī-'ad olup (8) süllem-i şikeste-pāye-i tedbīr-i likāya dest-res beyyinü't-te'assür (9) olmagın müteraşşıdān-ı ecrām-ı neyyire-i semāviyye ka'r-ı çāhdan (10) nigerān-ı karānet sevābit ü seyyār oldukları gibi hālāt-ı (11) sükūn u harekāt-ı ahbābı çeh-i tarīk-i tahayyülden nigāh-ı (12) hasret-ālūd-ı nā-ümīdāne ve dūrbīn-i tasavvur-ı 'ācizāne ile (13) temāşādayuz ümmīd ki ser-sahīfe-i takvīm-i ārzū olan mażmūn-ı

61(a)

(1) چنان نماند و چنین نیز هم نخواهد ماند pīrāye-i dībace-i zuhūr (2) olup bu takrīble cān-ı sitem-keşe ki bī-ser ü sāmān-ı (3) telāşī-i hayretdür fi'l-cümle berg ü sāz-ı tesliyet

peydāsına (4) imkān ola taḥḳīḳ tefāṣil-i çigūnegī-i aḥvāl-i bendegī ile (5) tasdī' küstāḫlıġı rehīn-i 'afv-ı kerīmane olursa cilve-ger-i (6) mir'āt-ı ḫāṭır-ı ġayb-nümā-yı sedād-āşināları ola ki medīne-i (7) Yenipazara 'alāḳa-i ḳadīmi sebḳı ile ārzūmend-i ḥükūmet olup (8) ḥālā himmet-i ṣadru'ṣ-ṣudūr-ı 'ālicāh ile ol ḫurrem cāygāhda (9) mesned-nişīn-i ḥükm ü imżā ve seccāde-pīrā-yı ḳażā olmaḳ vāye-i (10) faḳīr-i kem-pāye-i bī-sermāyedür velī ġaddārān-ı bī-teraḥḥum-ı gümkerde-inṣāfdan (11) 'avn-i girdigār-ı ḫafiyyü'l-elṭāfa iltica olınur gerçi maṭma'-ı ṭalebe-i tehālük-pīşe-i (12) veġā-endīşe olacaḳ mertebede bir manṣıb-ı 'āli degül ammā farṭ-ı ta'alluḳumuza (13) vāḳıf olan ḥasede-i fesede-i li'āmdan emn-i tām şāyeste-i

61(b)

(1) ḫāṭır-āgāh-ı ehl-i intibāh olmamaġın elṭāf-ı cenāb-ı kerīm-i (2) Bermekiyyü'l-evṣāfdan şemme-i taḳayyüd iẓhāriyle ber-hem-zen-i ḥizb-i (3) rüḳabā-yı bī-inṣāf olmaḳ tevaḳḳu'ı ġāyetü'l-ġāyāt-ı emel-i derūnīdür. (4) Bāşed ki yümn-i i'ānetleri bi'z-ẕāt tekellüfāt-ı tedbīr-i esbāb-ı s̱ebātdan (5) müstaġni ḳılmaġla safā-baḫş-ı derūn-ı maḥzūn ola. Ve meḥāfil-i celīle-i (6) kibārda ser-bāzlıḳlar ki dīrīne şīve-i ṭab'-ı mekārim-pīşeleri‿dür. (7) kemā-kān bī-dirīġ olıcaḳ kemend-i saḫt-peyvend-i tesḫīr ile faḳīri bir vechile (8) bend idersüz ki keş-ā-keş-i rūzgār ile infiṣām-peẕīr olmaya el-ḥāṣıl (9) haḳḳumuzda tīġ-ı zebān-ı

āteş-te'ṣirleri meslūl ḳılınup zehre-şikāf-ı (10) ḥüssād olmak ve ḥimāye-i manṣıb bābında istiḫdāmı ḳābil olanlar vesāṭatıyla (11) beẕl-i ḫizāne-i himmet buyrulmaḳ ġāyet-i me'mūl ve nihāyet-i mes'ūldür. (12) ve ḳāṣıd-ı ferḫunde-baḫşüñ bed'en ẓuhūr-ı teveccühi dā'iye-i isti'cāl olmaġın (13) süṭūr-ı perīşānuñ edā-yı ṣütür-gürbe-i bī-insicāmı ḳarīn-i tesāmuḥ u iġmāż

62(a)

(1) olmaḳ nihāyet-i emānīdür ki ne mertebede ḫilāl-i perīşānī ve esnā-yı (2) bī-ser ü sāmānīde nüvişte olduġı ta'bīrāt-ı ṣaḥīfesinden ẓāhirdür.

*(3) پرورده بلا دل اندوهگین ماست دوزخ عبارت از نفس آتشین ماست

(4) گر سر دهیم دامن افلاك تر شود زین قطرهای اشك كه در آستین ماست

(5) pençe-i ṭāḳat-rübā-yı ḥasret-i ḫidmet-i kefş-gerdānī gerden-i cān-ı (6) belā-keşi bir vechile füşürde itmişdür ki zūr-ı tāb-şikeni ile (7) dīde-i ḳaṭre-bārdan çehān olan 'abarāt-ı ḫūnīn deryālar (8) gibi hijde hezār 'ālemi ġarḳ-āb itmek maḳāmına varup (9) dūzaḫistān-ı ġabrāyı şek-sere iṭfā/ve hem-reng-i mülk-i ḳaydafā (10) ḳılmışdur. Pes şerāre-i zūd-mīr-i vücūd ḳande ḳalur. Ve lev'a-i (11) sāmān-sūz-ı taḥammül-güdāz-ı firḳat-ı mülāzemet-i bār-gāh-ı Ḫudāygānı bir ṭarīḳle

---

* Burada yeni bir mektup başlıyor. Fakat bu metinde başlık yok. Aynı mektubun başlığı Sül. Lala İsmail, 603, 35b'de şöyledir. "Merhum Kafzade Çelebiye Yenipazardan irsal olunmuşıdı. İttifakat-ı garibedendür ki evkat-ı tesvidi merhumun esna-yı intikaline müsadifdür"

62(b)

(1) kānūn-ı derūna şuʿle-endāz olmuşdur ki tef u tāb-ı (2) sinegāhından zer-i sebīke-i ḳalb-i şanevberi der-ḥāl (3) müz-āb olup şikāf-ı ecfāndan şekl-i ḫūn-ābede rīzān (4) olan ḳaṭarāt-ı dümūʿ-ı āteşīn ḳaʿr-ı serāda püşt-i māhiyi (5) dāġ dāġ ve ciger-i gāv-ı zemīni kebāb itmişdür yā ḫuşk-çūb-ı (6) nāl-timsāl beden ḥāli neye müncer olur.

تنها نه سینه ام ز تف اضطراب سوخت   در دل شکیب خون شد و در سینه خواب سوخت (7)

از اشک گرم و سینه سوزان ما مپرس   برقی بجست و کشتی ما را در آب سوخت (8)

(9) Yegāne-i rūzgārā, kerem-kārā mā-cerā-yı dīde-i ḫūn-ābe-çekān ve mā-meżā-yı (10) Sīne-i şerāre-feşāndan süḫan-rāniye vużūḥ-ı ʿacz u nā-tevāni (11) māniʿ olmaġın ġavġā-yı şekvā-yı baḫt-ı düşmen- pesendden (12) ferāġ olınup ṣaded-i taḥḳīḳ-i derd-i derūna sevḳ-ı zimām-ı yeke-rān-ı (13) ḫāme kılınmak muḳteżā-yı maḳāma evfaḳ göründi. Her çend bu mevsim-i

63(a)

(1)uḥdūṣe-zāyda pey-der-pey s̱ıḳlet-nāmelerle ser-vaḳt-i ṣafālarına (2) dağdaġa-i ḫırāş virmek nā-ṣevāb-dīd-i tabʿ-ı selīm ve muḫālif-i minhāc-ı müstaḳimdür. (3) Lākin żarūret-i iḫtilālāt-ı manṣibiyye taṣdīʿ-i bī-iḫtiyārāneye ilcā (4) idüp tiryāḳ-ı zaḫm-kāri-i mār-ı keyd-i enbāyı zāmāne ḥoḳḳa-i dehen-i (5) güher-rīzlerinde mevcūd idügi ḳarār-dāde-i erbāb-ı dāniş ü temyīz (6) olmaġın kelime-i ṭayyibeleri der-ḫāstında mecbūruz. Ola ki (7) füsūn-ı süḫan-ı ḥayāt-

bahşları ile şirzime-i bed-gūyān beste-dehān olalar. (8) Bende-perverā āvāze-i ıştıkāk-i sāz ü seleb-i cür'et-i cünūd-ı (9) savāb-endiş mesāmi'-i cihāniyānı tahdīş ideli ser-i kār-ı (10) menāsıbda bulunan der-māndeler fütāde-i inkilāb u teşvīş (11) olmağla bu fakirüñ ma'a-hakā_retihi hissesine düşen iztırāb ü (12) perīşāni dīde-i cānı hāb-ı rahātdan mahrūm itmişdür. Garīb derddür ki (13) kār-fermā-yı devr-i sābıkdan istifāżāmūzı ba'żı 'ukūl-ı kāsıra

63(b)

(1) ashābı hālā 'illet-i hırmān tahmīn iderlermiş. Hakkā ol sadr-ı (2) kerīm-i ehl nevāzdan görilen menāyih-i celīle-i bī-şümār inkārı (3) mahż-ı kāfir-i ni'amiden neş'et ider mā dümtü hayyen şükr ü senālarına iştiğāl mukarrerdür. (4) lākin ihtisāsumuz mertebe-i ittihāda bāliğ olmamışdı ki rütbelerinden (5) infikākları derecemüzden inhitātı müstetba' ola. Ol sāhib-(6)devlet-i ferhunde āsāruñ bu kemīne hakkında izhār itdügi himem-i (7) 'ālem-pesendi kangı bī-insāfdür ki a'zam-ı hasenātından 'add itmeye (8) evvel u āhir ittikāmüz fażl-ı Hudāyadür mā-şā'allahü kān bākī fermān fermān-fermānüñdür

Sa'ādet-penāh-ı 'āli-cāh Yahyā Ef. Hażretleri teşrīf-i mesned-i şeyhulislāmi kılduklarında fetvā emīni Yavrīzāde Kābili Efendiye tehniyet içün yazılmışidi*

* Esas metinde olmayan bu başlık için bk. Münş. Nergisi, Lala İsmail 603, 37a.

(9) صفحا لهذا الدهر عن هفواته   اذ كان هذا اليوم من حسناته

(10) يوم يسطر في الزمان مكانه   لمكان بسم الله في ختماته

(11) Ḥamden li'llāh dīde-i cān-ı cihāniyān bu ferḫunde mevsim-i şādmāni

64(a)

(1)müşāhedesiyle ḳarīr ü pür-nūr ve sīne-i ehl-i ʿirfān bu müjde-i (2) ḥuṣūl-i emānī ile feraḥ-nāk u mesrūr oldı ki nüzhetgāh-ı (3) meşiḫaṭ-ı islāmiyye ḥażret-i Nuʿmān-ı zamānuñ vücūd-ı mesʿūd-ı pür-sūdı ile (4) revnaḳ-yāb-ı intiẓām olduġı demler görildi. Ve raṣāfe-i (5) muḫażżaratü'l-eṭrāf-ı dīn ol cā-nişīn-i müctehidīn ve yegāne-i (6) zamān u zemīnüñ ser-çeşme-i fażl u yaḳīn olan mecerre-i (7) ʿizzet-żāmini reşāḥātıyla taḥṣīl-i ṭarāvet itdügi muʿāyene olındı. (8) ازین بشارت خرم که ناگهان آمد هزار جان غمین گشته شادمان آمد (9) ḥaḳḳā ki mes'ele-i muʿdile-i vücūb u imkān beyāża çıḳalı (10) müşkil-i maḳṣūd-ı ehl-i dil bu yüzden ḥall olduġı ḫāṭır-nişān-ı (11) nādire-sencān-ı tevārīḫ-i eyyām degüldür. Egerçi telāṭum-ı emvāc-ı ḳażā (12) vü ḳader niçe Rūyin-ten-i dehruñ sefīne-i güsiste-lenger-i (13) vücūdını şikeste ḳılup eczā-yı perīşān-ı ʿömr ü devletlerin

64(b)

(1) endāḫte-i cezā'ir-i ʿadem-ābād itmekle dehşet-endāz-ı ḫavāṭır-ı i'bād (2) olduġı dā'iye-i ġamnāki-i erbāb-ı reşād

olmışdur. Ammā hele (3) ṣadef-i pür-mervārīd-i ümniyye-i erbāb-ı ma'ārifi daḫi ber-āvürde-i (4) sāḥil-i ḥuṣūl idüp ḫācegiyān-ı bendergāh-ı emeli teveffür-i māye-i (5) kāmrāni ile mesrūr u dil-şād itdügi cümle-i cihāniyyānuñ (6) ḫizāne-i şevḳ u neşāṭlarına mūcib-i izdiyād olmışdur. (7) من خود بچه کسم کیم کدام benüm gibi kem-nām-ı kūçe-i bī-kesinüñ (8) ne vücūdı ola ki bu bābda baḥs̱-ı meserretten dem urmaġa liyāḳātı (9) olup taḥḳīḳ-i ibtihācını ismā'ı kibār-ı rūzgār idebile. (10) velī Ḫudā-yı 'allāmü'l-ġuyūba ma'lūmdür ki bu ḫaber-i 'izzet-es̱er gedālıġumla (11) faḳīri pādişāh-ı vaḳt itmişdür. "Bilmezem kendüm bilelden böyle ḫandān olduġum" (12) el-ḥāṣıl bu peyām-ı sa'ādet-encāmuñ yevm-i vürūdı 'īdü'l-mü'minīn olup (13) her kes ḥālince şükrāne ḳurbānlar kesüp gül-bāng-i şevḳ-ā-şevḳ ile

65(a)

(1)ḳubbe-i ḫaḍrā-yı felek pür-ṣadā ve zemzeme-i şükr ü s̱enā ile ṣımāḫ-ı (2) kerrūbiyān ṭarabnāk-ı nevā-yı behcet ü ṣafā olmışdur. Hem sulṭānum (3) gāhi şikeste-kāse-i niyāzı der-baġal idüp ol veliyyü'n-ni'am-ı (4) 'ālemiyānuñ ḫān-ı iḥsānlarına bi-pervā duḫūl iden ehl-i ḳabūle (5) ṭufeyl olarak kūşe-nişīn-i simāṭ-ı pür-nu'mā-yı iltifātları olmaġla (6) ḥālā furṣat ġanīmetdür deyüp ḳallāşān-ı riyā-pīşe gibi (7) müzevvir-i da'vā-yı intisāba sālik olup müstaḳill ruḳ'a-i 'ubūdiyyetle (8) tehniyete cür'etde muḳarrebān-ı ḥażrete taḳlidden sāye-i ḳabāḥat-ı fehmde (9)

āsūdeyüz. Ol pādişāh-ı ʿālem ve ben bir faḳīr-i dūn (10) sulṭānumı taṣdī'e cesāretüm daḫi mecālis-i merḥūm-ı cennet-mekānda (11) sebk iden nevāzişhā-yı kerīmāneye ġurūr iledür. ʿabd-i ḳadīmüñüz (12) ġarīb ü yetīmüñüz duʿā-gūy-ı ʿani'ṣ-ṣamīmüñüz idügüm şahādet-i ḳalb-i (13) āgāhları ile müs̱betdür. Ol maḫdūm-ı maḥbūbu'l-ḳulūbuñuz

65(b)

(1)muṣībet-i fıḳdāni-i āmāl-i bī-me'āl-i dünyādan egerçi bi'l-külliye ferāġa (2) mü'eddī ve mez̲āḳ-ı cāna کہ ای ممات تو بر من حیات کرده حرام (3) vefḳince şerbet-i şehd-i zindegāniyi zehr-ābe-i gelū-sūz-ı merg (4) çāşnisinde gösterüp lez̲āyiz̲-i tanaʿumāt-ı dehr-i fānī ve emānī-i (5) kāz̲ibe-i kāmrāni terkine bādī olmaġla kendi emrümüzle taḳayyüdden ḳalınmışdur (6) nihāyetü'l-emr āviḫte-i dāmen-i taʿahhüdümüz olan fuḳarā-yı tevābiʿüñ (7) bahāne-i huṣūl-i rūzī-i çend-rūzeleri olan manṣıb-ı nā-pāydār-ı (8) ḳażāda henūz duyūn-ı keder-nümūnuñ nıṣfı ḳażāsıyla taḫfīf-i bār-ı girān-ı meşaḳḳkat (9) müyesser olmayup ve ḥālā ṭavr-ı ʿālem şekl-i āḫer olmaġla zamān-ı devlet-i (10) sābıḳadan vāye-gīr-i murād olanlar taġayyür-ı ḥāl vehmine düşüp (11) her-kes bir dārü'l-emāna ilticā tedbīri ile taḳayyüd itmekle s̱ebātda ems̱āl ile (12) müşāreket-i niʿmetine nāil olmaḳ bābında himmet-i ʿaliyyeleri der-ḫāstında (13) mecbūr u bi-iḫtiyārüz li'llāhi taʿālā vüsʿlerinde olan mertebe dirīġ buyrulmaya ki

66(a)

(1) ki her ṭabaḳada iḥsāna ḳudretleri muḳarrerdür. Bāḳi hemīşe ʿömr ü saʿādet ziyād bād.

*(2) سرورا منصبت همایون باد — عمرت از عمر نوح افزون باد

(3) آستانت پناه دورانست — آستینت کلاه گردون باد

(4) هر مناعی که ملک تهنیتست — نزد روز و شب تو مرهون باد

(5) هر سرابی که در جهان عطاست — از نم خامه تو جیحون باد

(6) هر شرابی که درخم انشاست — بلب نامه تو مقرون باد

(7) Debīr-i ḫōş-nüvīs-i zerrīne-kilk-i ʿuṭārid-i peşendīde raḳam (8) ki münşī-i dibāce-i tevālīʿ-i iḳbāl-i hüner endūzān-ı ʿālemdür. Bu saʿādet-i (9) ʿāmmu'l-feyż-i bedihiyyu'z-ẓuhūr tehniyeti içün tehiyye-sāz-ı edevāt-ı (10) nāme-nüvīsi olduḳda maḳāle-i ibtihācına inşād-ı eşʿār-ı (11) büleġā-pesend ile revnaḳ-efzā-yı feṣāḥat

66(b)

(1) olmaġiçün cerīde-i pür-naḳş u nigār-ı eflāke mürācaʿat idüp ser-engüşt-i (2) ter-sāḫte-i taḳayyüd ile varaḳ varaḳ taḳlīb-i ṣaḥāyif-i mecmūʿa-i (3) heft-āsümān eylese bu şeh-beyt-i bedīʿü'l-insicāmdan münāsib-i (4) maḳām bir kelām-ı matbūʿun-niẓāma ẓafer bulmaz ve meşşāṭa-i (5) pür-ṣanʿat-ı mütehayyile cemāl-i dūşīze-i pākize-i müddeʿāya ḥülī-bend-i (6) ʿibārāt-ı şevḳ-engīz-i berāʿat olmaḳ mülāḥaẓasıyla (7)

---

* Bu metinde olmayan başlık yok. Lala Paşa 735 108a'da geçen bu mektubun başlığı şöyle.
" Ekabir-i asrından bir devlet mend-i bahirü'l-ikrama tehiyyet-i manṣıb içün kaleme gelmişdür".

cevher-ṭaleb-i çārsū-yı belāġat olup küşe-be-küşe (8) cüst ü cūy-ı bāzār-ı 'ālem-i bālā ḳılsa bu ʿıḳdü'l-le'āl-i bī-miṣālden (9) muvāfıḳ-ı ḥāl bir silk-i mervārīdi feṣāḥata müṣādif olmaz (10) اليوم ردّت على الدنيا بشاشتها وارمى الملك والاسلام والله (11) Ḥaḳḳan ol kābiren ʿan-kābir vāriṣ-i mekārim ü mefāḫir olan (12) ṣāḥibü'l-mecdi'l-bāhir ḥażretlerinüñ devr-i ʿadlinde ḥiṣedār-ı (13) niṣāb-ı ehliyyet olan erbāb-ı dāniş ü maʿrifet ki muḳteżā-yı

67(a)

(1)ʿirfānları mażmūn-ı ḫavf-ı Ḫudāyı naḳş-ı nigīn-i süveydā ḳılup (2) hüccet-i ḥüsn-i sülūkların فاستقم كما امرت medlūliyle imżādür. (3) ḫılaʿ-ı fāḫire-i iltifāt ü ʿināyet ilbāsiyle fırḳa-i cehele-i (4) nā-ḫūda-tırs-ı bī-idrākden mümtāz buyrulmaḳ dirīne eṣer-i ḫāṣṣ-ı (5) meşreb-i semāḥat-pīşeleri idügi sigāliş-gerde-i deḳāyiḳ (6)-şināsān-ı fenn-i düşvār-fehm-i tecribe olmaġın ol ṭāife-i (7) kerem-dīdegān-ı maḥmedet-gūy daḫi cenāb-ı kār-fermā-yı müsteḥıḳ-nevāzdan (8) gördükleri menāyih-i bī-imtinān-ı şükri beẕl-i nuḳūd-ı ʿadl u dād ile (9) mü'eddi olur deyüp zīr-destān-ı ḥükūmetleri ile muʿāmelede (10) teʾebbüṡ-i vesāil-i mesā'il-i ʿadālet ḳılmaġla müstevcib-i ḫōş-ḥāli-i (11) mülk ü millet olduḳları bī-şübhe müstetbiʿ-i rıżā-yı Rabbü'l-ʿizzet (12) olmaġın medlūl-i şiʿr-i meẕkūrun ṣūret-peẕīri taḥaḳḳuḳ olduġı cāy-ı tereddüd (13) olmayup ẕāt-ı kerem-şiʿārlarınuñ revnaḳ-efzā-yı ṣadāret olduḳları

67(b)

(1) merātib-i şelāşe-i rıżāya medār idügi ẓāhir u āşikār ve ḳarār-dāde-i (2) nādire-sencān-ı rūzgārdür. Bāḳī (3)

(4) ختم کردم بدین دعا که سرت سایه پرورد لطف یزدان باد

Yegāne-i üstād-ı ferīdü'd-dehr Veysī Efendi ḥażretle rine (5) ... علی الدنیا .. İlbāsandan irsāl (6) olınmuşdı, ki ṭaraf-ı ʿamīm-i şereflerinden vürūd iden nāme-i nāmiye cevābdur(7) بقیت بقاءً لا یزال دائما بقاؤک حسن للزمان وطب

(8)Ber-ḳāʿide riʿāyet-i ādāb-ı iltişām-ı enāmil-i güher-pāş-ı (9) ḥażret-i üstād-ı ferīdü'd-dehr-i mekārim-iʿtiyāddan ṣoñra (10) nümūde-i eżʿafu'l-ʿibād-ı ḫāliṣü'l-fuʾād bu meżmūn-ı ʿubūdiyyet-nümā ve bu maʿnā-yı ḫulūṣ-intimādür ki (11) meclis-i irem tev'emlerinde ʿayyār-ı furṣat-rübā-yı ḫāṭır-ı fāṭır ser-pençe-i (12) idrākla fā'iz olduġı cevāhir-i girān-bahā-yı maʿārif-i ṣad-gūne ki (13) müddetü'l-ʿömr ser-māye-i bāzār-ı iftiḫār ve ebede'd-dehr pirāye-i tāc-ı iʿtibārdür

68(a)

(1) yek be-yek keşīde-i rişte-i mülāḥaẓa ve küşe-gīr-i ṣandūḳa-i ḥāfıẓa (2) ḳılınup gāh u bī-gāh radiʿ-i dil-i bī-tāb ü tevān ṭavārıḳ-ı ekdār-ı (3) gūn-ā-gūn-ı melevān ile giryān olup şīt ü ṣadā-yı fiġānı peyveste-i āsümān itdükçe (4) ol deste-i maṭbūʿu'n-niẓām-ı le'ālī-i girān-ḳadrı āvizei gerden-i (5) tefekküri ḳılmaġla fī'l-cümle tesellī bulup pirāmen-gerd-i mehd-i sīne yaʿnī eşḫāṣ-ı perīşān-ḥāle

tesliye ve sekīne (6) enīn-i ḫāṭır-ḫırāşından emīn olup bir mikdār āsāyiş ve ārām peydā kılurlar. Yoksa bu gūne ġavġa-gede-i bī-me'ālde (7) teşhīr-kerde-i şahne-i każā olmaġla hücūm-ı temāşā'iyān-ı şemtet-güzārdan (8) dil-teng olan nā-murād-ı bī-nām u reng āḫer vech ile tesliye-baḫş-ı (9) derūn ve ṣaykal-dih-i mir'āt-ı jeng-āver-i dil-i bi-ṣabr u sükūn (10) olmaġla tedbīr ü çāre tedārüki neden ḫāṭıra gelür. (11) نه نکهتی ز گلی نه پیامی از خاری   درین قفس بچه دل خوش کند گرفتاری

(12) Ḥaḳḳā ol eyyām-ı şerīfe ki erbāb-ı iẕ'āna be-taḫṣīṣ cān ü dil-i bī-tāb u tevāna (13) hezārān hezār ʿid ü nevrūza berāber belki ḥiṣṣedār-ı meẕāḳ olan

68(b)

(1) yārān-ı ʿirfāna her ṣaʿatı tamāmī-i şeb-i ḳadr-i muʿteberden bihterdür (2) Taḫayyül ve taṣavvur olunmaġla żiyāfet-i müfekkireye iḳdām olındukça bir ḥālet-i (3) sürūr-engīz el virür ki ekdār-ı zamāneden kendi nām u nişāñumuz ferāmūş (4) itdigümüz gibi ol ṣafā ile ālām-ı eyyāmı bi'l-külliye ber-ṭaraf ve nuḳūş-ı ġumūm u (5) aḫzānı levḥ-i dilden sütürde-i gizlik-i ʿizz ü şeref itmek lāzım gelür (6) Emānī-baḫşende-i kā'ināt dergāhından aḳṣā'l-ġāyāt-ı murādāt (7) hemīşe ṣaḥāyıf-ı mecd ü iḳbālleri keşīde-i nā-ber-cāy-ı ḥurūf-ı mükeddirātdan (8) sālim ve pirāye-i dil-keş-i āṣār-ı ʿizz ü iclāl-ı sermedi ile ser-levḥa-i (9) taḳvīm-i āsūmān olan şemse-i zerrīn-i ḫūrşīde müşārik-i müsāhim (10) olmasıdur. Ḫudā ʿālim ki teẕekkür-i

ṣoḥbet-i Şerīfe-i yek-demeleri ādeme (11) dünyālarca ṣafā-bahş u neşāṭ-engīz olur. Pes imtidād-ı (12) müddet-i liḳāları ile kām-yāb olanlar ne mertebede nā'il-i şevḳ-i (13) bī-ḥesāb olmaḳ gerekdür

69(a)

(1) باانکه دلم زدرد هجرت خونست   شادی غم توام زغم افزونست

(2) اندیشه کنم باخود وگویم یارب   هجرت که چنین خوشست وصلت چونست

(3) Ẕikr olan s̱iḳlet-nāme Veysī Efendi ḥażretlerine vāṣıl olduḳda (4) cānib-i şerīflerinden bu ṣurfe-i girāmī ile taltīf-i ḫāṭır-ı fāṭır-ı (5) aḥzān-elīf olınmuş idi ki bi-ʿayniha s̱ebt-i süṭūr ḳılınmuşdur.

(6) اگر زروی کرم ای گل ریاض کمال   زحال بلبل دل پرسشی بفرمایی

(7) بیان شوق همین بس که ختم شد بی تو   سخن یکیست دگرها عبارت آرایی

(8) istirāḳ-i ḫaber-i meserret-bahş-ı ʿāfiyetleri içün ki nesīm-i şükūfe-güşā-yı (9) ʿālem-i cāndur. Müterāşıd-ı s̱eniyyetü's-selām-ı iştiyāḳ iken (10) نسیم راه پیما نکهت جانان می آورد   پیام گل بسوی بلبل نالان می آورد (11) raḳḳāṣ-ı dest-efşān-ı cān müjde-i ḳudūm-ı ḳāṣıd-ı kerīmü'l-maḳāṣıdların (12) naẓaregiyān-ı gird-ā-gird-i intiẓāra iblāġ itdükde her biri cüdāgāne (13) cān-efşān-ı şādmānī olup

69(b)

(1) Ḫōşā ol nāme-i ser-beste kim dildārdan geldi
Daḫi açılmaduḳ bir ġonçadur gülzārdan geldi

(2) diyerek zemzeme-endāz-ı nüh-perde-i seb'-ṭıbāḳ olmışdur.Ḥaḳḳā ki ḫāce-i (3) bendergāh-ı şu'ūr ne zer-dūz-ı kār-ḫāne-i belāġat olan ṭab'-ı nādire-kārları (4) ṭarḥ itdügi perniyān-ı gül-bend-i cān-pesend gibi bir mülemma'-ı nesīc-i berā'at görmişdür. (5) ve ne naġme-i zīr-āheng-i nāy-ı yerā'aları gibi bir zemzeme-i sāmi'-firīb-i sāmi'a-nevāz (6) işitmişdür. Ṣayrafī-i 'ayār-dān-ı inṣāf ol mevżū'-ı (7) ṭabaḳçe-i nükte-senci ḳılınan ferāyid-i 'ibārāt-ı müste'ārātı keşīde-i (8) sımṭ-ı iẕ'ān ve vişāḥu'ṣ-ṣadr-ı ġāniyye-i ḥacle-i cān itdükde (9) 'andelīb-i ḫōş-nevā-yı nāṭıḳa terāne-perdāz-ı bezm-i taḥsīn olup (10) gül-bāng-ı ṣenā ile ṭanīn-endāz-ı ḳubbe-i kāyināt olmışdur. (11) ḳāṣıd-ı bī-ārām teḳāżā-yı bī-hengām itmegin bu maḳūle elfāẓ-ı (12) rekīk-i nā-der-berāber irsāli ile iktifā olındı. El-eyyāmü beynenā (13) ruḳ'a-res-i muḫliṣ-i bī-kes ḥācı çavuş ḳulları nuñ teysīr-i emānīsinde

70(a)

(1) cilve-ger-i ẓuhūr olan iltifātları kendiye muḥarrik-i (2) silsile-i recā olup kendüsi bi'ẕ-ẕāt 'azīmet-i dāmen-būs-ı iclāl (3) itmişdür. Min ba'd daḫi ḥadd-i imkānda olan iḥsānı dirīġ buyurmayup (4) lāzım gelürse miḳrāż-ı es-ṣulḥu seyyidü'l-aḥkām ile fayṣal-dih-i (5) ser-rişte-i nizā' olurlar ise de luṭf-ı 'ażīm itmuş olurlar (6) Eger mecāl olmazsa bārī āsitāneye ḥavāle buyuralar.. (7) meşşāṭe-i ter-dest-i ḳalem-i mülimmat-ı daġdaġa-ḫīz-i

ʿavāyıḳdan dahi ol furṣat bulmadı ki maḥṭūbeñüz olan muḥadderāt-ı āsār-ı perīşāndan ki dürretü't-tāc-ı siyerle terkīb-bend-i ṇā-der-berāberdür. Birini ġāze-keş-i beyāż-ı taṣḥīḥ olmaġla pirāye-bend olmaduġı içün bir ḳaç gün mānde-i ʿuḳde-i te'ḫīr olduġı maʿfuvv ola ......inşāa'llāh telāfiye ʿazīmet muḳarrerdür.

*(8) در دل از هجر آتشیست مرا   که قرارش نفست و صبر شرار
(9) سوز دل تا بغایتی که اگر   دود آهم کند ز دجله گذار

70(b)

(1) آب گردد چو شعله آتشخیز   تیغ گردد چو برق آتشبار
(2) من ز غم زار و دل ز زاری خوار   پرسشی که زارم زار
(3) غب تقبیل ذراة العالی
(4) والتشاق بشذاء الغالی
(5) دریغست خاک درت بر سرم   که این سر نه لایق بدان افسرست

(6) Ṭarīḳa-i taḳdīm-i ehemm üzre ġavġā-yı şekvā-yı baht-ı düşmen-pesend-i kāfir mā-cerā-yı (7) taḥḳīḳi zebūn-ı füsūn-ı seḥḥāre-i Hārūt-ı mekr-i firāḳ olan berbād-dāde-i (8) raḥt u baḫt-ı rāḥata nüsḫa-iʿāfiyet-resān olan nāme-i nāmī-i girāmi-güherden (9) ki ʿinde't-taḥḳīḳ Bū ʿAlī-nihādān-ı felaṭūn-istiʿdāda kitāb-ı Ḳānūnu'ş-şifādur. (10) Reh-yāb-ı ʿurūḳ u aʿṣāb olan ravḥ-ı bī-ḥesāb ṣafāsın (11) ḥikāye ile neşāṭ-bahş-ı mesāmiʿi ḫüddām kām-yāb olmaḳdan te'ḫīr (12)

---

* Bu metinde başlık yok. Nuruosmaniye Ktb.4287, 118b'de geçen bu mektubun başlığı şöyledir. " **Mektub-ı bediu'l-üslub-ı mezkur usulünde hazret-i üstad-ı nazik-eda-yı müsellemü'l-lafzu'l-manaya irsal olunmışdur"**

istisvāb-kerde-i tercemān-ı ḫāme-i kes̱īr-i kes̱īrü't-taks̱īr olmağın irsāl-i (13) mens̱ūr-ı kām-rānī ile cism-i bī-tāb u tevāna ve dil-i dīrīne-mürde-i güm-kerde-nişāna

71(a)

(1) ifāża-i mansıb-ı ḥayāt-ı cāvidānīde ibdā'-ı ḳuvvet-i i'cāz-ı mesīḥ (2) iẓhār-ı şīve-i 'aynu'l-ḳużāt-ı Hemedānī kılduḳları berdāşte-i pīşgāh-ı (3) bāhirü'l-iclāl-i fežāyil-penāhı ḳılınur بازاین (4) آهسته کم آسمان نداند چه نوید التفاتست Pencāh sāle ḳarībdür ki müsāfir-i (5) tāb-ḫāne-i zamāne olan seyyāḥ-ı 'ālem-neverd-ı vücūd-ı bendegī ḥālden ḥāle (6) taḥavvül ü inḳilāb ile hezārān hezār eṭvār-ı 'acībe-i 'ibret-engīz müşāhedesinden (7) ḫālī olmayup ṭay-kerde-i aḳdām-ı idrākı olan nişīb ü firāz-ı (8) ḥades̱ānda bārhā keşīde-i fecāyi'-i germ ü serd ve çeşīde-i çāşnī-i (9) ḥüzn ü derd olmuşdur. Ya'nī mir'āt-ı cilā-dāde-i 'ālemde mirāren gāh (10) şevḳ u gāh ġam, gāh sürūr u gāh elem ṣūretlerin görmişdür (11) Lākin 'alima'llāh sā'at-ı sa'īde-i vüṣūl-ı berāt-ı iltifātda cilveger-i (12) ḫāṭır-ı ġamīn-i miḥnet-keş-i ġuṣṣa-çeşn olan ḥālet-i ḥayāt-efzā-yı ibtihāc (13) ilā hāẕe'l-'ahd pertev-endāz-ı secencel-i ġarāyib-nümā-yı mizāc olmamışdur el-ġaraż

71(b)

(1) ṭıfl-ı dilün evvel gördügi şekl-i meserret ve ibtidā müşāhede (2) kılduġı ḥālet-i ḫōş-nümā-yı behçetdür. Her çend

bu laṭīfe-i ġaybiyyeden (3) resīde-i sīne-i sitem-keşīde olan merātib-i meserrāt-ı ṣad-gūne (4) ṭafṣīli içün edevāt-ı elfāẓ u ᶜibārāta dest-res mülāḥaẓasıyla (5) simsār-ı müteḫayyileyi bāzār-ı ẕihn-i tārāc-kerdeye irsāl idüp (6) tekāpū-yı çār-sūy-ı mütefekkire ḳılmış ise ṭabaḳçe-i mektūb ile pīş-keş-i maḥfil-i (7) ahāli-nişīn-i ḥażret-i üstād-ı ferīdü'l-āfāḳ ḳılınmaġa kesb-i istiḥḳāḳ (8) eylemiş bir zībende -güher-i tābdār-ı maᶜnīdāra ẓafer müyesser olmayup bi'l-āḫire (9) bu maḳūle sebec-i nā-çīz-i meslūbu'l-iᶜtibārı keşīde-i rişte-i (10) girih-der-girih-i taḥrīr ḳılmaḳ hücnesine irtikāb-ı żarūrī lāzım gelmişdür (11)

رخش سخنم تنگ لجامست هنوز   زانرو که نوآموز خرامست هنوز
تا پخته بود گر سخنم عیب مکن   سرجوش طبیعتست خامست هنوز (12)

(13) Ḥaḳḳü'l-inṣāf ziver-i ṣadef-i rūzgār olan hezārān kān-ı

72(a)

(1) cevāhir-i ābdārı belki menbaᶜ-ı ᶜaynü'l-ḥayātda rübūde-i Pençe-i Ḥıżır Nebī olan elmās-pārehā-yı tābdārı (2) dest-yārī-i ᶜayyār-ı ter-dest-i idrāk ile taḥṣīle imkān olsa yine perdāḫte-i (3) ḥakkāk-kilk-i nādire-kārları olan cevāhir-i taᶜbīrāt-ı muḥayyirü'l-ᶜuḳūl-ı ḥażrete (4) muḳābil münselik-i rişte-i edā-yı kec-mec ḳılup bārgāh-ı ᶜālīlerine (5) irsāle cür'et tamām iṡbāt-ı meleke-i nādāni ve iẓhār-ı ḳuvvet-i selīḳa-i (6) ḳabāḥat-ı nā-fehmīdür. Dest-yārī-i elmās-pārehā-yı ḳuṣūr-ı bihişt (7) ve cevāhir-i mürsele-i gerden-i ḥūr-ı ᶜīn-i ᶜanber-sirişte ruḫsat u mecāl yoḳ ki (8)

ol māye-i muʿallā-pāye ile pīrāye-bah̲ş-ı dūşīze-i pākīze-i maḳāl olavüz. (9) Maḥaṣṣal-ı süh̲an īn est ki,ʿācizem ʿāciz fī-nefsi'l-emr benüm gibi h̲ām-dest-i (10) kūteh-ḳalemüñ şikāf-ı h̲āmesinden cāy-ı midādda āb-ı ḥayāt çekīde olsa (11) yine sulṭānum gibi girān-māye üstād-ı kārgāh-ı kār-āgāh-ı süh̲anveri ve yekke-tāz-ı (12) girān rikāb-ı maṣāffgāh-ı nükte-perverī ile mükātebeye cesāreti (13) ḥaddin bilmemekden neş'et idüp künc-i h̲amūşīde girifte-leb olması

72 (b)

(1) Muḳteżā-yı maḳāma ensebdür. ببین تفاوت راه از کجاست تا بکجا
(2) gevāzegī-i h̲āme-i furū-māye maʿẕūr buyurulmaḳ menūṭ-ı luṭf-ı nā-maḥṣūrlarıdur. ah̲laṣu'l-ʿibād Nergisī (3) Ferīd-i devr-i zamānā* yegāne-i dehrā intiẓār-ı luṭf-ı mevʿūd ki nüsah̲-ı āṣār-ı (4) ber-güzīde-i ḥażretdür. Ṭāḳat-şiken-i sāmān-ı bendegī olup her şebāngāh (5) ki ʿayyār-ı baṣīra miyān-ı ṣandalī-nişīnān-ı ḥavāssdan ġāyib olup (6) ṭayy-ı ferāsih̲-i ʿālem-i miṣāle rū-be-rāh ola Ol maʿşūḳa-i cān ü dile müṣāḥib (7) düşüp dāmānına āvih̲te iken ṭavārıḳ-ı esḥārına keşān keşān (8) bārgāh-ı bīdāriye iḥżār itdükde biraz zamān (9) زهی مراتب خوابی که به ز بیداریست mażmūnıyla tesliye-fermā-yı cān olur. (10) ve her ṣubḥ-dem ki cevlāngeh-i dīdede āheng-i ḳaṭre-zenī vü bālā-devi ḳılup (11) temāşā-yı ṣuver-i emānī ārzūsıyla nigeh-endāz-ı çār-

---

* Üskub kadısı Veysi'ye gönderilmişdir.

cihet-i rūzgār ola (12) āyā ol mihr-i münīr-i murād burc-ı huṣūldan ne demde rū-nümā olur deyüb

73(a)

(1) yemīn ü yesāra ḫāṣṣeten şeh-rāh-ı dārü'l-ʿayş-ı üsküp'den (2) hübūb ile rāḥat-resān-ı cān-ı vālihān-ı bī-tāb ü tevān (3) olan ḳavāfil-i nesīm-i esḥāra irsāl-i cevāsīs-i nigāh ḳılup Yusūf-ı gül-pīrehen-i (4) maḳṣūdına vaḳt-i ḫürremde nefḫa-resān-ı dimāğ-ı pür-sevdā-yı Yaʿḳūb-ı dil-i şeydā (5) olur deyü keşā-kiş-i ümmīd ü recādadür.

دارم امیدانکه بامیدها رسم (6) ümīdvār-ı elṭāf-ı müyessirü'l-āmālüz ki cān bedende iken bu ümniyye-i (7) derūna vüṣūl ile şad-kām idüp ol kerīm-i kār-sāz bir dahi (8) bu ḫāk-nişīn-i zemīn-i güm-nāmiyi bār-yāfte-i żiyāfet-ḫāne-i fażīletleri (9) ḳılmağla gūş-ı hūşını ḫalḳa-i ʿubūdiyetleri ile teşnīfe çāre-sāz ola (10) دارم هوسی که یک زمان پهلویت بنشینم و سیر بنگرم در رویت

(11) هیهات چه گفتم این خیالیست محال ای کاش توان ز دور دیدن رویت

(12) Ḫudā şāhid ki ʿinān-ı iḫtiyār müsellem-i dest-i iḳtidār olsa ḫāk-ı pāy-ı (13) üstād-ı ʿāli-ḥażretden nīm-laḥẓa iḫtiyār-ı cüdāyi ber-ṭaraf idi

73(b)

(1) نظارهٔ گل میسرم نیست مرغ چمنم ولی پرم نیست

(2) Ḥācı Āğā ḫuṣūṣī taḳdīm-i cemīʿ-i emānī ḳılınmışdur. Lākin bu enḥānuñ ser-rişte-i (3) umūr-ı ʿāmmesi bi-rummetihā merbūṭ-ı ḳabża-i tesḫīr-i fülān-kesdür Bunlaruñ

muh̲āṣımı ise (4) anlarun ḥıṣımı nāmında olmağla kimde zehre-i lem ve lemmā müteṣavverdür ki (5) h̲ilāf-ı re'y-i ʿālem-ārā-yı kişver-güşāya ḳādir ola.

(6) خاموش نشین ای دل بیچاره که این درد   از دست کسی نیست که فریاد توان کرد

(7) tefāṣīl-i eṭvār-ı bāz-gūne-i bū'l-ʿacebāne taḳrīri bābında şeh-nāme-h̲ān-ı (8) nuṭḳ-u beyān nefes-beste ve pençe-i fikr-i ʿavāḳib gelū-gīr-i fesāne-senc-i h̲āmedür. (9) ناله مکن که دل یار نازکست ḥamden li'llāh ki h̲oş-ḥāli-i ṣūri-i (10) żarūrī vāye-i peyker-i vārūne-eser-i müstmendi görinüp henūz ol metāʿ-ı (11) nāçīz rubūde-i yaġmāger-i dehr-i zebūn-küş olmamışdur.

(12) از بس که ز هر خنده‌ام آید ببخت خوش   ترسم گمان برند که خشنود میزنم

(13) hem sulṭānum   اطناب در معاملهٔ دوست خوشترست

74(a)

(1) medlūli bī-edebāne taṣdīʿ bīrūn ez-ittiṣāfa mūcib olmağla (2) isti'fā-yı küstāh̲ī olınur. İs'āf-ı emel menūṭ-ı luṭf-i bī-minnetleridür.

(3) هزار نامه زخون جگر سیه کردم   هنوز عاجزم از شرح آرزومندی

*(4) Bi-hamdi'llāh bu demler oldı h̲alḳuñ yine manẓūrı

Ḳarīr oldı zemīn ü āsumanüñ çeşm-i pür-nūrı

(5) Yine peyk-i ṣabā geldi getürdi gūş-ı idrāke

---

* Burada yeni bir mektup başlıyor. Kime yazıldığına dair başlık yok.

Peyām-ı cān-fezā-yı müjde-i iḳbāl-i mevfūrı

(6) Zamān ḫürrem zemīn ṣaḥn-ı riyāż-ı ḳudsile tev'em
Cihān pür-şevḳ ʿālem mazḥar-ı āṣār-ı mesrūrı

(7) Hemān ol nā-murāda aġlasınlar kim benüm gibi
Ola āzürde-i derd-i firāḳ u miḥnet-i dūrī

(8) Ne ṭāliʿdür bu kim bu mevsim-i neyl-i emānīde
Olam ol āsitan-ı devletüñ merdūd u mehcūrı

(9) Ḥased bād-ı ṣabāya raşḳ mihr-i ʿālem-ārāya
Ki bī-minnet ṭavāf eylerler ol dergāh-ı maʿmūrı

(10) Minnet cenāb-ı kār-sāz-ı emānī-baḫş-ı bī-hemtāya ki ḥażret-i veliyyü'n-nuʿama-yı (11) rūşen-rāy-ı bī-pervānüñ maḳsem-ı envāʿ-ı luṭf ü iḥsān ve mehbıṭ-ı envār-ı fażl ü ʿirfān

74(b)

(1) olan āsitān-ı rāstan-nevāzına dāmen-i ṣūf-ı sebza-reng-ı dirāz-āstin-i (2) eşrāf-ı dīn yine resm-i ḳadīm ve ṭavr-ı dīrīn üzre ḫāk-rūb olmaġla (3)زمین شش شد و آسمان گشت هشت manṭūḳası müşāhed-i ʿuyūn-ı (4) aʿyān olup ol südde-i muʿallā cenāb-ı cennet-asadan ber-ḫāste (5) olan ġubār-ı muşgīn-būy-ı ʿanberīn-nefaḥāt sürme-i çeşm-i rūzgār (6) ve

münevver-sāz-ı dīde-i mihr ü māh belki ḳarīrī-fezāyı bāşıra-i kerrūbiyān (7) olduğı zamānı görmek bu riyāż-ı kām-rānīden müctess-i dest-i (8) ḥadeṣān olmağla heşīm-i sīlī-i ekdār ü kurūb-ı nā-maḥsūb olan bī-çāre vü nā-murād (9) ālüfte-derūn u āşüfte-fü'ād Nergisī-i zār-i bī-kes ü nā-şāda muḳadder ü meyesser imiş. (10) (Yā rabb bu ne şevḳ-i bū'l-ʿacebdür Yā Rabb bu ne māye-i ṭarabdür) (11) ʿAlima'llāh ḥażret-i ʿallāme-i fetvā-penāh-ı taḳvā-dest-gāhüñ nüvīd-i (12) sa'īd-i kām-kārīleri ʿāmme-i cihāniyāna bir vechile neşāṭ-bahş ü sürūr-engīz (13) olmışdur ki ḳalem-i ḳudretden ġayri edāt-ı taʿbīr ile beyānı beyyinü'l-imtināʿ iken

75(a)

(1)şehida'llāh bu kemīne-gedā-yı bī-ser ü pāy-ı gum-kerde-sāmāna bu bā'iṣden (2) ʿaks-endāz-ı mir'āt-ı cān olan meserret ü ibtihāc-ı bī-ḥadd ü kerān (3) niṣāb-ı neşāṭ-ı cümle-i cihāniyānla daʿvā-yı ber-ā-berī ḳılsa maḥmūl-i dürūġ u lāf (4) olmaduğı maḥall-i rayb u ḫilāf degüldür. Ḥaḳḳā ki (5) وتقاسم الناس المسرة بينهم قسما فكان اجلهم حظا انا (6) manẓūmesinüñ tamām mevridi ve ol neşīd-i pesendīde (7) ḥaḳḳ üzre maḥall-i iṭlāḳıdür. Hem mekremetli sulṭānum vücūh-ı ḥayṣiyyātdan (8) az ve çok bir kitābetimüz pāresi var idi ḥummā-yı rāḥat-fersā-yı ekdār-ı (9) gün-ā-gün raʿşe-endāz-ı vücūd-ı bī-ṣabr ü sükūn (10) ne şekle ḳodı görün ve gāh ü bī-gāh riyāż-ı inşādan şükūfe-çīn-i (11)

belāġat olmaġla ʿiṭr-sāy-ı meşāmm-ı idrāk olurduk. manṣıb-ı ḳażā (12) nāmıyla bu eżyaḳu's-sücūnda dest ü pā beste-i dū-şāḫe-i ḥüzn ü melāl (13) olalı ol fenn-i müstaḥsen daḫi ne ṭarza girdi, müşāhede buyurun Ḫudā şāhid ki

75(b)

(1)bārgāh-ı evliyā-yı niʿamaʿarż-ı müddeʿā-yı niyāz iḳtiżā itdükçe hengām-ı edā-yı murādda (2) āġāz-ı hengāme-gīrī itdükde iʿcāz-ı ḥüsn-i taʿbīr ve ṭalaḳat-ı lisānı iʿcāb-ı müstemiʿīn iden (3) ḳıṣṣa-ḫān-ı muntażam edā-yı ḫāme ḥaṣar u ʿayy-i ʿacz ü ḳuṣūr ile dem-besteliginden (4) ḫalṭ-ı kelāma başlar oldı. El-ḥāletü hāẕihi sāyir ʿavārıż-ı ẓāhire vü kāmineden ḳaṭʿ-ı naẓar (5) elem-i ḥummā-yı lāzımeden bir vechile mużṭarib-ḥāl ü mukedder-mizācum ki bu hezeyānü'l-maḥmūmuñ (6) bi'l-külliye irtibāṭ-ı meżāmīn-i süṭūrından bī-ḫaber olup istiʿfā-yı seḳaṭātına (7) daḫi yüzümüz yokdur. ümīd ki luṭf-ı ṭab u semāḥat-ṭıynetleri muḳteżā-yı (8) التغافل فى اخلاق الكرام ile ʿameli muḳtażī olup çāker-i bī-iḫtiyārı tekellüfāt-ı (9) basṭ-ı aʿẕār-ı ʿādet-perestāneden müstaġnī ḳıla Mekārim-penāhā (10) cenāb-ı ḫudāyegān-ı ʿālī-cāh-ı fetvā-penāhüñ sellemehu'llāhü ve ebḳāhu vürūd-ı peyām-ı (11)ʿizzet-encām teşrīf-i mesnedgāh-ı müşkil-güşāyileri gūş-zed-i bendegī (12) olduġı sāʿatde ġalebe-i feraḥ u sürūr-ı vecd-engīz ile meslūbu'l-iḫtiyār (13) olup dāʿiye-i neşve-i

76(a)

(1) ṣahbā-yı şevḳ ile bir ḳaç beyt-i şütür-gürbe-tertīb sünūh itmiş idi. Fenn-i ḳaṣīde-perdāzīde vużūh-ı ᶜaczimüz muḥtāc-ı ifāde (2) olmayüp ol baḥr-ı zaḫḫār ile āşināyīye muvaffaḳ olmaduġumuz muḥāṭ-ı dāniş-i (3) āfitāb-tābişleridür. Lākin ne ḥāl ise zebān-ı ḳaleme geldükden ṣoñra müsveddesinüñ ṣad-pāre-i (4) nāḫun-ı iżāᶜat olmasına meşreb-i vesvese-fermā musāᶜid olmayup (5) sulṭānumuñ luṭf-ı ṭabᶜına iġtirār ḥasebiyle ḫāk-ı ᶜizzete ᶜarżı bī'ż-żarūre lāzım geldi (6) eger ḫāk-ı pāy-ı sulṭānu'l-ᶜulemāya nis̱āra baᶜż-ı ebyātınuñ istiᶜdādı var ise ᶜazīz başuñuz içün (7) perdāḫte-i ḫāme-i taṣḥīḥ olmasına iṣrāf-ı naḳdīne-i (8) ḥużūr buyurur meclis-i ahālī-celīslerinde kesb-i fezāyil iden yārān-ı (9) ḫōş-nüvīsden birine beyāż itdürdükden ṣoñra ser-vaḳt-i ṣafālarında (10) nümūde-i pīşgāh-ı nigāh-ı ḫudāvend-i ᶜālī-cāh olmasına iᶜnāyet eger ḫōd māye-i (11) temesḫur-ı şemātet-güẕārān-ı liʾām olacaḳ mertebede yāve-ṭırāzī ve ṭanṭana-bāzı (12) maḳūlesi ise müżmaḥill-i ihmāl idüp belki emr-i taṣḥīḥin münevver-sāz u şevḳ-endāz-ı ḳānūn-ı (13) pür-nūr-ı żiyāfet-ḫāne-i bī-bahāneleri olan heyzum u hīme-i pür-sūza ḥavāle ṭarīḳiyle (14) ṣaḥīfe-i ᶜālemden maḥv-ı vücūd ve ifnā-yı ṣūretine işāret buyrıla. ᶜAmmā recā-yı vās̱ıḳ vech-i evveldür

76(b)

* (1) عاشق زشب خویش سحر میدزدد وز شعلۂ آه خود اثر میدزدد

(2) غم نام بدلدار نویسد اما پرواز ز مرغ نامه بر میدزدد

(3) Nām u nāme-resāna bin cihān reşk u ḥased muḳarrer ki ruḳʿa-nüvīsende-i nā-murād (4) ḫāknişīn-i nā-dān-zemīn-i hicr ü biʿād ve ḥamāme-i nāme-berende-i perende bāl-güşā-yı (5) evc-i viṣāl olup firāz-i küngüre-i ʿayş-ābād-ı murādda hem-ṣafīr-i bülbül-i (6) ḫōş-nevā-yı şevḳ olmaġa ṣāḥib istiʿdāddur. İstirāḳ-ı miknet-i pervāz degül (7) bāzū-yı hüzāl-zede-i nāl-miṣāl-ı ḫāṭır-ı fāṭır fiʾl-cümle ḳuvvet-i neyl-i irādeden vāye-gīr (8) olsa perr ü bālin şikest itmekle ancaḳ tesliye-i dil ü rāḥat-ı fuʾād ḥāṣıl olurdı. (9) Hele meded-kārī-i żaʿf ile ol māye-i iḳtidār der-destdür ki çengāl-i kebūter-i nāme-ber-i (10) ʿanḳā-pere āviḫte olsaḳ pençe-i sīmurġda meges-i şikeste-cenāḥ ḳadar girān gelmeyüp (11) āsib-i rūzgār-ı reh-zen almaduġı ṣūretde ser-ḫān-ı viṣāle vüṣūl bulup (12) enīn-i şikāyet-i hicrān ile ṭanīn-endāzī-i mesāmiʿ-i yārāne (13) mecāl ola, pürşiş-i ḥāl-i

77(a)

(1) dirīne-muḫliṣ-i bī-riyāya nīm-laḥẓa tevcīh-i ḫāṭır ile iṣrāf-ı naḳdīne-i evḳāt-ı ʿazīze tecvīz-kerde-i (2) ṭāb-ı

---

* Bu Metinde başlık yok. Üniv. Ktb. Ty. 1526 299b'de geçen bu mektubun başlığı şöyledir."Yaran-ı marifetden sahib-nisab-ı güzide-i kitab Sami İbrahim Çelebiye irsal olunmışdur"

kerīm-i semāḥat-pīşeleri olursa

(3) ناکامی خویشتن اگر شرح دهم   دشمن بدعا زندگی من خواهد

mażmūn-ı ḳarār-dādedür ki dārü'ṣ-ṣafā-yı İstānbūl'dan cüdā olan nā-murād-ı bī-ser ü pā (4) yek-sere şāh-ı mülk-ārā-yı devr-i būḳalemūn ve kārfermā-yı serā-pāy-ı rubʿ-ı meskūn olsa yine kemter-gedā-yı (5) deryūze-ger-i kāse-der-pīş-i dāru's-salṭana ḳadar ḳadr u iʿtibārdan ḥiṣṣedār-ı ser-māye-i (6) behcet ü ṣafā olmaz. Ol ber-murād olanuñ evvelā birisi benem ḳābil-i inkār degüldür ki (7) faḳīrāne bir küşenüñ ser-rişte-i retḳ u fetḳi vābeste-i dest-i bendegi olmaġa bī-pervā (8) küşe-nişīn-i kār-ḫāne-i ʿizz u iḳbāl olup taḥrīk-i deffe-i ḳalemle nessācī-i kālā-yı ḥükm ü imżāda (9) der-kār u pes-nişīn-i destgāh-ı istiḳlālüz.

که بدمعامله بر سر دکان آید (10)   گشاده ام در دکان جان و منتظرم

ammā yine āb u havā-yı dārü'l-emānī cilve-ger-i mir'āt-ı (11) jeng-beste-i derdin oldukça şerbet-i şirīn-güvār-ı ḥayāt ẕāiḳa-i idrāke (12) çāşnī-i zehrābe-i gelū-sūz-ı merg-i nā-gehānī ile bir lezzetde görinür. (13)

زهجرت تلختر آبی نداشت ساقی دهر   دگر که داشت قضا در گلوی بتر بخت

77(a)

Derkenār: Murād-āverā ruḳʿa-resān-ı müşevveşü'l-ḥālüñ güşāyiş-i kilīd-i endīşesi taḥrīk-i benān-ı ḫāme-i ter dest-i şirīn-kārlarına mevḳūf olup gerçi āyīne-i jeng-peẕīr-i müdrikeleri seng-rīz-i evhām ile şikest olduġı cihetden şaḫṣ-ı niyāz-ı faḳīrde ṣūret-i ḫāṣṣe-i te'ṡīr-i

mu'āyinesine mecālleri olmayup reṣāṣet-i hey'etümüz sebebi ile şān-ı maṣlaḥat-güẕārī ḥükmin virdükleri muḳarrerdür. Ammā luṭf-ı ṭāb-ı muḫliṣ-perverilerinden der-ḫāst-ı bī-bākāne olınur ki ḳādīmuz ḥużūr-ı kirāmda nāfiẕü'l-ḳavl u maḳbūlu'l-kelām imiş mażmūnın dīrīne naḳş-ı ʿarş-ı żamīr itmekle ḥużūr-ı ḥażretde olan rütbe-i vaḳʿ u ḳabūlümüz iṡbāt buyurup müddete'l-ʿömr gerden-i cāna taḥmīl-i minen-i lā-yuḥṣā buyurmaları aḳṣā-yı emānīdür ve's-selām bi'l-ikrām muḫliṣ-i muḫtaṣṣ Muḥammed Nergisī*

77(b)

(1) برای باد صبا عرض عبودیت ما　　بجنابی که زهجرش بالم موصولیم

(2) بعد ازان کوکه ثنا خوان درت میکوید　　گرچه دوریم ز خدمت بدعا مشغولیم

(3) Basṭ-ı merāsim-i ʿubūdiyet u ṡenā-perdāzīde tabaṣbuṣ-ı riyā-Pīşegān-ı devrān-ı pür-siyeh (4) hücne-i taḳlīdden sāye-i ḳabāḥat-ı fehmīde ḫāṭır āsūde vü zebān āzāde (5) olduġı sulṭānumı ol ṭarīkle keder-i taṣdīʿ-i nā-ber-cādan (6) ḫalāṣ itmegin mażmūn-ı manẓūme-i müddeʿā bu vechile sebk-i ḳālıb-ı suṭūr-ı ṡenā (7) ḳılınup ser-vaḳt-ı ṣafālarında çehre-i nāme nīm-nigāh-ı iltifātları ile (8) besīm olmaġa müsāmaḥa-i kerīmāneleri temennī vü recā ve bu yüzden (9) taẓyīʿ-i vaḳt-i ʿizzet-rehīnlerine bāʿiṡ olmaḳ ṡiḳleti rūy-ı dilden (10) istiʿfā olınur. Pes ān-gāh (11)

اگر زروی کرم ای گل ریاض عطا　　ز حال بلبل دل پرسشی بفرمایی

---

* "Nevʿizade huzurlarınadur" Metnimizde olmayan bu başlık için (bk. Münşeat-ı Nergisi, Sül. Ktb. Lala İsmail 603, 15b)

(12) بیان شوق همین بس که خسته یم بی تو   سخن بکیست دگرها عبارت آرایی

78(a)

Semūm-ı eyyām-ı me'cūr-ıfirḳatle bu ḫuşk-sāl-i miḥnetde çemenistān-ı ṣafā-yı ḫāṭır (2) bir mertebede pejmürdedür ki ne şukūfe-i ümmīd ü emelde reng ü būy-ı (3) fevz u ḥuṣūldan eser ve ne aġṣān-ı şecere-i meyl ü ārzūda berg ü bār-ı (4) neyl ü vüṣūl ile zīb ü fer müşāheddür. (5)

گل حیات من از بس که هست پژمرده   اجل نمیرد از انکه بر سر دستار

(6)Nihāl-ı nāl-misāl-i vücūd ki bālā-yı hüzāl-zede-i zeberced reng ü çehre-i (7) żaʿf-ālūd-ı zaʿfarānī ile bir nergis-i nīm-şüküfte-i devḥa-i şühūddur. (8) henūz küşe-gīri bāgçe-i ṣıḥḥata olup nigehdārī-i bāġbān-ı (9)Feyż-i Ḫudā ile dest-i taʿarruż-ı ḥadesāndan maṣūn ve zīb-i külāh-ı iʿtibār (10) olmaḳ şerefine sezāvār olmaduġı saʿādet sāyesinde (11) çemen ṣaffa-i āfiyetde ber-ḳarār olup mücteṣs-i ṣarṣar-ı rūzgār (12) ve heşīm-i sīlī-i ekdār almadan ḥimāye-i ḳādir-i perverdgār ile (13) sālim u me'mūndur. Lākin riyāḥ-ı şedīdül'l-eser-i keder ṣaḥn-ı bāġ-ı cihānda

78(b)

(1) ḫārḫār-ı perīşānī perīşān itdükçe elbette bir miḳdārı ḫalīde-i (2) endām olmazsa da sāha-i melsā-yı ʿālemden berḫāste (3) olan ġubār-ı iġbirār lā-büdd zīr ü bālā-yı cüsmānı muḥīṭ olmasa olmaz. (4) hem sulṭānum ehl-i ṭabʿuñ

āzurde-i cevr-i devr olması resm-i ḳadīm, ancaḳ (5) تا جهان بود ازین چنین بوده gerçi bu cānib erbābı (6) ġarib-nevāz u mihmān dūst olmaġla ṭatyīb-i ḫāṭır-ı şūrīde-ḥāl-i (7) teşevvüş-me'ālde mübālaġaları te'sīr-i baḫt-ı perīşān eserden nāşī (8) inkisār u telāşiye cābir olup ḥamden lillāh ol cihetden esbāb-ı ṣafā-yı ḫāṭır (9) vāfirdür. Lākin sulṭanumdan cüdā olalı ki üç seneye ḳarīb olup (10) her anı miḳdāre-i elf senedür. Ser-i bī-sāmān-ı felāket-medārdan (11) güzār iden macerā-yı aḥzān-ı ḥikāyete edevāt-ı ta'bīr u taḥrīr (12) henūz āferīde-i cihān-āferīn degüldür diyecegimüz gelür. Ednāsı (13) bu manṣıba dem-i vüṣūl da niṣāb-ı tilkeʿaşere dāḫil

79 (a)

(1) ḥaşer-i ḫidmet güzārān ile edebde ʿarż-ı tecemmül ve iżhār-ı kerr ü ferr olınmuş iken (2) iḳtiżā-i ḳażā ile ḥālā ʿöşri ḳalup bir buçuk nefere münḥaṣır olmuşdur. (3) kimi himyān-ı taṣavvurları naḳdīne-i dil-ḫāh ile memlüvv olmada ḥażret-i mikā'il (4) ʿaleyhi's-selāmuñ ihmāline bī-ḥużūr olup که بر و بحر فراخست و آدمی بسیار (5) mażmūnıyla ʿāmil ve kimi teslīm-i vedīʿa-i rūḥda cenāb-ı ʿAzrā'il-i (6) cān-sitānuñ isti'cāli sebebi ile āzürde vü rencūr olmaġla (7) ز زندگی چنین مرگ به بود صد بار medlūline ḳā'il oldılar. (8) Ḥażret-i kerīm-i muḥavvvilü'l-aḥvāl bedterinden viḳāye idüp aḥsen-i vücūha (9) ittiṣāl müyesser eyleye bi-hürmeti'r-resūl ve'l-āl Ġaraz şikāyet ola ṣanma bir hikāyetdür. (10) Maṣṭaba-ārāyı

ʿişret-gede-i ʿadl ū dād olan ṣadr-ı ʿāli-ḳadr-ı cem-nihād (11) ḥażretlerinüñ dest-i kerem-peyvestlerinden rıṭl-ı girān-ı iltifāt-ı (12) muḫammiru'l-ʿuḳūl-ı muḥayyirü'l-fuḥūl yine cenāb-ı ʿālīlerinüñ keff-i kerem-pāş-ı (13) dirimnis̱ārlarına vüṣūl bulup ḥaḳḳ-ı nān u nemek mürāʿātında

79 (b)

(1) devr-i felege tebaʿiyyetle icrā-yı ṭavr-ı pīşīn ve imżā-yı ḥükm-i dīrīn (2) buyurup tekrār talṭīf-i ḳulūb-ı aḥbāb u yārānı ser-germ-i bāde-i (3) luṭf-ı bī-ḥisāb itmişler. (4)

صد حیف بر محبت بیشی از قیاس ما   با بیوفای حق وفا نا شناسی ما

(5) ol kerem-pīşe-i semāḥatkār-ı devrān-revişüñ reh-güzārında (6) rūy-ı iḫlāṣı ferş-i ḳadem itmekde hākile yek olan nā-murādları (7) ḫuṣūṣan niṣāb-ı fażl u ʿirfāndan ḥiṣṣe-dār ola. Bu vechile reşaḥāt-ı (8) cürʿa-i iltifātdan sīr-āb itmek lāzıme-i şān-ı ḳadr-şināsīleri (9) ancaḳ وللارض من كاس الكرام نصيب zaḥmet-i naḳl u ḥareket (10) tekdīr-i żamīr-i münīr itmiş degül ise, taḫmīn-i yārān üzre ḥālā naẓar-gāh-ı (11) maʿdeletleri olan cāygāh-ı ʿizz u devletinde fevḳa'l-melḥūẓ gül-i (12) ḫōş-būy-ı emānī ser-zede olmaġla dimāġ-ı cān ʿaṭşe-zār-ı şād-mānī (13) olmaḳ emr-i muḥaḳḳaḳ görinür Hemān ḥażret-i dādār-ı

80(a)

cihān-āferīn manṣıb-ı ʿömr-i ṭavīli ber-vech-i teʾbīd ẕāt-ı ʿadīmüʾl-ʿadīle (2) taḳlīd itmiş ola. تو بی که منصب از منصب تو منصب یافت (3) dünyāda lāzım olan vücūd-ı mesʿūd-ı ʿamīmüʾl-cūduñuzdur. Yoḳsa (4) sāir ʿavārıż füsūnu fesāne idügi beyāna muḥtāc degüldür. (5) Herkesüñ insāniyyeti kendüye rāciʿ olıcaḳ ولا یحیق naṣṣ-ı (6) celīli der-kār olmaz mı ḳıyās iderler. Nihāyetüʾl-emr sulṭānumla (7) bu ḳadar ḥāl var iken her bār zūr-ı bāzū-yı ṭāḳat-şikenlerin (8) bu yüzden ʿazmāyiş itdüklerine taʿaccüb olınur. (9)

اشک میریزم ز غیرت گاه گاه هم خنده بر اوضاع ایشان میزنم

(10) ʿālemde hedef-i tīr-i tedmīr olacaḳ bir sīne-i nādān-ı erzānī-be-kīne (11) bulunmaz mı ki ol tīr-endāz-ı maẓlūm-güdāzuñ endāḫte-i ṭaraf-ı (12) bī-günāhān-ı sīne-ṣāf itdügi nāvek-i ciger-dūz-ı cevr u iʿtisāf (13) gāhī ḫaṭā itmekle ḫāṭır-ı perīşān-ı yārān her bār nişāngāh-ı peykān-ı zehr-ālūd-ı ḫaybet u ḫüsrān olmaya

80(b)

"Her tīr-i cefā ḳavs-i ḳażādan kʾola nāzil"
"Elbette dil-i ehl-i hünerdür aña menzil"

(2) Ḥażret-i ḳahhār-ı ẕī-saṭve vü celāl dergāh-ı refīʿine dest-i niyāz (3) ber-dāştedür ki derūn-ı pür-naḳş u nigār-ı hudāvendān-ı (4) maʿdeletkārı şemme-i inṣāfdan behre-dār u bīm-i rūz-ı cezāyı (5) dil-i āgāh-ı bā-intisāblarına iḫṭār

eyleye ki fuḳarā-yı bī-tāb u tevān (6) daḫi taḳlīd-i sitemkārīden beri olmağla ᶜarṣa-i ᶜaraṣāt-ı pür mehābetde (7) ḥużūr-ı mālikü'l-emr-i ḥaḳīḳīye çıḳacak yüzleri ve rūy-ı pür-nūr-ı (8) enbiyā-yı şefā'at-penāha baḳacak gözleri var dinülmege imkān ola (9) bāḳī hemvāre ol vücūd-ı cemīlü's-secāyā mażhar-ı ᶜaṭāyā-yı bī-nihāye-i ġāfirü'l-ḫaṭāyā olmadan ḫālī olmayalar.*

غمکین نشود طبع کل از نالهٔ بلبل   فریاد کدا رونق بازار کریمست

81(a)

(2) taḳdīm-i merāsim-i ᶜamīmetü'l-me'āṡir-i tevḳīr ü ta'ẓīm ve basṭ-ı muḳaddemāt-ı celīletü'n-netāyic-i taḥiyye vü teslīm (3) siyāḳında beyān-ı müdde'ā-yı dil-i şeydā ile taṣdī-i ẕāt-ı kerem-peymāya (4) ictirā, bu vechile taḥḳīḳ-i baḥs-ı ṭavīlü'z-ẕeyl-i niyāz ü recā olınur ki (5) cenāb-ı ᶜālīleri ᶜizzet-şerīf ile ḫāṭır-ı muḥibb-i iḫlāṣ-elīfi (6) taltīf buyurduḳlarında biriki gün vücūd-ı kerem-şi'ārların āzürde-i (7) s̱ıḳlet itmege ᶜazīmet ḫuṣūṣı ᶜarża-i mesāmiᶜ-i ḥażret ḳılınup (8) bu zamāna dek rūzgār-ı nā-muvāfıḳdan intihāz-ı furṣat olınup (9) her çend ki rāiż-i himmet pā-nihāde-i rikāb-ı niyyet olmış ise semend-i baḫt-ı leked-zen (10) āġāz-ı ser-keşī ḳılup rāh-ber-i müsā'ade girīve-rev-i ḫilāf (11) Olmışdur. Ḫuṣūṣan kār-fermā-yı istīfa-penāh-ı Yūsuf pāşā (12) ḥażretleri ṭaraf-ı ḳarīnü'ş-şereflerinden mażhar-ı ᶜizz-i iṣāret-i beşāret-iḥtivā-yı

---

* "Meşahir-i kuzatdan Arnavud Belgradı Kadısı Abdulkerim Efendiye gönderilmişdür" Metnimizde olmayan bu başlık için bk. Münş. Nergisi, Nuruosmaniye, 4287, 124a.

81(b)

(1)ber-ḫīz ü bi-ya olduğımuzda maḥżā dīde-i cān küḥlü'l-cevāhir-i ḫak-ı pāları ile (2) ḳarīr u binā olmaġa bundan a'lā bahāne olmaz deyüp gedāyāne (3) mehāmm-i ḥareketi bi-esrihā müretteb u müheyyā idüp süvār-ı maṭiyye-i (4) isti'cāl olacaḳ sā'atda baḳiyyetü's-seyf-i ḳahr-ı dehr olan (5) ḫidmetgüzārlarumuzdan biri ki ol şirẕime-i nā-peydānuñ bihteri olup (6) eyyām-ı ẓa'n u iḳāmetde tertīb-i mühimmāt-ı lāzıme anuñ ᶜuhdesine (7) bāz-bestedür. Bir vechile ᶜalīl u şikeste oldı ki ᶜārıża-i (8) ḥummā idügi mütebeyyen olunca vehm u bīm-i sulṭānu'l-emrāż ile (9) fevḳa'l-ġāye perīşān u bi-ser ü sāmān olduk. Andan ġayri (10) cemī' men fi'd-dār zamān-ı keṡīrden berü ser-nihāde-i pister ü bālin-i bīmārī (11) olmaġla bende-ḫāne dārü'ş-şifa şekline girüp (12) Bir ṭabīb andan bu dehli mübtelāyı neylesün velev ḫaṭveten ḥareket lāzım (13) geldükçe fi'l-cümle ḫidmetümüz görecek ol faḳīr idi. Ol daḫi

82(a)

(1) bu yüzden şikeste-ḥāl u mükedder-żamīr olmaġla tek ü tenhā (2) reh-revīye māye-i iḳtidār mefḳūd idügi muḥtāc-ı kelefe-i ta'bīr degüldür. (3) Be-ḥikmet-i ḥayy-ı ḳadīr bu manṣıbuñ sā'ir ḥālātı mir'āt-ı żamīri tekdīr itmez (4) ammā bu maḳām-ı endūh u ālāma 'izz-i vüṣūl ile şād-kām olalı 'āmme-i tevābi' yek-sere teb-zede (5) olup büyūt-ı ḫariciyye vü daḫiliyyeye enīn-i merżādan vaż'-ı ḳadem-i (6)

ḥużūra imkān olmaduġı nihāyetde keder-resān-ı mir'āt-ı cān (7) olmışdur. Tevekkül-i bārgāh-ı Ḥākim-i lem-yezelde pā-ber-cāyumuz ümīd ki (8) çāre-perdāz-ı ḥüsn-i ʿākibet ola (9)

كار خود را گذاشتم بخدا   حسبى الله وحده وكفى

(10) kerīmā muḫliṣ-nevāz-ı ʿadīmü'l-ʿadīle Bıçakcızāde Meḥmed Ağamuzbu ḳaṭāruñ ne mertebede (11) ẕī-saṭve ve ṣāḥib-şükūh u şevketi idügi muḥāt-ı dāniş-i āfitab ṭābişleridür(12) ve bu muḥibbleri ile ʿalāḳa-i ḫāṣṣa üzre müvālāta ḳarār virüp (13) (ey boyı servüm boyunca gördiler iḥsānuñ) vezni üzre luṭf-ı mevfūrları

82(b)

(1)mertebe-i ḳabūl-ı taʿdāddan ʿālidür. Ḥālā āsitāne-i saʿādetde daḫi ḥaḳḳumuzda (2) sell-i seyf-i himmet idüp ḳaṭʿ-ı ʿurūḳ-ı mekīdet-i ṭalebe-i bī-inṣāfda zūr-ı bāzū-yı taḳayyüdi bāʿis-i imtidād-ı müddet-i żabṭ olup sāye-i (3) ḥimāyesinde ḥarāret-i hecīr-i iḫtilālden istirāḥatdayuz (4) Muḳteżā-yı devr-i zamāne muḫālefet-i ḫarṭu'l-ḳatād ḳabīlinden idügi (5) muḥtāc-ı tafṣīl olmayup fuḳarā-yı bī-kes ṭavr-ı kibāra taḳlīdde bī-iḫtiyār olduġı (6) emr-i żarūrī idügi maʿlūm-ı saʿādetdür. El-ġaraż, aḫaṣṣ-ı tevābiʿ ve maḳbūlterīn-i naẓar-kerdelerinden (7) resānende-i ṣıklet-nāme-i bendelerinüñ yaġmā-yı devletde rubūde-i çengāl-i (8) saḫt-āvīz-i himmeti olan ḫidmet-i cenāb-ı kerīmlerinüñ taḫt-ı ḥükūmetinde (9) vāḳiʿ olmaġla be-her ḥāl

müṣāmaḥa-i ḥükkām-ı şerī'atdan bi'l-külliye istiġnāya (10) bu diyāruñ āb u havāsı nā-müsā'id idügin bilüp kerem-i cibillīlerinden (11) ümniyye-ḫāh-ı iltifāt olduġı cihetden ruḳ'a-i niyāzı mirvaḥa-i nesīm-i (12) āşināyī bilmişdür. Niṣāb-ı mürū'et-i ʿamīmeden ne mertebede vāyedār (13) olursa muḫliṣ-i bī-riyālarına māye-i iftiḫār olduġında iştibāh buyurulmaya

83(a)

(1) ما نامه ببرگ گل نویسیم   شاید که صبا باد رساند *

(2) ol gül-i ra'nā-yı gülistān-ı ma'ārif-cenāblarına ki 53) kemter nefḫa-iʿanber-şemīm-i ḫulḳ-ı kerīmiʿıṭr-sā-yı dāmen-i kevn ü mekān idügi (4) ḳarār-dāde-i yārān-ı sedād-āşinā-yı bī-rayb ü riyādür. Tasṭīr-i iḫlāṣ-nāmeye 55) varaḳ-ı verd-i muṭarrā degül ḥarīr-pāre-i vālā bahā-yı ḥulle-i ḥavrā (6) ancaḳ layıḳ u sezādür. zihī ẕāt-ı ber--güzīde-ṣıfāt (7) ki 'anādil-i nāzik terāne-i zebān-ı fuṣaḥā-yı mu'ciz-edā-yı ʿarab u acem gülşen-sarāy-ı (8) medīḥa-sencīlerinde zemzeme-i perdāzī-i ıṭrāya her ne mertebede iẓhār-ı (9) ḳuvvet-i tab' u īsār-ı mertebe-i maḳdūr itseler yine gül-i sepīd-i (10) sem'-i sürūd-iḥtivālarına şāyeste bir fıḳra-i ḫāṭır-güşā-yı sāmiʿ-nevāz-ı (11) medḥ u s̱enā ibdā'ında kemāl-iʿacz u ḳuṣūrları ẓāhiruhüveydādur

---

* "Yaran-ı sencide-ayardan birine İlbasandan irsal olunmışdur" Bk. Münşeat-ı Veysi Nuruosmaniye, 4287, 125a.

83(b)

(1) Ġonca-i h̲ōş-nümā-yı nāẓır-firīb-i dehen-i mu'cize-fennlerinden nefah̲ātü'l-ünṣ-i (2) nikāt-ı ṣad-ḡūne ki ednāsı nefes-i mesīḥā gibi ḥayāt-bah̲ş-ı hezār (3) dil-mürde-i dīr-sāledür, resīde-i meşām-ı idrāk oldukça (4) ṭūṭī-i dil-keş-edā-yı nāṭıḳa nağme-serā-yı ṣad bāreka'llāh olduğı (5) zamānlar ki sepīde-dem-i nevrūz-ı kām-rānī ve ferh̲unde-ṣabāḥ-ı (6) ᶜīd-i sa'īd-i ṣād-mānī idi. Ḥālā bu h̲āristān-ıᶜ ināda (7) yād olunduḳça dīde-i derūn ṭās-ı pür-h̲ūna döner. (8) Ḥaḳḳā ki nīm-lahẓa nesīm-i ṣoḥbet-ı ḥayāt-efzā-yı behcetzāyları ile (9) gül-i nīm-şüküfte-i emel güşādeligi ᶜömr-i hezār-sāleye beraber idügi muḳarrer (10)

Giderdi ṣoḥbetünle dilden evvel ġuṣṣa vü ġamlar
Ḳanı ey cām-ı cem ol eski demler eski ᶜālemler

(11) Dah̲i ben şimdi bildüm rūzgārun nidügin ey dil
Bilinmezmiş ṣafā-yı vaṣl-ı yār ile geçen demler

(12) Kerem-kārā sıḳlet-nāmelerle pey-der-pey Sāmi'-i şerīfeyi şikence-i terzīḳ-i (13) elem-keşīdesi ḳılmaḳ vādīleri yaḳında meftūḥ olup

84(a)

(1) Manẓūme-i müstezād-ı küstāh̲īde bu reviş-i tāze gerçi sıḳlet-i nev-ẓuhūrdur. (2) Hele bu ma'nā ᶜaks—endāz-ı

mir'āt-ı cilā-dāde-i ḫāṭır-ıʿāṭır olmaḳ temennī-kerde-i (3) faḳīr-i ḳāṣırdur ki iki yıldan ziyādedür ḫumār-ı hicrān-ı erbāb-ı hünerle (4) derd-i ser çeküp bu miḳdār müddet-i medīde hemvāre maḫmūr u ser-girān-ı (5) ṣudā'-ı fütūr olup bir kerre cām-ı leb-ā-leb-i aḫbār-ı aḥbāb ile (6) neşve-dār-ı sürūr olmaḳ düşmemişdür. Ṭab'-ı kerīm-i ḥikem-şināslarına (7) ki naḳd-i vaḳt-i ḥakīm-i şifāyīdür ʿarż-ı mādde-i ıżṭırāb itmeyüp (8) kime idelüm, bāşed ki sebbābe-i ḫāme-i Boḳrāt-ı iltifātları nabż-gīr-i (9) şiryān-ı süṭūr olmaġa cān-ı teb-zedeye çāre-perdāz-ı şifā-yı ṣadr olalar. (10) Ġıbbe-ẕā bu cānibde müfettiş-i emvāl-i żāyi'a-i sulṭāniyye olan Aḥmed Efendi (11) ṡenā-ḫānları ki birāder-i ḥaḳīḳī menzilesindedür. Bu dārü'l-vaḥşede resm-i (12) ġarīb-nevzi ve ġam-güsāri mürā'ātında anlardan görilen luṭf-ı taḳayyüd (13) Allāhu a'lem mesbūḳu'l-miṡāl olmayup anlara müdānī yār-ı cānı ve ṣaḳīḳ-i sefīḳ ve yar-ı ġār-ı ṣadīḳ-ı

84(b)

(1)ʿinde't-taḥḳīḳ görülmemişdür. Sene-i sābıḳada ḳażā-i fülānuñ cizye-i (2) gebrānı cem'ine ʿalāḳa idüp emr-i taḥṣīlinde ḫayli ṣu'ūbet çeküp (3) el-ān üç dörtyüzmiḳdārı esāmī bāḳī ḳalup taḥṣīli ʿālem-i bālādan (4) mikāil ʿaleyhi's-selāmuñ nüzūl ve i'ānetine mevḳūf idügi müfād-ı (5) elsine-i ehl-i vuḳūfdur. el-ḥāṣıl ma'a hāẕā ol nāhiye erbābınuñ herbiri (6) birşīr-i dilīr-i ġābe-i tezvīr iken

(7) mecmū'ı āşiyāne-i ʿankāya iltica itmişlerdür. Hālā muhāsebelerin (8) görmege adamları revāne olup niyāz-ı muhlisīyi müessir fehm itmekle (9) recā-nāmeyi vesīle-i āşināyī bilmişlerdür. Huzūr-ı ʿizzetde temennā-yı (10) fakīrāne kār-ger olıcak bin cihān imtinān mukarrerdür.

(11)* Mahbūb-ı mergūbu'l-kulūb-ı merām hemvāre zāt-ı kerem-şi'ār-ı (12) müsta'iddü'l-ikrāma rām ve āgūş-ı taşarrufları bī-tekellüf

85(a)

(1) hemīşe hābgāh-ı şāhid-i şīrīn-cemāl-i kām olmak du'āları pīrāye-i (2) ser-levha-i şahīfe-i şevk u ġarām kılınmak dīrīne ʿādet-i ihlāş-nüvīsān-ı (3) şadākat-peyām olmağın nakş-ı dil-keş-i hātır-güşā-yı müdde'ā (4) bu vech üzre nümūde-i pīşgāh-ı nigāh-ı cenāb-ı mekārim-penāh-ı (5) fezāyil-intimā kılınup mesāmi'-i şerīfe şarīr-i kilk-i niyāzdan (6) tekeddür-pezīr olmak ihtimāliyle bast-ı mukaddeme-i recā olınur ki Avlonya (7) kazāsından münfaşıl Ahmed Efendi senā-hānları birāder-i hakīkī menzilesinde (8) olup ri'āyet u ikrāmları mesbūku'l-misl kabīlinden degüldür. (9) Cenāb-ı ʿālīlerinün dahi bir mertebede medīha-senc ü mahmedet-güzārlarıdur ki (10) ta'bīr olunmaz Sa'ādet-penāh, semāhat-destgāh sāhib-i sāhib-eser (11) müstevfī-i müşterī-siyer Yūsuf Pāşā hazretlerinün hidmet-i (12)

* "Muhassıl-ı emval Yusuf Paşa huzurında istişfa-ı ahbab içün Abdulkerim Efendiye gönderilmişdür" bk. Nuruosmaniye Ktb. 4287, 125b

celīle-i taḥṣīle murahhas olmaları şevkıyle rūzān u şebān (13) dest-i du'āyı berdāşte-i ṣavb-ı ʿasümān idüp bir vechile

85(b)

(1) ḥuṣūl-i me'mūle müterakkıb ve suṭūʿ-ı nūr-ı übbehet ü iclālleri (2) ed'iyesine müvāzıb idi ki inā-i beyāna gencīde olması (3) makāl-i nā-sencīdedür. HattaAvlonyadan geldüklerinde henüz (4) nakş-ı murād beyāża çıkmayup zümre-i aḥbāb elem-keş-i keşmekeş-i (5) irtiyāb iken kendileri vüṣūl-i ümniyye-i derūna āyā ne vechile (6) müheyyā-sāz-ı esbāb olsak deyu fakīrāne ẓāhiren ve bāṭınen (7) bezl-i makdūrda bi-iḥtiyār olup vāki' ḥāli ya'ni (8) sa'ādetli Yūsuf paşa ḥażretlerinüñ mübāşir-i emr-i taḥṣīl olması (9) kātıbe-i nāsuñ ehemm-i ʿamāli idügin ismāʿı kibār ve iblāġ-ı (10) kār-fermāyān-ı rūzgār maṣlaḥatı içün خير الامور اوسطها (11) mażmūnına teşebbüs ile tertīb-i devā'i-i ḥuṣūl-i emelde der-kār (12) olmış idi. Estaġfiru'llāh murād imtinān degül mertebe-i ḫulūṣ ve ʿubūdiyyetin (13) beyāndur. Netīce-i kelām cümle-i ʿamāl ü emānīye vuṣūlin ol

86(a)

(1) ḥażretüñ sa'ādetle kudūmına mevkūf bilüp cān ü dilden (2) müştāk belki elem-i intiẓār ile ṭākatı ṭāk idi. Muḥāṭ-ı ʿilm-i ʿālem-ārālarıdur ki (3) bu müddetde müşāhed-i bāṣıra-i ḥāli olan temāsil-i meşakkat ü iḥtilāṭi (4) müfād-ı kalem-i

kirāmen kātibīn olmaḳ mertebesinden ḫāric olup (5) teberru'āt-ı kefālāt ile vücūdın mażīḳ-ı ta'assüre ilḳā itmekle mecmū'-ı mekāsibi (6) ve cümle-i maḥṣūl-i manṣıbı maṣrūf-ı tanẓif-i żiyā' olmışdur (7) bu ḳadar zamāndan berü taḥṣīlinde bezl-i le'ālī-i ʿaraḳ-ı cebīn itdügi (8) nuḳūd-ı bī-nef' u sūdı żamīme-i ḫizāne-i istidāne ḳılup ol bahāne ile bir miḳdār (9) milḥ-i kem-bahāya fā'iz olmagla şūrābe-i ma'āşa fi'l-cümle çāşnī-baḫş-ı (10) lezẕet olmaḳ mülāḥaẓasında iken ol fezleke-i defātīr-i ḥesāb-ı feraḥ taṣavvur (11) itdügi milḥün s̱emeni ile def'-i müzāḥeme-i ġuremā ve ṣūret-i imkānda (12) bir miḳdārı ile tezyīn-i ser u pā içün fürūḫtına mübāşir olduḳda (13) ser-rişte-i bey'ine pīç ü tāb-ı ta'assür girih-bend-i ta'aẕẕür olmagın sa'ādetlü

86(b)

(1) Yūsuf Paşā ḥażretlerinüñ himmet-i bī-hemtālarına maẓhar olmayıcaḳ (2) ḥāli ḳatı mükedder olur. Fe-li‿hāẕā cenāb-ı kerīmü'ş-şānuñ dāmen-i (3) imdād u i'ānetlerine teşebbüs̱ olınup fevḳa'l-ġāye niyāzmend-i (4) luṭf u ümmīdvār-ı iḥsanüz Ṣāḥibu's-sa'āde

(5) اوصله ربه الى ما اراده ḥażretleri daḫi bi-ḥamdi'llāhi ta'āla bed-ḫāhlardan aḫẕ-ı s̱e'r (6) ve 'İzzet-cūylarına cevāhir-i mekārim nis̱ār idüp vefḳ-ı murād üzre (7) kām-kār oldılar. Ol devletüñ zekātı bu maḳūle müstaḥaḳḳīne (8) iltifāt idügi muḥtāc-ı beyān degüldür. El-Ḥāṣıl bu emel-i

derūnī (9) ḥuṣūline taḳayüdleri sebebi ile bu faḳīri müddete'l-ᶜömr istirḳāḳ (10) idersüz. İtmām-ı meṣāliḥ-i benī nev'de ġayret ve himmetlerine (11) vüṣūḳ-ı küllī taḥrīk-i silsile-i recāya bā'iṣ olmışdur. Küstāhī-i tafṣīl ma'ẕūr bād.

87(a)

دریغست خاک درت برسرم   که این سر نه لایق بدان افسرست (1)*

(2) Ser-i bī-sāmān-ı bende-i ḫāk-nişīn-i meẕelletḳarīnde ol isti'dād-ı (3) sa'ādet mütesavver midür ki ol āsitān-ı ᶜizzet-mekīne cebhe-sāy-ı (4) ᶜubūdiyyet olup cebīn-i cān ġubār-ı müşgīn-būyı ile mu'aṭṭar (5) ve dīde-i cenān ol küḥl-i ᶜabīr-te'ṣīr ile ḳarīr ü münevver olmaḳ müyesser ola (6) ḫāk-i pāyûn senûn iksīr-i sa'ādet ammā aḥkām-ı baḫt-ı çep-endāz (7) iḳtiżāsı her çend bu emel-i derūna vüṣūli ṣūret-i istib'ādda (8) irā'et ider. Lākin elṭāf-ı ᶜamīme-i kām-baḫşende-i ḥaḳīḳīden ye's ü ḳanūṭı (9) muḳteżā-yı i'tiḳād-ı ṣaḥīḥ tecvīz itmeyüp ile'l-ān müşāhed-i çeşm-i cān olan (10) fuyūżāt-ı bī-nihāye-i ilāhiyye ḥasebiyle ol bārgāh-ı mukaddesden vuṣūḳ-ı (11) tāmm ile ümmīdvāruz ki ᶜizz-i ḳarīb-i secdegāh-ı eşrāf olan (12) der-i devlet-medār-ı ḥażrete rūy-māl naṣīb eyleye āmīn bi-ḥaḳḳi'l-kitābi'l-mübīn (13) Tehniyet-i manṣıb-ı celīlü'l-menzile

---

* "Selanik Efendisi Rızai Efendi Hazretlerine Bk. Münş. Mecm. Üniv. Ktb. Ty. 1526, 303b.

niyyeti ile maḳdūr-ı ẖāme-i perīşān-erḳāmı

87(b)

(1) ol ẖidmete maṣrūf idüp bir ḳaç saṭr-ı bī-insicām ile ʿarż-ı ʿubūdiyyete (2) iḳdām taṣmīminde iken ekdār-ı gūn-ā-gūn-ı felekiyye tertīb-i edevāt-ı taḥrīre (3) müsāʿid olmayup ve tabaḳçe-i nāme ile pīş-keş-i maḥfil-i ʿālī-i maḥfūfun bi'l-maʿālī (4) ḳılınmaġa şāyeste vü sezā cevāhir-i taʿbīrāt-ı girān-bahāya dest-res mümkin (5) olmaduġı cihetden bi'ẕ-ẕāt ol ẖidmet-i celīle edāsı ile kām-revā (6) olmaḳ ümīdi ile ʿazīmet-i dāmen-būs-ı iclāl olunmışdur. (7) Cenāb-ı murād-āver-i bī-irtiyāb teyessür-i esbāb idüp ṭavārik-ı ʿavāyıḳdan (8) viḳāye ide bi-mennihī ve ʿavnihī ḳażā ile ḥukūmetine mübtelā olduġımuz diyār-ı (9) mefḳūdü'l-menāfiʿde resen-i iʿtidāl üzre yigirmi üç ay mīzān bekleyüp (10) bi-fażlihī taʿāla sālimen ser-menzil-i ẖalāṣa važʿ-ı ḳadem müyesser oldı. Lākin (11) نه روی دیارم نه لطفی اقارب medlūli teveccüh-i semt-i vaṭandan ʿaṭf-ı ʿinānа (12) mūcib olup mecmūʿ-ı tevābiʿle dārü'l-emānī-i maḥrūse-i Stānbūla ʿazīmeti müstelzim (13) olmaġa taṣavvur-ı bendegī bir ḳaç gün dārü'l-ʿadl-i Selānikde ẖāk-rūb-ı südde-i sidre-āsāları

88(a)

(1) olmaġıdı baʿżı ʿavāyıḳ-ı ʿalāyıḳ dāmen-gīr olup belde-i Manastırda (2) bir aydan mütecāvizdür ki ārām lāzım geldi. İn-şā'allāhü taʿāla ẖāmis veyā iṡneynde (3) müfti Efendi

dā'īleri ile refīḳ olup ma'iyyetle ḥareket muṣammemdür taḳbīl-i (4) dāmen-i iḳbāl-i sa'ādetine fāiz olduġımuzda edā-i ḫıdmet-i tehniyyet (5) ve ʿarż-ı merāsim-i ʿubūdiyyet içün bir iki gün ḫuddām-ı sidre-maḳāma ṣıḳlet (6) virilür ve ṣavb-ı āsitāne-i sa'ādete īṣāli lāzım-ı mekātīb-i şerīfeleri (7) veya ġayri ḫidmet-i celīleleri var ise bendeñüz varunca tehiyye buyrıla ki çāker-i bī-riyāya sa'ādet-i ḫidmetlerine (8) liyāḳatdan özge devlet mi olur

Bāḳī ʿömrü devlet hemīşe efzūn bād

*

(9) ẓāhiren ve bāṭınen nefes-i muḳaddes ve nefs-i zekiyye-i meded-reslerinden (10) istimdād u istifāżadan ṣoñra küşe-i seccāde-i şerīfe-i irşād-pīrāyeleri (11) leb-i edeb ile taḳbīl olınup ḫāṭır-ı āgāhlarına ki ومن دخل كان آمنا (12) ḥasb-i ḥālleridür. Ṣūret-i ʿubūdiyyetimüz pertev-endāz olduḳda

88(b)

(1) itmez kerīm olanlar ehl-i recāyı merdūd mażmūnıyla ʿamel buyrılup (2) incizāb-ı ġāyıbāne ve irtibāṭ-ı muḫliṣāne-i bendegī ḥayyiz-i ḳabūle mevṣūl (3) buyrulmaḳ recā olınur. Cenāb-ı ḳuds-intisāblarına ḫayli zamāndur ki (4) ʿaşḳ u incizāb peydā olmış ve zevraḳ-ı derūn envāʿ-ı muḥabbetleri

---

* "Meşahir-i meşayıhdan Filorinoda seccade-nisin-i irşad ve arif-i billah Murad Efendi Hazretlerine" Bk. Münş. Mecmuası Nuruosmaniye Ktb. 4287, 127a.

ile tolmışdur. Muṭlaḳa meşāyiḫ-i kirāmuñ bendesi (5) olup aḳṭār-ı ʿālemüñ her ḳangı cānibinde ehlu'llāhdan bir ʿazīz-i (6) muḳaddes cenābdan ḫaberdār olsaḳ ġāyibāne dāmen-i luṭuflarına teşebbüs (7) olına gelmişdür vāṣıl olduġuñuz ser-rişte-i ḥaḳīḳat ḥürmetine (8) bu bendelerin daḫi silk-i muḫliṣīne ilḥāḳ idüp nūr-ı feyż-i ʿamīmlerinden (9) ve naẓar-ı saʿādet-eserlerinden maḥrūm buyurmaya vücūd-ı mecāzi bī-nihāyeligi mirāt-ı cihān-nümā-yı ḳalbi jeng-pezir-i keṣret idüp müşāhede-i cemāl müyesser bizim gibi ālūde-i levs-i ʿalāyıḳa müteʾassirdür. Vesīle-i teveccüh-i ʿārifāneleri ile izāle-i ekdāra himmet ve bār-keş-i mehāmmı olduġımuz vücūd-ı pür-ālāmuñ maḳāṣıd-ı nişānende ḥuṣūline teveccühleri ʿināyet buyrulmaḳ niyāz olınur

89(a)

(1) Lebān-ı edeb u iḫtiṣāṣ hezār bār şüste-i gül-āb-ı iḫlāṣ (2) olduġı ṣūretde cesāret-i taḳbīl ü iltiṣām-ı kenāre-i (3) ḥaṣīr-pāre-i istebraḳiyyü'l-vaṣf-ı ṣaffü'n-niʿāl-i ḫuddām-ı (4) ʿalī-maḳām-ı dārü'l-iclāl-i ḫudāvendīye liyāḳat-ı bendegī (5) her çend nā-mütaṣavverdür. (6)

هزار بار بشستم دهن بمسك وعبير   هنوز نام تو بردن دريغ مى آيد

(7) velī teġafül-i mürū'et-engīz-i çāker-nevāzānelerine vüṣūk-ı tereddüd-āmīz (8) ḥasebiyle zīr-i naʿlçe-i hilāl-timṣāl-i kefş-i ṣüreyyā-naḳş-ı (9) ṭufeylān-ı ḫān-ı iḥsān-ı ʿāli-ḥażret-i Hāşimī-fıṭrat-ı Bermekī-ṭıynetlerin (10) sūde-i cebīn-i ibtihāl itmekle taḥṣīl-i āb-rūy-ı saʿādet (11) ve

tekmil-i s̲āmān-ı ᶜizz ü devlet müyesser olıcak mukteżā-yı (12) dehşetü'l-ḳudūm ve mehābet-i meclis-i ḫudāygānı ta'bīr-i müdde'ā-yı

89(b)

(1) s̲enā-kārī-i mürā'iyāne ve taḳrīr-i medīḥa-sencī-i merāsim-perestāneden (2) nāṭıḳa-i perīşān-ās̲ārı beste-dem iderse ṭūṭī-i (3) mu'anber minḳār-ı ḳalem fıḳarāt-ı ᶜubūdiyyet-i faḳīr-i iḫlāṣ-endīş-i (4) s̲ābit-ḳadem ile zemzeme-perdāz-ı nadī-i ḫāṣṣü'l-ḫāṣṣ-ı hudāvend-i mebẕūlü'n-ni'am olduġı ümmīd ki ḳarīn-i müsāmaḥa-i faḫru'l-kibār-ı (5) ᶜĪsī-dem ola. Ḥaḳḳā ki niṣāb-ı ᶜömr-i zūd-güzār-ı (6) seḥāb-seyrden temettüᶜ-ı bendegī āsitān-ı ᶜālī-ḥażrete Şeref-i (7) intisāb ve ḳātıba-i evḳāt u aḥyānı vaḳf-ı du'ā-yı devlet-i (8) hudāvend-i kām-yāb itmek teyessürīdür. Vāye-gīr-i māye-i idrāk (9) olan rāstᶜayārān-ı dāniş-pejūha bundan ziyāde (10) sa'ādet-i 'uẓmā ve bundan özge devlet-i bī-intihā ne mümkindür. (12) cenāb-ı cihān-āferīn celle şanühū dergāh-ı ᶜāmmü'l-feyżinden (13) istid'ā-yı hem-künān-ı bendegāndur ki sa'ādetli mekremetli

BİBLİYOĞRAFYA

Abdülhalim, Münşeat, Nuruosmaniye Ktb. 4290

Abdülkerim b.Sinan Akhisari, Münşeat, Sül. Ktb. Aşir Ef. 321

Ahmed-i Dai, Teressül, Manisa Muradiye Ktb 1856/3

Akarsu, Kamil, Zaifi, Hayatı, Sanatı, Eserleri, MEB Yay. İst.1993

Aktan, Ali, Osmanlı Paleografyasıyla Siyasi Yazışmaları (Basılmamış Doktora Tezi), Erz. 1984

Ali b. Halil, Münşeatü"l-letaif, Bayezid Ktb. Umumi 5864

Ali Şir Nevai, Münşeat, Azer Neşir Yay. Bakü 1926,

Ali, Münşeat, Sül. Ktb. Esad Ef. 3290

Aslan, Abdülbaki, Osmanlı İctimai Hayatını Aksettiren Mektup Örnekleri (Tanzimata Kadar), Gazi Üniv. Sos. Bil. Ens. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ank. 1985

Bayram, Ali—Çögenli, Sadi, Atatürk Üniv. Ktb. Seyfettin Özege Bağış Kitapları Kataloğu, C.I-II, Erz. 1978, C.III-IV, Erz. 1980, C.V, Erz. 1973, C.VI, Erz.1989

Blochet, E.Catalaque des Manuscrits Turcs, Bibliotheque National, C.I-II Paris, 1932

Çelebizade Asım, Münşeat, İst. 1286

Defne, Zeki Ömer, İstanbul Kütüphanelerindeki Münşeat Mecmuaları, Tez 1935 Türkiyat Enstitüsü Tr.27

Ebu's-suud Efendi, Münşeat, Sül. Ktb. Esad Ef. 3291

Ebü'l-Fazl Cemalü'd-din Muhammed b. Mükerrem İbni Manzur, Lisanü'l-Arab, Beyrut 1990/1410

Feridun Ahmed, Münşeatü's-selatin C.I-II, İst. 1274

Fevri Ahmed, Münşeat, Sül. Ktb. Ayasofya 4311

Flügel, Gustaw, Die Arabischen, Persischen und Türkischen Handschriften der Kaiserlich-Königlichen Hofbibliothek zu Wien C.I-II 1865, C.III, 1867

Gölpınarlı, Abdülbaki, Mevlana Müzesi Yazmalar Katalogu, C.I Ank.. 1967, C.II, Ank. 1971

Hacı Nuri Efendi, Münşeat-ı Aziziye İst. 1303

Hayret Mehmed, Riyazu'l-küteba ve Hıyazu'l-üdeba, Bulak 1242

İbrahim Vehbi, Münşeat, Üniv. Ktb.Ty. 9584

İnalcık, Halil, Reisü"l-küttab Mad. İslam Ans. C.IX. İst. 1979

İpekten, Haluk, İsen, Mustafa vd. Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü, Ank. 1988

İsmail Rüsuhi, Miftahu'l-Belaga ve Misbahu's-sa'ade,İst. 1284

İstanbul Belediye Kütüphanesi Alfabetik Katalogu, C.III, İst. 1953-1954

İzzet, Münşeat, İst. 1263

Kani, Münşeat, Sül. Ktb. Hacı Mahmud Ef. 5363.

Karahan, Ali Rıza, İbn Kemal'in Risaleleri, DTCF Dergisi, C.24, Ank. 1966

Karatay, Fehmi Edhem, İstanbul Üniv. Ktb. Türkçe Basmalar Alfabe Katalogu, C.I-II, İst. 1956,

Karatay, Fehmi Edhem, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Katalou, C.I-II, İst. 1961-62,

Katib Çelebi, Keşf el-zunun C.I Ank. 1947

Kava'id-i Tahrirat-ı Münşeat, Sül. Ktb. Esad Ef. 3337

Kılıçsoy, Halim, Münşeat-ı Nabi, İst. Türkiyat Ens. (Mez. Tez. Nu 1601), İst. 1975

Kınalızade Ali Çelebi, Münşeat, Sül. Ktb. Esad Ef. 3314

Koca Ragıb Paşa, Münşeat, Sül. Ktb. Lala İsmail Ef. 598/1

Kütükoğlu, Bekir, Münşeat Mecmualarının Osmanlı Diplomatiği Bakımından Ehemmiyeti, Tarih Boyunuca Paleografya Diplomatik Semineri, Bildiriler, İst. 1988

Lami'i, Münşeat (Kitab-ı Nisabü'l-Belaga), Sül. Ktb. Kadızade Mehmed 434

Levent, A. Sırrı, Ali Şir Nevai, C.IV, Ank. 1968,

Mahmud Celaleddin Paşa, Münşeat, Dersaadet, 1312

Mehmed Emin Paşa, Münşeat, Millet Ktb. Edb. 400

Mehmed Nüzhet Mu'addilü'l-imla ve Mükemmilü'l-inşa, İst. 1302

Mehmed Rif'at, Fünun-ı İnşa, İst. 1308

Mehmed Tahir, Osmanlı Müellifleri C.I-II, İst. 1972.

Mekatib-i Hulefa, Topkapı R. 1939

Mengi, Mine, Eski Türk Edebiyatı Tarihi, Akçağ Yay. Ank. 1994

Mesihi, Gül-i Sad-berg, Hacı Selim Ağa Ktb. Hüdayi Ef. 1291

Milli Kütüphanede Mevcut Arap Harfli Türkçe Kitapların Muvakkat Katalogu, geliştirilmiş ikinci bas. Ank. 1964

Mustafa 'Âli, Münşeat, Sül. Ktb Lala İsmail Ef. 601

Mustafa 'Âli, Menşeü'l-inşa, Bayezid Ktb. Veliyüddin Ef. 1916

Mustafa b. Şemseddin, Ahteri-i Kebir, İst. 1256

Mustafa Münif, Telhisat-ı Münif, Üniv. Ktb Ty. 3136

Mükrimin Halil, Feridun Bey Münşeatı, TOEM, İst. 1335-1337,

S.77,78,79,81

Münşeat Mecmuası, Üniv. Ktb. Ty. 2599

Mütercim Asım, Tercümetü'l-Kamus, İst. C.I, 1305

Nabi, Münşeat, Topkapı, Revan 1053

Nef'i Münşeat, Üniv. Ktb. Ty. 3637

Nergisi, Münşeat, Topkapı R.1056

Nesib, Münşeat, İst. 1261

Nevres, Münşeat, Sül. Ktb. Esad Ef. 3891

Okçuzade Muhammed Şahi, Münşeat, Üniv. Ktb. Ty. 3105

Osmanzade Taib, Münşeat, Sül. Ktb. Serez. 2771

Pakalın, M. Zeki, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, C.I-III. İst. 1983.

Pertsch, Wilhelm, Die Türkischen Handschriften der Königlchen Bibliothek zu Berlin, 1889

Rami Muhammed Paşa, Hulasa-i İnşa Üniv. Ktb. Ty. 5492/1

Refi'a, Münşeat, Sül. Ktb. Esad Ef. 3303

Reşid M. Rasim, A., Hazine-i Mekatib Yahud Mükemmel Münşeat, İst. 1306

Rieu, Charles, Catalaque of the Turkish Manuscrits in the British Museum, Londra 1888

Risale, Sül. Ktb. Halet Ef. 760

Rossi, Ettore, Elenoc dei Manoscritti Turchdella Biblio teco Vaticana, Roma 1953

Sadık Rif'at Paşa, Asar-ı Rif'at, Münşeat, İst. 1859

Steingass, F. Persian-English Dictionary, London 1957

Süheyl, Münşeat, Üniv. Ktb. Ty. 238

Süheyli Ahmed b. Hemdem, Münşeat Üniv. Ktb. Ty. 238

Şeyh Mahmud b. Edhem, Gülşen-i İnşa, Milli Ktb. Yz. A 2276

Tacizade Cafer Çelebi, Münşeat, Üniv. Ktb. Ty. 5723

اسال العون والصون من سید انبیاء الکون

قسم بطلعت طه و طرهٔ یس صد آفرین و تبارک بزارلک تحسین

بو پیکر دلاویز و گنجینهٔ راز جواهر ریز بر دیوان الانشاء دلگشای مسجع عنوان موجبان
لاهوتی روزن ناسوتی مخزن غیبی مضمون وحی نمون ناموسی پیام قدوسی کلام
نوری هیاکل فردوسی شاکل درکه مقصورات خیامی تقصار بندان لم یطمثهن انس ولا جان
و قاصرات الطرف طرفه خرامی سوارداران کأنهن الیاقوت والمرجان اولدقلرندن
قطع نظر مربی دری لباس دری اقتباس بر دمیة القصر ذاتی وسمه و خدایی خال و ترکی آواز
و ملکی پرواز بر جمیلة العصر مادرزاد سرمه و خلقی خلخال در که تیغ تاب جمالندن عقلر چاک و
شیوهٔ خط و خال و جلوهٔ طرهٔ کمالندن عاقللر زنجیر گسل ادراک اولورسه دررخ خورشید شرف آفتاب
لعل ترشش دختر ام الکتاب نرگس او باده پرستی گرفت مایهٔ مخموری و مستی گرفت
شد بصفا انجمن آرای حسن حسن رویش بتماشای حسن قصه کوته بو مجموعهٔ ابدار اسیرین جدول
مواج و سفینهٔ کیالی دفینهٔ عسجدی رواج چهره نما اولان صور مکاتیب و سور معجز انشا لیب
شمول منشآت بلند اعلام معجز اعجاز و اول مواخر فواخر تیار کنایه و مجاز در که رئیس موافق روزگار
بو علی دانشی و لاهور لاهوترن تحفه آور نوای مشکل پسند دوانی روش طوسی منشی اولان
منشی دوران و خواجهٔ جهان و قاضی فاضل خجسته زبان مسلم زبان تکریم دهان مسلم برهان و زردبان
ریاست جهان جهانی الله فلکه فلک فلکه ترقی و رموز عقول یازدهی و زبان آن زمره
غزل سرایان طربخانهٔ ناهید و انشانویسان دیوان مهر و مهی تلقی ایتمکله همانا
سدنهٔ صومعهٔ کروبیانه و خزنهٔ لوح محفوظ بدیع البیانه ابناز و اهراز اولمش که
بو رسم و وضع نارنجات ایله جادو قلمان املا و انشایی انگشت حیرت در دهان
و بو دکلو معجزات موجبة النجاتله سبعه آویزان سحر کلمان نظم دلگشایی خواه و ناخواه سر فرود آر

ربقهٔ ایمان ایلدی انشائن انشاءٔ نمن منثوره انقطعن الليت ميل كالسكران

او قال منظوماً فدر كلامه بنسيك حسن قلائد العقيان فارسه

چو قال مدح تو گلکم بلوح انشا زد در يد درر بر جان لفظ و بانک معنی زد

زمکتبی که ضمیر تو کسب دانش کرد هزار طعنه بشعر جرير و اعشی زد

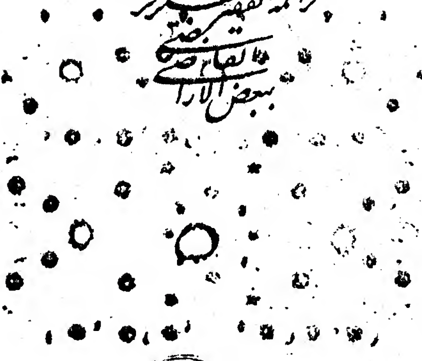
فاه به مزبر العبد العائذ بطول ذی الطول الودود شيخ محمد ابن السيد محمود

الحسينی النسب الحنفی المذهب الزينی الادب جعلهما ربهما ممن

اوتی كتابه بيمينه بحق حبيبه وامينه

لهى

حتاکه بو یله ترسلات بدیع الاسلوب * که ترکیب الفاظی دردسر اندوده ایچون
علاج مکتوب اوله مبدأ آفرینش عالمدن الی هذا الان * ضمیمهٔ منشآت اکوان
اولدوغی معلوم اولمشدر * مرتبهٔ حسن سوقی ارباب دل‌عیان * و درجهٔ لطف
تعبیری مستغنی عن البیان * اولمغیله مبنای تقالیب اطوار * بلکه نتیجهٔ تحریرات
ادوار * دینلمکه شایسته در * زهی نوبادهٔ باغ بلاغت که مساس باصرهٔ انظار
و حبذا نخل گل نوظهور که شیرازهٔ جمعیتی رشتهٔ باریک معانی در * نه وثیقهٔ
معتبر المضمون که امضاء قبول قاضیٔ فاضله شایان * و محکمهٔ سادس سماوات
ثبت سجل ارتضایه استحقاقی نمایان * اولمغله کف کفایت کار نویسنده سی
رشتهٔ تاب شیرازهٔ دلایل الاعجاز * و میزاب خامه سی کناره‌ٔ بام فصاحتده
قطرات سحاب فیضه میقات اجتماع اولمغله سرافراز * اولمشدر * آب روی
منشیان قدیمی خاک تجزده ریزان * و مدعیان عبارت پرستی کریوهٔ تسلیم ضرورتده
کریزان * ایتدوکی مقرر در * لایق بودر که کلید گنجینهٔ رامی جیب سپهر سفلاده وارده
تا میوب * رشحات ابر عنایت شاهی نامیهٔ اقبالنه مددساز * و نسیم همت
صدور * گلستان نوخیز آمالنه مایهٔ اهتزاز * اوله تا الی پرورد(؟)ان دولت علیه
بو متول هنرمندانک * قلادهٔ گسسته تارامیدنه اعادهٔ حسن نظام * و بسط
مقدمات الطافلیه نکت بهانه جوین مبهوت الزام * ایلمک اجل محاسن روزکار
ایدوکی جای تردد دکلدر * نمقه الفقیر الیه سبحانه مصطفی الشهیر بعزمی زاده القاضی بعساکر
اناطول سابقا عفی عنهما

اساليب المكاتيب
لراقمه الفقير الحقير نرگسی
القاضي ببعض الاراضي

منشآت نرگسی
مطبعه
١٢

سی قلائد العقیان مرصعه که جواهر زواهر معانیسی طعنه زن مروارید
راجه جهان بلکه هر بری درة التاج جمشید خورشید و واسطة العقد سلسله
نکستان در خوشنار ریاض الانشا مصنعه که طغرانویس دیوانخانه
عالم بالا بیل و شاخ براعت براعتا بله خدمتکار شکوفه زاری ادلسه
ندان زهتکاه نرگسی که قدح زرین جهراله برگ سیمان سحر تأثیر ابر بهوا سندن
ورش یافته بر نرگس تر و برگ سیمان هاله ایله پیکر کلفدار ماه انور
نده بر شکلن قدحدر که کاسه زرینی پر مشک اذفر در والحاصل هر
قرده سی محکمیت عبارتده صخرة الله الموسوم اولان حجر مقدسی و لطافت
نکات جهذبه و جزالت معانی مستعذبه ده هر بری بر دیوان نرگسی در
الفقیر محمد بن عبد الغنی عاملهما الله تعالی بفضله السنی القاضی بعسکر روم ایلی
سابقا والراضی بقضا ربه بقا و اختا

حقهٔ لعلین عنبرآگین دهن سخنسرایان پسندیدهٔ عا

کدیز نافجة المسک مضمون و معنی در خواهش

عطار ملهم غیبی ایله چارسوی گفت وگوده کشاده

نفحهٔ حمد خدا از

اولدقده اولا معطرساز مشام دل عالمیان اولان

لك الحمد ای بهامت نامه چند / بیادت گرمی هنگامه چند

موفق کن بذکرت خامه‌ام را / محلّی کن بشکرت نامه‌ام را

وطبلهٔ پرطبرزد زبان شکرباز سخنان شیرین ادادن که

مالامال گلقند عبارات لذیذ الفحوی در رغبت نمای

شکرفروش معتبره ایله بازار سخنوری ده سرپوش خموشی

برداشته قیلندقده ابتدا حلاوت رسان ذائقه لازمه

جان جهانیان اولان عقیدهٔ پاک نعت مصطفی در

ایا برتر ز وصف من صفاتت
چه گویم گر بگویم مدح ذاتت

تویی مقبول و ممدوح الهی
جهان مداحت از مه تا بماهی

پس آنگاه شیشهٔ پر نقش و نگار متفکره ایله روزنهٔ حجرهٔ فیحای دماغده نهادهٔ دست استعداد اولان شکوفهٔ سوانح غیبیه دن رسیدهٔ شامهٔ عامهٔ سخن فهمان جهان اولان نکهت مدح چار یار باصفا و شمیم وصف جمیل آل عبا در شعر

احمد الله واهب الآمال
دائما بالغدو والآصال

واصلی علی النبی الامین
وعلی آله هداة الدین

بعد ازین میان دردآشنایان بی سروپا و بزم دُردآشامان ساغر قهر و جفا ده اباعن جد نرگس زاده

دیمکله معروف اولان راقم الحروف ملهوف اوراق
برباد داده نک گستاخی جمع وتلفیقی بابنده
بووجهله بسط مقدمات اعتذار وتحقیق ولجی
شیرازه بندی اجزای تارومار ایدرکه دامنگیری
خصم چیره دست تلاشی واهمال ارتقای سلم
درجات فضل وکمالدن عائق اولمغین مصراع
وحق علی ابن الصقر ان یشبه الصقرا فحواسنجه
منصب قضا طریقنه مورد شده دردیو سلک قضاته
لاحق اولوب ع هر شیئی بر رحالله قیلمش مستلی
سماطندن نواله ربای قناعت اولمشدم لکن سالک
اولدوغم طریق پرمهالکده بی رهنمایی همت
کارفرمایان دولت سرمنزل مرامه وصول متعسر الحصول
اولدوغندن غیری دزد تحمل فرسای بیکسیدن قامت

خسته سامانم کاشانهٔ دو ممکنده ناچار اتکای عصای
کلک شکسته پای ایله سر راه سخنوری یه لنگ ولنگ
وضع قدم ایدوب طرفی رهگذر تفکردن اقتطاف کردهٔ
شکوفه چین ناطقه اولان ریاحین مضامین تازه‌سندن
دسته دسته نهادهٔ طبق تحریر ایدوب همیان تصرفده
دفع دغدغهٔ جوع ضرورت ایدر نان پارهٔ جاه ماهیه
موجود اولمادیغندن عارضهٔ ضعف هزال جسم
زردوزاری نمودار پیکر هلال ایتدکجه بهانهٔ تحصیل مادهٔ
بقای بدن زار نالان شاگال اولمغیچون دریوزهٔ نقود
التفات امیدیله درگاهی ملاذ برگشته حالان روزگار
اولان اجلهٔ صدور کبارک برداشتهٔ پیشگاه
باهر الاجلالی ایدردم وگاه گیندیمی خواجهٔ کامران
بندرگاه معارف گسترمک آرزوسیله غواص

متخیله‌یی دریای فکرته صالوب دقعر بحر خاطردن
لغراج ایتدوکی مرواریدِ الفاظ و عباراتی کشیدهٔ رشتهٔ
تسطیر ایدوب ضمیر پاکِ دراکی حکاکِ جواهر سخنِ گرانبها
اولان صیارفهٔ چارسوی بلاغتک نمودهٔ خدمهٔ
دستگاه قبول ظاهرالاقبالی قیلوردم اول مخدوم
دایهٔ کمیابیهٔ طبیعت اولان خاطرزادکانِ حقیر الشمایل
مشکل پسندانِ روزکاردن هر فنی صدرنشینِ بالاخانهٔ
فضیلتک التئام اناملِ گهرباشی ایله کامبین اولمش ایسه
فضلِ کریم کارسازایله راندهٔ دورباشِ اعراض اولمیوب
کنارهٔ متکای قبولده جای نشست تعیینی ایله سرافراز
اولدقلرندن غیری جیب و دامنری نقود آفرین ایله
مالامال قیلنوب انلردخی بو فقیرِ نومید درونه فوق المأمول
سرمایه بخش اعتبار اولمق طریقیله اثبات حقوق ولی النعمی

ابتدکلری جهتدن اجزای سیم وسامان کبی تارومار وپریشان
اولملرلری پسندیدهٔ طبع صواب اندیش اولمایوب
نه حال ایسه اول فرزندان معنوی نک جمعیتکاه صحیفهٔ
معیت اوزره جلوه کرجمنصفهٔ سطور قیلنملری صوب دیدهٔ
خاطر معقول فهم سداد آشنا اولمغین بو امنیهٔ
درون حصولنه روزکار چپ اندازدن انتهاز فرصت
دمبرظلوم تفرقه سازدن تمنئ رخصت اوزره ایکن
ذات کرم شعار ندن استعارهٔ اقتدار ایده کلدوکم
مخدوم محبوب القلوب خجسته پی. ع
کزیدهٔ کرما فایضئ عبد الحی دا جنابنی کارفرمای قضا وقدر
منصب حیاتدن معزول ایتمکله جوهر وجود کریمیله قایم
اولان عرض ابتهاج و سرور ناپیدا و زمان ددلشتنده
کسب وا احراز ایتدوکم اسباب صفای خاطر دلخوش

46

نده باد فنا اولوب اوراق مسودات منتشر کوشه لرینه اولدی شو

وحی جمعیت خاطر کبی پریشان زوایای نسیان نسیا

تا بازم از وصال جدا کرد روزکار   با روزکار شوق جدا کرد روزکار

اول جان عالم و درج مجمدن جدایی سببی ایله تن

بی تاب و توانیدن آثار حیات و حواس و قوای بی برکک نوادن

استعداد تصرفات برطرف اولوب نوحه و زاری دن

غیری کاره و اول سحبان روزکارک آثار طبع نادره زاینیدن

للمرحوم ... ایوب ...

بو شعر عبرت احتوایی تکراردن غیری کفتاره اقتدارم اولما

وحی بن شمدی بیلدم روزکارک دیدیکن ای دل   بیلنمز نیش صفای وصل یار ایله کچن دملر

دیده رک چمنزار نوخاسته تربتندن استشمام بوی

تسلیت آرزو سیله کنجینه وجودینه مدفن اولان

خاک خطه پاک ستانبوله روی مال اولندقده شعر

وکیف تمشین فوق الارض خالة   الیس جثمانه فیها مقبور

مضمونی بر کار لوح حسرت اولان اقدام بادیه پیمائی
گشت و گذار صحرای نشاطدن منع ایتمکله نظم

تنها نشین گوشهٔ غمخانهٔ خودیم	کنج غمیم و در دل ویرانهٔ خودیم

مدلولی اوزره گوشه نشینی بیغولهٔ صبر و قراره قرار ویروب
مدة العمر قدم نهادهٔ گلگشت چمنستان انشراح اولمق دکل
زندانی جان محنتکشک روزنهٔ احتمال مجالدن نگه انداز
عالم آزادی اولماسنه بلکه رخنهٔ جدار تصوردن
تماشای آمد وشد قوافل سرور رایله دفع غم و کسب نشئه
برطرف قیلمغه
شادی قیلماسنه مساعده فکری خاطر زار ناآسوده دن

اول مهر سپهر فضل و تقوی	اول نور جمال دین و دنیا
اول پادشه سریر دانش	اول تخت نشین ملک معنی
ممدوح انام و قبلهٔ خلق	منظور جناب حق تعالی
خیر الخلف امام اعظم	شیخ العلمای فیض بخشا

5.b

تعیینی

بلند مرتبه مجتبی افندی حضرتلری کیم | فرید دور زمان و وحید عالمدر
او ذات مکرمت آثار بی‌ندیم | قلمرو کرم اول حضرته مسلمدر

آول مشکل کشای بی پروای نعمان اجتهاد و اول دانش پیرا صائب رای فلاطون استعداد که انقطاع ورود اعمار مجتهدین کرامدن بو عصر شرفناک فرخنده نظامه کلنجه وجود مسعود عمیم الجودی کبی خدمت علمای دین دولته ذوقنا مور الانام موردی ایتمش فضایل پناه عالیجاه کرامی تشریف متکای شیخ الاسلامی قیلمامشدر و افول کوکب کف الخضیب خاصیت وجود ائمه اربعه دن بو دور زمنه قرین اهمیت منتهی اولنجه فلک الافلاک راست کردش فیض آگاهی آدن بو رسمه نظام حال جهانیانه رونق ورمش بر پیرتو شعشعه اعظم تا آن اکن صحن عالم اولمامشدر بیت

شهر نفیس ز تو کس را بارگاه وجود | پس از نبی و علی کنون کسی نشنود

اول بهترین ورثهٔ انبیا و مرسلین که مقتضای
حدیث شریف شهرت پذیر عالمگیر اوزره اعاظم
انبیا در سلک گزیده اوصاف حمیده لرین
احراز ایله سایردن ممتاز و شرف وراثت
کلیه ایله سرافراز اولدقلری قرارداده حق شناسان
مسائل راز و معلوم کرده نکته سنجان حقیقت و مجاز در
حقا طور طور کرمده بر صاحب ید بیضا در که جناح
همته ضم ید مکرمت قیلسه کف پر نور پرتو صفوتی
بذل فقرا ایچون اخذ و اخراج ایتدوکی نقرهٔ سیم سکه دار
و زرناب شعشعه بار ایله عمود صبح صادق کبی سفید
بلکه نور و ضیاده همرنک پنجهٔ خورشید اولور
لی پاک زاد این دیندرکه پا نهادهٔ وادی مقدس

مشیخت اسلامیه اولوب خلع نعلین میل و آرزو قیلدقلرندن
غیری قبس عشق خدایی فروزینهٔ توحید ایله برطبقه‌ده
اشعال ایتمشدر که صحرای درون هدایت مشحوننده
اولان خس و خار ماسوی بالکلیه سوزان اولوب
مسکام تجلی جمال هویتده مماثل طور سینا اولان
کوه وقارلری کندی چشم حق بیننده که مکحول توتیای
عین الیقیندر جزء لایتجزی کبی نابیدا و ما صدق مضمون
وجعله دکا ایکن نظر عالمیانده کوه قاف کبی ثابت و استواردر
معجز کویی موجزادادرکه هزاران هزار مسائل مشکلهٔ
دشوار انحلاله بر لفظ کثیر المعنی ایله جواب فرما اولوب
نسق سازئ کارهای جهانیان پابنده لا و نعم کلفی
دلخستکان اشتباهه جواب شافی ایکن صوب عالم غیبدن
ماهیت عصای خامه سندن استکشاف اولنمه

طی راه سخنوریده اول عصایه اتکا وانکله مش اغنام حروف ولد
اولنه دوغن تحقیقده ع اطناب در تکلمهٔ دوست خوشترست
مدلولیله عمل بیوروب مآرب اخری تفصیل مقتضای مقام
اوزره حوالهٔ لسان حال ایدرلر مسیحا نفس اعجاز طراز درکه
عناصر تعبیرات مختلفة اللغاتدن پرداخته ایتدوکی
قالب سخن موزونی حرکاته بروجه ایله افاضهٔ روح معنی
ایدرکه بردمده نفس جانبخش نمایان استفاضهٔ ملکهٔ
حیات ایتدوکی بهزاردل مردهٔ کسل راحت کسلی احیاده ع
نتیجه اولور معجزهٔ حضرت عیسی کوروسن مضمونی اجرا قیلورلر
سطوت وشکوه وقدرتده سلیمان زمانه درکه
عامهٔ انام حکم وفرماننه رام اولوب ورای جبال شواهقده
نشو ونما بولان دیو سیرتان کنارده رخصت یافته
تردد پیشگاه فلک دستگاهی اولدقده بارگاه

اقبالنه دست بسته رویکال اید وب فیض همتی ایله
تحصیل کرده رتبهٔ انسانیت وحصه دار نشأهٔ ملکیت
اولان فرشته نهادان پاک طینت کبی شایستهٔ
خدمت بارکاه کردون اشتباهی اولور
طلعت دروا نورانی ده همحال یوسف صدیقدرکه
زلیخای کهن سال دنیا مفتون بیقراری اولوب بالغ
ارذل عمر اولمغله جمالنده حسن وآن انتظامدن اثرما
نابیدا ایکن اول حضرتک همت علیهٔ زندکی بخشی ایله
بر درجه ده تحصیل طراوت ایتمشدرکه لطافت روی
مطراسی طعنه زن معشوقهٔ بهشت حلیا دردیمکه سزادر
احراز خلق محمدی ده بر طبقه یه واصلدرکه ساحهٔ منسای
عالم موطئ پای فرخنده پیی اولالی بر مور ناتوان
شکسته میان آزرده دست وقدمی دبیح آفرینه

رنجیدهٔ مشرب عالی همتی اولمایوب کافهٔ بنی آدم داوس دخرج عرب وعجم ذاکر کرم وشاکر نعمی در دینلسه روادر ومرتبهٔ عرفان الهیده بر درجه یه بالغدر که طور ظاهرده بر طرف زغوغای زید وعمرو وچاره پرداز دعوای بشر وبکر اولمغله افراد ناسک معموری دنیا وآخرتلرین تدبیرنده ایکن ع زدرون شو آشنا واز برون بیگانه وش ونصیحت قلب آگاهلری مشاهدهٔ حالات لقاء اللهه آیدوب پانهادهٔ دائرهٔ قرب نوافل اولمغله محبوب خدا ومظهر لطف مخصوص جناب مفیض النعما ایدوکی معلوم اهل هدی وقرار دادهٔ اولی النهی درر بیت

جهان طور تجلی صانسون مهر روی عالمتاب — اول آگاهی اولسون مهبط انوار سبحانی

نتیجهٔ مقدمهٔ تفصیل اول مخدوم نواز بیکس پرور چاره پرداز هر بی سر وسامان خیره سر بی نامراد

فراموش کرده روزکار و امنیته دشمن بی برک و نوای
نابسامان کارک تفقد احوال ملال‌مآلی ایله تقیید بیورد
صفوف مرتبهٔ خدمه کردی مرتبه لرنده رخصت مثول
ارزانی قیلمغله محبوس قهقههٔ اخران ایکن پادشاه
مرتبت حشم قلمرو غوشان اولدم بیت

دی روز مرا جفا که با کرد روزکار   تاکه بصد لطیفه قضا کرد روزکار

اول استحکام استیلای اکدار طاقت کداز
مصابیده خدمت خاطر فاتردن استنکاف و عار
و حضوره دل زاردن غیبت و فرار ایدن خدمهٔ مرجانی نهاد
حواس و قوی حالا فقیری بو یوزدن مالک برک و ساز
استعلا کورکله یکان یکان پیشگاه وجوده رو بحال
ایدوب کما فی الاول کمربستهٔ عبودیت و مترقب
فرمان و اشارت اولدیلر و جمله آثار مساعده توفیق

مشاهده اولنقده سابقا پریشان تندباد خذلان
اولان اوراق وصحایف گسسته شیرازه نک جمع و درجنه
بذل همت عاجزانه اولنوب کیمی رخنۀ جدار نسیاندن
وکیمی زیر حصیر فراغدن وبعضی محفظۀ خاطر ناآسوده دن
وبعض آخرین بیشتخنۀ ذهن غفلت سوده دن بر بر
اخذ واخراج ایدوب بوائل درون بر خلل اول حضرت
عالی رتبت سامی منقبتک فیض نظر التفاتیله پیوسته
حصول اولمغین مقدمه دعای عمر ودولت روز افزون
ابد پیوندلری ایله دیباجه بند اولوب مجموع آثار فقیرانه
بو طرز خاطر پسند اوزره جلوه گر جمعیت قیلندی
انم کبی نوهوس خام دست پیشۀ معرفتک نه وجودی
اولا که کندویه اساتذه کارگاه سخنوری گبی استعداد
استعفای تقصیر اثبات ایدوب بسط مقدمات

رجای مسامحه مقوله بشارت ایلیه دبو مقوله اثنای بی سر و سامانی و خلال حزن و پریشانیده بنم کبی اندک مایه کمپایه نک طبع پر تشویش سهو اندیشندن صادر اولان الفاظ و عبارات بی ابتجامک انکشت استهزا اولمغه نه لیاقتی وار درکه تمنی عفو و اغماضه جرأت خاطره کلمه محض کرملرندن نکته اندازی التفاتدن استنکاف ایتمین اجله اشراف حضورنده کمال جهل و غباوته اعترافم عذرخواه اولمق جایز اما عدوی ذات حیثیت و خصم جان معرفت اولان بد اندیشان اهل دل و فتنه حسده بد نهاد و لا یعقلک جور بی موقعندن داد فریاد که مایه فهم سخن یاران معرفتدن بی وایه ایکن بر وجهله ترتیب ادوات تهجین ایدرلرکه ابطال مکر متسخر و ازدرلرنده طلسم کشای اندیشه عاجز در

داد ازین ناکسان سفله نهاد | که ندارند نور عقل و رشاد

پیش ایشان قاصد به رسیدن		نزد ایشان سقیم به تصحیح

اول طائفهٔ جایگاه صاحب غرض جوزندن نتیجه زبان
شکایت دراز اولماسون که مجرد سلک اللآل عبارت
مطبوع الانتظامک حل عقده نزاکتنده دست رعشه‌ناک
ادراکلری بتن العجز اولمغله رشتهٔ لطفنی مقراض اعتراضله
کسسنه قیلوب پریشان زمین ملامت ایدرلر
و ذهن پاک صفوت اثرلری وصول نکات دقیقه
صکوکدن ترسلده قاصر ایکن پایکز قوت مطالعه درج
و دیقوز ایله ادراک شیوهٔ تعبیرات سنجیدهٔ آرا
قبول سوداسنده دوشرلر با این جمله خباثت
حرف گیری و قباحت عیب جویی به هر مرتبه ده حرص
درونیلری شاهد که دیدهٔ کج بینلری بر نقطهٔ زائده یه دوش
اولسه بهانهٔ اصلاح ایله هزار سطر معنی داری انگشت

اعتراضله تلوث پذیر تعبیر ایدرلر اول قوم مستحق اللوم
بی ترحمدن مسامحهٔ زلات وعفو تقصیرات توقعی نتیجه
متصور درکه اشارت طبیب ارادت کردکاری ایله
دربان توفیق عصای تقدیر نوروز خجسته سال ازلده
فتح باب شفاخانهٔ ملکوت ایدوب بی تاب
عارضهٔ غفلت اولان بستر نشینان بشریتیه بدل
تریاق دمعاجین فیوضات ایتدکده دامن ادعا تری
منقل پر اخکر دل دوزخ لهیبلرندن پریشان اطراف
ایتدکلری شرارهٔ شرور ایله جابجا سوزان وغربال
سوراخ سوراخ اولمغله عالم غیبدن حصه لرینه دوشن
حقایق نوش داروی انصافی ضبط وامساکه قادر
اولمامشلر درکه هضم تقصیرات دانشوران ارباب
سماط معارف درمیان اولدقجه آروغ عیبگویی ایله

تعذیب مصاحبان ایتمیه‌لر امید که بعد الیوم
یمن التفات خدایکان فضایل پناه عالیجاه ابله طعن و تشنیع
قباحت نافهمان اراذلدن خلاص اولوب صندوقه
قونده موضوع دست لستعداد اولان جواهر مضامین
مستعد القبولی زیب دکاکین ابراز ایتمکه اقدام بیدا اوله
تنبیه دستیاری فیض مرادبخش حقیقی الیه
من بعد جلوه کر منصه ظهور اولان صور آثار فقیرانه
ختام مجموعه‌یه الحاق خاطره سیله مکاتیب آتیه‌نک
تقدیم و تأخیرلرنده طبقات مرسل الیه مراعاتی التزام
اولنمایوب تشریفاتی خامه تعیین ترتیبلرنده اجرای
قانون الاقدم فالاقدم قیلمشدر امید که ازدیاد کرمی
یابنده روزکار پریشان اطوار شده دریچه توفیق
ایتمیوب فتح باب مساعده ده درکار اوله یمنه و جوده

غلبهٔ قضا سببیله اندن معدودتر معزول اولوب امید
ابقا ایله آستانهٔ سعادت مداره گلندکده روم ایلی
صدرلغی اوران کرم شعار ایله فرید زمانه کمال افندی حضرتلرینه دیرمشدر
اول ظهیر اهل کمال که نتیجهٔ افکار ظهیر و کمال
مجموعهٔ خاطرلرنده کثر خیال در واول مسند آرای صدور
جاه وجلال که میر صدر و ملا جلال امثالی رجال
مجلس بحث وافاده لرنده راضی صف نعال در
و بو جمله نک آثار طبع دانش مدارلری اول حضرتک
کتاب ذهن درّاکنده مسطور اولان مسائل فضائلک
انجق بر مقدمه سنه مثال در ارباب استعداده
سماط نوازش والتفاتن گشاده قیلمغله بو ریزه چین
سفرهٔ استفاده دخی اول زمره یه اولان میل درونی
ملابسه سیله اُحبّ الصالحین ولست منهم

طریقه‌سی اوزره انلردن معدود اولمق زعمیله مرحمت‌کیره

رجای نواله عنایتلری ایچون عرض حاله نیت ایلسم آیت

میکند از خجلتم هرگاه بنجویم امل	در نهاد بیدلان عرض تمنا آتشیب

فحواسنجه استیلای حرارت خجالت ایله بی طاقت

اولوب قوت ناطقه‌ده ادای مرامه قدرت قالمزدی

و هر بار که پیمانهٔ پر زهرابهٔ فلکدن تجرع ایتدم و کم ناکوار آشراب

اضطرابک کیفیتنی تحقیق ایچون تسویهٔ مقاله‌یه عزیمت ایدوب

کمیت خامه‌یی میدان عرض حالده رخصت جولان ویرمک استیم

سپهسالار حمیتنه دورباش زینهار ایله هجوم ایدوب صف

اصحاب غیرتدن تخطی‌یه اجازت ویرممکله تقریر نفس الامره قابلیت اولمزدی

بخت بد و همت عالی بلاست	وای بران کس که بدو مبتلاست

عاقبت وفود متعاقب الورود غموم گوناگون یغمای متاع

صبر و سکون ایچون اردوی عقل و حواسه شبیخون ایتمکله

مظنّهٔ مدد رسانی اولان جهان پهلوانانِ عالمِ کامبخشی نک

دامنِ جانِ بلاکشی اول یغماگرانِ بی ترحمدن تخلیصه مبادرت بیوردی

فکری ایله خوابِ تغافلدن ایقاظ ایچون ناله و فریاده سرآغاز ایدوب انشاد ایلدکم

یاشلدم دردِ دلِ زاری بیان ایلدکجه	شرحهٔ سینهٔ مجروحی عیان ایلدکجه

کرمکارا نتیجهٔ مقصد مدّ تصدیع اولدرکه سابقا مسندآرای

بالاخانهٔ تمییز اولان مکارم بنیاد یگانه عبد العزیز افندی حضرتلری

بالای استحقاقمه ارزانی کوردکلری قبای صد چاک منصبی

دفعِ بلای سرمای مضایقه دکل هنوز سترِ عیوبه دخی یتمدین

خلفلری اولان صدرِ معدلت کارِ پریشان اطوار خلعتِ گرانبهاسن ایتمکله

فقیرِ ناتوانه استکثار و بر فحواسی بیت

گیرد از نیزهٔ حسین درفش	تا بپای یزید دوزد کفش

بر شخصِ پرنقصِ بدکرداره توجیهِ نامناسب ایله پارهٔ ساز

قبای حیاتِ مستعار اولمقده پنجهٔ زر زورِ طاقت شکن کار در

ایدوب شدت شتای ضرر رتده جسم ناتوانی جامهٔ حضوردن
عریان قو مغله زمهریر دل و هوانده وزان اولان تند باد خذلان
نهال وجودمی بر وجهله لرزان ایلدی که برگ و بار اقتدارم
اوراق خزان کبی پریشان و ما صدق مضمون کل من علیها فان اولدی

فغان کز اختر بد در ملالم ... مدام از آتش آشفته حالم
چه آفت بود در آب و گل من ... که افتاد اینچنین بی بر نهالم

مدت مدیده دن اون آی قدر زمانم آلنمغله استکشاف سبب
و ایام مأخوذه یی طلب ایچون تحریک زنجیر معدلت
نیتی ایله جانب دار العدله عزیمت اولندقده نسیم

بشتابید و مجروح دلان مژده برید ... که طبیب آمد و در چارهٔ ریش دگرست

مفهومی اوزره سلطانم حضرتلرینک نوید تشریف صدارتلری ایله
خلقک بربری برینی تبشیرلری گوش زد اولیجق سجدهٔ شکر ادا ایدرک
خاک درگاه گردون اشتباهلرینه یوز سوردکمده حنظل غدر ایله

محکام اولوب سلطانم خضر برینک شکرخانهٔ عنایتلرندن

درخواست عقیده پارهٔ مرحمت ایدربندن بتر سزا رقیم دربدری

ازدحام اوزره کوردم برطرفدن بن دخی دست آخردن اصابت

ایدن زخم اذیتی حضور عزتنه عرض ایدوب طلب مرهم راحت ایله

سلطانمه زحمت ویرمکی موافق قانون مروت ملاحظه ایتمکله

رأی ابقای ملازمت عتبهٔ علیالرینه تحویل ایدوب اوائل

ذی القعدة الحرامدن بروشه ایدغربته تحمل اوزره یم لمنشئه

وصول منزل مقصوده کرچه بیم یلبوربن ولی بودکلو ریاضته چله ارکیدم	زمان کرک دخی ای شیخ دین و قطب جهان نه وارایدرسم اکر ایتمکله طی زمان

اکر سلطانم کبی دستکیر برکشته حالان روزکار عصرنده شمندد اقباله

سوار اولمق میسر اولمزسه قطع بادیهٔ اضطرار دکل مدة العمر بادیه کلکدر

ولدی عز یا اکر کلازم

همیشه تا بوده آثار منشیان کلام تا اثر همکی منتشر بنام تو باد	بنام نامی ارباب مکرمت منشور چه دراماکن غیبت چه در مقام حضور

ورقهٔ مذکوره قرین حسن قبول صدفضایل پناه عالیجاه
اولمغین بو رقعهٔ نیاز ایله تکریر تصدیع اولنوب امر انتظار
بیوردقلری حینده تحقق ایله چابکجه قضاسن رشته بوریدیلمش
سعادتلو سلطانم حضرتلرینک صهبای نشاط افزای التفاتلری
احسانی دماغ فقیر ناتوانی بروجهله نشئه دار شادمانی
ایتمشدر که نائل منصب قضا اولمغله دکل واصل رتبهٔ
سلیمانی و مالک عمر جاودانی اولسم اول قدر
شوق و نشاطم محال بلکه بیکده بر حصه سی قدر مسرور اولمق احتمال

هزار منصب و جاه و هزار شوکت و شان | فدا او لطفه که گوردک فقیره ارزانی
نه لطف اولور بو که ایتدک کمینه چاکرکی | سریر ملک سرورک شه جهانبانی
نه لطف اولور بو که قیلدک حدیقهٔ قلبم | بهار شوقله رشک ریاض رضوانی
بو التفاتی که ایتدک فقیر کمنامه | اولورسه همره تقدیر عون ربانی
شود که شکر گذشت ایده وین جلیلهٔ فضائلکم | قالهٔ ضیق تحیرده روح میدانی

شورشمه ضبط ایده‌ین کشور معانی کیم | ایده حسد دل خسرو روان خاقانی

الحق نیجه مسرور بلکه نراحم سپاه سرور دن ادرکیتین ملکت بدن یعنی شهریار جان پرحزن دار الخلافهٔ وجودده تعسر امکان قرار حسبیله تارک تخت ودیهیم حیات وحضور اولمیه که الی هذا الآن ابریز کلام کاسد عیاری بازار روزکارده هرچند که ابراز ایتدم نظر قبولله نکاه ایدر بر صاحب عیار بولنمدی وجواهر الفاظ وعباراتی کاه کشیدهٔ رشتهٔ نظم وکاه نهادهٔ طبق نثر ایتدم لا تنظر الی من قال مقالی ایله بر فرد عامل اولمایوب خساست شانمه نسبت اوغورلق ظن ایتمکله هیچکس خریدار اولمق اختیار ایتمدی بلکه بر مقتضای بیت

باهمه کج نغمکی خنده زنند زاغان چمن | عندلیبی کر زنند ناکاه چکانی درست

زادهٔ طبع نادره زایم اولان ابکار افکاری لطمهٔ طعنله افکار ومنسوج قلم معنی نکارم اولان کالای معارفی کلف تعیب ایله

ردکرده بازار اعتبار ایتدیلر تا بو وقته دک بیت

کلور بو بزمه برساقی آلور سن دوستکانکدن | بو ماتمخانه‌ای ویسی سرای سورلر اولورکون

مفهومی اوزره سلطانم حضرتلرینک محکمهٔ عدل و انصافنده مضمون

حجت معرفتم شاهدین قبول و تحسینله ثابت و دعوای هرزه

حق المده ایدوکی ظاهر اولمغین سالکن تزویر انکار اولان

ژاژخایان هرزه کار ملزم و ساکت اولدی مصرع

هزار شکر خدا صد هزار شکر خدا ۵ بنم سماحتلی سلطانم خیلی زماندر که

ندیم خیراندیش عقل صواب نما هنگام نامساعدی دور ستیزه کار

و اثناء ناهمواری بخت غدارده ۵ بیت

قالدم آنقده دیو غم یمیه دنیا در بو | برلنور منصب و جاه الده مزصانع الهسوندن

مدلولیله تسلیه بخش خاطر زار و رشحه باش آتش اضطرار جان فکار

اولوردی بحمده تعالی مصرع هنر قدرین بیلور بر نکته دان اهل برور سن

هیچ زمان سعادتلرنده که روزبازار فضل و معرفت در

بو استعداد ایله فقیر ناشادک بو یله محزون و نامراد
اولماسی روا کوریلورمی ایتبسنم واردر که بو دفعه حضور
عنبرندن شادکام و مقضی المرام کیمک میسر اوله ست

درین ایام اگر دادت نیابم | بامید کدام ایام باشم

مدرسین کرامدن نیچه نوع برودت خلالنده تهنیه ایچون تحریر اولنان
ورقهٔ نیاز آمیزلر که چاپنچه قاضیسی ایکن قالمه کلشدی

نیچه ماه و سال کوشهٔ بام سدره نشانی لانهٔ مرغ جان
فقیر ناتوان و ساحهٔ حریم ارم نظیری جولانکاه طاوس
دل نالان عبد حقیر الشان | اولان خاندان فضل و عرفان
ترابنه وضع جبین ضراعته هجوم و حملهٔ تهدید آمیز دربان
استغنادن امکان اولورسه بکمال الابتهال
تقدیم مراسم رومالدن صکره بو طریقله دق باب مقال
و تحریک حلقهٔ عرض حال اولنور که بحمد الله المتعال

کمانِ چینِ جبینلریندن کشاد بولان تیرِ جگردوزِ ستم و تعدیلری

الآن بلبلِ جانی شاخچهٔ سروِ بلند اغصانِ ثناخوانیدن پر و بال

گریزان ایتمیوب گاگان زمزمهٔ دعای دولتلریله نغمه سرای خوش الحان

ایسته رد ایله ایسته ایله قبول	هر نه قیلسک موجه و مقبول

الله بفضله تعالی ترانهٔ تضرع درجافزا رسیدهٔ سمع قبول

مجیب الدعوات اولوب والاترین مراتبِ مدارسه ارتقا

و پایهٔ اشرفِ مناصبِ عثمانیه اولان مدرسهٔ سلیمانیه

وصول ایله کامروا اولدقلری مشاهده اولندی ع

منت جناب حقه دمادم هزار بار ۵ آمنیه بخشِ عالمیان اول

پایهٔ رفیعی ذاتِ کرم شعارلرینه مبارک قیلوب روز بروز

مناصب جلیله ایله کامکار اولدقلرین معاینه ایله احباب

دیرینِ صداقت رهین نائلِ شوق و سرور بیشمار اوله آمین ثم آمین

بحق الکتاب المبین بنم سعادتلی سلطانم اکر سربی سامان

عبودیته کوشهٔ عصای محدد الطرفین استنکاف طوتمق
ملاحظه سی دامنکیر عزیمت اولمسه خاک درکاه عالیلرینه
جبهه سای نیاز اولوب بالذات ادای خدمت تهنیت
وتوجه دامنبوسی حضرت متقرایدی بنا علیه
غایبانه دعای دولتلرینه مواظبت اولنوب زاویهٔ
خمولده سبحه کردانی اذکار ثناکاری مقتضای مقاله اوفق کورلمشدر

بامراد ونشاط وراحت روح — باد عمرت هزار سال چو نوح

شیخ الاسلام عالی مقام یحیی افندی حضرتلرینه روم ایلی
قاضی عسکری ایکن دفع کید اعدا ایچون ارسال اولنمشدر

ای صدر کامکار جهانگیر جودکی — خدام شرعه حضرت حق ایلمش ظهیر
باب رفیع ودرکه دولت مدارکه — یوزلر سوروب تضرع ایله بندهٔ حقیر

ایلر رجا که کوشهٔ چشم قبول ایله
منظور حضرت اوله رجانامهٔ فقیر

خداوند سعادت دستگاها	اهالی پرور اعزت پناها

بو فقیر نابودک عنقابچه وجودی جنت مکان قاف زاده
فیض الله افندی مرحومک دامن کوهسار همتنده آشیانساز
اولوب نیروی پنجه استعداد ایله صید شکار مراد
یعنی نیل رتبه ملازمت ایله تحصیل آرزوی فؤاد ایتدکدن صکره
هر زمانده طعمه امانی و آمال بی زحمت سعی و ابتذال واصل
حوصله حصول اولمق احتمالیله ● بیت

آن قوی حوصله بازم که اکر حسرت صید	چنگ در جان بزند میل کبوتر نکنم

نحواسنجه هوای استغناده پرواز ایتمکله تدارک غدای
ترفه و امتیازه تقید ایتمیوب ناکاه اول طودد عالی شاخ
جهان تجرد ایقانک بنیان وجودی زلزله موتله
متضعضع اولمغله دست تفرقه کار روزکار آشیان
حضورمی تار ومار ایدوب نسر فلک مردم خوار دخی

بر طرفدن پنجه زن کلاه صبر و قرار و پرشکن جناح اقتدار
اولمق تیغی ایله هجوم و حملهٔ شهبازانه سن آشکار ایدیجک
گنجشک پرشکستهٔ ناچار کبی زیر بام توکله فرار ایدوب
کامی آرزوی التقاط حبابت مراد ایله بیر ابن خرمن
ارزاق عب دده که دار السلطنهٔ زینت آبادان عبارتدر نا امیدانه
گشت و گذار ایدرکن همدم عندلیب جان اولان هنجای قلم
مقارنتی ایله بعض صدور اغزهٔ نک فتادهٔ دام خدمتلری
و پابستهٔ رشتهٔ رعایتلری اولمغله برقاچ کون کنار
چارباغ کرملرنده ریزه چین سفرهٔ نعم لری اولدقدن صکره
اقصای دیار رومده غنبله نام مرز و بومده تخصیص لانه
و تعیین آب و دانه بیورشلر ایدی منوز اول
مقامده تمکن و آرام و نیل مراد و مرام میسر اولمادین
نگهبانی بوستان حل و عقده مأمور اولانلر فلاخن

تعدی دن سر اصحاب مناصبه تران ایتدکلری سهمک
سرشکن مغز باشی غل بی سنکامکی جریح سهام الالام طوقنوب

طائر دل بود در شکر بند ناکهان نشان	تیر غدری آمد و بشکست در هم بال او

وزنی اوزره خیلی شکسته بال و بی مجال ایمکله اسماع صفیر
فریاد ایچون آستان سلطان سلیمان نژاده عزیمت
اولنمقده محروسه دار الامانی یه اولین ساعت
وصولده سعادتخانه مخدوم یکانه ده سلطانم حضرتلرینک
دامنبوس اقبال بخشی ایله استسعاد میسر اولمقده بیت

نظر بر قرعه توفیق و یمن دولت شاهست	بده کام دل حافظ که فال نیکبختان زد

فحواسنجه مصحف طلعت بهجت فزالرندن تفألک سریعاً
اثری ظهوره کلوب اول زمانده مسند آرای قاضی القضاتی
اولان کعبة الفضائل وطیبة العلوم فرید علمای روم کمال الدینی
حضرتلری رتبه حیثیت فقیرانه مز معلوم ایدینوب جیب و دامان

آمالمی جواهر احسانلریله مالامال و تمتمات وطن اصلی دن قصبهٔ
چاپنجه قضاسیله مسرور البال ایتمشلر ایدی الحالة هذه
اجرای شرع مطهرده بذل مجهود ایدنلر بعض مزدوران حدیقهٔ
سلطانیه نک مخالف خاطر خواهی کورنمکله کوهستان
دماغ نخوت مدارلرندن هبوب ایدن صرصر عنف و غرور
نهال شرب صداقت میوه مزی شجرهٔ ثابت الاصل نفس الامردن
متمایل قیلمقده بامر العجز اولمغین اثرهٔ شکایت کاذبه ایله
تفریق اندام شاخسار حضور و تقطیع شجرهٔ رفاهیت و حبور ایچون
تهیئهٔ ادوات اکاذیب و مفتریاته مباشر اولوب سفالتی
تشریدن شورانه زهرابه مثال تزویری بر یرده تناول ایدن
کلاب شتر یره شر کیر ایله بالاتفاق قصد نفاق ایتدکلری قرع سمع
ایتمکین اول ملجأ و ملاذ مظلومان حضرتلرینک تصدیع خدام
عالیمقاملرینه جسارت اولندی ع بر جگر بو کوکل سویلیم شکایت ایدرم

مظلوم وظالم فرقنده سلطانم حضرتلرینک فراستی حکومتنه اولان
وثوقم صدق دعوایه اقامت برهاندن مستغنی قیلمغله بیان حالده
بو مرتبه ایله اکتفایه قرار ویرلدی امیدوارم که موسم
مهبوب نسیم راحت اولان دور معدلتلرنده سفینهٔ کهن بادبان
تصرف رسیدهٔ ساحل تکمیل مدت اوله باقی کرم عنایت منوط رای حضرتلر

دیوانه علی نام خوکدای ژاژخایم در نجطا دریوزهٔ
عطایای کبرا آرزو وسیله دُدر ابواب اغنیایه توجه
ایتدکده غلظت وابرامیله بو ورقهٔ هزل آمیز قلمه کلمشدی

مجالس شریفهٔ سماحت پیشکان عالم صوبنه موصل سطوری مزاح آلود
اولان کدای چشم مفقود النقود وحریص دعا باز خبیث الوجود
غلظت وابرامیله حسب حال خسرانمآلی بو وجه ایله اعلام اولنورکه
مرقوم مذموم کندی قولی وزره سرحد اسلامده افنای
عمر وتضییع اوقات وجمع معایب وتحصیل سیئات ایدرکن

عسکر معاصی حصن وجودینی محاصره ایدوب محصول
مزارع دل وجانی اولان خوشهٔ صلاح وایمانی پایمال
اولدوغندن غیری چارسوی نهاد بر فساد نده بولنان
ارزاق اخلاق نعما وزوایای دکانچهٔ دماغنده اولان ذخایر
عقل وادراکی تاراج کرده تاتار هوا وشقا اولمغله کف اقتدارده
دفع مضایقهٔ افلاسه نقود دروغ ولاف وفلوس
کذب وگزافدن غیری سرمایه قالمیوب بر مدت
گوشهٔ دکان فتاده باد فروش ومیان بازار عبثده
دلال هیچ بردوش اولوب واحیانا کنار دریای
نکبتده شبکهٔ سعی بی سود ایله صید ماهی حسرت وگاه
بالای کوهسار محنتده چرهٔ باز جز ایله شکار مرغان فلاکت
ایتمکله قناعت ایدوب بالآخره مطالبهٔ غریم بخت ناهموارندن
قلل جبال غمومه گریزان وکنج غار همومده پنهان اولدقده

معمر

بعض خیالات فاسده یه رفیق اولوب شوق والقالریله
رهزن ملک فکرینه دوشوب قافلهٔ احتمال محالی تاراج ایتدکلرنده
بر مقدار سودای خام القرینه کیروب محضا لعن الله الراشی والمرتشی
مضموننندن حصه دار اولمامغیچون آنی دخی استان امیر الامراء
فنایه اهدا ایدوب اول بابده خیلی تقرب اکتساب ایمکله
جزیرهٔ عدم آباده واقع مقاطعهٔ نابودیه امانتی بروجه التزام
کندویه درعهده اولنوب ضبطنه کیدرکن ع
نامبارک قدمی نیل و فراتی قوروتدی فنجهٔ صرصر ادبار سفینه سن
سنک بلایه راست کتوروب شکست ایتدکدن صکره
فرعون آسا غرق اولمق مرتبه سنه واروب درکات
جحیم حرمانده مقام مثوی و قرارگاه و مأوی سین مشاهده
ایدرکن شکسته فلک وجودینی تلاطم امواج قضا وقدر
ساحل صبر و تجرع انداخته قیلوب دستیاری جرایه ایله

تحصیل بهای نان وپنیر وتدارک ثمن پیاز وسیر قیدنده اولمق

حالی با اختلال ملهٔ و فقدر دیوب جان خبیثینه ستدرمق اولاجق

شئی بسبر بیداسی تناسی ایله تصدیع اصحاب جاه وجلاله عزیمت

ایتمکین شکل عبوسنه شبیه بر وقت ظلمانیده بو فقیره

کلوب بهانهٔ دخول مجالس کرامی روزکار اولمغیچون البته بر ورقه

تحریر ایله دیو خیلی تصدیع وتعذیب ایتمکین دفعنه مجال اولمیوب

ناچار بو ورقهٔ هزل آمیز ایله انها، احوالی اختیار اولندی

الفقر سواد الوجه فی الدارین مدلولنجه مظهر وصحرای عنای

الکذاب لا امتی ده سرکردان وحایر بردر بدر در دارغی

بر کرده لابد بسط بوریا بارهٔ ثقلت ایدوب انواع فسونیله مشحون

حقاق مکر ودروغی درمیان ایتسه کرکدر الله تعالی خبیثی سویلتمیوب

سنکبارهٔ عطای فی الجمله ایله دندان طمعنی شکست ودستنه چوب

احسان ایله چهرهٔ حرص وآزینی بت ایتمکه همت بیورلر که بو جانبه موجب منتدر

مدرسین کرامدن برصاحب فضیلته

تحریر اولنمشدر

بقای عمر تو بادای گزیده یار قدیم | که ما ز شوق تو کردیم جان بحق تسلیم

وداع روز جدایی زهی قیامت وقت | فراق یار گرامی زهی عذاب الیم

مخفا جناب مکارم نصابی صورت درد دلدن آگاه ایتمک ایچون تار و پود الفاظ و عبارات فرقت آمیزی منوال حسب حاله نسج ایدوب هر برگ خطابینی نمونۀ پرکالۀ جگر و نقش گل و سنبلی مثال داغ دل و آه سحر اولمق اوزره شکل مکتوبه بر طرفه پرنیان آتشی رنگ عبقری الاسلوب طرحنه عزیمت و اهداء مجلس عالی زینت اولنمشدی لکن سیلاب اشک حسرت الواح حافظه ده مرسوم اولان نقوش مضامینی که امنوفج استاد مفکره در فنا پذیر ایدوب زبانۀ سوز فراق دخی زوایای

خانه دماغده بولنان اسباب جمعیتی احراق ایتمکله سررشتهٔ حسن تعبیره دسترس امر عسیر اولوب قماش معهودک صورت نمای وجودی اولماسی دشوار اولمغین بالای سامعهٔ یاران معرفته اول ذات فضایل سماتک الباس ایتدوکی خلع فاخرهٔ اشعاردن بو جنس گرانبها استعاره اولنمشدر

بنم او بادیه پیمای وادی ادبار	که اهل درده فلک ایتدی قافله سالار
بنم او قافله سالار اهل عز که بکا	المه پای عزیمت دیرز جای قرار

برمخدوم جلیل الشانه استغنای گستاخی ایچون

تحریر وارسال اولنمشدر

آفاق پر ضلالت ز گرگناه ما	کوه گناه چند بود سنگ راه ما
چو نامه سیاه نداریم سرورا	منکر مشو که لوح و قلم شد گواه ما

تحسین جرأت فقیر بسیار گناهه که سراپا آلودهٔ اوساخ جرم و زلت و ظاهرا و باطنا گستاخ و پر قباحت ایکن

دلغد

داخل مجلس خاص الخاص اخلاص اولمق سوداسنده دوشوب

عارض عروس تقریرینه کلکونهٔ اعتذار مراتبا ننه ایله رونق افزای

صداقت اولمق استر وانصاف طبیعت مخدوم فضایل پناهه

که دردن مکارم مشحونی منبع جویبار مکرمت وچشمه سار

لطف وعنایت ایکن بو درکه نشین حجیم خجالتک تسکین

نایرهٔ اضطراب دل وجانی ایچون رشحات کوثر اثر مروتدن نیم قطره رحمتی دریغ ایلمیه

حیف از آن لب که تو داری جواب تلخ	وان سینهٔ سفید که دارد دل سیاه

مرام بخشا مخزون مصائب معاصی اولان روسیاهلرن تیره دله

التائب من الذنب کمن لا ذنب له فحواسی تسلیه فرما اولمسه

وبادیه پیمای مناهی اولان کمراهلره لا یعقله انه هو الغفور الرحیم

معناسی وصول سرمنزل فلاح احتمالن ویرسه توقیت

اجل مسمّی حکمتی خلل پذیر بطالت اولوب عامهٔ نوع بشر

نخجیر موت ضروری ایله بغتةً فناده خاک هلاک دفعةً

خنجر درد ایله زمره چاک اولمق مقرر ایدی مع الحاصل مسامحهٔ
تقصیر ماسلف ده تخلقوا باخلاق الله مدلولیله اتصاف
بیورلمق شیمهٔ کریمهٔ علویه لرندن استبعاد اولنماز

یک یک هنرم ببین و گنه ده ده بخش — هر جرم که رفت حسبة لله بخش
از باد هوا آتش کینم مفروز — ما را بسر خاک رسول الله بخش

متقرر درکه بیغوله نشینان صومعهٔ بشریت اولان
بت پرستان دیر طبیعت اضلال رهبان مزوریله
واهمه ایله بر مدت قبلهٔ صدقدن انحراف ایدوب
عبادت اوثان شقاق و خلافدن صکره ارشاد خضر هدایت ایله
دریای ندامتده غسل بدن و غسل ادناس جان و تن
ایلیوب بقلب سلیم دخول دین سداد و سلوک
مذهب رشاد ایلسه شرعاً و عقلاً مؤاخذه دن خلاص
اولمه بو تقدیرجه مرتد طریقهٔ وفاداری اولان محرم

جاهلدر

مجالنکش وکنهکار شرمناک بر آتشک بسط ایتدکی اعذاروان
وتقدمات بارده مقبوله اولمق نیجه متصور در بیت

ازبس که دست میکزم وآه میکشم — آتش زدم چوکل بتن لخت لخت خویش

کرمکاره بیت من ولاف غلامی عاشق دادیم این

کر درخیل سکانش نام من اندر شمار آید — نیجه ماه وسال کلاب کوی

سدره مثاللری ایله همسفال اولوب فضاله خوان
التفاتلرندن نواله کیر اولمغی مادۀ امتیاز وعلی تقدیر الوقوع
اول آستانه ده پای آمالنه سنک جفا طوقنمغی داعیۀ اهتزاز
بیلورکن اوضاع سؤالکن معذور اولمق معناسنه مغرور
اولوب سهوا تدویث اوعیۀ خلوص ایتمکله بیم آزار جوب
بیزاری دن برقاج کون اختیار هرزه کردی سر محلهٔ
بیوفایی ایدوب بالاخره تبصبص رو بهانه سن کهانهٔ
تردد آستانه لری قیلمشه آمد وشدی تجویز کرده دربان

تغافل اولنمق مقتضای همتلرینه موافق فهم اولنور بیت

توای حدیقهٔ دولت شکفته شو کم من	اگر قبول کنی ورنه عندلیب چمن

الله تعالی دفاتر خاطر عاطرلرنده نام فقیر ناکامه چکیلن حلقهٔ جزاء سیئة سیئة مثلهایی کرلک احسن الی من اساء الیه حک ایدوب کالاول بنده بی ریالری ایله یکمرده شکست بیورلمیه بانی همواره مهر تابدار خاطرلری زمین حال بنده کانه پرتو انداز مرحمت وکف کرم نثارلری مجروح دلان خجالته مرهم تسلیت اوله

باز از درت ز غمزه بر فن نمیکشم	گر تیغ میکشی ز تو گردن نمیکشم
صد بار اگر چو شمع بری گردنم بتیغ	گردن ز تیغ تا دم مردن نمیکشم

فرید الدهر وحید العصر عزمی زاده افندی حضرتلرینه سلانیک قاضیسی فخر المخادیم قاف زاده چلبی طرفندن تحریر ولنیان

لذ عیش بالحمی اسلفته	والشمل غیر مفرق مجموعه
ایام دارت للصفاء کؤسه	فیهنا ودرت بالسرور ضروعه

ادر

رؤیت بانواع البهاد عهوده ... و زهت بانوار الربیع ربوعه
فراجع ما مرّ من آیامه ... هیهات لا یرتجی الی رجوعه

حقا که تأثیر خورشید تابید فعّال لما یرید ایله گلشن‌سرای نزهت افزای آلفنده شکفته اولان بهارستان آمال مشاهده سیله ترغیبه بال میسّر اولان فرخنده هنگام شادمانی که نخستین ساعت نوروز کامرانی و بهین وقت گرماگرمی عیدگاه شوق جاوردانی ایدی تصورکرده دیده خوفناک متخیله اولدقجه تمثل ایدن اشباح تحسّر موجب التحیّر اضعاف مضاعفه نمایان اولنغله بهمن دشت خاطر اشکال عجیبه حزن و ملال ایله مالامال کوریبوب عارضه دهشتدن تدبیرکارگاه ملاحظه اولان دماغ خیاله اختلال و مزاج ذهنه انفعال ترتب ایمکله مصوّر مانی کلک متفکره چهره‌کشای تصاویر حسب حال اولمقده عاجز و بی مجال و نقاش ارژنک دست معجزه‌نمای

سرلوحهٔ دیباجهٔ تقریرده زنجیره نمای حسن مقال اُمرجان اولغین

رسم قدیم صورتگران صنعخانهٔ اشتیاق اوزره

لوح عنوان رقعه‌یه صورت بندئ اعلام و استعلام حالات

تنائی و تلاقی ممکن اولمایوب خاصهٔ خوش آمد پردازان

زمانهٔ اولان مقدمات ثناکارئ مرائیانه تقریری دخی مراد کرده

ترجمان خامه اولدقچه شامعهٔ نامه اصغای مقالات شایعهٔ

معلومة الکیفیه‌دن استغنانما اولدوغندن غیری معرکه آرای

ناطقهٔ مبتلای بند کمند جهان پهلوان تحیر اولدوغی خبرِ

واصل معسکر حواس اولدقده آرزوی مددرسانی ایله

تزاحم ایدن دلاوران آتشین سلاح الفاظ و عبارات

شوق و غرام اردوی انسجامی تالان ایمکله زوایای چارسوی

دماغده طبیعتهٔ مکتوبله اهدایه سزاوار فواکهِ مضامین معنی دارهٔ

دست رس دشوار اولغین دامن خدمتگذار نامه المقوله

دست

دست آویزدن تهی رو براه قلندغی ضروریات ممتنع التدبیر

باآنکه قادریم ببین گر غلوی شوق	هنگامه ساز یک سخن مدعا نیم

هرچند تعبیر ما فی الضمیره ادوات تقریر و تحریر مساعد اولدی

تقدیرجه خلجان خاطره تصدیع و احتمال جبین هیچی تعبیر و تشنیع

بعد ذا موجب ایجاز و مانع اطناب ایکن شهنامه خوان قهرخانه

مدعا اولان قلم درویش نهاد واسطی نژاد حقه دواتدن تناول

رحیقی مداد ایتمکله فرط نشاه داری دن رطب و یابس گوی اولوب

علی زعمه سلاست تقریری پسندیده حضرت فرید الدهر اولمق

اعتقادی ایله تعداد وقایع مفارقتده مفتون تفصیل اولدوغی

جهتدن برایکی فصل مستحب النقل تحقیقی ایله قصه پردازلغی معذور

اولور سه اولین عریضه دست قضا جشمان اتحاده

زخم رس پریشانی اولدقده جناب وحید العصرک قلب

دریا نوالی نیل مبارک نشان میال قلم و مصر اولوب ساحل فرقته

قالن لب تشنکان بادیهٔ محنت میانندهٔ بو جکر خوارهٔ حسرت

حصهٔ سینه دوشن زهرابهٔ مذاق سوز ضجرتک معشاع شربر وایهٔ اغیار اولمغه عیدی

زهر تلخ آبی نداشت ساقی دهر	وکر که داشت قضا در کلوی من میریخت

الم زخم ناسور کرفتهٔ فرقتهٔ تذکر چاشنیٔ وصلت اولدوغی حیثیتدن

تو ای طبیب دل پاره را مکن چاره	که این جراحت شمشیر دلربای منست

اول مستکام انتشارده خلیدهٔ طراز خلعت مستعار وجود

اولان خار خار هجرانٔ پیدا ایتدوکی رخنه لر دوختهٔ رفوکر شکیب

اولدوغی صورتده بقای اثری بلای صرهٔ جانٔ وقبای یکتای

حضوره مادهٔ عیب ونقصانٔ اولمق تصوری حی برطرفدن

افکار سازجهرهٔ افکار اولمشدر بیت

وه که از دوختن این چاک کریبان رفت	این شکافیست که تا دامن امکان رفت

ثانیاً دیوانخانهٔ تقدیر الهی ده قضا اسلانیک نامزد بندکی

اولمغین کمترین نشانهٔ کارکاه کنفکانی اولان نکاه بارکاه

درد برابمیت درمان ابریت [illegible] دردی که با دو میدی اودوستان دوا [illegible] درمان اوزره [illegible] اولماسی ایچ دواجول دردمند [illegible] آیین طبیب [illegible] افزون [illegible] جهره حالده [illegible] اینکه شفقه [illegible] طاقت اولدقده وارث [illegible] تاب آور اولمایوب [illegible] استنکاف معالجه [illegible] دکل [illegible] صبر [illegible] اولدوغی محل تحریر [illegible]

عثمان خانی دن اوایل ذی الحجة الحرامده جلوه گر منصه ظهور اولوب
ختام ماه محرمده بالذات مباشر خدمات لازمه سی اولدقده
اول دیارت تاج ارباب توانی ایله بی درو پدر نشو ونما بولان
نازنین بازاری کبی خیلی پریشان اطوار مشاهده اولنمغله
تدبیر تربیتنده تقصیر اولنمایوب تعریک آذان اشقیاده
وجوده کلن مجاهده فر توفیق ربانی مساعده سی ایله موجب
تأدب هوا پرستان بی سامان اولمغین صماخ اهالی تعرض
بی جای بدمستان شراب شقاقدن خلاص اولوب حضور قلبیله
غنوده خواب راحت اولمشلردر اگرچه دور زمانه نامتحمل
اوضاع شتر گربانه ایدوکی طرفای یارانه بهانه کرپوه گردی
جنکستان خلاف نفس الامر درشت آبای زرو رهبر سداد
اولانلر عیاذاً بالله تعالی تابع مقتضای حب روان شاهراه
معدلت اولمقدن خاطره کلدر فلهذا برزخ نشین اعراف

انبساط اولوب کارفرمایان جاه شریعتک چاه دوزخ

حکومتده چکدکلری عذاب سعیر سوز وضوح یافته

ضمیر فقیر اولمشدر خصوصا خرابه ساز معموره بیت المال

اولان متعلقمایکان عمال تاجیل فردای قیامت وکفالت

جیل و دروغ بی نهایت ایله مادر صفتان دمردن مخادعه

ایتدکلری اموال اصحابی جانبلرندن که خواجکان بازار نومیدی درلر

مطالب اولدقچه دار الضرب ضربت علیهم الذلة والمسکنه ده

مسکوک نقود نامعدود فسون فسانه ایله مدافعه غرما صددنده

بر طرف ساز تضییق اولمق ملاحظه سیله ابراز ایتدکلری حجت

افلاس و منشور مقاطعه حرمان و یاس مطالعه سندن

صحایف معارف مرام نظر بر طرف ایدوکی پریشان ساز مجموعه

خاطر اولوب رخنه کران باروی نظام عالم اولان طمع اندازان

جور و ستم طرفلرندن روز مره بر کونه منجنیق بدعت ایله

خرابی افزای مملکت اولمق تکلیفنه امتثال لزومی ایسه علاوه
بار دل و ملال افزای خاطرلی غش و غل در و دیار مرقومک
شریفترین بقاع روم اولمق اوزره شیوعی باعث
انجذاب خاطر ایکن ان تسمع بالمعیدی مضمونی ظهورندن
خسران بین بازار تصور اولوب تبصبص روبه نهادان
ریا پیشه طریقه تبدل تردد اشعب نژادان ریا اندیشه یه
وقنده
ابتلا مز دیباجه رساله اکدار و ملاحظه مضامین و معانی
در
ممارسه مصالح اراذل و ادانی قیدی خاتمه مقاله ستمکاری روزکار

این خاک که نهاد بر رحمت سرشته اند	هرکز درو فرشته رحمت نبوده است

تضرع کنان مناجات ورزانزکه نسق ساز ممالک ابد و ازل
عزّ و جلّ بنه شهرستان اختلاطه آذین بند مراد داخل اولوب
ع
صحن خیابان کامرانیده کما فی الاول طرح مجالس شادمانی اولنه
دلکر کورلوب ع یک دست بمصحفیم و یک دست بجام

وقفنجه كاه مطالعهٔ مصحف روی احبا وكاه مناولهٔ كاسات بی دریی سرور وصفا میسر اوله باری همواره مصرع وجود پر سودلری طغیان نیل فیوضات الهی ایله پر نعم ومحلهٔ الكبرای خاطر عاطرلری بندر كاه تفاریق لطف وكرم اولمغله منتسبان درگه ارم توأملری همیشه مغتنم وكامران وخوش دم اولالر

سلانیك افندیسی حضرتلرندن كمال فضل وعرفانله مشهور آفاق اولان بر صاحب فضیلته تحریر وارسال اولنمشدر

مجلس شریف مكارم احتوالری صوبنه شائبهٔ خوش آمد وتولای مرائیانه دن مبرا دعا وثنای مخلصانه اهداسیله انهاکرده غرخواه بی بهانه بودر كه آرزوی صحبت شریفه لری كرمیت هوای دلكشای نوبهاری كبی روز بروز جوددر ونده مزداد اولوب عافیت بخش تب زدكان فرقت سامان گداز دركاهندن امیدوار احسانز كه هوای راحت افزای

ملاقات ایله تسکین حرارت سینه لی سکینه
ایچون بازوی قدرت ایله تحریک مروحهٔ توفیق ایلیه

تا آمدم بوادئ هجران که ختم	این منزل خراب هوا گرم داشتست

اجمالا تحقیق مرتبهٔ شوق وغرام ایچون تسوید مقالهٔ اشتیاق
خصوصنه هر چند که خطور کردهٔ تصورگاه امور اولمش ایسه
هنجهٔ اشغال متزاحمه گلوگیر اقتدار اولوب رقعه نویس مخلص
لی علت نرگس زاده بنده کرهٔ اشارت اولندقده میدان
سخن رانی ده اول جهان پهلوان عرصهٔ بلاغته مقابل گشت
خامهٔ فرمایه سیاه نیزه بازی محاوبه یه جرأت ایده مدیوب
صماخ جهانیانی پرطنین حیرت ایدن نعرهٔ زهره شکاف
فصاحتلرندن اندام استعدادینه لرزه فتور دوشمکله
دست سلیقه سی رعشه ناک اضطراب اولوب بالضروره
کناره رو میدان اعتراف عجز وقصور اولدوغندن موصل

مسطور بی انتهاک انجاح مرامی با بنده عرض نیاز اقتضا ایکن
هزار شرم واضطراریله بو مرتبه ده احاله سمند خامه پا در گل ایلمشدر

ع گستاخی را امید عفو است	باقی همیشه عزت ورفعت زیاد باد

خانیضی افندی طرفندن مدرسین کرامدن

بر بنده تحریر وارسال ایلمشدر

پیشگاه فضایل دستگاه جناب والا انصاب جاحظی التقریر
زمخشری التحریره تقدیم مراسم تعظیم وتوقیردن صکره برداشته
برید خلوص اولان رساله اشتیاق حاوی اولدوغی
مباحث احوال استماعنه توجیه خاطر دریا مأثر مسرور بیورلمشه
اولا معلوم ذهن پاک مستحسن الادراک لری اولاکه
لفظ صحت خبر مبتدای وجود اولوب استاد عقل
مسئله معضله حضور قلبه فیه ما فیه اشارتن
ثبت ایتمکله کهنه وصول امیدیله طلبه حواس کش بحث و جدال الده در

اما مدرسهٔ ویران سقف عالم اول خرابه میدرکه صرصر
وقایعدن فتیله فروز جمعیت اولمغه مجال اولوب استخراج
مباحث سرور ملاحظه سیله فتح صحایف آمال اولنمدقده
باران ملال مانع مطالعه اولمیه غریب دردد رکه هامش
نسخهٔ جلیلهٔ حکومتده تحریر خواطر معدلته اقدام اولنسه رابطه بند
پریشان اجزای قانون مضمحل احکام اولان بوعلی بنیادلرن
لاطائل تحته دیمک متعذر بیر وظرفای یاران اولوب
تزیین نسخهٔ مستعاره ده اتعاب وجودسی بی سود دور
دینلسه معلم فنون سداد اولان فلاطون عقل باب ارشاد
قصوریمته راضی اولمایوب بنان ملامت ایله تحریک
اذن ابجدخوان طبیعت ایتر تشحید خاطر ایچون قصد گلگشت
صحرا اولنسه جانخراشان عسیر المدار امر افقتی لزومیله
فسحتسرای جهان تنگنای زندان اولور ع

در جهان چون یار یکدل نیست تنهایی خوشست ؛ وقضیه انزوا
اختیار اولنسه تعطیل امور انامه مؤدی اولوب مرغان حضوری
شکسته بال ایتمک ایچون ؛ نزار یردن فلاخن تعریضله سنگ طعنه کلورش
بازارگاه ضربت علیهم الذله اربابی برقاچ سنه دن برو هجوم
عساکر غرما ومطالبینه دن حصن حصین فی امان الله ه تحصن
ایتمش اولمسه لر نهب ارزاق موهومه لرینه مساعده ایله
استزاده خزانه یه همت ممکن اولوردی ؛ اما متعلق مایکان
عمالک اموال ظاهره لرندن نقد روانلرندن غیری برحبه
نمایان دکلکه ؛ دفع مضایقه مال طلبان ایچون حقنه ارسال ایله
مشکور المساعی اولاوز ؛ الحاصل بی نهایکی اسباب
پریشانی تفرقه انداز جمعیت خاطر اولمشدر ؛ باقی همیشه عمر و سعادت زیاد باد

یگانه روزگار رغمی زاده افندی حضرتلری سلطان احمد
یحیی افندی حضرتلرینه روم ایلی قاضی عسکر اولدقده نامه

کافزاده چلبی طرفندن تهنیت صدارت ایچون یازلمشدر

شکراً لدری بالضمیر وبالفم | لما اعاض منعم عن منعم

اگرچه بو آینه دکدخی ورای سراپرده عجایب نمای تقدیردن
هزاران هزار محاسن نازک جمال امانی و آمال ظهوره کلمک
نشاط مشاهده سی ابتهاج افزای خاطر نزبلال اولمق
دوشمشدی اما بو رسمه حیرانی دهنده عقول متین الاصول
قول اولور احسن اشکال اولور که بو جمال بی مثال
تماشایی فریب مراد کشودن عارض خجسته فال
ایتمسی منی الله نعمته بو وجه اوزره شهریاره مرتب چشم
عالم وجد وحال اولمق مجانسی هرگز نه میانه جداول تقویم
روزگارده کورلمش نه زایچه احتمالات عقلیه دن استنباط اولنمشدی

برین عطیه که فیضش بخاص و عام رسید | هزار شکر خدا صد هزار شکر خدا

ایام صدارت حضرت خداوند بزرگوار که مدت عالم نوروز و بهاره

صفالرین معاینه ایدروب حالا خدایگان فضایل شعار
عالی تبارک تشریف مسند کارفرمایی لری که عند التحقیق
عید خجسته آثار در اول ایام سعادت انجامی تعقیب ایتمکله
سراسر خلق جهانه برمرتبه ده صفای پی درپی ابدی و نشاط
موجب الانبساط سرمدی ال ویرمشدر که اول شوقله
عقد مجلس کرماکرم کامرانی ایدوب تناول ایتدکلری
سلافهٔ کوثر اثر شادمانی ده برتازه کیفیت روح افزا
ره یاب مذاق ادراکلری اولمشدر که غلبهٔ شوق
فرحناکی دن هربری دستار ابتهاجنی انداختهٔ بالای
فلک الافلاک ویبراین صبر و قرارلرین جابجا
ایتمک خاصهٔ لازمهٔ کیفیتلری اولمشدر

منادیست ز هر سو که ای خواص و عوام / می نشاط حلال و شراب غصه حرام
زمانه در کنف عافیت قرار گرفت / چنانکه در بر عاشق جوان سیم اندام

هرچند بوارث شادمانی بخش تقدیر موجب شادکامی صغیر و کبیر اکن
آیینهٔ درون بندهٔ دیرین صداقت رهینه پرتو انداز اهتزاز
اولان لمعهٔ خورشید فروغ صفایه نسبت عاتبهٔ جهانبانک
اشعهٔ شوق و سروری حضور مهر تابدار باهر الانوارده نمودار ذرهٔ
ناچیز منقلب بهوادار
ناپیدا و پیش قلزم زخار بی ساحل و کنارده ممثل قطرهٔ
ست

باز این منم که دیدهٔ بختم منورست	زان خاک ره که سرمهٔ خورشید انورست

کیف لا گلستان خاطر فاتردن هرگز بر غنچهٔ امید سر زده
اولماشدر که نسیم عنایتلری ایله گل کبی گشاده و خندان اولمیه
و حدیقهٔ دل بی غلّده بر میوهٔ امل ظهور ایتمشدر که تربیت
خورشید همتلری ایله درجهٔ کمال بولمیه بیت

من شکر چون کنم که همه نعمت توام	نعمت چگونه شکر کند بر زبان خویش
بعد الیوم خود بیت	ترا که دولت بیدار داد و جام مراد
بنوش جرعه بر آلودگان خاک فشان	مصدق قحه دست درازل

سحاب افاضه لرندن زمین سینه یه رشحات صنوف
الطاف و عنایات ترشحی مقرر بیلنوره نظم

سامان کار بنده ز الطاف بیکران	آغاز کرده برسانش بانتها

ملاذا چاره سازا خواص خدمه درگاه عالیلرندن مصطفی چلبی ایله
مقدما تفصیل مدعا اولنوب بو دفعه تکریری اگرچه محض تقلیددر
لکن فسانه سنلاشیان زمانه آدمه راحتمی ویررکه تجرع و تجلدده
محال اولوب اسماع حنین فریاد ایله تخدیش مسامع اولیای
نعمه اسماله اقتدار اوله محافظ علم عالم آرالری درکه بو زمانه دک
بو منصب حسودکش عوایدندن نصیبمز انجق تنصیف
دیمون مرتبه سیدر وحالا سلطانمی مقام رتق و فتق
امور جمهورده گورمکله اول مرتبه ده قباحت نافهم دکلوز که
فرصت غنیمتدر دیوب سلطانمه و یاران طریقه تا بز اولاجق
وجه ناموجه اوزره دور و دراز قراره ممتث تکلیفی ایله

ارتکاب اشنعیت اولنوب امثالدن زیاده محمی اولنی
سوداسی خاطره کلمه نهایت آمال تماما قضای دیوندن صکره
برقاج کون دار السلطنه ده اختلاط احبابدن اجتنابه
مؤدی اولمیاجق قدر برگ وساز پیدا اسنه مساعده
زمان همت علیه لری ایله قرار ایدوب زهرخند شماتت گذارلرندن
خلاص اولمقدر وبو امنیته دروندن حصولی سلطانم حضرتلرینک
گوشه ابرودی تقیید ایله نیم اشارتنه موقوف ایدوکی ظواهر اموردن

دلم نکاک درت التجا ازان دارد	که کار من همه موقوف یک عنایتست

وبو ماده ده عدم اقتدار دعواسیله فقیری الزام که
محالات عقلیه دندر نه بیرامنکر خاطر عاطرلری اولمعد
ونه بو بنده لری اول جوابله ملزم اولمق خاطره کلور حقا که
مرتبه اقتدارلرینک کمال وضوحی اثبات مدعایه اقامت
برهاندن مستغنی قیلمشدر الله تعالی سزلردخی انصاف بیورک

کورک هیچ فقیره بوندن زیاده مساعدهٔ اسباب تحمل
نه زمانده متصوردر که بنده لری سلاطینک قاضیسی بولنوب
سلطانم حضرتلری جگرکداز مخالفین اولور وجه وجیه احباب اوزره
اوزره صدر اجلاده جملة الملک دولت عظمی وکارفرمای
حل وعقد مناصب علما اولالر بومقوله توفر وسائل کامرانی
خلالنده فلکدن کام آلمایجق کام شمار صحرای ههات
اولمق لازم کلمزمی واول تقدیرجه مدة العمرلی نصاب و
فلاکت تاب رانده نظر احباب اولدغمزه حاشا که
سلطانم حضرتلرینک حمیت شاهانه وهمت حاتمانه لری تحمل ایده
خاطرخواه اعدا اوزره رثاثت مباتمزمشاهده سنه
غرض مروتلری طاقت کتوره کنده بز بیله لی درکاه باریدن
بو دطره ایرلکب دعاسی تقدیم مرادات خاطر اولنوب
همواره اول مراد آور حقیقیدن تضرع عمر سلطانمی بو مقام

عالیده مشاهده ایکن بفضله تعالی خلاف ما فی الضمیر ظهوری اولمغله

دلکیر لکله احتمال دیر لمز با نی کرم و عنایت منوط رای حضرت دره

ای صاحب متاع مروت تلطفی | کاورده عاجزی برس احتیاج خویش

مجرد مسئله یکده کار فرمای شریعت ادلا ایتماینه

نبی زاده ان شیخ الاسلام عالیمقام اعتقدهم الی یشدی

رومالی خاک درگاه فلک دستگاه حضرت شیخ الاسلامی

ودامنبوسی جناب خدایکان فتوی پناه عالیجاه گراسی

مابرحت ریاض العلم مخضرةً برشاشة قلمه السامی ومانفکت

ریاض العدل مملوةً بزلال کرمه السامی بشرایط الابتهال

مؤدی کرده بندکی اولدقدن صکره پیشگاه دولت

عزت طرازلرینه برداشته قیلنان طومار نیازه امرا نظر

رجا سیله احتمال تصدیع توهمی میانده تقدیم رسم استجازه ایله

مسئلهٔ حال ما اختلالدن بو وجه اوزره اداده بحث اولنور که

لجه طور ستمزدن اعتراف اولنوب سبوی حافظه
محفوظ قیلنان آب حیات افزای معدلتی محکمنده اجرای همت
اوزره اولوب بفضله تعالی کمتر رشحه سیله مزارع حال
زیردستان حکومت احیا وادنی قطره سیله شمع وار
آویختنی وسوختنی اولان سرکشان پرغرور ناپسندک
لمعه لی فروغ اذیتلری اطفا اولنمقده در کرچه اخلاص
نیته بنا آئین نیک وبدده طالب آفرین وبیزار نفرین اولماق
اوضاع حسبیه نك امیدوار مجازات دنیویه سی دکلوز
لکن بعض موادده ظهوره کلن سعی واجتهادك مشکوریتی
موجب استزاده همت اولوب فقدانی عروق واعصابه
عزیمته فتور ویرمکله کاهی سامعه جان آرزومند خطابه
احسنت اولمقین متوصل نیازنامه یدندن ورود ایدن
برات التفات حاوی اولدوغی وجوه نوازش کریمانه ثمراتیله

بعد الیوم هر امرده ترقی نمایان اولمق تحققنه فرحناک زیرا الی
هذا الآن کرک خزانهٔ عامره یه دایر اموردە کرک نظم مصالح
جمهورده هر فعل پسندیده که مصدر سینه دن مشتق
اولوب ان شاء الله تعالی بو ترانه بر قاعده که موافق دولت اصولدر
رسیدهٔ صماخ کارفرمایان دولت اولدقده لفظهٔ
بارک الله ایله لب جنبانی لرینه باعث اولوردیو جزماً
مترقب بیام شاباش اولمق دوشمش ایسه شاهراه
امیددن باد تعبیر وغبار تشنیعدن بغیری اثر ظاهر اولمیوب
تکدر چشمه سار حضوردن اوزکه فائده مشاهده اولنمامشدی
ع بس که افزودم محبت جور دیدم بیشتر ٥ فلله المنه
سلطانم حضرتلرینک مصقلهٔ کلک خاطرکشالری مرآت
سینه دن ازالهٔ زنکار اکدار ایدوب فیض همتلری ایله
معاینهٔ صور سروره استعداد تام پیدا اولدی جناب خدا

دل پناه اهل رجا حضرتلرینه مکدرات عالمدن مصون ایدوب اوله‌لر
همواره نظام حال جهانیان سر کلک راست نویسلرینه دابسته و مرهون

محمیه سلانیکده واقع حمزه بیک نامنه مجددًا واحیا ادلنمق
اداند قده تقوا سب سلطانی محمد بیک وقف ایتدوکی نقوده نایلن

خطیب مصقع خوش صدای نازک ادای ناطقه که سرمحفل حفاظ
حواس ومعرف مراتب حیوان وجن وانس در منابر
چندین پایه مخارجده سرآغاز خطبهٔ بلیغهٔ مدعا ایتدکیه
ابداع ایلدوکی موعظهٔ صحیفه زیب تقریرینه فحوای فقرهٔ غرای
بدیع المعنای الحمد لله الذی هدانا لهذا ایله دیباجه بند حمد خداوند
وعنوان برای شکر وثنای مولای بی شبیه و مانند اولمسه
مبتدی اولدوغی مقاله مرامنی ذوق دلخواه اوزره اتمامه مهتدی
اولمق نا میسر در رشته پیچ درپیچ مقالات مسلسله مقرر در
برهم زدهٔ عقود تعتعه وکلال اولملغله شایستهٔ دستگاه انجام اولمق

حمد اوله تاج تارك سخنت | صدر هر نامه نو و كهنست

و مؤذن مفصح بلند آوازه مسامع نوازه معتبره كه صلاخوان
جامع خدايى بناى وجود و حافظ داودالحان مخلستان
ادراك و شهود در بالاى مناره معلا شرفه دماغده
دست برآذان اولوب كوه دهاندن قصد نماى اذان
تقرير و بانك زن حى على الفلاح تعبير اولدقده نام
واجب الاكرام سيد الانامى بعد حمد العزيز المتعال
تقديم جميع ما قال و سر حلقه سلسله مقال ايتمسه
نه اول كوهر سخن درة التاج شهريار قبوله لمغه مجال
و نه بوز زرينه زنجير كلامى دلال سامعه دكان ذهن صيرفيده
جواهر سنج اعتبار ايصال احتمالى متصور بيت

هر سخن كو نه وصف محمود است | پيش اهل قبول مردود است

فلهذا بو صحيفه لطيفه حسنات احتوايه اولا حمد خدا ايله ابتدا

اولنوب ٩ اول بانی نه قباب افلاک ٥ اول واضع طارم عرصۀ خاک ٥

جل شانه عز درک لن درکه حضرتنك بارگاه پاکنه نثار عجز و افتقار ایله

صنوف حمد و ثنا تقدیمنه اجترا اولنور ٩

احمد الله واقف الاحوال	دائما بالغدو والآصال

ثانیا درود متعاقب الورود رسول مجتبی ایله زینت بخش [illegible]

اولوب ٩ اول مظهر قول پاک لولاک ٥ اول مظهر سر ما عرفناک ٥

صلی الله علیه ما دارت الافلاک جنابنك خاک روضۀ شرفنا کنه

انواع تعظیم و اکرام ایله الوف تحیه و سلام سعادت انتما اهدا قلنور ٩

بیت

هزاران درود و هزاران سلام	ز ما بر روان رسول انام
پس انکه ثنا با اصحاب او	بیاران و اولاد و احباب او
بعد حمد خدا و نعت رسول	اوله معلوم اتقیای فحول

اول قوت ده بازوی اهل کرامت و قوت بخش

کلوی امانی بذیر قوت رواج دهنده بازار کسب و کار

تاراج کننده کاروبار بخیلان ادر شعار مهمانز حاتم نشان
تهی کف اشعب مذهبان گم کرده شرف
جلّت خزانة فیضه عن احتمال التوی والتلف گنجینهٔ
بی نهایهٔ لطف عالم شمولی عامهٔ جهانیانه مفتّحة الابواب
قیلمغله بیک و گدا شیخ و شاب همیان استعدادلری گنجایش پذیر
اولدوغی مرتبه حصه دار و بهره یاب اولمقده در لکن
مقتضای حکمت خفیه‌سی اوزره بعضک دایه‌سی قلیل و کمتر
و بعض آخرک ثروت و غناسی قارونه برابر اولمغین المقوله
حائز رأس المال کامرانی اولانلرک جیب تمنی کیسهٔ محتاجین
و کف مروتی سحاب مزرع حال فقرا و مساکین قلوب نفقهٔ
مستمندان بی درم دنانی عطایای اسخیایه تعلیق و گروه
کرم پیشگان باهر الاحسانی احسن کما احسن الله الیه مدلولیله
سمت انعامه تشویق و طریق بذل و اکرامه تقریب و ترفیق ایلدی

من جاد بالمال بين الناس قاطبة	البر والمال للانسان فتان
احسن لذا كان امكان بمقدره	فلن يدوم على الاحسان امكان

الغرض بذل نقود و صرف موجوده خرج گنجینه بر
ایدن فرقهٔ ناجیه نک نشاهٔ وجودی کونیه ده مسعود و برخوردار
و حلبهٔ فسحهٔ اخرویه ده گوی ربای رحمت پروردگار
اولملری متحقق اولوب حبس اموالی پیرایهٔ روی کار
و خست و امساکی دأبنه شعار و دثار ایمکله والذین یکنزون
الذهب والفضة وعید شدیدینه مظهر اولان اخساء نابکار
که عند التحقیق اذلای فقرادن معدودلردر نشأتی صورت و معنیه ده
سیه روی و ذلیل و خوار و دنیا و آخرتده مستعد
قهر و جفا و عار اولمغله مقرّ و مأولری قعر نار اولمغه مستحق اولورلر
ع جزاء البخل عند الله نار ٥ و بالجمله بهترین اعمال مخلده
بذل اموال ایله استرقاق احرار رجال ایچون سعی ایدوب

گاه انجاز لطفله تفریح قلوب وگاه تعیین وظایف
رواتب ایله خواطر قسوت پذیر عجزه دن ازالهٔ محن وکروب
تا هر وقته مناسب وملایم اولان فیوضات آلهیه
ظهوره کلوب هرکس قسمت ازلیه ده مستحق اولدوغی
سهام معینه سنه فائز ودفتر تقدیر الهیده موظفی اولان
عواید مقننه سنه حائز اوله بو جهتدندر که جناب
رب العالمین بسیط روی زمینی مسجد جمهور مؤمنین صلاح آیین
ومصلای گروه صلحای عبادت گزین ایدوب زوایای
ساحهٔ غبرا انک شرقادن غربا هرگوشه سنده لوای مثوبه
رخصت ویرمکله تسهیل سمت عبادت قیلمشکن محضا
محضا برقاج نفر خدمتک بهانه روزی چند روزه لری
اولمایچون طرح انداز مساجد وجوامع اولان خیراندیشان
سنده آیینه من بنی مسجدا فی الدنیا بنی الله له بیتا فی الجنة

مصداقنجه فردوس برینده اعدلنمش قصر مشیّد ایله تبشیر
کرده خیراندوزان اولوب دین ایلدی طوبی لمن اشتغل لامر
الله تعالی وتهیأ لنفسه منزلة ومقاماً فی دار العقبی وتزود
بخیر الزاد فان خیر الزاد التقوی ۵ اول امر الهی یه امتثالی
سرمایۀ سعادت وراه خداده بذل اموالی ذخر آخرت اتخاذ
ایدن صلحای امتدن بو طومار خجسته آثار تحریرینه
باعث وبادی اولان افتخار الصلحاء الاخیار اختیار الأتقیاء
والابرار الذاهب الی طریق الصدق بحاله وقاله والمجاهد
فی سبیل الحق بنفسه وماله المائل الی الانفاق والمتنائی
عن التبذیر المظهر فی توفیر الحسنات احسن التدابیر
العامل بمفهوم الکاسب حبیب الله الرابح فی تجارته بصرف
نقود اوقاته فی رضاء مولاه زائر الیثرب والبطحاء
الساعی بین مروة وصفاء الصفا المتمحض فی العتیق

والصواب المتوجه نحو باب مفتح الابواب صاحب
الخیرات محمد بیک ابن سیدی غازی التواب محروسهٔ
سلانیکده واقع مرحوم ومغفور له حمزه بیک جامعی هر بند
درون اهل عرفان سراپا خراب و ویران
اولمغله اقامت صلوته امکان اولمایوب سقف وجداری
منهدم وبنیان واساسی منعدم اولمشکن الطف
اسالیب لایقه اوزره مجدداً بنا و داخل وخارجنی
بالکلیه تجدید واحیا یعنی عن اصل بر لطیف جامع شریف
بیدا ایلدی که درون پر صفاسی دل اتقیا کبی مهبط
انوار هدی وحریم دلکشاسی مانند جمال دلربا تابنده وپر ضیا
فرش رخامیسی مثال سینهٔ داغدار عاشقان مزین و
منقش سقف بلند عالیسی همچون فلک اثیر مفرح و
دلکش ستون موزونی عابد دایم القیام کبی صف

عبادتده برپا مرکز معتبری قوس قزحه همتا منظره لری
جانب گلزار رحمته گشاده صفه لری اقدام صلحای امته
رونهاده محفل موزونی قصر زبرجدئ فردوسدن نشانه
کرسیلری عنادل خوش نوای عشر خوانان الحیون آشیانه
منبر معلاسی سلّم درجات فیض و نور محراب خوش نماسی
نمونهٔ طاق بیت معمور شادروان سلسل جریانی چشمهٔ
فیض خدا کبی مؤمنینه سبیل عذوبت آب روانی
مذاق جانه عین کوثر و سلسبیل نقش کتابهٔ دری ومن دخله
کان آمنا چار دیوارنده مرسوم اولان خطوط رونق افزا انک
مدلولی اسس بنیانه علی التقوی در لکن سدنه
سابقین وظائفنه ترقّی وازدیاد وخدمهٔ لاحقینه
ابتداءً تعیین وظیفه وایراد مراد ایکین مجلس شرع
شریف مشایخ العاده حاضر اولوب ۰ الخ ٥

ثبوداں علی پاشا رتبهٔ وزارت عظمی ایله کامروا اولدقلرنده سلانیک افندیسی طرفندن یازیلان تهنیه نامه در

به نیک طالع وفرخنده روز وفرخ فال | به سعد اختر ومیمون زمان وخرم حال
بنشست به بارگاه وزارت بفرخی | خدایگان وزیران وقبلهٔ اقبال
نظام مملکت وصدر دین وصاحب عصر | سپهر رفعت وقدر جهان جاه وجلال
زمانه بخشش وخورشید رای وگردون فر | کریم طبع وپسندیده طور وخوب خصال

حقا که زمام دلدل زرین لجام وسیمین زین صدارت که همعنان براق براق کحیم مطلاء رکاب خلافت در بر تکیه تازه بیکارگاه کروفر ودر یکتانه باز علی نام عالی حضرتلرینک مضبوط دست تصرف عالمگیری اولدی که نه سپهر مجوهر قبهٔ افلاک زراندود پر زینت بوگونه فارس جولان نماء میدان دین ودولت ورائض تکاور جهان همای مجد وسعادتک پیش رکاب صولت نصاب بنده

زیور جنبیت پر هیبتی اولسه زوادر قبضهٔ ذوالفقار ن

مرصع قراب وزارت که زیب میان جهان پهلوان

سلطنت در بر حیدر خیبرگشای رویین ساعد و آهنین پنجه‌گی

مألوف کف کرم شعار درم نثاری کورلدی که تیغ

شعشعه پاش مهر رخشان وکان زرنشان کهکشان

اول صف آرای مصاف پیرای ممالک ستانک آویخته

پیش طاق خزانة الاسلحهٔ شوکتی قبلینه سزادر طلسم

گران قدری که ذاتش با چنین اسکندری گوهری ... هیبت گر نهد پا بر زمین پشت آسمان لرزد

هزبر بیهای آن شیر ژیان در بیشهٔ مردی ... گر آید در بیابان دل در بر ببر بیابان لرزد

حمدالله مردمک دیدهٔ عبرت بین جان مردمان نگران

کشایش عقود سخت پیوند غنچهٔ امید وامل منتظر

شکفتگی بنفشه زار دامن کهسار عقد حل المعضله

مبتلای عارضهٔ سنبل کسل ایکن غبار کحل الجواهر عیار

…نک اوازهٔ طلیعهٔ انجیش جاه وجلاللری ایله اکتحال ایدوب
ساحهٔ نزهت فزای دنیانک بو یوزدن سرسبز و
رعنالغن تماشایه استعدادی تا پیدا قیلدی نظم

باز این چه جوانی و جمالست جهان را
وین حال که نو گشت زمین را و زمان را

والمنة لله صماخ حکمت شنو جهانیان دبدبهٔ وقایع
کونیه ایله پر طنین اولمغین پنبهٔ تغافل ایله سد
منافذ صیت و صدا ایدوب اصغای عنادل ریاض
شادمانیدن استغنا نما ایکن سعادتلی سلطانم
حضرتلرینک نسیم مژدهٔ تشریف مسند کارفرمایی‌لری
کل کبی کشاده اولوب زمزمهٔ موزون قانون دولت
روز افزونلری ایله پر صفا اولدی نظم

چیقدی سمایه ولولهٔ عرصهٔ زمین
ایندی زمینه غلغلهٔ آسمانیان

نتیجه زماندن بر و سویدای دل عالمیان که خال جمال زیب

رخسارهٔ ظهور وبطون ودانهٔ آدم فریب کندمستان
کن فیکون در قطرهٔ سیماب وار مضطرب وبیقرار ایکن
حالا برکار اشکال بند تقدیر که اصبعی رحماندن کنایتدر
اول نقطة البای بسملهٔ ایجاد وابداعی مرکز دائرهٔ ثبات وسکون ابدی
یعنی قلوب جهانیان اول ذات کریم الشانی کارفرمای
صدارت عظمی کوروب کشاکش ملاحظات کیف یکون
واحتمالات دورادور کوناکوندن خلاص ایله راحت روز افزون اولدی

سراز دریچهٔ امکان نمود صورت امن	چنانکه عارض خورشید از شکاف غمام
زمانه در کنف عافیت قرار کرفت	چنانکه در دل عاشق نکار سیم اندام

کیف لا که روی دریای شکر عدونی کینه جوی راحت فرسا ایکن
ذات سلیمان تواندیله مسخر اولان عقاب بر سفینهٔ عنقا وار ایلر
ادنی هجوم صرصر اثرلرندن جمله سی خیل عصافیر بر شکسته کبی
تحریک جناح تدبیردن قالوب ناچار آویختهٔ چنکال نکال شهبازان

مجاهدین اولغله رویِ دریادن خاشاکِ وجودِ ناپاک
مشرکینی تارومار و ناپدید قیلن اول وزیرِ دلیرِ عالیجاه ادر
لاجرم ان شاء الله ساحهٔ غبرای دهنی خارخارِ وجودِ اشراردن پاک واردن
مبرا ایدوب یکسره ممالکِ ربعِ مسکونی عن قریب داخلِ حوزهٔ
صاحب بصیرت وانتباه
تصرفِ ظل الله عالمپناه ایده جک اول مشیرِ شیرصولت

ای در زمانِ عدلِ تو معمور بحر و بر	وی در مسیرِ کلکِ تو اسرارِ نفع و ضر
ای روزگار عادل و ایام فتنه سوز	وی آسمانِ ثابت و خورشید سایه ور

بجانبِ دلبسترک دار السلطنة العلیه ده وقف
ایلدکی سرای و چشمه و باغچه و نقود یازیلن وقفیه در

هر ناطق و صامت و گویا و ساکت و متحرک و ثابت
و نامی و نابت که فیضانِ پرتو باهر اللمعانِ آفتابِ
وجودِ واجبدن جل شانه عن الخدن والمصاحب
استفاضهٔ نورِ ظهور ایدوب انقضای مدتِ نشو و نمود

واتنهاء زمان بروز وشهود دینه دک تحکم العزیز الودود

جلوه کر منصه وجود اوله جمله سی فی کل آن وحین السنه

قالیه وحالیه ایله ادای فریضه حمد وثنای رب العالمینه

مواظبین وبهر حال بر مقتضای وما من شیء الا یسبح بحمده

تقدیم شکر نعمای خالق السموات والارضه سینه مداوین

ایدکی متفق علیه نحاریر دین وقرارداده ارباب فضل ویقین در

بتخصیص میان اجناس مذکورة الاصناف مسبوقة الاوصافده

نصاب سخنوری دن وایه دار ورأس المال معنی پروری دن

مایه گیر وکامکار اولان نکته سنجان هنران اذعانه

که نقود حسن تعبیر ایله کفه لسانلری پر وجواهر معارفله

صندوق سینه لری مملودر	شکر نعمتهای توچنانکه نعمتهای تو

وفقنجه خدمت جلیله محامد گزاری ده اضعافاً مضاعفه

صرف سعی موفور وبالغاً ما بلغ بذل جهد نامحصور ایتمک لازمه

ذمت همت اولوب خصوصا یکران خامه موزون خرامی
مضمار صحایفده اجاله و شمشیر تاب داده زبانی سبر
تحقیق بد عایه حواله صددنده نعره حمد وثنا ایله ولوله انداز
آفاق گیر برام معلوم قرار داده
مصافگاه تقریر وتحریر اولمق بیّن اللزوم ایدوکی
اولمغین بو سطور مستحسنه یه اول مقدمات حسنه برله
پیرایه بخش لطافت اولوب باغبان معتبره بو گلزار بهجت آثاره
سخنده بدیدار اولان ازهار مضامین حکمت شعاره
رشحات ماء الحیوة سپاس بی قیاس ایله بو وجه اوزره نثر
طراوت افزای بلاغت اولور که اولا قطرات لؤلؤ نما
حمد وستایش که زور توجه ارباب طاعت وپرستش ایله
بر مقتضای والیه یصعد الکلم الطیب والعمل الصالح یرفعه
فواره دل بی غل وغشدن واصل حدای عرش خدا اولور
اول پادشاه مستقل حکمی بی مشارک ومزعم ومالک الملک

نافذ الامر لا منازع ومخاصم حضرتنک پیشطاق وحدتخانه
لی بهانه سنده همیشه روان والی ابد الآباد مسلسل جریان
اولسون که تخت نشین عالم عما ایکن معمار معجز آثار مشیتی
سرای نه سقف معلا رواق زراندوده طاق سبع طباقه
طرح بدیع الطور محیر العقول وطرز غریب الشکل معجب الفحول
اوزره صورت بند ایجاد وابداع وپیرایه بخش تصنیف واختراع
اولوب مسافرین عالم تکوینه مقر وماوی دربروان شارع
وجوده بر مدت منزل ومثوی اولمق اوزره وقف وتسبیل
ومتدارک مهمات وارد وصادر ایچون ثوابت وسیاری
خدمتکار ایدوب نفقه ونزل نازلینی دخی غلات مزارع
ربع مسکوندن ترتیب وتکمیل ایلدی ومیان حدیقه
جسم کوهی ده چشمه سار نطق وبیانی لولهٔ لعلین دهاندن
اجرا ایدوب سبزه زار حکمته لطافت واخضراری اول آب

کوثرائردن حاصل وشکوفه ستان معرفته سرسبزی و
طراوتی اول رشحات عین الحیوة خاصیتدن متواصل قیلدی
ثانیا قنادیل خورشید ضیا آیات سلام وتحیت که فتیله سی
مزارع سینهٔ صلحای امتدن همت کش وبنبهٔ توفیقله سرزد
اولان بنبهٔ صداقت وروغنی شجرهٔ مبارکهٔ لاشرقیة
ولاغربیه ده حاصل اولان زیت ایمان ودیانت در
اول علت غائیهٔ بنای قصر عالم وداعیهٔ ازدواج حوا و آدم
واسطة العقد سلسلهٔ نسل خلیل محبوب خاص حضرت
رب جلیل دیباجهٔ کتاب خلق وتکوین خاتمهٔ
رسالهٔ ترتیب مرسلین یگانهٔ اولین وآخرین علیه صلوات الله
والملائکة والناس والملائکة اجمعین جنابنک قبهٔ پرنور جامع السرور
روضهٔ مطهره سنده الی یوم المیزان سوزان وفروزان
واول جای جنت نشانده همواره تابان ودرخشان اولسون

هجوم اراذل اثم و و بالدن گریزان و وخامت هوای
غی وضلالدن بی تاب و توان اولان آرزومندان
فوز و فلاح و امیدواران حضور وارتیاحه جای التجا
ومحل سکون و صفا اولمغیچون اساس متین لاحرج فی الدین اوزره
بالاخانهٔ شرع مبینه طرح انداز اولوب میان چمنصفهٔ
شریعتده عین الحیوة وحدتی اجرا ایتمکله تفسیده لبان
بوادئ طلبک آتش عطش حلقوم سوز شبهاتنی اطفا
وحرارت جگرگداز حیرتزینی ازاله ایله وجود بی روح دروح
ساده لوحان غفلته حیات افزا اولدی

محمد کاصل هستی شد وجودش ‌ ‌ ‌ جهان رشحی زنشادروان جودش
روانش را بود از طرف امت ‌ ‌ ‌ دمادم صد سلام و صد تحیت

بو مقدمهٔ مسلم المدلول قرارداده نکته سنجان
قبول وخاطرنشان ارباب افهام وعقول درکه مزارع

مزارع دهر غیرجاویده تخم زاد آخرت پاشیده قیلمین
غافلان بطالت پیشه نک وقت حصاد خیر و شر
و هنگام درو نفع و ضر اولان روز محشرده ظروف
تصوراتی محصول ثوابدن تهی اولمغله بازار کرم اکرم عصاتده
نایل سرمایهٔ مغفرت اولمق دولتندن مأیوس و محروم
و اول موسم کامرانیده خجالت افلاس ایله محجوب و مذموم
اولمالری مقرر و سیلیٔ ندامت و اضطرار ایله عارض
استحقاقنی نیل فام ایدوب الفقر سواد الوجه فی الدارین مدلولنه
مظهر اولمغله دبیر زترانهٔ فزع اکبر هر بری در دبر مقتضای
یوم یفر المرء من اخیه وصاحبته وبنیه اول جای تغیر احوال
و محل تزاحم اهوالده یاران متقربین و غمکساران دیرین
صداقت قریندن احتمال امداد و اعانت برطرف اولوب هر کس کسک
مدخر اولان مرتبه یه منحصر ایدوکی مقرر در
نفع و ضرری کیسهٔ حسناتنده ~~[illegible]~~ یوم لا ینفع مال و لا بنون الا

من اتى الله بقلب سليم امدى سعيد مهتدى اول روشن
ابراره مقتدى اولان دولتمند عاليجاه وسالك شاهراه
رضاى الهده دركه توفر اسباب كامكارى وتيسر
دواعى بختيارى وتقرب مجلس شهريارى يه مغرور اولمايوب
مساعده توفيق خلاللنده تهيئه زاد يوم معاده بذل مقدور
وبو دار پر مهالكده مالك اولدوغى ممالك وممالكدن
قصر يد وقطع نظر بابنده سعى موفور ايليه كه تجارت
رابحه بو وجه معتبر اوزره ميسر ونيل فوايد اخرويه
بو طريقله مقدر ومقرر در فلهذا نصايح جميله مذكوره
حكمت الهيه ايله متفطن ولا بواسطة التعبير والتقرير دقايق
فناى دنيا وحقايق بقاى اخرايى متيقن اولان باعث
تحرير هذه الصحيفه مقرب مجلس الخليفه وملازم صحبته الشريفه
نخبه ارباب الاحوال اسوه اصحاب الاقبال بتم

مسلم الكل في سداده وصدقه ❊ قال عليه السلام انهم كالقنديل في حقه

نديم لم يسمع سر الحديث من فيه ❊ امين يكتم السر وتخفيه

ينطق بالحق وهو ساكت ❊ ويأمر باللطف مع انه صامت

تومي حركاته الى البشارة ❊ والعارف تكفيه الاشارة

اعني به علي اغا ابن عبد الله الاخرس المعروف بجابه دلسز

صانه الله عن الذل والفاقة ❊ ووقاه ربه عن المظالم الشاقة

من الطلاقة ❊ حسبة لواجب المآرب ترتيب حسنات

راغب ❊ وتعيين خيرات موجبة المثوبات طالب اولديغي

مجلس شرع شريفه حاضر ومقام عبارتده قايم اولان اشارات

معلومه مقبوله سي اهليه معترف ومقر اولوب محروسه قسطنطنيه الحميه

[illegible]

بو وقتده تحرير تاريخ وقايع اولنمشدر

چند ماهست كه سياح چابك قدم قلم روزان وشبان و

افنان وخیزان در شاهراه سطور این کتاب همیشه رو
ودر طی منازل ومراحل صحایفش همواره در تک ودو
بود المنة لله تعالی حالا بسر منزل اتمام رسید
ورخت وبخت اقدام بزاویه اختتام کشید یعنی
این نسخه فاخره که روی طرای غانیه تعریفش از کلگونه
اطرا استغنا نماست ومعترف حق گوی ناطقه
درصدد توصیف او هرگونه مبالغه که ابداع کند همه برجاست
از دست فقیر نامراد وبنده ناشاد محمد نرکسی القاضی
در شب عید شوال سنه تسع وعشرین والف بدار السلطنة اجلال و
وجای ابهت واقبال قسطنطینیه محمیه بمرتبه اتمام پیوست
برای مطالعه حضرت فضایل پناه بی همتائی ناظم عقد اللآل
الفاظ بدیع المعانی حائز قصب السبق بلاغت واعجاز
در مضمار سخندانی موشکاف ودقیقه سنج بی انباز در دستگاه

نادره کمالی مستجم جهانیان در طور پاکیزه گویی و خوش ادائی

یگانهٔ دورزمان بسحر آفرینی و نکته پیمائی برمکی عطای حاتم کف

یوسف لقای سلیمان شرف مخدوم علوی نسب علامهٔ زمخشر ادب

بهین میوهٔ نخل نسل بتول   مهین وارث فضل و خلق رسول

خدایگان اهالی نواز مسعود العاده عبد الحی فایض الشهیر

بقاف زاده اوصله الله الی ما اراده و بلغه الی اقصی مراتب السعاده

ما نبال الله الا ان یدوم لکم النعماء فینا و ان تبقی لنا ابدا

و آغاز نوشتن این صحایف بر لطایف که متضمن

تلید و طارف اعجوبهای دهر بر قوادح و صوارف

و حاکی تقلبات احوال طالبان جهان پر زخارف است

مسکامی که جناب والا انصاب مخدوم عالیجاه گرامی

لا زالت رصافة قلوب الاحباب محضرة برشاشة

کرمه و مایرح زلال الفصاحة جاذبا من میزاب قلمه

بطریق مولویت کارفرمای قضا آسلاینک بودند واین چاکر سینه صاف خلوص اتصاف بخدمت نیابت آن برگزیده اشراف وخیر الخلف اسلاف مشرف وکامروا وبملازمت صحبت آن حضرت عالی منزلت سامی منقبت خوشدل وپرصفا بود وقوع یافت والحمد لله اولا وآخرا

اوقات خوش آن بود که با دوست برفت	دیگر همه بیحاصلی و بوالهوسی بود

پس از کمال کرم وفیض اتم حضرت مخدومی درخواست مستمند آنکه بندگی آنحضرت چند این نسخهٔ دلپسند بی مانند به پیشگاه نظر سعادت اثر آن فرید الدهر اهالی بر رسد و به دستبوس ایشان مشرف شود کاتب الحروف لهوف را از نصاب ذکر بالخیر بهره یاب فرمایند و از سایر مطالعان ستوده اثر خجسته سیر ملتمس اقصای ملتمس اینست و بس ۹۰۰ رحم الله ناظرا فیه یخرج الطیبات من فیه

[illegible]

[illegible]

[illegible]

یارب بو نه شوق دلگشادر	یارب بو نه ذوق جانفزادر
یارب بو نه فیض سرمدیدر	یارب بو نه حال غم زدادر
یارب بو نه عید پرطربدر	یارب بو نه وقت پرصفادر

لی بو خرم زمان بختیاری اول صبیحهٔ الیه کامکاری درکه
سالها ستمکش آتش دوزخ شرار هجر یار ایله اولان
سینهٔ فگار بیقرار بر دمده هم رخصت نظارهٔ جمال
هم دولت اجازت رو بمال استعدادیله باد شاه
وقت اولوب گاه ندیم بزم آرای خاطری خلوتسرای سینه‌سنده
ئ چنان پر شوق و سرورم که در عالم نگنجم مضمونیله
حکایه پرداز راز و گاه خنیاگر متخیله‌سی شبستان

دماغنده چنان سرمست ومغرورم که عالم را نمیدانم مدلولیله ترانه سنج عز وناز اوله لالا بو فیروزه وقت شادمانی اول نوروز همایون سال کامرانی درکه شدت سرمای جفای ناروادن پنجه محنت زده ومبتلانک پای راست روغمیلرینه عرج ودست درست گیر نمیلرینه شلل عارض اولوب نه برف وباران اخراندن زیر بام نطلمه قرار ایده جک مرتبه رفتاره قدرت ونه دفع احتمال فسردکی جوارح صبر وقرارلری ایچون منقل توکلده آتش افروز تحمل اولمغه استطاعتلری اولمغله راس الجبل تحیر واضطرارده تحقق هلاکه قرار ویرلش ایکن بنعمة مهر عنایت ربانیه شعشعه پاش زمین وزمان دبر تواناز عالم وعالمیان اولوب برطرف سازسردی جور بی محل وتفرقه انداز غمام غموم وکسل اولمغله اول

درمانده کان بی مجاله حیات جدید وصحت وعمر بر مزید حاصل
دریا اختیار متاعب سفر دریا باراید ن سوداگران
کشتی سواره کظلمات فی بحر لجی یغشاه موج آثاری ظاهر وپدیدار
اولوب صولجان قضا اول دستخوش روزگار اولان
گوی چه فلک فلاکت تابی تردد بیشگاه غدار ناقدر شناسه
مبتلا اولان بدرود کردکان صفانک مجموعه راحتلری
کبی صد پاره وپریشان اجزا قیلدقده سر بر بریختهٔ پارهٔ
روی نیاز مالیده قیلوب وموصل ساحل سلامت
اولمق رجاسیله دراغوش ایدوب کندولرین انداخته
بحر فی قعر یأس وقنوط ایتمشکن شرطهٔ توفیق الهی حمله سن
بر سعادتمند حاتم تبسیم عمیم الافضالک تمنر جگاهی
اولان حدیقهٔ ذات البهجهٔ جنت مثال العالیه که
اول چار بالش آرای مسند کامبخشی نک دستگیری

آلفکان بی سرو پا اهم آمال و اعمالی اولمغله ترتیب اسبـ
اسباب و تحصیل ملابس و اثواب لرنده رعایتِ شرطِ
مبالغه ایدوب مجموعی سالماً و غانماً وطن لرینه
واصل اوله‌لر خیر خیر بو نخبة الازمان اول اشرف و اسعدِ
احیا ندرکه مدتها متروک زوایای قعر جحیم بلکه احتمالِ
خلود ایله مبتلای عذاب الیم اولان درکه نشینان
بمقوله‌لر ویه کوشنه سروشِ خبر برنده رحمت الفای
بیام عفو و مغفرت ایدوب بر لحظه ده اول محبوسِ سلاسل و اغلال
اولان برکشته حالان اندوه و ملالهم قعر دوزخدن
نجاتهم صحنِ فردوس برینده دخول ایله نیلِ درجات میسر اوله‌لر
واقعا الوف نوازشِ کرامی صدورِ عطا پیشه اولان
فقرای ثنا اندیشه قضا ایله مبتلا اولدقلری قسوة القلب
محتمِ غریب المنظرک سجانه دروی ظلماتیسندن

مزارع امانی لرینه توقع باران شادمانی ایتدکجه یاتکرک
قهر وجفا ویا صواعق زجر وازدرا اصابت ایدوب لمحهٔ
زحل پیکریدن رفع رقع عبوساً قمطریرا رجاسیله تکلیف
محال ایدن سودائیان مضطرب حاله روی درشتنی صورت
خارپشت ناوک اندازده ادآت ایتمکی بهترین اعمال جادوانه
ملاحظه ایدن رعونت بناد ابله مرةً نشرنی تعددوخده
عاصیان خلاف جنس ایله ابداً تقربه سادی عدابتهلر
احتمال مؤاخذه دن تخلیص کریبان حال ایتمکری مقرر در
اکرادب آشتی پسند سخت آویز بازدی خامهٔ خونریز
اولمایوب میدان ادای خدمت تهنیت حضرت صدر الصدور
وساحهٔ شکرگزاری موهبهٔ بدیهی الظهورده رخصت ده
شوریدگی عرض شکنی اولسه اول عدوی حیثیت
خصم جان معرفتک سینهٔ استخفافنه نوک زهراب دادهٔ

سنان لسان ایله برزخمکاری ممتنع الالتیام ملحوظ ایدی که
نامرادان جریح الفواد که زخم درونلرین ناخن مسموم آزار ایله
خراشیده ده مرهم التفاته بدل نمک زهر آلود خبر حرمان
پاشیده قیلمق لذتی محسوس ذائقه جان مستحق الخذلانی اوله
فی نفس الامر درون نخوت مشحوننده ذات معرفته بر طبقه ده
بغض و عداوت مکنون در که اگر نقیض حد انسانی اولان
وجود بی سودینک جبلت آدمیانده مرکوز اولان قابلیت علم و
صنعت کتابت ایله مناسبتی اولوب دست درم بهاسی
کزلک و خامه یه جسبان اولسه و اوقاتی تعداد نقود
رشوتدن غیری مصلحت صرفنه امکان بولسه الله اعلم صحایف
عالمدن بالکلیه محو رسوم علوم ایدوب مخادیم کرامنه دستور العمل
اولماغیچون اوراق لیل و نهاره ثبت وصایای ملدانی ایدردی

که دانایی بود در پیش او بدتر زنادانی	بنادانی فتاده کار من القصه در عالم

حمد الله تعالی دولت ناپایدار چند روزه سی طیف خیالی
کبی سریع الزوال و رهین اضمحلال اولوب اول زمهریر
حزن و قسوتی نوبهار عدل و رأفت تعقیب ایتمکله ذرات
عالم مستفیض رونق و بهاء دمبدم اولمشدر بیت

ان مع العسر که یسر ش قفا | شاد برانم که کلام خدا ست

[illegible]

[illegible]

ملاذا دلنواز اچاره ساز اه

غمگین نشود طبع گل از ناله بلبل | فریاد که از رونق بازار کریست

مضمونی دل بی نوایی کش مکش حزن و تداقدام و اجادن
خلاص ایتمکین سر و پابرهنه عازم کوی نیازمندی
اولوب مبسوط صف النعال بارگاه کردون مثالکری
قیلنان بوریا پاره استبرق الاوصافه که طعنه زن

زرّین و ساده شهریاران اطراف از قاف تا قاف در

لب لوب ایله ملتثم چاکر سینه صاف خلوص اتصاف

اولدقدن صکره عرض نیاز مستمندانه یه جرأت

و مدعای رجایی بو وجهله افراغ قالب حکایت ایدرکه

بو روسیاه زار داهرمن نژادک فرط طلعت غفلتندن

نشأه ایدن جرم و تقصیر مستوجب صنوف تحقیر ایکن

شستن لوح کنه دستور رحمتست

و فتحه صفح جمیل ایله تعزیر بیورلدیغنک تدارک شکرنده

قاصد عالمگرد متفکره جست و جوی چارسوی ملاحظه

ایدوب نقود متعاقب الورود انفاسی الی الیوم المعدود

دعای دولتلرینه وقف ایتمکدن غیری تدبیردن مأیوس

اولمغله بو نهج معهود اوزره ثبات قدمه تعهدی سکان

مستعجل در

ملاء اعلی شهود الحال اولمق اوزره محکمه مناجات قاضی الحاجاته

أولیتنی نعماً أبوح بشكرها	وكفیتنی كل الأمور بأسرها
فلأشكرنك ما حییت وإن أمت	فلیشكرنك أعظمی فی قبرها

لكن احكام زایجهٔ احتمالات عقلیه دن استنباط
اولنور كه تعذر بالاحاطه ده بو مقدار ایله اكتفا به مقتضای
مروتلری راضی اولمیوب تعیین مطلب معهودی علاوهٔ
الطاف سالفه یه بو مغلقه قبای كرم معلم ومنظومهٔ داد
مستزاد اولمقده همت علیه لری دركار اوله

فیا ملبسی النعمی التی جل قدرها	لقد اخلقت تلك الثیاب فجدد

اگر آتش ضرورت صخره گداز دن بخته دل آهنین
حمیت پیشه كانك طاقتی اولوب اول نائرهٔ غیورسوزك
كثر زبانه سی زبانه كلمك ممكن اولشه محقق دركه رشحه پاش
تلطف اولمقده برلحظه توقف بیورلمیوب اطفاء
لهیب خاطر زارده مسامحه وآرام ذمت ستهای شفقتلرینه حرام اوله

كرمكارانك پنجهٔ مضايقه كه پاره سازِ درعِ صبر و تحمل در برجهله
كلوكير اولمشدر كه كاربان نفس آمدشدِ قصبهٔ حلقومدن
قالمق مرتبه سنه وارمشدر نهايةالامر مالكِ كيمياىِ تجليد
اولمغله طورِ عنبرته خلل ويرميوب نه حال ايسه صنعت
شعبده نمت ايله قطرات دموعى نقرهٔ سيم ويركالهٔ
جكرى قراضهٔ زرارآت ايدوب كلكه رباى زيد و عمرو
اولمغله مدافعهٔ كروه وام خواهانه مقاومت اولنور ...
نلر جكر بوكوكل سويليسم شكايت اولور باقى لطف و عنايت منوط حضرتدر

بر ... [illegible] ... كه مكان ... ما
... [illegible] ... تر زنيه ربا ...

خدايگانا گر يابم از تو دستورى	بوصف تو دو سه بيتى گشتم ...
زهى ز لطف تو عيش نه فلك ...	زهى ز عدل تو ويرانهٔ جهان آباد
فلك غبار درت را ز روى شان شرف	بجذب ناصيه حاصل كند ز دامن باد

زنک اول غبار رشکباره که زوینی سوده بلغاری طبلهٔ
کفش ثریا نقش حضرت فرید الدهر کریم الخصال ایدوب کوشه کیر
زیر نعلچهٔ سیمین هلال مثال لری اولمغله تقالیب روزکاردن
آسوده اولوب بالغ منتهی المرام راحت وشادکامی اولد وخندان
آفتاب منیر ایله بحث تفاخر ومباهات ایلر

سم سمندینه یوز سورکیله شوقندن   حضیض اوجه ایدوب عرض ابتهاج وسرور
سماده طعنه ایدر سنبله آیله برد بینه   زمینده سنبله کشت وخوشه انکور

کاشن اول غبار کیمیا عیار بنم وجود خاکسارم اولایدی که
بو تقریبله اضطراب سرکشتکی دن آزله اولوب سر شکن
رغبت تشریح ونعمان اولان علامهٔ زین ورنانک صف
نعالنده دایم العکوف وسفر وحضرده کامکاران خدمتکری اولان
دولتمندان عالی منزلت ایله مختلط ومألوف اولدم سعادتلی
سلطانم حضرتلرندن کوردوکم عنایت بی نهایت شکرینی

کم خارج احاطهٔ حساب مستوفی ادراک اولوب علم الله
سبب حیاتمدر بالذات حضور عزتربنده کما هو الواجب
مؤدی قیلوردم حقا که داعیه گیران نصاب قبوله بو سعادتیه
وصولدن مهم برائل مستحب الحصول محال ایدوکی بدیهی المدلول در
اما بنم کبی تیره بخت سیه روزکار بوکونه دولته نیجه اول
اولور که ره پیمای شارع جست وجوی مرام اولالی کاه
ریو دیو غفلت ایله ره کم کرده جنکلستان اختلال وکاه
قطعهٔ طریق تیقظ وانتباه اولان کتیبهٔ تعسر وتحیر
تصادفیله برکشته حال اولوب ومن دخله کان آمنا
کنایهٔ پیشطاق اجلالی اولان بارگاه مجد واقباله جبین سای
اوایل سلوکده محروم اولمغله حالا نکاه حسرت آلود
نا امیدانه ایله ملول و ملوم اولمق لازم کلدی نرجیند محرومی
سعادت اتصال خدمت خداوندنی جگرگداز بندگی ایکن

نظرهٔ بی دریغ التفاتلرینه مظهر اولوب فتادهٔ خاک
حرمان و پایمال قطار غموم و احزان ایکن مرة بعد اخری دست
امانی بخش همتلری ایله وجودمی برداشتهٔ اوج اعزاز
ایدوب واصل مناصب عالیه قیلمغله سرافراز بیوردقلری
جمیع احیان و اوقاتک دعای بقای دولتلرینه مصروف
اولمسی مستلزم اولدوغی جهتدن همواره بو خدمته
مواظب اولمغله گویا که بالذات مباشر جاروکشی درگاه
دولتلری اولوب ع گرچه دوریم زخدمت بدعا مشغولیم
مدلولیله تسلیه بخش جان ناتوان اولورین سعادتنامه‌ها
مقتضای قباحت نافهمی دن ناشی بعض امانی فضولانه رجالیله
تصدیع خدمهٔ درگاه عالیلرینه جسارت اولندوغی
قرین سماح اولمق زعمیله رساننده رقعهٔ نیازک
انجاح آمالنه شمهٔ عنایتلری درخواست اولنور که غرض اصلی

سلطانی دنیا ذکر ثوابه دلالتدرنه آن که کندیمی مقام
شفاعتده بیلوب بو رسمه کستاخی یه جسارت ایدیم
باقی امر و احسان اول ذات کریم الشانکدر

شکایت [illegible] در [illegible] وقت و شکایت اقتضا [illegible]
[illegible] مخدوم [illegible] رسال [illegible]

کفی شرفاً انی مضاف الیکم	وانی بکم ادعی وارعی واعرف
اذا بملوک الارض قوم تشرفوا	فلی بکم قدر اجل واشرف

سر نهادهٔ خاک شرفناک درکاه سعادت پناه
عالیجاه لازم الاعزاز اولەقدن صکرە دل مستمند
با نیاز حضور حضرتده بو طریقه اوزره کریبان (صد پاره ساز) راز
اولور که صولجان قضای سامان زباهٔ کویچهٔ وجود
ی آرامی عرصهٔ بهین جنت صحن آستانه‌لرندن جدا ایلدی
نهایت قلّوت مهجوری یه غلطان ایده‌لی اول طوب

سرشته تک جانب عنبرآیه مماس اولان طرفی نشأه
روماله غبار عتبه لری مشاهده سیله فرح وفخروه
وصوب سمایه توجه ایدن همتی اول خاندان کرمک
ادای شکر نعمی ایچون رو ینی جانب عرش معلایه طوتمق
حالتن ملاحظه ایله دلشاد ومسرور اولوب حالده
شکر نعمتلری ودعای دولتلری ادا اولنمقده در
کیف لا سلطان کریم الشانم حضرتلرندن گوریلن
عطایای جلیله بی نهایه تعدادنده مستوفی دقیقه شناس
عالم بالا لوح سیمین افلاکه رقمکش حساب اولدقده
نقط بی حد وعد ثوابت وسیار صفر الوف اولمغه
وفا ایتمیوب محاسب خرد اصم دخی بو ماده ده کال
عجزندن بی دماغ اولوب ادوات حساب وکتاب
اولان قلم ودواتن انداخته زاویه فراغ ایتمشدر

زهی عطای تو بیچون گناه من بیحد	زهی فیوض تو چون بخشش کننده بی حصر

حاکه قبهٔ نه توی آسمانک مربی کفهٔ میزان و خط استوا الیه

کرهٔ زمین بر قسطاس راست معیار اولسه دست کرم برمکی التسلیم لرزندن

واصل پنجهٔ امساک و داخل کف تلف عبد مألوف السرف

اولان نقود بیحساب و جنس فاخر کمیاب کمینک

معشار عاشرینک معلوم تعیینی امر محال اولوب همانا سمار

بصیرت شعار مدرکه تخمینه بو مرتبه یه احاطه طاهر القدره درکه

پیرامنکیر دامن تعهد عبد فقیر اولان کروه توابعک جیب و

دامان تصورلری نصاب عنایتلری ایله مالامال اولمقده

ابای لبریز تصرفلرینه کنجایش پذیر اولمامغله فاضل اولوب

پریشان طرفی رهگذر قبیله فقری سیم و زر طعنه زن

سرمایهٔ صد قارون مستغنی کن هزار شعب دون اولمق

ممکن اولوب بقیه سی دخی الی یوم المیزان کفایهٔ طبقهٔ حاشیه نشینان اولدر

در عرصهٔ ممالک انعام عامست — حاتم کمینه‌ای ز گدایان رهگذار
بی اختیار مهر تو باید ز جان ما — ما را درین قضیه نماندست اختیار
باشد در آن دمی که برآریم سر ز خاک — چون صبح داغ مهر تو بر سینه یادگار

عنایت بی نهایه لرندن قطع نظر اول سماحت ذات وسعادت صفات صاحبی خدایکان عالی تبارک لذت صحبت بی کلفتی ونشئهٔ جام الفتی که بهر حال اول مجلس رفیعه لایق واول مشرب شریفه لازم غیر مفارق درهٔ ذائقهٔ تصوردن بردم زائل اولمایوب درد حسرت تلیهٔ تأثر وتکدرده ظاهر وباطن متفق وجان ودل آتش صما کداز فرقتیله بریردن محترق در.

العین باکیة والدمع مسفوح +

بلبلی کو تا زمن افغان حسرت بشنود — طفل مکتب کو که درس محبت بشنود
گوش تا درد آشنائی کو که بنشیند دمی — نالها از سینهٔ اهل محبت بشنود

محل بنم کبی تیره بخت کج نهاد و نادان هرزاده مرتبات عبث
باشنی طاشدن طاشه اوروب زار زار و عقده بینی
فنایه ویرمک که مدتها کنارهٔ چمن صفهٔ التفات
ولی النعمی ده جوی روان آسا جوشان و خروشان ایکن
اوز اختیاریله بیابان محنته شتابان روان اولمه
وسزا بنم کبی ژاژخای هرزه کاره اکثر حسرتله
سراپا جسمنی داغدار ایتمک که سالها بلبل دستان سرای
سروستان سرابستان بزم انسا انس مخدومی ایکن
کندی هوسی ایله فتادهٔ گلخن محن اولوب سمندر وار
مستقر و ماویسن نیران هجران ایلیه بیت

من آن مرغم که افکندم بدام صد بلا خود را	بیک پرواز بی هنگام کردم مبتلا خود را

رشتهٔ اعتقاد شریفلری بو وتد تکمیه بسته اولا که
لحظهٔ صحبتلری دنیا و ما فیهادن اعز اولوب بردخی آنا ولو

ولو آنا گوشه گیری صف النعال مجلس خداوندی مدة العمر
مسندآرای منتهی الغایات اوج سربلندی دن مرجح ومعتبردر
کرمکار اگاهی بوملاحظه وبمثابه ناخن احتمالات بعیده ایله
تخدیش وجهه تشویش ایدرکه بعض احیانده هرزه گردی
چاکر دربدرون مشرب عین الحیوة خاصیتلری تکدیر
اولمش اوله سلطان کرم پروانه شعله دوست فرط
بیقراری دن پیرامن چراغده آواره اولوب گندین
سروپای گلکنه اورسه وبلبل نعره زن کمالی سروپانی دن
آرامه قادر اولمایوب دالدن داله قونسه شب وروز
انک فکری شمع جمع آرادهٔ دیونک خاطری گل رعنا ده
اولیجق مذهب حقیقتده هیچ بری تهمت بیوفایی یه شایسته
اولمایوب هرجالی اطلاقنه ما صدق اولماز

پیچیده ام رخ از همه ذرات کاینات	روی امید من همگی جانب شماست

[illegible]

[illegible]

[illegible]

يقبل الارض اجلالا بكل فم	عبد يعد من الاتباع والخدم
يود لو ان دنياه بما رحبت	تزول عنه ويلقى الطيف فى الحلم

فى الحقيقة ملجأ وملاذ عالميان بتخصيص حياتبخش فقير ناتوان اولان سعادتلو سلطانم حضرتلرينك ادام الله دام الدولته فى سماط عزته ما ابتهج الدهر به كائنه وغرته دركاه رفيع باهر الاجلاله جبهه ساى عبوديت اولمق قاطبهٔ نوع بشره منتهى الغايات مطالب عليهٔ دنيويه ايدوكى امر مقرر ايكن بو پرورش يافتهٔ نعمت بى منت عاطفتلرى اولان چاكر مخصوص بين الخلوصنه كه چمنستان انتظام حالى سموم خشكسال اختلال ايله پژمرده زوال وزبول اولدقده رشحات

زلال

زلال التفاتلری ایله تازه حیات بولمغله مهب قبول قبول آوره دکالبد مهزولی اتکای عصای تجدد ایله کشت دشت تحمله ناچار ایکن پای مردی نظرۀ عنایتلری ایله ارتقای سلّم درجات اعتبار ایده رک کاخ ممرد ارتیاحده وسادۀ تجمله وصول بولمشدر عمر جاودانیدن بهتر و دنیا و ما فیها دن مرجح و معتبر اولمازمی علی هذا التقدیر ذیل شرف بساط بوسی حقیقی یه موانع صوریه برطرف ایکن اتصال معنوی ایله اکتفا اولنوب ظاهرا تراب باب عالیلری ایله اکتحال و سنابک سلاهب جیاد صرصر نهادلرینه رویمالده داعیه آمال سؤالی ایله خدمۀ عتبۀ سپهر احترام بو خاک نشستۀ برزن آلامی الزام ایدرلرسه علة التأخیر رو بینه خم نبردگاه روزگار اولان هفت جوش فلکدن صدای فرخ نوای بشارت صد گونه که [illegible] ملخصی سعادتلی سلطانمک اتمام مهام جهاددن صکره حسب الامر

فتح وظفرله مصنفری جهری در انعکاس یافته قبه صماخ
جهانیان اولمغین بو سرور دسرور وشادمانی کافه
عالمیانی دست افشان وپاکوبان سماعه کتوروب بو کمینه بندی
سرحلقه اصحاب وجد وحال ایتمکله دسرکرمی صهبای
مستریدن اهتزاز دایم ال ویرمکله غلبه نشوات انبساطدن
کریبان سامانی صد چاک وعمامه سلو وسکونی انداخته
بالای فلک الافلاک ایدوب بو شکلله سر و پا برهنه
عازم درکاه وملازم صف الخدمه بارکاه اهلری والحق
مخالف طور ادب ملاحظه اولندوغی جهتدن محذور مذکور

فوسائلی عند الکرام رسائلی   والمدح خیر وسیلة المتوسل

مدلولنه الجا ایتمکین حکایه پردازی مسترت سیاقنده
ادای خدمت تهنیت تصویرله فقیرانه بر قصیده رقعه نیازه
همراه قیلنوب تقدیم خاکپای ولی النعمی قیلنمشدر هر چند

بو مژدهٔ سعادت احتوا بلاغندهٔ رسیدهٔ گوش هوش
جهانیان اولان زمزمهٔ سرور و شادمانی بیانی گنجیدهٔ
ظروف قصاید و رسایل و مقدور ناطقهٔ بلغای افاضل
دکل در؛ تکلیف نظم کبی مبتلای تعتعهٔ قصور و الکن تلجلج
متورک مفاد معتبرهٔ یراعهٔ معقود البراعه‌سی اوله
که بر قیده ادای مدح صدر نکته‌دان قیلنده نیچون خدم بابوب سکوت مهر ختم دهان اورزرد
نهایة الامر نشئهٔ صهبای شادمانی ایله ترنم ساز دوبیت
مدیح اولمقده مسلوب الاختیار اولوب بالضروره
زمزمه پرداز ثنا اولمق لازم کلدی امید که ترانهٔ
مطرب خوش الحان ناطقهٔ سخنسرا بر وفق اصول معقول النغمه
صفابخش مسامع کریمهٔ حضرت صدارت پناهی اوله
حقا که میزبان مهمان نواز فلک مسافرخانهٔ دهر سفره‌کش
اسعاف اولانی هرکزنه خوان ظهوره بو نعمته معادل مائدهٔ

عمیم الفائده الطاف کثیرتش ونه بو رسمه ضیافت عامه ایله اکرام کافهٔ جهانیان ایلمشدر

برین عطیه که فیضش بخاص وعام رسید   هزار شکر خدا صد هزار شکر خدا

بو مادّه ده یالکز سعادتلی سلطانمی دکل جملهٔ افراد بنی آدمی تهنیت لازمدر که بفضله تعالی صدر سعادتی تشریفلری مدار آسایش حکام شریعت اولمغله مستتبع آسودگی جمیع آمندر

زهی بسایهٔ لطف تو خلق را آرام   زهی بقوت عدل تو دهر را تمکین

بو نعمای جلیله دن رسیده ذائقهٔ جان اولان لذت بهجت وکامرانی شکرینی مقتضای عبودیت اوزره ثبت صحیفهٔ نیاز ایدوب عرضه داشت خدایکان فریدالدهر قیلمق تصمیمنده خواجه بندرگاه حواس اولان مفکرهٔ چارسوی دماغه طرف سمساران قوای پریشان ایدوب مهیاسازِ ذوات عزیز دیکر اولمغله بو بنده کین سابقه

گستاخی حذاری لایجه ذهن خیره سر اولوب بورسمه آلوده اوساخ جرم و گناه ایکن نیوزله ارسال نامه یه جرأت ایدرسن دیو استاد حکمت شناس عقل لطمه زن روی تفکر اولیجق براقدام واحجام تردد ایله دست تحیر ستون زنخ قلنده بیک خجسته پی اقبال دستمه بربرات همایون فال دبر منشور پرنور باهر الاجلال صوندی که

مضمونی حیات جاودانی	فحواسی نشاط و کامرانی
هر رشته سطری اوذرره منظوم	صد گونه جواهر امانی
ضمننده صنوف عز و اقبال	طینده الوف کامرانی

عفو گناه سابقی مشتمل و اشارت خدمات موجب السعادات آتی شامل اولمغله اهالی دیار محضرنده دعوای انتسابزی مصدق واول علو شانله فقیر گمنامی یاد ایتمکدن عار بیورلیوب

من خود چه کسم کیم کدام — کاندر دهن آوری تو نامم

هر حرفی بقیمت هزار جوهر جان اولان ایکی سطر شریف که
نگاشتهٔ خامهٔ امانی بخشری در هر آینه بنده کی بیو الغصه
مضمون حجت عبودیتمی مؤکد و محقق اولدوغی سبحان الله
بر حالت ایله متنزه بخشای درون المشد رکه بو کونه
فرح و شادمانی بر کرسی فرمهمانخانهٔ سینه اولمایوب
الله اعلم سلطانم دخی مدة العمر بو که معادل ثوابنه نائل اولمامشلر در

باز این چه نوید التفاتست | آهسته که آسمان نه‌اند

مکارم پناها بو مرتبه ده اطناب سخن کرچه نا ملایم دأب القاب
ایدوکی قرار داده نکته سنجان در کهن در لکن جاردکشی
درکاه ارم پایه لرندن حرمان المی آتش انداز خرمن جان
اولوب فرجه عرض حال بولدقجه تطویل مقالده مسلوب الاختیار
اولمق لازم کلمکله بمان نخامنز بو مرتبه یه منحصر دکل امید کرام الاصاغر
همواره
یعفون والا کابر یعفون مدلولیله عمله طالع برکشته مانع اولمنیه

نته کیم شان خدا اوله تجدیده اوزره | منقطع اولمیه تا فیض خداوند ازل
صدر عالیده بعونک ایده امورین | عمرکی ایلیه هم عمر فلکدن اطول

[illegible]

[illegible]

زبدهٔ اهل همم حضرت سلطان کرم

یاد تو هیچم از دل پر خون نرود | ور دیده ام خیال تو بیرون نرود
آنم قبول نیست و گر نه کدام روز | این شعلهٔ ضعیف بگردون نرود

برگ سبز نیاز مستمندانه مجلس رفیع سامانلرینه اعطا
صوبنه هدیهٔ درویشانه قلندن صکره بهانهٔ تماشای
خط و خال جمال دوشیزهٔ پاکیزهٔ مدعا اولمق زعمیله
بنان سترده ناخن کلک مشکل کشا ایله گستاخی
حل حجرة الازار ماجرای جرأتنه باعث و بادی بو معنی درکه
آثار علاقهٔ ازلیه صورت نمای آشنایی اولالی

مؤثر بی بهانه حقیقیدن درخواست امتداد مدت
مواصلت اولندقجه عملران تقدیر مهیا ساز اسباب
پریشانی اولوب محض حصول حسرت و آرزومندی
ایچون کاهی نمایان باصرهٔ ادراک اولان عارضهٔ وصال
که مماثل طیف خیال در فی الحال ظل زایل کبی پیوستهٔ
اضمحلال اولدوغی مقتضای تیرگیٔ بخت سیهکار ایچون
بو نوبت دخی فتادهٔ خندق نه نابدید بعاد اولوب
سلم شکستهٔ پایهٔ تدبیر لقایه دست رس ایتمن التعسر
اولمغین مترصدان اجرام تیرهٔ سماویه قعر چاهدن
نکران قرانات ثوابت وسیار اولدقلری کبی حالات
سکون وحرکات احبابی چهٔ تاریک تخیلدن نکاه
حسرت آلود نا امیدانه و دوربین تصور عاجزانه ایله
تماشاده یوز امید که سرصحیفهٔ تقویم آرزو اولان مضمون

بجهان نماند وچنین نیز هم نخواهد ماند بیرایهٔ دیباچهٔ ظهور اولوب بو تقریبله جان ستمکشه که بی سر وسامان تلاشی حیرتدر فی الجمله برک وساز تسلیت پیدا اسنه امکان اوله تحقیق تفاصیل حکومتی احوال هندی ایله تصدیع کستاخلغی رهین عفو کریمانه اولورسه جلوه کر مرآت خاطر غیب نمای سدلهٔ آشنالر اولا که مدینهٔ یکی بارهٔ قدیمی سبقی ایله آرزومند حکومت اولوب حالا تمت صدر الصدور عالیجاه ایله اول خرم جایگاه مسند نشین حکم وامضا وسجاده پیرای قضا اولمق وایهٔ فقیر کمپایهٔ بی سرمایه در دلی غداران بی ترحم کم کرده انصافدن عون کردکار حقی الا الطافه التجا اولنور کرچه مطمع طلبهٔ نهالکت دعا اندیشه اولاجق مرتبه ده بر منصب عالی دکل اما فرط تعلقه واقف اولان حسده فده لنامدن امن تام شایستهٔ

خاطر آگاه اهل انتباه اولمامغین الطاف جناب کریم

برکتی الا وصافدن تتمهٔ تقییدا ظهار ریله برهمزن حزب

رقبای بی انصاف اولمق توقعی غایة الغایات اهل درونی در

باشد که یمن اعانتلری بالذات تکلفات تدبیر اسباب نباشد

مستغنی قیلمغله صفا بخش درون مخزن اوله ومحافل جلیله

کباره سرباز القرکه دیرینه شیوهٔ طبع مکارم پیشه لری در

کاکان بی دریغ اولجق کمند سخت پیوند تسخیر ایله فقیری حلقه

بنده ایدرنتر کش کش روزکار ایله انفصام پذیر اولیه الحاصل

حقمزده تیغ زبان آتش تاثیرلری مسلول قیلنوب نیره شکاف

حساد اولمق وحمایهٔ منصب بابنده استخدامی قابل اولانلر وسائل طفیلیه

بذل خزانهٔ همت بیورلمق غایت مأمول ونهایت مسئول در

ومقاصد فرخنده نجتک بدء ظهور توجهی داعیه استعجال اولمغین

سطور پریشانک لدای شترکر به بی انسجامی قرین اغماض

اولنه

ادلق نهایت امانی درکه نه مرتبه ده خلال پریشانی واینای
بی سروسامانی ده نوشته اولدوغی تعبیرات سخیفه سندن ظاهر

پرورده بلا دل اندوهگین ماست
دوزخ عبارتی ز نفس آتشین ماست
گر سر دهیم دامن افلاک تر شود
زین قطره‌های اشک که در آستین ماست

نتیجه طاقت ربای حسرت خدمت کفش گردانی کردن جان
بلاکشی بر وجهله فشرده ایتمشدر که زور تاب سکنی ایله
دیده قطره باردن جهان اولان عبرات خونین دریای
کبی شرده هزار عالمی غرقاب ایتمک مقامنه واروب
دوزخستان غبرای یکسره اطفا و سمرنک ملک قید فنا
قیلمشدر پس شرازه زود میر وجه قنده قالور ولوعه
سامانسوز تحمل گداز فرقت الله زینت بارگاه خدایگانی نظر تقلیه

کانون درونه شعله انداز اولمشدر که تف وتاب
سینه کاهندن زر سبیکۀ قلب صنوبری درحال
مذاب اولوب شکاف اجفاندن شکل خونابه دیده ریزان
اولان قطرات دموع آتشین قعر ثری ده پشت ماهی یی
داغ داغ وجگرگاو زمینی کباب ایتمشدر بو خشکچوب
نال تمثال بدنن حالی نیه منجر اولور

نهانه سینه ام ز تف اضطراب سوخت
در دل شجب حزن شد و در سینه خواب سوخت
از اشک گرم و سینۀ سوزان ما بس
برق محبت و کشتی ما در آب سوخت

یگانۀ روزگار اگر مکارم اجرای دیدۀ خونابه چکان و ما مضای
سینۀ شراره فشاندن سخن رانی یه وضوح عجز و ناتوانی
مانع اولمغین غوغای شکوای بخت دشمن پسند دن
فراغ اولنوب صدد تحقیق درد درونه سوق زمام یکران
خامه قیلنمق مقتضای مقامه اوفق کورندی هر چند بو رسم

اصرنه

احدوثه زای ده بی دریغ ثقلت نامه لرله سروقت صفا زینه وغدغهٔ خراش دیرینک ناصواب دیده طبع سلیم ومخالف منهج مستقیم در لکن ضرورت اختلالات منصبیه تصدیع بی اختیارانه یه الجا ایدوب تریاق زخمکاری مار کیدهٔ ابنای زمانه حقهٔ دهن گهرریزلرنده موجود ایدوکی قرار دادهٔ ارباب دانش و تمییز اولمغین کلمهٔ طیبه لری درخواستنده مجبور زار اولاکه فسون سخن حیاتبخشلری ایله شرذمهٔ بدگویان بسته دهان اولالر بنده پرورا آوازهٔ اصطکاک ساز وسلب جرأت جنود صواب اندیش مسامع جهانیانی تخدیش ایده لی سرکار مناصبده بولنان درمانده لر فتادهٔ انقلاب و تشویش اولمغله بو فقیرک مع حقارته حصه سنه دوش اضطراب و پریشانی دیدهٔ جانی خواب راحتدن محروم ایتمشدر غیبدر درکم کارفرمای دور سابقدن استفاضه مزیّ بعضی عقول قاصره

اصحابی حالا علت حرمان تخمین ایدرلرمش حقا اول صدر
کریم اهل نوازدن کوریلن منایح جلیلهٔ بی شمار انکاری
محض کافر نعمی دن نشأت ایدر یادمت حیاً شکر و ثنالرینه اشتغال مقرر
لکن اختصاصم مرتبهٔ اتحاده بالغ اولمامشدی که رتبه لرندن
انفکاکلری درجه مزدن انحطاطی مستتبع اوله اول صاحب
دولت فرخنده آثارک بو کینه حقنده اظهار ایتدوکی همم
عالم پسندی فنی بی انصافدر که اعظم حسناتندن عد ایتمیه
اول و آخر اتکام عصای فضل خدا ایله در ماشاء الله نان رمان دیگر

صفحاً لهذا الدهر عن هفواته	اذ کان هذا الیوم من حسناته
یوم یسطر فی الزمان مکانه	لمکان بسم الله فی ختماته

حمد الله دیدهٔ جان جهانیان بو فرخنده موسم شادمانی

مشاهده سی ایله قریر در نور در سینهٔ اهل عرفان بو قرده حصول امانی ایله فرحناک و مسرور اولدی که بزمگاهٔ مشیخت اسلامیه حضرت نعمان زمانک وجود مسعود بر سعود ایله رونق یاب انتظام اولدوغی دملر کورلدی ور صافهٔ محضرة الاطراف دین اول جانشین مجتهدین و یکانهٔ زمان و زمینک سرچشمهٔ فضل و یقین اولان مجبرهٔ عزت ضمینی رشحاتیله تحصیل طراوت ایتدوکی معاینه اولندی

ازین بشارت خرم که ناکهان آمد	هزار جان غمین کشته شادمان آمد

حقا که مسئلهٔ معضلهٔ وجوب و امکان بیاض صیقالی مشکل مقصود اهل دل بو یوزدن حل اولدوغی خاطر نشان نادرهٔ سنجان تواریخ ایام ذکل در اکرچه تلاطم امواج قضا و قدر رنجیده روباینتن دمرک سفینهٔ کسسته لنکر وجودینی شکسته قیلوب اجزای پریشانی عمر و دودیدن

انداخته جزائر عدم آباد ایتمکله دهشت انداز خواطر عباد
اولدوغی داعیهٔ غمناکی ارباب رشاد اولمشدر اما هله
صدف پر مروارید امنیهٔ ارباب معارفی دفعی برآورده
ساحل حصول ایدوب خواجکیان بندرگاه اهلی توفر مایهٔ
کامرانی ایله مسرور و دلشاد ایدوکی جملهٔ جهانیانک
خوانهٔ شوق و نشاطلرینه موجب ازدیاد اولمشدر

من چه چه کسم کیم کدام بنم کبی نام کوچهٔ بیکسی نک

نه حدی اولا که بو بابده بحث سترندن دم اورمغه لیاقتی
اولوب تحقیق ابتهاجنی اسماع کبار روزگاره بیله
ولی خدای علام الغیوبه معلومدر که بو خبر غبطه اثر کدا الغله
خدای اوردوم
فقیری پادشاه وقت ایتمشدر بیلمزم کندم بیلدیکیمه
الحال بو پیام سعادت انجامک یوم ورودی عید المؤمنین اولوب
هر کس حالنجه شکرانه قربانلر کسوب کلبانک شوقا شوق ایله

قبهٔ خضرای فلک پرصدا و زمزمهٔ شکر و ثنا ایله صماخ کروبیان طربناک نوای بهجت و صفا ایله شدر رسم سلطانم کاهی شکسته کاشانهٔ نیازی در بغل ایدوب اول ولی النعم عالمیانک خوان احساننه بی پروا دخول ایدن اهل قبوله طفیل اولارق کوشه نشین سماط پر نعمای التفاتلری اولمغله حالا فرصت غنیمتدر دیوب قلاشان ریا پیشه کبی زور دعوای انتسابه سالک اولوب مستقل رقعهٔ عبقه بنیله تهنیته جرأتده متقربان حضرته تقلیددن سایهٔ قباحت فهمیده آسوده یوز اول پادشاه عالم دین بر فقیر دردن سلطانمی تصدیعه جسارتم دفع مجالس خرم جنت مکانده سبق ایدن نوازشهای کریمانه یه غرور ایله در عبد قدیمکز غریب و بیتیمکز دعاگوی عن الصمیمکز ایدوکم شهادت قلب آگاهلری ایله مثبت در اول مخدوم محبوب القلوبک

مصیبت فقدانی آمال ونوال دنیادن اکرچه بالکلیه فراغت
مقصور ومذاق جانه کاس ممات تو برس حیات کرده جام
وتفضیحه شربت شهد زندکانی یی زهرابه کلو سوز مرک
جانشین اینده کوستروب لذائذ نعمات دهر فانی وامانی
کاذبه کامرانی ترکنه بادی اولمغله کندی امر بیرله تقیددن قالمشدر
نهایة الامر آویخته دامن تعهد مزاولان فقرای توابعک
بهانه حصول روزی چند روزه لری اولان منصب پایدار
قضاده سنوزدیدن کدر نمونک نصفی قضاسیله تخنیب بار گران
میسر اولمایوب وحالا طور عالم شکل آخر اولمغله زمان دولت
سابقه دن وایه کبیر مراد اولانلر تغیر حال وهمنه دوشوب
هرکس برادر الامانة النجا تدبیری ایله تقید ایتمکله ثبات قدم اشبان ایله
مشارکت نعمتنه نائل اولمق بابنده همت علیه لری درخواستنده
مجبوریت اختیار ز مدیحکا وسعت زنده اولان مرتبه دریغ بیورلمیه که

هر طبقه ده احسانه قدرتلری مقرر در بابی همیشه عمر و سعادتی زیاد باد

سرورا منصبت همایون باد	عمرت از عمر نوح افزون باد
آستانت پناه دورانست	آستینت کلاه گردون باد
هر متاعی که ملک تهنیتست	نزد روز و شب تو مرهون باد
هر سرابی که در جهان عطاست	از نم خامهٔ تو جیحون باد
هر شرابی که در خم انشاست	بلب نامهٔ تو مقرون باد

دبیر خوش نویس زر بنه کلک عطارد پسندیده رقم
که منشی دیباجهٔ طوالع اقبال هنرانده وزان عالم در بو سعادت
عام الفیض بهی الظهور تهنیتی لیچون تهیئه ساز ادوات
نامه نویسی اولدقده مقالهٔ ابتهاجنه انشاد اشعار
بلغا ایسه ندایله رونق افزای فصاحت اولماغیچون

جریدهٔ پر نقش و نگار افلاکه مراجعت ایدوب سرانگشت
تر ساختهٔ تنقید ایله ورق ورق تقلیب صحایف مجموعهٔ
هفت آسمان ایلسه بو شش بیت بدیع الانسجامدن مناسب
مقام بر کلام مطبوع النظامه ظفر بولماز و نشاطهٔ
پر صنعت متخیله جمال دوشیزهٔ پاکیزهٔ مدعایه حلی هند
عبارات شوق انگیز براعت اولمق ملاحظه سیله
جوهر طلب چارسوی بلاغت اولوب گوشه بگوشه
جست وجوی بازار عالم بالا قیلسه بر عقد اللآل بی‌بهالدن
موافق حال بر سلک مروارید فصاحته مصادف اولماز
الیوم رُدّت علی الدنیا بشاشتها وارضی الملک والاسلام والله
حقا اول کابر اعن کابر وارث مکارم و مفاخر اولان
صاحب المجد الباهر حضرتلرینک دور عدالتنده حصه دار
نصاب اهلیت اولان ارباب دانش و معرفت که مقتضای

عرفانلری مضمون خوف خدایی نقش نگین سویدای قلوب
حجت حسن سلوکلرین فاستقم کما امرت مدلولیله امضادر
خلع فاخرهٔ التفات وعنایت البانسیله فرقهٔ جهانه
ناخدا ترس بی ادراکدن ممتاز بولنمق دیرینه آثر خاص
مشرب سماحت پیشه لری ایدوکی سکالش کردهٔ دقایق
شناسان فن دشوار فهم تجربه اولمغین اول طائفهٔ
کرم دیدکان محمدت کوی دفع جناب کار فرمای مستحق نوازدن
کوردکلری منایح بی امتنان شکری بذل نقود عدل و دلوله ایله
مؤدی اولور دیو زیردستان حکومتلری ایله معامله
تثبت وسائل مسائل عدالت قیلمغله مستوجب خوشحالی
ملک و ملت اولدقلری بی شبهه مستتبع رضای العزة
اولمغین مدلول شعر مذکورک صورت پذیر تحقق اولدیغی جای تردد
اولمایوب ذات کرم شعارلرینک رونق افزای صدارت اولدقلری

مراتب ثلثهٔ رضایه مدار ابدوکی ظاهر واشکار و قرار دادهٔ

نادرهٔ سخنان روزکار در	باقی
ختم کردم بدین دعا که سرت	سایه پرورد لطف بیچون باد

یکانه استاد فرید الدهر ویسی افندی حضرتلرینه

مرتبه علی الدنیا [illegible] ایلیمسلرندن [illegible]

اولنمشدر [illegible] [illegible] [illegible]

بقیت بقاءً لا تزال فانها	بقاؤک حسن للزمان وطیب

بر قاعدهٔ رعایت آداب التئام اهل کهر باشش

حضرت استاد فرید الدهر مکارم اعتیادلری عسکرهٔ

نموضهٔ اضعف العباد خالص الفؤاد بو مضمون عبودیت نمادی درکاه خلوص انتمادلرینه

مجلس ارزم توأملرنده عیار فرصت ربای خاطر فاتر سرپنجهٔ

ادراکلرندن فائز اولدوغی جواهر کرانبهای معارف صدکونه که

مدة العمر سرمایهٔ بازار افتخار و ابد الدهر پیرایهٔ تاج اعتبار در

یک بیک کشیده رشتهٔ ملاحظه و کوشه کیر صندوقهٔ خاطر
قیلنوب کاه و بیکاه رضیع دل بی تاب دران لطوارق اکدر
سینهٔ آسمان
کوناکون ملوانیله کریان اولوب صیت صدای فغانی ایتدیکجه
اول دستهٔ مطبوع النظام لآلی کران قدری اوهزه ده کزن
تسلی پذیر
تفکری قیلما غلغه فی الجمله پراکنده مهد سینه یعنی اشخاص تسلیه و سکینه
آنلین خادا فراشتندن امین اولوب برقرار
آسایش و آرام بیدا قیلورلر یوقسه بوکونه غوغاکدهٔ بی مآلده
تشهیر کردهٔ شحنهٔ قضا اولمغله هجوم تماشائیان شماتت کزاردن
دلتنک اولان نامرادی نام و ننک آخر وجه ایله تسلیه بخش
درون و صیقل ده مرآت زنکاور دل بی صبر و سکون
و تیره ایچه
اولمغه جارهٔ تنده خاطره کلور
نه نکهتی کلی نه بهار از خاری • دیدی قفس بچه دل خوش کنه کرفتاری
حقا اول ایام شریفه که ارباب لغفانه تخصیص جان و دل بی تاب و توانه
هزاران نوازعید و نوروزه برابر بلکه حصه دار مذاق اولان

اولان یاران عرفانه هر ساعتی تمام شب قدر معتبردن بهتردر. تخیل و تصور اولنمغله ضیافت متفکره یه اقدام اولندقجه برکت سرور انگیز ال دیررکه اگدار زمانه دن گذشته نام ونشان فراموش ایتدیکمز کبی اول صفا ایله آلام ایامی بالکلیه برطرف و نقوش غموم اجزائی لوح دلدن استرده گزلک عزو شرف ایتمک لازم گلور. امانی بخشنده کائنات درگاهندن اقصی الغایات مرادات همیشه صحایف مجد واقبالکزی کشیده تا بر جانب مکدراتدن سالم و پیرایهٔ دلکش آثار عز واجلال سرمدی ایله سرلوحهٔ تقویم آسمان اولان شمسهٔ زرین خورشیده مشارک دوام اولمامسیدر. خدا علیمدر که بنده کز صحبت شریفه یکدمه لر آدمه دنیالرجه صفابخش و نشاط انگیز اولور پس امتداد مدت لقالرکز ایله کامیاب اولامزده مرتبه ده نائل شوق بحساب اولمق کرکدر. باقی

باانکه دلم زدرد هجرت خونست • شاد از غم تو ام زغم افزونست
اندیشه کنم باخود و گویم یارب • هجرت که چنین خوشست وصلت چونست

ذکر [illegible] تهنیت نامه وسنی [illegible] حقیقه [illegible] و احسن اولنمه
[illegible] خیریه [illegible] بوشته [illegible] لطیفه [illegible]
احوال [illegible] اوتمش [illegible] بعینها ثبت تسمیه

صورت تهنیت وسنیه که بعد نامه اولوب فرستاده اند

اکر زروی کرم ای کل ریاض کمال • زحال بلبل دلبرشتی نوبهار آیی
بیان شوق همین بس که خسته ایم بی تو • سخن یکیست دکر با عبارت آرایی
استراق خبر مسرت بخش غایبانه‌لری لحظه که نسیم شکوفه کشای
عالم جان در • مترصد تحیة السلام اشتیاق ایکن +
نسیم راه پیما نکهت جان مرا که • پیام کل بسمع بلبل نالان من آورد
رقاص دست افشان جان فرحه قدوم قاصد کریم المقاصد زین
نظارکیان کرداکرد انتظاره ابلاغ ایندکده هر بری جداکانه
جان افشان شادمانی اولوب • +

خوشا اول نامهٔ سربسته کیم دلدادگانه دعا احداق بر غنچهٔ دگر ازدر

دیده رک زمزمه انداز نه پردهٔ سبع طباق اولمشدر حقا که خواجهٔ

بندرگاه شعور نه زر دوز کارخانهٔ بلاغت اولان طبع نادره کارلری

طرح ایتدوکی پرنیان گلبند جان پسند گبی بر ملمع نسیج براعت گورمشدر

ونه نغمهٔ زیرآهنگ نای راعه لری گبی بر زمزمهٔ سامع فریب سامعه نواز

ایشتمشدر صیرفیٔ عیاردان انصاف اول موضوع

طبلچهٔ نکته سنجی قیلنان فراید عبارات مستعاراتی کشیدهٔ

سمط الفاظ عان و دوشاخ الصدر غانیهٔ حجلهٔ جان ایتدکده

عندلیب خوشنوای طبقه ترانه پرداز بزم تحسین اولوب

گلبانگ ثنا ایله طنین انداز قبهٔ کاینات اولمشدر

قاصد بی آرام تقاضای بی هنگام ایتمکین بو مقوله الفاظ

رنگینک نادر برابر رسالی ایله اکتفا اولندی الایام بیننا

رقعهٔ رهین مخلص بکیس خارجی جادهٔ قدرتیک تیسیر اماسنده

امانیسنده جلوه کر ظهور اولان التفاتلر کندینه محرک
سلسلهٔ رجا اولوب کندوسی بالذات عزیمت دامنبوس احلال
ایتمشدر من بعد دفع حد امکانده اولان الطافی دریغ بیورلیوب
لازم کلورسه مقراض الصلح سید الاحکام ایله فیصل ده
سررشتهٔ نزاع اولورلر ایسه ده لطف عظیم ایتمش اولورلر
اکر مجال اولمزسه باری استانه یه حواله بیورلر

شاکرد دوست قلمی بهانات
[illegible]
الفقیر ولیسی

در دل از هجر آتشیست مرا	که قرارش نفست وصبر نشار
سوز دل تا بغایتی که اکر	دود آهم کند ز دجله کذار

آب گهی چو شعلهٔ آتش خیز | میغ گهی چو برق آتش بار

من زغمش زار و دل ز زاری خوار | پرسشی پرسشی که زارم زار

عتب تقبیل ذراه العالی

و استنشاق بشذاه الغالی

دریغست خاک درت بر سرم   که این سر نه لایق چنان افسرست

طریقهٔ تقدیم اهم اوزره غوغای شکوای بخت دشمن پسندکه فرجام
تحقیق زبون فسون سحارهٔ هاروت نکبت فراق اولان سر بادداده
رخت و بخت راحته نسخهٔ عافیت رسان اولان نامهٔ نامی گرامی گهر
که عند التحقیق بوعلی نهادان فلاطون استعداده کتاب قانون الشفادر
زه یاب عروق و اعصاب اولان روح بی حساب صفاسن
حکایه ایله نشاط بخش مسامع خدام کامیاب اولمقدن تأخیر
استصواب کرده، ترجمان خامهٔ کسیر کثیر التقصیر المفیز ارسال
منشور کامرانی ایله جسم بی تاب و توانه و دل دیرینه مرده گم کرده نشانه

ایله

افاضهٔ منصب حیات جاودانی ده ابداع قوت اعجاز مسیح
واظهار شیوهٔ عین القضاة همدانی قیلدقلری برداشتهٔ پیشگاه

باهر الاجلال فضایل پناهی قبلنور	بازاین چه نوید التفاتست

آمسته کر آسمان نداند پنجاه ساله قریبدر که مسافر
تابخانهٔ زمانه اولان سیاح عالم نوردِ دفعه بندکی حالدن حاله
تحول وانقلاب ایله هزاران نزار اطوار عجیبهٔ عبرت انکیز مشاهده سندن
خالی اولمایوب طی کرده اقدام ادراکی اولان نشیب وفراز
حدثانده بارها کشیدهٔ فجایع کرم وسرد وچشیدهٔ چاشنیٔ
حزن وورد اولمشدر یعنی مرآت جلاداد عالمده مرارا کاه
شوق وکاه غم کاه سرور وکاه الم صورتلرینی کورمشدر
لکن عالم الله ساعت سعیدهٔ وصول برات التفاتده جلوه کر
خاطر غمین محنتکش غصه جبین اولان حالت حیات افزای ابتهاج
الی هذا العهد بر توانداز سنجنجل غرایب نمای رخ لیلی اولمامشدر الغرض

طفل دلک اوراکوردکی شکل مسرت وابتدا مشاهده
قیلدوغی حالت خوشنمائی بهجت در هرچند بو لطیفهٔ غیبیه دن
رسیدهٔ سفینهٔ ستمکشیده اولان مراتب مسرات صدکونه
تفصیلی الحق لعوارف الفاظ وعباراته دسترس ملاحظه سیله
سمت متخیله لی بازار ذهن تاراج کرده یه ارسال ایدوب
نگاه بوی چارسوی متفکره قیلمش ایسه طبیعت مکتوب ایله پیشکش محفل
اعالی نشین حضرت استاد فرید الآفاق قیلمغه کسب استحقاق
ایلمش بر زیبنده گهر تابدار معنی دان ظهر میسر اولمایوب بالاخره
بو مقوله سبحه ناچیز مسلوب الاعتباری کشیدهٔ رشتهٔ
کره در کره تحریر قیلمق هیچ نسنه ارتکاب ضروری لازم کلمشدر

رخش سخنم تنک لجامست هنوز — زارزو که نوآموز خرامست هنوز
ناپخته بود گر سخنم عیب مکن — سرجوش طبیعتست خامست هنوز

حق الانصاف زیور صدف روزکار اولان هزاران کان جواهر آبداری

بلکه منبع عین الحیوه تده ربوده نتیجه خضر نبی اولان بو وقت تابداری
الماس پارهاری

پرداخته
دستیاری عیار تردستی ادراک ایله تحصیله امکان اولمینه

حکاک کلک نادره کارلری اولان جواهر تعبیرات معجز العقول حضرتلر

مقابل منسلک رشته لعللری کبی قلوب بارگاه عالیلرینه

ارساله جرأت تمام اثبات ملکه نادانی واظهار قوت سلیقه

قباحت نافهمی در دستیاری الماس پارهای قصور بهشت

وجواهر مرسله گردن حور عین عنبر سرشته رخصت ومجال گوی

اولامیه معانی با بها ایله برابر بخشش دوشیزه باکره مقال اولاوز

محصل سخن اینکه عاجزم عاجز زنفس الامر بنم کبی خام دست

کوته قلمک شکاف خامه سندن جای بهادن آب حیات چکیده اولسه

کرناته
ینه سلطانم کبی استاد کارگاه کارآگاه سخنوری دیکه ناز

کران رکاب مصافحاه نکته پردری ایله مکاتبه یه جرأت

حدین بیلمکدن نشأه امید بکنج خمشی ده کرفته لب ادمامی

مقتضای رقابة النسب در | سنن عادت راه ازکجاست تا بکجا

کوزکی خانۀ فرومایه معذور بیلمک منوط لطف نامحصور کریمدر
اصلح العساکر سی

فریدۀ دور زمان یگانۀ دهر انتظار لطف موعده که نسخ آثار
برگزیدۀ حضرتدر طاقت شکن سامان بندکی اولدی اهر شبانکاه
که عیار باصره میان صندلی نشینان حواسدن غایب اولوب
طی فراسخ عالم مثاله رو براه اوله اول معشوقۀ جان ودل مصاحب
دوشوب دامانینه آویخته اکن طوارق اسحارینه کشان کشان
بارکاه بیداری یه احضار ایتدکده براز زمان
اولور
زهی مراتب خوابی که به زبیداریست مضمونیله تسلیه فرمای جان
وهر صبحدم که چو لانکه دیده در آهنک قطع زنی دبالادوز قیلوب
تماشای صور زمانی آرزو وسیله نکه انداز جای رجعت روزکار اولدی
آیا اول مهر منیر مرلقا برج حصارینه ندم رونما اولور دیو

ویوب یمین ویساره خاصهٔ شهراه دار العیش اسکوبدن
مبوب ایله راحت رسان جان والهان بی تاب وتوان اولان
قوافل نسیم اسحاره ارسال جواسیس نگاه قیلوب یعقوب کلبهٔ حزن
مقصوده وقت خرمده نفحه رسان دماغ پرسودای یعقوب دل شیدا
اولور دیوکش کشتی امید ورجاده در دارم امید آنکه بامید ما رسیم
امیدوار الطاف میسر الآمالدر که جان بنده اکثر بو امنیهٔ
درونه وصول ایله شادکام ایدوب اول کریم کارساز برده‌ی
بو خاک نشین زمین کنارمی بار یافتهٔ ضیافتخانهٔ فضیلتدر
قیلمغله گوش هوشنی حلقهٔ عبقیتدن ایله تشنیفه چاره ساز اوله
دارم هوسی که یک زمان بهدمت بنشینم وسیر بنگرم دررویت
هیهات چه گفتم این خیالیست محال ای کاش توان زدور دیدن رویت
خداش هر کر عنان اختیار مسلم دست اقتدار اولسه خاکپای
آستان دعا یلحضر تدر نیم لحظه اختیار جدایی بو طرف ایدی

نظارهٔ گل میسترم نیست   مرغ چمنم ولی پرم نیست

حاجی آغا خصوصی تقدیم جمیع امانی قیلمشدر لکن بو آنجانک سررشتهٔ امورِ عامه‌سی بر منتها مربوطِ قبضهٔ تسخیرِ فلانکسدر بونلرک مخاصمی ایسه اندک خصمی نامنده اولمغله کیمده زهرهٔ لم ولا متصور درکه خلافِ رایِ عالم آرای کشورگشا یه قادر اوله

خاموش نشین ای دلِ بیچاره که این درد   از دست کسی نیست که فریاد توان کرد

تفاصیلِ اطوارِ بازگونهٔ بو العجبانه تقریری با بنده شهنامه خوان نطق و بیانی نفس بسته و پنجهٔ فکر عواقب کلوگیرِ فسانه سنج خامه‌در

ناله نکنم که دل بار نازکست   حمد الله که خوشحالی صوریست

ضروری وایهٔ پیکر وار دنه اثر مستمندی کور نیوب هنوز اولی متاع ناچیز زبونه یغماگرِ دهرِ زبونکش اولمامشدر

از بس که زهر خنده‌ام آید بجبت خویش   ترسم که از بر خنده خشنو میریم

سلطانم   اطناب در معاملهٔ دست خوشترست

مدلولی برادبانه تصدیع بیرون از اتصافه موجب اولمغله
استغفار گستاخی اولنور اسعاف آمال منوط لطف بی منتدر

هزار نامه ز خون جگر سیه کردم
هنوز عاجزم از شرح آرزومندی

بحمد الله بو دم اولدی خلقک سینه مسروری
قریر اولدی زمین و آسمانک چشم پرنوری

نه پیک صبا گلدی گتوردی گوشه ادرکه
پیام جانفزای مژده اقبال منصوری

زمان خرم زمین صحن ریاض قدسله توأم
جهان پرشوق عالم خلدآثار مسروری

سمان اولدی ماه اعلاسندر کیم بنم کیمی
اوله آزرده درد فراق محبت دوری

نه طالعدر بو کیم بو موسم نیل امانیده
اولام اول آستانه دولتک زرده مهجوری

حسد باد صبایه رشک مهر عالم آرایه
که بی منت طواف ایلر اول درگاه معموری

منت جناب کارساز امانی بخش بی همتایه که حضرت ولی النعمای
روشن رای زیبی بروانک مقسم انواع لطف و احسان و مهبط انوار فضل و عرفان

اولان استان راستان نوازینه دامن صوف سبز ازنک دراز

اشراف دین بنه رسم دیرین او زره خاکروب اولمغله

زمین شش شد و آسمان کشت هشت منطوقه سر مشاهد عیونی

اعیان اولوب اول سدهٔ معلی جناب فردوس نما شیمه بر خاسته

اولان غبار مشکین بوی عنبرین نفحات سرمهٔ چشم روزگار

و منور ساز دیدهٔ مهر و ماه بلکه قریری فزای باصرهٔ کروبیان

اولدوغی زمانی کورمک بو ریاض کامرانی در محنت دست

حدثان اولمغله شیم سیلی اکدار و کروب نا محسوب بحر بیچاره

آلنه درون و آشفته قوله نرکسی زار بارش مقدر ایمش

یارب بو نه شوق بو نه جذبه در		یارب بو نه نایۀ طرب در

علم الله حضرت علامهٔ فتوی پناه تقوی دستکاهک نوید

سعید کامکارلری عامهٔ جهانیانه بر وجهله نشاط بخش و سرور انکیز

اولمشدر که قلم قدرتمز غیر مرلوات تعبیر ایله بیانی بتین الا تساع ایلمز

شهد الله بو کمینه گدای بی سر و پای کم کرده سامانه بو باعشدن

عکس انداز مرآت جان اولان مسرت و ابتهاج بی حد و کران

نصاب نشاط جملهٔ جهانیانله دعوای برابری قیلسه محمول دروغ و لاف

اولماغی محل ریب و خلاف دکل در حقا که

وتقاسم الناس المسرة بينهم	قسماً فكان اجلهم حظاً انا

منظومهٔ پسندیدهٔ سنک تمام موسومی واول نشیدی بلیغ نظیر کی

حق اوزره محل اطلاق در رسم مکرمت سلطانم وجوه حیثیاتدن

آز دیوق بر کتابتمز بارهسی وارایدی امر التفات خطای راحت فرسا کدار

کوناکون رعشه انداز وجود بی صبر و سکون اولدیغی آن حضرت رضا

نه شکلده قوردی کوزک و کاه و بیکاه ریاض انشادن شکوفه چین

بلاغت اولمغله عطرسار مشام ادراک اولوردی منصب قضا

نامیله بر اضیق البحونده دست و پا بستهٔ دو شاخهٔ حزن و ملال

اولالی اول فن مستحسن دنخی نه طرزه کیردی مشاهده بیورک خدا شاهد کم

بارگاه اولیاء نعمه عرض مدعای خاطر فاتری لازم گلدکجه هنگام ابلاغ ارد
آغاز هنگامه گیری ایتدکجه طلاقت لسانی اعجاب مستمعین ایدنلر
قصه خوان منتظم اولان خامه حصر دعای عجز وقصور ایله دمبسته یکندر
خلط کلام باشلر الحالة هذه سایر عوارض ظاهره وکامنه دن قطع نظر
الم حماری لازمه دن بر وجهله مضطرب حال ومکدر مزاجم که بو هذیانات
بی النهایه نک ارتباط مضامین سطورندن نجبر اولوب استعفا سقطاتنه
دفع یوزمز بو قدر راسیدر که لطف طبع وسماحت طینتلری مقتضای
التغافل من اخلاق الکرام ایله عمل مقتضی اولوب جابجا تکلفات
بسط اعذار علالت پرستانه دن مستغنی قیله مکارم پناها
جناب خداوندگار عالیجاه فتوت پناهک تمّ الله وابقاه دردیده پیام
عزت انجام تشریف مسندگاه مشکل گشایی لری گوشزد بنده گی
اولدیغی ساعتده غلبهٔ سرور وجدانگیز ایله مسلوب الاختیار
اولوب داعیهٔ نشوهٔ صهبای شوق ایله برقاچ بیت شکر ترتیب

سنوح ایتمش ایدی بو قصیده پردازی ده وضوح عجزمز محتاج افاده

اولمایوب اول بحر زخار ایله آشنالیق فخر جهانمز محاط دانش

آفتاب تابش لری درکلک زخارلیه زبان قلم کلدکده حکم مصقول صیدپاره سنک

ناخن اضاعت اولماسنه مشرب وسوسه فرما ساعد اولمایوب

سلطانمک لطف طبعنه اعتزار جبیله خاک غزنه عرض بالضروره لازم کلدی

اکر خاکپای سلطان العلمایه بعض ابیاتنک لیستعدلری دار انیسه

سالی ورسوله پرداخته قلم اصلاح اولماسنه اسراف تقدیمیه

حضوربیوروب مجلس تقریرلرنده کسب فضایل ایدن یاران

خوش نویسدن برینه بیاض ایتدیریب سروقت صفازنده

نموده پیشگاه نگاه خداوند عالیجاه اولماسنه اکر خجومایه

تمسخر شماتت کذاران انام اولاجق مرتبه یاوه طرازی و لغطنه بازی

مقوله سی ایله مضحک اعمال ایدوب بلکه شور ساز و شوق انداز کانون

بر نور ضیا فتخانه لی بهانه لری اولان هیزم و هیمه پرسوزه حواله بیتیله

صحیفه عالمدن محو و افنای صورتنه همت بیوریله آثار جاری واتی وجه اوزره

عاشق ز شب خویش سحر مینشود	ور شعلهٔ آه خود اثر مینشود
غم نامهٔ بدلدار نویسد اما	پرواز ز مرغ نامه بر مینشود

نامه و نامه رسانه بیک جهان رشک و حسرت متواتر رقعه نویسندهٔ نامراد
خاکنشین نادان زمین هجر و بعاد و حمامهٔ نامه برندهٔ پرندهٔ پاکزادی
اوج وصال اولوب فراز کنگرهٔ عیش آباده مرغوله سنج بلبل
خوش نوای شوق اولمغه صاحب استعداد در استراق نکهت پرواز دکل
بازوی هزال زدهٔ ناتوانی خاطر فاتری الجمله قوت نیل اراده ذروه‌یه کبی
اولسه پروبال شکست ایتمکله انجق تسلیهٔ دل و راحت بولگو حاصل اولوردی
هله مدو کاریٔ ضعف ایله اول پایهٔ اقتدار در دست در که چنگال کبوتر نامه بر
عنقا پره آویخته اولسق پنجهٔ سیمرغده مگس شکسته جناح قدر گران گلمیوب
آسیب روزگار رهزن اولمادیغی صورتده سرخوان مصالحه وصول بولوب
آیین شکایت هجران ایله طنین انداز مسامع یارانه مجال اولمه پرسش حال

دیرینه مخلص بی ریایه بملحظه توجه خاطر ایله اسراف نقدینه اوقات عزیزه تجویز کرده
طبع کریم سماحت پیشه‌لری اولورسه ناکام خویشتن اگر دهم دشمن زندگی خواهم
مضمون قرارداده درکه دارالصفای استانبولده جدا اولان ناولوبی بری وبا
یکسره شاه ملک آرای دوربین بوقلمون وکارفرمای سراپای ربع مسکون اولسه بینه کمترگدای
دریوزه‌گر کاسه در پیش دارالسلطنه قدر قدر واعتبار در حصه دار سرمایه
بهجت وصفا اولمازدی اوبرمرلو اولانک اولا برلیسی بنم قابل انکار دگلدر
فقیرانه برگوشه‌نک سررشته رتق وفتقی وابسته دست بندگی اولمغله بی پروا
گوشه نشین کارخانه عز واقبال اولوب تحریک دفه قلمه تناجی کالا حکم وانتصاب
درکار وپس نشین دستگاه استغنا کش دام در دکان جان ومنتظرم
که بدمعامله بر سر دکان آید امانیه آب وهوای دارالامانی جلوه‌گر آت
زنگ بسته دردن اولدقجه شربت شیرین گوار حیات ذائقه ادراکه
چاشنی زهرابه گلوسوز مرگ ناگهانی ایله برلذت گوریور
زهر تلخ ترآب نداشت ساقی دهر وگر گذاشت قضا در گلوی من بگذشت

[illegible]
مصلحتکذار [illegible] مخلص [illegible]
اما الطف طبع [illegible]
[illegible] التقول وتقبیل الکلام
[illegible]
والسلام [illegible]
منتقض [illegible]

برای باد صبا عرض محبت ما — بجنابی که ز هجرش بالم موصولیم

بعد از آن گو که ثناخوان درت مسکوید — گرچه دوریم ز خدمت مشغولیم

بساط رسم عبودیت و ثنا بوزرده تبصبص ربابشکان دوران بر سر نسخهٔ تقلیددن سایهٔ قباحت فهمده خاطر آسوده و زبان آزاده اولدوغی ساطانمی اول طریقله که ز تصدیع نابرجادن خلاص ایتمکین مضمون منظومهٔ مدعا بو وجهله سبک قلب سطور ثنا قیلنوب سرورقت صفالرنده چهره نامه نیم نگاه التفاترینه ایله بسیم اولماغه مسامحه کریمانه لری تمنی و رجا دبو یوزده تضییع وقت عزت همینلرینه باعث اولمق ثقلتی رودی دلده استعفا اولنور پس آنگاه

اگر ز روی کرم ای گل ریاض عطا — ز حال بلبل دل پرسشی نمائی

بیاده شوق همین بس که خستهٔ نی تو — سخن یکیست دگرها عبارت آرائی

سموم ایام باجور نزقتله بو خشکسال محنتده چمنستان صفای خاطر
برمرتبه پژمرده درکه نه شکوفهٔ امید وامیلده رنک وبوی
نوز حصولدن اثر ونه اغصان شجرهٔ میل وآرزوده برک وبار
نیل ووصوله زیب وفر ... شهده در

کل حیاتم ازبس که هست پژمرده ‖ اجل نمیزند از ننک بر سر دستار

نهال نازشال غنچه که بالای نهال زدهٔ زبرجد رنک وچمن
ضعف انکه زعفرانی ایله برنرکس نیم شکفتهٔ دوحهٔ شهود
هنوز کوشه کیر باغچهٔ صحت اولوب نکهدارئ باغبان
فیض خدا ایله دست تعرض حدثاندن مصون وزیب کلاه اعتبار
اولمق شرفنه سزاوار اولمادیغی سعادت سایه سنده
چمنستانهٔ عافیتده برقرار اولوب مجتث صرصر روزکار
وهشیم سیلی اکدار اولمادن حمایهٔ قادر پروردکار ایله
سالم ومامون در ... لکن ریاح شدید الاثر کذر صحن باغ جهانده

خار خار پریشانی پریشان ایتدکجه البته بر مقداری خلیدهٔ
اندام اولمزسه ده ساحهٔ ملسای عالمدن برخاسته
اولان غبار اغبار لاجرم زیر و بالای چشمانی محیط اولمه اولمز
سطرنم اهل طبعک آزردهٔ جور دوران اولماسی رسم قدیم الحق
تا جهان بوده اینچنین بوده گرچه بوجانب ارباب نی
غریب نواز و مهمان دوست اولمغله تطبیب خاطر شوریده حال
شورش مآبده مبالغه‌لری تأثیر بخت پریشان اثردن ناشی
انک رو تلاشی یه جابر اولوب حمد الله اول جهتدن اسباب صفای خاطر
وافردر لکن سلطانمدن جدا اولالی کرا اوچ سنه یه قریب اولوب
هر آنی مقداره الف سنه در شیرلی سامان فلاکت مدلولن
کذار ایدن ماجرای اجزای حکایته کدوات تعبیر و تحریر
منوز آفریدهٔ جهان آفرین دکلدر دیه حکمنز کلور لذا ناسی
بو منصبه دم وصولده نصاب تلک عشرهٔ داخل حشر

حشر خدتسکندران ایله ادیده عرض تحمل واظهار کر و فر ابتکشن ایکن
اقتضاء قضا ایله حالا عشری قالوب بربوجی نقره منحصر اولمشدر
کیمی همیان تصورلری نقدینهٔ دلخواه ایله مملو اولمادهٔ حضرت میکائیل
علیه السلامک اهمالنه بحضور اولوب که بر و بحر فراخست ولقمی بسیار
مضمونیله عال وکیمی تسلیم ودیعهٔ روحده جناب عزرائیل
جانستانک استعجالی سببی ایله آزرده در رنجور اولمغله
ز زندگی چنین مرگ به بود صد بار مدلولنه قائل اولدیلر
حضرت کریم محول الاحوال بدترندن وفایه ایدوب احسن وجوه
اتصال میسر ایلیه بحرمة الرسول والآل غرض شکایت وضعیه بی حکایت
مصطبه آرای عشرتکدهٔ عدل ودلو اولان صدر عالیقدر رحیم نهاد
حضرتلرینک دست کرم پیوستلریندن رطل گران التفات
محیر العقول محیر الفحول ینه جناب عالیلرینک کف کرم پاشی
درم نثارلرینه وصول بو باعث حق نان ونمک مراعاتنده

دور فلکه تبعیتله اجرای طور پیشین وامضای حکم دیرین
بیوروب تکرار تلطیف قلوب احباب و یارانی سرگرم باده
لطف بیحساب ایتمشلر

صد حیف بر محبت بیش از قیاس ما	با بیوفای حق وفا ناشناس ما

دل کرم پیشه سماحتکار دوران زرنشک رهگذارنده
روی اخلاصی فرش قدم ایتمکده خاکله یکسان اولان نام آورلری
خصوصا نصاب فضل و عرفاندن حصه دار اوله بو وجهله رشحات
جرعهٔ التفاتدن سیراب ایتمک لازمهٔ شان قدرشناسیلری
انحق ولارض من کاس الکرام نصیب زحمت نقل و حرکت
تکدیر ضمیر منیر ایتمشدکلرایسه تخمین باران اوزره حالا نظرگاه
سعدلیتلری اولان جایگاه عز و دولتلری فوق الملحوظ کل
خوشبوی امانی سرزده اولمغله دماغ جان عطر زار شادمانی
اولمق امر محقق گوریلور همان حضرت دادار جهان آفرین

جهان آرین منصب عمر طویلی بر وجه تأبید ذات عدیم العدیله

تویل که منصبت از منصب تو منصب یافت		تقلید ایتمش اول

دنیاده لازم اولان وجود مسعود عمیم الجود گزدر یوقسه
سایر عوارض قسمی وف نه ایدوکی بیانه محتاج دکلدر
هرکسک انّ نیتی کندویه راجع اولیجق ولا یحیق نقض
جلیلی درکار اولمزمی قیاس ایدرلر نهایة الامر سلطانم
بوقدر حال دارایکن هربار زور بازوی طاقت شکنلرین
بو یوزدن آزمایش ایتدکلرینه تعجب اولنور
اشک میریزم زغیرت گاه هم خنده بر اوضاع ایشان میزنم
عالمده هدف تیر تدمیر اولاجق بر سینهٔ نادان ارزانی بکینه
بولنمازمی که اول تیرانداز مظلوم گدازک انداختهٔ طرف
بیگانان سینه صاف ایتدوکی ناوک جگردوز جور و اعتساف
گاهی خطا ایتمکله خاطر برباد تربارش نگاه بیگانان زهرآلود جیب خسران اولمایه

هر تیر جفا قوس قضادن کلورنازل | البته دل اهل هنره دراکثر منزل

حضرت قهار ذی سطوة وجلال درکاه رفیعه دست نیاز
برداشته درکه دردن پر نقش ونکار خداوندان
معدلتکاری شمهٔ انصافدن بهره دار وبیم روز جزای
دل آکاه با انتسابا هلرینه اخطار ایلیه که فقراینک تابِ توانی
دخی تعلید ستمکاریدن بری اولمغله عرصهٔ عرصات پر مهابتده
حضور مالک الامر حقیقی یه چیقاجق یوزلری ودرونی پر نور
انبیای شفاعت پناهه بقاجق کوزلری دار دیلکمه امکان اوله
... همواره مظهر عطایای بی نهایهٔ غافر الخطایا اولمادن خلاص ایلیه ار زرحمه جمیل السجایا

غمگین نشود طبع گل از ناله بلبل || فریاد که از رونق بازار گرمست

عمیمة النائر توقیره

تقدیم مراسم تعظیم وبسط مقدمات جلیلة النتایج تحیه و تسلیم

سیاقنده بیان ادعای دل رشید ایله تصدیع ذات کرم سمات

اجرا اولوب وجهله تحقیق بحث طویل الذیل نیاز درجا اولنور که

جناب عالیلری عزتشریف ایله خاطر محبت اخلاص الینی

تلطیف بیورد قلرنده برایکی کون وصیه کرم شعارلرین آرزو

تعلقت ایمکه عزیمت خصوصی عرضه مسامع حضرت قیلوب

بو زمانه دک روزکار ناموافقدن انتهاز فرصت اولنوب

هرچند که پای عزیمت بنهاده رکاب نیت اولمش ایسه سمند بخت ایلکدن

آغاز سرکشی قیلوب راه مساعده کریوه رد خلاف

اولمشدر خصوصا کارفرمای استیفا پناه یوسف پاشا

حضرتلری طرف قرین الشرفلرندن منظمه عز اشارت بشارت احتوای

بر خیر و بیا اوله غمزده محضا دیدهٔ جان کحل الجواهر خاکپالری ایله
قریر و بینا اولمغه بوندن اعلا بهانه اولمز دیوب کدایانه
مهام حرکتی باسرها مرتب و مهیا ایدوب سوار مطیهٔ
استعجال اولاجق ساعتده بتغنهٔ السیف قهر دهر اولان
خدمتکذارلریزدن بری که اول شرذمه نک بهتری اولوب
ایام ظعن و اقامتده ترتیب مهمات لازم انک عهده سنه
بازبسته در بر وجهله علیل و شکسته اولدرکه عارضهٔ
حمی ایدوکی متبین اولنجه وهم و بیم سلطان الامراض ایله
فوق الغایه پریشان و بی سر و سامان اولدق آنده عزیز
جمیع من فی الدار زمان کثیرده برو سر نهادهٔ بستر دهلیز بیماری
اولمغله بنده خانه دار الشفا شکلنه کیروب
بر طبیب آنده بودکلی مبتلا نه تعسر ولو خطوه حرکت لازم
کلدکجه فی الجمله خدمتمز کوره جک اول نقیر ایدی اول دخی بونده

بو یوزدن شکسته حال و تکدر ضمیر اولمغله تنگ و تنها
رهروی بی مایهٔ اقتدار مفقود ایدوکی محتاج کلفت تعبیر دکل در
بحکمت حی قدیر بو منصبک سائر حالاتی ارباب ضمیری تکدیر ایتمز
اما بعض وصول ایله شادکام اولالی عامهٔ توابع یکسر و تب زده
بو مقام اندوه بالاتر
اولوب بیوت خارجیه و داخلیه یه ابنی مرضادن وضع قدم
حضوره امکان اولمادیغی نهایتده کدر رسان مرات جان
اولمشدر توکل بارگاه حکیم لم یزلده پایدار ایسه امید که
چاره پذیر حسن عاقبت اوله

کار خود را اگر بگذاشتم بخدا	حسبی الله وحده وکفی

کریما مخلص نوازا عدیم العدیلا حالی راقم محب اغا فربو قطرک زمرهٔ
تابش لری
ذی سطوت و صاحب شکوه و شوکتی ایدوکی محاط دانش آفتاب
و بو محبلری ایله علاقهٔ خاصه اوزره موالات قرار در
ایری بویلی سروم بونکجه کوردیکلری وزن ایدرلر لطف موفورلری

رتبهٔ قبول تعدلدن عال در حالا آستانهٔ سعادتده دفع حقیر ده
قطع عروق مکیدت طلبهٔ بی انصافده زور بازو نشیدی باعث
سل سیف همت ایدیمز استدلو تحت ضبط اولوب سایهٔ
حمایه سنده حرارت بحیر اختلالدن استراحتده یوز
مقتضای دور زمانه مخالفت خط التقاد قبیلندن ایدوکی
فراوان بیکس اولدیغی
محتاج تفصیل اولمایوب ظهور کباره تقییدن بی اختیار
نظر کرده ارزنده
امر ضروری ایدوکی معلوم عالمیاندر الغرض اخص توابع و مقبولترین
رسانندهٔ نعمت نامه بنده لرکی یغمای دولتده ربودهٔ چنگال
سخت آویز همتی اولان خدمتی جناب کریمانه‌ک تحت حکومتنده
واقع اولمغله بر حال مسامحهٔ حکام شر بعیدن بالکلیه استغنایه
بو دیارک آب و هواسی ناسازگار ایدوکن بیلوب کرم جبلی‌لرندن
امنیه خواه التفات اولدیغی جهتدن رقعهٔ نیازی مروحهٔ نسیم
آشنایی بلند در نصاب مروت عمیمه‌دن مرتبه‌سن دایردار
امام ورسه مخلص بی ریا لرینه مایهٔ افتخار اولدیغنده اشتباه یوقدر

ما نامه بر برگ گل نویسیم | شاید که صبا بدو رساند

اول گل بحث ای گلستان معارف جنابلرینه که
کمتر نفحهٔ عنبر شمیم خلق کریمی عطرسای دامن کون و مکان اولدیغی
قرار داده شده لری آشنای بی ریب و ریا در تسطیر اخلاص نامه
ورق ورد مطری دکل حریر پاره والا بهای حلهٔ حورا
الحق لایق و سزادر زهی ذات برگزیده صفات
که عنادل نازک ترانهٔ زبان فصحای معجز لهای عرب و عجم گلشن آرای
مدیحه سنجیلرنده زمزمه پرداز اطرایه هر نه مرتبه ده اظهار
قوت طبع و ایثار مرتبهٔ مقدوراتیسه لر ینه گل بیبد
شمع سرود احتوالرینه شایسته بر فقرهٔ خاطرکشای سامعه نواز
مدح و ثنا ابدا ایده مدکده کمال عجز و قصورلری ظاهر و هویدادر

غنچۀ خوشنمای ناظرفریب دهن معجزه فنلرندن انبحاث الآس

نکات صدگونه که لدناسی نفس مسیحا کبی حیاتبخش هزار

دلمردۀ دیرساله در رسیدۀ مشام ادراک اولدقچه

طوطی دلکش لقای ناطقه نغمه‌سرای صد بارک الله اولدوغی

زمانلرده سپیده‌دم نوروز کامرانی و فرخنده صباح

عید سعید شادمانی ایدی حالا بو خارستان عناده

یاد اولندقچه دیدۀ دروندن طاس پرخونه دونر

حقا که نیم لحظه نسیم صحبت حیات افزای بهجت‌زالری ایله

گل نیمشکفتۀ امل کشده لکی عمر هزار ساله یه برابر ایدی مقرر

گیدردی صحبتکه دلدن اول غصه و غملر ❁ قرار جام جم اولسکی درکی غملر

دمی بن شمدی بیلدم روزگارک نیدوکن ای دل ❁ بیلنمزمش صفای وصل بابی ایله گلجکی دیدلر

کرمکارا تعلقت‌نامه‌لرله بی دربی سامع شریفه‌لی شکنجۀ تزییق

الکشیده‌سی قیلمق ولوی لری بقیسنده نقیع اولوب منظومۀ

منظومه مستزاد گلستان خیده بو روش تازه گرچه ثبت نو ظهور در

هله بو معنی عکس انداز مرآت جلا داده خاطر عاطر اولمق تمنی کرده

فقیر قاصر در کرایکی بیلدن زیاده در خمار هجران ارباب هنر ایله

دردسر چکوب بو مقدار مدت مدیده همواره مخمور بسر ایدن

صداع فتور اولوب بر کره جام لبالب اخبار احباب ایله

نشوه دار سرور اولمق دوشمشدر طبع کریم حکم شناس لرینه

که نقد وقت حکیم شفایی ... عوض ماده اضطرابی تمیوب

کیمه ایده لم باشند که ستایه خامه بقراط النعاتلری نبض گیر

شریان سطور اولمغله جان تب زده یه چاره پیدا از شفای صدور اولالر

غب ذا بو جانبده مفتش اموال ضایعه سلطانیه اولان لطف الله نیز

ثنا خوانلری بلاد رحیتی منزل سنده در بو دار الوحشه ده دم

غریب نوازی و غمگساری مراعاتنده انلرون کورین لطف تقید

الله اعلم مسبوق المثل اولمیوب انده مدانی یار جانی و شفیق شفیق و یار غار صدیق

عند التحقیق گورلمشدر سنۀ سابقه ده قضاء فلانک جزیهٔ
کبراسی جمعنه علاوه ایدوب امر تحصیلنده خیلی صعوبت چکوب
بالاده
الآن اوچ درتیوز مقداری اسامی باقی قالوب تحصیلی عالم
مسائل علاء السلامک نزول واعانتنه موقوف ایدوکی مفاد
آلسنۀ اهل وقوفدن ایحا متحصل اولان ناحیه اربابنک هر بری
علاوه تمرد و بر ایکیس
بر شیر دلیر آهنین ~~پنجه بلکه اژدر آتشین دم سخت ایشکنجه~~
ایکن مجموعی آشیانهٔ عنقاده التجا ایتمشلردر حالا محاسبه ارین
گورمکه تعلل روانه اولوب نیاز مخلصی به مشهود فهم ایتمکله
رجانامه‌یی وسیلهٔ آشنایی بیلمشلردر حضور عزتلرینه تمنای
فقیرانه کارگر اولجق بیک جهان التماس مقرردر ۲

محبوب مرغوب القلوب مرام همواره ذات کرم شعار
مستعد الاکرام رام واغوشش تصرفدری تکلف همیشه

همیشه خوابگاه شاهد شیرین جمال کام اولمق دعالری ایله

سرلوحهٔ صحیفهٔ شوق وغرام قیلنمق دیرینه عادت اخلاص نویسان

صداقت پیام اولماغین نقش دلکش خاطرکشای دعا

بو وجه اوزره نمودهٔ پیشگاه نگاه جناب مکارم پناه

فضایل انتما قیلنوب مسامع شریفه صریر کلک نیازدن

تکدر پذیر اولماز احتمالیله بسط مقدمهٔ رجا اولنور که آولیه

تقاضاسندن منفصل العدافندی ثناخوانلری برادر حقیقی منزله سنده

اولوب رعایت واکراملری مسبوق المثل قبیلندن دکلدر

جناب عالیلرینک دخی برمرتبهده مدیحه سنج ومحمدت گذارلریدرکه

تعبیر اولنماز سعادت پناه سماحت دستگاه صاحب صاحب اثر

مستوفئ مشتری سیر یوسف پاشا حضرتلرینک خدمت

جلیلهٔ تحصیله مرخص اولمالری شوقیله روزان وشبان

دست دعایی برداشتهٔ صوب آسمان ایدوب بر وجهله

حصول مأموله مترقب وسطوع نور ابهت واجلاللری
لوعیه سنه مواظب ایدی که ابناء بیانه کنجیده اولماسی
مقال ناسنجیده درحقی اولنه دن کلدکلرنده هنوز
نقش مرام بیاضه چیقمایوب زمرۀ احباب الکنش کشمکش
ارتیاب ایکن کندیلری وصول امنیهء درونه آیانه وجمله
مهیاساز اسباب اولسنلر چو فقیرانه ظاهرا و باطنا
بذل مقدور ده بی اختیار اولوب واقع حالی یعنی
سعادتلی یوسف پاشا حضرتلرینک مباشرلری تحصیل اولماسی
مطلبهء ناسک اتم آمالی ایدوکن اسماع کبار وابلاغ
کارفرمایان روزکار مصلحتی لیحسن خیر الادوات القلم والدوات
مضمونینه تشبث ایله ترتیب دواعی حصول ایلده درکار
اولمش ایدی استغفرالله مرام امتنان دکل مرتبهء خلوص و عبودیتین
بیاندر نتیجه کلام جمله آمال وامانی یه وصولن ادل حضرتک

حضرتک سعادتله قدومنه موقوف بیلوب جان و دلدن
مشتاق بلکه الم انتظار ایله طاقتی طاق ایدی محاط علم عالم آرالری درگه
بو مدتده مشاهد باصرهٔ حالی اولان تماثیل مشقت و ابتلای
مفاد قلم کراماً کاتبین اولمق مرتبه سندن خارج اولوب
تبرعات کفالات ایله وجوه دین مضیق تعسره القا ایتمکله مجموع مکاسبی
و جمله محصول منصبی مصروف تنظیف ضیلع ضیاع المشدر
بو قدر زماندن برو تحصیلنده بذل لآلی عرق جبین ایتدوکی
نقود بی نفع و سود ضمیمهٔ خزانهٔ استدانه قیلوب بر مقدار دراهم ابرها
ملکه فائز اولمغله شوراب معاشه فی الجمله چاشنی بخش
لذت اولمق ملاحظه سنده ایکن اول فذلکهٔ دفاتر حساب فرح بتصور
ایتدوکی ملک ثمنی ایله دفع مزاحمهٔ غرما و صورت امکانده
بر مقدار ایله تزیین سر و پا اجمل دوختنه مباشر اولدقده
سررشتهٔ ابعضه بیچ و تاب تعسر کره بند تعذر اولمغین سعادتدن

یوسف پاشا حضرتلرینک همت بی همتالرینه مظهر اولمامغله حالی قیمتی مکدر اولور فلهذا جناب کریم الشانک دامن امداد واعانتلرینه تشبث اولنوب فوق الغایه نیازمندی لطف وامیدوار احسانز صاحب الدوله اوصاریه الی اراده حضرتلری دفعی بحمد الله تعالی بدخواهلردن اخذ ثار وعزم تجویدلرینه جواهر مکارم نثار ایدوب وفق مرام اوزره کامکار اولدیلر اول دولتک زکاتی بو مقوله مستحقینه التفات ایدوکی محتاج بیان دکلدر الحاصل بو آمل دردمندی حصولنه تقیدلری سببی ایله بو فقیر مدة العمر مستغرق ایدرسز اتمام مصالح بنی نوعده غیرت وهمتلرینه وثوق کلی تحریک سلسلهٔ رجایه باعث اولمشدر گستاخی مقصود معفو باد

در نعت خاک درت بر سرم | که این سر نه لایق بدان افسرت

سبزلی سامان بندهٔ خاک نشین مذلت قرینده اول سعادتلو
سعادت منصور مسیدرکه اول آستان عزت مکینه جبهه سای
عبودیت اولوب جبین جان غبار مشکین بوی ایله معطر
و دیدهٔ جان اول کحل عنبر تأثیر ایله قریر و منور اولمق اولمز
خاکپای سنک اکسیر سعادت آثار احکام بخت جب انداز
اقتضاسی هر چند بو اثنا دورنده وصولی صورت استبعاد
ارائت ایدرلکن الطاف عمیمهٔ کام بخشندهٔ حقیقی دریای فرط
مقتضای اعتقاد صحیح تجربه اتیموب الی الآن نشأه بر چشم جان اولان
فیوضات بی‌نهایهٔ الهیه حسبیله اول بارگاه مقدس نزول و توقف
نامم ایله امیدوارزکه عن قریب سجده گاه اشراف اولان
در دولت مدار حضرته روی مال نصیب ایلیه آمین بحرمة الکاف المیس
تهنیت منصب جلیل المنزلهٔ تهنیتی ایله مقدور خامهٔ پریشان رقمی

اولخدمته مصروف ایدوب برقاج سطرلی انسجام ایله عرض عبودیته اقدام تصمیمنده ایکن اکدار کوناکون فلکیه ترتیب ادوات تحریره مساعد اولمایوب و طغنچه نامه ایله پیشکش محفل عالی محفوف بالمعالی قیلنمغه شایسته و سزا جواهر تعبیرات گرانبهایه دسترس ممکن اولمادیغی جهتدن بالذات اول خدمت جلیله‌لری ایله کامروا اولمق امیدیله عزیمت دامنبوس اجلالکزه شتدر جناب مرادآور بی ارتیاب تیسیر اسباب ایدوب طوارق عوایق تعدیدن وقایه ایده‌منه و بعونه قضا ایله حکومتنه مبتلا اولدیغم دیار مفقود المنافعده رئیس اعتدال اوزره کرم لطفکی میزان بکلیوب بفضله تعالی سالماً سرمنزل خلاصه وضع قدم میسر اولدی لکن نه روی دیارم ازطعن اقارب مدلولی توجه سمت وطندن عطف عنان موجب اولوب مجموع توابعله دار الامان محروسه استانبوله عزیمت مستلزم اولمغله تصور بندکی برقاج گون دار العدل اسلامبولده خانه کرد بنده ایسه‌لر

اولماغیدی بعض عوایق علایق دامنگیر اولوب بلدهٔ مناسترده

برآیدن متجاوز درکه آرام لازم کلدی ان شا الله تعالی خمیس و بازار اثنین ده

مفتی افندی داعیلری ایله رفیق اولوب معیتله حرکت مصممدر تقبیل

دامن اقبال سعادتنه فائز اولدقده لطاء خدمت تهنیت

وعرض مراسم عبودیت ایچون برایکی کون خدام سدره مقامه تهنیت

ویریلور وصوب آستانهٔ سعادته ایصالی لازم مکاتیب شریفه لری

وباغیری خدمت جلیله لری وارایسه چاکرلی ربابه سعادت خدمتکر کنیز وارنجه تهنیه بیورلسه

لیاقتدن اورکه دولتم اولور	ما ع عمر و دولت همراه دل باد

ظاهراً و باطناً نفس مقدس و نفس زکیهٔ مدرس لرندن

استمداد و استفاضه دن صکره کوشهٔ سجادهٔ شریفه ارشاد آیینه لری

لب لعل ایله تقبیل اولنوب خاطر آگاه لرینه که وفور دخل

کان آنک حسب حاللری در صورت عبودیتم هر بوانداز اولنمه

ایتمز کریم اولانلر اهل رجانی مردود مضمون منیفیه عمل سورلیدب

انجذاب غایبانه و ارتباط مخلصانه بندگی حضرت مولوی موصول

سورلمی رجا اولنور جناب قدس انتسابلرینه خیلی زماندر که

عشق و انجذاب پیدا حاصل اولمش مطلقا مشایخ کرامک بنده سی

اولوب اقطار عالمک هر قنغی جانبنده اهل الله دن بر عزیز

مقدس جنابدن خبردار اولسق غایبانه دامن لطفلرینه تشبث

اولنه کلمشدر و اصل اولدقلری سر رشته حقیقت و محبت نه

بو بنده لرین دخی سلک مخلصینه الحاق ایدوب نور فیض همتلرندن

و نظر سعادت اثرلرندن محروم بیورلمیه حصول مقاصد دارین

توجه شریفلری ورد سورلمق شایان اولنور الملتمس الدعا

لباس ادب و اختصاص هزار بار شسته ٔ گلاب اخلاص
اولدوغی صورتده جسارت تقبیل والتثام کناره ٔ
حصیر پاره ٔ استبرقی الوصف صف النعال خدّام
عالیمقام دار الاجلال خداوندی یه لیاقت بنده گی
هرچند نامتصوّر در

هزار بار بشستم دهن بمشک و عبیر هنوز نام تو بردن دریغم می آید

ولی تغافل مروّت انگیز چاکرنوازانه لرینه وثوق تردد آمیز
جبیله زیر نعلچه ٔ هلال تمثال کفش ثریا نقش
طفیلان خوان احسان عالیحضرت هاشمی فطرت برمکی طینت لرین
سوده ٔ جبین ابتهال ایتمکله تحصیل آبروی سعادت
وتکمیل سامان عز و دولت میسّر اولیجق مقتضای
دهشة القدوم و مهابت مجلس خدایگانی تعبیر مدعای

ثناکاری مرائیانه وتقریر مدیحه سنجی مراسم پرستانه دن
ناطقۀ پریشان آثاری بسته دم ایدرسه طوطیٔ
معنبر منقار قلم فقرات عبودیت فقیر اخلاص اندیشی
ثابت قدم ایله زمزمه پرداز نادی خاص الخاص خداوند
مبذول النعم اولدوغی اتیسه که قرین مسامحۀ فخر الکبار
عیسی دم اوله حقا که نصاب عمر زود گذار
سحاب سیردن تمتع بندگی آستان عالیحضرتنه شرف
انتساب وقاطبۀ اوقات واحیانی وقف دعای دولت
خداوند کامیاب ایتمک تیسری در واپه کیرمایۀ ادراک
اولان راست عیاران دانش پژوهه بوندن زیاده
سعادت عظمی و بوندن ازکر دولت بی انتها نه ممکندر
جناب جهان آفرین جل شانه درگاه عام الفیضندن
استدعای همکنان بندگان درگه معالی مرتبتی